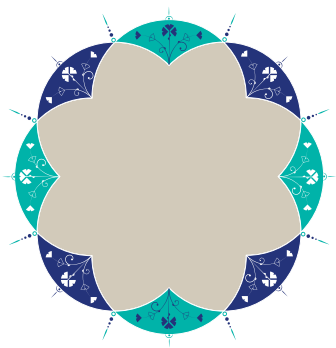
MEVLÂNÂ
CELÂLEDDÎN-İ RÛMÎ

BÜTÜN ESERLERİ

Seçmeler

KONYA
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ

Celî Divânî Oklu, Besmele **Hat:** Hüseyin Öksüz **Zemin Ebrusu:** Hikmet Barutçugil

MEVLÂNÂ CELÂLEDDÎN-İ RÛMÎ
Bütün Eserleri -Seçmeler-
Doç. Dr. Yakup Şafak

Konya Büyükşehir Belediyesi
Kültür Yayınları: 59
ISBN : 978-605-389-450-6
Sertifika No: 21473

Konya Büyükşehir Belediyesi
Adına Sahibi
Uğur İbrahim ALTAY

Koordinatör
Ahmet Çalışır

Editör
Vural Kaya

Son Okuma
Metin Köse
Şükrü Taşdelen

Minyatürler
Ersan Perçem 42, 346, 498
Şükran Şavlı 544
Yasin Urhan 584

© 2.Baskı Ekim 2023, KONYA

Yapım
Kültür A.Ş.
Konevi Mah. Alay Cad. No:11
Meram / Konya
www.konyakultur.com.tr
+90 332 355 55 52

Grafik Tasarım
K Fikir Sanat Reklamevi
Uzunharmanlar Mah. Açelya Sitesi
E Blok 10 Meram / Konya
www.kfikirsanat.com.tr
+90 332 320 61 34

Baskı
Vizyon Basımevi
Beylikdüzü O.S.B. Mah.
Orkide Cad. No:1/Z
Beylikdüzü / İSTANBUL
Tel.:0212 671 61 51
Sertifika No:52098

KONYA
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ

Tüm hakları saklıdır.
Bu kitabın tümünün veya içeriğinin herhangi bir bölümünün yayıncının yazılı izni olmadan, fotokopi yöntemi dahil, elektronik ya da mekanik herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır.

TAKDİM

Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, medeniyetler beşiği, tarih kültür ve sanat şehri Konyamızda bulunuşuyla gurur duyduğumuz, bugün bütün dünyanın fikirlerine hayran kaldığı müstesnâ bir şahsiyettir. Beşeriyete manevi bir ışık tutan Mevlâna, insan olmanın içinde barındırdığı eşsiz ve engin hoşgörüyü hayatının mihenk taşı yapmış; bu anlamda insanlar için en güzel olanı bulma gayretini daima sürdürmüştür.

Konya şehri için ayrı bir anlam taşıyan Mevlâna, bu şehrin hem temel bir değeri hem de Anadolu insanının içinde barındırdığı sevgi ve barışın sözcüsü olmuştur. Mevlâna sayesinde bu şehir insanların ziyaret ettiği ve saygı duyduğu yerlerden biri olduğu gibi; gönüllerde yaşatılan huzur dünyasının da sembolü haline gelmiştir. Sosyal hayatımıza zerafeti ve nezaketi yerleştiren bir terbiye sistemi ile tüm insanlığa kucak açan Hz. Pir "gel" çağrısını Konya'dan tüm insanlığa ulaştırmayı başarmış bir gönül insanı olmuştur.

Kültürlerin birbirlerinden böylesine çabuk etkilendiği ve kültür alışverişinin inanılmaz biçimde yoğunlaştığı günümüz dünyası, artık karşısındakine tahammül edemeyen, kendi istekleri doğrultusunda pervasızca yol alan bir insan prototipi üretmektedir. Bu açıdan Mevlâna'nın barış mesajına bugün her zamankinden daha çok muhtacız. O'nun insanların yüzüne vurduğu bu yalın gerçekler, içinde iman alevi taşıyan, taşımayan her gönülde mutlak yankısını bulacaktır. İnsanlığa vermiş olduğu ilim nurunun yanında küçük bir huzme olabilecek bu eserle, Mevlâna öğretilerinden derlenmiş bir demeti bugünün tertemiz kalplerine ulaştırmak, O'nun hatırasına bir saygı ifadesi olacaktır.

Eserin hazırlanmasında mesai harcayan Yakup Şafak Bey'e, yayınlanmasında emeği geçen çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim. Sevgi ile yoğrulmuş kalplerden bugünlere ulaşan bu hakikatlerin topluma kazandırılması, beşeriyetin kötü gidişine dur diyecek en önemli katkıdır düşüncesiyle geçmişten günümüze ışık tutan bu tarz çalışmaların hem ülkemiz insanının iç huzuruna kaynaklık etmesini hem de insanlık için huzur ve barış getirmesini diler, saygılar sunarım.

Uğur İbrahim ALTAY
Konya Büyükşehir Belediye Başkanı

ÖNSÖZ

Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî (1207-1273), kültür ve edebiyat tarihimizin en önemli simalarından biridir. Bu büyük mürşid, mütefekkir ve mutasavvıf, asırlarca gerek fikirleri gerekse temellerini attığı Mevlevîlik yoluyla İslâm dünyasını derinden etkilemiştir. Bugün ise eserleri, bütün dünyada gittikçe artan bir ilgiye mazhar olmaktadır. Haklı bir şöhretle, müslüman milletlerin asırlarca, gönülden sevgisini ve saygısını kazanmış olan Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, dün olduğu gibi bugün de sadece müslümanlara değil, bütün insanlığa mânevî rehberliğini, engin fikirleri ve eserleriyle sürdürmektedir.

Konya Büyükşehir Belediyesi, Hz. Mevlâna'nın eserlerini seçmeler yoluyla halkımızın istifadesine sunma düşüncesiyle bu satırların yazarına daha önce Dîvân-ı Kebîr ve Mesnevi'den Seçmeler'i hazırlatmış ve yayınlamıştı. Beğenilen ve ilgiye mazhar olan bu çalışmaların devam ettirilmesi, yeni yöneticiler tarafından da arzu edilmiş; söz konusu seçmelerin mevcudu kalmadığından Hz. Mevlâna'nın eserlerinin tamamından yapılan seçmelerin bir ciltte toplanması fikri benimsenmiş; böylece elinizdeki eser ortaya çıkmıştır.

Eser hazırlanırken öncelikle konu bütünlüğüne ve çeşitliliğine dikkat edilmiştir. Mesnevi'nin Farsça metni için Nicholson'un dünyaca muteber olan neşri esas alınmış, gerek çevirilerde gerekse izahlarda geniş ölçüde -hepsini rahmetle andığımız- başta Veled Çelebi olmak üzere, Abdülbaki Gölpınarlı ve Tâhirü'l-Mevlevî'nin tercüme ve şerhlerinden yararlanılmıştır. Konuların yer aldığı ilk ve son beyit numaraları, Nicholson metnine göre sunulmuştur.

Dîvân-ı Kebîr'den seçmeler hazırlanırken Farsça metin için Bedîuzzamân Furûzanfer'in ilmî neşri, gazeller için Abdülbaki Gölpınarlı ve rubailer için M. Nuri Gençosman'ın tercümeleri esas alınmış, bazı manzumeler kısaltılmıştır.

Mevlâna'nın fikirlerini açık ve berrak şekilde bizlere sunan Fîhi mâ fîh, Mecâlis-i seb'a ve Mektûbat adlı diğer eserlerinden yapılan seçmelerde, yine merhum Abdülbaki Gölpınarlı'nın çevirileri esas alınmış, bölüm ve sayfa numaraları bu eserlere göre verilmiştir.

Bütün bu eserlerin metin ve tercüme olarak bibliyografyada gösterdiğimiz baskıları çalışmamıza esas olmuştur. Yapılan seçmelerde, ilgili eserlerin cilt, sayfa, manzûme yahut beyit numaraları bölümlerin altında verilmiştir. Açıklanması gerekli olan hususlar, eserin sonundaki açıklamalar kısmında kısaca sunulmuştur. Konu başlıkları bazen eserin aslındaki gibi alınmış, ekseriyetle de metnin içindeki bir ibare tarafımızdan başlığa taşınmıştır.

Konya Büyükşehir Belediyesi'nin takdire değer gayretleri sonucu okuyucuyla buluşan bu eserin Hz. Mevlâna'nın hepimiz için aydınlatıcı ve yol gösterici olan fikirlerini tanıyıp anlamada bir görev ifa etmesini diler, Konya Büyükşehir Belediye Başkanı Sayın Uğur İbrahim Altay Bey'e teşekkür ederim.

Yakup ŞAFAK

İÇİNDEKİLER

TAKDİM 5
ÖNSÖZ 7
MEVLÂNÂ CELÂLEDDÎN-İ RÛMÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ 19
KISALTMALAR 39

[44]
birinci kitap
Mesnevî

Birinci Defter 45
NEY'İN FERYÂDI 45
HER ŞEY SEVGİLİDİR, AŞK BİR PERDE 46
BİR PADİŞAHLA ÂŞIK OLDUĞU CARİYENİN HİKÂYESİ 47
PADİŞAH YÜREKTEN YAKARINCA... 49
BU FELEK, EDEBİNDEN DOLAYI NÛRA GARKOLMUŞTUR 50
ÂŞIKLIK, GÖNÜL İNİLTİSİNDEN BELLİ OLUR 52
GÖNÜL DİKENİNİ KİM BULABİLİR? 53
TAVUS KUŞUNUN DÜŞMANI, KENDİ KANADI OLDU 56
BU CEFÂLAR, OCAĞIN GÜMÜŞÜ
TORTUDAN AYIRMASI İÇİNDİR 57
BAKKAL İLE PAPAĞANIN HİKÂYESİ 59
SONUNDA KAZANÇ MÜ'MİNLERİNDİR 61
CAN YOLU, HARÂBEYİ MÂMUR EDER. 62
TAASSUP YÜZÜNDEN HIRİSTİYANLARI ÖLDÜREN
YAHUDİ PADİŞAHIN HİKÂYESİ 63
AÇ VE HARİS KUŞLAR GİBİYİZ 66
VEZİRİN HASET ETMESİ 68
EHİL HIRİSTİYANLARIN VEZİRİN HİLESİNİ ANLAMASI 68
PADİŞAHIN VEZİRE GİZLİCE HABER GÖNDERMESİ 69
HIRİSTİYANLARIN ON İKİ BÖLÜĞÜ 69
VEZİRİN İNCİL'İN HÜKÜMLERİNİ TAHRİF ETMESİ 69
AYRILIKLAR GİDİŞTEDİR, YOLUN ASLINDA DEĞİL... 72
VEZİRİN BU HİLEDE HÜSRÂNA UĞRAMASI 73
VEZİRİN HIRİSTİYANLARI DALÂLETE DÜŞÜRMEK İÇİN BAŞKA BİR HİLESİ 75
VEZİRİN MÜRİDLERİ GERİ ÇEVİRMESİ 76
DUYGU TOPRAKTAN OLDUĞU İÇİN KARAYI GÖRÜR 76
MÜRİTLERİN, VEZİRE "HALVETTEN ÇIK"
DİYE ISRAR ETMELERİ 77
VEZİRİN HALVETTEN ÇIKMAYACAĞINI BİLDİRMESİ 78
MÜRİTLERİN VEZİRİN HALVETTE KALMASINA
İTİRAZ ETMELERİ 78
HAKK'A YAKARIŞ:
"VARLIĞIMIZ TAMAMEN SENİN ESERİNDİR." 79
HAPİSTEKİ ESİR NASIL HÜR GİBİ DAVRANIR? 80
VEZİRİN HALVETTEN ÇIKMA HUSUSUNDA MÜRİTLERİN ÜMİDİNİ KIRMASI 81
VEZİRİN HER BİR EMÎRİ AYRI AYRI (KENDİSİNE) VELİAHT YAPMASI 82
VEZİRİN HALVETTE KENDİSİNİ ÖLDÜRMESİ 82

MÂNA AYAĞINI YAKALA, SÛRET ÂSÎDİR 83
(HAK) ERLERİNİN SOHBETİ SENİ ERLERDEN EDER 85
MUSTAFA A.S.'IN İNCİL'DE ZİKREDİLEN YÜCE VASIFLARI 86
DENİZDEN (GELEN) DENİZE GİDER 87
"(ÇALIŞIP) KAZANAN ALLAH'IN SEVGİLİSİDİR" 88
BÜTÜN ÂLEM SÛRETTİR, İLİM İSE CAN! 90
DÜŞMAN YEMDEN BAHSEDERSE SEN ONU TUZAK BİL! 91
HZ. SÜLEYMAN İLE HÜDHÜD 92
ZAYIFLARI YARDIMCISIZ SANMA! 94
ASIL ARSLAN, NEFSİNİ MAĞLUP EDENDİR 95
YEMYEŞİL AŞK BAĞININ UCU BUCAĞI YOKTUR 96
TOPRAK OL Kİ RENK RENK ÇİÇEKLER BİTİRESİN 99
HZ. ÖMER İLE İHTİYAR ÇALGICININ HİKÂYESİ 100
HAKK'IN İNAYETİ, SENİ HİÇ AYAKLAR ALTINDA ÇİĞNETİR Mİ? 105
BEDEVÎ İLE YOKSULLUKTAN ŞİKAYET EDEN KARISININ HİKAYESİ 106
VELÎLER, AKILLARIN AKLIDIR 115
"(ALLAH) İKİ DENİZİ SALMIŞTIR, NEREDEYSE BİRBİRİNE KARIŞACAKLAR; FAKAT ARALARINDA BİR BERZAH VAR, BİRBİRLERİNE KARIŞMAZLAR" ÂYETİNİN MÂNASI 116
CÜZ'Ü SEVEN BAŞKALARINA MASKARA OLUR 118
NAHİV ÂLİMİ İLE KAYIKÇININ HİKÂYESİ 119
PÎR KİMDİR? 120
VÜCUDUNA ARSLAN DÖVMESİ YAPTIRMAK İSTEYEN KAZVİNLİNİN HİKÂYESİ 122
AVA GİDEN ARSLAN, KURT VE TİLKİNİN HİKAYESİ 124
BİR SAĞIRIN, HASTA KOMŞUSUNA HAL HATIR SORMAYA GİTMESİNİN HİKAYESİ 126
GÜNEŞ ZUHÛR ETTİ Mİ ONUN VARLIĞINDA İNAT EDİLMEZ 129
RUM HALKIYLA ÇİNLİLERİN RESSAMLIKTA BAHSE GİRİŞMELERİ 131
GÜNAHIN ASLI ŞEHVET ATEŞİDİR 133
HZ. ÖMER ZAMANINDA ŞEHİRDE ÇIKAN YANGININ HİKÂYESİ 134
DİKMEYİ BİLEN YIRTMAYI DA BİLİR 135

İkinci Defter 137

DOST, CAN AYNASIDIR 137
AKIL GÖZÜ VUSLATA KAVUŞMUŞTUR 138
GÖZÜN NURU, GÜNDÜZÜNÜN NURUNDAN AYRILAMAZ. 139
HZ. ÖMER ZAMANINDA BİRİSİNİN, HAYALİNİ HİLÂL SANMASI 140
BİR YILANCININ, BAŞKA BİR YILANCIDAN YILAN ÇALMASI 141
KİNİN ASLI CEHENNEMDİR 142
RAHMETİM AĞLAMALARA BAĞLIDIR 143
ŞEYH AHMED-İ HIDRAVEYH'İN, YÜCE ALLAH'IN İLHAMIYLA ALACAKLARA HELVA İKRAM ETMESİ 143
TAKLİT, HER İYİLİĞİN ÂFETİDİR 146
BİR KÖYLÜNÜN KARANLIKTA AHIRDAKİ ARSLANI ÖKÜZÜ SANIP OKŞAMASI 147
TAMAH PERDELERİNİ YIRT 147
AYAKKABIN OLSA BİLE TAŞLIĞA GİTME 148
SÛRETİ GÖRDÜN AMA MÂNADAN GÂFİLSİN 150
HER CANIN BAŞKA BİR GIDASI VARDIR 151
YIL GEÇTİ, EKİN VAKTİ DEĞİL.
BEDEN AĞACINA KURT DÜŞTÜ 153
MUSA (A.S.) İLE CENÂB-I HAKK'A KENDİNCE YAKARAN ÇOBANIN HİKÂYESİ 155
BİR BEYİN, AĞZINA YILAN KAÇAN BİRİSİNİ İNCİTMESİ 157
BİR AYI İLE DOSTLUK YAPAN ADAMIN HİKÂYESİ 160
BİR DELİNİN CALİNUS'A YALTAKLANMASI, CALİNUS'UN BUNDAN KORKMASI 162

O ALDANMIŞ KİŞİNİN, AYININ VEFASINA GÜVENMESİ 163
TOPLULUKTAN BİR AN BİLE AYRILMA! 163
BİR BAĞCININ, BAĞINA GİREN ÜÇ KİŞİYİ BİRBİRİNDEN AYIRARAK DÖVMESİ 164
KİM USTADAN KAÇARSA TALİHİNDEN KAÇAR 167
BİRİNİN, "YÜCE ALLAH, (İŞLEDİĞİM) GÜNAHLAR YÜZÜNDEN BENİ SUÇLU TUTMUYOR, BANA CEZA VERMİYOR" DİYE İDDİAYA GİRİŞMESİ VE ŞUAYB (A.S.)'IN ONA CEVABI 168
BİRİSİNİN, MEYVESİNİ YİYENİN ÖLÜMDEN KURTULUP EBEDÎ HAYATA ULAŞACAĞI AĞACI ARAMAYA KALKIŞMASI 169
BİRBİRLERİNİN DEDİĞİNİ ANLAMAYAN DÖRT KİŞİNİN ÜZÜM İÇİN KAVGAYA TUTUŞMALARI 170

Üçüncü Defter 172

"ZERRELER GÖRDÜM, HEPSİ AĞIZLARINI AÇMIŞLAR" 172
HIRS, KULAĞA BİR ŞEY DUYURMAZ 173
HIRSLARINDAN ÖĞÜT DİNLEMEYİP FİL YAVRULARINI YİYENLERİN ÂKIBETİ 175
DOSTLARIN HATASI, YABANCILARIN DOĞRUSUNDAN DAHA İYİDİR 177
MUSA (A.S.)'A, "BANA GÜNAH İŞLEMEDİĞİN AĞIZLA DUA ET" DİYE VAHİY GELMESİ 178
YALVARANIN "ALLAH" DEMESİ, HAKK'IN "LEBBEYK" DEMESİNİN TÂ KENDİSİDİR 178
BOYA KÜPÜNE DÜŞEN ÇAKALIN HİKÂYESİ 180
YILANCININ DONMUŞ BİR EJDERHAYI ÖLÜ SANARAK İPLE BAĞLAYIP BAĞDAT'A GETİRMESİ 182
KARANLIK ODADAKİ FİLİN HİKÂYESİ 185
BİLGİNİN İKİ KANADI VARDIR, ŞÜPHENİN TEK 186
TALEBELERİN SÖZLERİNE ALDANIP HASTALANAN HOCANIN HİKÂYESİ 186
DAĞDA HALVETE ÇEKİLEN DERVİŞİN HİKÂYESİ 190
KÖR ŞEYHİN KUR'ANI YÜZÜNDEN OKUMASI VE KUR'AN OKURKEN GÖZLERİNİN GÖRMESİ 192
NAMAZDAKİ İŞARETLERİ GÖR 194
SU TOPRAKTAN ARININCA DENİZE KAVUŞUR 196
AHMAKLIK ALLAH' IN KAHRIDIR 199
YOKLUK GÜLİSTANINDA İNSAN KENDİNDEN GEÇER 200
ALLAH, HER ŞEYİ BİR İHTİYACA KARŞILIK YARATMIŞTIR 202
BİR ADAMIN, HZ. MUSA'DAN HAYVANLARIN, KUŞLARIN DİLLERİNİ ÖĞRENMEYİ İSTEMESİ 203
KIZGINLIĞIN CEHENNEM ATEŞİNİN TOHUMUDUR 209
ALIŞVERİŞTE ALDANMAMANIN ÇARESİ 210
HZ. BİLÂL'İN NEŞEYLE ÖLÜMÜ 212
GAFLET, DERT, TEMBELLİK, GÖNÜL KARANLIĞI GİBİ NE VARSA AŞAĞILIK TENDEN İLERİ GELİR 213
ŞÜPHEDEN DE YÜCELDİM YAKÎNDEN DE 215

Dördüncü Defter 218

MESNEVÎ NİL IRMAĞININ SUYUDUR... 218
O GÜZELE KENDİ GÖZÜNLE BAKMA,ONUN GÖZÜYLE BAK 219
VAAZINDA ZÂLİMLERE, TAŞ YÜREKLİLERE VE İTİKATSIZLARA DUA EDEN VÂİZİN HİKAYESİ 220
ATTARLAR ÇARŞISINDA GÜZEL KOKULARDAN FENALAŞIP BAYILAN DERİCİNİN HİKÂYESİ 221
İBRÂHÎM EDHEM'İN ÜLKESİNDEN GÖÇMESİ VE HORASAN SALTANATINI TERK ETMESİNİN HİKAYESİ 224

BÜTÜN SANATLAR ÖNCE VAHİYDEN MEYDANA GELMİŞTİR 226
ASIL BAĞLAR, BAHÇELER, YEŞİLLİKLER GÖNÜLDEDİR 227
MUSTAFA (A.S.)'IN HUZÛRUNDA AKLI KURBAN ET 228
MAYASI KÖTÜ OLANLARIN, BİLGİSİZLERİN
ELDE ETTİKLERİ MEVKİ KENDİLERİNİ MAHVEDER 230
"YÂ EYYÜHE'L-MÜZZEMMİL"İN TEFSİRİ 231
MELEKLER, HAYVANLAR VE İNSANLAR 232
AKLIN NEFİSLE SAVAŞI, MECNUN'UN DEVESİYLE SAVAŞINA BENZER 234
İLÂHÎ HEKİMLER, MÜRİDİN, YAHUT YABANCI KİŞİNİN, YÜZÜNDEN, SESİNDEN, GÖZÜNÜN
RENGİNDEN DİN VE GÖNÜL HASTALIKLARINI ANLARLAR 236
BAYEZİD-İ BİSTÂMÎ'NİN, EBU'L-HASAN-I HARAKÂNÎ'NİN
GELECEĞİNİ YILLAR ÖNCESİNDEN MÜJDELEMESİ 237
EBU'L-HASAN'IN, BÂYEZÎD'İN KENDİSİNDEN
VE HÂLLERİNDEN HABER VERİŞİNİ İŞİTMESİ 239
CİSME, O YÜCELİKTEN BİR NASİP YOKTUR 240
İMANA MENSUP AKIL, ÂDİL BİR BEKÇİYE BENZER 241
TAM AKILLI VE YARIM AKILLI İLE HİÇBİR ŞEY OLMAYAN, KENDİNİ BEĞENMİŞ
KÖTÜ KİŞİNİN ALÂMETLERİ 242
BİR GÖLCÜKTE BALIK AVLAYANLAR KARŞISINDA BİRİ AKILLI, ÖBÜRÜ YARI AKILLI,
ÜÇÜNCÜSÜ İSE MAĞRUR, APTAL, GÂFİL VE DEĞERSİZ OLAN
ÜÇ BALIĞIN ÂKIBETLERİ 243
TUTULMUŞ BİR KUŞUN, KENDİSİNİ YAKALAYANA ÜÇ ÖĞÜDÜ 246
YAPILMA YIKILMADADIR; DÜZELTME KIRILMADA; VARLIK İSE YOKLUKTA... 247
GÖNÜL AYNASINI CİLÂLA Kİ ONDA MELEKLER GÖRÜNSÜN 249
İNSANIN TOPRAKTAN YARADILAN BEDENİ, CEVHERİ İYİ BİR DEMİRE BENZER;
AYNA OLMAYA KABİLİYETİ VARDIR. ONDA DÜNYADA DA CENNET, CEHENNEM,
KIYAMET VESAİRE GÖRÜNÜR; HEM DE APAÇIK VE
DOĞRU OLARAK, HAYAL YOLUYLA DEĞİL! 250
İKİ GÜZEL GÖZ, KÖTÜ GÖZ YÜZÜNDEN ELEMLERE UĞRAR 251
ÇOCUĞU DAMDA KAYIP, OLUĞUN ÜSTÜNE GİDEN VE TEHLİKEYE DÜŞEN
KADININ ÇARE ARAMASI 252
KÂİNAT'IN ÖNÜNE ÖN YOK DİYEN VE ALLAH'IN VARLIĞINI İNKÂR EDEN
DEHRÎ'YE CEVAP 255
"GÖKLERİ, YERİ VE İKİSİ ARASINDAKİLERİ HAK ÜZERE YARATTIM" YANİ ONLARI YALNIZ
GÖRÜN DİYE DEĞİL, SİZİN GÖRMEDİĞİNİZ MANA VE HİKMET İÇİN
YARATTIM ÂYETİNİN TEFSİRİ 257
CEBRAİL (A.S.)'IN, HALÎL İBRÂHÎM PEYGAMBERE, "BİR İHTİYACIN, İSTEĞİN VAR MI?" DİYE SORMASI, ONUN DA "VAR AMA, SENDEN DEĞİL" DİYE CEVAP VERMESİ 260
MUSA (A.S.)'IN CENÂB-I HAKK'A, "MAHLUKÂTI NEDEN YARATTIN, SONRA ONLARI NİÇİN
HELAK EDİYORSUN?" DİYE SORMASI 261
HAYVÂNÎ RUH, CÜZ'Î AKIL, VEHİM VE HAYÂL, AYRANA BENZER; BÂKÎ OLAN RUH İSE BU
AYRANDA GİZLİ OLAN YAĞA... 263
BÜTÜN ÂLEM AKL-I KÜLLÜN GÖRÜNÜŞÜNDEN İBARETTİR.
ONA AYKIRI HAREKET ETTİN Mİ DÜNYA, SENİN GAMINI ARTIRIR. 264
AKL-I CÜZ'Î, MEZARA KADAR OLAN ŞEYLERİ GÖRÜR. 265
"EY İNANANLAR, ALLAH VE RESÛLÜ HÜKMETMEDEN ÖNCE BİR İŞE HÜKMETMEYİN"
ÂYETİNİN İZAHI 267
KATIRIN DEVEYE,"BEN YOL YÜRÜRKEN YÜZÜSTÜ ÇOK DÜŞÜYORUM; SEN İSE AZ
DÜŞÜYORSUN" DİYE SEBEBİNİ SORMASI 268
KATIRIN, DEVENİN CEVAPLARINI TASDİK EDİP
ONUN ÜSTÜNLÜĞÜNÜ İKRAR ETMESİ 269
HİKMET NURU 271

HAYRAN OL Kİ HAKK'IN YARDIMI GELSİN 272

Beşinci Defter 274

SENİ, AŞK SIRRI GİBİ GİZLEMEKTEYİM 274
"DÖRT KUŞ AL, ONLARI YANINDA TOPLA" ÂYETİNİN TEFSİRİ 275
KAZ, ALLAH BUYRUĞUNDAN YALNIZ "YİYİN" HÜKMÜNÜ DUYMUŞTUR 276
TAVUSUN BÜTÜN ÇABASI CİLVELENMEK, DİKKATLERİ ÇEKMEKTİR. 277
BİR HAKÎM VE TAVUS KUŞU 278
KARGA KIYAMETE KADAR YAŞAMAYI DİLER. 279
HOROZ ŞEHVETE TAPAR. 280
NURLA GIDALAN DA GÖZE BENZE! 281
DAĞ BİLE KÖTÜLERİN NAZARIYLA YERİNDEN OYNAR. 283
SALTANAT KISIRDIR DERLER 284
NEFS-İ MUTMEİNNE'NİN SAFLIĞI, DÜŞÜNCELERLE BULANIR 285
YOK OLANA TEHLİKE OLMAZ 286
"İNSANI EN GÜZEL SÛRETTE YARATTIK, SONRA ONU AŞAĞILARIN EN AŞAĞISINA ATTIK" ve "KİMİ YAŞATIR, ÖMRÜNÜ UZUN EDERSEK, GÜCÜNÜ AZALTIRIZ" ÂYETLERİNİN TEFSİRİ 287
HAKİKATTE VAR OLDUĞU HALDE YOK GİBİ GÖRÜNEN ÂLEMLE YOK OLDUĞU HALDE VAR GÖRÜNEN ÂLEM 289
HALKIN, KENDİLERİNİ HAKK'A ÇAĞIRAN VELİLERE DÜŞMAN VE UZAK OLMALARININ SEBEBİ 291
GERÇEK ÂŞIK, GÜL GİBİ BAŞIYLA OYNAR 294
KUŞ DİLİNİ, ANCAK BAKIŞI GÜZEL SÜLEYMAN BİLİR 295
YARDIMI O'NDAN İSTE, AMCADAN DAYIDAN DEĞİL... 296
O'NUN KAHRINDA LÛTUFLAR GİZLİDİR 297
ORUCA SARIL, SABRET; ORUCU TERK ETME! 298
KIYAMET GÜNEŞİ DOĞUNCA... 300
ÖMÜR AĞACINI TÖVBE SUYUYLA SULA 303
SEBEPLERİ BIRAKIP RIZKININ GELMESİNİ BEKLEYEN ZÂHİDİN HİKÂYESİ 304
BİZ FER'İZ, ASIL OLAN KADERİN HÜKÜMLERİDİR 305
"BAYEZİD'İN İMANINA VE İHLÂSINA KARŞI GÖNLÜMDE NİCE HASRET VAR!" 306
BU BÜYÜK SAVAŞTIR, O KÜÇÜK SAVAŞ 308
PADİŞAHIN, BEYLERİ SINAMAK İÇİN ÇOK DEĞERLİ BİR MÜCEVHERİ KIRMALARINI İSTEMESİ 309

Altıncı Defter 312

RENKLERİN ASLI, RENKSİZLİKTİR
SAVAŞLARIN ASLI, BARIŞTIR 312
CAN BAĞIŞLAYANLAR ÂLEMİNDE BİR HÂTEMSİN SEN 316
BANA BİR YOL BAĞIŞLA, ON YOL VERME BANA... 317
HIRSIZ VE ÇAKMAK 318
TAKDİR HAKTIR AMA, KULUN ÇALIŞMASI DA HAK! 319
TÖVBE ATINA BİN DE HIRSIZA YETİŞ 321
KOÇUNU ÇALDIRAN ADAMIN, HIRSIZA ELBİSELERİNİ DE KAPTIRMASI (TAMAH, FİTNECİ BİR HIRSIZDIR.) 321
BU YOL TEHLİKELERLE DOLUDUR; SAKIN KERVANDAN AYRILMA! 322
SEVGİLİSİNİ BEKLERKEN UYUYAKALAN ÂŞIĞIN HİKÂYESİ 324
İLÂHÎ AŞK, YÜCELİK GÜNEŞİDİR 325
"ÖLMEDEN ÖNCE ÖLÜNÜZ" HADİSİNİN TEFSİRİ 326
SULTAN MAHMUT VE HİNTLİ KÖLE 327

GÜLMELER, AĞLAMALARDA GİZLİDİR. 329
O ÂLEM, TUZLAYA BENZER 330
YERYÜZÜ, KORKUYLA DÜZENE KONULMUŞTUR 331
İNSAN, YÜCELİK VASIFLARININ ÜSTURLÂBIDIR 333
“EY YUSUF, SENİN BÂRİ GÖZÜN AÇIK!” 335
ŞEYTAN BİLE ÂŞIK OLSA TOPU ÇELER 337
MISIR’DA DEFİNE ARAYAN BAĞDATLI MÎRASYEDİNİN HİKÂYESİ 338

[348]
ikinci kitap
Dîvân-ı Kebîr

BÂKÎ RENK, ANCAK ALLAH’IN RENGİDİR 341
SAR BİZİ DALGALARINLA 349
BULUTUN AĞLAYIŞINA BAK 350
ONUN ELİNDE BİR MÜHRE GİBİSİN 351
TEK SENİN AŞKIN EBEDİ OLSUN 352
CAN GİBİ GİZLİCE GİDİYORUM 353
“MİN LEDÜN” ŞARABINDAN SARHOŞUM 354
AKILDA DA SEN VARSIN GÖNÜLDE DE 355
AŞK DAVULUNUN DÖVÜLDÜĞÜ YER 356
ZİNDANIN KAPISINI KIRMAYA GELDİM 357
TOPRAKTIN, GÖNÜL OLDUN 358
GÖNLE VURAN GÜZELLİK 359
VARLIKLARIN ASLI 360
YÜZLERCE KEREM YÜZLERCE LÜTUF 361
SENDEN GELEN CEFALAR ESENLİKTİR CANA 362
BİZ DEVLET KEHRİBARIYIZ 363
HEM ARKASIN HEM SIĞINAK 364
BİR ACAYİP CİHANIM BEN 365
DENİZ ETEĞİNİ İNCİLERLE DOLDURMUŞ 366
O YANDA DOĞMAKTIR ÖLÜM 367
GÜZELLER PADİŞAHINA VEFA VACİP DEĞİL 368
AY YÜZLÜ SÂKİ 369
CAN GİBİ HOŞSUN 370
HASTALIKLARI ERİT 371
MENZİLLERE GECELEYİN VARILIR 372
HER ZERRE HAYAT BULMAK İÇİN KOŞMADA 373
AŞKA ATEŞTEN KEMER KUŞATIYOR 374
BU FERYAT ONU GÖREMEDİĞİMDENDİR 375
AYIKLARIN DÜŞMANISIN 376
DELİ KIŞ GELDİ ÇATTI 377
ORUÇ SEVDASI BAŞKA SEVDA 378
MEYHANECİNİN YURDUNDAYIM 379
BELİMİZİ SIKIP İŞE KOYULMUYORUZ 380
CAN ŞARABINI İÇTİYSEN HANİ ŞARHOŞLUK? 381
BÜTÜN KUŞLAR ORAYA UÇUP GİTTİLER 382
O AY YİNE DOĞDU 383
YÜZÜNÜ GÖSTER,
GÜL BAHÇESİNİ GÖRMEK İSTİYORUM 384
GERÇEKTE ODUR SÖYLEYEN 385

CEFA ETMEYEN GÜZELİ KİM GÖRDÜ? 386
KUTLU BAHAR GELDİ 387
HERKES KENDİ CİNSİNİ ARAR 388
KİMSE KİMSESİZ KALMAZ 389
BİR DE O DÜNYAYA VARALIM 390
CANLARI GÜNEŞE TESLİM EDİN 391
SUSMAK ÖLÜMÜN KONUŞMASIDIR 392
COŞKUN DENİZİZ BİZ 393
YARASI OLMAYANA İLAÇ VERMEYİN 394
ANLATIŞ PERDEDİR GERÇEKLER GÜNEŞİNE 395
BATMAYI GÖRDÜN YA DOĞMAYI DA SEYRET 396
GÜNEŞ BATINCA 397
MUHAMMED (A.S.)'IN NURU 398
KENDİNE DOĞRU YOLA ÇIK 399
SEMÂ GÖĞÜNE DOĞAN AYSIN 400
DEMEDİM Mİ SANA? 401
PERDELER AYIRMASIN SENİ DOSTTAN 402
ARŞ'IN DEVLETKUŞU 403
SEVGİLİN YOKSA NE DİYE ARAMAZSIN? 404
DOSTLAR İKRARDAN SARHOŞ, DÜŞMANLAR İNKÂRDAN 405
AŞKIN DALI EZEL ÂLEMİNDENDİR 406
BEDENLERİ CAN HALİNE GETİRENLER 407
AYRILIK ATINA EYER VURMUŞSUN 408
GÜL RENKLİ BENİZ YETER BİZE 409
DÜNYA: YÜZ BİNLERCE MİHNET 410
SOLUKDAŞIN YOK, ONDAN SOLUĞUN ÇIKMIYOR 411
HANİ SARARMIŞ YÜZLER? 412
YÜZ DÜNYA İDİN SEN 413
DUYUN FERYADIMIZI 414
AŞK, ESİRGEYEN BİR ŞEFÂATÇİ 415
DERTSİZ AŞK MASALDIR 416
YÜCELERDENİZ, YÜCELERE GİDİYORUZ 417
AŞK IŞIĞI KONYA'DAN PARLASIN 418
HERKES AĞLARDI 419
DELİLİKTEN KÂFİR OLANI GÖRDÜN MÜ? 420
AŞKIN SESİ GELİYOR 421
CAN GIDASI GELDİ 422
AŞKSIZ GEÇEN ÖMRÜ HESABA ALMA 423
HARMANIM YANDIYSA KORKUM YOK 424
GECE, GAYB GÜZELİNİN DUVAĞIDIR 425
FERYAT EDEN BÜLBÜL GÜL BAHÇESİNDE OLMALI 426
GÖNLÜME BİR ACIMAZSAN 427
YOKLUK UZAKTIR ONLARDAN 428
BÖYLE DEĞİLDİM BEN 429
ESKİYİ SÖYLEMEK GEREKMEZ BİZE 430
KUTLU OLSUN BAYRAMINIZ 431
AŞK SARHOŞLUĞU 432
SIRLARI DUYMA VAKTİ GELDİ 433
ÂŞIKLARIN BAŞLARINA GÜL SAÇALIM 434
SENİN IŞIKLARINLA LÂL OLDUK 435
KEYKUBÂD'IN GÖNLÜ BİLE KULDUR BİZE 436
BUNDAN ÖTESİ, HEP ŞEKİLDİR, HEP RENK 437

BİZ GİTTİK, KALANLAR SAĞ OLSUN 438
PADİŞAHSIN SEN 439
CANIN DOLUNAYDIR 440
BİR GÖNÜL İSTİYORUZ Kİ 441
GÜL, ŞİİRLER OKUMASINI BUYURDU BÜLBÜLE 442
GERÇEKLERE CANSIN SEN 443
SEMÂ SEVGİLİYLE BULUŞMAK İÇİNDİR 444
MEZARIMA DEFSİZ GELME 445
GAREZLER, DOSTLUĞU KARARTIR 446
ÖNCE DE SEN VARDIN, SONDA DA SEN VARSIN 447
SEN DENİZ KESİL, SEN ÂLEM OL 448
HEPSİ DE SELLER GİBİ DENİZİ UMUYOR 449
GULYABÂNİ SENİ ÇÖLLERE ÇEKER 450
HAYDİN DOSTLAR, EVLERİNİZE! 451
GÖNÜL IŞIĞIDIR ELBİSEN 452
HAYDİN A SÛFİLER 453
NEREDESİNİZ? 454
HER SÖZÜN ASLI BULDU BENİ 455
GÜZELİM YÜZÜNDE DEVLET İZİ VAR 456
GÖREMEDİM KENDİMİ 457
ŞİMDİCEK KAFESLERİNDEN KURTULAN KUŞLAR 458
KENDİ DEFİNENİZE KENDİNİZ PERDESİNİZ 459
SIRLAR PENCERESİNDEN VURDU YİNE O MEŞ'ALE 460
RUM ÜLKESİNE ULAŞTIK BİZ 461
NEREDE O GÖNÜL DERDİMİZİN DEVÂSI? 462
GÖNLÜN SÖZÜ, SUSMAKLA SÖYLENİR 463
SIRRINI GİZLEMEK İÇİN YÜZÜNÜ EKŞİTİYORSUN 464
MUŞTULUK VERİN ÂŞIKLARA 465
YEPYENİ BİR SÖZ SÖYLE 466
ÖLÜYDÜM, DİRİLDİM 467
GETİRİN BANA O KAÇAK GÜZELİ 468
GÖLGEDEN CAN DİLEME 469
DÖNEN ÇARKIN SUYU BİZİZ 470
GÖNÜL YOLUNDA SEFER NE DE GÜZEL! 471
İŞVELİ, SERKEŞ BİR GÜZELE DÜŞÜR ONU 472
ONUN KEREMİ HİÇ KİMSEYİ ÖLDÜRMEZ 473
TATARLARDAN İKİ YÜZ İMAN BAYRAĞI YÜCELTECEĞİM 474
SAYVANIMIZ YEDİNCİ KAT GÖKTE 475
SULTANIMSIN, İMANIMSIN 476

[500]
üçüncü kitap
Fîhî Mâ Fîh

RUBAİLER 477
O BİLGİN, GÜNEŞ GİBİ HER YANA IŞIK SALAR. 501
KENDİ FİKRİNE GÜVENDİN… 502
BU DÜNYA, ÇER-ÇÖPLE DOLU BİR KÖPÜKTÜR. 502
MÜSLÜMANLARIN EMNİYETİ İÇİN YAPILAN İŞLER DE HAKK'IN İŞLERİDİR. 503
KENDİNİ UCUZA SATMA! 504
ÂRİFLER VE ZÂHİTLER 504

"İNANAN, İNANANIN AYNASIDIR" 505
DİN, ÂHİRETTE BİR OLUR. 505
HER ŞEY O'NA GÖRE İYİDİR; BİZE GÖRE DEĞİL. 506
KÜÇÜK SULAR, TEMİZLENMEK İÇİN
BÜYÜK SULARA KARIŞIR. 507
YÜCE ALLAH, BU ÖRTÜLERİ BİR İŞ İÇİN YARATMIŞTIR. 507
EMİNLİKTE DE DURAKLAR VARDIR. 508
İNSANDA HER ŞEY YAZILMIŞTIR. 509
BU DÜNYADAKİ HOŞLUKLAR,
İNSANDAKİ HAYVANLIĞIN PAYIDIR. 509
MOĞOLLAR 510
SEVİMLİLİK OLDU MU, GÜZELLİK DE OLUR. 511
YARATIKLAR, ÜÇ SINIFTIR. 512
ALLAH'IN ZIDDI YOKTUR. 513
KENDİNİ EŞİNLE TEMİZLE. 514
YOLLAR AYRI, AMA MAKSAT BİR. 515
BÜTÜN DÜNYANIN MEYVASI,
MUHAMMED (A.S.)'DA TOPLANMIŞTI. 516
AKIL, SENİ PADİŞAHIN KAPISINA
GÖTÜRÜNCEYE DEK GÜZELDİR. 517
KERÂMET, ONA DERLER Kİ… 517
İSÂ (A.S.)'IN RABBİ, ONU ÜSTÜN ETTİ,
KENDİSİNE YAKLAŞTIRDI. 518
PEYGAMBERLER, ERENLER,
ÂLEMDEN YÜZ MİLYONLARCA YIL ÖNCE VARDI. 520
AYIN YÜZÜNE RAKAMLAR YAZAN, YAZI BİLMEZ Mİ HİÇ? 521
DAİMÎ NAMAZ, ANCAK CANIN NAMAZIDIR. 522
YOKLUK YOLUNDA,BÜTÜN DİLEKLERİNE KAVUŞURSUN. 523
O HÂREZM, YOKLUKTUR. 525
KUL TEDBİRDE BULUNUR; TAKDİRİ BİLMEZ. 525
O, HERKESE VE HER ŞEYE, GENEL OLARAK VERİCİDİR. 526
KENDİSİNİ ALLAH'A EMANET EDEN,
ZARARLARDAN EMİN OLUR. 527
HAKK'I ANIŞ, CAN KUŞUNA GÜÇ-KUVVETTİR. 527
PADİŞAHIN KAHRI DA VARDIR, LÛTFU DA. 528
MÂDEMKİ O'NA GİDİYOR, ELE AYAĞA NE HACET? 529
HAKK'IN, ŞERRE RIZASI YOKTUR. 530
ŞÜKRETMEK PANZEHİRDİR, KAHRI LÛTFA DÖNDÜRÜR. 531
DOĞAN İSTEKLERİ DE YETİŞTİREN O'DUR,
BATAN İSTEKLERİ DE. 533
DÜNYANIN DİREĞİ GAFLETTİR. 533
ASIL OLAN, HAKK'IN LÛTFUDUR. 534
KİMİNİN AZ SÖZÜ, ÇOK SÖZDEN DAHA FAYDALI OLUR. 536
GERÇEKLER ÂLEMİNDE
GÖRÜŞTEN GÖRÜŞE FARK VARDIR. 536
VİCDANÎ ANLAYIŞ, GÖRÜNENDEN DE AÇIKTIR. 537
İNCİ, MÜCEVHER, NE KADAR DEĞERLİ OLURSA
PERDESİ DE O KADAR BÜYÜK OLUR. 538
YÜCE ALLAH, SİZİN FAYDANIZ İÇİN YAPTIKLARINIZIN KARŞILIĞINI SİZE
VERMEZ. 538
SUSMAK, BİLGİSİZE ÖRTÜDÜR; BİLGİNE SÜS. 539
SEMÂ, BULUŞMA CENNETİNDEN

[546]

dördüncü kitap

Mektûbât

GÖNLE VURAN BİR IŞIKTIR. 539
SULTAN VELED'E 547
ALÂADDİN ÇELEBİ'YE 550
TABİB EKMELEDDİN'E 551
ATABEK MECDEDDİN'E 552
MUÎNEDDİN PERVÂNE'YE 553
CACAOĞLU NÛREDDİN'E 554
KADI SİRÂCEDDİN'E 555
FATIMA HATUN'A 556
MUÎNEDDİN PERVÂNE'YE 557
BAHÂEDDİN VE ALÂADDİN'E 558
MUÎNEDDİN PERVÂNE'YE 559
KADI İZZEDDİN'E 561
SAHİB ATA FAHREDDİN ALİ'YE 563
HÜSÂMEDDİN ÇELEBİ'YE 565
SULTAN İZZEDDİN KEYKÂVUS'A 566
CELÂLEDDİN KARATÂYÎ'YE 567
TÂCEDDİN MU'TEZ'E 568
EMÎR-İ SEVÂHİL BAHÂEDDİN'E 570
EMİR ÂLİM'E 571
ATABEK MECDEDDİN'E 573
ALEMEDDİN KAYSER'E 575
HÜSÂMEDDİN ÇELEBİ'YE 576
ŞEMS-İ TEBRÎZÎ'YE 578
ŞEMS-İ TEBRÎZÎ'YE 579

[586]

beşinci kitap

Mecâlis-i Seb'â

SALÂHADDÎN-İ ZERKÛB'A 579
BİRİNCİ MECLİS'TEN 587
İKİNCİ MECLİS'TEN 593
ÜÇÜNCÜ MECLİS'TEN 595
DÖRDÜNCÜ MECLİS'TEN 597
BEŞİNCİ MECLİS'TEN 599
ALTINCI MECLİS'TEN 601
YEDİNCİ MECLİS'TEN 602

BİBLİYOĞRAFYA 607

MEVLÂNÂ CELÂLEDDÎN-İ RÛMÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, 1207 senesinde, bugün Afganistan'ın kuzeyinde bulunan Belh şehrinde dünyaya geldi. Bu şehir, o zamanlar Horasan bölgesinin önemli merkezlerinden biri idi. Asıl ismi Celâleddin Muhammed'dir. "Efendimiz" mânâsına gelen Mevlâna ise eskiden, büyük zatlara ve âlimlere verilen bir saygı ünvanıdır. Annesi Mü'mine Hatun, babası "Sultânü'l-ulemâ" yani Âlimler Sultânı diye tanınmış olan Bahâeddin Veled'dir. Ağabeyi Alâaddin Muhammed, kızkardeşi Fâtıma Hatun'dur.

Horasan'ın büyük âlim ve mutasavvıflarından olan ve Necmeddîn-i Kübrâ'nın halifelerinden biri olduğu rivâyet edilen Bahâeddin Veled, o zamanlar özellikle Moğol istîlâsından kaynaklanan karışıklıktan ve ünlü âlim Fahreddîn-i Râzî'nin (öl. 1209) görüşlerine bağlı olan Hârizmşah Muhammed'in (öl. 1220) kendisine karşı tutumundan rahatsızlık duyarak ailesi ve yakınlarından bir grupla birlikte Belh'ten ayrıldı. Fatıma Hatun evli olduğu için Belh'te kaldı. Hac maksadıyla yola çıktılar. Uğradıkları her yerde büyük bir alâka ve saygı görüyorlardı. Yolları üzerindeki Nişâbur Şehrine varıp buradaki büyük sûfî Ferîdüddîn-i Attâr ile görüştüklerinde küçük Celâleddin de yanlarında bulunuyordu. Attâr, Esrarnâme isimli kitabının bir nüshasını Celâleddin'e hediye etmiş ve Bahâeddin Veled'e, "Bu çocuğu aziz tut; çok geçmeyecek bu, dünyadaki âşıkların gönüllerine ateş salacak" demişti.

Kafile hac görevini yerine getirdikten sonra Şam'a uğradı; bir süre sonra Erzincan'a geçtiler. Kendilerine derin hürmet duyan idarecilerin ricası üzerine bir müddet Erzincan Akşehir'inde kaldılar. Daha sonra Anadolu'nun muhtelif şehirlerini dolaşarak Lârende'ye, yani bugünkü Karaman'a yerleştiler.

Lârende'de Celâleddin'i 18 yaşında iken kafilede bulunan Hâce Lâlâ-yı Semerkandî'nin kızı Gevher Hatun'la evlendirdiler. Bu evlilikten Bahâeddin Muhammed (Sultan Veled) ve Alâaddin Muhammed dünyaya geldi. Aile 7 yıl Lârende'de ikâmet etti. Bu süre içerisinde Mevlâna'nın annesi Mü'mine Hatun ve ağabeyi Alâaddin vefat ederek buraya defnedildiler.

Bahâeddin Veled ve ailesi, değerli ve adaletli hükümdar Sultan Alâaddin Keykubad'ın daveti üzerine 1229 yılında Karaman'dan Konya'ya göç etti. Padişah ve çevresi, aileyi büyük bir saygı ile karşılayıp kendilerine yer gösterdiler ve rahat etmeleri için gerekenleri yaptılar.

O zamanlar Anadolu Selçuklularının başkenti olan Konya, bilhassa idarecilerin gösterdikleri alâka, hürmet ve teşvikler dolayısıyla pek çok âlim, mutasavvıf, edip ve sanatkârların göç ettiği ve Moğol saldırılarından kaçan insanların sığındığı bir yer idi. Bahâeddin Veled Konya'da 1231 yılında, 80 yaşında iken vefat edince genç Celâleddin'i onun yerine geçirmek istediler. Ancak kısa bir müddet sonra Bahâeddin Veled'in halifelerinden Seyyid Burhâneddin Mukakkık-ı Tirmizî Konya'ya geldi. Esas eğitimini Sultânü'l-Ulemâ gibi büyük ve dirayetli bir âlimden almış olan ve o zamana kadar zâhirî ilimlerde ileri bir seviyeye ulaşmış bulunan Celâleddin'in manevî eğitimini kendi üzerine aldı. Mevlâna da Seyyid Burhâneddin'e teslim olup onun gözetiminde kaldı. Hâli değişti ve şeyhinin isteği üzerine tahsilini ikmal için o zamanlar önemli ilim merkezleri olan Halep ve Şam'a gitti. Uzun bir tahsil hayatından sonra Anadolu'ya geri döndü. Mürşidinin isteğiyle bir müddet riyâzete devam etti. Nihayet 9 yıl süren bu eğitim sürecinden sonra Seyyid Burhâneddin Mevlâna'yı bir kenara çekip "Aklî ve naklî bütün ilimlerde insanlar arasında emsalsiz idin; şimdi ise manevî sırlara ve hakikate ulaşmada peygamberlerin ve velilerin gözdesi oldun" diyerek imtihandan başarıyla çıktığını ve bundan böyle halkı irşad ve öğretimle meşgul olması gerektiğini belirtti.

Büyük bir âlim ve sûfî olan ve "Seyyid-i Sırdan" yani sırları bilen Seyyid diye anılan Burhâneddin Muhakkık, 1240 yılında Kayseri'de vefat etti.

Mevlâna bu tarihten itibaren Konya'da dînî ilimleri öğretmeye ve halkı irşad etmeye başladı. Özellikle fıkıh ve hadis ilimlerinde yüksek bir mertebeye erişmişti; fetva makamında bulunuyordu. Rivayete göre yüzlerce öğrencisi vardı. Şöhreti her tarafa yayılmış ve müridleri çoğalmıştı. O, gerek babasından gerekse Seyyid Burhâneddin'den zâhidâne telakkîler almış ve büyük ölçüde onların etkisinde kalmıştı. Bu yüzden bir taraftan eğitim ve öğretimle uğraşırken, diğer taraftan Gazâlinin dini hükümlerle birleştirdiği tasavvuf esaslarıyla meşgul oluyordu.

Günler bu minval üzere geçerken 1244 yılında Şems-i Tebrîzî adında tuhaf halli, gezgin bir derviş Konya' ya gelip Mevlâna ile görüşünce onun üzerinde şiddetli ve değiştirici bir etki yaptı. Muhtemelen Mevlâna onu, ilk olarak Halep veya Şam'da görmüştü.

Mevlâna'nın Şems ile buluşmasına dair değişik rivayetler vardır. Ancak aşikâr olan şudur ki Mevlâna Şems'i görünce birden değişmiştir. Manevi alanda sürekli ilerlemeyi arzulayan ve bunun için mana adamlarının peşinde olan Mevlâna, nihayet aradığını

bu büyük ârifte bulmuştu. Kendisine rica ve niyazda bulunarak evine davet etti. Artık sadece onunla hemhal oluyor, başkasıyla görüşmüyordu. Dersi, vaazı, medreseyi, minberi terketmişti. Haftalarca, hatta aylarca bu şekilde süren bir beraberlikten sonra Mevlâna yolunu değiştirdi. Artık tasavvuf hırkasını giymiş, aşk, cezbe, vecd ve coşku içinde şiirler söylüyordu. Önceleri babasının ve Seyyid Burhâneddin'in izinden giderek iltifat etmediği semâa başlamıştı. Meclisinde ney ve rebab nağmeleri yankılanıyordu.

Mevlâna gibi halkın sevgilisi olmuş zâhid bir alimin, Şems gibi kendilerince lâubali ve marifet tavrından uzak olan ve kim olduğu bilinmeyen birisi tarafından avlanması; aylarca görünmeyerek onunla başbaşa kalması; sahip olduğu her şeyi yoluna dökmesi; dersi, vaazı, fetvayı terketmesi ve nihayet sıradan kimselerin dahi tahammül edemeyeceği bir aşk ve cezbeyle ortaya çıkması, Mevlâna'nın çevresindekilerin Şems'e düşmanca bir tavır almalarına, hatta kendisine "büyücü" diyerek hakaret etmelerine yol açmıştı.Onların bu söz ve tavırlarına kırılan Şems de bir gün ansızın ortadan kaybolmuştu.

16 aylık beraberlikten sonra Şems gidince Mevlâna'nın eski haline geleceğini umanlar aldanmışlardı. Perişan, üzüntülü bir halde, ısrarla Şems'in bulunmasını istiyor, şiirler söylüyor, bir yerlere sığamıyordu. 15 ay sonra nihayet bir gün Şam'da olduğunu haber alınca oğlu Sultan Veled'i, kendisinden özür dilemek ve Konya'ya davet etmek üzere bazı yakınlarıyla birlikte Şam'a gönderdi.

Şems'in muhabbet duygularının galeyâna gelerek Konya'ya dönüşü, Mevlâna'yı fevkalâde sevindirdi. Müridleri kendisinden özür dilediler. O da onları affetti. Artık sema meclisleri tertip edilmeye başlandı. Şems ve Mevlânâ'yı her gün biri, bir yere çağırıyor, herkes gücü yettiğince davet veriyordu. Fakat bu durum uzun sürmedi. Mevlânâ Şems ile birkaç defa başbaşa sohbet edince Şems aleyine yine dedikodular başladı. Birincisinden çok daha şiddetli olan bu ikinci fitneye Mevlânâ'nın ikinci oğlu Alâaddin Çelebi de karışmıştı. 1247 yılında Mevlânâ'nın müridlerinden ve yakınlarından bir grup Şemsi öldürmek üzere harekete geçmişler ve onu gizlice öldürerek cesedini kaybetmişlerdi, ya da diğer bir ihtimale göre Şems Konya'dan kaçmış ve bir daha da kendisinden haber alınamamıştı.

Onun ansızın kaybolup gitmesi Mevlânâ'yı şaşkına çevirdi. Gece gündüz şiirler söylüyor, sema ediyor, bir yerlere sığamıyor, bir an bile huzur ve sükûn bulmuyordu. İşte yaklaşık 40 bin beyitlik Dîvân-ı Kebîr'deki manzûmelerin çoğunu onun bu hâlet-i ruhiye

içindeyken söyledikleri teşkil eder. Böyle büyük bir heyecan ve ıstırap halini şiir ve mûsikîden başka bir dilin ifade edemeyeceği âşikârdı.

Mevlâna'nın Şems'le buluşmasından sonraki halleri bir kısım âlim ve fakihleri kızdırmıştı. Yaptıklarının, söylediklerinin dine aykırı şeyler olduğunu söylüyorlardı. Bütün bunlardan incinmiş olan Mevlânâ, iki kez Şam'a gidip orada Şems'i aradıysa da izini bulmak mümkün olmayınca tekrar Konya'ya döndü. 1250 yılındaki bu dönüşten sonra yavaş yavaş kendine gelmeye başladı. Artık o "güneş" kendi varlığında doğmuş, onu kendinde bulmuştu.

Dirâyetli ve nüfuzlu bir babanın, kıymetli bir şeyhin ve büyük bilginlerin âlim, fakih ve mutasavvıf olarak yetiştirdiği Celâleddin Muhammed, hayatının olgunluk çağına doğru, tarihte örneklerine az rastlanır biçimde bu kez bir aşk erinin ateşlediği "Mevlâna" olarak toplumun huzurundaydı. Sahip olduğu olağanüstü zekâsı ve müstesna kabiliyeti, aldığı örnek eğitim, edindiği sağlam ve esaslı ilimler üzerine yüksek ruhu, engin gönlü ve dinmek bilmeyen aşkı inşâ olmuştu. Bu üstün özellikleri topluma büyük bir sevgi, geniş bir müsâmaha ve engin bir dünya görüşü olarak yansıyordu.

Dürüstlüğü, gerçekçiliği, dünyalık peşinde olmayışı, özgüveni, mücâdeleci ruhu ve hazır cevaplılığıyla birlikte herkesle diyaloğa açık bulunuşu, değerli fikirleri, orijinal ve hayranlık uyandıran yorumları ve geniş ufkuyla kendisini topluma kabul ettirmeyi başarmıştı. Devlet adamlarından sanatkârlara, esnafa, hatta gayr-ı müslimlere kadar pek çok kimsenin sevgi ve saygısını kazanmış; aleyhindeki söz ve davranışları lehine çevirmesini bilmişti. Elbette bunda, Selçukluların hoşgörülü idaresinin de önemli rolü vardı.

Fetva hizmetine karşılık hükümetçe kendisine bağlanmış olan cüz'î bir maaşla geçinen Mevlâna, bu tarihten sonra daha ziyade etrafındaki sûfî ve âriflere yol göstermekle ve halkı irşad etmekle meşgul oldu. Seyyid Burhâneddin'in müridlerinden Kuyumcu Salâhaddin'i kendisine arkadaş ve halife edindi. Mevlâna'nın çevresindeki bazı kişiler, tahsili bulunmayan Salâhaddin'in bu makama getirilmesinden dolayı rahatsız oldularsa da kendisine sonsuz bağlılığı bulunan Salâhaddin'le beraberliğini sürdürdü; hatta onun kızı Fatıma Hatun'u oğlu Sultan Veled'le evlendirdi. Salâhaddîn-i Zerkûb, on senelik samimi bir dostluktan sonra 1258 senesinde hastalanarak vefat etti. Mevlânâ bundan çok etkilenerek yine birtakım şiirler yazdı. Zaten içindeki ayrılık acısı hiç sönmemiş, tam bir huzur ve sükûn haline hiç ermemişti. Böyle olduğu halde hayat mücâdelesini sürdürmüş ve daima toplumun içinde olmuştu.

Salâhaddin'in vefatından sonra Çelebi Hüsâmeddin onun halifesi ve sırdaşı oldu. Ahi Türkoğlu diye anılan bu zat, bilgili ve ileri görüşlü birisi idi. Mevlânâ'ya büyük bir saygı ve sevgiyle bağlı olan Çelebi Hüsâmeddin, şeyhinden tasavvufî hakikatleri dervişlere anlatacak bir eser vücuda getirmesini rica etmiş, O da Mesnevî"in ilk on sekiz beyitinin yazılı bulunduğu bir kağıdı sarığının arasından çıkarıp Çelebi'ye uzatmış; yazmayı kabul ederse kendisinin de söyleyeceğini bildirmişti. Mevlâna, ömrünün son 10-15 yıllık devresini Mesnevî'yi yazdırarak geçirdi. Her fırsatta o söylüyor, Çelebi Hüsâmeddin yazıyordu. Böylece 26 bin beyte yaklaşan altı ciltlik o muazzam eser meydana geldi. Mevlâna, Mesnevî'ye büyük önem veriyor, onun kâtipliğini yapan Hüsâmeddin Çelebi'ye minnet duygularını her vesileyle ifade ediyordu. O, bu eserine yüklediği misyonu şu sözlerle dile getiriyordu: "Bizden sonra Mesnevî şeyhlik edecek, arayanlara doğru yolu gösterecek, onları yönetecek ve önderlik yapacaktır."

Değerli hükümdar Alâaddin Keykubad'dan sonra Selçuklular'da devlet düzeni ve birlik bozulmaya, toplumda huzur ve sükûn kaybolmaya başladı. Böyle bir atmosferde Mevlâna'nın varlığı ve fikirleri bir sığınak ve teselli kaynağı oldu. Ona, toplumun her kesiminden gösterilen ilgi ve rağbette bu hususun da rolü vardı.

İslam dünyasının yetiştirdiği en büyük mutasavvıf ve mütefekkirlerden biri olan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, aniden hastalanarak 17 Aralık 1273 Pazar günü gurub vakti hakîkî sevgilisine kavuştu. Mevlevîler bu geceyi "şeb-i arûs" yani düğün gecesi olarak adlandırırlar. Cenazesi, büyük küçük herkesin, hatta müslüman olmayan kimselerin iştirakiyle ebedî yolculuğa uğurlandı.

Hz. Mevlânâ'nın Anadolu Selçuklularının payitahtı olan ve zamanın çok değerli şahsiyetlerini barındıran Konya'da toplumun her kesiminden insanlarla münasebeti vardı. Etrafındaki asıl çoğunluğu esnaf, zenaatkâr ve halktan kişiler teşkil ediyordu. Bununla birlikte devlet adamları, alimler, mutasavvıflar, sanat erbabı ve toplumun diğer seçkin kesimlerinden pek çoğu ile iyi ilişkiler içerisindeydi.

Selçuklu hükümdarları ona derin bir saygı duyuyorlardı. Hz. Mevlânâ, hayatında I.Alâaddin Keykubad (1219-1237), II. Gıyâseddin Keyhusrev (1237-1246), II. İzzeddin Keykâvus (1246-1257 tek başına veya müştereken), II. Alâaddin Keykubad (1248-1257 müştereken), IV. Kılıç Arslan (1248-1265 müştereken veya tek başına) ve III. Gıyâseddin Keyhusrev (1265-1282)'in saltanatlarını görmüştür. Bunlardan bilhassa I. Alâaddin Keykubad, II. İzzeddin

Keykâvus ve IV. Kılıç Arslan'ı, onunla münasebetleri açısından zikretmeliyiz.

Bilindiği üzere Hz. Mevlânâ ve ailesinin Konya'ya göç ettikleri dönemde, özellikle adaleti ve iyilik severliğiyle ünlü I. Alâaddin Keykubad'ın sayesinde hükümdarlık parlak bir dönem yaşıyordu. O zamanlar Anadolu bir huzur ve sükûn beldesiydi. Moğol istilâsından kaçıp gelenlerle birlikte Anadolu'da büyük alimler, mutasavvıflar, devlet adamları, sanatkârlar yetişmiş, halk uzun ömürlü olmasa da adalet ve güven içerisinde müreffeh bir hayat sürmüştür. Bu büyük şahsiyetlerden bazılarının isimlerini anmak, konumuzu aydınlatmak için yeterlidir.

Devlet adamlarından: Şemseddîn-i Isfahânî, Celâleddîn-i Karatâyî, Muîneddin Pervâne, Bedreddin Gühertaş, Taceddîn-i Mu'tez, Melikü's-sevâhil Bahâeddin, Emîneddin Mikâîl, Sahib Ata Fahreddin Ali, Cacaoğlu Nûreddin, Hatiroğulları, Mecdeddin Atabek, Alemeddin Kayser, Ekmeleddin Tabib, Celâleddîn-i Müstevfî, Kadı İzzeddin, Emir Mühezzebeddin Ali, Bahâeddin Bahrî;

Alim ve mutasavvıflardan: (Yakın çevresindekilerden başka) Sadreddîn-i Konevî, Kadı Sirâceddîn-i Urmevî, Safiyyüddîn-i Hindî, Fahreddîn-i Irâkî, Şemseddîn-i Maletî, Şemseddîn-i Mardinî, Zeyneddîn-i Râzî, Hoca Fakîh, Kemâleddîn-i Kâbî, Saîd-i Fergânî, Şerefeddîn-i Mavsılî, Hacı Bektaş-ı Veli, Hacı Mübârek-i Hayderî, Şeyh Baba-yı Merendî.

Edip ve şairlerden: Anadolu Selçukluları Tarihi üzerine büyük (ve kayıp) bir Selçuknâme yazan şair Kâniî-i Tûsî, yaşadığı dönemde sarayın en önemli kâtiplerinden biri olan Bedreddin Yahyâ, Menâkıbü'l-ârifîn'de isimleri birçok defa geçen Fahreddîn-i Dîvdest, Hüsâmeddîn-i Sivasî (İbn-i Ayinedâr) ve Salâhaddîn-i Maletî.

Bu arada bir süre de olsa Konya'da bulunmuş olan Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Kutbeddîn-i Şîrâzî ve Necmeddîn-i Dâye'yi de anmak gerekir. Ayrıca büyük mutasavvıf şair Sa'dî-yi Şîrâzî ve Evhadiyye Tarikatının kurucusu Evhadüddîn-i Kirmânî'nin de Konya'ya geldikleri rivayet edilir. Kezâ "Mevlânâ Hüdâvendigâr bize nazar kılalı –Anun görklü nazarı gönlümüz aynasıdır" diyen Yunus Emre'nin, Mevlânâ ile görüşmüş olması da ihtimal dairesindedir.

Hz. Mevlânâ'nın Gevher Hatun'dan doğma iki oğlu olduğunu zikretmiştik. Bunlardan büyük oğlu Bahâeddin, yani Sultan Veled, babasına büyük bir sadâkatle bağlanmış ve daima onun izinde yürümüştür. Diğer oğlu Alâaddin ise Şems'in öldürülmesi olayına

karıştığı için aileden ayrılmış ve 1262 yılında ölmüştür.

Mevlâna, ilk eşi Gevher Hatun'un vefatından sonra dul bir hanım olan "Kirâ Hatun"la evlenmiş, bu ikinci eşinden de "Emir Âlim" ve "Melike" isimli bir oğlu ve bir kızı dünyaya gelmiştir. Emir Âlim, devlet hizmetinde hayatını sürdürmüş, Melike Hatun ise Şahâbeddin adlı bir tâcirle evlenmiştir. Emir Âlim 1277, Kira Hatun ise 1292 yılında Hakk'a yürümüşlerdir.

Engin fikirleri kadar Anadolu'nun birliğinin sağlanması ve yurt edinilmesinde büyük rolü, Türk edebiyatının tesisinde ise önemli katkıları bulunan Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin vefatından sonra Hüsâmeddin Çelebi, Sultan Veled'e babasının yerine geçmesini teklif etmiş, o ise bunu kabul etmeyerek kendisinin bu makamda kalmasını istemiştir. Hüsâmeddin Çelebi 1284 yılında vefat edince, onun makamına Mevlâna'nın sâdık oğlu Sultan Veled geçmiştir. Uzun yıllar bu makamı hakkıyla temsil ederek Mevlevîliği sistemli bir tarikat haline getiren Sultan Veled de 1312 senesinde vefat edince bu vazifeyi, oğlu Ulu Arif Çelebi üstlenmiştir. Sultan Veled'den itibaren Mevlevîlik daima Mevlâna'nın soyundan gelen ve "çelebi" diye anılan kişilerce temsil edilmiştir.

Mevlevîliğin farklı ve orijinal yönlerinden birisi de semâ yani musikî eşliğinde yapılan ayindir. Bu ayin şekli, bugün dahi yerli yabancı pek çok insanın ilgisini çeken bir câzibe unsuru olmaya devam etmektedir. Ayrıca Mevlevîhane denilen tekkeler asırlarca sanat ve edebiyat okulları gibi işlev görmüş, buralardan pek çok ünlü şair ve sanatkâr yetişmiş; bu tarikat bilhassa toplumun ileri gelenlerince büyük bir saygıya mazhar olmuştur. [1]

Mevlâna'nın, hepsi de yayınlanmış ve Türkçeye çevrilmiş beş tane Farsça eseri vardır. Bunlardan 40 bin beyti aşan Divan-ı Kebir'i âşık bir ruhun en samimi ve en coşkun örneklerini taşır. Bu devâsa eser, asırlarca şairlerin ve gönül adamlarının ilham kaynağı olmuştur. 26 bin beyte yaklaşan, fert ve toplumla ilgili her türlü konuyu içeren ve edebî bir tasavvuf şâheseri olan Mesnevi'si ise yazılmaya başlandığı andan itibaren âlimler, edipler, şairler kadar devlet adamları, esnaf ve halk tarafından da sevilmiş ve gittikçe artan bir ilgiyle benimsenmiştir. Fîhi mâ fîh, Mecâlis-i seb'a ve Mektûbat adlı mensur eserleri de Mevlâna'nın fikirlerini daha yalın ve berrak şekilde bizlere aksettirir. Burada adı geçen eserler özet olarak tanıtılacaktır.

1 Bu biyografi şu makalemiz gözden geçirilerek kaleme alınmıştır:" Hz. Mevlâna ve çevresindeki bazı önemli şahsiyetler", Mevlâna Panellerinde Sunulan Bildiriler I, Konya, 2000, s.33-39(Makalenin sonunda kaynaklar zikredilmiştir.)

I. MESNEVİ: Asırlarca çeşitli milletlerin aynı değerler etrafında oluşturdukları İslâm kültür ve medeniyetini yoğuran aslî ve en önemli unsurlardan biri, kuşkusuz tasavvuf düşüncesi olmuştur. İslâmın bir tür yorumu ve uygulanışı demek olan tasavvuf, yüzyıllar boyunca ilim, fikir, gönül ve sanat erbâbı tarafından yazılan nice değerli eserlerle anlatılmıştır. Allah, kâinat, insan üzerine fikirleri; fert ve cemiyetle ilgili konuları en güzel şekilde izah eden tasavvufî şaheserlerden biri de Mevlâna'nın Mesnevi'sidir.

Mesnevî, esasen İslâm medeniyeti dairesindeki klâsik edebiyatlarda bir nazım şeklinin adıdır. Her beyti kendi arasında kafiyeli olan bu formda, kafiyedeki serbestlik ve bağımsızlık sebebiyle uzun hikaye ve roman tarzı kitaplar, didaktik eserler v.s. genellikle mesnevi şeklinde kaleme alınmıştır. Mevlâna kitabını bu adla isimlendirip başka bir isim vermediğinden, "Mesnevî" kelimesi, ona yazıldığı zamandan beri özel isim olmuştur.

Mevlevilikle ilgili en eski kaynakların verdiği bilgilere göre Mevlânâ'ya büyük bir saygı ve sevgiyle bağlı olan Çelebi Hüsâmeddin, bir zaman şeyhinden, sülûk âdâbını ve tasavvufî hakikatleri dervişlere telkin edebilecek bir eser vücuda getirmesini ve o vakte kadar yazılan gazellerin epeyce büyük bir yekûn tuttuğu için biraz da mesnevi cihetine rağbet etmesini rica etmiş; O da üzerinde Mesnevî'nin ilk onsekiz beyitinin yazılı bulunduğu bir kağıdı sarığının arasından çıkararak kendisinin de bunu düşündüğünü söylemiş ve hayatının son dönemini kapsayan 10-15 yıllık bir zaman içerisinde (her fırsatta Mevlâna söyleyip Hüsâmeddin Çelebi yazarak ve daha sonra kendisine tekrar okuyarak ve gerekli düzeltmeleri yaparak) altı ciltten oluşan ve 26 bin beyte yaklaşan o muazzam eser vücuda gelmişti.[2]

Mevlâna, Mesnevi'nin yazılış gayesini ve muhtevasını şu sözlerle açıklar: "Bu kitap, Mesnevi'dir. O, ulaşmada, tam inanış sırlarını açmada din temellerinin temellerinin temelleridir. O, Allah'ın en büyük fıkhıdır; Allah'ın en aydın şerîatıdır, en reddedilmez delilidir." "Gerçekten de o, gönüllere şifadır, hüzünlere cilâ. Ku'ran'ı, iyiden iyiye açar, açıklar. Şanları yüce, özleri hayırlı yazıcılar, elleriyle yazmışlardır onu."[3] (Gölp., I, s. 3-5)

2 Ahmed Eflâkî, Ariflerin Menkıbeleri, trc. Tahsin Yazıcı, İst., 1986, II, 155-160.

3 A. Gölpınarlı, Mesnevi ve Şerhi adlı eserinde (İst., 1985, I, 18-19) bu hususdaki muhtemel yanlış anlamalar için şu açıklamayı yapar: "Mevlânâ hiçbir vakit ve hiçbir suretle "Mesnevi" yi "Kur'an" olarak sunmayı aklına bile getirmez. O, vahdetin aşırı ve taşkın cezbesiyle kâinatı, geçmişleri ve gelecekleri kendisinde gören, kendisini yaratılışa mihver ve gaye sayan bir sûfi değildir; onun her sözü, şeriat kantariyle tartıldıktan sonra hakıykat potasına konmuştur. Mevlânâ'nın övgüleri, "Mesnevi"nin, Kur'an-ı Mecîd'in, hadîs-i şeriflerin meâlini, tefsirini,

"(Bu kitap) şunu anlatır: Şeriat bir muma benzer, yol gösterir. Ama ele mum almakla yol alınamadığı gibi mum almasan da yol alınmış olmaz. Yola düştün mü şu gidişin, Tarikattır; dilediğince eriştin mi bu, Hakikattir. (...) Yahut da şeriat, tıp bilgisini öğrenmeye benzer; tarikat, tıp bilgisine göre perhiz etmek, ilaç yemektir; hakikatse, ebedî olarak sağlık-esenlik bulmaktır." (Gölp., V, s.3-4)

Mevlâna, "Bizim Mesnevimiz vahdet (birlik) dükkanıdır; (onda) "bir" den başka ne görürse, o puttur." (İzb., VI, 1528) der ve tevhid anlayışını,

"Yüz tane kitap olsa hepsi de "bir" baptan ibarettir. Yüz tarafta da tek "bir" mihraba dönülür.

Bu yolların hepsi tek "bir" eve çıkar. Bu binlerce başak, "bir" tek tohumdan meydana gelmiştir. (İzb., VI, 3667-68)

Mesnevi altı ciltten (defter) oluşmaktadır. Eserin bilimsel metnini (edisyon kritik) hazırlayıp İngilizce'ye tercüme eden ve ona şerh mahiyetinde açıklamalar yazan, ünlü İngiliz müsteşrik Reynold A. Nicholson (1868-1945)'un neşrine göre Mesnevi'de toplam 25632 beyit vardır.[4] Her cildin başında bir mukaddime vardır ve metin içerisinde konular başlıklar halinde verilmiştir. Eser, aruzun Remel bahrine ait Fâilâtün fâilâtün fâilün vezniyle nazmedilmiştir.[5] Tasavvuf sahasında en çok okunan ve kendisine en fazla şerh yazılan eserlerden biri, belki de birincisi olan Mesnevi, yurt içinde ve yurt dışında defalarca basılmıştır. Eserin, çok sayıdaki yazma nüshaları arasında yazıldığı tarihlere kadar uzananlar vardır.

Mesnevi, -yukarıda ifade edildiği üzere- içerisinde binlerce ayet, hadis, atasözü, temsil, hikaye, fıkra bulunan 6 ciltlik ve 26 bin beyte yaklaşan devâsâ bir eserdir. "Mağz-i Kur'an" yani "Kur'an'ın Özü" diye adlandırılan eserde müellif, fert ve toplumu ilgilendiren hemen her konuyu ele alır. Meseleleri en etkili ve ikna edici delillerle ve son derece akıcı, sürükleyici, edebî bir üslûpla enine boyuna tahlil eder.

Mevlâna'nın eserlerindeki en bâriz özelliğin külfetsizlik olduğunu ifade eden büyük mütehassıs Abdülbaki Gölpınarlı, Mesnevi'nin üslûbu ve muhtevâsı hakkında özetle, şu değerli tespitleri yapar: "Şairliğin en büyük meziyetlerinden biri ve belki

şerhini ihtiva eden bir ilham eseri olduğunu bildirmek içindir; yoksa onu, hâşâ, bir vahiy olarak telâkki etmemiştir ve etmez de."

4 Eserin künyesi şöyledir: The Mathnawi of Jalalu'ddin Rumi, I-VIII, London, 1925-1940.

5 Meşhur Mesnevi şârihi İsmâîl-i Ankaravî (öl. 1630) tarafından bulunup şerhedilen Mesnevi'nin 7.cildinin, kesin olarak Mevlâna'ya ait olmadığı ispat edilmiştir.

birincisi olan tedâi kabiliyeti Mevlâna'da misli görülmemiş bir derecededir. Zamanın bütün bilgilerini en ince noktalarına kadar bilen, birkaç dile sahip olup bütün şairleri okumuş bulunan; bunlarla beraber fevkalâde seyyal bir zekâ, çok ince ruh, eşsiz bir vecit, örneksiz bir aşk, emsalsiz bir seziş ve buluş kabiliyetinin; neşenin, çoşkunluğun, hayranlığın, hulâsa bütün bir mâna âleminin mümessili olan Mevlâna, Mesnevî'yi söylüyor, zihninde bahisler, bahisleri kovalıyor, bu bahislere uygun hikâyeler, hikâyeleri hatırlatıyor, söz ulamı bu suretle uzayıp gidiyor. Bu hikâyeyi anlatırken hikâyedeki bir insan veya hayvana söz söyletmeye başlıyor, fakat derhal söz söyliyen kendisi oluyor.(...) Bu harikulâde tahkiye tarzı; bir şerhle, hikâyenin ruhî tahliliyle biterken, hattâ bazan bitmeden yeni bir bahse girilmesi icabediyor. (...)

Mevlâna, kitabında kelâm kaidelerinden, Yunan felsefesiyle bu felsefenin İslâmi şekli olan Hükema felsefesinden, bu sistem içinde yaradılış ve dünya telâkkilerinden, büyük sofilerin, menkabelerinden bahseder. Mesnevi'de yer yer realiteye de ehemmiyet verilmiştir. Bu yalnız, hikâyelerde değildir. Mevlâna gezdiği yerleri, gördüğü şeyleri anlatırken de realiteye büyük bir kıymet verir. Bütün bir devrin âdetleri, görenleri, düşünce ve sezişleri elle tutulur, gözle görülür bir halde canlanır.(...)

Mesnevi'de Mevlâna'ya asıl müessir olan Hakîm-i Senâi ve bilhassa Ferideddin-i Attar'dır. Zaten Eflâkî, Çelebi Hüsameddin'in Mevlâna" yı Mesnevi'yi yazmaya teşvik ederken şakirtlerinin Hakîm-i Senâî'nin "İlâhi Name" siyle Attar'ın "Musibet Name" ve "Mantık-al Tayr" ını okuduklarını, kendisinin de "İlâhi Name" tarzında ve "Mantık-al Tayr" vezninde bir kitap yazmasını rica ettiğini söylemektedir.(...)

Hulâsa Mesnevi, baştan başa bir kültür âlemidir. Ve dünya eserleri arasında bu kitabın mümtaz bir mevkii vardır, mistik eserlerle sofiyane şiirler arasındaysa bir benzeri yoktur." [6]

Hakikat yolunda Allah ve Peygamber sevgisini gönüllere yerleştirmeyi hedefleyen, İslâmiyetin aşk derecesinde bir samimiyetle yaşanmasını savunan Mevlâna, fikirlerini esas olarak bu eserle kitlelere duyurmuş ve benimsetmiştir. Bütün bu yönleriyle bizim duygu ve düşünce dünyamıza kaynaklık etmiş, kültür hayatımızda kesin ve derin bir iz bırakmış olan Mesnevi hakkında Anadolu'daki çalışmalar erken dönemlerde başlamış; yazılmaya başlandığı andan itibaren alimler, edipler, şairler kadar devlet

6 Mevlânâ, Mesnevi, trc. Veled İzbudak, İst., 1942 (A. Gölpınarlı'nın mukaddimesi)

adamları, esnaf ve halk tarafından da sevilmiş ve gittikçe artan bir ilgiyle benimsenmiştir. Bu değerli kitap, asırlarca kadın-erkek, yaşlı-genç her seviyeden insan tarafından okunmuş, Mesnevîhanlarca gerek tarikat mensuplarına gerekse halka anlatılmış, bir çok âlim ve mutasavvıf tarafından tercüme ve şerhedilmiş, kendisinden birçok seçmeler yapılmış, konulara göre tasnif edilmiş, lügatleri hazırlanmış, eserlere, fikirlere, sanat ve edebiyat ürünlerine ilham kaynağı olmuştur. Ülkemizde, Surûrî (öl. 1562), Şem'î (öl. 1600'den sonra), Ankaravî (öl. 1631), Yusuf Dede (öl. 1669), Nahîfî (öl. 1738), Şakir Mehmed (öl. 1836), Mehmed Murad (öl. 1847), Ahmed Avni Konuk (öl. 1938), Veled Çelebi (öl. 1953) Abdülbâki Gölpınarlı (öl. 1982) ve Şefik Can (d. 1910) Mesnevi'yi baştan sona tercüme veya şerh etmeyi başarmışlardır. Tâhirü'l-Mevlevî (öl. 1951)'nin 5.defterin başlarına kadar getirdiği şerh de Şefik Can tarafından ikmal edilmiştir. Mesnevi'nin bir kısmının -özellikle birinci defterin- tercüme ve şerhini ihtiva eden daha pek çok eser yazılmıştır. [7]

Geçmişte Mevlâna'nın etkisi, elbette sadece Anadolu ile sınırlı kalmamış, bilhassa İran ve Hindistan sahalarında O'nun etkisi büyük olmuş; pek çok âlim, mutasavvıf ve edip eserleriyle ilgilenmişler, onlara değerli şerhler yazmışlardır. Günümüzde ise yurt içinde ve yurt dışında, Mevlâna ve eserleri üzerine yapılan çalışmalar büyük bir hız kazanmıştır. Mesnevi, dünyadaki başlıca büyük dillere çevrilmiştir veya çevrilmektedir. Bu cümleden olarak Mevlâna ve Mesnevi'yle ilgilenen çağdaş bilginler arasında, İran'dan başta Bedîuzzaman Furûzanfer olmak üzere Muhammed Takî Ca'ferî, Abdülhüseyn Zerrinkûb, Muhammed İsti'lâmî, Seyyid Sâdık Govherîn, Kerîm Zamânî, Abdülkerim Surûş; Pakistan'dan büyük şair Muhammed İkbâl'in yanısıra Afzal İkbâl, Mevlâna Kadı Seccad Hüseyn; Mısır'dan Muhammed Abdüsselâm Kefâfî ve öğrencisi İbrahim Desûkî Şitâ; İngiltere'den Reynold A. Nicholson ve öğrencisi A. J. Arberry; Fransa'dan Eva De Vitray Meyerovitch; Almanya'dan -daha ziyade Mevlâna'nın fikirleriyle ilgilenen-Annemarie Schimmel anılmalıdır.[8] Özellikle maddenin dar kalıpları arasına sıkışmış olup rûhen huzur ve sükûn arayan, hayatlarını anlamlı kılacak ve ona derinlik katacak arayışlar içinde bulunan Batılılarda Mevlâna ve eserlerine yöneliş, önemli boyutlara varmıştır. Bugün "Mevlana"

7 Mesnevi üzerine yapılmış çalışmalar için bkz. A. Gölpınarlı, mezkûr mukaddime; aynı müel., Mevlâna'dan Sonra Mevlevilik, İst., 1953, s. 141-150; Yakup Şafak, "Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde Hz. Mevlâna ve eserleri üzerine çalışma yapanlar", Konya'dan Dünya'ya Mevlâna ve Mevlevilik, İst., 2002, s. 249-268.

8 Mevlâna ve Mesnevi üzerine yurt dışında yapılan çalışmalar için bkz. Annemarie Schimmel, Mevlâna Celâlettin Rumînin Şark ve Garpta Tesirleri, Ankara, 1963; Franklin D. Lewis, Rumi Past and Present, East and West, Oxford, 2000 (Muhtelif yerler)

ve “Rumi” kelimelerinin içinde yer aldığı web sitelerinin yüzbinlere ulaştığını ve Mevlâna’nın eserlerinin ABD’de yıllardır en çok satılan kitaplar arasında yer aldığını zikredersek konunun geldiği nokta anlaşılabilir.

Haklı bir şöhretle, müslüman milletlerin asırlarca, gönülden sevgisini ve saygısını kazanmış olan Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî, dün olduğu gibi bugün de sadece müslümanlara değil, bütün insanlığa manevi rehberliğini, engin fikirleri ve eserleriyle, özellikle de ölümsüz şaheseri Mesnevi’siyle sürdürmektedir.

II. DÎVÂN-I KEBÎR: Büyük Divan demektir. Mevlâna’nın gazel, terkîb-i bend ve rubailerini ihtivâ eden bu büyük eser, şiirlerin söylendiği vezinlere göre tanzim edilmiş 21 divanla rubailer divanından meydana gelmiştir.

Mevlâna’dan önce Fars edebiyatında şairlik mesleği özellikle saray çevrelerinde önemli gelişmeler göstermişti. Tasavvufî şiirde de ilk büyük mümessilleri yetişmiş ve mutasavvıflar edebiyat dünyasında kendilerini kabul ettirmeye başlamışlar; şiiri hikmetin, mânevi duygu ve düşüncelerin en önemli ifade vasıtası kılmayı başarmışlardı.

Mevlâna’nın Şems’ten önceki hayatında Arap ve Fars edebiyatlarındaki bu iki tür şiire de âşina olduğu âşikârdır. Özellikle en önemli temsilcileri Senâî (öl.1131) ve Attar (öl. 1221) olan tasavvufî şiirle meşgul bulunduğu, öteden beri meclislerinde bu şairlerin eserlerinin okunduğu bilinmektedir. Ancak ilk dönemde yazılmış kaynaklardaki bazı ifadelerden o zamanlar müslüman toplumlarda, mûsikîye olduğu gibi şiire de kimi din âlimleri tarafından -şairlerin saray çevreleriyle yakın ve tasvip görmeyen bazı ilişkilerinin de etkisiyle- olumsuz gözle bakıldığının ve büyük bir din âlimi olan Mevlâna’nın bu yönden suçlandığının ipuçlarını bulmak mümkündür.[9] Buna karşılık -aynı ifadelerden- Mevlâna ailesinin anavatanları olan Horasan’dan farklı olarak Anadolu’daki dinî yaşamda müsâmahakâr bir atmosferin bulunduğu ve kendisinin şiire yönelmesinde Anadolu insanının manzum sözlerden ve ahenkten hoşlanmasının da rolü olduğu anlaşılmaktadır.[10]

9 Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, Mevlânâ Celâleddin, İst., 1951, s. 234 v.d.; Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, 4.bs. Ankara, 1981, s. 205-207, 228; Tahsin Yazıcı, “Dîvân-ı Kebîr”, DİA, IX, 432 (İst., 1994); Şefik Can, Mevlâna Hayatı, Şahsiyeti, Fikirleri, İst., 1995, s. 198 v.d.

10 “Şairlik mesleğinden başka bir mesleği” olduğunu söyleyen Mevlâna’nın şiiri, vezni, kafiyeyi önemsemeyen bazı sözleri bulunmaktadır. Kanaatimizce bu ifadelerle O, dolaylı olarak, kendi şiirlerinde edebî geleneğe ve kaidelere uymayan bazı aksaklıklar bulunduğunu da dile getirmekte ve özür beyan etmektedir.

Sultan Veled'in İbtidâ-nâme'sindeki ifadelerin açıkça gösterdiği üzere[11] Şems'le buluşmasından sonra aşk ummanına dalan Hz. Mevlâna, tabîî olarak âşık bir ruhun heyecanlarına cevap verebilecek yegâne vasıta olan şiir ve mûsikîye yönelmiş; Şems'in de teşvikiyle semâa başlamıştır. Mevlâna hayatının bundan sonraki bölümünde şiiri, mûsikî ve semâı âdetâ kendisine manevî yol arkadaşları edinmiş; heyecanlarını, coşkusunu, sevincini, üzüntüsünü hep bu vasıtalarla ifade etmiş, onlarla tesellî ve sükûn aramıştır. Gazellerin çoğunu, özellikle Şems-i Tebrîzî'nin kaybolması üzerine söylediğini biliyoruz. Çok zaman semâ esnasında söylediği bu coşkulu manzûmeler, sevenleri tarafından zaptedilmiş ve bunlar aruz vezinlerine göre tasnif edilmiştir.

Hiçbir zaman bir şairlik iddiasında bulunmamış olan ve daima sözün, manaları ifadedeki kifâyetsizliğinden şikâyet eden Mevlâna'nın şiirlerinde görülen bazı aksaklıklara dikkat çeken Fuad Köprülü, şairin "rûhunu, bütün samimiyyeti, derinliği, çıplaklığıyle gösteren manzûmelerindeki ilâhî lirizm"in yüksekliğini vurgulamakta ve bu sebeple Mevlâna'yı belki de Farsça şiir söyleyen en büyük mutasavvıf şair saymak gerektiğini itiraf etmektedir. [12]

Bilindiği üzere gazellerin aslî konusu aşktır. Şair, gerek duygu ve düşünce dünyasını, gerekse dış dünyadan aldığı unsurları hep bu tema etrafında yüksek bir sanat duyarlılığıyla işler, dile getirir. Bu çerçevede "döneminin bütün bilgilerini kavramış, Hint-İran, Yunan-Roma mitolojisini bilen, yeri gelince âyet ve hadislerden faydalanan bir bilgin olan Mevlânâ'nın şiirlerinde halk unsurlarının önemli bir yeri vardır. Türk atasözleri, gelenekler, töreler, halk deyimleri, halk inançları, eski devirlerin kanaatleri, köyler, şehirler ve sokaktaki delilere taş atan çocuklardan rüşvet yiyen kadılara kadar çok geniş bir sosyal çevre divanının panoramasını belirler."[13]

Mevlâna şiirlerinde çoğunlukla mahlas yerinde -alışılagelmiş kullanımdan farklı olarak- kendisine karşı büyük bir sevgi ve özlemle bağlı olduğu Şems-i Tebrîzî'nin adını kullanmış, bu sebeple eseri, Dîvân-ı Kebîr isminin yanısıra Dîvân-ı Şems veya Külliyyât-ı Şems diye de anılmıştır. Az sayıdaki bazı manzûmelerinde, "sus" manasına gelen "hâmûş" kelimesini veya Salâhaddin ve Hüsâmeddin adlarını

11 Sultan Veled, İbtidâ-nâme, trc. Abdülbaki Gölpınarlı, Ankara, 1976, msl. 28-30. bölümler.

12 F. Köprülü, a.g.e., s.223-224; Bedîuzzaman Furûzanfer, Mevlâna Celâleddin, trc. Feridun Nafiz Uzluk, İst., 1963, s. 201-202 (M.E.B.yay.); Ali Nihad Tarlan, Mevlânâ Celâleddini Rûmi, İst., 1944, s. 15 v.d.

13 T. Yazıcı, a.g.m., s. 433.

mahlas olarak tercih etmiştir.

Dîvân-ı Kebîr'e gösterilen ilgi Mesnevi'ye göre elbette daha azdır ve onun üzerine yapılan çalışmalar genellikle seçmelere ve bazı beyit veya manzûmelerin şerh ve izahına münhasır kalmıştır. Dolayısıyla yazma nüshalarına daha az rastlanır. Gerek yazma, gerekse Hindistan ve İran'da neşredilmiş olan eski matbû metinlerinde beyit sayıları ekseriya 30 ilâ 50 bin beyit arasında değişir. Divan'a başka şairlerin şiirlerinin karışmış olması, beyit sayısının artmasına sebep olmuştur. Eserin bilimsel (tenkitli) metni, İranlı değerli âlim Bedîüzzaman Furûzanfer tarafından 9 eski yazma karşılaştırılıp Mevlâna'ya ait olmayan şiirler mümkün mertebe ayıklanarak gerçekleştirilmiş ve Külliyyât-ı Şems yâ Dîvân-ı Kebîr adı altında 8 büyük cilt halinde yayınlanmıştır. (Tahran, 1336-1345 h.ş. I-VI. ciltlerde kafiyeye göre alfabetik sırayla -toplam 36.360 beyitten oluşan- gazeller ve terkîb-i bendler; VII.ciltte sözlük, fihrist ve açıklamalar; VIII.ciltte ise 1995 rubai bulunmaktadır.) Eser İran'da Furûzanfer neşri esas alınarak birçok kez basılmıştır.[14]

Dîvân-ı Kebîr Türkçe'ye büyük mütehassıs ve âlim Abdülbaki Gölpınarlı tarafından çevrilerek 1957-1974 yılları arasında yayınlanmıştır.[15] Mütercim, çevirisine Mevlâna Müzesi Kütüphanesi'ndeki 68-69 nolu yazmayı esas almıştır. Bu nüshada 44.834 beyit bulunmaktadır.[16] Gölpınarlı çevirisinden hareketle Dîvân-ı Kebîr, Nevit Oğuz Ergin tarafından İngilizceye tercüme edilmekte ve 2000 yılında XII.cildi yayınlanmış olan bu tercüme, T. C. Kültür Bakanlığı'nın desteğiyle ABD'de (California) neşredilmektedir.

Yurt içinde ve yurt dışında Dîvân-ı Kebîr'den birçok seçmeler, tercümeleriyle ve bazen açıklamalarla birlikte yayın sahasına çıkmıştır. Bu cümleden olarak Midhat Bahari Beytur, İranlı şair ve tezkire yazarı Rıza Kuli Han Hidayet'in Dîvân-ı Şemsü'l-hakâik (Tebriz, 1280) adlı antolojisini Türkçeye çevirerek Dîvân-ı Kebîr'den Seçme Şiirler ismiyle neşretmiştir. (Mevlâna'ya ait olmayan şiirlerin de yer aldığı bu üç ciltlik eser, 1944 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından neşredilmiştir.) Mevlâna ve şiirleri batıda daha ziyade

14 Adnan Karaismailoğlu, Mevlâna ve Mesnevî, Ankara, 2001, s. 17-18; T. Yazıcı, a.g.m., s. 433.

15 Söz konusu tercümenin I-V.ciltlerini 1956-1960 yıllarında Remzi Kitabevi, VI.cildini 1971'de Milliyet Yay., VII.cildini 1974'te İnkılâp Kitabevi neşretmiştir. Tercümenin tamamı 7 cilt olarak 1992 ve 2000 yıllarında Kültür Bakanlığı tarafından da yayınlanmışıtır. Bkz. Nuri Şimşekler, "Mevlâna'nın eserleri ve eserlerinden seçmeler", Konya'dan Dünya'ya Mevlâna ve Mevlevilik, İst., 2002, s. 58. (Konya Karatay Belediyesi yay.)

16 A. Karaismailoğlu, a.g.e., s. 18.

J. Von Hammer, Friedrich Rückert, Rosenzweigh-Schwannau, Nicholson, Bausani gibi bilgin ve edipler tarafından yapılan tercümelerle tanınmıştır. Günümüzde Coleman Barks'ın İngilizce'ye yaptığı tercümeler beğeniyle okunmaktadır. İran ve Pakistan gibi ülkelerde de bu yönde birçok yayın bulunmaktadır.

Dîvân-ı Kebîr'deki rubailerin Farsça metni, Türkiye de ilk defa Veled Çelebi (İzbudak, 1867-1953) tarafından İstanbul'da 1314 yılında yayınlanmış, bu eser sonraları M. Nuri Gencosman tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Abdülbaki Gölpınarlı, Dîvân-ı Kebîr tercümesine esas aldığı nüshanın sonundaki 1765 rubaiyi de Türkçeye çevirerek Rubâîler adıyla yayınlamıştır. (İst., 1964) Son yıllarda Mevlâna ve eserleri üzerine yaptığı yoğun çalışmalarla tanınan Şefik Can, 2217 rubainin tercümesini Farsça metinleriyle birlikte neşretmiştir. Rubailerin -seçmeler yapılarak da- çevirileri birçok kimse tarafından yayınlanmıştır. Bu kişilerden A. Gölpınarlı, Hasan Âli Yücel, Âsaf Hâlet Çelebi, Hüseyin Rifat Işıl, M. N. Gencosmanoğlu, Feyzi Halıcı, Talat Sait Halman ve Hamza Tanyaş zikredilebilir.

III. FÎHİ MÂ FÎH: Farsça mensur olarak yazılmış olan eser, "içindeki içindedir, ondaki ondadır" manalarına gelir. Mevlâna'nın yaptığı sohbetlerin, yakınları -muhtemelen Sultan Veled- tarafından derlenmiş şeklidir. (Nitekim âdet olduğu üzere Sultânü'l-Ulemâ ve Bahâeddin Veled'in Maârif adlı eserleri, Burhâneddin Muhakkık-ı Tirmizî ve Şems-i Tebrîzî'nin Makâlât isimli kitapları da onların çeşitli meclislerdeki sohbetlerinin sonradan yazıya geçirilmiş şekilleridir.) Fîhi mâ fîh adı eski nüshalarda geçmemektedir; ünvan olarak bazı yazma nüshalarda "Esrârü'l-Celâliyye" olarak yer almıştır.

Fîhi mâ fîh, çeşitli bölümlerden meydana gelmiş orta hacimde bir eserdir. Bölümlerin sayısı çeşitli nüshalarda değişiklik göstermekte olup matbû nüshalarda 70'ten fazla bölüm vardır. Kitabın bazı yerlerinde ünlü Selçuklu veziri Muîneddin Pervâne'ye hitap edilmekte, Şems'ten, Seyyid Burhâneddin ve Salâhaddîn-i Zerkûb'dan bahisler geçmektedir. Eser Mevlâna'nın dinî ve tasavvufî görüşlerini, muhtelif konulardaki fikirlerini Mesnevi'den daha açık ve yalın bir tarzda gösterir. Sade bir Farsça ile yazılmış olan Fîhi mâ fîh, aynı zamanda devrinin çeşitli özelliklerini yansıtan önemli bir kaynaktır. Bölümler, ya bir soruya verilen cevap şeklindedir, yahut bir hadisenin beyanıyla, bir âyet veya hadisin izahıyla başlamaktadır. Bunun yanısıra "tasavvufî menkıbeler, klâsik şark hikâyeleri, efsâneler, masallar malzeme olarak kullanılmış, Moğollar'ın zulmü

dile getirilmiş ve mağlup olacaklarına işaret edilmiştir."[17]

Mesnevi ve Dîvân-ı Kebîr kadar şöhret kazanamamış olan eserin Mevlâna Bibliyografyası'nda kaydedilmiş 36 yazma nüshası bulunmaktadır.[18] İlk baskıları 1318/1900 ve 1333-4/1915-6 yıllarında İran'da, 1929 yılında Hindistan'da yapılan Fîhi mâ fîh'in ilmî neşri İranlı değerli âlim Bedîuzzaman Furûzanfer tarafından gerçekleştirilmiş (Tahran, 1951); son olarak da eserin tenkitli neşri Cafer Müderris-i Sâdıkî tarafından bir kez daha yapılmış ve bu çalışma Makâlât-ı Mevlânâ (Fîhi mâ fîh) adıyla 1994 yılında Tahran'da yayınlanmıştır.

Fîhi mâ fîh, son Mesnevi şârihlerimizden Ahmed Avni Konuk (öl. 1938) tarafından tercüme edilmiş, 73 fasıldan oluşan bu tercüme, mütercimin vefatından çok sonra İstanbul'da 1994 yılında merhum Selçuk Eraydın tarafından yeni harflerle neşredilmiştir. İkinci tercüme Meliha Ülker Tarıkâhya (Anbarcıoğlu) tarafından yapılmıştır. 61 fasıldan ibaret olan ve B. Furûzanfer neşrinden yapılan bu tercüme, 1954 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanmıştır.

Son olarak Abdülbaki Gölpınarlı, gerek bu ikinci tercümeyi, gerekse Furûzanfer neşrini yeterli görmeyerek eserin metnini Türkiye'deki yazmalardan istifadeyle yeniden düzenlemiş ve (yayınlanmamış olan) bu metinden yaptığı çeviriyi 1959 yılında İstanbul'da neşretmiştir.

Fîhi mâ fîh, Urducaya 1929 yılında Abdülmecid ve 1991 yılında da Abdürreşîd Tebessüm tarafından tercüme edilerek yayınlanmıştır. Eser, İngilizceye A.J.Arberry (New York, 1972) ve Wheeler Thackston (Putney, VT, 1994); Fransızcaya Eva de Vitray-Meyerovitch (Paris, 1976) ve Almancaya Annemarie Schimmel (Munich, 1988) tarafından çevrilmiştir.

IV. MEKTÛBÂT: Mevlâna'nın yakınlarına, dostlarına, bazı âlimlere, bilhassa devlet büyüklerine ve önemli şahıslara yazdığı mektupların bir araya getirilmesinden oluşmuş bir eserdir. Muhtelif vesilelerle kaleme alınmış olan bu mektupların çoğunda bir kimse tavsiye edilmekte veya birisinin derdine çare aranmaktadır. Eser, Mevlâna'nın yaşadığı dönem için de önem arzetmektedir.

Mektûbât'ın üslûbu ve önemi hakkında B. Furûzanfer şu tespiti yapmaktadır: "Mektupların üslubu incelenirse, nesr-i mürsel, yani sade yazılmış olduğundan seci ve diğer sanat oyunları göstermeyen

17 Mehmet Demirci, "Fîhi mâ fîh", DİA, XIII, 59 (İst., 1996)

18 Mehmet Önder v.d., Mevlâna Bibliyografyası, 1973, II, 207-225.

yazılar arasına koymak gerektir. San'at için ağır bir yük olan ünvanlardan sarfınazar edilirse, diğer kısımlar sade, külfetsiz tarzda yazılmıştır. Bazan çok fesahatli, heyecan verici, tesir edicidir.(...) Mektupların konuları nispetinde yazılan fesahatli Arapça, Farsça şiirlerle Kur'anı Kerim âyetleri, hadisler onlara yüz türlü güzellik bağışlamaktadır." "Mevlâna'nın hayatını aydınlatmak, Mesnevi'yi iyi anlamak bakımından mektupların okunması zaruridir. Mevlâna'nın yaşayışına ait birçok özelliklerin, Eflâki Menakıbındaki müphem konuların açıklanması, ancak mektupların yardımı ile kabil olabilecektir."[19]

Nüshalarına az rastlanan bu eserin,[20] Üsküdar Mevlevihanesi son postnişîni Ahmed Remzi Akyürek (1872-1944) tarafından tashih edilen Farsça metni, 1937 yılında ünlü tıp tarihçilerimizden Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk (1902-1974) tarafından Mevlânanın Mektubları adıyla neşredilmiştir. Bu metinde 147 mektup bulunmaktadır. 1-27. sayfalarda Uzluk'un muhtevâya yönelik bir giriş yazısı bulunmaktadır. Türkçe kısmın baş tarafında (s. I-IV) Mevlâna Dergâhı son postnişinlerinden Veled Çelebi (1867-1953)'nin Mevlâna'nın eserlerini anlatan bir takrizi; Farsça kısmın baş tarafında aynı takrizin Farsçası, Ahmed Remzi Akyürek'in önsözü ve yine Hüseyin Dâniş'in bir takrizi (s. 6-7) yer almaktadır.[21] Bu neşir, eski Dârülfünun hocalarından ve Diyanet İşleri Başkanlarından Şerefeddin Yaltkaya (1879-1947) tarafından eleştirilmiştir.[22] Mektûbât metnini tatmin edici bulmayan Abdülbaki Gölpınarlı eserin Mevlâna Müzesi Kütüphanesi'ndeki 79 nolu nüshasını esas alıp 6 yazma nüshayı karşılaştırmak sûretiyle metni yeniden kurmuş ve (neşredilmemiş olan) bu metinden yaptığı tercümeyi, değerli notlarla birlikte İstanbul'da 1963 yılında yayınlamıştır. Son olarak Mektûbat'ın tenkitli metni Tevfik Sübhânî tarafından 1371/1992 yılında Tahran'da neşredilmiştir.

V. MECÂLİS-İ SEB'A: Mevlâna'nın yedi vaazını ihtivâ eden Farsça mensur bir eserdir. Bu vaazlar muhtemelen Sultan Veled veya Çelebi Hüsameddin tarafından not edilmiş, fakat olduğu gibi bırakılmamış, esasa dokunmamak kaydıyla gözden geçirilerek ona bazı ilâveler yapılmıştır. Eserde vaazlar münâcât, na't ve dua

19 Bedîuzzaman Furûzanfer, Mevlâna Celâleddin, s. 288.

20 Mevlâna Bibliyografyası'nda (II, 255-256) 7 nüsha vardır.

21 Mektûbât, Uzluk neşri esas alınarak İran'da 1335/1956 ve 1363/1984 yıllarında da neşredilmiştir. Bkz. F. D. Lewis a.g.e., s. 294; Tevfîk Sübhânî, Mektûbât-ı Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Tahran, 1371 h.ş., s.1.

22 Şerefeddin M. Yaltkaya, "Mektubat-ı Mevlâna Celâleddin. Anadolu Selçukîleri gününde Mevlevî bitiklerinin ikinci kitabı", Türkiyat Mecmuası, VI, 323-345 (1939).

cümlelerinden oluşan secili bir girişten sonra bir hadisle başlamakta; toplumun bozulması, günahlardan sakınma, inancın gücü, iyi kulluk, bilginin önemi, aklın değeri, gaflet gibi konular, âyetler hadisler ışığında ve hikâyeler eşliğinde izah edilmektedir. Kitapta Mevlâna'yı etkilemiş olan İranlı mutasavvıf şairler Senâî ve Attar'ın sözlerinden nakiller, Dîvân-ı Kebîr ve Mesnevi'den beyitler vardır. Mecâlis-i Seb'a bilhassa Mevlâna'nın Şems'le karşılaşmasından önceki düşüncelerini aksettirmesi açısından önem arzetmektedir.

Nüshalarına nâdir olarak tesadüf edilen bu küçük eserin, Ahmed Remzi Akyürek tarafından tashih edilen Farsça metni, 1937 yılında İstanbul'da, Kitapçı Rizeli M. Hulûsî'nin tercümesiyle birlikte, "Mevlâna'nın Yedi Öğüdü" adı altında yayınlanmıştır.[23] Veled Çelebi'nin matbû Mektûbât'ın başındaki yazısı, sonlarına bazı eklemeler yapılarak Mecâlis-i Seb'a'nın baş tarafına da konulmuştur. Eserde musahhihin önsözü, eserin basım işini üstlenmiş olan F. Nafiz Uzluk'un takdimi ve Sultânü'l-Ulemâ, Mevlâna ve Şems-i Tebrîzî'nin hayatlarına dair kendisinin kaleme aldığı 108 sayfalık bir inceleme yazısı da bulunmaktadır.

İstanbul Selimağa Kütüphanesi'ndeki h.788 tarihli nüsha esas alınıp Konya Mevlâna Müzesi'ndeki h.753 tarihli nüsha ile mukâbele edilmek sûretiyle meydana getirilen bu metni ve tercümesini Abdülbaki Gölpınarlı, "Dr. F. N. Uzluk'un büyük bir hüsn-i niyetle giriştiği bu iş, tashih ve terceme hataları yüzünden başarılamamıştır" diyerek yetersiz bulmuş ve bu nedenle eseri Mevlâna Müzesi Kütüphanesi'ndeki 79 nolu mecmuada yer alan nüshayı esas alarak yeniden tercüme etmiş ve bu tercüme Konya'da 1965 yılında yayınlanmıştır. Mecâlis-i Seb'a'ya ait söz konusu yazmanın metni, Tevfik Sübhânî tarafından Tahran'da 1986 (2.bs. 1994) yayınlanmıştır.[24]

Mevlâna'ya aidiyeti kesin olan bu beş eserden başka[25] bazı küçük risâleler ve manzûmeler de O'na nispet edilmiştir. Bunlar, Tırâş-nâme adlı 75 beyitlik bir mesnevi; Aşk-nâme adlı 94 beyitlik bir mesnevi; Risâle-i âfâk u enfüs adlı 72 beyitlik bir kaside; aynı

23 F. N. Uzluk, Türk Ansiklopedisi'ndeki "Celâleddin-i Rumî" maddesinde (X, 114, Ankara, 1960) bu neşrin İran'da Haber adlı kitapçı tarafından bastırıldığını söylemektedir. F. D. Lewis'in Rumi adlı eserinde (s. 294) bahsettiği Külâle-i Hâver tarafından 1315-19/1936-40 tarihinde yayınlanan nüsha bu olmalıdır. Aynı yazar, Uzluk neşrinin Tahran'da 1984 yılında yapılmış bir baskısını da bildirmektedir.

24 F. D. Lewis, a.g.e., s. 294.

25 Adı geçen eserlere ilâveten Mevlâna'nın risâle hüviyetinde olmayan Arapça bir vasiyeti Veled Çelebi tarafından şerhedilmiş ve bu şerh Hayru'l-kelâm adıyla İstanbul'da 1330 yılında neşredilmiştir. (Bkz. A. Gölpınarlı, Mevlânâ Celâleddin, s. 257)

isimde mensur bir risâle; Risâle-i akâid isimli mensur küçük bir eserdir. Bu manzûme ve risâlelerin Mevlâna'ya ait olmadığı ilim ve ihtisas erbabınca ortaya konulmuştur.[26]

26 Bkz. A. Gölpınarlı, Mevlânâ Celâleddin, s. 256-257; Mevlâna'nın Yedi Öğüdü, İst., 1937, s. VI-VIII (Veled Çelebi'nin takrizi.)

KISALTMALAR

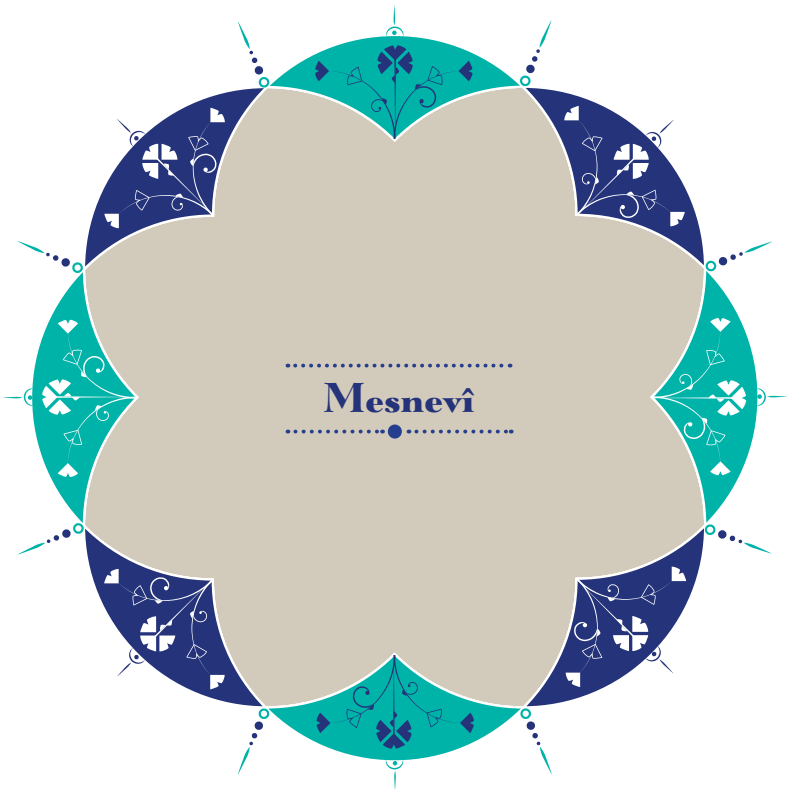
a.s.: .....aleyhi's-selâm
age: .....adı geçen eser
agm: .....adı geçen makale
Ank: .....Ankara
Ans: .....Ansiklopedisi
b: .....bin, (i)bni
bkz: .....bakınız
bl: .....bölüm
bs: .....baskı
c: .....cilt
d: .....doğumu
F: .....Furûzanfer (neşri)
G: .....Gölpınarlı (tercümesi)
Gn: .....Gencosman (tercümesi)
h: .....hicrî
h.ş.: .....hicrî şemsî
İst: .....İstanbul
İzb: .....İzbudak (tercümesi)
KB: .....Kültür Bakanlığı
krş: .....karşılaştırınız
M.Ö.: .....Milâttan Önce
MEB: .....Milli Eğitim Bakanlığı
n: .....not
nşr: .....neşreden
öl: .....ölümü
s: .....sayfa
S: .....Sûresi
trc: .....tercüme eden
tsz: .....tarihsiz
Ün: .....Üniversitesi
vb: .....ve benzeri
vd: .....ve devamı
vs: .....ve sâire
yay: .....yayını

یا حضرت مولانا

1.

KİTAP

Birinci Defter

NEY'İN FERYÂDI

Dinle, bu ney nasıl şikayet ediyor? Ayrılıkları nasıl anlatıyor?

(Diyor ki) beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımdan kadın-erkek (herkes) ağlayıp inledi.[27]

Ayrılıktan parça parça olmuş (bir) kalp isterim ki özlem derdini ona açıklayayım.

Aslından uzak düşen kişi, yine kavuşma zamanını arar.

Ben her toplulukta inledim; kötü hallilerle de arkadaş oldum, iyi hallilerle de.

Herkes kendi zannınca bana dost oldu, (ama) kimse içimdeki sırları aramadı.

Benim sırrım feryâdımdan uzak değildir, fakat (her) gözde ve kulakta o nur yoktur.

Beden ruhtan, ruh da bedenden gizli değildir; lâkin kimsenin, ruhu görmesine izin yoktur.

Bu neyin sesi ateştir, hava değil; kimde bu ateş yoksa, yok olsun![28]

Neye düşen aşk ateşidir, şaraba düşen aşk coşkunluğudur.

Ney, dostundan ayrılanın arkadaşıdır; onun perdeleri bizim perdelerimizi yırtmıştır.

Ney gibi hem zehir, hem panzehir olanı kim gördü? Ney gibi hem özlem çeken, hem sırları paylaşanı kim gördü?[29]

Ney kan dolu bir yoldan bahsediyor; Mecnun'un aşk hikâyelerini anlatıyor.

---

27 **Ney**, yemyeşil kamışlıkta sevdikleriyle birlikte olmanın mutluluğu içindeyken bir el, onu vatanından ve dostlarından ayırır; elini, ayağını keser, vücudunu kurutur, bağrını deler. O da bu ayrılık acısından hazin hazin feryât eder. Ney'in temsil ettiği (kendisiyle sırdaş ve dert ortağı olan) **insân-ı kâmil** de böyledir. İlâhî kudret eliyle asıl vatanından, yani rûhlar âleminden ayrılan insan da ıstıraplarla yoğrulup kemâle erdikçe vatanına, sevgilisine özlem duyar ve duyduğu hüznü, hasreti ney gibi esrarlı ve remizli bir şekilde dile getirir.

28 Kimde bu ateş yoksa yok olsun" cümlesinin bir mânası da "o kişi de bu ateşle yansın, erisin, yok olarak hakikî varlığa ulaşsın" demektir. Nitekim "Allah derdini artırsın!" cümlesi, mevlevîlikte bir hayır duadır.

29 İnsân-ı kâmil günahkârların kötü huylarını ıslah; iyi huylarını ihya eder.

Bu aklın mahremi, akılsızdan başkası değildir; dilin müşterisi ancak kulaktır.[30]

Üzüntü içerisinde günlerimizi farkedemez olduk; günlerimiz yanmalarla eş oldu.

Günler geçerse geçsin, korkumuz yok! Ey temizlikte eşi olmayan, sen kal (yeter)![31]

Balıktan başka herkes suya kandı; nasibi olmayanın da nasibi gecikti.

Ham kişi olgun kimsenin halinden hiç anlamaz; öyleyse sözü kısa kesmek gerekir, vesselâm!

(ilk b.1, son b.18)

HER ŞEY SEVGİLİDİR, AŞK BİR PERDE

Ey oğul, bağı çöz, özgür ol! Ne zamana kadar altın, gümüş kaydında olacaksın?

Denizi bir testiye döksen, ne kadar alır? Bir günlük kısmet!

Harislerin göz testisi dolmaz; (halbuki) sedef kanaatkâr olmadıkça içi inciyle dolmaz.[32]

Her kimin yakası bir aşktan dolayı yırtılmışsa, o hırstan ve ayıptan tamamıyla temizlenmiştir.

Ey bizim sevdâsı güzel aşkımız, ey bütün hastalıklarımızın hekimi (yaşa), şâd ol!

Ey bizim kibir ve böbürlenmemizin ilacı! Ey bizim Eflâtun'umuz, Câlinus'umuz![33]

(Aslı) toprak olan beden, aşktan dolayı göklere çıktı; dağ (bile aşk sebebiyle) çevikleşti, oynamaya başladı.

30 **Hikmet** ve **irfan** beş duyuyla anlaşılmaz. O hakikatleri ancak ilâhî aşk ile kendinden geçmiş olanların kulakları anlayabilir.

31 Beyitte kastedilen, bazı şârihlere göre insân-ı kâmil, bazılarına göre ise Cenâb-ı Hak'tır.

32 **İnci**, istiridye türünden deniz hayvanlarının içinde olur. Rivayete göre deniz yüzeyine çıkarak ağzını açan hayvanın içine bir yağmur damlası kaçar; hayvan, ağzını kapatıp denizin derinliklerine iner, acı sulara alışkın olduğundan kendisine yabancı gelen ve ıstırap veren bu su damlasını, kabuğundaki sedef denilen madde ile sarar ve inci böyle meydana gelirmiş.

33 **Eflâtun** eski Yunan filozoflarındandır. Sokrat'ın öğrencisi, Aristo'nun hocasıdır. M.Ö. 347 veya 348 yılında ölmüştür. **Câlinus** da Yunanlı olup Bukrat'tan sonra en büyük hekimdir. Milâdî 200 yılında Bergama'da ölmüştür. Birçok eseri Arapça'ya çevrilmiştir. Klâsik edebiyatta her ikisi de sahalarında üstad ve örnek kişiler olarak anılırlar.

Ey âşık! Aşk, Tur Dağı'nın canı oldu da Tur mest oldu, Musa baygın düştü.[34] Kendime (gerçek) bir sırdaş (bulabilseydim), ney gibi söylenecekleri söylerdim.

Harislerin göz testisi dolmaz; (halbuki) sedef kanaatkâr olmadıkça içi inciyle dolmaz.

Her kimin yakası bir aşktan dolayı yırtılmışsa, o hırstan ve ayıptan tamamıyla temizlenmiştir.

Ey bizim sevdâsı güzel aşkımız, ey bütün hastalıklarımızın hekimi (yaşa), şâd ol!

Gönüldaşından ayrı düşen kimse, yüzlerce nağme de çıkarsa (gerçekte) dilsizdir.

Gül solup gül bahçesi sarardı mı artık bülbülden mâceralar işitemezsin.

Her şey sevgilidir, aşk bir perde; diri olan sevgilidir, âşık ise bir ölü!

Kimde aşk endişesi yoksa, o kanatsız kalmış bir kuş gibidir, vah ona! Sevgilimin nûru önümde, arkamda olmazsa nasıl önü, arkayı ayırt ederim ben?

Aşk istiyor ki bu söz dışarı çıksın; ayna sır verici olmaz da ne olur?

Senin aynan niçin sır vermiyor, biliyor musun? Üzerindeki pas duruyor da ondan.[35]

Ey dostlar, şu hikâyeyi dinleyin! O, hakikatte bizim halimizi anlatıyor.

(ilk b.19, son b.35)

BİR PADİŞAHLA ÂŞIK OLDUĞU CARİYENİN HİKÂYESİ

(O, yarım can alır, ama yüz can verir.)

Bundan bir zaman önce bir padişah vardı; dünya saltanatı da onundu, din saltanatı da.

34 A'raf Sûresi 143. âyete işaret edilmektedir. Bu âyete göre **Hz.Musa** Cenâb-ı Hak'tan kendisine görünmesini dilemiş, Cenab-ı Hak kendisini göremeyeceğini, fakat dağa tecellî edeceğini bildirmiş, **Tur Dağı'**na tecellî edince dağ paramparça olmuş, Musa Peygamber de bayılmış ve kendisine gelince tövbe etmiştir.

35 Beyitte kalb aynasından söz edilmektedir. Tasavvufta sâlik, ilâhî aşk ile iç dünyasını arındırdıkça Hakk'ın sırları kalp aynasında belirmeye başlar.

Padişah bir gün yakın adamlarıyla av için ata binmiş (gidiyordu ki),

Caddenin üzerinde bir cariye gördü; ruhu o cariyenin kölesi oldu.

Can kuşu kafeste çırpınınca, para verip cariyeyi satın aldı.

O'nu alıp muradına erince, kazârâ cariye hastalandı.

(Hani) birinin eşeği varmış, palanı yokmuş; palan bulmuş, eşeği kurt kapmış.

(Birinin) testisi varmış, su bulamıyormuş; suyu bulunca da testi kırılmış.

Padişah sağdan soldan hekimler topladı, dedi ki "İkimizin canı da sizin elinizde.

Benim canım kolay, canımın canı odur; (ben) hasta ve dertliyim, dermanım odur.

Her kim benim canımı tedavi ederse incimi, mercanımı, hazinemi alıp götürür."

Bütün (hekimler) ona dediler ki "Canımızı feda eder, fikirlerimizi bir araya getirerek işbirliği yaparız.

Bizim her birimiz âlemin bir Mesih'idir; her dert için bizim elimizde bir ilaç vardır."[36]

Kendilerine güvendiklerinden (gaflet edip) "İnşaallah: Allah dilerse" demediler; Allah da onlara insanoğlunun aczini gösterdi.

İnşaallah'ı terkettiklerini (söylememden) gaye, kalp katılığıdır; yoksa ârızî bir hal olan (dil ile) söylemek değil.

İnşaallah'ı terkeden niceleri var ki canları inşaallah'a eş olmuştur.

İlaçtan, tedaviden her ne yaptılarsa hastalık (daha da) arttı, çare olmadı.

Cariye hastalıktan kıl gibi (inceldi); padişahın kanlı gözyaşları ırmağa döndü.

Kazârâ sirkengebin safra çıkardı; bademyağı kuruluğu artırdı. [37]

Helileden peklik meydana geldi, sürgün gitti; su neft gibi ateşi yükseltti.[38]

(ilk b.36, son b.54)

36 **Mesih**, Hz. İsa'nın lakabıdır. Eliyle dokunup meshederek hastaları iyileştirdiği, hatta ölüleri dirilttiği için bu lakapla anılmıştır.

37 **Sirkengebin**, sirkeyle baldan yapılan buzlu bir şerbettir. Yazın sıcak günlerde içilir ve harareti keser.

38 **Helile** iki türlüdür. Kara helile bağırsaklara yumuşaklık vermek için, sarı helile ise ishali kesmek için kullanılır.

PADİŞAH YÜREKTEN YAKARINCA...

Padişah hekimlerin aczini görünce yalın ayak mescide doğru koştu.

(İçeri) girip mihrâba yöneldi; secde yeri padişahın göz yaşlarıyla ıslandı.

Garkolduğu mahviyet (denizinden) çıkıp kendine gelince,

Cenâb-ı Hakk'a güzel bir edâ ile medh ü senâya başladı:

"Ey en küçük bağışı, dünya mülkü olan (Allah'ım)! Ben ne diyeyim? Sen gizli olanı dahi biliyorsun.

Ey dâima ihtiyaçlarımız için sığınak olan! Biz yine yolumuzu şaşırdık.

Fakat dedin ki (İçindeki) sırrını bilirim, fakat sen yine de çabucak onu dile getir."

(Padişah), yürekten yakarınca, (Hakk'ın) bağışlama denizi çoşmaya başladı.

Ağlama esnasında, onu uyku tuttu. Rüyada yaşlı birinin zuhûr ettiğini gördü.

Dedi ki "Ey padişah, müjde! Dileklerin kabul oldu. Yarın sana bir yabancı gelirse (bilesin ki o) bizdendir.

Gelince hâzık bir hekim olduğunu (göreceksin). O'nu sâdık bil; (gerçekten de) güvenilir ve sadâkatli biridir.

İlacındaki mutlak sihri gör, mizacındaki Hakk'ın kudretini seyret."

Vadedilen zaman gelip gündüz olunca, güneş doğudan yıldızları yakınca,

Padişah pencerede, rüyada kendisine gösterilen (hadisenin gerçekleştiğini) görmek için bekliyordu.

Faziletli, hüner dolu birinin gölge içinde bir güneş gibi (gelmekte olduğunu) gördü.

Uzaktan hilâl gibi, var mı yok mu belirsiz bir halde geliyordu. Ruhumuzdaki hayâl de yok gibidir; (lâkin) sen bir cihanı hayâl üzre gör.

Onların barışları ve savaşları da, övünçleri ve utançları da bir hayâlden dolayıdır.

Evliyânın tuzağı olan o hayâller, Hak bahçesindeki ay yüzlülerin akisleridir.

O'nun rüyada gördüğü hayâl, misafirin yüzünde parlamaktaydı.

Padişah (kapıdaki) muhâfızların bulunduğu yere doğru yönelip gâipten gelen misafiri karşıladı.

Her ikisi de tanışık, bildik bir denizdi; her ikisi de dikişsiz (birbirine) dikilmişti, sanki.

(Padişah) dedi ki "(Benim asıl) sevgilim sen imişsin o değil; fakat dünyada iş işten meydana gelir.

Sanki sen bana Mustafa'sın, ben ise Ömer gibiyim; sana hizmet için âmâdeyim ben."

(ilk b.55, son b.77)

BU FELEK, EDEBİNDEN DOLAYI NÛRA GARKOLMUŞTUR

Allah'tan edep (hususunda) başarı dileyelim; zira edepsiz kişi Hakk'ın lûtfundan mahrum kalır.

Edepsiz, sadece kendisine kötülük etmez; belki bütün ufukları ateşe verir.

(Bir zamanlar) gökten sıkıntısız, alışverişsiz sofra iniyordu.

Musa (a.s.)'ın kavmi içerisinde birkaç kişi edepsizce "Hani sarımsak, hani mercimek?" deyince,

gökten (gelen) ekmek ve sofra kesildi; bize de ekin ekme, bel (belleme), orak (sallama) zahmeti kaldı. [39]

(Sonra) İsa (a.s.) şefaatte bulundu ve Cenâb-ı Hak yeniden sofra ve tabaklarda nimetler gönderdi.[40]

Yine arsız kimseler edebi terkederek dilenciler gibi yemek artıklarını toplayıp (götürdüler).

İsa (Peygamber) onlara yalvardı, "Bu dâimîdir, yeryüzünden eksilmez;

büyük bir kimsenin sofrasında sû-i zanda bulunup açgözlülük

39 Bakara Sûresi 57. ve 61. âyetlerde bildirildiğine göre, **Hz. Musa** ile Mısır'dan ayrılan İsrailoğullarına gökten pişmiş kuşla kudret helvası yağıyor. İsrailoğulları Hz. Musa'ya sızlanıp aynı şeyi yemekten bıktıklarını söyleyerek sarımsak, mercimek v.s. istemişler bunun üzerine ilâhî azaba uğramışlar, yokluğa ve zillete düşmüşler.

40 Mâide Sûresinin 112-114. âyetlerine işaret edilmektedir. Havârilerin ricası üzerine **Hz İsa**'nın duasıyla gökten sofra indirilmiş, fakat o sofradan bir şey alınıp saklanması yasak edinmiş. Ama bazıları, hem karınlarını doyuruyor, hem de çıkın yapıp evlerine götürüyorlarmış.

yapmak, nankörlüktür" (dedi).

O görmemiş, dilenci suratlıların açgözlülüğü yüzünden rahmet kapısı yüzlerine kapandı.

Zekât verilmediği için bulut gelmez; zinâdan dolayı da her tarafa vebâ bulaşır. [41]

Kederden, karanlıklardan (başına) her ne gelirse (bil ki) küstahlık ve pervâsızlıktandır.

Her kim yol arkadaşı (yanındayken) arsızlık yaparsa, eşkiyâlık yapmış olur, nâmerttir o.

Bu felek, edebinden dolayı nûra garkolmuştur; melekler de edepleri sebebiyle pâk ve masum olmuşlardır.

Güneşin tutulması küstahlığındandır; Şeytan da cüretkârlığı yüzünden huzurdan kovulmuştur.

(Padişah) kollarını açıp (misafiri) kucakladı; can ve gönüldeki aşk gibi onu kabul etti.

Ellerini, alnını öpmeye, geldiği yerden, yolculuğundan sormaya başladı.

Sora sora baş köşeye kadar götürdü, "Sonunda sabırla bir hazine buldum" dedi.

Dedi ki ey Hakk'ın hediyesi, sıkıntıların gidericisi! Ey "sabır genişliğin anahtarıdır" sözünün mânası![42]

Ey vuslatı, her suâlin cevabı (olan)! Zorluklar, seni görünce, konuşmadan hallolur.

Gönlümüzdeki her şeyin tercümanısın sen! Her ayağına diken batanın, elinden tutansın.

Merhaba ey Hak'tan razı olmuş ve O'nun rızasını kazanmış kişi! Sen gidersen kaza gelir, feza daralır.

Sen toplumun büyüğüsün; sana özlem duymayan bayağılaşır; bundan vaz geçmezse vay (o kimsenin) haline! [43]

(ilk b.78, son b.100)

41 Hz. Peygamber'in bir hadisinin meâlidir.

42 "Sabır genişliğin anahtarıdır" sözü, hadîs-i şeriftir.

43 Alak Sûresi 15. âyete işaret edilmektedir.

ÂŞIKLIK, GÖNÜL İNİLTİSİNDEN BELLİ OLUR

O meclis geçip ikram sofrası (dağılınca, padişah hekimin) elinden tutup onu harem dairesine götürdü.

Hastanın ve hastalığın hikâyesini anlattı; sonra onu (cariyenin) yanına oturttu.

(Hekim hastanın) yüzünün rengine, nabzına, idrarına baktı; (hastalığın) belirtilerini ve sebeplerini dinledi.

Dedi ki o (hekimlerin) yaptığı her ilaç, (hastayı) iyileştirmemiş, (iyice) harap etmiş.

Onlar (insanın) iç halinden habersizmişler; yaptıkları yakıştırmalardan Allah korusun!

(Hekim) hastalığı anladı, gizli olan şey (kendisine) mâlum oldu; fakat (bunu) gizleyip padişaha söylemedi.

(Cariyenin) hastalığı safradan, sevdadan değildi; her odunun kokusu dumanından anlaşılır.[44]

İnlemesinden anladı ki bu, gönül iniltisidir; vücûdu iyi ama o, gönlüne esir.

Âşıklık, gönül iniltisinden belli olur; gönül derdi gibi bir dert yoktur.

Âşığın hastalığı diğerlerinden farklıdır; aşk, Hak sırlarının üsturlâbıdır.[45]

Âşıklık ister bu taraftan olsun, ister öbür taraftan sonuçta bizim için o tarafa rehberdir.[46]

Aşkı izah için her ne söylesem, aşkın (kendisine) gelince bundan mahçup olurum.

Her ne kadar dille anlatmak aydınlatıcı ise de dile (gelmeyen) aşk, daha parlaktır.

Kalem yazıda koşup durduğu halde, aşka gelince kendiliğinden yarılır.

Akıl onu izahta eşek gibi çamura yatıp (kalır); aşkın ve âşıklığın

44 Eski tıbba göre insan vücudunda **dört karışım** vardır. Bunlar kan, balgam, safra ve sevdâdır. Bu karışımlardan birinin fazlalaşmasıyla hastalık başlar.

45 **Üsturlâp**, üzerine gök küresinin haritası çizilmiş yarım daire şeklinde bir alettir. Bununla yıldızların mevkii ve özellikle güneşin doğuşu ve batışı ile zeval vaktinin saati tayin edilir.

46 Beyitte **hakîkî** ve **mecâzî aşk** kastedilmektedir. Bazı mutasavvıflara göre, daha önce temiz bir beşerî (mecâzî) aşk tecrübesi yaşamış olmak da manevî yolculukta karşılaşılacak zorlukları aşma ve fedakârlıkta bulunma hususunda sâlik için bir kazançtır.

şerhini yine aşk yapar.

Güneşin (varlığına) delil, yine güneştir; sana delil lâzımsa ondan yüzünü çevirme.

Gölge, ondan bir işaret verirse de güneşin (kendisi) her an rûha bir nur verir.

Gölge, gece masalı gibi uykunu getirir; (halbuki) güneş doğunca, ay yarılır (gider).

(Hekim) dedi ki ey padişah evi boşalt; yabancıları da yakınlarını da uzaklaştır.

Kıyıda köşede kimsenin kulağı olmasın ki bu cariyeye bir şeyler sorayım.

Ev boşaldı, hekim ve hastadan başka kimse kalmadı.

Hekim yumuşak (bir üslûpla) dedi ki "Her yerin ilacı farklı olur, sen nerelisin?

Memleketinde akrabalarından kimler var? Yakınlık ve bağlılığın neyedir?"

Elini nabzına koydu ve tek tek (cariyenin) çektiği sıkıntılardan sordu.

(ilk b.101, son b.149)

GÖNÜL DİKENİNİ KİM BULABİLİR?

Bir kimsenin ayağına diken battığı zaman, (o kimse) ayağını dizinin üzerine koyar.

İğneyle dikenin ucunu arar, bulamazsa tükürüğüyle ıslatır.

Ayağa batan bir diken böyle zor bulunursa gönle batan diken nasıl bulunur? Cevap ver.

Gönül dikenini her değersiz adam görebilseydi, bütün bu üzüntüler (insana) nasıl yol bulabilirdi?

Bir kimse bir eşeğin kuyruğunun altına diken koyar, eşek onu nasıl defedeceğini bilemez, sıçrar durur.

Sıçrar ama diken iyice batar; onu (oradan) çıkarmak için akıllı birisi gerekir.

Eşek dikeni çıkarmak için sürekli çifte atar, fakat (her tarafını) yaralar.

O diken çıkaran hekim, usta biriydi; her tarafa elini koyup arıyordu.

Hikâye yoluyla o cariyeye arkadaşlarının hatırını soruyordu.

Cariye hekime memleketine, büyüklerine, hemşehrilerine dair (sırlarını) açıyordu.

(Hekim) onun anlattığı hikâyeleri dinliyordu, fakat aklı nabzındaydı.

Nabzı, kimin adı (anılınca) fazla atarsa, dünyada gönlünün arzu ettiği odur diye (düşünüyordu).

(Cariye) memleketindeki arkadaşlarını saydı, ondan sonra başka bir şehri andı.

(Hekim), "Kendi şehrinden çıkınca çoğunlukla hangi şehirlerde bulundun?" diye (sordu).

(Cariye) bir şehir ismi söyledi, geçti; yüzünün rengi ve nabzı değişmedi.

Büyüklerini ve şehirleri bir bir saydı; bulunduğu yerlerden ve yiyip içtiği şeylerden söz etti.

Şehir şehir, ev ev anlattı; ama ne nabzı attı, ne de yüzü sarardı.

Şeker gibi (tatlı) Semerkant'ı soruncaya kadar nabzı kendi halinde, normaldi.

(Orayı anınca) nabzı attı, yüzü kızardı; çünkü Semerkantlı bir kuyumcudan ayrılmıştı.

Hekim hastasından bu sırrı öğrenince, o derdin ve belânın aslını anladı.

"Onun mahallesi hangi yoldadır?" diye (sordu); Gatfer mahallesinde, köprü başında diye (cevap verdi).

Dedi ki hastalığının ne olduğunu anladım; seni çabucak kurtarmak için sihirler göstereceğim.

Sen rahat ve emin ol ki sana yağmurun çemenlere yaptığını yapacağım.

Senin derdinin çaresine bakacağım, üzülme; ben sana yüz babadan daha şefkatliyim.

Padişah sana ne kadar sorarsa sorsun, sakın bu sırrı kimseye söyleme.

Gönlün, sırrına mezar olursa murâdın çabucak hâsıl olur.

Peygamber dedi ki "Her kim sırrını gizlerse çabucak maksadına kavuşur".

Tohumlar yerde gizli kalırsa sırrı yemyeşil bahçe olur.

Altın ve gümüş gizlenmeselerdi, maden ocağında nasıl olgunlaşırlardı?

Hekimin vaat ve iyi davranışları hastayı korktuğundan emin yaptı. Vaatler vardır, hakîkî ve güven verici; vaatler vardır, mecâzî ve tasa verici.

Âlicenap kimselerin vaatleri geçer akçe gibidir; güvenilmez kimselerin vaatleri ise rûha ıstırap (verir).

(Hekim) daha sonra kalkıp padişahın yanına gitti ve ona (durumdan) biraz bahsetti.

"Bu derdin çaresi, o adamı bulup huzûra getirmemizdir.

Kuyumcuyu, altın ve hil'atle onurlandırarak o uzak şehirden çağırt" (dedi).[47]

Şah o tarafa mahâretli, becerikli ve çok güvenilir iki elçi gönderdi.

O iki elçi akıllı, hünerli kuyumcu için Semerkant'a gelince,

(dediler) ki "Ey marifetler sahibi güzel usta! Bütün şehirlerde senin hünerin duyulmuş durumda.

Büyük olduğun için de falan padişah kuyumculuğuna seni seçti.

Bu hil'ati, altını ve gümüşü al; şâyet gelirsen padişahın özel adamı olursun."

Adam parayı bol ve elbiseyi (değerli) görünce aldandı; memleketinden, çocuklarından ayrıldı.

Padişahın canına kastettiğinden habersiz bir şekilde sevinçle yola koyuldu.

(Bir) Arap atına bindi, onu neşeyle koşturdu; kendi diyetini, hil'at sandı.

Ey gönül rızâsıyla yola çıkan kişi! Sen, kendi ayağınla ölüme gidiyorsun.

O'nun hayâlinde mal mülk, şöhret ve büyüklük vardı; Azrail ise diyordu ki "Git, getir bakalım!"

O yabancı adam yoldan gelince, hekim kendisini şahın yanına götürdü.

İltifat ederek Tıraz mumunun başında yansın diye onu padişahın

47 **Hil'at**, padişahlar tarafından bir görev tevcihi vesilesiyle yahut hediye olarak verilen işlemeli, değerli elbisedir.

huzuruna çıkardı.[48]

Padişah onu görünce çok saygı gösterdi ve altın hazinesini kendisine teslim etti.

Sonra hekim dedi ki ey büyük sultan, o cariyeyi bu efendiye ver.

Cariye ona kavuşmakla mutlu olsun; vuslat suyu hastalığının ateşini gidersin.

Padişah o ay yüzlü (güzeli) ona bağışladı; iki hasretzedeyi (birbiriyle) evlendirdi.

Altı ay süreyle murat sürdüler; nihayet kız tamamen sağlığına kavuştu.

(ilk b.150, son b.201)

TAVUS KUŞUNUN DÜŞMANI, KENDİ KANADI OLDU

Sonra (hekim kuyumcu) için bir şurup yaptı; o da içti ve cariyenin önünde erimeye başladı.

(Kuyumcunun) hastalıktan dolayı güzelliği gidince, kızın ona ilgisi kesildi.

Yüzü çirkinleşip solunca, (cariyenin) gönlü yavaş yavaş ondan soğumaya (başladı).

Renk (ve şekil) için olan aşklar, (gerçek) aşk değildir; o, sonuçta utanç vesilesi olur.

(Kuyumcu) keşke baştan başa kusurlu olsaydı da o kötü hükme uğramasaydı.

Gözlerinden ırmak gibi kanlı (yaşlar aktı); yüzü kendisinin can düşmanı oldu.

Tavus kuşunun düşmanı, kendi kanadı oldu; nice sultanı da padişahlık ışığı yok etti.

Dedi ki ben o ceylanım ki göbeğimdeki (miskten) dolayı o avcı temiz kanımı döktü.

Ah! Ben, postu için (sahrâda) pusuya (düşürülüp) kesilmiş bir tilkiyim.

Ah! Ben o filim ki bakıcı dişim için (bir) darbeyle kanımı döktü.

48 **Tıraz**, Çin sınırlarında bir şehir ve Bedahşan'da bir il adıdır. Buraların güzelleri pek çok olduğundan klâsik doğu edebiyatlarında sevgililer, Tıraz mumuna benzetilmiştir.

Beni, (benden) daha değersiz biri için öldüren bilmiyor ki benim kanım uyumaz.

Bugün bana, yarın ona; benim gibi bir adamın kanı nasıl dökülür?

Duvarın gölgesi uzun olsa bile, o gölge ona tekrar döner.

Bu dünya bir dağ, yaptıklarımız ise sestir; o sesler bize tekrar geri gelir.

Bunu söyledi ve o anda öldü; cariye de hastalıktan ve aşktan kurtuldu.

Ölülerin aşkı ebedî değildir; çünkü ölüler bize doğru gelemezler.

Ölümsüz aşk, ister ruhta ister gözde olsun, her an goncadan daha tazedir.

Bâkî olanın aşkını seç ki o, cana can katan şarabın sâkisidir.

O'nun aşkını seç ki bütün peygamberler O'nun aşkından dolayı şan şöhret kazanmışlardır.

Sen, "O padişahın huzuruna çıkmak için bize izin yoktur" deme; âlicenap kimseler için işler zor değildir.

(ilk b.202, son b.221)

BU CEFÂLAR, OCAĞIN GÜMÜŞÜ TORTUDAN AYIRMASI İÇİNDİR

Bu adamın hekimin eliyle öldürülmesi, ne bir ümit içindi, ne de korkudan dolayı idi.

(Hekim) onu, ilâhî ilham ve emir gelmedikçe padişahı memnun etmek için öldürmedi.

Avam tabakası, Hızır'ın o çocuğu kurban etmesinin sırrını anlayamaz.[49]

49 Kehf Sûresi 65-82. âyetlerde anlatıldığına göre **Hz Musa** kendisine ilâhî **(ledünnî)** bilgiler verilmiş olan **Hızır** (a.s.) ile buluşup ondan bu bilgileri elde etmek ister. Hızır (a.s.) Hz. Musa'ya sabredemiyeceğini söyler, fakat o ısrar edince beraber çıkacakları yolculuk bitinceye kadar görecekleri şeylere dair bir şey sormaması şartıyla kabul eder. Bir gemiye binerler. Hızır (a.s.) gemiyi parçalamaya başlar. Hz. Musa itiraz edince o "Sabredemezsin demedim mi?" der. Musa (a.s.) hemen özür diler. Sahile çıkarlar. Hızır (a.s.) rastladıkları küçük bir çocuğu tutup öldürür. Hz. Musa yine itiraz edince Hızır (a.s.) "Demedim mi?" der. Hz. Musa yine özür diler; tekrar yola düşerler. Bir köye gelip yiyecek isterler; fakat köylüler vermezler. Hızır (a.s.) yolda yıkılmak üzere olan bir duvarı tamir edince Hz. Musa "Buna karşılık bir ücret alabilirdin" der. Hızır (a.s.) bunun üzerine der ki "Artık ayrılmamız lâzım. Yalnız sana sabretmediğin şeylerin iç yüzünü anlatayım: Gemi, çok yoksul kişilerindi. İleride bir padişah var; yeni gemileri zapt ediyor. Gemiyi hasarlı görünce almazlar diye

Hak'tan vahiy ve cevap alan kişi ne buyurursa, o dosdoğrudur.

Can bağışlamaya (kâdir) olanın, can alması câizdir; zira o vekildir, onun eli Hakk'ın elidir.

İsmail gibi onun önüne baş koy; kılıcının önünde seve seve baş ver

ki canın -(Hz.) Ahmed'in mübârek rûhunun bir olan Allah ile beraber olması gibi- ebede kadar mutlu kalsın.

Âşıklar ferahlık kadehini, sevgililerin eliyle öldürüldükleri zaman içerler.

Padişah o kanı, şehevî arzuları için dökmedi; sû-i zannı ve cedelleşmeyi bırak!

Sen zannettin ki (padişah) kötü ve karışık bir iş işledi. (Peki su) durulunca bulanıklık ve karışıklık kalır mı?

Bu riyâzetler, bu cefalar ocağın gümüşü tortudan ayırması içindir.

İyi ile kötünün imtihanı, altının kaynayıp (kendisindeki) kötü şeylerden kurtulması içindir.

Onun işi ilâhî bir ilhamla olmasaydı, o bir padişah değil bir köpek olurdu.

Şehvetten, hırstan, nefsî isteklerden arınmıştı; iyi (olanı) yaptı o; fakat iyiliği, kötü görünüşlü idi.

Hızır, denizde gemiyi parçaladı ise onun (hareketinde) yüzlerce doğruluk vardı.

(Sahip olduğu) bütün hüner ve manevî ışığa rağmen, Musa (a.s.)'ın anlayışı onu (idrâke) yetmedi.

O kırmızı güldür, sen ona "kan" deme; o akıl sarhoşudur, sen ona "deli" deme.

O'nun gayesi Müslüman kanı (dökmek) olsaydı, kâfir olayım adını ağzıma almazdım.

Arş, kötü ve zâlim kişinin methinden dolayı titrer; Allah'tan çekinen kimse de onun methini işitince kötü zanna düşer.[50]

O (gerçek bir) padişahtı, hem de çok uyanık bir padişah; özel (ve

onu parçaladım. O çocuğun anası babası müslüman ve temiz insanlardı, halbuki çocuk kâfir olacak; bundan korktuğum için onu öldürdüm. Allah onlara daha iyisini verir. Duvara gelince, o duvar köydeki iki yetim çocuğundu; altında bir define var. Çocuklar büyüyüp defineyi bulsunlar diye duvarı tamir ettim, yoksa zayi olacaktı" Hızır (a.s.) hakkındaki bir başka rivayete göre o, karanlıklar ülkesindeki **âb-ı hayâtı** bulup içmiş ve ebedîlik kazanmış olduğundan nereye gitse orayı yeşertir, canlılık kazandırırmış.

50 "Kötü kişi öğülürse Allah gazaba gelir ve bu yüzden Arş titrer" meâlinde bir hadis vardır.

seçkin) bir kimse idi, hem de Hakk'ın seçtiği.

Böyle bir şahıs, öldürdüğü kimseyi bahtiyar eder, en üstün mevkiye çıkarır.

O kahrında bir fayda görmeseydi, mutlak lütuf (sahibi) nasıl kahreden olurdu?

Çocuk cerrahın neşterinden titrer; şefkatli anne ise o üzüntüye sevinir.

(O), yarım can alır, yüz can verir; senin aklına, hayâline gelmeyeni ihsan eder.

Sen (işi) kendine kıyas ediyorsun ama çok çok uzağa düşmüşsün, iyi bak!

(ilk b.222, son b.246)

BAKKAL İLE PAPAĞANIN HİKÂYESİ

(Arınmış kimselerin işini kendine kıyas etme)

Bir bakkal ve onun bir papağanı vardı; güzel sesli, yeşil, konuşan bir papağan (idi).

Dükkânda durur, bütün müşterilere güzel şeyler söylerdi.

Konuşmada insan (gibi) idi; ötüşünde mahâret vardı. (Bir gün) dükkânın bir tarafından öbür tarafına kaçıp gülyağı şişelerini döktü.

Sahibi evden gelip patron edasıyla, huzur içinde dükkândaki yerine oturdu.

Bir de baktı ki dükkânı, elbisesi yağ içinde! Papağanın başına vurdu, (o da bu) darbeden dolayı kel oldu.

(Papağan) birkaç gün sesini kesti; bakkal pişmanlığından âh etti.

Sakalını yoluyor, "Eyvahlar olsun! nimet güneşim buluta girdi;

o tatlı dillinin başına vurduğumda keşke elim kırılmış olsaydı!" diyordu.

Kuşu tekrar konuşsun diye her yoksula sadaka veriyordu.

Üç gün üç gece (süren) şaşkınlık ve pişmanlıktan sonra dükkânda ümitsiz bir halde oturmuş,

belki dile gelir diye kuşa her türlü alâkayı gösterirken,

başı tas ve leğen dışı gibi olmuş bir Cevlakî (dervişi), tüysüz kafasıyla

(oradan) geçiyordu.[51]

Papağan o anda dile gelip dervişe bağırdı: “Hey adam!

Hey kel! Niçin kellerin arasına karıştın? Yoksa sende mi şişeden yağ döktün?”

Onun (bu) kıyası karşısında insanlar gülüştü; çünkü dervişi kendisi gibi sanmıştı.

Arınmış kimselerin işini kendine kıyas etme; (nitekim) yazıda (süt manasına gelen) şîr, (arslan manasına gelen) şîr gibi yazılırsa da (aynı şey değildir).

Bütün âlem bu sebepten yollarını kaybetmişlerdir; (nitekim)

Allah dostlarından (abdâllarından) az kimsenin haberi vardır.[52]

(İnsanlar, kendilerini) peygamberlerle bir tutmaya (kalkıştılar); velileri de kendileri gibi sandılar.

“Biz de insanız onlar da insan; biz de yiyip uyumaya mecburuz, onlar da” dediler.[53]

Onlar körlüklerinden, aralarında uçsuz bucaksız fark olduğunu bilemediler.

İki çeşit arı da aynı yerden yer; fakat birinden bal olur, ötekinden zehir.

İki çeşit geyik de (aynı) otu yer, suyu içer; ama birinden fışkı olur, diğerinden hâlis misk.

Her iki kamış da aynı sulaktan beslenir; (ancak) birinin (içi) boş olur, öbürününki şeker.

Böyle yüzbinlerce (birbirine) benzeyen şeyler vardır ki (aralarındaki) yetmiş yıllık farkı sen gör.

Birisi (yemek) yer, ondan pislik çıkar; öteki yer, tamamen Hakk’ın nûru olur.

Birisi yer, (ondan) bütünüyle bayağılık ve kıskançlık çıkar; öbürü yer, tamamen bir olan Allah aşkı doğar.

Birisi temiz toprak (gibidir), diğeri çorak ve kötü toprak (gibi); birisi

51 **Cevlakî**, eskiden saçlarını, sakallarını, bıyıklarını ve kaşlarını kesip öylece dolaşan kalenderî dervişlerine verilen addır.

52 **Abdâl**, velilerden bir tâifeye verilen addır. Bunların yedi veya kırk kişi oldukları rivayet edilmiştir. Birçok yerde görünerek kendilerine bedel olarak birçok kimse gösterdikleri, yahut günahlarının sevaba, sûretlerinin manaya kalbetmiş olduğu için kendilerine bu adın verildiği söylenmiştir.

53 Furkan Sûresi, 7. ve 8. âyetlere işaret edilmektedir.

temiz bir melek (gibidir), öteki Şeytan ve canavar (gibi).

Her iki şekil de birbirine benzeyebilir; (nitekim) acı su da berrak olur, tatlı su da...

(ilk b.247, son b.275)

SONUNDA KAZANÇ MÜ'MİNLERİNDİR

Kavga ve inatlaşmada kâfirler, maymun tabiatlıdırlar; (halbuki) göğüs içindeki tabiat, (insan için) bir felâkettir.

İnsan ne yaparsa maymun da sürekli ondan gördüğünü yapar. Zanneder ki ben de onun gibi yaptım. O inatçı (hayvan) aradaki farkı nereden bilsin?

Bu, emre (itaat) için yapar; o, inat ve kavga için... (Öyle) inatçı ve kavgacıların başlarına toprak saç.

O münâfık, namaza sâlih kimseyle beraber (durur); (ama) yakarmak için değil, (gösteriş ve) inatlaşmak için gelir .

Namaz, oruç, hac ve zekâtta mü'minler münâfıklarla kazanıp kaybetme hususunda (yarışırlar).

Sonunda kazanç mü'minlerindir; münâfıklar âhirette kaybedeceklerdir.

Gerçi her ikisi de bir oyunun başındadırlar, (ama) birbirlerine nispetle (biri) Mervli, (öbürü) Reyli (gibidir).[54]

Her biri kendi makamına doğru gider; her biri kendi adına doğru hareket eder.

(Birisine) mü'min dersen, bundan gönlü hoş olur; münâfık dersen (içi) ateşle dolar.

Onun adı şahsından dolayı sevimlidir; bunun adı, kendi felâketlerinden dolayı sevimsizdir.

Mü'min kelimesi sadece tarif içindir; (yoksa onu meydana getiren) mim, vav, mim ve nun harflerinde bir yücelik yoktur.

(Birisine) münâfık dersen, o aşağılık isim, içine akrep gibi batar.

O isim cehennemden gelmediyse, niçin onda cehennem tadı var?

O kötü adın çirkinliği, harflerinden değildir; o deniz suyunun acılığı

54 **Merv**, İran'ın doğusunda, **Rey** ise batısında bulunan iki şehirdir. Beyitte birbirine uzak ve farklı iki şeyi anlatmak için kullanılmıştır.

da kabından dolayı değildir.

Harfler kap, onun içindeki mâna su gibidir; mâna denizi ise Allah katındaki "ümmü'l-kitâb"dır.[55]

Dünyada acı deniz de vardır, tatlı su da... Aralarında "bir engel vardır, birbirlerine karışmazlar."[56]

Bil ki her ikisi de bir kaynaktan gelir; (bunun için) onları bırak, asıllarına bak.

Kalp altınla hâlis altının ayarını mihenk taşına vurmadan, tahminde bulunarak bilemezsin.

Allah kimin rûhuna mihenk taşı koyarsa, o kişi yakîni (kesin ve gerçek bilgiyi) şüpheden ayırt edebilir.

Bir canlının ağzına bir çöp kaçsa, (o ancak) onu çıkarınca rahatlar.

Binlerce lokma arasında küçük bir çöp parçası (ağza) girse, canlının hissi onu farkeder.

CAN YOLU, HARÂBEYİ MÂMUR EDER.

Dünya hissi bu cihanın, din hissi ise göklerin merdivenidir. Bu hissin sıhhatini hekimden arayın, o hissin sıhhatini sevgiliden...

Bu hissin sıhhati, bedenin âfiyetindedir; o hissin sıhhati ise vücûdu harap etmededir.

Can yolu, cismi (önce) harap eder; sonra da o harâbeyi mâmur eder. (Bir kimse) altın (dolu) define için (bir) evi yıksa, o hazineyle daha güzel bir ev yapar.

(Bir kimse de) suyu kesip yatağını temizler, ondan sonra oradan içilecek su akıtır.

(Birisi) deriyi yarıp (saplanmış) oku çıkarır, ondan sonra orada yeni bir deri meydana gelir.

(Birisi) kaleyi yıkarak kâfirden alır, sonra oraya yüz burç ve set yapar.

Niteliği ve nasıllığı (bilinmeyen Allah'ın) işini kim (hakkıyla) tanımlayabilir? Bu söylediklerim de zarûret gereğidir.

55 Lûgat manası "Kitabın aslı, anası" demek olan **Ümmü'l-kitâb** (veya diğer isimleriyle levh-i mahfûz, ilm-i mutlak), olmuş ve olacak her şeyin, Allah'ın ezelî ilminde bulunduğunu ifade eden bir kavramdır.

56 Rahman Sûresi, 19. âyetten iktibas yapılmıştır.

Bazen böyle gösterir, bazen aksini... (Onun için) din işinde ancak şaşkınlık ve hayret vardır.

(Fakat) arkasını ona dönmüş (kimsenin) şaşkınlık ve hayreti değil; sevgilinin sarhoşu olmuş, kendinden geçmiş (âşığın) hayret ve şaşkınlığı...

Birisinin yüzü sevgiliye dönüktür, öbürünün yüzü ise bizzat (sevgilinin) yüzü olmuştur.

İkisinin de yüzlerine bak, (özelliklerini) hatırında tut; ola ki sen de hizmetin (sebebiyle) onları tanır hale gelirsin.

İnsan yüzlü nice şeytanlar vardır; o halde her ele el vermek uygun değildir. Zira avcı, kuşları kandırıp (avlamak) için ıslık çalar.

O kuş, hemcinsinin sesini duyunca, havadan iner ve kapana kısılır.

Aşağılık kimse, saf bir kişiyi kandırmak için dervişlerin sözlerini çalar.

Yiğitlerin işi açıklık ve sıcaklıktır; âdî kimselerin işi ise hile ve utanmazlık...

(Aşağılık kişiler) dilenmek için yünden arslan yaparlar; Ebû Müseyleme'ye "Ahmed" adını takarlar.[57]

(Halbuki) Ebû Müseyleme'nin lâkabı "kezzâb: çok yalancı" olarak kalmıştır; (Hz.) Muhammedinki ise "ulü'l-elbâb: akıl, ilim, irfan sahibi"...

Hakk'ın şarabının sonu hâlis misktir; (mâlum olan) şarabın sonu ise pis koku ve azaptır.

(ilk b.281, son b.323)

TAASSUP YÜZÜNDEN HIRİSTİYANLARI ÖLDÜREN YAHUDİ PADİŞAHIN HİKÂYESİ

(Öfke ve şehvet, insanı şaşı yapar.)

Yahudiler arasında zâlim, İsa düşmanı ve Hıristiyanlara işkenceler eden bir padişah vardı.

(Hz.) İsa'nın zamanıydı; nöbet onundu. O, Musa'nın, Musa da onun canı (gibiydi).

57 Beyitteki ifadeden, o zamanlar yünden arslan yapılarak dilenildiği anlaşılmaktadır. E**bû Müseyleme**, Müseylemetü'l-Kezzâb diye anılan yalancı peygamberdir. Resûlullah (s.a.v.)'in son zamanlarında peygamberlik davasına kalkışan Müseyleme, Hz. Ebubekir tarafından, üzerine asker çekilerek savaşta mağlup edilmiş ve öldürülmüştür.

O şaşı padişah, Allah yolundaki bu iki dostu birbirinden ayrı gördü.

(Hani) ustası, şaşı çırağına "İçeriye gir, raftaki şişeyi dışarıya getir" demiş;

şaşı (çırak) "O iki şişeden hangisini getireyim, açık söyle" diye (sormuş).

Ustası cevap vermiş: "O, iki şişe değil, git şaşılığı bırak; (biri iki) görme!"

(Çırak) "Usta beni (niye) azarlıyorsun" deyince ustası, "(Öyleyse) o iki şişenin birini kır" diye (karşılık vermiş).

Şişe bir taneydi, ama onun gözüne iki görünüyordu. Birini kırınca diğeri de yok oldu.

(Çırak) birini kırınca diğeri de gözden kayboldu. İnsan da arzuları ve öfkesi sebebiyle (böyle) şaşı olur.

Öfke ve şehvet insanı şaşı yapar, rûhu doğruluktan ayırır.

Kin (duygusu) gelince hünerler görünmez olur, gönülden göze yüz perde iner.

Kadı kalben rüşvet almaya karar verince zalimi, zavallı mazlumdan nasıl ayırt edebilir?

Padişah, Yahudilik kini ile öyle şaşı olmuştu ki aman yâ Rabbi!

"Ben Musa dininin koruyucusuyum" diye yüzbinlerce mazlum mü'mini öldürttü.

(O'nun öyle) dinsiz ve düzenbaz bir veziri vardı ki hile ile suyu (bile) düğümlerdi.

(Padişaha) dedi ki "Hıristiyanlar canlarını kurtarmak için dinlerini hükümdardan gizlerler.

Onları (bu kadar) öldürtme; öldürmenin faydası yoktur. Din misk yahut öd ağacı değil ki kokusu olsun.

Yüz (türlü) kılıf içinde gizli bir sırdır; dışını bilebilirsin, ama içi öyle değil."

Padişah "Öyleyse ne yapmak gerekir, söyle (bakalım), nasıl bir hile ve düzen (kuralım) ki, dünyada ne açık, ne gizli bir tek hıristiyan kalmasın?"

(Vezir) dedi ki "Padişahım, acı bir hükümle benim elimi, kulağımı kestir, burnumu yardır;

sonra beni darağacının altına getirt, (o sırada) birisi benim için

şefaatte bulunsun.

Bu işi tellâl pazarında, dört yol ağzı olan bir yerde yaptır.

Ondan sonra beni yanından uzak bir şehre sür ki onların arasına fitne ve karışıklık salayım.

Sonra diyeyim ki: Ben gizli bir Hıristiyanım; ey gizli (şeyleri) bilen Tanrım, sen beni biliyorsun!

Padişah, benim inancımı anladı; taassubundan dolayı canıma kasdetti.

Dinimi padişahtan gizleyip onun dininden görünmek istedim. Padişah sırlarımdan koku aldı; sözlerimden dolayı onun huzurunda itham edildim.

Dedi ki: Senin sözlerin, içinde iğne bulunan ekmek gibidir; benim gönlümde, senin gönlüne (açılan) bir pencere var.

O pencereden senin halini gördüm; halini anladım, (artık) sözlerine kanmam.

Eğer İsa'nın rûhu imdâdıma yetişmeseydi, o beni çıfıtçasına parçalayacaktı.

İsa için canımı feda eder, başımı veririm; (bundan dolayı da ona) yüzbinlerce minnet duyarım.

İsa'dan canımı esirgemem, fakat onun dinini gayet iyi bilirim.

O pâk dinin, câhillerin elinde ziyan olacağı (endişesi), beni hayıflandırıyor.

Tanrı'ya ve İsa'ya şükür ki biz bu hak dinin rehberi olduk.

Belimize zünnar bağlayıp Yahudiden de Yahudilikten de kurtulduk.

Ey insanlar! Devir, İsa devridir; onun dininin sırlarını can (kulağı) ile dinleyiniz."

Padişah ona dediklerini yaptı; halk bu işe şaşıp kaldı.

O'nu Hıristiyanların (bulundukları) tarafa sürdü. O da bu (olaydan) sonra tebliğe başladı.

Pek çok hıristiyan, yavaş yavaş bulunduğu yerde onun etrafına toplandı.

(Vezir) onlara gizlice İncil'in, zünnarın ve namazın sırlarını anlatıyordu.

O, görünüşte (dinî) hükümleri anlatıyordu; (ama) gerçekte, (bu bir) ıslık sesi ve tuzak idi.

Bundan dolayıdır ki ashaptan bazıları Peygamber (a.s.)'a, azgın nefsin hilelerini sorarlar;

"Nefis, ibadetlere ve içteki ihlâsa gizli garezlerden ne karıştırır?" derlerdi.

O'na, ibadetin faziletini, hangi zâhirî (davranışın) kusurlu olduğunu sormazlardı.

Nefsin hilelerini zerre zerre, tek tek tanırlar; kerevizden çiçekleri (ayıklar) gibi (onları ayırt ederlerdi).

Ashâbın (arasında) incelikleri bilenler de, o vaazlarda hayretler içerisinde kalırlardı.

Hıristiyanlar tamamen ona bağlandılar; zaten avamın taklidinin kuvveti nedir ki?

Kalplerine onun sevgisini ektiler; kendisini İsa'nın halifesi sandılar.

Gerçekte ise o tek gözlü mel'un (bir) Deccal idi . Ey Allah'ım, imdadımıza yetiş, sen ne güzel yardımcısın!

(ilk b.324, son b.373)

AÇ VE HARİS KUŞLAR GİBİYİZ

Ey Allah! (Yolumuzda) nice tuzak ve yemler var; bizler ise aç ve haris kuşlar gibiyiz.

Her birimiz doğan da olsak, zümrüdüanka da olsak, her an yeni bir tuzağa yakalanıyoruz.

Ey (hiçbir şeye) ihtiyacı olmayan (Allah)! Sen bizi her zaman tuzaktan kurtarıyorsun, biz ise tekrar bir tuzağa doğru gidiyoruz.

Bu ambarda buğday topluyoruz, (fakat) topladığımız buğdayları yine kaybediyoruz.

Biz nihâyet akıllıca düşünmüyoruz ki buğdayın eksilmesi farenin hilesindendir.

Fare ambarımıza kadar (gelip) delik açmış, hilesinden ambarımız harap olmuş.

Ey can! Önce farenin şerrini defet, sonra buğday toplamaya bak.

O büyükler büyüğü olan (Hz. Muhammed'in) şu sözünü dinle: "Namaz ancak kalp huzuruyla tamam olur."

Bizim ambarımızda fare hırsızı yoksa, kırk yıllık amel buğdayı

nerede?

Her günkü (ibadet ve) ihlas (buğdayı), ambarımızda niçin azar azar toplanmıyor?

Sen her gece ruhları beden tuzağından kurtarıyor, levhaları söküyorsun.

Ruhlar her gece bu kafesten kurtuluyor; hükümden, söz ve hikâyelerden âzat oluyorlar.

Geceleyin zindandakilerin zindandan haberi yoktur. Geceleri devlet adamlarının devletten haberi olmaz.

Ne kâr düşüncesi, ne kaybetme üzüntüsü, ne de şunun bunun endişesi (vardır).

Ârif kimsenin hali, uyanıkken de böyledir. Allah, "Onlar uykudadırlar" buyurmuştur, buna şaşırma![58]

O, gece gündüz dünya işlerinde uykudadır; Rabbinin kudret elinde (evrilip çevrilen) kalem gibidir.

Yazı esnasında eli görmeyen kimse, kalemin (kendi kendine) hareket ettiğini sanır.

Allah, ârifin bu halinden bir nebze insanları haberdar etmiş, uyku hissiyle uyumayı (örnek göstermiştir.)

Onların ruhları, keyfiyeti bilinmeyen sahrâya gider; ruhları dinlenir, bedenleri de...

Ey Allahım! (Sonra) bir ıslıkla tekrar onları tuzağa çeker, hak ve hüküm (kaydıyla) bağlarsın.

Sabahın aydınlatıcısı, İsrafil gibi hepsini o diyârdan sûret âlemine getirir.

Yayılmış ruhları beden yapar, her bedeni de tekrar gebe bırakır.

Ruh atlarının eyerlerini alır. Bu, "Uyku ölümün kardeşidir" (hadisinin sırrıdır).

Fakat (ruhların) ayağına, gün (olunca) geri gelmeleri için uzun bir ip bağlar.

Onları, gündüzün gelip yük altına girsinler diye çayırlıktan çeker.

Keşke Allah, Ashâb-ı Kehf veya Nûh'un Gemisi gibi bu rûhu korusaydı da;

58 Kehf Sûresi, 18. âyette beyan edildiğine göre, **Ashâb-ı Kehf** denilen altı kişi ve sonradan peşlerine takılan çoban ve köpeği, insanları puta taptıran padişahlarının isteğinden ve zulmünden kaçıp bir mağaraya sığınmışlar, orada 300 yıl uyumuşlardır.

bu kalp, bu göz ve kulak akıl ve şuur tufanından kurtulsaydı.

Bu zamanda da nice Ashâb-ı Kehf vardır ki senin yanında ve karşındadırlar.

Mağara da onunla, dost da onunla (nağmeler) terennüm etmektedir. Ne fayda ki senin gözünde ve kulağında mühür var.

VEZİRİN HASET ETMESİ

O vezir (olacak adamın) mayası hasetle (yoğrulmuş) idi; onun için kulağını, burnunu boş yere, -haset iğnesiyle zavallı kimselerin ruhlarını zehirlemek uğruna- (yitirdi).

Her kim hasetle (bir) burun koparırsa, kendisini burunsuz ve kulaksız bırakır.

Burun odur ki koku alır ve (o) koku, (sahibini) bir mahalle ulaştırır.

Kim koku alamıyorsa burunsuzdur; (gerçek) koku da din kokusudur.

Bir koku alıp da şükrünü eda etmeyen, küfrân-ı nimette bulunur ve kendi burnunu yitirir.

Şükret ve şükredenlere köle ol; onların huzurunda öl de ebedîlik bul.

(O) vezir gibi eşkıyâlığı sermaye edinme; insanları namazdan alıkoyma.

O kâfir vezir din nasihatçisi olmuş, hile ile badem helvasına sarımsak karıştırmıştı.

EHİL HIRİSTİYANLARIN VEZİRİN HİLESİNİ ANLAMASI

Zevk (ve anlayış) sahibi olanlar, onun sözlerinde acılık karışmış bir tat seziyorlardı.

O, içine zehir katılmış gülsuyu şerbeti gibi, karışık nükteler söylüyordu.

Görünüşte "(Hak) yolunda gayretli ol" diyordu, ama fiilen (ve zımnen) rûha "gevşek ol" demekteydi.

Gümüşün dışı beyaz ve parlaktır, fakat el ve elbise ondan kararır.

Ateş, kıvılcımlarıyla al aldır, lâkin yaptığı işten (meydana gelen) karalığa bak!

Yıldırım göze bir nur şeklinde görünür, ancak görüşü çalma (göz kamaştırma) özelliği vardır.

Onun sözleri, zevk ve anlayış sahibi olmayanların boynunda (bir) halka oluyordu.

Vezir padişahtan uzakta altı yıl, (Hz.) İsa'ya inananların sığınağı oldu.

Halk, dinlerini de gönüllerini de ona teslim ettiler; onun emir ve hükmü önünde canlarını verir (hale geldiler).

PADİŞAHIN VEZİRE GİZLİCE HABER GÖNDERMESİ

Padişahla onun arasında gizlice haberleşmeler (oluyor), padişah sessizce (işine devam etmesini istiyordu).

O'na "Ey benim makbul (vezirim)! Vakit geldi; kalbimdeki (endişeyi) çabuk gider" diye (bir mektup) yazdı.

Vezir de "padişahım, şimdi İsa dinine fitneler sokmaktayım" diye cevap verdi.

HIRİSTİYANLARIN ON İKİ BÖLÜĞÜ

(Hz.) İsa'nın kavmini sevk ve idare eden on iki emîr vardı.

Her fırka bir emîre tâbi idi; (herkes) taassubundan dolayı kendi emîrine kul olmuştu.

Bu on iki emîr ve tebaları, o kötü izler (bırakan) vezirin kölesi olmuşlardı.

Hepsi onun sözüne itimat ediyor, gidişine ayak uyduruyorlardı.

O öl dese, her emir o anda, huzurunda ölürdü.

VEZİRİN İNCİL'İN HÜKÜMLERİNİ TAHRİF ETMESİ

Vezir, her birinin adına bir tomar (defter) düzdü; her tomarın muhtevası başka bir yolu (gösteriyordu).

Her bir (tomardaki) hükümler başka türlüydü; biri baştan aşağı diğerine aykırı idi.

Birinde riyâzet ve açlık yolunu, tövbe ve günahlardan dönüşün şartı yapmış,

öbüründe, “Riyâzetin faydası yoktur; bu yolda cömertlikten başka kurtuluş yolu olmaz” demiş.

Birinde “Senin açlığın da cömertliğin de mâbuduna şirk koşmadır;

kederli yahut rahat zamanda (Tanrı’ya) tevekkül edip tamamıyla teslim olmaktan başka bütün (ameller) hiledir, tuzaktır” (demiş);

öbüründe demiş ki “Vacip olan hizmettir, yoksa tevekkül düşüncesi töhmete (sebeptir).”

Birinde demiş ki “(Dinin) emir ve yasakları vardır, (ama onlar) yapmak için değil, aczimizi bildirmek içindir;

tâ ki onlarda aczimizi görelim de Hakk’ın kudretini anlayalım.”

Birinde demiş ki “Sakın kendi aczini görme; (kendinde) acz (görmek), küfrân-ı nimettir.

Kendindeki kudreti gör; zira bu kudret O’ndandır. Kendi kudretinin, O’nun bir nimeti olduğunu bil.”

Birinde demiş ki “Bu ikisinden de geç; (çünkü) göze gelen her şey puttur.”

Öbüründe demiş ki “Bu mumu söndürme; zira (insanın) görüşü, meclisin mumu gibidir.

Görüşten ve hayâlden vazgeçersen, gece yarısında vuslat mumunu söndürmüş olursun.”

Birinde de demiş ki “Korkma, (onu) söndür ki yerine yüz bin görüş bulasın;

zira (görüş) mumunu söndürürsen can mumunun (parıltısı) artar; Leylâ’n sabrından Mecnun olur.

Her kim zâhitliğinden dolayı dünyayı terk ederse dünya ona doğru yaklaştıkça yaklaşır.”

Bir (diğerinde) demiş ki “Hak sana ne verdiyse onu yaratırken sana şirin kılmış,

(ve) kolaylaştırmıştır. Onu memnuniyetle al, kendini zahmete sokma.”

Birinde de demiş: “Kendine ait olanı (kendi isteğini) bırak; çünkü senin tabiatının kabul ettiği (şey), iyi değildir, kötüdür.

Her birine farklı yollar kolay gelmiş; (herkes) için bir din, can gibi

(aziz) olmuştur.

Eğer Hakk'ın kolaylaştırması (çıkar) yol olsaydı, her Yahudi ve Ateşperest (O'nu) bilip anlardı."

Öbüründe demiş ki "(Hakk'ın) kolaylaştırdığı şeyler gönle hayat, rûha gıdadır.

Tabiatın zevk aldığı şeylerin vakti geçince (o tabiat artık) çorak toprak gibi (olur), mahsul vermez.

Onun ürünü pişmanlıktan başkası olmaz; onun satışı zarardan başka (bir şey) getirmez.

O, sonuçta müyesser (kolay) olmaz, (belki) onun adı sonunda, muasser (zor) olur.

Sen müyesser (kolay) ile muasseri (zoru) ayırt et; onun da bunun da güzelliği (için), sonlarına bak.

Birisinde demiş ki "Bir mürşit ara, (zira) âkıbeti görmede soyun sopun (faydasını) bulamazsın.

Her din sahipleri, âkıbeti (kendilerince) gördüler; (ama sonunda) yanlış (bir) yolun esiri oldular.

Âkıbeti görmek, el örgüsü (kadar basit bir şey) değildir; yoksa dinler arasında nasıl (bunca) ihtilaf olurdu?"

Öbüründe demiş ki "Mademki mürşidi tanıyansın, (o halde) mürşit de sensin.

Er ol, erlerin maskarası olma; yürü başının çaresine bak, şaşırıp kalma!"

Birinde de demiş ki "Bunların hepsi birdir; iki gören, (zavallı) bir şaşıdır."

Birinde demiş ki "Yüz, nasıl bir olur? Bunu delilerden başka kim düşünür?"

Her bir (defterdeki) söz, bir diğerinin zıttı idi; zehirle şeker nasıl bir olur?

Zehirden ve şekerden vazgeçmedikçe nasıl vahdet ve birlikten koku alabilirsin?

O Hıristiyanlık düşmanı, bu türden on iki defter yazdı.

(ilk b.374, son b.499)

AYRILIKLAR GİDİŞTEDİR, YOLUN ASLINDA DEĞİL...

O (vezir), İsa (a.s.)'ın tek renkliliğinden koku almamış, İsa küpünün mizacından huy edinmemişti.[59]

Yüz renkli elbise (dahi) o safâ küpünde ışık gibi sade ve tek renk olurdu.

(O) tek renklilik, usanç veren (bir şey) değildir; aksine balık ile tatlı su gibidir.

Karada binlerce renk mevcuttur, (ama) balıkların kara ile (aralarında) savaş var.

Balık kimdir, deniz nedir ki misal olarak aziz ve celil olan Allah onlara benzesin?

Varlık âlemindeki yüz binlerce balık ve deniz, o lütuf ve cömertlik karşısında secde eder. Nice ihsan yağmuru yağmıştır da onunla denizler inciler saçmıştır.

Nice kerem güneşi ışıklar saçmıştır da bulutlar ve denizler ondan cömertlik öğrenmiştir.

Zâtının ışığı suya ve toprağa aksetmiş de yeryüzü, tohumu kabul eder olmuştur.

Toprak emindir; ona ne ekersen hıyânet (görmeksizin) aynı cinsten alırsın.

O, bu eminliği o eminlikten kazanmıştır; zira üzerine adalet güneşi vurmuştur.

Bahar mevsimi Hakk'ın fermânını getirmedikçe, toprak sırlarını açığa vurmaz.

(Toprak gibi) bir cansıza bu bilgileri, bu eminliği ve bu doğruluğu veren o cömert (kişinin)

lütuf ve ihsanı, cansız varlıkları akıllı yapar; kahrı ise akıllıları kör eder.

Canda ve gönülde o coşkuya tâkat yoktur; kime söyleyeyim? Dünyada bir (tek) kulak yok!

Nerede bir kulak varsa, onun (lûtfundan) göz olmuştur.

59 Rivayete göre **Hz. Meryem**, oğlu **Hz. İsa**'yı küçükken bir boyacının yanına çırak vermiş. Bir gün ustası, ona birkaç parça kumaş verip renklerine göre batırılacak boya küplerini de göstermiş ve işine gitmiş. Hz. İsa, kumaşların hepsini bir küpe daldırmış. Ustası gelip durumu görünce kendisine kızmış. Fakat İsa (a.s.), küpten birer birer kumaşları çıkarmaya başlayınca her birinin, sahibinin istediği renge boyanmış olduğunu görmüş. Bu mucizeyi görenler kendisine inanmışlar ki havârîler bunlarmış.

Nerede bir taş varsa, onun (lûtfundan) yeşim olmuştur.

Kimya nedir ki? Kimyanın yaratıcısı, O'dur; Simya da ne oluyor? O, mucizeler bağışlayandır.[60]

Benim bu övgüm, övgüyü terketmek (içindir); zira bu, varlığa delildir; varlık (göstermek) ise hatadır.

O'nun varlığı önünde yok olmak lazımdır. O'nun karşısında varlık nedir ki? Kör ve (talihsiz bir) karanlık...

(Varlık) kör olmasaydı, O'nun (karşısında) erir, güneşin sıcaklığını tanırdı.

Şayet o, mâtemden dolayı mor (elbiselere bürünmüş) olmasaydı (etrafı) nasıl buz gibi donmuş olurdu?

VEZİRİN BU HİLEDE HÜSRÂNA UĞRAMASI

Vezir de padişah gibi câhil ve gâfildi; (çünkü) vâcibü'l-vücud ve ezelî olan (Allah) ile pençeleşiyordu.

Öyle kudret sahibi bir Allah ki bir anda (bu) âlem gibi yüzlercesini yoktan var eder.

(O) senin gözünü, kendisiyle gören yaparsa, nazarında (bu) âlem gibi yüzlercesini ortaya çıkarır.

Âlem senin gözünde uçsuz bucaksızdır, ama bilesin ki O'nun nezdinde bir zerre (bile) değildir.

(Gerçekte) bu âlem, ruhlarınız için bir hapishanedir. Haydi o tarafa gidin; sizin sahrânız (orasıdır).

Bu âlem sınırlıdır, o âlem ise hadsiz hudutsuz... (Bu âlemdeki) şekil ve nakışlar, o mâna (âleminin) önünde engeldir.

Firavun'un yüz binlerce mızrağını, bir Musa'nın tek bir asasıyla kırıverdi.

Yüz binlerce Câlinus'un hekimliği, İsa ve nefesi karşısında hiç oldu.

Yüz binlerce şiir defteri, O'nun bir ümmî (peygamberinin) sözleri karşısında utanç (vesilesi) hâline geldi.

Böyle muktedir bir Allah huzurunda bir kimse, çer çöp (gibi bayağı)

60 **Kimya**, eskiden bakır ve gümüşü, **iksir** denilen sıvı bir karışım vasıtasıyla altın yapma sanatıdır. **Simya** ise gözbağcılıkla izleyenlere hakikatte olmayan bazı şeyleri göstermek, yani bir tür illüzyondur.

değilse, nasıl ölmez?

Nice dağ gibi gönülleri koparmış, (nice) kurnaz kuşları iki ayağından asıvermiştir, O.

Akıl ve zekâyı keskinleştirmek (çıkar) yol değildir; padişahın fazl u ihsânı, (gönlü) kırık kimselerden başkasını kaplamaz.

Nice köşe bucak kazıp define arayan (kimseler vardır) ki o hayâl kuranın öküz sakallısı (maskarası) olmuştur.

Öküz kimdir ki sen ona uyasın! Toprak da ne oluyor ki onun otu olasın!

Bir kadının, (işlediği) kötü bir fiilden dolayı yüzü sararınca; Allah onu meshederek Zühre (yıldızı) yaptı.[61]

Bir kadını Zühre yapmak mesh oluyor da toprak ve çamur olmak ne oluyor, be inatçı!

Ruh seni en yüksek göklere çıkarırken, sen aşağılarda su ve çamura meylettin.

Akılların imrendiği o varlığını, bu aşağılara meyil sebebiyle meshettin (dönüştürdün). Şimdi bu meshetmenin nasıl olduğunu gör; o meshediş karşısında bu gayet basit (kalır).

Himmet atını yıldızlara doğru sürdün de (meleklerin) secde ettikleri Âdem'i tanımadın.

Nihayet sen de Âdem'den olma değil misin? A hayırsız evlât! (Daha) ne kadar bayağılığı şeref sayacaksın?

(Daha) ne kadar "Ben bir dünyayı idare ederim; bu cihanı (varlığımla) doldururum" diyeceksin?

Dünya baştan başa karla dolu olsa, güneşin harâreti, onu bir nazarda eritir (gider).

61 Zühre, beşinci kat gökteki parlak yıldızın adıdır. Eski Yunanlılar, bir kadın tanrı olarak kabul ettikleri bu yıldıza Afrodit, Romalılar Venüs demişlerdir. Nücum ilmine göre Zühre kutlu bir yıldız olmakla birlikte bazen uğursuz gelmektedir. Klâsik doğu edebiyatlarında hemen daima aşk, güzellik ve bilhassa müzikle beraber anılır. Zühre hakkında İslâm kaynaklarında şöyle bir efsane anlatılır: Hz. Âdem yasak ağaçtan yemesi üzerine **melekler** onu ayıplamışlar; Cenâb-ı Hak, "Onda nefis vardır, sizde de nefis olsaydı daha beter olurdunuz" buyurmuş. Melekler ise öyle de olsa kendilerinin isyan etmeyeceklerini söyleyerek imtihan edilmelerini istemişler ve bunun için **Hârut** ve **Mârut** adlı gayet müttakî iki meleği seçmişler. Kendilerine şehvet verilen bu iki melek, insan sûretinde Bâbil'e indirilmiş. Sihir ve kehânetin yaygın olduğu bu şehirde büyücülük öğretmeye başlamışlar. Bir gün Zühre adında gayet güzel bir kadın onların yanına gelip kocasından şikâyet etmiş. Zühre'nin güzelliği melekleri kendilerinden geçirmiş, onunla beraber olmak istemişler. Zühre de onları sarhoş ederek, geceleri semâya çıkarken okudukları duayı ağızlarından kapmış ve o duayı okuyup göklere çıkmış. Cenâb-ı Hak, kadını yıldız haline çevirmiş; melekleri de Bâbil'de kıyamete kadar bir kuyu içinde başaşağı asılı kalmak üzere cezalandırmış.

O (vezirin; onun gibi) yüz, hattâ yüz bin vezirin (yaptığı) kötülüğü, Allah bir kıvılcımla yok eder.

Bizzat o hayâl kurmaları hikmete döndürür; bizzat o zehirli suyu şerbet haline getirir.

O şüphe ve zan doğuran (sözleri) yakîne dönüştürür; kin (ve düşmanlık) sebeplerinden sevgi ve şefkatler yeşertir.

İbrahim'i ateş içerisinde besler; korkuyu rûhun emniyeti yapar.[62]

O'nun sebep yakıcılığına hayranım. Onu tahayyülde sofestâîler (gibiyim).[63]

VEZİRİN HIRİSTİYANLARI DALÂLETE DÜŞÜRMEK İÇİN BAŞKA BİR HİLESİ

O vezir kendi kendine başka bir hile kurdu, vaaz (ve nasihati) bırakıp halvete girdi.

Kırk elli gün halvette kalıp müritlerinin içine ayrılık ateşi saldı.

Halk onun özleminden; sözleri, tavırları ve zevklerinden ayrı olmanın (sıkıntısından) divâne oldular.

Onlar yalvarıp ağlıyorlardı; o ise halvette riyâzetten iki büklüm olmuştu.

Dediler ki "Sensiz bize ışık yoktur; deyneğini tutan biri olmazsa körün hali nice olur?

Büyüklüğün hürmetine, Allah rızası için bizi, bundan fazla kendinden ayırma.

Biz çocuklar gibiyiz, dadımız sensin; gölgeni başımız üzerinden (esirgeme)"

Vezir dedi ki "Canım, dostlarımdan ayrı değil, fakat dışarı çıkmak için izin yok."

O emîrler şefaat (ve rica) için, o müritler de (kendilerini) yermek üzere (yanına) geldiler.

62 Enbiyâ Sûresi, 51-70. âyetlerde anlatıldığı vechile Hz. İbrahim'in Nemrut tarafından ateşe atılmasına telmih vardır.

63 **Sofestâî**, eski Yunan filozoflarından bir kısmına verilen isimdir. Bunlar, duygulara inanıp güvenmezler. Bazıları her hususta şüpheyi esas tutarak, "Kâinatı ve bizim varlığımızı ne biliyoruz, ne bilmiyoruz; hatta şüphe ettiğimize de şüphemiz var" derler. Bunların felsefî yorumları gibi saçma gelen sözlere "safsata" denir.

(Dediler ki) "Ey âlicenap vezir! Bizim ne kötü talihimiz varmış ki sensiz gönülden de, dinden de yetim kaldık.

Sen bahaneler ediyorsun, biz ise gönlümüzün ateşinden soğuk ahlar çekiyoruz.

Biz, güzel sözlerine alışmış, senin hikmet sütünden içmiştik.

Allah aşkına, bize bu eziyeti yapma; lûtfet, bugünü yarına bırakma!

Bu âşıkların, sonunda sensiz elleri boş kalmasına gönlün razı olur mu?

Hepsi karadaki balıklar gibi çırpınıyorlar. Suyu aç, ırmağın bendini kaldır.

Ey şu zamanda eşi bulunmayan (zat)! Allah aşkına halkın feryadına koş."

VEZİRİN MÜRİDLERİ GERİ ÇEVİRMESİ

Vezir dedi ki "Bakın ey lâf düşkünleri! Ey dilin söylediği, kulağın (dinlediği) sözlerin peşinde olanlar!

(O) basit hissin (vâsıtası olan) kulağa pamuk tıkayın; gözünüzden de his bağını çözün.

O sır kulağının pamuğu, baştaki (bu) kulaktır; bu (kulak) sağır olmadıkça, o can kulağı sağırdır.

(ilk b.500, son b.567)

DUYGU TOPRAKTAN OLDUĞU İÇİN KARAYI GÖRÜR

Hissiz, kulaksız ve fikirsiz olun ki "(Rabbine) dön" hitâbını işitesiniz.[64]

Sen uyanık halde konuştukça, uyku (halindeki) sohbetten nasıl koku alabilirsin?

Bizim sözümüz de fiilimiz de zâhirî yürüyüştür; manevî seyir ise göklerin üzerindedir.

Duygu, topraktan olduğu için karayı görür; can İsa'sı ise ayağını denizin üzerine koyar.

Karadan olan bedenin seyri, karadan oldu; canın seyrine (gelince) o,

64 Fecr Sûresi, 27-30. âyetlere işaret edilmektedir.

denizin tâ ortasına ayak bastı.

Ömür kuruluk yolunda, kâh dağda, kâh denizde, kâh ovada geçerse,

sen âb-ı hayâtı nerede bulacak, deniz sularını nasıl yaracaksın?[65]

Kara dalgası bizim vehmimiz, fikrimiz ve anlayışımızdır; deniz dalgası ise mahviyet, fenâ ve manevî sarhoşluktur.

Sen bu sarhoşlukta oldukça, o sahoşluktan uzak (kalacaksın); bundan mest oldukça, o kadehi göremeyeceksin.

Zâhirdeki dedikodu toz gibidir. Akıllı ol da bir müddet sükût et.

MÜRİTLERİN, VEZİRE "HALVETTEN ÇIK" DİYE ISRAR ETMELERİ

Hepsi dediler ki ey bahâne arayan bilge! Bize bu eziyeti yapma, bu oyunu (oynama).

Hayvana kudretine göre yük vur. Zayıf kimselere tâkatleri nispetinde iş buyur.

Her kuşun yemi kendi (cüssesine) göre olur. Her kuşun lokması bir incir (büyüklüğünde) olabilir mi?

(Küçük bir) çocuğa süt yerine ekmek verirsen, zavallı çocuğu o ekmek yüzünden öldü bil.

(Ama) dişleri çıktıktan sonra zaten ekmeği kendiliğinden isteyecektir.

Kanadı (henüz) çıkmamış kuş uçmaya kalkışırsa, yırtıcı kedilerin lokması olur.

Kanadı çıkınca kendiliğinden, bir zorlama, yahut iyi ya da kötü (bir niyetlinin) ıslığı olmaksızın uçar.

Senin konuşman Şeytanı (bile) susturur; senin sözün bizim kulağımızı akla çevirir.

Konuşan sen olunca bizim kulağımız akıl kesilir. Sen deniz olunca bizim karamız da deniz olur.

Ey (gökteki) Balık (burcundan, denizdeki) balığa kadar her şeyin kendisinden ışık aldığı (yüce varlık)! Seninle birlikte (olunca) bizim için yeryüzü, gökyüzünden daha güzeldir.

65 **Âb-ı hayât**, içeni ölümsüzlüğe kavuşturan efsânevî sudur. Rivayete göre karanlıklar diyârında olan bu suyu, **İlyas** ve **Hızır** Peygamberler bulup içmişler ve ebedî hayata nâil olmuşlardır.

Sensiz bizim için gökte (ancak) karanlık vardır; seninle (olunca) ey ay, bu gökyüzü de kim oluyor?

Gökler görünüşte yüksektirler; (ama) manevî yükseklik temiz ruhlara mahsustur.

Görünüşteki yükseklik cisimlerindir; cisimler ise mâna önünde isimlerden ibârettir.

VEZİRİN HALVETTEN ÇIKMAYACAĞINI BİLDİRMESİ

(Vezir) dedi ki "Delillerinizi kısa kesin, nasihatlerimi can u gönülden dinleyin!

(Şayet) ben güvenilir biri isem, gökyüzüne yeryüzü desem (bile itham edilmemeliyim; zira) emin olan, itham edilmez.

Eğer ben kâmil biri isem kemâle karşı bu inkâr nedir? Değilsem bu eziyet ve zahmet ne oluyor?

Ben bu halvetten çıkmayacağım, çünkü iç âlemimle meşgulüm."

MÜRİTLERİN VEZİRİN HALVETTE KALMASINA İTİRAZ ETMELERİ

Hepsi dediler ki "Ey vezir (bunlar) inkâr değildir; bizim sözümüz yabancıların sözü gibi olmaz.

Senin ayrılığından göz yaşlarımız akıyor, canımızın tâ içinden ahlar çıkıyor.

Çocuk iyiyi kötüyü bilmez, ağlayıp durur; fakat bu, dadısıyla kavga ettiğinden değildir.

Biz çenk gibiyiz, mızrap vuran sensin, inilti bizden değildir; sen bizi inletmedesin.

Biz ney gibiyiz, bizdeki nağme sendendir. Biz dağ gibiyiz, bizden (akseden) sadâ sendendir.

Biz, kazanıp kaybetme hususunda satranç gibiyiz; ey güzel sıfatların sahibi! Bizim kazanıp kaybetmemiz sendendir.

(ilk b.586, son b.600)

HAKK'A YAKARIŞ: "VARLIĞIMIZ TAMAMEN SENİN ESERİNDİR."

Ey canlarımızın canı, biz kim oluyoruz ki seninle birlikte biz de (varız diye) ortaya çıkalım.

Biz yokuz; bizim varlığımız, fâniyi (mevcut) gösteren ve vücûd-ı mutlak olan sendendir.[66]

Biz hepimiz arslanlarız, ama bayraklardaki arslanlar; zaman zaman saldırıları, rüzgârdan kaynaklanan (arslanlar)...

Onların hareketleri meydandadır, ama (hareket ettiren) rüzgâr gizlidir. O gizli olan, hiçbir zaman eksik olmasın!

Bizim rüzgârımız da varlığımız da senin vergindir. Varlığımız tamamen senin eserindir.

Yok olana varlık lezzetini tattırdın da onu kendine âşık eyledin.

Nimetlerinin lezzetini, kadehini, şarabını ve mezeni esirgeme!

Esirgersen, (onları) kim arayıp bulabilir? Nakış, nakkaş ile nasıl boy ölçüşebilir?

Sen bize bakma; kendi büyüklüğüne ve cömertliğine bak.

Biz yoktuk, (bir) isteğimiz de yoktu. Senin lûtfun bizim söylemediklerimizi işitiyordu.

Nakış, nakkaş ve kalem karşısında anne karnındaki çocuk gibi âciz ve çaresizdir.

İlâhî kudret karşısında bütün mahlûklar, iğne önündeki gergef misâli âcizdirler.

(O), gergefe kâh şeytan resmi nakşeder, kâh insan; kâh mutluluğu işler, kâh üzüntüyü.

Gergefin eli yoktur ki (onu kendisinden) uzaklaştırmak için hareket ettirsin; dili yoktur ki fayda veya zarardan bahsetsin.

(Bu) beytin tefsirini Kur'an'dan oku; Allah, "Attığın zaman, sen atmadın" buyurdu.[67]

Biz bir ok atarsak o bizden değildir; (aksine) biz yayız, (onunla) ok atan Allah'tır.

(ilk b.601, son b.616)

66 Bu ve sonraki beyitlerde, tasavvufun en önemli bahislerinden biri olan **vahdet-i vücûd**, yani varlığın birliği konusu anlatılmaktadır.

67 Enfal Sûresi, 17. âyete işaret edilmektedir.

HAPİSTEKİ ESİR NASIL HÜR GİBİ DAVRANIR?

Bu (sözler) cebir değil, cebbarlığın mânasıdır. (Hakk'ın) cebbarlığını zikretmemiz, kendi aczimizi ifade içindir.[68]

Bizim (ağlayıp) inlememiz, ihtiyaç sahibi olduğumuza delildir; utanmamız ise ihtiyâr sahibi olduğumuza.

İhtiyâr sahibi değilsek bu utanma ne oluyor? Bu hayıflanma, bu sıkılma, bu arlanma neden?

Hocaların talebelerini azarlamaları niçin? Zihnin çare ve tedbir (bulmak) için dönüp durması niye?

Eğer sen, "O, onun zorlamasından habersizdir; hakikat ayı onun bulutundan gizlenmiştir" dersen,

buna güzel bir cevabımız var; dinlersen inkârdan vaz geçer, dine (doğru bir şekilde) bağlanırsın.

(İnsan) hastalandığında hasret ve inilti (içerisinde) olur. Hastalık zamanı, tamamiyle uyanıklık zamanıdır.

Sen hasta olduğun zaman günahlarından istiğfar edip durursun.

Sana günahların çirkinliği görünür; "Artık yola geleyim" diye niyet edersin.

"Bundan sonra Allah yolunda olmaktan başka bir iş yapmayayım" diye ahdedersin.

O halde şu kesin olarak anlaşıldı ki hastalığın sana akıl ve uyanıklık bahşediyor.

Öyleyse ey asıl arayan kişi! Şu esası bil ki her kimin derdi varsa o, kokuyu alır.

Her kim daha uyanıksa, daha dertli olur; her kim (işten) daha (çok) haberdar ise yüzü daha fazla sararır.

Sen O'nun cebrinden haberdar isen hani ağlayıp inlemen? Cebbarlık zincirini görmenin (alâmeti) nerede?

Zincire bağlı kimse nasıl sevinçli olur? Hapisteki esir, nasıl hür (biri gibi) davranır?

Mademki ayağını bağladıklarını, padişahın çavuşlarının tepene dikildiklerini görüyorsun,

68 İtikâdî mezheplerden biri olan **Cebriye**, kulun irade ve ihtiyârı olmaksızın, her şeyin Allah tarafından yaptırıldığına inanır. Hz. Mevlâna, bu kısımda, Cebriyenin görüşlerini tenkid etmekte; meselenin davranış ve kişilikle ilgili yönüne dikkat çekmektedir.

öyleyse sen de âciz kimselere karşı çavuşluğa kalkışma; çünkü bu (hal), âcizlerin (göstereceği) bir davranış değildir.

Hakk'ın cebrini göremiyorsan, (ondan) söz etme; yok eğer görüyorsan, gördüğünün alâmeti nerede?

(Canının) istediği işlerde kendi gücünü apaçık görüyorsun;

İstek ve arzunun olmadığı işlerde ise "bu Allah'tandır" diye cebrî oluyorsun.

Peygamberler dünya işinde cebrîdirler, kâfirler âhiret işinde.

Peygamberler âhiret işini tercih ederler, câhiller dünyâ işini.

Nitekim her kuş kendi cinsine doğru uçar; vücudu geriden (gelir), canı ileri ileri uçar.

Kâfirler "siccîn" cinsinden oldukları için dünya zindanına hoşlanarak geldiler.

Peygamberler "illiyyîn" cinsinden oldukları için can u gönülden illiyyîne gittiler.[69]

Bu sözün sonu gelmez, onun için biz o hikâyeyi tamamlayalım.

VEZİRİN HALVETTEN ÇIKMA HUSUSUNDA MÜRİTLERİN ÜMİDİNİ KIRMASI

O vezir içeriden seslendi: Ey müritler! Benden mâlumunuz olsun ki

İsa bana şöyle haber gönderdi: "Bütün dostlarından ve yakınlarından ayrıl.

Yüzünü duvara çevir, yalnız otur; kendi varlığından dahi geç."

Bundan sonra (benim için) konuşma izni yoktur; artık benim söze işim (kalmadı).

Elvedâ, dostlar! Ben öldüm; eşyamı göğün dördüncü katına taşıdım.

Böylece felek-i nârî (ateşe mensup göğün) altında odun gibi zahmet ve meşakkat içinde yanmayacağım.

Bundan sonra göğün dördüncü katında İsa'nın yanında oturacağım.

69 Mutaffifîn Sûresi, 7-9. âyetlere işaret edilmektedir. **Siccîn** ve **illiyyîn** hakkında muhtelif rivayetler vardır. Siccîn'in cehennemin altında, illiyyîn'in de yedinci kat göğün sınır ağacı olan **Sidretü'l-Müntehâ**da veya Cenâb-ı Hakk'ın dokuzuncu kat gökte bulunduğu tasavvur olunan yüce **Arş**'ında birer makam olduğu söylenilmiştir.

VEZİRİN HER BİR EMÎRİ AYRI AYRI (KENDİSİNE) VELİAHT YAPMASI

Bir (zaman) sonra o emîrleri birer birer çağırıp herbiriyle yalnız başına konuştu.

Her birine dedi ki İsa dininde Tanrı vekili ve benim halifem sensin.

Öbür emîrler sana tâbi (olacaklardır). İsa, hepsini senin takipçin (ve yardımcın) yaptı.

Hangi emîr (sana) baş kaldırırsa (onu) yakala; ya öldür veya (sürekli) hapiste tut.

Fakat ben sağ oldukça bunu (kimseye) söyleme; ben ölmedikçe baş olmaya kalkışma.

Ben ölmediğim sürece bunu ortaya çıkarma; padişahlık davasına kalkışarak (ülkeyi) istilâ etme.

İşte şu tomarı ve Mesih'in hükümlerini (al), birer birer ümmete, fasih bir şekilde oku.

Emîrlerden her birine ayrı ayrı, "Hakk'ın dininde senden başka vekil yoktur" dedi.

Her birini birer birer (ağırlayıp) takdis etti; birisine ne söylediyse öbürüne de (aynısını) söyledi.

Her birine bir tomar verdi; her birinin muhtevası diğerinin zıddı idi.

Bütün tomarlar, eliften yeye kadar harfler nasıl (muhtelifse, o şekilde) birbirlerine aykırı bulunuyordu.

Bundan önce beyan ettiğimiz gibi tomarlardan birinin hükmü, diğerinin zıddı idi.

VEZİRİN HALVETTE KENDİSİNİ ÖLDÜRMESİ

Ondan sonra kırk gün daha kapısını kapadı; kendisini öldürüp varlığından kurtuldu.

Halk onun öldüğünü haber alınca kabrinin başı mahşer yerine döndü.

Kabri başında, onun üzüntüsüyle saçını yolarak üstünü yırtarak o kadar insan toplandı ki,

Araptan, Türkten, Rumdan, Kürtten... Sayısını ancak Allah bilir.

Mezarının toprağını başlarına saçtılar; onun derdini kendilerine derman gördüler.

O insanlar kabri başında bir ay (oturup) gözlerinden kanlı yaşlar akıttılar. (Hz.) İsa ümmetinin emirlere "veliaht hanginizsiniz?" diye sorması

Bir ay sonra halk dedi ki: Ey büyükler, emîrlerden onun yerine geçecek olan kimdir?

Ki onu, (vezirin) yerine imam tanıyalım; elimizi, eteğimizi onun eline teslim edelim.

Güneş batıp yüreğimizi dağlayınca onun yerine kandil (yakmaktan) başka çaremiz yoktur.

Sevgili gözden kaybolup vuslatı (elden gidince) bize onun yerine vekil (olacak) bir yâdigâr gerekir.

Gül (mevsimi) geçip gülistan harap olunca gül kokusunu nereden alabiliriz? Gülsuyundan!

(ilk b.617, son b.672)

MÂNA AYAĞINI YAKALA, SÛRET ÂSÎDİR

Hak Teâlâ zâhirde olmadığından bu peygamberler onun vekilleridir.

Hayır, yanlış söyledim; vekil ile müvekkili iki sanırsan bu çirkin olur, iyi bir şey olmaz.

Sen şekle tapındıkça (elbette) iki olur; dış görünüşten kurtulana göre ise birdir.

Zâhire bakarsan senin gözün (de) ikidir; (fakat) sen gözden çıkan ışığa bak!

İnsan, onun nûruna bakınca her iki gözün de ışığını (birbirinden) ayırt edemez.

Bir yerde on tane kandil bulunsa, her biri görünüşte diğerinden farklıdır.

Fakat onların ışığına bakarsan şüphesiz hiçbirinin ışığı (diğerlerinden) ayırt edilemez.

Yüz tane elma, yüz tane de ayva saysan, onları sıktığında yüz kalmaz, bir olur.

Manâlarda taksim ve adet yoktur; mânalarda bölme ve ayırma olmaz.

Dostun dostlarla beraberliği hoştur. (Sen de) mâna ayağını yakala; (zira) sûret âsîdir.

Âsî sûreti eziyetle erit ki onun altındaki hazine gibi (olan) vahdeti göresin.

Şayet sen onu eritmezsen, (kurban olduğum) Hakk'ın yardımları onu eritecektir.

O hem gönüllere kendisini gösterir, (hem) dervişin hırkasını diker.

Hepimiz yayılmış bir cevher idik, orada hepimiz başsız ve ayaksız idik.

Güneş gibi bir cevherdik; su gibi düğümsüz ve saf bir (halde) bulunuyorduk.

O yüksek nûr şekil alınca, kale burçlarının gölgesi gibi çoğaldı.

Burçları mancınıkla yıkın da bu bölüğün arasındaki farklılık kalksın.

Ben bunu iyice açar, anlatırdım; fakat bir zihnin sürçmesinden korkuyorum.

Nükteler çelik kılıç gibi keskindir; eğer kalkanın yoksa geriye kaç.

Bu elmasın karşısına kalkansız çıkma ki kılıcın kesmekten hayası olmaz.

Bu yüzden ben kılıcı kınına koydum ki bir eğri okuyan (anlayışsız kimse) yanlış anlamasın.

Hikâyeyi tamamlamaya ve sadıklar topluluğunun vefâkârlığını anlatmaya geldik.

O imamın ardından kalkıp yerine bir vekil aramaya (başladılar).

Emîrlerden biri öne çıkıp o vefâkâr topluluğun yanına gitti.

Dedi ki: İşte o zâtın vekili, bu zamanda Hz. İsa'nın halifesi benim.

İşte şu tomar, kendisinden sonra vekâletin bende olduğunu gösteren bir vesîkadır.

Bir diğer emîr de pusudan çıktı; o da hilâfet davasında bulundu.

O da koltuğunun altından bir tomar gösterdi; böylece her ikisinde de yahudi öfkesi belirdi.

Diğer emîrler de birer birer (çıkıp), ardarda keskin kılıçlarını çektiler.

Her birinin elinde bir tomar ve kılıç olduğu halde kızgın filler gibi birbirlerine düştüler.

Pek çok Hıristiyan öldürüldü; kesik başlardan tepe(ler) oluştu. Sağdan soldan sel gibi kanlar aktı; havaya dağlar gibi tozlar yükseldi.

(Vezirin) ektiği fitne tohumları, onların başlarına âfet olmuştu. Cevizler kırıldı; içi olanlar, kırıldıktan (öldükten) sonra temiz ve latif rûha sahip oldu.

(ilk b.673, son b.706)

(HAK) ERLERİNİN SOHBETİ SENİ ERLERDEN EDER

Cisimde vâki olan ölmek ve öldürmek, nar ve elmayı kırmak gibidir.

Tatlı olan, nar şerbeti olur; çürümüş olanın ise sadece sesi kalır.

Özü (sağlam) olan meydana çıkar; çürük olan ise rüsvay olur.

Ey zâhirperest! Git, mâna elde etmeye çalış. Çünkü mâna, sûret tenine kanattır.

Mâna ehliyle birlikte otur ki hem yardım göresin, hem de mâna eri olasın.

Şu cismin içindeki mâneviyatsız can, şüphesiz, kın içindeki tahta kılıca benzer.

Onun, kın içinde durdukça kıymeti vardır; dışarı çıkınca (ancak) yanmaya yarar.

Tahta kılıcı savaşa götürme; (önceden) bak ki işin feryat olmasın.

Eğer (kılıcın) tahtadansa git, başka birini ara; yok eğer elmassa şevkle ilerle.

(Asıl) kılıç velîlerin cephâneliğindedir; onları görmek sizin için kimyâdır.

Bütün bilenler, böyle söylemişlerdir böyle: "Bilen, âlemlere rahmettir."

Nar alacaksan gülenini al ki sana (içindeki) tanesinden haber versin.

O ne mübârek (bir) gülüştür ki ağzından can kutusundaki inci gibi içi gözükür.

O gelinciğin gülüşü (ne) uğursuzdur ki ağzından içinin karalığı görünür.

Gülen nar, bahçenin (yüzünü) güldürür; (Hak) erlerinin sohbeti de seni erlerden eder.

Sen kaya ve mermer de olsan, gönül ehline erişince cevher haline

gelirsin.

Temiz kişilerin muhabbetini canının ortasına yerleştir; gönlü hoş olanlardan başkasına gönül verme.

Ümitsizlik diyârına gitme, (nice) ümitler var; karanlığa doğru gitme, (nice) güneşler var.

Gönül, seni gönül ehlinin semtine çeker; cisim ise su ve toprağa hapsetmek ister.

Dikkat et, kalbine bir gönül arkadaşından gıda ver. Yürü, ikbali bir ikbal sahibinden ara.

(ilk b.707, son b.726)

MUSTAFA A.S.'IN İNCİL'DE ZİKREDİLEN YÜCE VASIFLARI

İncil'de Mustafâ (a.s.)'ın, o peygamberler önderinin, safâ denizinin adı vardı.

Şekli, şemâili, gazâları, orucu, yiyişi zikredilmişti.

Hıristiyanlar o isme, o hitâba geldiklerinde, sevap olsun diye,

o güzel vasıfları (anlatan kelimelere) yüz sürer, o mübârek ismi öperlerdi.

Bahsettiğimiz hâdise sırasında bu tâife, o fitne ve karışıklıktan emin kaldılar.

(Onlar) Ahmed ismine sığındıklarından vezirin ve emîrlerin şerrinden korunmuşlardı.

Onların nesilleri de çoğaldı, Ahmed (a.s.)'in nûru kendilerine yâr ve yardımcı oldu.

Hıristiyanlardan bir grup da (vardı ki) Ahmed ismini hor görürlerdi.

Onlar ise, görüşü de ilmi de uğursuz olan vezirin fitnesiyle hakir ve kıymetsiz bir hale düştüler.

İfadeleri çarpıtılmış, (birbirine zıt hale getirilmiş) tomarlar yüzünden dinleri de fesada uğradı, hükümleri de.

Ahmed adı (insanlara) böyle yardım ederse, nûru (onları) nasıl korur? (Bir düşün!)

Ahmed adı sağlam bir kale (gibi) olursa, ya Rûhu'l-emin olan o zât nasıl olur?

(ilk b.727, son b.738)

DENİZDEN (GELEN) DENİZE GİDER

Her kim kötü bir âdet çıkarırsa, her an ona lânet yağar.

İyiler gittiler, (onlardan geriye) güzel âdetler kaldı; alçaklardan ise zulüm ve lanetler!

O kötülerin cinsinden kıyâmete kadar kim vücuda gelirse, o kötülüğe meyilli olur.

Bu tatlı ve acı sular damar damardır; insanlar arasında sûr üfürülünceye kadar (devam edip) gider.

İyilerin mirası, sudandır; o nasıl mirastır? "Evresne'l-kitâb: O kitabı miras kıldık" (ayetindeki miras)![70]

Dikkat edersen (anlarsın ki) tâliplerin isteği, peygamberlik cevherinin şûleleridir.

Şûleler, cevherlerle döner (parıldar); şûle, kaynağı neredeyse o tarafa gider.

Pencere(den gelen) ışık, evin içini dolaşır; çünkü güneş bir burçtan öbür burca girer.

Bir yıldızla irtibatı olan kimse, kendi yıldızıyla birlikte hareket eder.[71]

Tâlihi Zühre yıldızı ise neşe ve eğlence içinde (olur); tamamiyle aşka, zevke meyleder.

Zâlim (kan dökücü) tabiatlı Merih'e mensup ise kavga, düşmanlık ve fitne arar.

(Ama) yıldızların ötesinde (öyle) yıldızlar vardır ki onlarda ihtirâk ve uğursuzluk olmaz.[72]

Onlar, şu meşhur yedi kat gökten başka göklerde seyrederler.

Birbirlerine bitişik ve birbirlerinden ayrı olmayan bu yıldızlar, ilâhî nurların parıltısına dalmışlardır.

---

70 Fâtır Sûresi, 32. âyete işaret edilmektedir.

71 Öteden beri **yıldızla**rın dünya ve insanlar üzerinde etkileri olduğuna inanılmıştır. Eskiden dünyanın, âlemin merkezi olduğu var sayılmıştır. Dünyanın etrafında yedi gezegen (sırasıyla Kamer, Utarit, Merih, Şems, Zühre, Müşteri, Zühal) vardır ve her gezegen bir gökte bulunmaktadır. Sekizinci gökte takım yıldızlarından oluşan burçlar yer alır. Gezegenlerin bazısı uğurlu, bazısı uğursuzdur; kimileri de bazen uğurlu, bazen uğursuzdur. Bunların her biri haftanın bir gününe hâkim olduğu gibi yirmi dört saatten her saatte sırasıyla birisinin hâkimiyeti söz konusudur. Bir saatte hangi gezegen hâkimse, o zaman içinde bu gezegenin tabiatına uygun olan iş rast gelir. O yüzden yapılacak işlerde başarılı olmak için o işe uygun gezegenin zamanını seçmek gerekir. Aynı zamanda bir çocuk doğunca hangi gezegen dünyaya hâkimse çocuğun, onun tesirinde olduğu kabul edilir.

72 **İhtirâk**, astrolojide ay müstesna olmak üzere diğer yıldızların güneşle bir derecede bulunmalarıdır.

Her kimin tâlihi (de) bu yıldızlardan olursa, bizzat kendisi kâfirleri taşlayıp yakar.[73]

Onun hışmı, bazen gâlip bazen mağlup (görünen) değişken tabiatlı Merih'in hışmı (gibi) olmaz.

Üstün olan nur, eksilmekten ve kararmaktan uzaktır; Hakk'ın iki parmağı arasındadır.

O nûru, ruhlara Cenâb-ı Hak saçmış, tâlihliler (de) eteklerini açmışlardır. O nur saçısını bulan, Allah'tan başkasından yüz çevirmiştir.

Her kimde aşk eteği yoksa, o nur saçısından mahrum kalmıştır.

Cüzlerin yüzü külle doğrudur; (nitekim) bülbüller âşıklığı gül ile yaparlar.

Sığırın rengini dışında, insanın sarısını kırmızısını içinde ara.

İyi renkler temizlik küpündendir; çirkinlerin rengi (ise) bulanık cefâ suyundandır.

O latif rengin adı sıbgatullah (Hakk'ın boyası)dır; o kirli rengin kokusu ile lânetullah (Allah'ın lâneti)dir.[74]

Denizden (gelen) denize gider; nereden gelmişse oraya döner.

Dağ başından süratle akan seller gibi, bizim bedenimizde de âşık ruh (aslına) koşar.

(ilk b.743, son b.768)

"(ÇALIŞIP) KAZANAN ALLAH'IN SEVGİLİSİDİR"

(...) Tevekkül (insana) rehberdir, ama sebebe (sarılmak) da Peygamber'in sünnetidir.

Resûlüllah (a.s.) yüksek sesle "Tevekkül et, ama devenin ayağını da bağla!" demiştir.

"(Çalışıp) kazanan Allah'ın sevgilisidir" (hadisindeki) işâreti anla da tevekkül (yüzünden) sebeplere (yapışmakta) tembellik etme.

(...) Mahlûkatın Rabbi ayağımızın önüne bir merdiven koymuştur.

Basamak basamak dama çıkmak gerekir; burada cebrî olmak, ham hayâldir.

73 Hicr Sûresi, 16-18. âyetlere işaret edilmektedir.

74 Bakara Sûresi, 138. âyete işaret vardır.

Ayağın varken nasıl kendini topal edersin? Elin varken nasıl pençeni gizlersin?

Efendisi kölenin eline beli verdi mi söylemeden maksadı anlaşılır.

Bel gibi el de onun işaretlerindendir; işin sonunu düşünmek de onun buyruğudur.

O'nun işaretlerini gönlüne yerleştirir, o işaretler uğruna can verirsen,

sana nice sırların işaretlerini bahşeder; senden yükünü alır, seni iş güç sahibi eder.

Seni taşınan bir taşıyıcı, kabul edilen bir kabul edici yapar.

O'nun emrini kabul ederken, sözü dinlenen olursun; vuslat ararken, vâsıl olursun.

Tevekkül edeceksen işin içinde et, ekini(ni) ek, sonra cebbâr olan Allah'a dayan.

Ey ulu kişi! Peygamberlerin ve evliyânın yolunda çalış, çabala.

Çalışıp çabalamak kaderle cedelleşmek değildir; çünkü bunu da bize kader yükledi.

İman ve itaat yolunda (olan) kimse, bir an bile zarar ederse, ben kâfir olayım.

(Bu), baş yarılmamış, onu bağlama; bir iki gün gayret göster de ondan sonra gül!

Dünyayı arayan kötü bir yer, âhireti arayan ise iyi bir hal aramış olur.

Dünya kazancı için düzenlere (başvurmak) soğuk bir şeydir; dünyayı terketmek için çareler düşünmek ise câizdir.

(Hakikî) tedbir, zindanı delip (kaçmaktır); deliği kapatmak ise sevimsiz bir düzendir.

Bu dünya (bir) zindan ve biz de mahpuslarız; zindanı kaz da kendini kurtar.

Dünya nedir? Allah'tan gâfil olmak; (yoksa) kumaş, para, ölçü-tartı ve kadın (dünya) değildir.

Din için kazanılan mala, Peygamber "Ne güzel mal!" demiştir.

Su geminin içinde olursa onu batırır; fakat altında olursa (yüzmesi için) destek olur.

Süleyman (a.s.) mal mülk (sevgisini) gönlünden çıkarınca, kendisine "fakir" adını vermişti.

Ağzı kapalı (bir) testi, içi hava ile dolu olduğu zaman engin bir denizde yüzüp gider.

İnsan da içinde fakirlik havası olursa dünya denizinde sakince (yüzer).

Bütün bu dünya (öyle birisinin) mülkü olsa, gönül gözünde bir hiç mesâbesindedir.

Öyleyse gönül ağzını yum, mühürle ve onu "min ledün" rüzgârlığı vasıtasıyla doldur.[75]

Dert ve deva haktır, ama çalışmak da hak! İnkârcı ise çalışma ve gayreti inkâra çalışır. *(ilk b.912, son b.991)*

BÜTÜN ÂLEM SÛRETTİR, İLİM İSE CAN!

Gönül damlasına bir cevher düşmüştür ki (Allah o cevheri) denizlere ve göklere (dahi) vermemiştir.

Ey sûrete tapan! Daha ne kadar şekle (takılıp kalacaksın)?

(Şu) özden (yoksun) canın, şekilden kurtulmadı gitti.

İnsan dış görünüşle insan olsaydı (Hz.) Ahmed'le Ebu Cehil bir olurdu.

Duvardaki resim de insan gibidir; bak (bakalım) şekilce nesi eksik?

O parlak resimde eksik olan candır, yürü o nadir bulunan cevheri ara.

Ashab-ı Kehf, (bir) köpeğe el verince, dünyadaki bütün arslanların başları (öne) eğildi.

Ruhu, nur denizine garkolmuş kimseye, çirkin sûretin ne zararı olabilir?

Kâlemlerde sûret vasfı yoktur; kitaplarda da âlim, adil (gibi vasıflar) yazılır.

Âlim, âdil (gibi vasıflar) hep mânadır; onları, önde, arkada, (her hangi bir) mekanda bulamazsın.

Can güneşi mekansızlık (âleminden) cisme yansır; fakat, feleklere sığmaz.

İlim, (Hz.) Süleyman'ın saltanat mührüdür; bütün âlem sûrettir,

75 Kehf Sûresi, 65. âyetten alınan ledün ilmi tabiriyle ilâhî bilgiler kastedilmiştir.

ilim ise can.

İnsanoğlunun bu hünerinden dolayıdır ki deniz, dağ ve ovalardaki mahlûkat ona râm olmuştur.

Ondan arslan, kaplan fare gibi korkar; denizdeki timsah ürküp kaçar.

Ondan periler ve şeytanlar sahillere kaçmış, her biri gizli bir yere saklanmıştır.

(Bu yüzden) insanoğlunun gizli düşmanı çoktur; (bunu bilip) tedbirli davranan kimse, akıllıdır.

Bizden gizli nice iyi ve kötü mahlukât vardır ki her an (insanın) kalbine hücum ederler.

Yıkanmak için dereye girince, suyun içindeki diken sana zarar verir.

Diken, su içinde gizli ve görünmez bir halde ise de sana batınca var olduğunu anlarsın.

(İçine doğan) şeylere vesvese dikenleri, binlerce kişiden gelir; bir kimseden değil.

Bekle, duyguların değişsin; o zaman onları görürsün, müşkilin de (böylelikle) çözülür.

Kimlerin sözlerini reddetmişsin, kimleri kendine öncü yapmışsın, o vakit (anlarsın).

Ey hevâ ve hevesini gizlice tazeleyen! (Sen) imanını tazele, fakat (sadece) dilinle değil!

Hevâ ve heves taze oldukça iman taze olmaz; zira hevâ o kapının kilidinden başka bir şey değildir.

(ilk b.1017, son b.1079)

DÜŞMAN YEMDEN BAHSEDERSE SEN ONU TUZAK BİL!

Bir Musa, Firavun'u askeriyle, başındaki kalabalıkla Nil Nehri'nde öldürür.

Bir sivrisinek yarım kanadıyla pervasızca Nemrud'un başını beynini yarar.

Düşman sözü dinleyenin hali böyle olur. Hasetçinin dostu olanın uğradığı cezayı gör.

Hâmân'ı dinleyen Firavun'un, Şeytan'ı dinleyen Nemrud'un hali budur.

Düşman her ne kadar dostça söylese de, her ne kadar taneden, yemden bahsetse de sen onu tuzak bil.

Sana şeker verirse sen (onu) zehir bil, bir lütufta bulunursa onu kahır say!

Kaza gelince kabuktan başka bir şey görmez, düşmanları dostlardan ayıramazsın.

Böyle olunca yalvarmaya başla; ağlayıp inlemeye, tesbihe, oruca devam et.

"Rabbim, sen gizli şeyleri bilirsin. Günahtan dolayı bizden intikam alma" diye yalvar yakar!

"Ey arslanları yaratan! Eğer biz bir köpeklik etmişsek bu pusudan bizim üstümüze arslanı saldırtma!

Güzel suya ateş şeklini, ateşe de su letâfetini verme" diye niyaz et!

Yarabbi, sen kahır şarabıyla insanı sarhoş edersen, yok olan şeylere varlık sûretini verip onları var gibi gösterirsin.

Sarhoşluk nedir? Taşı gevher, yünü yeşim görecek derecede gözün bağlanması, görmemesidir.

Sarhoşluk nedir? Ilgın ağacı göze sandal ağacı görünecek kadar duyguların değişmesidir.

(ilk b.1188, son b.1201)

HZ. SÜLEYMAN İLE HÜDHÜD

(Kaza gelince aydın gözler bile bağlanır)

(Hz.) Süleyman'ın büyük divan çadırı kurulunca bütün kuşlar onun huzuruna geldiler.

O'nu kendilerinin dilini, sırrını anlar bir zat bilip huzuruna canla, başla bir bir koştular.

Bütün kuşlar cik cik ötmeyi bırakmışlar; kardeşinin seninle konuşmasından daha fasih bir sûrette Süleyman (a.s.) ile konuşmaya başlamışlardı.

Aynı dili konuşma, hısımlık ve bağlılıktır. Evet İnsan yabancılarla kalırsa mahpusa benzer.

Nice Hindli, nice Türk vardır ki dildeştirler. Nice iki Türk de vardır ki birbirlerine yabancılar gibidirler.

Şu halde mahremlik dili, bambaşka bir dildir. Gönül birliği, dil birliğinden daha üstündür.

Gönülden sözsüz, işaretsiz, yazısız yüz binlerce tercüman zuhûr eder.

Kuşların hepsi, bütün sırlarını, hünerlerinden, bilgilerinden ve işlerinden neleri varsa hepsini,

Süleyman'a birer birer apaçık söylüyorlar, kendilerini bildirmek ve tanıtmak için öğünüyorlardı.

Bu öğünmek kibirden, varlıktan dolayı değildi. Her kuş onun huzuruna varmak, yakınlarından olmak için öğünüyordu.

Bir köle, bir efendiye kul olmak isterse, hünerinden bir miktarını ona arz eder.

Fakat o efendi tarafından satın alınmayı istemezse kendisini hasta, sağır, çolak ve topal gösterir.

Hüner arzetme sırası Hüdhüde geldi, sanatını ve düşüncelerini bildirme nöbeti ona erişti.

Dedi ki: "Ey Padişah, en küçük bir hünerimi kısaca arzedeyim. Az ve öz söylemek daha makbuldür."

Süleyman "Söyle bakalım, hangi hünerdir?" dedi. Hüdhüd "Gayet yükseklerde uçtuğum zaman, havadan bakınca yerin tâ dibindeki suyu görürüm.

O su nerededir, derinliği ne kadardır, rengi nedir, topraktan mı kaynıyor taştan mı? Hepsini görür, bilirim.

Ey Süleyman! Ordu kurulacak yeri tayin etmek üzere beni sefere beraber götür" dedi.

Süleyman da "Ey iyi yoldaş ! Susuz ve uçsuz bucaksız çöllerde sen bize arkadaş ol, bu sûretle su bulur, seferde yoldaşlara saka olursun" dedi.

Karga bunu işitince hasedinden ilerleyip Süleyman'a "Hüdhüd gerçeğe aykırı ve kötü şeyler söyledi.

Padişah huzurunda söz söylemek, edebe aykırıdır; hele yalan ve olmayacak söz olursa...

Eğer onun böyle bir görüşü olsaydı, bir avuç toprak altındaki tuzağı nasıl görmezdi?

Nasıl olur da tuzağa tutulurdu, nasıl ümitsiz bir halde kafese girerdi? dedi

Bunun üzerine Süleyman dedi ki : “Ey Hüdhüd! Daha ilk kadehte böyle bulanman lâyık mı, akla sığar mı?”

Hüdhüd (cevâben) dedi ki “Padişahım, Allah aşkına bu çıplak yoksul hakkında, düşmanın söylediği sözü dinleme!

Eğer ettiğim dava yalansa işte başımı koydum, boynumu vur.

Kazâ hükmünü inkâr eden karga, binlerce aklı olsa yine kâfirdir.

Eğer kazâ gözümü ve aklımı kapatmazsa, ben tuzağı havada da görürüm. Fakat kazâ gelince bilgi uykuya dalar, ay kararır, gün tutulur.

Kazânın bu çeşit hilesi nâdir midir ki! Kazâ ve kaderi inkâr edenin inkârı bile, bil ki kazâ ve kaderdendir.

(ilk b.1202, son b.1233)

ZAYIFLARI YARDIMCISIZ SANMA!

“Zâlimlerin zulmü, karanlık bir kuyudur”; bütün âlimler böyle söylemişlerdir.

(Demişlerdir ki) “Daha ziyâde zâlim olanın kuyusu, daha korkunçtur.” Adalet, daha kötüye, daha kötü ceza buyurmuştur.

Ey zulümle bir kuyu kazan! Sen kendin için tuzak hazırlıyorsun.

İpek böceği gibi kinle etrafını örme; kendine kuyu kazarsan, bâri kararlıca kaz.

Zayıfları yardımcısız, kimsesiz sanma; Kur’an’dan “İzâ câe nasru’llâhi” (sûresini) oku.

Sen fil olsan, düşmanın senden ürküp kaçsa, sana ceza olarak işte ebâbil kuşu gelip çattı.[76]

Yerde bir zayıf aman dilerse, gökyüzü askerleri birbirlerine karışırlar.

Sen birisini dişinle ısırıp da kan içinde bırakırsan, diş ağrısına tutulunca ne yaparsın?

76 İslâm tarihinde mühim bir yeri olan **Fil Vakası’**na telmihte bulunulmaktadır.

Ey İnsan! İnsanlarda gördüğün birçok zulümler, senin huyundur; sen, kendi huyunu onlarda görüyorsun.

Senin varlığın, nifakın, zulmün, gafletin onlara aksetmiştir.

Sen osun, sen kendini yaralamaktasın. O anda lânet ipliğini kendi (etrafına), kendin dokuyorsun.

O kötülüğü sen kendinde açıkça görmüyorsun. Görsen, kendin kendine candan düşman olurdun.

Ey başkasının yüzünde kötü bir ben gören! Gördüğün kendi beninin aksidir, ondan nefret etme!

"Mü'minler birbirinin aynasıdır." Bu haberi Peygamber'den rivayet etmediler mi?

Gözünün önüne gök renkli bir cam koymuşsun, o sebepten âlem sana gök görünüyor.

Kör değilsen bu körlüğü kendinden bil. Kendine "kötü" de, başkasına deme!

Eğer mü'min, Hakk'ın nûruyla bakmamış olsaydı; gayb, mü'mine bütün çıplaklığıyla nasıl görünürdü?[77]

(ilk b.1309, son b.1332)

ASIL ARSLAN, NEFSİNİ MAĞLUP EDENDİR

Ey padişahlar! Dışardaki düşmanı öldürdük, içimizde ondan beter bir hasım var.

Bunu öldürmek, aklın, fikrin işi değil; içerdeki arslan, öyle tavşan maskarası olmaz.[78]

Bu nefis cehennemdir; cehennem ise bir ejderhadır ki harâreti denizlerle eksilmez.

Yedi denizi içer de o halkı yakıp yandıranın harâreti ve coşkunluğu yine azalmaz.

Taşlar, taş yürekli kâfirler; ağlayıp inleyerek mahçup bir halde cehenneme giderler.

(Cehennem) bunca gıda alır, yine de yatışmaz, doymaz. Sonunda Hak'tan ona şu nida gelir:

77 Bir hadiste "Mü'minin ferâsetinden sakının; çünkü o, Allah'ın nûruyla bakar" denilmiştir.

78 Mesnevî'deki Tavşanın hilesiyle kuyuya düşen Arslan hikâyesine işaret edilmektedir.

"Doydun mu, doldun mu?" O, kurt ve sırtlan gibi "Hayır, doymadım" der. İşte sana ateş, işte sana harâret![79]

Bütün âlemi, bir lokma edip yutar da yine midesi "Daha fazla yok mu?" diye bağırır.

Nihâyet Hak, onun üstüne mekânsızlık âleminden (kudret) ayağını koyar da işte o vakit yatışır kalır.[80]

Bizim nefsimiz de cehennemin bir parçasıdır. Cüzler, dâima küllün tabiatındadır.

Nefsi öldürecek ayak da ancak Hakk'ın ayağıdır. Zaten nefsin yayını Hak'tan gayri kim çekebilir.

Yaya ancak doğru ok koyarlar. Bu yayın ters ve eğri okları da vardır.

Ok gibi doğru ol da yaydan kurtul. Çünkü her doğru okun yaydan fırlayacağına şüphe yok.

Zâhirî savaştan kurtulunca bâtınî savaşa yüz tuttuk.

Biz şimdi küçük muhârebeden döndük; Peygamberle beraber büyük muhârebedeyiz.

Şunu bil ki safları bozup dağıtan arslanla savaşmak kolaydır; asıl arslan, nefsini mağlûp edendir.

(ilk b.1373, son b.1389)

YEMYEŞİL AŞK BAĞININ UCU BUCAĞI YOKTUR

Hakk'ın gayreti (kıskançlığı) buğdaya benzer; insanların kıskançlığı ise harman yerindeki saman (gibidir.)

Kıskançlıkların aslını Hak'tan bilin. Halkın kıskançlıkları şüphe yok ki Hak kıskançlığının cüzüdür.

Bunu anlatmayı bırakayım da o, on gönüllü hercâî sevgilinin cefâsından şikâyet edeyim.

Feryât edeyim; çünkü feryat ve figanlar, hoşuna gidiyor. İki âlemden de ona ancak feryat ve figan lâzım.

O'nun mâcerasından acı acı nasıl feryât etmeyeyim ki sarhoşlarının halkasına dahil değilim.

79 Kaf Sûresi, 30. âyete işaret edilmektedir.

80 "Kıyamet günü cehennem, 'Daha yok mu?' der durur. Nihayet Allah, ayağını cehennemin üstüne koyar da cehennem sâkinleşir" meâlinde bir hadis vardır.

O'nun gözünden ayrı, güne gün katan yüzünün vuslatından mahrum bir haldeyken nasıl gece gibi kapkara olmam?

O'nun hoş olmayan şeyi de benim canıma hoş geliyor. O gönül inciten sevgilime canım fedâ olsun!

Eşi, benzeri olmayan yegâne padişahımın hoşnut olması için ben, hastalığıma da âşığım, derdime de.

İki deniz gibi olan gözlerimin incilerle dolması için gam toprağını, gözüme sürme gibi çekmekteyim.

Halkın onun için döktüğü göz yaşları incidir, insanlar (onları) göz yaşı sanır.

Ben canların canından şikayet etmiyorum, hikâye ediyorum.

Gönül, "ben ondan incindim" dedikçe, gönlün bu asılsız ve ehemmiyetsiz nifâkına gülmekteyim.

Ey doğruların övünç kaynağı! Doğrulukta bulun. Ey baş köşe! Ben senin kapında eşiğim.

Mâna âleminde baş köşe nerede, eşik nerede? Sevgilimizin bulunduğu yerde biz ve ben olur mu?

Ey canı, biz ve ben kaydından kurtulan! Ey erkekte ve kadında söze, vasfa sığmaz ruh!

Erkek, kadın kaydı kalkıp bir olunca o bir, sensin. Birler de aradan kalkınca, kalan yalnız sensin.

Kendi kendinle huzur tavlasını oynamak için bu "ben" ve "biz"i vücûda getirdin.

Bu sûretle "ben" ve "sen"ler, hep bir can haline gelirler, sonunda sevgilide kaybolurlar.

Ten gözü, seni görebilir mi? Senin gamlanman, neşelenip gülmen hayâle gelir mi?

Gama, neşeye bağlı olan gönle, "O'nu görmeğe lâyıktır" deme!

Keder ve neşeye bağlanmış olan, bu iki âriyet vasıfla yaşar.

Halbuki yemyeşil aşk bağının sonu, ucu bucağı yoktur.

Orada gamdan ve neşeden başka ne meyveler var!

Âşıklık bu iki halden daha yüksektir; baharsız, hazansız terütâzedir.

"Ey güzel yüzlü! Güzel yüzünün zekâtını ver; yine pâre pâre olan canı şerh et, onu anlat" (dedim!).

Fettan gözünün ucuyla ve nazla bir baktı da gönlüme yeni bir dağ

vurdu.

Kanımı bile dökse, ona bunu helâl ettim. Helâl sözünü söyledikçe o, kaçmaktaydı.

Mademki topraktakilerin feryâdından kaçmaktasın, kederlilerin yüreğine niye gam saçarsın?

Her sabah vakti, doğudan parlayınca seni, doğu pınarı gibi coşmakta, zuhur etmekte bulur.

Ey şeker dudaklarına paha biçilmeyen güzel! Dîvânene ne bahâneler buluyorsun?

Ey eski cihana tâze can olan! Cansız ve gönülsüz bir hale gelmiş olan tenden çıkan feryât ve figanı işit!

Allah aşkına olsun, artık gülü anlatmayı bırak da gülden ayrılan bülbülün halini anlat!

Bizim coşkunluğumuz gamdan, neşeden değildir; aklımız irfanımız, hayâl ve vehimden meydana gelmemiştir.

Nâdir bulunur bir hâlettendir; inkâr etme ki Hakk'ın kudreti pek büyüktür.

Sen bu hali insanların hallerine kıyas etme, cevir ve ihsan menzilinde kalma!

Cevir, ihsan, mihnet ve neşe gelip geçicidir. Gelip geçenlerse ölürler; Hak onlara vâristir.

Sabah oldu, ey sabahın sığınağı olan Allah! (Ben özür serdedemiyorum), bize hizmet eden Hüsameddin'den sen özür dile!

Akl-ı küllün ve canın özür dileyeni sensin; canların canı, mercanın parıltısı sensin.

Sabahın nûru parladı, biz de bu sabah çağında senin Mansur şarabını içmekteyiz.

Senin feyzin bizi böyle mest ettikçe, şarap ne oluyor ki bize neşe versin!

Şarap, coşkunlukta bizim yoksulumuzdur; felek, dönüşte aklımızın fakiridir. Şarap bizden sarhoş oldu, biz ondan değil! Beden bizden var oldu, biz ondan değil!

Biz arı gibiyiz, bedenler mum gibi. Allah, bedenleri balmumu gibi göz göz, ev ev yapmıştır.

(ilk b.1771, son b.1813)

TOPRAK OL Kİ RENK RENK ÇİÇEKLER BİTİRESİN

(Ey Allah!)Yüzbinlerce zıt, zıddını yok eder; sonra senin emrin yine onları varlık âlemine getirir.

Aman ya Rabbi! Her an yokluk âleminden varlık âlemine katar katar, yüzbinlerce kervan gelip durmakta!

Her gece, bütün ruhlar, bütün akıllar, o uçsuz bucaksız derin denizde batar, yok olurlar.

Yine sabah vakti, o Hakk'a mensup ruhlar ve akıllar, balıklar gibi denizden baş çıkarırlar.

Güz mevsiminde o yüzbinlerce dallar, yapraklar; bozguna uğrayıp ölüm denizine giderler.

Kara kuzgun, yaşlılar gibi siyahlar giyinerek bağlarda, yeşilliklerin matemini tutar.

Varlık köyünün sahibinden yokluğa, "Yediklerini geri ver" diye tekrar ferman çıkar.

"Ey kara ölüm! Nebattan, ilâç olacak otlardan, köklerden, yapraklardan ne yedinse geri ver!" diye emredilir.

Kardeş, bir an için aklını başına al! Sende de her an hazan ve bahar var.

Gönül bahçesinin yemyeşil, terütaze, goncalar, güller, serviler ve yaseminlerle dolu olduğunu gör!

Yaprakların çokluğundan dal gizlenmiş; güllerin fazlalığından, kır ve köşk görünmüyor.

Akl-ı külden gelen bu sözlerde bulunan, o gül bahçesinin, o servi ve sümbüllerin kokusudur.[81]

Gül olmayan yerden gül kokusu geldiğini, şarap olmayan yerde şarabın kaynayıp coştuğunu gördün mü hiç?

Koku sana kılavuz ve rehberdir; seni tâ ebedî cennete ve Kevser ırmağına götürür.

Güzel koku, göze ilaçtır, onun nûrunu artırır. Yakup'un gözü, ondan açıldı.

81 Aklı, **akl-ı küllî** ve **akl-ı cüz'î** yahut **akl-ı meâd** ve **akl-ı meâş** diye ikiye ayırmışlardır. Kısaca akl-ı küllî (akl-ı meâd) ahirete ve asla müteallık meseleleri idrak eder, akl-ı cüz'î (akl-ı meâş) ise dünya işlerini kavrar ve çözer. Akl-ı küll, hazarât-ı hamse denilen yaratılışın beş aşamasından ikincisidir. Hakîkat-i Muhammediyye de denir.Hükemâ felsefesine göre akl-ı küll, yaratıcı kudretin faal tecellîsidir.

Kötü koku, gözü karartır; Yusuf'un kokusu ise göze nur verir.

Yusuf değilsen bâri Yakup ol; onun gibi istediğine erişmek için ağla!

Hakîm-i Gaznevî'nin şu nasihatini dinle de eski vücûdunda bir yenilik bul.[82]

Naz için gül gibi bir yüz gerek. Öyle bir yüzün yoksa, kötü huyun etrafında dönüp dolaşma, nazlanma!

Çirkin ve sarı bir yüzün, nazı da çirkindir. Gözün hem kör, hem de hastalıklı oluşu müşküldür.

Yusuf'a karşı nazlanma, güzellik iddia etme! Yakup gibi niyaz etmek ve ah eylemekten başka bir şey yapma!

Sen de niyaz ve yoksullukta kendini ölü yap da,

İsa'nın nefesi seni diriltsin, kendisi gibi güzel ve mutlu bir hâle getirsin!

Baharların tesiriyle taş yeşerir mi? Toprak ol ki renk renk çiçekler bitiresin.

Yıllarca gönüller yırtan, kalplere elem veren taş oldun; bir tecrübe et, bir zaman da toprak ol!

(ilk b.1888, son b.1912)

HZ. ÖMER İLE İHTİYAR ÇALGICININ HİKÂYESİ

(Sana ancak O'ndan medet var)

(Bilmem) işittin mi? (Hz.) Ömer zamanında pek güzel, pek lâtif çenk çalan bir çalgıcı vardı.

Bülbül, onun sesinden kendini kaybeder; bir nağmesini dinleyenlerin şevki, yüz misli artardı.

Meclisleri, cemiyetleri, onun nağmeleri süsler; onun sesinden kıyametler kopardı.

Sesi, İsrafil gibi mucizeler gösterir, ölülerin bedenlerine can bağışlardı.

O, öyle bir çalgıcıydı ki âlem, onun yüzünden neşeyle dolmuştu. Dinleyenler sesinden garip garip hayâllere dalıyorlar, şaşılacak hallere düşüyorlardı.

82 Beyitte zikri geçen zat, İranlı ünlü mutasavvıf şair **Senâî-yi Gaznevî** (ölm. 525/1131)'dir. Senâî, Hz. Mevlâna'yı etkileyen şahıslardan biridir.

Gönül kuşu, onun nağmesiyle uçmakta; canın aklı, sesine hayran olmaktaydı.

Fakat zaman geçip ihtiyarlayınca evvelce doğan kuşu gibi olan canı, âcizlikten sinek avlamaya başladı.

Sırtı, küp sırtı gibi eğrildi, kamburlaştı. Gözlerinin üstünde kaşlar, âdeta eyer kuskununa döndü.

O'nun cana can katan lâtif sesi fena, iğrenç, çirkin, yürek tırmalayıcı bir hale geldi!

Zühre'nin bile hased ettiği o güzel ses, kart eşeğin sesine benzedi.

Zaten hangi hoş şey vardır ki nahoş olmamıştır? Yahut hangi tavan vardır ki yıkılmamış, yere serilmemiştir.

Çalgıcı bir hayli ihtiyarlayıp zayıflayınca, kazancı (kalmadığından) bir parçacık yufka ekmeğine bile muhtaç hale geldi.

Dedi ki: "Ya Rabbi, bana çok ömür ve mühlet verdin, hakîr bir kişiye karşı lûtuflarda bulundun.

Yetmiş yıldır isyan edip durdum. Benden bir gün bile ihsanını kesmedin.

Bugün kazanç yok, senin konuğunum. Çengi sana çalacağım, gayrı seninim.

Çengi omuzlayıp Hakk'ı aramağa yola düştü; ah ederek Medine Mezarlığına doğru yollandı.

"Allah'dan (sazıma) tel parası isteyeceğim. Çünkü O, kendisine karşı halîs olan kalblere kerem ve ihsan eder" dedi.

Bir hayli çenk çalıp ağladı, başını yere koydu; çengi yastık yapıp bir mezara yaslandı.

Çalgıcıyı uyku bastırdı, can kuşu kafesten kurtuldu; çalgıyı da çalgıcıyı da bırakıp (başka bir âleme) sıçradı.

Sâf bir âleme, can sahrasına vararak tenden ve cihan mihnetinden kurtuldu.

Canı, orada mâcerasını şöyle terennüm etmekteydi: "Beni burada bıraksalardı,

canım bu bahçede, bu bahar çağında ne hoş bir hale gelir, bu ovanın bu gayb lâleliğinin sarhoşu olurdu.

Başsız, ayaksız seferler eder; dişsiz, dudaksız şekerler yerdim.

Felek sakinleriyle zahmet ve mihnetsiz zikre, dimağsız fikre dalar,

onlarla lâtifeler ederdim.

Gözlerim kapalı olarak bir âlem görür; elsiz, avuçsuz güller, reyhanlar devşirirdim.

Çalgıcı, bir su kuşuydu; bu âlem de bir bal denizi. Bu bal Eyüp Peygamber'in içtiği ve yıkandığı pınardı.

Eyüp (a.s.), o pınarda yıkanarak tepeden tırnağa kadar doğu nuru gibi bütün hastalıklardan arındı, tertemiz oldu."

İhtiyar çalgıcıya "Burada kalmaya tamah etme, mademki ayağından diken çıkmıştır, haydi git" diye emir gelmekte,

canı ise orada, Hakk'ın rahmet ve ihsan meydanında

"Durakla, bekle" demekteydi.

O sırada Allah, (Hz.) Ömer'e bir uyku verdi ki kendini uykudan alamadı.

"Bu alışılmış bir şey değil; bu uyku, gayb âleminden geldi; sebepsiz olamaz!" diye şaşakaldı.

Başını koydu, uyudu. Rüyasında Hak tarafından bir ses geldi, bu sesi rûhu duydu:

"Ey Ömer, kulumuzu ihtiyaçtan kurtar! Has, muhterem bir kulumuz var; mezarlığa kadar gitmek zahmetini göster.

Ey Ömer, kalk! Beytülmâlden yedi yüz dinar al, hepsini onun avucuna koy!

O parayı huzuruna götürüp 'Ey makbûlümüz olan! Şimdilik bu kadarcığı al ve bizi mâzur gör.

Bu kadarcık para sana ancak tel parasıdır. Harca, bitince yine buraya gel' de."

Bunun üzerine Ömer, sesin heybetinden sıçradı, kalkıp bu hizmet için hazırlandı.

Koltuğu altında para torbası olduğu halde koşarak çalgıcıyı aramak üzere mezarlığa yüz tuttu.

Mezarlığın etrafını bir hayli döndü, dolaştı; orada o ihtiyardan başka kimseyi göremedi.

"Bu olmasa gerek!" deyip bir kere daha koştu. Nihayet yoruldu, fakat yine o ihtiyardan başkasını göremedi.

Kendi kendisine (dedi ki)"Cenâb-ı Hak 'Bizim saf, makbul ve mübârek kulumuz var' diye buyurdu.

İhtiyar bir çalgıcı, nasıl olur da Hakk'ın seçkin kullarından, haslarından olur? Ey gizli sır, ne hoşsun, ne garipsin sen!"

Ava çıkmış arslanın dönüp dolaşması gibi bir kere daha mezarlık etrafını dolaştı.

Orada o ihtiyardan başka kimsenin olmadığını iyice anlayınca "Karanlıklar içinde parlak gönüller çoktur" dedi.

Gelip tam bir edeple oraya oturdu. Bu sırada Ömer aksırınca, ihtiyar uyanıp sıçradı.

Ömer'i görünce şaşırdı kaldı. (Kalkıp) gitmek istedi, korkudan titremeğe başladı.

İçinden dedi ki: "Ya Rabbi, senin elinden el-aman! Şimdi de çalgıcı ihtiyarcağıza bekçi geldi çattı."

Ömer, ihtiyarın yüzüne baktı; onu utanmış, çehresini sararmış görünce,

"Benden korkma, ürkme; çünkü sana Hak'tan müjdeler getirdim.

Allah, senin huylarını o derece methetti ki sonunda Ömer, senin cemâline âşık oldu.

Otur şöyle yanıma, uzaklaşmağa kalkma. Kulağına devlet ve ikbal âleminden bazı sırlar söyleyeceğim.

Yüce Allah sana selâm söylüyor; halini, hatırını soruyor. 'Hadsiz hesapsız zahmetlerden, kederlerden ne haldesin?' buyuruyor.

Şimdilik şu birkaç dinarı ibrişim parası olarak al, harca da bitince yine buraya gel!"

İhtiyar, bunu işitince kendini yerden yere vurup ellerini ısırmağa, elbisesini yırtmağa başladı.

"Ey eşi benzeri olmayan Allah! Utancından (bu) zavallı ihtiyar (kulun) eridi gitti!" diye bağırmaya koyuldu.

Bir hayli ağlayıp eleme düştü. Nihayet çengi yere çalıp parça parça etti.

Dedi ki: Ey benimle Rabbimin arasında perde olan, ey beni ana yoldan azdırıp saptıran!

Ey yetmiş yıldır kanımı emen, kemal sahibine karşı yüzümü kara eden!

Ey ihsan ve vefa sahibi olan Mevlâ! Cefâlarla, suçlarla geçen ömrüme sen acı!

Allah bana öyle bir ömür verdi ki onun bir gününün kıymetini bile

cihanda kimse bilemez.

Bense bütün o ömrü, her nefeste zîr ve bem perdelerine harcayarak hebâ ettim.

Ah! Arap ve Acem tarzını anmaktan, Irak perdesiyle meşgul olmaktan acı ayrılık zamanı hatırımdan çıktı.

Eyvahlar olsun bu yirmi dört makamın sesinden ki kervan geçti, gündüz bitti!

Ey Allah'ım! Bu feryât edenin elinden feryât! Hiç kimseden değil, bu medet isteyenden medet! Şikâyetim, ancak kendimden...

Kimseden medet yok! Bana, yalnız ve ancak benden yakın olandan medet var.

Çünkü bana bu varlık, her an O'ndan gelmekte. Varlığım mahvolunca da ancak O'nu görürüm, başkasını değil.

Bunun üzerine Ömer (çalgıcıya) dedi ki "Senin bu ağlaman, aklının başında olduğuna delâlet eder.

Yok olmanın yolu bambaşkadır; zira kendinde olmak da başka bir günahtır.

Aklı başında olmak, geçmişleri hatırlamaktan ileri gelir.

Geçmişin de Hakk'a perdedir, geleceğin de...

Her ikisini de ateşe ver. Bu ikisi yüzünden ne zamana kadar ney gibi boğum boğum olacaksın?

Ney boğumlu oldukça sırdaş olamaz; o dudaklar, o sesle düşüp kalkamaz.

Sen kendi çevreni tavaf ettikçe nasıl (Kabe'yi) tavaf etmiş olursun? Sen kendinde oldukça nasıl Kabe'ye gelmiş sayılırsın?

Ey geçmiş hallere tövbe etmek isteyen! Şu tövbe etmekten ne zaman tövbe edeceksin? Onu söyle.

Kâh zîr nağmesini kıble ediniyorsun, kâh ağlayıp inlemeyi öpüp duruyorsun."[83]

(Ömerü'l) Fâruk sırlara ayna kesilince, ihtiyar çalgıcının canı da bedeninde uyandı.

Artık can gibi ağlamadan, gülmeden kurtuldu. Canı gitti, bambaşka bir canla dirildi.

Halden de öte, sözden de öte öyle bir hale ve söze erişti ki yüceler

83 Sazın alt perdesine **zîr** denir.

yücesinin cemâline dalıp gitti.

İhtiyar (çalgıcının) hikâyesi buraya varınca, ihtiyar da yüzünü perde arkasına çekti, canı da...

İhtiyar, eteğini sözden silkti; bizim ağzımızda da bir yarım sözceğiz kaldı ancak.

Bu zevke, bu neşeye ulaşmak uğruna yüz binlerce can feda edilse değer.

(ilk b.1913, son b.2218)

HAKK'IN İNAYETİ, SENİ HİÇ AYAKLAR ALTINDA ÇİĞNETİR Mİ?

Hz. Peygamber buyurmuştur ki: Öğüt vermek üzere iki melek, hoş bir sûrette nidâ edip (derler ki):

"Ey Allah, (muhtaçlara) yardım edenleri doyur, verdikleri her dirheme karşılık yüz bin dirhem ihsan et!

Yarabbi, malını esirgeyenlere de ziyan içinde ziyandan başka bir şey verme!"

Fakat nice esirgemeler vardır ki vermekden daha iyidir. Hakk'ın malını onun buyurduğu yerden gayriye verme,

ki hadde hesaba sığmaz hazine elde edesin ve bu sûretle küfrân-ı nimette bulunanlara katılmıyasın.

Kâfirler, kendi kılıçları, Mustafa (a.s.)'a üstün olsun diye develer kurban ederlerdi.

Hakk'ın emrini, ona ulaşmış birisinden sor, öğren. Her gönül, Hakk'ın emrini anlıyamaz.

(Yersiz ihsan), âsi bir kölenin, gûya "Adalet ediyorum, ihsanda bulunuyorum" diye padişahın malını âsilere dağıtmasına benzer.

Kur'anda "Onların bütün ihsanları hasretten ibarettir" diye gaflet ehlini korkutan bir âyet vardır.[84]

Şu âsinin adalet ve ihsanı, onu padişahtan daha da uzaklaştırır, gözden düşürür ve ancak yüzünü kara eder.

Mekke ulularının Peygamberle harb ederken kurban kesmeleri de, (Allah tarafından) kabul edilir ümidiyle idi.

84 Enfal Sûresi, 36. âyetten iktibas edilmiştir.

İşte bunun için mü'min, (Hak yolda) başarılı olamamak korkusundan, dâima namazda "İhdine's-sırâta'l-müstakîm: Bizi doğru yola ilet" der.

Para vermek, cömert kişiye lâyıktır. Can vermek de esasen âşığın vergisidir.

Hak uğruna ekmek verirsen sana ekmek verirler; Hak uğruna can verirsen sana da can bahşederler.

Şu çınarın yaprakları dökülürse Allah, ona yapraksızlık yiyeceği bağışlar.

Dağıtmaktan dolayı elinde mal kalmazsa Hakk'ın inayeti, seni hiç ayaklar altında çiğnetir mi?

Bir adam ekin ekince ambarı boşalır ama bu işin iyiliği, tarlada belli olur. Fakat tohumu ambara kor, biriktirirse zaman geçtikçe bitler, fareler, o tohumu yiyip bitirirler.

Bu cihan tamamiyle fânidir; aradığını kalıcı ve dâimî olan diyarda ara! Sûretin sıfırdan ibarettir; dilediğini mâna âleminden dile!

Acı ve tuzlu canı kılıç önüne koy, feda et de tatlı bir deniz gibi olan canı al!

(ilk b.2223, son b.2242)

BEDEVÎ İLE YOKSULLUKTAN ŞİKAYET EDEN KARISININ HİKAYESİ

("Kanaat Hazinedir")

Bir gece bir bedevînin karısı, gevezeliğin ölçüsünü kaçırarak kocasına dedi ki:

"Bütün bu yoksulluğu, bu cefâyı biz çekmekteyiz. Âlemin ömrü mutlulukla geçiyor. Sadece biz kötü bir haldeyiz.

Ekmeğimiz yok, katığımız dert ve zahmet; testimiz yok, suyumuz gözyaşı.

Gündüzün elbisemiz güneşin harâreti, geceleyin döşek ve yorganımız ay ışığı.

Açlığımızdan ay yuvarlağını somun ekmek sanıp elimizi gökyüzüne uzatıyoruz.

Yoksullar, bizim yoksulluğumuzdan ve gece gündüz yiyecek düşünmemizden arlanıyorlar.

Sâmirî'nin halktan kaçtığı gibi, akraba, yabancı herkes bizden kaçıyor.[85]

Birisinden bir avuç mercimek isteyecek olsak bize, "Sus, geber, babalar çıkarasıca!" diyor.

Arabın iftihârı, savaş ve ihsandır. Sen ise Arabın içinde yazıda (kazınıp yok edilecek) bir yanlışa benziyorsun.

Ne savaşı? Zaten biz savaşsız öldürülmüş, bitmişiz; yoksulluk kılıcıyla başımız uçurulmuş gitmiş!

Bağış nerede? Yoksulluğun etrafında dolaşarak ağ kurmakta, havada uçan sineğin damarını sokup kanını emmekteyiz.

Hele bize misafir gelsin... Geceleyin uyuyunca elbisesini soymazsam ben de insan değilim?

On yıllık kıtlığı şekil olarak görmedinse gözünü aç da bize bak!"

Kocası dedi ki: "Daha ne vakte kadar para ve mahsul arayıp duracaksın; zaten ömrümüzden ne kaldı ki? Çoğu geçip gitti.

Akıllı kişi, artığa eksiğe bakmaz; çünkü ikisi de sel gibi geçer.

Sel, ister sâf olsun, ister bulanık... Mademki kalıcı değildir ondan bahsetme?

Bu âlemde binlerce canlı, sıkıntısız, hoş bir halde yaşamakta geçinip gitmektedir.

Üveyk kuşu, gece rızkı henüz meydanda olmadığı halde ağaçta Allah'a şükreder.

Bülbül "Ey duaya icabet eden Allah, rızık hususunda itimadımız sana!" diye ona hamdeyler.

Doğan, rızkını padişahın elinden umduğu için bütün pis şeylerden ümidini kesmiştir.

Böylece sivrisinekten tut da file kadar bütün mahlûkat Hakk'ın ailesidir; Hak da ne güzel aile reisi!

Gönlümüzdeki bütün bu gamlar, hevâ ve hevesimizin, varlığımızın tozundan, dumanından meydana gelir.

Bu kökümüzü söken gamlar, ömrümüzün orağına benzer. Bu böyle oldu, şu şöyle oldu demeler de kuruntularımızdır.

Bil ki her hastalık ölümden bir parçadır. Çaresi varsa, ölümün bir

85 **Sâmirî**, **Musa** Peygamber'in kavmini aldatıp altın bir buzağı yaparak ona taptıran ve bu yüzden Hz. Musa tarafından lanetlenerek hudut haricine sürülen kişidir. Tâhâ Sûresi, 84-98. âyetlerde bu vaka anlatılmaktadır.

cüz'ünü kendinden kov.

Ölümün bir cüz'ündün bile kaçamadığın halde, onun hepsini başından aşağıya dökecekler, bunu iyice bil!

Hastalıklar (sana) ölümden elçi olarak gelmektedir; ey boşboğaz, ölümün elçisinden yüz çevirme!

Tatlı yaşayan, sonunda acı ölür; ten kaydında olan, canını kurtaramaz.

Koyunları kırdan sürer getirirler; hangisi daha besliyse onu keserler.

Gece geçti, sabah oldu. Sen ne vakte kadar bu altın masalını yeni baştan söyleyip duracaksın?

Gençken daha kanaatkârdın; şimdi altın istiyorsun, halbuki önceden sen altındın.

Üzümlerle dolu asmaydın; nasıl oldu da kesada uğradın; üzümün tam olacakken bozulup gittin?

Meyvenin günden güne daha tatlı olması lâzım. İp eğirenler gibi gerisin geriye gitmenin lüzûmu yok!

Sen bizim eşimizsin; işlerin başarılması için eşlerin aynı huyda olmaları lâzımdır.

Eşlerin birbirine benzemesi gerekir. Ayakkabı ve mestin çiftlerine bir bak!

Ayakkabının bir teki ayağa biraz dar gelirse, ikisi de işine yaramaz.

Kapı kanadının biri büyük, diğeri küçük olur mu? Ormandaki arslana kurdun çift olduğunu hiç gördün mü?

Ben sağlam bir yürekle kanaat yolunda gidiyorum, sen niye kınama yolunu tutuyorsun?"

(O) Kanaatkâr adam ihlâsla, yüreği yanarak sabaha kadar karısına bu yolda sözler söyledi.

Kadın ona haykırdı: "Ey nâmustan gayrı bir şeyi olmayan! Artık bundan fazla senin efsûnunu istemem.

Yürü git, artık bu dâvadan bahsetme; ululanıp böbürlenerek saçma sapan şeyler söyleyip durma!

Ne vakte kadar bu şatafatlı sözler, bu işler güçler? Kendi halini, kendi işini gör de utan!

Ey örümcek ağı gibi evi olan! Ne vakte kadar (bu) dâva, (bu) çalım? Ne vakte kadar büyüklük satmak, ululanmak?

Sen kanâatten ne vakit canını nurlandırdın ki? Kanâatten ancak bir ad öğrendin.

Peygamber "Kanâat nedir? Kanâat Hazinedir" dedi. Sen ise hazineyi sıkıntı ve meşakkatten ayırt edemiyorsun.

Bu kanâat dâimi bir hazineden başka bir şey değildir. Ey gönüle gam ve elem veren, artık boş sözlere dalma!

Yürü bana "eşim" deme, az koltukla! Ben insafın eşiyim, hilenin değil.Neden padişahtan, beyden dem vurup duruyorsun?

Yoksulluktan havada sivrisineği bile avlamaktasın.

Bir kemik parçası için köpeklerle dolaşmakta, içi boş ney gibi inleyip durmaktasın.

Bana öyle aşağılayarak kötü kötü bakma; damarlarının içinde dolaşan sırları söylemiyeyim!

Kendi aklını benimkinden üstün sanıyorsun. Benim gibi aklı kısa birini kimbilir nasıl görüyorsun?

Çirkin kurt gibi üstümüze atılma! Senin gibi, insanı utandıracak akla sahip olmaktansa akılsızlık daha iyi!

Aklın, insanlara ayak kösteği olunca o akıl, akıl değildir; yılan ve akreptir.

Senin hile ve zulmünün hakkından Allah gelsin; hile elin bize uzanmasın!

Ne şaşılacak şey ki sen hem yılansın, hem efsuncu! Ey Arap, sen yılansın, hem de çirkin (bir) yılan!

Eğer karga kendi çirkinliğini anlasaydı, derdinden kar gibi erirdi.

Efsuncu, düşman gibi efsun okur yılana, fakat yılan da onu efsunlar.

Yılanının efsunu, yılancıya tuzak olmasaydı onun efsununa aldanır, onunla meşgul olur muydu?

Efsuncu, kazanç hırsına düşünce, yılanın kendisini efsunladığını anlamaz.

Yılan (der ki) "Ey efsuncu kendine gel! Kendi hünerini gördün, bir de benim efsunumu gör!

Sen beni Allah'ın adını okuyarak efsunladın, bu sûretle de beni halka rüsvay etmek istedin.

Beni Hakk'ın adı bağladı, senin tedbirin değil! Hakk'ın adını tuzak yaptın, yazıklar olsun sana!

Senden benim hakkımı Allah'ın adı alacak. Ben canımı da onun adına ısmarladım, tenimi de.

Hakk'ın adıyla beni yaraladığın için (Allah) ya can damarını koparsın, yahut seni de benim gibi mahpus etsin!"

Kadın bu şekilde sert sözlerle genç kocasına (çok şeyler söyledi.)

Bedevî dedi ki: "Ey kadın, sen kadın mısın yoksa hüzün ve keder kaynağı mı? Yoksulluk benim için iftihar edilecek bir şeydir, başıma kakma!

Mal ve para, başta külâh gibidir; külâha sığınan, keldir.

Kıvırcık ve güzel saçları olan kişi(nin başından) külâhı gitse, ona (bu durum) daha hoş gelir.

Hak eri, göz gibidir. Gözün, kapalı olmaktansa, açık olması daha iyidir.

Esirci, esiri satarken (üzerindeki) ayıp örten elbiseyi soyar.

Esirin bir kusuru varsa hiç onu soyar mı? Soyması şöyle dursun, bir hile ile ne yapıp yapar, onu elbiseyle gösterir.

'Bu iyiden kötüden, olur olmaz şeyden utanır. Soyarsam utanıp senden ürker' der.

Zengin, kulağına kadar ayıp içine dalmıştır; fakat malı vardır ve mal, onun ayıbını örter.

Tamahkâr, tamahı yüzünden zenginin ayıbını görmez. Tamahlar bütün gönülleri kaplar.

Yoksul, madendeki altın gibi sözler söylese yine kumaşı dükkâna yol bulmaz (sözünü kimse dinlemez).

Yoksulluk senin anlayacağın şey değildir; yoksulluğa hor bakma.

Çünkü fakirlerin, mülkten, maldan öte Yüce Mevlâ'dan pek büyük rızıkları vardır.

Yüce Allah âdildir, nasıl olur da zavallı bîçarelere zulmeder?

(Adaletli olan kimse) birisine nimet, mal, metâ verip öbürünü yansın diye ateşe atar mı?

Böyle bir iş, Hak'tan, (o) iki cihanı yaratandan umulur mu?

'El-fakru fahrî: Fakirlik övüncümdür' hadisi, saçma ve asılsız bir söz mü? Bu sözde binlerce yücelik, binlerce naz ve nimet gizli değil mi?

Hiddetle bana lâkap da taktın. Ben sevgilimin dostuyum, onu elde etmeye (çalışırım). Halbuki sen bana bir yılancı ve efsuncusun dedin.

Ben asla tamahtan dolayı efsun okumam. Ben bu tamahı baş aşağı etmişimdir.

Allah göstermesin, benim halka karşı tamahım yok.

Gönlümde kanaatten bir âlem var.

Ey kadın! Eğer beni tamahkâr görüyorsan, bu kadınca düşünceden (sıyrıl,) yüksel!

Kanaata dair söz söylemek, tamaha benzer; ama hakikatte rahmettir. O nimetin bulunduğu yerde tamah ne gezer?

Sen de bir iki günceğiz yoksulluğu dene de ondaki iki misli zenginliği gör.

Yoksulluğa sabret, bu gamı kederi bırak; çünkü ululuk sahibi Mevlâ'nın yüceliği yoksulluktadır.

Yoksulluğun acılığını çeken yüz binlerce cana bak! Gül gibi gülbeşekere karışmış, o lezzette lezzetlenmişler.

Ah yazık! Sende kavrayacak kabiliyet olsaydı da, canımdan gönül ışığı doğsaydı.

Allah yeri, göğü yaratmış, aralarında da bir çok nur ve ateş yücelmiştir.

Bu yeri, yerdekiler için yaratmış; göğü de göktekilerin yurdu yapmıştır.

Aşağılık kişi yükseğin düşmanıdır. Her şeyin müşterisi meydandadır.

Ey örtünüp bürünmüş kadın, sen hiç kör için süslendin mi?

Dünyayı en değerli incilerle doldursam, nasibin yoksa ne yapayım?

Ey kadın, kavgayı, darılmayı bırak; bırakmıyacaksan beni bırak!

Ben iyiyle, kötüyle, kavga edemem; kavga ile işim yok.

Savaşmak şöyle dursun, gönlüm barışlardan bile ürkmekte.

Susacaksan sus, yoksa öyle bir iş ederim ki şu anda hemen kalkar, evimi, barkımı terkeder giderim!"

Kadın onu sinirli ve hiddetli görünce ağlamaya koyuldu.

Zaten ağlamak, kadının tuzağıdır.

Dedi ki "Ben, senden bunu ummazdım. Senden bambaşka ümitlerim vardı."

Kadın yokluk yoluna girip (şöyle) konuşmaya (başladı): "Ben senin karın değil, ayağının toprağıyım.

Cismim, canım, nem varsa senindir; hüküm de senin, ferman da!

Yoksulluk yüzünden sabrım tükendiyse bu da kendim için değil, senin için.

Sen, bana dertli zamanlarda devâ oldun; muhtaç olmanı istemiyorum.

Senin için (istedim) kendim için değil. Bu ağlayış, inleyiş hep senin için.

Ben, Allah hakkı için her nefesi huzurunda fedâ etmek isterim.

Canım sana kurban olsun... Ne olurdu ruhun, buna vâkıf olsaydı.

Fakat sen, hakkımda böyle kötü zanna düşünce candan da usandım, tenden de.

Ey canımın rahatı! Sen bana böyle aykırı olunca, altına da toprak saçtım, gümüşe de (artık ikisi de gözümde değil).

Canımda da sen varsın, gönlümde de sen! Öyle olduğu halde bu kadarcık bir şeyden dolayı benden ayrılmaya kalkışıyorsun.

Kudret senin elinde, ayrılabilirsin; fakat senin bu niyetine karşılık, candan özürler dilemekteyim.

O zamanları hatırla ki ben put gibi güzeldim, sen de karşımda puta tapan şamana benzerdin.

Bu kul sana tâbidir; gönlü, senin dileğine göre aydınlanmış, yanmıştır. Neyi 'pişir, hazırla' dersen, hemen 'pişti, yandı bile' derim.

Ben senin ıspanağınım. İster ekşili pişir, ister tatlı...

Kâfirce sözler söylemiştim; işte imâna geldim. Can ve gönülle hükmüne tâbi oldum.

Senin padişahlara lâyık huyunu takdir edemedim, huzuruna küstahça eşek sürdüm.

Fakat affından bir mum düzüp yakınca tövbe ettim, itirazı bıraktım.

Kılıçla kefeni huzuruna koyuyorum; önüne boynumu uzatıyorum; vur!

Acı ayrılıktan dem vuruyorsun. Ne istersen yap, fakat bunu yapma!

Gönlünde benim için gizlice bir özür dileyici vardır ki o, ben olmasam da bana şefaat edip durur.

Gönlündeki o özür dileyicim senin huyundur. Ona güvendiğimden gönlüm, kendisine suç aradı.

Ey ahlâkı yüz batman baldan daha güzel, daha tatlı olan kızgın adam! Sen de bana gönülden ve gizlice merhamet et."

Bu şekilde güzel güzel, açık açık sözler söylerken kadına bir ağlamadır geldi.

Ağlamadığı zamanlar bile yüzünün güzelliğiyle gönülleri cezbeden o güzelin, hüngür hüngür ağlaması, haddinden aşınca,

o gözyaşı yağmurundan bir yıldırım zuhûr etti, o benzeri bulunmıyan erin gönlüne bir kıvılcım sıçradı.

İnsanın, güzel yüzüne kul olduğu dilber, kulluğa başlarsa hal ne olur, insan ne hale gelir?

Azametinden yüreğini oynatan, kibirinden seni tir tir titreten sevgili, gözünün önünde ağlamaya başlarsa ne hale girersin?

Naz ve istiğnâsı ile can ve gönülleri kan haline getiren güzel, niyaza girişirse hal nice olur?

Cevrü cefası, bize tuzak olan dilber, özür dilemeye kalkışırsa biz ne mâzeret bulabilir, ne söyleyebiliriz?

"Züyyine li'n-nâs: İnsanlar için bezenmiştir" hükmünce Hakk'ın insanlar için bezediklerinden halk nasıl kurtulabilir?[86]

Allah kadını, erkeklere mûnis olmak üzere yarattı. Âdem nasıl olur da Havva'dan ayrılabilir?

Kişi, yiğitlikle Zâloğlu Rüstem bile olsa, Hamza'dan bile ileri geçse yine hükmetme hususunda karısının esiridir.[87]

Sözlerinden âlemin sarhoş olduğu Muhammed (a.s.) bile "Kellimînî yâ humeyrâ: Ey kırmızı ya da pembecik kadın, benimle konuş!" derdi.[88]

Görünüşte su, ateşten üstündür; fakat bir kaba konunca ateş onu fokur fokur kaynatır.

İkisinin arasında bir tencere, bir çömlek oldu mu ateş, o suyu yok eder, hava haline getirir.

Görünüşte su nasıl ateşten üstünse, sen de kadından üstünsün; fakat hakikatte ona mağlupsun, sen onu istemektesin.

86 Beyitteki ibâre, Âl-i İmran Sûresi, 14. âyetten alınmıştır.

87 **Zâloğlu Rüstem**, İran'ın efsânevî kahramanlarından biridir. Kuvvetiyle şöhret bulmuştur.

88 Peygamber (s.av.)'in **Hz. Âişe'**ye böyle hitap ettiği rivayet edilir. Mutasavvıflara göre Hz. Peygamber'e rûhâniyet galebe edince dünya ile meşgul olmak, oyalanıp o halden kurtulmak için zevcesine böyle hitap eder, onunla konuşur, görüşürdü.

Böyle bir özellik ancak Âdemoğlundadır. Çünkü insanda muhabbet vardır. Hayvanın muhabbeti azdır ve bu da onun noksan olmasından ileri gelmiştir.

Peygamber dedi ki: “Kadınlar akıllı kişilere, gönül ehli olanlara fazlasıyla galip olurlar.

Fakat câhiller, kadına galebe ederler.” Çünkü onlar sert ve kaba muâmeleli olurlar.

Onlarda acıma, lûtfetme, sevme azdır. Zira tabiatlarında, yaratılışlarında hayvanlık üstündür.

Sevgi, acıma, insanlık vasfıdır; hiddet ve şehvetse hayvanlık vasfı...

Kadın, Hak nûrudur, sevgili değil; sanki yaratıcıdır, yaratılmış değil!

Avamdan olan birisinin, ölüm anında avamlıktan pişman olması gibi, o bedevî de söylediğine pişman oldu.

“Canımın canına nasıl oldu da düşman kesildim; canımın başına nasıl oldu da tekmeler savurdum?” dedi.

Kazâ geldi mi gözümüzü örter de aklımız, ayağı baştan farkedemez.

Kazâ geçince, insan kendisini yemeye başlar. Perdesi yırtılıp sırrı meydana çıkan, yenini-yakasını yırtar.

Bedevî dedi ki: “Ey kadın pişman oldum, kâfir olmuşsam bile (şimdi) Müslüman olmaktayım.

Sana karşı suçluyum, bana acı; beni kökümden, dibimden kâmilen söküp atma!”

İhtiyar kâfir bile pişmanlık duyar,özür dileyip Müslüman olursa,

Hakk’ın kapısı rahmet ve keremlerle dopdoludur. Varlık da ona âşıktır yokluk da.

Küfür de o ululuk sahibine meftûndur, iman da... Bakır da o kimyanın kuludur, gümüş de!

(ilk b.2252, son b.2446)

VELÎLER, AKILLARIN AKLIDIR

Tabiata inanan bir filozof, “Gök bir yumurtadır, yer de onun sarısı” diye itikat etmişti.

Birisi, “Bu dünyayı kaplayan göğün ortasında nasıl duruyor?

Havaya asılmış kandil gibi ne aşağıya gitmekte, ne yukarı çıkmakta” dedi.

O filozof, “Altı cihetten de gök (onu) çektiği için havanın ortasında kalır.

(Nitekim) mıknatısdan bir yuvarlak olsa, ortasına konan demir, ortada kalır” diye cevap verdi.

Bir başka filozof ise “Saf gök, kara toprağı kendisine çekmez.

Onu altı taraftan da iter. Ondan dolayı da yeryüzü, kuvvetli yeller ortasında asılı kalmıştır” dedi.

Kemâl ehlinin gönülleri de firavunların canlarını böyle iter de onlar dalâlette kalırlar.

O sapıkları, bu cihan da, o cihan da def ettiği için (onlar), bu (dünyayı) da kaybederler, o (dünyayı) da...

Yüce Allah’ın (has) kullarından baş çeker, uzaklaşırsan bil ki onlar senden hoşlanmıyorlar, onlar seni istemiyorlardır.

Onların kehribarları vardır; meydana çıkarırlarsa, senin saman çöpü gibi olan varlığını deliye döndürür, kendilerine çekerler.

Kehribarlarını saklarlarsa, derhal seni azgınlığa teslim ederler.

Hayvanlık mertebesi, nasıl insanlığa esir ve mağlûpsa, insanlık mertebesinin de Hakk’ın velilerinin elinde hayvan gibi mağlûb olduğunu anla, ey yoksul!

Ahmed (a.s.) irşad ederken halka, “kullarım” dedi. Allah, “Bütün âleme, ey kullarım de” diye buyurdu.[89]

Senin aklın deveciye benzer, sen de devesin; akıl, seni ister istemez hükmünce çekip durmaktadır.

Velîler, akılların aklıdır. Akıllar da tâ en sonuncusuna kadar develere benzer.

Onlara ibretle bak: Bir kılavuz, yüz binlerce can! Ne kılavuzu, ne deveciyi! Sen, güneşi gören gözü bul da sonra bak!

89 Zümer Sûresi, 96. âyete işaret edilmektedir.

Bütün cihan; gece içinde kalmış, karanlıklara mıhlanmış; güneşi ve gündüzü bekleyip durmakta.

İşte sana zerrede gizli güneş; işte sana kuzu postuna bürünmüş erkek arslan!

İşte sana saman altında gizli bir deniz! Kendine gel de zanlara kapılıp o samâna ayak basma.

(ilk b.2482, son b.2503)

"(ALLAH) İKİ DENİZİ SALMIŞTIR, NEREDEYSE BİRBİRİNE KARIŞACAKLAR; FAKAT ARALARINDA BİR BERZAH VAR, BİRBİRLERİNE KARIŞMAZLAR" ÂYETİNİN MÂNASI

Cehennemlikler, cennetlikler bir dükkânda otururlar. Aralarında bir perde vardır, birbirlerine karışmazlar.

Nâr (ateş) ehliyle nûr ehli, görünüşte karışıktırlar ama, aralarına Kaf Dağı çekilmiştir.

Bunlar, madende toprakla altının birbirine karışmasına benzerler. Toprakla altın karışıktır ama, aralarında yüzlerce ova, yüzlerce konak var!

Bu, bir dizide hakikî inci ile yalancı incinin bir gecelik misafir olmasına benzer.

(Hani) denizin yarısı şeker gibi tatlı, lezzetli, rengi ay gibi parlak;

diğer yarısı, yılan zehiri gibi acı, lezzetsiz; rengi de katran gibi karadır.

Cennetliklerle cehennemlik olanlar da deniz gibi alttan üstten dalgalanıp dururlar.

Dar ve küçük bir cisimden, birbiri ardınca dalgaların zuhûru da canların barışta, savaşta birbirlerine karışmalarına benzer.

Barış dalgaları kopar, gönüllerden kinleri giderir.

Bunun aksine savaş dalgaları kopar, sevgileri alt üst eder.

Sevgi, acıları tatlıya çeker, tatlılaştırır. Çünkü sevgilerin aslı, doğru yola götürmektir.

Kahır ise, tatlıyı acılığa çekmektedir. Acı tatlı ile bir arada bulunur, bağdaşır mı?

Acı tatlı, bu gözle görünmez. Basiret ehli onları, âkıbet penceresinden

görmeyi bilir.

Âhiri (sonu) gören göz, doğruyu görebilir; ahırı gören gözse gururdan, körlükten ibârettir.

Nice tatlılar vardır ki şeker gibidir, fakat o şeker içinde zehir gizlidir.

Aklı en üstün, anlayışı en keskin olan, kokudan anlar. Öbürüyse ancak dudağına, dişine değince farkeder.

Şeytan "yiyin" diye bağırır ama, o adamın dudağı, zehiri boğazına varmadan reddeder.

Başka biri boğazına varınca anlar; bir başkası yer, bedenini berbat edince anlar.

Zehir, diğer birisinde apdest bozarken etkisini gösterir; zaman zaman ciğerini delen bir acı meydana getirir.

Bir başkasında zehrin eseri; günler, aylar geçtikten sonra görülür. Diğer birisinde ise ölümden ve Sûr üfürüldükten sonra ortaya çıkar.

Eğer o kişiye mezarda mühlet verirlerse, mutlaka mahşer günü azab ederler.

Her otun, her şekerin zaman içerisinde bir oluş müddeti vardır.

Lâlin, güneşin tesiriyle renk, parlaklık ve letâfet elde etmesi için yılların geçmesi gerekir.[90]

Alelâde otlar, iki ay içinde yetişir; fakat kırmızı gül, ancak yılda bir yetişir, çiçek verir.

Yüce Allah, bunun için eceli, yani herşeyin müddetini En'âm suresinde anlatmıştır.

Bunu duydun ya; her bir tüyün kulak kesilsin. Bu duyduğun âb-ı hayattır, afiyet olsun!

Bu söze söz deme, âb-ı hayat de. Bu sözü, eski harfler teninde yepyeni bir ruh olarak gör.

Arkadaş! Başka bir nükte daha duy. Bu nükte can gibi hem apaçık meydandadır; hem gayet ince ve gizlidir.

Bir yer olur ki şu yılan zehiri, Hakk'ın tasarruflarıyla gayet tatlı ve lezzetli bir hale gelir.

Bir yerde zehirdir, bir yerde ilaç... Bir yerde küfürdür, bir yerde tam lâyık ve yerinde.

90 Değerli taşlardan biri olan **lâl**, söylentiye göre ciğer kanına bulanıp güneşe bırakılmak sûretiyle kırmızı rengi alırmış.

Orada cana zarar verir ama, burada derman kesilir. Su, koruk içinde ekşidir; fakat üzüme gelince tatlılaşır, güzelleşir.

Sonra küpün içine girince acır, haram olur; fakat sirke olunca ne güzel katıktır!

(ilk b.2570, son b.2602)

CÜZ'Ü SEVEN BAŞKALARINA MASKARA OLUR

Âşıkların cisimlerinin, âşıkların canlarının dönmesinden başka dünyada amaçsız bir dönüş yoktur. Her şey bir maksatla hareket eder. Her şey bir maksatla dönüp dolaşır.

Küll'e âşık olanlar, cüz'e âşık olmazlar. Cüz'e özlem duyan, (ona) âşık olanlar ise küll'den mahrum kalırlar.

Cüz, cüz'e âşık olunca mâşuk, çabucak (ait olduğu) küll'e gider, âşık ayrılığa düşer.

Cüz'ü seven, maskaralaşır, başkalarına kul olur; denize düşer, boğulmak üzereyken; eline geçen ota yapışır.

O zayıf mâşuk, hâkim değildir ki âşığın derdine derman olsun. Efendisinin işini mi görsün , kendi işini mi?

Kul, yâni mâşuk, efendisinin yanına gider; âşık ağlayıp inler bir halde kalır. (Nitekim) gül kokusu güle gider; (kendisi) hor hakir olarak kalakalır.

(Öyle bir kişi) dileğinden uzaklaşır, çalışması zayi olur, çektiği eziyet boşa çıkar, (üstelik) ayağı da yaralanır;

gölge avlayan avcıya benzer. Hiç gölge, ona sermaye olur mu?

Adam, kuşun gölgesini sımsıkı tutmuş; kuş da ağacın dalında ona şaşmakta,

"Bu akılsız adam neye seviniyor?" demekte. İşte sana bâtıl, işte sana çürümüş sebep!

Eğer 'cüz' küll'e bitişiktir, ayrılmaz' dersen diken ye, gül isteme. Diken de gülden ayrılmaz.

Cüz' küll'e ancak bir yüzden bağlıdır. Yoksa Allah'ın peygamberler göndermesi abes olurdu.

Zira peygamberler, kulları Hakk'a ulaştırmak için gelmişlerdir. Herkes bir tenden ibaretse, Allah ile kul, küll ile cüz' ise -yani birbirine bağlı ise- kimi kime ulaştırırlar?

(ilk b.2800, son b.2813)

NAHİV ÂLİMİ İLE KAYIKÇININ HİKÂYESİ

(Burada mahiv bilgisi lâzım, nahiv bilgisi değil!)

Usta hangi hünerde tanınmışsa, hangi hünerle şöhret bulmuşsa çırağı da o hünerde ilerler, o hünerde meşhur olur.

Usûl ilmini bilen üstadın yanında zihni çevik, kabiliyetli talebe usûl okur.

Fıkıh bilgisinde usta olanın yanındaki talebe ise usûl okumaz, fıkıh tahsil eder.

Nahiv üstadının talebesi, nahiv üstadı olur.

Hakikat yolunda mahvolan üstadın talebesi ise, üstadının sayesinde, (o) padişahta mahvolur, yokluğa erişir.

Ölüm günü, bütün bu bilgiler içinde işe yarayan ve yol azığı olan da mahiv (yokluk) bilgisidir.

Bir nahiv âlimi, kayığa binmişti. O kendini beğenmiş âlim, yüzünü kayıkçıya dönüp,

“Sen hiç nahiv okudun mu?” demişti. Kayıkçı “Hayır” deyince demişti ki: “Yarı ömrün hiçe gitti!”

Kayıkçı, bu söze kızdı, gönlü kırıldı. Fakat susup derhal cevap vermedi.

Derken rüzgâr kayığı bir girdaba düşürdü. Kayıkçı, o nahiv âlimine bağırdı:

“Yüzmeyi bilir misin, söyle!” Nahivci “Bilmem, bende yüzgeçlik arama!”

Deyince kayıkçı seslendi: “Ey nahiv âlimi, bütün ömrün hiçe gitti! Çünkü kayık bu girdapta batacak.”

İyi bil ki burada mahv bilgisi lâzım, nahiv bilgisi değil. Eğer mahv bilgisini biliyorsan tehlikesizce denize dal!

Deniz suyu, ölüyü başında taşır. Fakat denize düşen adam diri olursa, nasıl kurtulur?

Sen de eğer beşeriyet vasıflarından öldünse hakikat sırlarının denizi, seni başının üstüne koyar.

Ey âlim, sen halka eşek diyorsun ama, şimdi sen eşek gibi buz üstünde kalakaldın.

İstersen dünyada zamanın allâmesi ol, hele şimdicik dünyanın yokluğunu da gör, zamanın yokluğunu da!

Nahivciyi, (...) size yok olma nahvini öğretmek için hikâye ettik.

Ey yüce dost! Fıkhın fıkhını da yok olmada bulursun, nahvin nahvini de, sarfın sarfını da...

(ilk b.2829, son b.2847)

PÎR KİMDİR?

Ey Hakk'ın nûru Hüsâmeddin! Bir iki kâğıt fazla al da pîrin sıfatlarını anlatayım.

Gerçi vûcudun nâzik ve çok zayıf, fakat sensiz cihanın işi, yoluna girmiyor.

Gerçi ışık (gibi nurlu, latif) ve sırça (gibi ince ve nazik) oldun; fakat gönül ehlinin başısın, onlara öncüsün.

Mademki ipin başı senin elindedir, senin isteğine tâbidir; gönül gerdanlığının incileri de senin ihsanındır.

Yol bilen pîrin ahvâlini yaz. Pîri seç, onu yolun tâ kendisi bil. Pîr, yaz mevsimidir; halk ise güz ayı ... Halk, geceye benzer, Pîr aya...

Genç ve terü taze tâlihe "Pîr" adını taktım. Fakat o, Hak tarafından Pîr olmuştur, günlerin geçmesiyle değil.

O öyle bir Pîrdir ki başlangıcı yoktur, ezelîdir. Öyle tek ve eşsiz incinin benzeri bulunmaz.

Eski şarap esâsen kuvvetlidir, hele "min ledün" şarabı olursa...

Pîri bul ki bu yolculuk, Pîrsiz pek tehlikeli, pek korkuludur; âfetlerle doludur.

Bildiğin ve defalarca gittiğin yolda bile kılavuz olmazsa şaşırırsın.

Kendine gel! Hiç görmediğin o yola yalnız gitme, sakın yol göstericiden baş çevirme!

Pîrin gölgesi sen (gâfili) kuşatmazsa gulyabâni sesi, seni sersemleştirir.

(O) gulyabâni, sana zarar verir de yolundan alıkor. Bu yolda senden daha akıllı nice kişiler kaybolup gittiler.

Yolcuların yollarını şaşırdıklarını, kötü ruhlu İblis'in onlara neler yaptığını Kur'an'dan işit!

Onları, ana yoldan (çıkarıp) yüzbinlerce yıl uzaklıkta olan yola götürdü; felâkete uğrattı, çırçıplak bıraktı.

Hevâ ve hevesle, nefsin isteğiyle az dost ol; zira seni Hakk'ın yolundan çıkaran, yolunu şaşırtan, odur.

Cihanda yoldaşların gölgesinden başka kimse, bu hevâ ve hevesi kırıp geçiremez.

Peygamber (a.s.), Hz. Ali'ye dedi ki: Ey Ali! Hakk'ın arslanısın; kuvvetlisin, korkmazsın, yüreklisin.

Fakat arslanlığına dayanma, güvenme. Ümit ağacının gölgesine sığın!

Hiç kimsenin rivayetlerle, masallarla yoldan ayıramayacağı akıllı bir kişinin gölgesine gir.

Yeryüzünde onun gölgesi Kaf Dağı gibidir, ruhu da Sîmurg gibi çok yükseklerde uçmakta, yücelerde dolaşmakta.[91]

Kıyamete kadar onu övsem, söylesem tükenmez. Bu öğüşe bir kesinti, bir son arama.

Güneş, insan sûretiyle yüzünü örtmüştür, insan sûretinde gizlenmiştir; artık sen anlayıver. Doğrusunu Allah daha iyi bilir.

Ya Ali! Sen, Hakk'ın yolundaki bütün ibadetler içinde O'na ulaşmış kişinin gölgesine sığınmayı seç.

Herkes, bir çeşit ibadete sarıldı, kendisi için bir türlü kurtuluş çaresine yapıştı.

Sen, akıllı bir kişinin gölgesine kaç ki gizli gizli savaşan düşmandan kurtulasın.

Bu, senin için bütün ibadetlerden daha iyidir. Bu sûretle yolda ilerlemiş olanların hepsini geçer, hepsinden ileri olursun.

Bir Pîr ele geçirdin mi hemen teslim ol; Musa gibi Hızır'ın hükmüne girip yürü.

Ey münâfıklık nedir, bilmeyen! Hızır'ın yaptığı işlere sabret ki Hızır "Haydi git, ayrılık geldi" demesin.

Gemiyi kırarsa ses çıkarma; çocuğu öldürürse saçını başını yolma.

Mademki Hak, onun eline "kendi elimdir" dedi; "Yedu'llahi fevka eydihim: Allah'ın eli onların ellerinden üstündür" hükmünü verdi;[92]

91 **Kaf**, eskilerce dünyayı çepeçevre kuşatan dağın, **sîmurg**, **anka** (veya Zümrüdüanka) ise bu dağda yaşayan efsânevî kuşun adıdır.

92 Fetih Sûresi'nin 10. âyetine işaret edilmektedir. Hz. Peygamber, haccetmek üzere ashâbıyla beraber Mekke'ye hareket ettiklerinde Mekkeliler henüz şehir kendilerinde olduğundan buna müsaade etmemişler; bunun üzerine **Hudeybiye** denilen yerde bir ağaç altına oturmuşlar ve sahabeler, ölünceye kadar savaştan dönmemek üzere kendisine **biat**

şu halde Hakk'ın eli, onu öldürse de yine diriltir. Hattâ diriltmek nedir ki? Ona ebedî hayat verir.

Bu yolu, nâdir olarak yapayalnız aşan bile yine Pîrlerin himmetiyle aşmış, varacağı yere onların sayesinde ulaşmıştır.

Pîrin eli, kısa değildir, gaiptekilere de erişir. Onun eli, Hakk'ın kabzasından başka bir şey değildir ki!

Gâipte bulunanlara böyle bir hil'ati verirlerse, huzurda bulunanlar şüphesiz gaiptekilerden daha iyidir.

Gaiptekileri bile doyururlar, onlara bile ihsan ederlerse, artık konuğun önüne ne nimetler koymazlar ki.

Huzurlarında hizmete âmâde olan, kemeri bağlayan nerede, kapı dışında bulunan nerede?

Pîri seçip ona teslim oldun mu nâzik ve tahammülsüz olma, balçık gibi gevşek ve sölpük bir halde bulunma.

Her zahmete, her meşakkate kızar, kinlenirsen cilâlanmadan nasıl ayna olursun?"

(ilk b.2934, son b.2980)

VÜCUDUNA ARSLAN DÖVMESİ YAPTIRMAK İSTEYEN KAZVİNLİNİN HİKÂYESİ

(Varlığından kurtulmuş olana, felek bile secde eder.)

Rivayetçiden şu hikâyeyi dinle: Kazvinlilerin âdetleridir;

Vücutlarına, kol ve omuzlarına, kendilerine zarar vermeksizin iğne ile mavi dövmeler yaptırırlar.

Bir Kazvinli, tellâğın yanına gidip "Bana bir dövme yap; fakat canımı acıtma." dedi.

Tellâk "Söyle yiğidim, ne resmi (istersin)?" diye sorunca "Kükremiş bir arslan resmi" dedi;

"Burcum arslandır, onun için arslan resmi (isterim). (Biraz) özen göster de iyi bir döğme olsun."

Tellâk "(Dövmeyi) vücudunun neresine yapayım?" dedi.

Kazvinli "İki omuzumun arasına" diye (cevap verdi).

Tellâk, iğneyi saplamaya başlayınca yiğidin sırtı acımaya başladı;

etmişlerdi. Söz konusu âyette bu hadise beyan edilmiştir.

“Aman usta, beni öldürdün gitti. Ne yapıyorsun?” diye bağırdı.

Usta “Arslan yap dedin ya!” dedi. Kazvinli sordu: “Neresinden başladın?”

Usta “Kuyruğundan” dedi. Kazvinli dedi ki “Aman iki gözüm, bırak kuyruğunu!

Arslanın kuyruğu ile kuyruk sokumum sızladı, nefesim kesildi, boğazım tıkandı.

Arslan, varsın kuyruksuz olsun. İğne yarasından yüreğime fenalık geldi, bayılacağım.”

Usta, Kazvinli’ye acımadan arslanın bir başka tarafını dövmeye başladı.

Yiğit yine bağırdı “Burası neresi?” Usta: “Kulağı!” dedi.

Kazvinli “Bırak, kulaksız olsun. Orasını da yapma!”diye (karşılık verdi).

Usta bu sefer başka bir yerine başlayınca Kazvinli yine feryat etti:

“Bu üçüncü iğne neresini döğüyor?” Usta: “Azizim karnı!” dedi.

Kazvinli “Fena acıyor, iğneyi bu kadar çok batırma, bırak, karınsız olsun” deyince.

Tellâk şaşırdı, hayli müddet parmağı ağzında kaldı.

İğneyi yere atıp “Âlemde kimse böyle bir hale düştü mü ki?

Kuyruksuz, başsız, karınsız arslanı kim gördü? Allah bile böyle bir arslan yaratmamıştır” dedi.

Kardeş, iğne yarasına sabret ki kâfir nefsinin iğnesinden kurtulasın.

Varlıklarından kurtulmuş olanlara felek de secde eder, güneş de, ay da.

Vücudunda nefsi ölen kişinin fermanına güneş de tâbidir, bulut da.

Bir cüz’, küll’e ulaşırsa o cüz’ün yanında diken bile, gül gibi baştan başa letâfet kesilir.

Varlığını, onu meydana getirenin varlığında, bakırı kimya içinde eritir, gibi, yok et (de altın ol!)

Sen, sıkı sıkıya ben’e, yapışmış (yokluğa ve birliğe ulaşmamışsın). Bütün bozuk düzen işler, bütün bu perişanlıklar, ikilikten meydana geliyor.

(ilk b.2981, son b.3012)

AVA GİDEN ARSLAN, KURT VE TİLKİNİN HİKAYESİ

(O'nun zâtında fânî değilsen varlık arama!)

Bir arslan, bir kurt, bir tilki avlanmak için dağlara düşmüşler,

Birbirlerine yardım ederek av hayvanları yakalamayı, onların yolunu kesmeyi iyice kurmuşlardı.

Üçü de beraberce o geniş ovada, birçok av elde etmek niyetindeydiler.

Arslan, onlarla beraber avlanmaktan utanmaktaysa da yine onları ağırladı, onlara yoldaş oldu.

Böyle bir padişaha maiyetindeki asker, ancak zahmettir.

Fakat (arslan), "topluluk rahmettir" deyip onlara uydu.

Böyle bir ay, yıldızlarla gezmeden utanır. O, yıldızların içinde ancak onları parlatmak, onlara ihsan etmek için bulunur.

Bunlar; kudretli, şevketli arslanın maiyetinde dağa doğru gittikleri zaman, işleri rastgeldi, bir dağ öküzü, bir dağ keçisi, bir de semiz tavşan avladılar.

Savaşçı arslanın maiyetinde giden kişinin kebabı, gece olsun, gündüz olsun, eksik olmaz.

Ölmüş, yaralanmış, kan içinde (kalmış) avlarını dağdan çeke çeke ormana getirince,

kurt ve tilki padişahlara lâyık bir adaletle av hayvanlarının paylaşılmasına tamahlandılar.

İkisinin de tamahı, arslana aksetti; o tamahın sebebini anladı.

Sırların arslanı ve beyi olan (kimse), kalbden geçenleri bilir.

Kendine gel, ey düşüncelere dalmayı huy edinen gönül!

Onun huzurunda kötü düşüncelerden sakın!

O bilir, anlar; eşeği sükût içinde sürer. Sırrını bildiğini anlatmamak, ayıbını yüzüne vurmamak için de yüzüne güler.

Arslan, onların vesveselerini anladıysa da o anda bir şey söylemeyip sırasını bekledi.

Fakat kendi kendine (dedi ki): Miskin pintiler sizi! Ben, sizin cezanızı veririm, size gösteririm ben!

Size benim hükmüm kâfi gelmedi mi? Benim ihsanım hususunda zannınız bu mu?

Sizin akıllarınız, reyleriniz de benden, benim dünyayı aydınlatan ihsanlarımdandır.

Resim, ressamı nasıl ayıplayabilir? Resme o aybı, o kötü görünüşü veren ressamdır.

Benim hakkımda böyle hasisce bir zanna mı düşeceksiniz? Zamanın aybı, arı asıl sizsiniz.

(Ey) "Allah hakkında kötü zanda bulunanlar!", sizin kellenizi uçurmazsam bu işim, hatânın tâ kendisi olur.[93]

Dünyayı sizin aybınızdan kurtarayım da bu hikâye, dünya durdukça söylenip dursun.

Arslan bu düşünce içinde açıkça gülüyordu. Arslanın gülümsemelerinden emin olma!

Dünya malı, Hakk'ın gülümsemesidir. Bizi bu görüntü sarhoş, mağrur ve perişan etmiştir.

Ey kadri yüce kişi! Senin için yoksulluk ve hastalık iyidir. Çünkü o gülümseme, nihayet tuzağını kurar, seni ona düşürür!

Arslan "Bunları pay et; ey koca kurt, (bilinen) adaletini göster!

Pay etmede benim vekilim ol da ne mahiyettesin, meydana çıksın" dedi.

Kurt "Padişahım, yaban öküzü senin payın. O büyük, sen de büyük, iri ve çeviksin.

Keçi orta boyda, orta irilikte, onun için benim (olsun). Tilki, sen de tavşanı al. Tavşan tam sana münasip!" dedi.

Arslan dedi ki: "Ey kurt, hele bir daha söyle, ne dedin? Ben varken sen pay istiyorsun ha!

Kurt, ne köpek oluyor ki benim gibi misli, eşi bulunmayan bir arslanın huzurunda kendisini görüyor, 'varım' sanıyor!

Kendini beğenen eşek, beri gel!" Kurt ileri gelince bir pençe vurup onu parçaladı.

Onda akıl ve isabetli bir tedbir görmeyince cezasını verip derisini yüzdü.

Mademki beni görmek, seni kendinden geçirmedi, huzurumda yok olmadın! Böyle cana inleyerek ölmek gerek.

Mademki huzurumda mahvolmadı, (o halde) boynunu vurmak

93 Fetih Sûresi, 6. âyete işaret edilmektedir.

farzoldu.

Allah'ın zâtından başka her şey geçicidir. Mademki onun zâtında fâni değilsin, varlık arama![94]

Bizim hakikatimizde yok olana "Her şey fânidir" cezası yoktur.

(ilk b.3013, son b.3053)

BİR SAĞIRIN, HASTA KOMŞUSUNA HAL HATIR SORMAYA GİTMESİNİN HİKAYESİ

(Duyu kulağın, harfleri anlayabilirse de gaybı duyan kulağın sağırdır.)

Anlayışlı, hal hatır, yol yordam bilen birisi bir sağıra "Komşun hasta" diye haber verdi.

Sağır, kendi kendisine dedi ki: "Bu sağır kulakla ben onun sözünü nereden anlıyacağım?

Hele hastalığından ötürü, sesi pek çıkmazsa... Fakat mutlaka da gitmek lâzım...

Dudağını oynar görünce ne dediğini kıyas yoluyla kendiliğimden düşünür, bulurum.

"Ey benim sıkıntıya düşmüş dostum, nasılsın?" derim. O elbette "iyiyim" yahut "hoşum" diyecek.

"Şükürler olsun" diye cevap verir, "ne çorbası içtin?" diye sorarım. O meselâ, "mercimek çorbası" diye cevap verir.

"Afiyet olsun" der, "hekimlerden kim geliyor, kendini hangisine tedavi ettiriyorsun?" derim.

O, "filan"deyince, derim ki: "Ayağı çok kutludur, geldi mi işin yoluna girdi demektir.

Biz de onun kademini denedik. Nereye vardıysa dilek hâsıl oldu."

O iyi adam, kıyas yoluyla tasarladığı bu cevapları düzüp koşarak hastaya hal hatır sormaya gitti.

(Hastaya) "Nasılsın" dedi. O, "Ölüyorum!" deyince dedi ki: "Çok şükür!" Hasta, bu sözden öfkelendi, canı pek sıkıldı.

"Bu ne biçim şükür? (Adam) bizim kötülüğümüzü istiyormuş,

94 Kasas Sûresi, 88. âyetten iktibas yapılmıştır.

anlaşıldı" diye düşündü. Sağır, bir sözdür tasarladı ama, yanlış düştü.

Sonra "Ne yedin?" diye sordu. Hasta "Zehir!" dedi. Sağır "Afiyet olsun" diye (karşılık verince) hastanın kahırlanması (iyice) arttı.

Ondan sonra Sağır, "Tedavi için hekimlerden kim geliyor?" diye sordu.

Hasta "Haydi be, defol, Azrail geliyor!" diye cevap verdi. Sağır "Ayağı pek kutludur, sevin!" dedi.

Sağır, "Şükrolsun, böyle bir zamanda hal hatır sorup komşuluk hakkını gözettim" diye sevinerek dışarı çıktı.

Hasta ise "Bu, bizim canımıza düşmanmış; onun cefa kaynağı olduğunu bilmiyormuşuz" diyordu.

Hatırına yüz türlü kötü şeyler geliyor, ona türlü türlü haber göndermeyi kuruyordu.

Sabrı olmadığı için kıvranmakta, "Nerede o kötü sözlü köpek!

Gelse de söylediklerinin hepsine karşılık versem. O zaman arslan gibi olan aklım uyumuştu.

Hal hatır sorma, gönül almak ve teselli etmek içindir. Halbuki bu, hatır sorma değil, düşmanlık!

Düşmanını zayıf ve bitkin bir halde görüp memnun olmak istemiş" diyordu.

(...) Sağır, iyilik yaptım sanmıştı, halbuki aksi zuhûr etti.

O, "Bir hastaya iyilikte bulundum, gönlünü hoş ettim, komşuluk hakkını yerine getirdim" diye rahatça oturmuştu.

Halbuki hastanın gönlünde bir ateş alevlenmiş, kendisini de yakmıştı.

O sağır adamın seçtiği kıyas yüzünden on yıllık konuşma hiç olup gitti.

Ey ulu kişi! Hele bu kıyas, tavsif edilemeyecek vahiyle aşağılık duygunun kıyası olursa...

Senin duygu kulağın, harfleri anlayabilirse de, bil ki gaybı duyan kulağın sağırdır.

Hakk'ın nurlarına karşı bu kıyasçıkları ileri süren ilk kişi, İblis'ti.

Dedi ki: "Şüphesiz, ateş topraktan daha üstündür. Ben ateşten yaratıldım, Âdem kapkara topraktan. Şu halde fer'i asla nispetle

mukayese edelim: O karanlıktandır, biz aydın nurdan."

(Yüce Allah) "Hayır, soy sop yok! Takvâ sahibi olmak ve şüpheli şeylerden çekinmek, faziletin mihrabıdır." dedi.

Bu, fâni dünyanın mirası değildir ki soy sopla onu elde edesin. Bu, can mirasıdır.

Hattâ Peygamberlerin mirası. Bunun vârisi, şüpheli şeylerden sakınan mü'minlerin canıdır.

O Ebucehl'in oğlu, açıkça Müslüman oldu; şu Nuh Peygamber'in oğlu ise yolunu şaşırdı.[95]

Topraktan yaratılan, ay gibi nurlandı. (Allah, İblis'e) "Ateşten yaratılan sen, yüzü kara oldun, defol!" dedi.

Bu kıyaslar, bu araştırmalar; bulutlu günde, yahut geceleyin kıbleyi bulmak içindir.

Fakat güneş doğmuş, Kâbe de karşıdayken bu kıyası, bu araştırmayı bırak, arama!

Kıyas yüzünden Kâbe'yi görmezlikten gelme, ondan yüz çevirme. Doğruyu Allah daha iyi bilir.

Hakk'ın kuşundan bir ötüş duyunca, ders beller gibi yalnız zâhirini beller, hatırında tutarsın.

Sonra da kendinden kıyaslar yapar, hayatın tâ kendisini hakikat sanırsın. Abdâl'ların ıstılahları vardır ki (şu) sözlerin, onlarla ilgisi yoktur.

Sen kuş dilini, yalnız ses bakımından öğrendin; yüzbinlerce kıyas ve hevesler parlattın.[96]

Fakat o hastanın incindiği gibi senden de gönüller incindi, kederlendi. Halbuki sağır, kendi zannına kapılıp, isabet ettiğini sanarak sevincinden sarhoş oldu.

Kendinize gelin! Siz de bir akis, yahut zan yüzünden göklerdeki duraklarınızdan düşmeyesiniz.

Kötülerin kötülüklerine acıyın. Benliğin, kendini görüp beğenmenin etrafında dolaşmayın.

Dikkat edin! Hakk'ın gayreti, pusudan çıkmayagörsün; başaşağı yerin dibine gidersiniz.

(ilk b.3360, son b.3417)

95 Ebû Cehil'in oğlu **İkrime**, sahâbedendir. Nuh Peygamber'in oğullarından **Kenan** ise tufanda babasına uymamış, bir dağa çıkıp kurtulmaya çalışırken boğulmuştur. (Hûd Sûresi, âyet: 42-43, 45-47)

96 Neml Sûresi, 16. âyette bildirildiğine göre, **kuş dili Süleyman** Peygamber'e bildirilmiştir.

GÜNEŞ ZUHÛR ETTİ Mİ ONUN VARLIĞINDA İNAT EDİLMEZ

Hakk'a (karşı) mest olmuş (kişilerden) başka bütün halk, çocuktur. Heva ve hevesinden kurtulmuş kişiden başka bâliğ yoktur.

Allah "Dünya kuru bir istek, faydasız bir oyuncaktan ibarettir, siz de çocuklarsınız" dedi. Mevlâ doğru buyurur.[97]

Oyuncağı terk etmedikçe çocuksun. Ruh(unuz) arınmadıkça nasıl temiz olabilirsiniz?

Halkın savaşı da çocukların savaşı gibidir. Tamamiyle mânasız, esassız ve bayağı!

Hepsi sopadan kılıçlarla savaşırlar. Hepsi faydasız bir şeyle uğraşıp dururlar.

Hepsi, bu bizim Burak'ımız, Düldül yürüyüşlü atımız diye bir sopaya binmiştir.

Sırtlarında yük var, fakat bilgisizliklerinden kendilerini yüksek görüp ata binmiş, yol gidiyor sanırlar.

Hele dur! Hakk'ın atlıları, bir gün atlarını sürerek dokuz kat gökten geçsinler de bak!

O gün ruh ve melek Allah'a yücelir. Ruhun yücelmesinden gök titrer.[98]

Siz ise umumiyetle çocuklar gibi eteğinize binmişsiniz. Ata binmiş gibi eteğinizin ucunu tutmuşsunuz.

Allah'tan "Şüphe yok ki zan fayda vermez" hükmü gelmiştir. Zan merkebi, nasıl göklere kavuşabilir?[99]

İki zan olunca, hangisi kuvvetliyse o tercih edilir. Fakat güneş zuhûr etti mi onun varlığında ve parlaklığında inat edilmez.

İşte o zaman bindiğiniz şeyleri görürsünüz; anlarsınız ki ancak ayaklarınıza binmişsiniz.

Vehmi, fikri, duyguyu, anlayışları, çocukların bineği olan sopa gibi say.

Gönül ehlinin ilimleri, kendilerini taşır. Ten ehlinin ilimleriyse kendilerine yüktür.

97 Ankebût Sûresi, 64. âyete işaret edilmektedir.

98 Meâric Sûresi, 4. âyetin meâli şöyledir: "Melekler ve ruh, miktarı elli bin yıl olan bir günde oraya çıkarlar."

99 Yûnus Sûresi, 36. âyetten iktibas yapılmıştır.

Gönle vuran, adamı gönül ehli yapan ilim, insana fayda verir. Yalnız tene tesir eden, insana mal olmayan ilim, yükten ibarettir.

Allah "Yahmilü esfârahû: (Tevrat'ı bilip onunla amel etmeyenler) kitap taşıyan eşeğe benzer" dedi. Hak'dan olmayan bilgi, yüktür.

Allah'dan vasıtasız olarak verilmeyen ilim, gelini süsleyen kadının ona sürdüğü renk gibi diri kalmaz, uçup gider.

Fakat bu yükü iyi çekersen yükünü alırlar, rahat ettirirler.

Hevâ ve heves uğrunda o bilgi yükünü taşıma ki içindeki ilim ambarını göresin. İlmin rahvan atına bindikten sonra sırtından yükü alırlar.[100]

Ey Allah'tan yalnızca "hû" ismiyle yetinen! İlâhi kadeh olmadıkça hevâ ve heveslerden nasıl geçeceksin?[101]

Sıfattan, addan ne doğar? Hayâl! O hayâl, sahibine ancak vuslat kılavuzu olur.

Hakikati olmayan bir adı hiç gördün mü; yahut "g" ve "l" harflerinden gül topladın mı?

Mademki ismi okudun; var, müsemmâyı da ara. Ayı gökte bil, derede değil!

Addan ve harften geçmek istersen, tez kendini kendinden tamamiyle arıt.

Demir gibi demirlikten çık, renksiz bir hale gel. Riyazetlerle tozsuz passız bir ayna ol!

Kendini, kendi vasıflarından arıt ki sâf aslını, pak zâtını göresin.

O vakit kitap, müzâkereci ve üstad olmaksızın gönlünde peygamberlerin ilimlerini bulursun.

Peygamber "Ümmetimden öyleleri vardır ki onlar, benimle aynı yaratılıştadırlar, benimle aynı himmete sahiptirler.

Ben onları hangi nurla görüyorsam, onların canları da beni mutlaka aynı nurla görür" dedi.

Bunlar Sahîhayn kitapları, hadisler, hadîs rivayet edenler olmaksızın, Peygamber'i âb-ı hayât kaynağında (gönüllerinde) görürler.[102]

100 Cuma Sûresi, 5. âyete işaret edilmektedir.

101 **Hû**, yani hüve Arapça'da "o" demektir. Birçok âyetlerde Cenâb-ı Hakk'a işaret için zikredilmiştir. Bu sebeple bazı sûfîler tarafından hû kelimesi de Allah'ın adlarından sayılmış ve zikirlerde kullanılmıştır. Mevlevîler de **gülbang** denilen dualarının sonunu hû çekerek bitirirler.

102 **Sahîhayn**, ehl-i sünnet tarafından en doğru ve sahih kabul edilen altı kitaptan ikisinin

Bunu anlamak için "Kürt olarak yattık" sırrını bil, "Arap olarak sabahladık" sırrını oku![103]

(ilk b.3430, son b.3465)

RUM HALKIYLA ÇİNLİLERİN RESSAMLIKTA BAHSE GİRİŞMELERİ

Gizli ilme dair bir misal istersen Rum halkıyla Çinlilere ait hikâyeyi anlat.

Çinliler "Biz daha mâhir ressamız" dediler. Rum halkı da dedi ki: "Bizim mahâretimiz daha üstündür."

Padişah "Sizi imtihan edeceğim; bakalım hanginiz dâvasında haklı" dedi.

Çinlilerle Rum diyarı ressamları hazırlandılar; Rum diyarının ressamları ilimlerine daha vâkıf kişilerdi.

Çin ressamları "Bize bir husûsi oda verin, bir oda da sizin olsun" dediler.

Kapıları karşı karşıya iki oda vardı. Bir tanesini Çin ressamları aldı, öbürünü de Rum ressamları.

Çinliler, padişahtan her çeşitten boyalar istediler. Yüce padişah bunun üzerine hazinesini açtı.

Çinlilere her sabah hazineden boyalar verilmekteydi.

Rum ressamları "Pas gidermekten başka ne resim işe yarar, ne boya!" dediler.

Kapıyı kapayıp duvarı cilâlamaya başladılar; gök gibi tertemiz, saf ve berrak bir hale getirdiler.

İki yüz çeşit renge boyanmaktansa renksizlik daha iyi... Renk bulut gibidir, renksizlikse ay...

Bulutta parlaklık ve ışık görürsen bil ki yıldızdan, aydan ve güneştendir.

Çinli ressamlar işlerini bitirdiler. Hepsi de yaptıkları resimlerin

(Buhârî ve Müslim) müşterek adıdır.

103 "Kürt olarak akşamladım, Arap olarak kalktım." sözüyle meşhur olan Şeyh **Ebu'l-Vefâ**, aslen kürt ve ümmî birisidir. Bağdat'ta 501/1107'de vefat eden bu zattan bir gün vaaz etmesini istemişler, o da ertesi gün vaaz edeceğini söylemiş. O akşam rüyasında Hz. Peygamber'i görmüş. O'nun kendisine ilim verildiğini müjdelemesi üzerine vaazına zikredilen cümle ile başlamış.

güzelliğine sevinmekteydiler.

Padişah kapıdan içeri girip odadaki resimleri gördü. Hepsi akıldan, idrâkten dışarı, fevkalâde güzel şeylerdi.

Ondan sonra Rum ressamlarının odasına gitti. Bir Rum ressamı, karşı odayı görmeye mâni olan perdeyi kaldırdı.

Öbür odada Çin ressamlarının yapmış oldukları resimlerle nakışlar, bu odanın cilâlanmış duvarına vurdu.

Orada ne varsa burada daha iyi göründü; resimlerin aksi âdeta göz alıyordu.

Oğul! Rum ressamları, sûfîlerdir. Onların ezberlenecek dersleri, kitapları yoktur.

Ama gönüllerini adamakıllı cilâlamışlar; istekten, hırstan, bayağılıktan ve kinlerden arınmışlardır.

O aynanın sâflığı, berraklığı gönlün vasfıdır. Gönüle, hadsiz, hesapsız sûretler aksedebilir.

O sûret göğe, Ârş'a, ferşe, denizlere, tâ en yüce gökten, denizin dibindeki balığa kadar hiçbir şeye sığmaz.

Çünkü bütün bunların hududu, sayısı vardır. Halbuki gönül aynasının hududu yoktur.

Burada akıl, ya susar, ya yol azıtır, yiter gider. Çünkü gönül ya odur, yahut da odur gönül.

Hem sayılı hem sayısız olan (hem kesrete dalan, hem vahdeti bulan) gönülden başka her nakşın aksi geçip gider, ebedi değildir.

Fakat ezelden ebede kadar zuhûr edegelen her yeni nakış, gönle akseder, orada perdesiz, apaçık sûrette tecellî eder.

Gönüllerini cilâlamış olanlar; renkten, kokudan kurtulmuşlardır. Her nefeste zahmetsizce bir güzellik görürler.

Onlar, ilmin kabuğundaki nakşı bırakmışlar, ayne'l-yakin bayrağını kaldırmışlardır.[104]

Düşünceyi bırakmışlar, âşinalık denizini bulmuşlar, irfanda yok olmuşlardır.

Herkes ölümden ürker, korkar. Bu kavimse ona bıyık altından gülmektedir. Kimse onların gönlüne galip gelemez. Sedefe zarar

104 Mutasavvıflar, şüphe edilmeksizin güvenilen bilgiyi **ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn, hakka'l-yakîn** diye üç kısma ayırmışlardır. Bunlardan birincisi, okumak veya işitmekle, ikincisi görmekle, üçüncüsü tatmak yani bizzat tecrübe etmekle elde edilen bilgiyi ifade eder.

gelir; inciye değil.

Onlar, fıkhı ve nahvi terketmişlerdir ama, yokluğu ve mahvi ihtiyar etmişlerdir.

Sekiz cennetin nakışları parladıkça onların gönül levhine vurur, orada tecellî eder.

Hakk'ın doğruluk makamında oturanların, orasını yurt edinenlerin derecesi; Ârş'tan da yücedir, Kürsü'den de, boşluktan da.

(ilk b.3466, son b.3499)

GÜNAHIN ASLI ŞEHVET ATEŞİDİR

Güzeller güzeli olan Hakk'ın aşkından başka ne varsa can çekişmeden ibarettir, hatta şeker yemek bile!

Can çekişme nedir? Ölüme yaklaşmak, âb-ı hayatı elde edememek.

Halkın iki gözü de toprağa ve ölüme saplanmıştır. Âb-ı hayat var mı, yok mu, bunda yüz türlü şüpheler var.

Sen cehd et de bu yüz şüphen doksana düşsün. Geceleyin yürü, yol al. Uyudun mu, gece gitti gider!

O gündüzü geceleyin ara; karanlıkları yakan o aklı, kendine kılavuz yap!

Kötü renkli gecede çok iyilikler vardır. Âb-ı hayat, karanlıkların eşidir, karanlıktadır.

Böyle yüzlerce gaflet tohumunu ekip durdukça başını uykudan kaldırabilir misin?

Ölü uyku, ölü lokmaya dost oldu; efendi uyudu, geceleyin iş gören hırsız da hazırlığa koyuldu.

Sen, düşmanın kimlerdir bilmiyorsun. Ateşten yaratılanlar, topraktan yaratılmışların varlığına düşmandır.

Ateş, suyun ve oğullarının düşmanıdır. Nitekim su da ateşin canına düşmandır.

Su, (kendisinin) ve çocuklarının düşmanı olduğundan ateşi öldürür (söndürür).

Bütün bunlardan sonra (şunu da bil ki) bu ateş, şehvet ateşidir; günahın, suçun aslı ondadır.

Dış âlemdeki ateşi su söndürür. Fakat şehvet ateşi kıyamete kadar

sürüp gider.

Şehvet ateşi, su ile sakin olmaz.Çünkü azap ve elem bakımından cehennem tabiatlıdır.

Şehvet ateşine ne çare var? Din nuru... Mü'minler! Nûrunuz kâfirlerin ateşini söndürdü.[105]

Bu ateşi ne söndürür? Hakk'ın nuru. Bu hususta İbrahim'in nûrunu kendine usta yap

ki ödağacına benzeyen bu cismin, Nemrut gibi olan nefis ateşinden kurtulsun!

Şehvet ateşi yakmakla eksilip bitmez.Yanmamakla güzelce eksilir, nihayet yok olur.

Bir ateşe odun attıkça o ateş nereden sönecek?

Fakat odun atmazsan söner. Çünkü bu çekilme, ateşe su serper.

Yüzüne, kalblerin haramdan çekinmesinden kızıllık süren kişinin güzel yüzü, hiç ateşten kararır mı?

(ilk b.3686, son b.3706)

HZ. ÖMER ZAMANINDA ŞEHİRDE ÇIKAN YANGININ HİKÂYESİ

(Mal tohumdur; onu her çorak yere ekme!)

Ömer'in zamanında yangın oldu. Ateş taşları bile kuru ağaç gibi yakmaktaydı.

Yapıları, evleri yakmağa, hatta kuşların kanatlarını ve yuvalarını bile tutuşturmağa başladı.

Alevler şehrin yarısını sardı. Su bile ondan korkmakta ve şaşırmaktaydı!

Akıllı kişiler, ateşe kovalarla su ve sirke döküyorlar, Yangın inadına gelip alevini arttırıyordu. Ona Allah yardım etmekteydi.

Halk, Ömer'e yüz tuttu, koşa koşa gidip "Yangınımız suyla sönmüyor?" dediler.

Ömer "O yangın, Hakk'ın alâmetlerindendir. Sizin hasislik

105 "Cehennem, kıyamet günü mü'mine, 'Geç ey mü'min, nûrun alevimi söndürdü' der" meâlindeki hadise işaret edilmektedir.

ateşinizden bir şûledir.

Suyu bırakın, yoksullara ekmek dağıtın. Eğer bana tâbi iseniz hasisliği terk edin dedi.

Halk, Ömer'e "Bizim kapılarımız açık. Cömert kişileriz, mürüvvet ehliyiz, dediler."

Ömer dedi ki: "Siz, âdet olduğu için yoksullara ekmek verdiniz, Allah için eli açık olmadınız.

Öğünmek, görünmek, nazlanmak için cömertlik etmektesiniz; korkudan, Allah'tan çekinmeden, ona niyaz etme yüzünden değil!'

Mal tohumdur, (onu) her çorak yere ekme; kılıcı her yol vurucunun eline verme!

Din ehlini kin ehlinden ayırt et; Hak'la oturanı ara, onunla otur!

(ilk b.3707, son b.3719)

DİKMEYİ BİLEN YIRTMAYI DA BİLİR

Ey kısa parmaklı, himmeti kesik kişi! Ne vakte dek canının hayatı ekmek olacak.

Beyaz ekmek için yüz suyu döktüğünden dolayı, söğüt ağacı gibi meyven yok.

Duygu canı bu ekmeğe sabredemiyorsa, kimyayı elde et de bakırı altın yap.

Elbiseyi yıkamak istiyorsan bez yıkayanların mahallesinden yüz çevirme

Ekmek, orucunu bozduysa kırıkçıya yapış, yücel!

Onun eli mademki kırıkları sarar, iyileştirir; şu halde onun kırması, şüphe yok ki yapmaktır.

Fakat sen kırarsan der ki "Gel yap bakalım!" Elin, ayağın yok ki; yapamazsın.

Şu halde kırmak, kırığı sarıp iyileştiren adamın hakkıdır.

Dikmeyi bilen yırtmayı da bilir. Neyi satarsa, yerine daha iyisini alır.

Evi yıkar, hâk ile yeksan eder; fakat bir anda da mamur bir hale getirir.

Bir bedenden baş kesti mi yerine derhal yüz binlerce baş izhar eder.

Cânilere kısas emretmese, yahut “Kısasta hayat var” demeseydi,[106]

kimin haddi var kendiliğinden, Hakk’ın hükmüne esir olmuş bir kişiye kılıç vurabilsin.

Çünkü Allah, kimin gözünü açmışsa o adam bilir ki kâtil, takdirin esiridir.

O takdir kimin boynuna geçtiyse kendi oğlunun bile başına kılıç vurmuştur.

Yürü, kork ve kötüleri az kına; takdirin hüküm tuzağına karşı aczini bil.

(ilk b.3877, son b.3892)

106 Bakara Sûresi, 179. âyetten iktibas yapılmıştır.

İkinci Defter

DOST, CAN AYNASIDIR

Bu Mesnevî bir müddet gecikti; kanın süt olması için de bir zaman lâzımdır.

Bahtın yeni bir çocuk doğurmadıkça kan, tatlı süt haline gelmez. Bunu güzelce duy.

Hakk'ın ışığı Hûsameddin, göğün yücesinden tekrar dizgin çevirince (yine Mesnevî'ye) başlandı.

Hakikatlar miracına gitmişti; o yüzden onun baharı olmadığı için goncalar açılmamıştı.

Denizden tekrar kıyıya dönünce Mesnevî şiirinin çengi de düzeldi, çalınmaya başlandı.

Ruhların cilâsı olan Mesnevî'ye, yeniden Receb'in on beşinci günü başlandı.

Bu alışverişe başlayış tarihi, (hicrî) 662 (senesi) idi.

Bir bülbül buradan uçup gitti, dönüp yine geri geldi. Bu mânaları anlamak için doğanlaştı.

Bu doğanın konağı, padişahın kolu olsun; bu kapı, halka ebediyen açık kalsın!

Bu kapının âfeti, hevâ ve şehvettir. Yoksa burada daima şerbetler içilir durur.

Âdem Peygamber, nefis zevkine bir adım attı, cennetin baş köşesinden ayrılma zinciri, boğazına geçti.

Melek, Şeytan'dan kaçar gibi ondan kaçmaya başladı. Bir lokma ekmek için ne kadar gözyaşı döktü.

Bil ki bir akıl, başka bir akılla birleşti mi kötü işe, kötü söze mâni olur.

Fakat nefis, başka bir nefisle dost olursa akl-ı cüz'î iş göremez hale gelir.

Yalnızlıktan ümitsizliğe düşünce, güneş gibi bir sevgilinin gölgesi altına gir.

Yürü, tez bir Allah dostu ara. Böyle yaptın mı, Allah, senin dostun

olur. Halvette oturup gözünü yuman da bunu yine dosttan öğrenmiştir.

Ağyardan halvet etmek gerek, yardan değil! Kürk kışın işe yarar, baharın değil!

Mahzunluk zamanında dost, can aynasıdır. Aynanın yüzünü nefesle buğulandırma.

Topraktan aşağı mısın ki? Toprak bile sevgiliyi bulunca bir baharda yüz binlerce çiçeğe kavuşur.

Kötü dostla ünsiyet, belâya bulaşmaktır. Mademki o geldi, bana uyumak düşer.

Bilgiyle uyumak, uyanıklıktır. Vay bilgisizle oturan uyanık kişiye!

Kargalar, güz mevsimi otağlarını kurdular mı, bülbüller gizlenir ve susarlar.

Çünkü gül bahçesi olmayınca bülbül sükût eder. Güneşin kayboluşu, uyanıklığı öldürür.

Ruh, ilimle ve akılla dosttur. Ruhun Arapçayla, Türkçeyle ne işi var? *(ilk b.1, son b.56)*

AKIL GÖZÜ VUSLATA KAVUŞMUŞTUR

Duygu gözünün mezhebi, i'tizâldir. Akıl gözüyse vuslata kavuşmuştur, sünnî'dir.[107]

Duyguda kalan kişi, mutezilî'dir, "sünnî'yim" dese de câhillikten der.

Duygudan çıkan kişi sünnî'dir. Gören göz, izi hoş (olan) akıl gözüdür.

Hayvan duygusu padişahı görseydi, öküzle eşek de Hakk'ı görürdü.

Sende hayvan duygusundan başka, hevâ ve hevesten dışarı bir duygu olmasaydı;

Âdemoğulları nasıl mükerrem olur, nasıl hayvanla müşterek duygu ile sırra mahrem olurlardı?

Sen sûretten kurtulmadıkça Allah için 'sûrete sığmaz', yahut 'sığar' demen, aslı olmayan bir sözden ibarettir.

107 **İ'tizâl** yani **mu'tezile**, İslâm dünyasında Yunan felsefesinin tesirinden sonra doğmuş bir mezhebin adıdır. Kısaca, "Kul kendi fiilini yaratır" görüşündedirler ve **Cebriye**'nin tam karşısındadırlar. **Sünnî** ise Hz. Peygamber'in sünnetini esas alıp ona uyanların mezhebidir.

Tasvire sığar, yahut sığmaz bahsi, tamamiyle öz olmuş, sûretten kurtulmuş adamın harcıdır.

Eğer körsen köre teklif yoktur; değilsen yürü, git; sabır kurtuluşun anahtarıdır.[108]

Sabır ilâcı, gözlerin perdesini yakar, göğüsleri gönülleri de yarıp açar.

Gönül aynası saf ve pak bir hale gelince sudan, topraktan hariç sûretler görürsün.

Nakşı da müşâhede edersin, nakkaşı da; talih yaygısını da, onu döşeyeni de...

(ilk b.61, son b.73)

GÖZÜN NURU, GÜNDÜZÜNÜN NURUNDAN AYRILAMAZ.

Şunu bil ki güzel, güzeli cezbeder. "Temizler temizler içindir" ayetini oku.[109]

Âlemde her şey, bir şey cezbeder. Sıcak sıcağı çeker, soğuk soğuğu.

Aslı olmıyan, aslı olmıyanları çekmektedir, bâkiler de bâkilerden sarhoş olmakta.

Cehennem ehli olanlar, cehennem ehli olanları cezbeder.

Nûra mensup olanlar, ancak nûra mensup olanları ister. Gözünü yumdun mu tasalanır, gama, kedere düşersin.

Gözün nûru, gündüzün nûrundan ayrılamaz.

Senin tasan ve kederin hemencecik gündüzün nûruna kavuşmak isteyen göz nûrunun câzibesinden ileri geliyor.

Gözün açıkken de tasalanırsan bil ki gönül gözünü yummuşsundur; onu aç! Bil ki sıkıntı, gönlünün iki gözü de kapalı olduğundandır.

Gönül gözü, kıyasa sığmaz bir ışık arayıp durmaktadır.

Benim gözüm Yüce Mevlâ'nın sürmesiyle sürmelenmiştir.Varlık evidir o, hayal evi değil!

Gözünde bir tek kıl olsa hayâlinde inci, yeşim taşı gibi görünür.

Hayâlinden tamamiyle geçersen o vakit yeşim taşını, inciden

108 Fetih Sûresi, 17. âyete işaret edilmektedir. "Sabır, genişliğin anahtarıdır" sözü, hadistir.

109 Nur Sûresi, âyet: 26.

ayırdedebilirsin.

Ey mücevher tanıyan kişi! Bir hikâye dinle de meydanda ve apaçık olan şeyi kıyastan farket.

(ilk b.81, son b.111)

HZ. ÖMER ZAMANINDA BİRİSİNİN, HAYALİNİ HİLÂL SANMASI

Ömer (r.a) zamanında Ramazan ayı geldi. Birkaç kişi bir dağ tepesine koştu.

Ramazan hilâlini görüp kutlulanmak istiyorlardı. (İçlerinden) birisi dedi ki "İşte, yeni ay şurada!"

Ömer, gökyüzüne baktıysa da ayı göremedi. "Bu ay, senin hayâlinden meydana geldi.

Yoksa ben, gökleri senden iyi görürüm. (O) berrak hilâli nasıl olur da görmem?

Elini ısla da kaşını sıvazla. Ondan sonra hilâle bak!" dedi.

Adam, elini ıslatıp kaşını sıvazlayınca ayı göremedi. "Ey emir! Ay yok, görünmez oldu" dedi.

Ömer dedi ki "Evet, kaşının kılı seni şüphelendirdi; yaydan sana bir ok attı."

O (adamın) yolunu bir eğri kıl kesmişti, o yüzden 'ayı gördüm' diye dâvaya kalkıştı.

Bir eğri kıl, gökyüzüne perde olursa, bütün vücudun eğri olunca halin ne olur?

Her cüzünü doğrulara uyup doğrult. Ey doğru yola giden, o eşikten başını alma!

Teraziyi, terazi doğrulttuğu gibi, terazinin değerini azaltan da yine terazidir.

Doğru olmayanlarla tartılan, eksikliğe düşer, aklı şaşar kalır.

Yürü, kâfirlere karşı şiddetli ol; ağyârın dostluğuna toprak saç![110]

Ağyârın başına kılıç kesil; kendine gel! Tilkilik etme, aslan ol ki dostlar, gayretleri yüzünden senden kesilmesinler! Çünki o dikenler, bu güle düşmandır.

110 Tevbe Sûresi, 73. âyetten iktibas yapılmıştır.

Ateşe üzerlik tohumu serper gibi kurtların başına ateş serp; çünkü o kurtlar, Yusuf'un düşmanıdırlar.

Dikkat et! Şeytan sana "Babasının canı" der; bu sûretle o lânetli, seni aldatır.

O kara yüzlü, babana da bu şeytanlığı yaptı, Âdem'i de mat etti. Bu kuzgun, satranç başında çeviktir. Yarı uykulu gözle kuzgunu, doğan görme!

Çünkü o kadar çok oyunlar bilir ki (senin) boğazında bir çöp gibi kalakalır!

O'nun çöpü boğazlarda durur. O çöp nedir? Mevki ve mal sevdâsı.

Ey kararsız kişi! Mal, çöpten ibarettir. Ama boğazındaysa (sana) âb-ı hayatı içirmez.

Malını, düzenbaz bir düşman çalacak olursa bir yol keseni, başka bir yol kesen dolandırmış demektir.

(ilk b.112, son b.134)

BİR YILANCININ, BAŞKA BİR YILANCIDAN YILAN ÇALMASI

Bir hırsız, bir yılan oynatıcının yılanını çaldı. Aptallığından onu ganimet saymaktaydı.

Yılan, hırsızı ağlatıp inleterek öldürdü. Yılancı da yılanın zehirlenmesinden kurtuldu.

Yılancı, o ölü adamı görüp tanıdı, "Onu benim yılanım öldürdü, canından etti.

Hırsızı bulayım da yılanımı ondan alayım diye dua edip duruyordum.

Allah'a şükrolsun ki o dua kabul edilmedi. Ben duamın kabul edilmeyişini ziyan sandım, (meğer) bana faydaymış" dedi.

Nice dualar vardır ki, helâk olmanın ve ziyanın tâ kendisidir. (Kusurlardan) münezzeh olan Allah, kereminden onları kabul etmez.[111]

(ilk b.135, son b.140)

111 Bakara Sûresi, 216. âyete işaret edilmektedir.

KİNİN ASLI CEHENNEMDİR

Kin tutma! (Zira) kin yüzünden sapıtanların kabirlerini kindarların yanına kazarlar.

Kinin aslı cehennemdir. Senin kinin, o küll'ün cüz'üdür; dinin de düşmanıdır.

Mademki sen cehennemin cüz'üsün, aklını başına al; cüz' (ait olduğu) küll'ün yanında karar kılar.

Acı, mutlaka acılara katılır. Bâtıl söz, nasıl olur da hakka eş olur?

Kardeş, sen ancak o düşünceden ibâretsin. Geri kalan varlığın ise kemik ve deriden başka bir şey değildir.

Düşüncen mânevî, varlığın gülse, gül bahçesisin; dikense, külhana layıksın.

Koku satanların tablalarına bak. Her cinsi, kendi cinsinin yanına koyarlar.

Cinsleri kendi cinsleriyle karıştırır; bu uygunluktan bir güzellik, bir süs meydana getirirler.

Fakat mercimek, şeker arasına karışırsa (taneleri) birer birer ayıklarlar.

Tablalar kırıldı, canlar döküldü ve iyiyi, kötüyü birbirine karıştırdılar.

Allah bu taneleri ayırıp tabağa koysunlar diye kitaplar verdi, peygamberleri gönderdi.

Peygamberler gelmeden önce hepimiz birdik; iyi miyiz, kötü müyüz kimse bilmezdi.

Âlemde kalp akçayla sağlam akça bir yürümekteydi. Çünkü ortalık tamamiyle geceydi, biz de gece yolcularına benziyorduk.

Peygamberlerin güneşi doğunca "Ey, karışık olan, uzaklaş! Ey saf, beri gel! (denildi).

Renkleri göz fark edebilir; lâ'li de taştan ayırt eden, gözdür.

İnciyi de göz tanır, külü gübürü de... Onun içindir ki toz toprak gözü incitir.

(ilk b.273, son b.289)

RAHMETİM AĞLAMALARA BAĞLIDIR

(Yüce Allah Hz. Musa'ya buyurdu ki) "Ben kerem sahibiyim. Tamaha düşüp ağlasın diye mahlûkâta ekmek gösteririm."

Anne, çocuk uyansın da gıdasını istesin diye çocuğun burnunu sıkar.

Çünkü çocuğun, açlıktan haberi olmaz, uyuyakalır. Fakat süt muhabbeti, ananın iki memesini de ağrıtmaya başlar.

Ben, birisini ağlatırsam rahmetim coşar; ağlayıp taşan da nimetime erişir.

Birisine bir şey vermek istemezsem, o isteği göstermem.

Fakat gönlünü kapattım mı artık açmam.

Rahmetim, o ağlamalara bağlıdır. Kul ağladı mı rahmet denizi kabarmaya, dalgalanmaya başlar.

(ilk b.361, son b.375)

ŞEYH AHMED-İ HIDRAVEYH'İN, YÜCE ALLAH'IN İLHAMIYLA ALACAKLARA HELVA İKRAM ETMESİ[112]

Bir şeyh vardı. Cömertlikle ün salmıştı; o yüzden de daima borçluydu.

Büyüklerden on binlerce lira borç almış, âlemdeki yoksullar için harcamıştı.

Borçla bir de tekke kurmuş; canını, malını, tekkesini Allah yoluna fedâ etmişti.

Allah, Halil (Peygamber)'e kumu un ettiği gibi onun da borcunu her taraftan öderdi.

Borçlu Şeyh yıllarca bu işte bulundu; vazifesi buymuş gibi halktan borç almakta, (yine) halka vermekteydi.

Ecel gününde büyük bir önder olmak için ölümüne kadar bu çeşit tohumlar ekmekteydi.

Şeyhin ömrü sona erip de vücudunda ölüm alâmetleri görününce,

borçlular etrafına toplandı. Şeyh mum gibi kendi kendine eriyip gidiyordu.

Borçluların ümidi kesildi, suratları ekşidi, dertlerine dert katıldı.

112 Şeyh **Ahmed-i Hıdraveyh**, tanınmış sûfîlerden biridir. 242/856'da Belh'te vefat etmiştir.

Şeyh, “Şu kötü zanna düşenlere bak! Allah’ın dört yüz dinar altını yok mu ki?” dedi.

Bu sırada dışardan bir çocuk, (birkaç) kuruş kazanmak hevesiyle “Helva (var)!”diye bağırdı.

Şeyh, hizmetçiye “Git helvanın hepsini al.

Borçlular yesinler de bir müddetçik olsun bana acı acı bakmasınlar” diye başıyla işaret etti.

Hizmetçi, helvanın hepsini almak üzere hemen dışarı çıktı.

(Satıcıya) “Bu helvanın hepsi kaça?” diye sordu. Çocuk “Yarım küsür dinar” dedi.

Hizmetçi “Yoo, sûfilerden çok (para) isteme. Sana yarım dinar veriyorum, artık söylenme!” dedi.

Helvayı bir tabağa aktardı ve tabağı getirip Şeyh’in önüne koydu. Sır sahibi Şeyh’in esrarına bak!

Borçlulara “Buyrun, şu mübârek helvayı helâlinden bir güzelce yiyin” diye işaret etti.

Boşalan kabını alan çocuk “Ey kâmil kişi, paramı ver!” dedi. Şeyh dedi ki “Parayı nereden bulayım? Ben borçlu bir adamım, üstelik ölüyorum!”

Çocuk öfkesinden kabı yere vurdu, feryâdü figâna başladı.

Üzüntüsünden hay hay diye ağlamaya koyuldu, “Keşke iki ayağım da kırılsaydı,

keşki külhana gitseydim de bu tekkenin kapısından geçmeseydim” diyordu.

Çocuğun feryâdından hırlı, hırsız bir çok kişi başına toplandı.

Çocuk, “Ey kötü şeyh, beni ustam mutlaka öldürür. Eğer yanına eli boş gidersem beni mahveder, buna razı mısın?” diyordu.

Borçlular da Şeyh’e dönüp onu kınayarak “Bu nasıl bir oyun?

Bizim malımızı yedin, borçlu gidiyorsun. Bu yetmiyormuş gibi neden başka bir zulümde daha bulundun?” diyorlardı.

Çocuk ikindi vaktine kadar ağladı. Şeyh ise gözlerini yummuş, ona hiç bakmıyordu.

Bu cefaya, bu nâhoş duruma aldırış etmemekteydi. Yüzünü, ay gibi yorganın içine çekmişti.

Ezelle hoş, ecelle sevinçli! Havas ve avamın kınamasından,

dedikodusundan el ayak çekmiş!

Çocuğun parası, orada bulunanlara taksim edilseydi herkese birkaç akçe düşerdi, çocuk da parasını alırdı. Fakat şeyhin himmeti bu cömertliği de bağladı.

Bu sûretle kimse çocuğa bir şey vermedi. (Evet) pîrlerin kuvveti, bundan da fazladır.

İkindi vakti oldu. Hizmetçi, Hâtem gibi cömert birisinin verdiği bir tabakla çıkageldi.[113]

Hem mal hem hal sahibi biri, Şeyh'in durumunu biliyordu; ona hediye göndermişti.

Tabağın bir köşesinde dörtyüz dinar vardı, bir tarafında da kağıda sarılı yarım dinar.

Hizmetçi geldi. Selâm verip, tabağı, o eşsiz Şeyh'in önüne koydu.

Tabağın üstünden örtü kaldırılınca, topluluk Şeyhin kerametini gördü.

Hepsinden bir feryattır yükseldi: "Ey şeyhlerin başı, sultanların şahı bu nedir?

Bu ne sır, bu ne sultanlık! Ey sır sahiplerinin efendisi!

Biz bilemedik, affet! Saçma sapan, ulu orta hayli (şeyler) söyledik.

Körcesine sopa sallıyoruz, elbette kandilleri kırarız.

Sağırlar gibi bir tek söz duymadan, kendi aklımızca cevap vermeye kalkıştık, hezeyanlarda bulunduk.

Biz Musa'dan bile ibret almadık. O dahi Hızır'ı kınadı da, (utancından) yüzü sarardı.

Hem gözü o kadar yüceleri gördüğü, gözünün nûru göklere bile nüfuz ettiği halde!

Ey zamanın Musa'sı! Değirmendeki farenin gözü, ahmaklıktan senin gözünle bahse kalkıştı" dediler.

Şeyh "Bütün o sözleri, size helâl ettim" buyurdu. "Bunun sırrı şuydu: Ben Allah'tan bunu diledim, Allah da bana doğru yolu gösterdi.

O dinar, gerçi az bir paraydı, fakat gelmesi çocuğun ağlamasına bağlıydı.

Helva satan çocuk ağlamasaydı, rahmet denizi coşmazdı" dedi.

113 İslâm kaynaklarında **Hâtem-i Tâî** diye geçen bu zat, Abdullah bin Sa'd'in oğludur. Cömertliğiyle meşhur olan Hâtem, 604 yılında ölmüştür.

Kardeş! Çocuk, senin cisim çocuğundur. İyi bil ki muradına erişmen de ağlamana bağlıdır.

O elbiseyi elde etmek istersen, cesedindeki göz çocuğunu ağlat!

(ilk b.376, son b.444)

TAKLİT, HER İYİLİĞİN ÂFETİDİR

Taklit, her iyiliğin âfetidir; o, sağlam bir dağ bile görünse hakikatte samandan ibarettir.

Mukallit, söz söylerken ağlasa bile habîsin maksadı, ancak tamahtır.

Ağlar da yanık sözler söyler. Fakat kendisinde yanan yürek nerede, yırtılan etek nerede?

Muhakkikle mukallit arasında çok fark vardır. Bu Davut (a.s.) gibidir, öbürü ses gibi!

Bunun sözleri yanıklıktan doğar, öbürüyse söylenmiş köhne sözleri belleyip nakleder.

Kendine gel, kendine! O hüzünlü sözlere kapılma. Öküzün üstünde yük var, kağnı feryat edip ağlıyor!

Ama mukallit de sevaptan mahrum değildir. Hesap görülürken ağlayıcıya da para verirler.

Kâfir de Allah der, mümin de. Fakat ikisinin arasında çok fark var.

Yoksul ekmek için Allah der, müttakî kimse ise candan, gönülden.

Eğer yoksul, söylediği sözün (manasını) bilseydi; gözünde ne az kalırdı, ne çok.

Ekmek isteyen, yıllardır "Allah" der; fakat saman için Mushaf taşıyan eşeğe benzer.[114]

Dudağındaki (söz) gönlünden doğup, içini aydınlatsaydı, bedeni zerre zerre olurdu.

Şeytan'ın adı büyü yapmaya yarar; sen de Allah adıyle para kazanıyorsun.

(ilk b.484, son b.502)

114 Cuma Sûresi, 5. âyete işaret edilmektedir.

BİR KÖYLÜNÜN KARANLIKTA AHIRDAKİ ARSLANI ÖKÜZÜ SANIP OKŞAMASI

Köylünün biri, öküzünü ahıra bağlamıştı. Arslan gelip öküzü yedi, yerine geçip oturdu.

Köylü geceleyin ahıra girip (karanlıkta) köşeye, bucağa el atarak öküzü aramaya koyuldu.

Elini arslana sürtmekte; sırtını yvağrısını yukarı aşağı okşamaktaydı.

Arslan ise "Aydınlık olsaydı (bunun) ödü patlar, yüreği kan kesilirdi.

Fakat şimdi pervasızca beni okşuyor, kaşıyor; çünkü gece vakti beni öküz sanıyor" demekteydi.

Yüce Allah da "Ey mağrur kör! Tur Dağı benim adımdan paramparça olmadı mı?[115]

Eğer biz kitabımızı dağa indirseydik, dağ parçalanır, yerinden kopar, başka bir yere göçerdi"buyurmakta;[116]

Eğer Uhud Dağı, beni anlasaydı o dağdan ırmak ırmak kan akardı (deyip durmaktadır).

Sen bu adı babandan, anandan işittin de onun için ona gâfilce yapıştın.

Bu sırrı taklitsiz anlasan, Hakk'ın lûtfuyla nişansız bir hale gelir,(yok olur) gizli bir sese benzersin.

(ilk b.503, son b.512)

TAMAH PERDELERİNİ YIRT

Gözün, aklın ve kulağın saf olmasını istiyorsan tamah perdelerini yırt.

Çünkü sûfiyi yoldan çıkaran tamahtır. Yoldan çıkarır da sûfinin hali mahvolur ve o, ziyan içinde kalır.

Yemeğe, zevk ve semâa tamah ediş, hakikate akıl erdirmesine mani olur.

Ayna bir şeye tamah etseydi, bizim gibi münafık olur, her şeyi olduğu gibi göstermezdi.

115 A'râf Sûresi, 143. âyete işaret edilmektedir.

116 Haşr Sûresi, 21. âyetten iktibas yapılmıştır.

Terazinin mala tamahı olsaydı, tarttığını nasıl doğru tartardı?

Her peygamber, kavmine açıkça "Ben sizden peygamberlik için ücret istemiyorum.[117]

Ben yol göstericiyim, müşteriniz ise Allah'tır. Allah, benim tellallığımı iki baştan da verdi" demiştir.

"Benim ücretim, dosta kavuşmaktır. Ebubekir kırk bin dinar verdi ama,[118]

onun kırk bini, benim ücretim olamaz ki! Hiç boncuk, Aden incisine benzer mi?"

Kimde tamah varsa dili tutuk bir hale gelir. Nasıl olur da tamahla göz ve gönül aydınlanır, buna imkân var mı hiç?

Tamahkâr adamın gözünün önünde makam ve altın hayâli, gözdeki kıl gibidir.

Fakat Hak'la dolu olan sarhoş bundan müstesnâdır. Ona hazineler versen, yine de hürdür.

Sevgiliye kavuşma devletine eren kişinin gözünde bu dünya, murdar bir şeyden ibarettir.

(ilk b.569, son b.582)

AYAKKABIN OLSA BİLE TAŞLIĞA GİTME

Nefsini öldürürsen özür serdetmeden kurtulursun; ülkede hiçbir düşman olmaz.

Düşman, ona derler ki sana kasdetsin. Kendi kendine can çekişene, düşman demezler.

(Zavallı) yarasa güneşe düşman olamaz. Hicâba girmiş, kendi kendisine düşman olmuştur.

Güneşin ışığı onu öldürür; fakat güneş, hiç yarasanın zahmetini çeker mi? Yarasa güneşe bir kötülükte bulunabilir mi?

Halk nasıl olur da o tek kişinin gözüne perde olur? Bilakis kendi gözlerini kör eder, kendi gözlerini kötü bir hale sokarlar.

117 Kur'ân-ı Kerîm'de, birçok sûrede (meselâ Hûd Sûresi, âyet: 29-51), birçok peygamberin böyle söylediği bildirilir.

118 Hz. **Ebûbekir**'in, Peygamber (s.a.v.) uğruna kırk bin dinarını harcadığı ve hiçbir şeyi kalmayıp üzerine giyecek bir şeyi bile bulunmadığından üç gün evinden çıkamadığı rivayet edilmiştir.

(Tıpkı) efendisiyle inada girişip kinlenerek kendisini öldüren Arap köle gibi...

Köle, sahibine ziyan vermek için kendisini damdan başaşağı yere atar, helâk olup gider.

Hasta, doktora düşman olmuş; çocuk, kendisini terbiye edene kin beslemiş olsa (zararı kime?)

Hakikatte hasta da, çocuk da kendi yolunu vurmakta, kendi akıl ve canının yolunu kesmektedir.

Bez yıkayan, güneşe kızarsa; balık, denize hiddet ederse; bir bak, ziyanı kime? Sonunda bu kızgınlık yüzünden kimin bahtı kararır?

Allah seni çirkin yarattıysa, kendine gel de bâri hem yüzü çirkin, hem huyu çirkin olma!

Ayakkabın olsa bile taşlığa gitme. İki boynuzun varsa dört boynuzlu olma.

Sen, "Ben filan kişiden daha aşağı mıyım ki tâlihim böyle ters gidiyor" diye haset ediyorsun ama,

esasen (bil ki) haset de başka bir noksan, başka bir ayıptır; hatta bütün aşağılık (şeylerden) daha beterdir.

Şeytan da aşağı olmadan arlandı, bunu ayıp telakkî etti de kendisini yüzlerce kötülüğe düşürdü.

Ben bu çalışıp çabalama dünyasında iyi huydan daha güzel bir ehliyet görmedim.

Kimde iyi huy varsa kurtulmuştur; kimin kalbi sırçadansa kırılmıştır.

Herkes, önce kendi kusurunu görseydi, halini ıslah etmekten gaflet eder miydi?

Halk kendisinden gâfildir, babam gâfil... Onun için birbirlerinin kusurlarını görürler.

Ben kendi yüzümü göremem de senin yüzünü görürüm; sen de benim yüzümü görürsün.

Kendi yüzünü görmeye muktedir olanın nûru, halkın nûrundan fazladır.

O ölse bile nûru bâkidir. Çünkü (onun) görüşü, Hakk'ın görüşüdür.

Kendi yüzünü, gözünün önünde apaçık bir sûrette gören nur, bildiğimiz nur değildir.

(ilk b.785, son b.886)

SÛRETİ GÖRDÜN AMA MÂNADAN GÂFİLSİN

Bil ki güzel ve iyi yüz, kötü huyla beraber olunca kalp akçaya bile değmez.

Bil ki zâhiri sûret yok olur gider, fakat mâna âlemi ebedîdir, kalır.

Testinin şekliyle ne vakte dek oyalanıp duracaksın? Testinin nakşından geç, ırmağa, suya yürü.

Şeklini gördün ama, mânadan gâfilsin. Akıllıysan sedefteki inciyi bul.

Âlemdeki bu sedefe benzeyen kalıpların hepsi, can denizinden dolayı diridir.

Fakat her sedefte inci bulunmaz. Gözünü aç da her birinin gönlüne, içine bak.

Onda ne var, bunda ne var?Anlamaya (çalış). Çünkü o değerli inci, nâdir bulunur.

Görünüşe bakarsan dağ, bir la'l taşına göre yüzlerce defa büyüktür.

Senin elin, ayağın, saçın, sakalın da gözünden defalarca daha büyüktür.

Fakat (şu) âşikârdır ki iki gözün, bütün uzuvlarından daha değerlidir.

Gönlüne gelen bir tek düşünce yüzünden de yüzlerce cihan, bir anda başaşağı devrilir gider.

Padişahın cismi, görünüşte birdir ama, yüz binlerce asker, arkasından koşar.

Fakat o tertemiz padişahın şekli ve sûreti de gizli bir fikre mahkûmdur.

Şu sayısız halka bak, hepsi de yeryüzünde bir düşüncenin (peşinde) sel gibi akmada.

Halk, o düşünceyi küçük ve ehemmiyetsiz görür ama, sel gibi cihanı suya boğar, alıp götürür.

Âlemde her hünerin fikirle kâim olduğunu; evlerin, köşklerin, şehirlerin, dağların, sahraların, nehirlerin hep ondan meydana geldiğini;

denizdeki balığın denizin vücûduyla yaşadığı gibi, karanın, denizin, güneşin, göğün fikirle diri bulunduğunu görüyorsun da,

neden körleşip ahmaklık ediyorsun? Neden sence ten, Süleyman

gibi oluyor da fikir karınca gibi?[119]

Neden gözüne dağ büyük görünüyor; (neden) fikri fare gibi küçük, dağı kurt gibi büyük sanıyorsun.

Âlem, (senin) gözünde pek korkunç, pek büyük görünmekte... Buluttan, gökten, gök gürlemesinden ürküp korkuyor, tir tir titriyorsun.

Halbuki ey eşekten aşağı kişi! (kendinden) fikir âleminden emin ve gâfilsin; bir taş gibi o cihandan haberin yok!

Çünkü sûretten ibâretsin, akıldan nasîbin yok. İnsan huylu değilsin, bir eşek sıpasısın!

Bilgisizlikten gölgeyi insan görüyorsun; o yüzden sence insan, bir oyuncaktan ibaret, değersiz bir şey.

Hele dur; bir gün o fikir ve hayal, örtüsüz bir sûrette kol kanat açsın...

O zaman dağları yumuşak pamuk gibi görürsün, bir de bakarsın ki bu soğuk, sıcak yeryüzü yok oluvermiş!

O zaman bir, diri ve güzel olan Allah'tan başka ne göğü görürsün, ne yıldızı, ne de varlığı...

(ilk b.1019, son b.1045)

HER CANIN BAŞKA BİR GIDASI VARDIR

Cihan, bir cihetten faydasızdır (ama), başka bir cihetten faydalarla dopdoludur.

Sana faydalı olan şey, bana faydasız bile olsa -mademki sence faydalıdır- onu yapmaktan geri durma.

Yusuf'un güzelliği kardeşlerince abesti, lüzumsuzdu; fakat bütün bir âleme faydalıydı.[120]

Davud'un sesi o kadar güzeldi ama, güzel sesten anlamayana bir sopadan çıkan sesti ancak.

119 Neml Sûresi, 16-18. âyetlerde **Süleyman** Peygamber'in cinlerden, insanlardan, kuşlardan meydana gelmiş olan ordusu geçerken **karıncaların** bulunduğu bir yere geldiği, karıncaların reisinin, onlara "Yuvalarınıza girin Süleyman ve askerleri, sizi çiğnemesin" dediği beyan edilir. Aynı zamanda bir karıncanın Süleyman'a armağan olarak bir karınca budu götürdüğü de halk hikâyelerindendir. Edebiyatta kudret ve aciz sembolü olarak dâima Süleyman'la karınca karşılaştırılır.

120 Yusuf Sûresi'nin 31. âyetinde **Hz. Yusuf**'un bir melek kadar güzel olduğu ve -kendisine âşık olan Zeliha'nın verdiği davette- onu gören kadınların elma soyarken ellerini doğradıkları hikâye edilmektedir.

Nil Nehri'nin suyu, âb-ı hayattan daha hoştu, daha feyizliydi; fakat nasipsiz ve münkir olanlara kandı.[121]

Şehitlik, mümin için hayattır; münafık içinse ölüm ve çürümedir.

Âlemde bir sürü halkın mahrum olmadığı bir nimet var mıdır? Söyle!

Şekerden öküze, eşeğe ne fayda var? Her canın başka bir gıdası vardır.

Fakat o gıda, gıdalanan kişi için ârizi ise ona nasihat etmek, kendisini doğru yola getirmek demektir.

(Hani) birisi hastalık dolayısıyla toprak yemeyi sever; toprağı, kendisine gıda sanır;

(ama) o, asıl gıdasını unutmuş, hastalık yüzünden gıda sandığı şeye yüz tutmuştur.

Şerbeti bırakmıştır da zehir içmektedir. Hastalık yüzünden alıştığı gıda kendisine tatlı gelmektedir.

İnsanın aslî gıdası Hakk'ın nûrudur; ona hayvan gıdası lâyık değildir!

Fakat gönül, hastalık yüzünden bu gıdaya düşmüştür; gece gündüz bu suyu içmekte, bu toprağı yemektedir.

Bu gıdayı yiyen kişinin yüzü sararır, ayakları gevşer, yüreği oynar. Nerede bu gıda, nerede yol yol olan göklerin gıdası?

O gıda, devlete erişen has kullara mahsustur. O, boğazsız, âletsiz yenir.

Güneşin gıdası, arş nûrundandır; hasetçinin, Şeytan'ın gıdası ferş dumanından!

Cenâb-ı Hak, şehitler için "Onlar rızıklanırlar" buyurdu. O gıda için ne ağız vardır, ne tabak![122]

Gönül, her dosttan bir gıda alır, her bilgiden bir safâ elde eder.

Her insanın sûreti, bir kâseye benzer. Göz ise o kâsenin manasını görüp duyan bir âlettir.

Buluştuğun herkesten bir gıda alırsın, her dostun yakınlığından bir şey elde edersin.

121 **Firavun**, **İsrailoğulları**nın **Musa** Peygamber'le gitmelerine müsaade etmediğinden Cenâb-ı Hak **Mısırlılar**a bazı belâlar vermiştir. Yağmurlar yağmış, çekirge ve kurt üşüşüp ekinlerini yemiş, her tarafta kurbağalar zuhur etmiştir. Bu cümleden olarak **Nil** nehri, Mısırlılara kan olmuş, halbuki İsrailoğulları için halîs su kesilmiştir. Tevrat'ta hikâye edilen bu belâlar Kur'anda da anlatılır.

122 Âl-i İmran Sûresi, 169-170. âyetlere işaret edilmektedir.

Yıldız, yıldızla aynı burçta kırân etti mi mutlaka her ikisine uygun bir şey doğar.[123]

Erkekle kadının buluşmasından çocuk doğduğu gibi, taşla demirin birleşmesinden de kıvılcım meydana gelir.

Toprağın, yağmurla birleşmesi, meyveleri, yeşillikleri, çiçekleri bitirir.

İnsan, yeşilliğe baksa gönlü hoşlanır, üzüntüsü gider, neşelenir.

Ruhumuz neşelenirse bizden iyilikler, ihsanlar doğar.

Sanat, nasıl olur da sanatkârdan ayrılır? Hiç var olan, varlıktan başka bir yerde oturur mu?

Bu işlerin, güçlerin o denizden olduğunu görmeyen, her an yeni bir mihraba yüz çevirir.

O, tatlı denizden acı su içmiştir de, sonunda acı su, onu kör etmiş gitmiştir.

(ilk b.1071, son b.1118)

YIL GEÇTİ, EKİN VAKTİ DEĞİL. BEDEN AĞACINA KURT DÜŞTÜ

Ne mutlu o kişiye ki gençlik çağını ganimet bilir de (mânevî) borcunu öder.

Kudretli olduğu günlerde sıhhatli, güçlü, kuvvetli bulunduğu zamanlarda (kulluk ödevini) yerine getirir.

Çünkü gençlik çağı, yemyeşil, terü tâze bir bahçe gibi esirgemeksizin meyveler yetiştirir.

Genç adamın kuvvet ve şehvet pınarları akıp durur. Bedenin zeminini onlarla yeşertir.

Gençlik; mamur, tavanı adamakıllı yüksek, dört duvarı sapasağlam bir eve benzer.

Ne mutlu o kişiye ki ihtiyarlık günleri gelip çatmadan, boynunu liften yapılmış iple bağlamadan;

toprak çoraklaşmadan, çözülüp akmadan işini başarmıştır. Çünkü

123 **Kırân**, iki yıldızın aynı burcun aynı derecesinde bulunuşudur. Zamanında Sa'deyn, yani Müşteri ile Güneşin kıranı olan padişaha **"Sâhib-kırân"** derler. Bu padişahın dört kılıç takması âdetmiş.

çorak yerden hiç güzel bitki yetişmez.

İhtiyarın gücü, kuvveti kesilir, şehvet suyu akmaz olur. Kendisine de faydası olmaz, başkalarına da...

Kaşları eyer kuskunu gibi aşağı düşer; gözleri sulanır, görmez olur.

Yüzü buruşukluktan kertenkele sırtına döner. Söz söyleyemez, tat alamaz olur; dişleri bir şey kesmez bir hale gelir.

Gün geçip gitmiş, akşam çağı gelip çatmış, leş gibi beden topallamakta, yol ise uzun... İş görülecek yer yıkık, iş işten geçmiş...

Kötü huyların kökleri kuvvetlenmiş; onu kökünden söküp çıkaracak kuvvet azalmış.

Yıl geçti, ekin vakti değil. (Elde) yüz karalığından, kötü işten başka da mahsûl yok.

Beden ağacına kurt düştü. Onu söküp ateşe atmak lâzım.

Yolcu! Kendine gel, kendine! Vakit geçti, ömür güneşi kuyuya doğruldu.

Bu iki günceğizinde olsun, kuvvetin varken kocalığını Hak yoluna sarfet.

Elinde kalan şu kadarcık tohumu olsun ek de ihtiyarlığın bu iki anlık müddetinden, uzun bir ömür bitsin.

Bu aydın çerağ sönmeden kendine gel de hemen fitilini düzelt, yağını tazele.

Yarın yaparım deme! Nice yarınlar geçti. Ekin zamanı tamamiyle geçmesin, dikkatli ol!

Nasihatimi dinle! Beden, kuvvetli bir bağdır. Yeniyi istiyorsan, eskiden soyun.

Dudağını yum, altın dolu avucunu aç. Ten nekesliğini bırak, âlicenaplığı ele al.

Âlicenaplık, şehvetleri, lezzetleri terk etmedir. Şehvet yüzünden düşen kalkmamıştır.

Bu yiğitlik ve cömertlik, cennet selvisinin bir dalıdır. Yazıklar olsun böyle bir dalı elinden bırakana![124]

(ilk b.1215, son b.1273)

124 Hz. Peygamber'in, "Cömertlik, cennet ağaçlarından bir ağaçtır; dalları dünyaya eğilip yayılmış. Kim bir dalına yapışırsa o dal, yapışanı cennete götürür" meâlinde bir hadisi vardır.

MUSA (A.S.) İLE CENÂB-I HAKK'A KENDİNCE YAKARAN ÇOBANIN HİKÂYESİ

("Sen birleştirmek için geldin, ayırmak için değil!")

Musa (a.s.), yolda bir çoban gördü. Çoban, şöyle söylenip duruyordu: "Ey kerem sahibi Allah!

Sen neredesin? Ben sana kul kurban olayım, çarığını dikeyim, saçını tarayayım.

Elbiseni yıkayayım, bitlerini kırayım... Ulu Allah, sana süt ikram edeyim.

Elceğizini öpeyim, ayacığını ovayım, uyuma vaktin gelince yerceğizini süpüreyim.

Bütün keçilerim sana kurban olsun. Bütün nağmelerim, heyheylerim senin yâdınladır; Allah'ım!"

Çoban, böyle saçma sapan şeyler söyleyip duruyordu. Musa, (çobana) "Sen kiminle konuşuyorsun?" diye sordu.

Çoban, "Bizi yaratanla; bu yeri, göğü halk edenle" diye cevap verince,

Musa dedi ki "Eyvahlar olsun; ne kötü bir hale düşmüşsün sen! Daha Müslüman olmadan, kâfir olmuşsun!

Bu ne saçma söz, bu ne küfür, bu ne olmayacak şey! Ağzına pamuk tıka!

Küfrünün pis kokusu dünyayı tuttu; küfrün, din kumaşını yıprattı.

Çarık, dolak ancak sana yaraşır. Bir güneşe bu çeşit şeylerin lüzûmu olur mu?

Böyle sözlerden ağzını kapamazsan bir ateş gelir, halkı yakar.

Hakk'ın her şeye kâdir ve her hususta âdil olduğunu biliyorsan, nasıl oluyor da bu hezeyanlara, bu küstahlığa cüret ediyorsun?

Sen bunları kime söylüyorsun? Amcana, dayına mı? Hakk'ın sıfatlarında cisim ve ihtiyaç sahibi olmak var mı?

Büyüyüp gelişmekte olan, süt içer; ayağa muhtaç olan, çarık giyer.

El, ayak sahibi demek, bizim için övüş vesilesidir. Fakat Hakk'ın arılığına nisbetle kusurdur.

O'na, "Doğmaz, doğurmaz" vasfı lâyıktır. Babayı da yaratan o, oğlu da...[125]

125 İhlâs Sûresi, 3. âyetten iktibas edilmiştir.

Çoban: “Ya Musa, ağzımı bağladın, pişmanlıktan canımı yaktın!” dedi.

Elbisesini yırtıp yana yakıla bir ah çekti; başını alıp çöle doğru yola düştü.

Musa’ya Allah’tan şöyle vahiy geldi. “Kulumuzu bizden niçin ayırdın? Sen birleştirmek için geldin, ayırmak için değil!

Elinden geldiğince ayrılığa ayak basma. Benim katımda en hoşlanılmayan şey ayrılıktır.

Ben, herkese bir huy, bir çeşit ıstılah verdim.

Ona övgü olan söz, sana yergidir; ona göre baldır, sana göre zehir!

Biz temizden de münezzehiz, pisten de. Ağırlıktan da arıyız, çeviklik ve titizlikten de!

Kullarıma ‘ibadet edin’ diye emrettimse bir kâr, bir fayda elde edeyim diye değil, onlara ihsanlarda bulunayım diye emrettim.

Hintlilere Hintlilerin sözleri övgüdür, Sintlilere Sintlilerin...

Onların beni tesbih etmeleriyle münezzeh, mukaddes olmam. Bu tesbih incilerini saymakla onlar kendileri temizlerler.

Biz dile, söze bakmayız; gönüle, hâle bakarız.

Kalp huşû sahibiyse kalbe bakarız; isterse sözünde kulluk ve tevâzu olmasın!”

Ondan sonra Cenâb-ı Hak, gizlice Mûsâ’nın gönlüne, dile gelmeyecek sırlar söyledi.

Mûsâ’nın gönlüne sözler döktüler. Görmekle söylemeyi birbirine karıştırdılar.

Nice defa kendisinden geçti, nice defa kendisine geldi. Kaç kere ezelden ebede uçtu!

Mûsâ, Allah’tan bu azarı duyunca çöle düşüp çobanın ardından koştu.

O hayran âşığın izini sürdü, çöldeki otların tozunu silkti.

Mûsâ nihayet onu bulup gördü; dedi ki “Müjdemi ver! Allah’tan izin geldi.

Hiçbir sebep ve tertip yolu arama; daralan gönlün ne isterse onu söyle!

Senin küfrün din; dinin, can nûru... Sen emniyete erişmişsin; bütün bir cihan da senin yüzünden emniyette...

Ey 'Allah dilediğini yapar' sırrına erişip o sırla her şeyden affedilmiş olan kişi; pervasızca yürü, dilini aç!"

Çoban, (dedi ki) "Ey Mûsâ, ben o halde, o sözden geçtim. Şimdi kendi gönlümün kanına bulandım.

Ben Sidretü'l-müntehâ'yı da aşmış, oradan bile yüz binlerce yıl öte gitmişim.

Sen bir kamçı vurdun; atım şahlanıp sıçradı, kâinatı aştı.

Nâsûtumuzun mahremi Lâhut olsun artık; aferin eline, koluna![126]

Şimdi benim halim, söze sığmaz. Zaten bu söylediğim de benim ahvâlim değil.

Aynada bir sûret görürsün hani; o senin sûretindir, aynanın değil.

Neyzen, ney üfler. Fakat bu nefes ve bu nefesten çıkan ses neyin midir, neyzenin mi? Bu ses neyin harcı mı, neyzenin harcı mı?"

Kendine gel, kendine! Hakk'ı övsen de bu övüşünü, çobanın lâyık olmayan övüşü gibi bil, öyle tanı.

Senin övüşün, çobanın övüşüne nispetle daha iyidir. Ama Hakk'a nispetle onun da değeri yok, onun da sonu gelmez.

(ilk b.1720, son b.1795)

BİR BEYİN, AĞZINA YILAN KAÇAN BİRİSİNİ İNCİTMESİ

(Akıllıların düşmanlığı, akılsızların dostluğundan yeğdir.)

Akıllı kimseden bir cefâ gelse o cefâ, câhillerin vefâsından daha iyidir.

Peygamber (a.s.), "Akıllının düşmanlığı, câhilin sevgisinden yeğdir" dedi.

Akıllı birisi, atına binmiş geliyordu. Uyumakta olan birisinin ağzına da bir yılan kaçmak üzereydi.

Atlı onu görüp adamcağızı kurtarmak, yılanı ürkütüp kaçırmak için koşmaya başladı; fakat fırsat bulamadı.

Akıllı birisi olduğundan o uyumakta olan adama şiddetlice birkaç topuz vurdu.

126 **Nâsût**, **kesret** (çokluk) âlemi olan bu âlemdir; **lâhût** ise **vahdet** (birlik) âlemi olan ilâhî âlemdir. Vahdet-i vücûd'a göre Nâsût âlemi, Lâhût âleminin zuhûrudur.

O şiddetlice vurulan topuzun acısı, adamı bir ağacın altına kadar kaçırdı.

Oraya bir hayli çürük elma dökülmüştü. Adama "Ey dertli kişi, bunları ye!" dedi.

Adama o kadar elma yedirdi ki artık yedikleri ağzından dökülmeye başladı.

(Adam), "Beyim, ben sana ne yaptım, bana ne kastın var?"

Eğer bana hakikaten bir kastın varsa vur kılıcı, birden kanımı dök gitsin.

Sana çattığım saat ne uğursuz saatmış! Ne mutlu senin yüzünü görmeyene!

Dinsizler bile, kimseye suçsuz, günahsız yere az çok bir (suç) işlemeden, böyle zulüm etmezler; bu eziyeti câiz saymazlar" diyordu.

Söz söylerken ağzından kan geliyordu. "Yarabbi, cezasını sen ver!" diye bağırmakta,

her an ona kötü (sözler) söylemekte, lânet etmekteydi. Atlı ise "(Çabuk) bu düzlükte koş!" diye onu dövüyordu.

Adam, topuz acısıyla, atlının korkusundan yel gibi koşmaya başladı. Hem koşuyor, hem yüzüstü düşüyordu.

Karnı toktu, uykulu ve gevşemiş bir haldeydi. Ayağında, yüzünde pek çok yaralar açıldı.

Atlı o adamı akşam vaktine kadar koşuşturup durdu. Nihayet adamın safrası kabardı, kusmaya başladı.

İyi, kötü yediklerini kustu. Bu kusma esnasında yılan da (midesinden) dışarı çıktı.

O yılanı gören (adam), kendisine (bu) iyiliği yapan atlının önünde yerlere kapandı.

O kapkara, çirkin ve korkunç yılanı görünce, bütün dertlerini unuttu.

Dedi ki "Sen, bir rahmet Cebrâilisin, yahut da nimetler veren bir lûtuf sahibisin.

Ne kutlu saatmiş ki beni gördün. Ölüydüm, bana yeni bir can bağışladın.

Sen, beni analar gibi aramaktayken, ben eşekler gibi senden kaçıyordum.

Eşek, sahibinden eşekliği yüzünden kaçar. Halbuki sahibi, iyiliğinden

dolayı onun peşine düşer.

Onu, bir fayda elde etmek, bir ziyandan kurtulmak için aramaz; kurt, yahut yırtıcı bir canavar paralamasın diye arar.

Ne mutlu yüzünü görene, yahut ansızın senin bulunduğun yere ulaşana!

Tertemiz can bile seni övmüştür; halbuki ben, sana ne kadar kötü ve saçma şeyler söyledim.

Fakat efendim, padişahlar padişahı sultanım! Onları ben söylemedim, bilgisizliğim söyledi.

Bir parçacık olsun bu hali bilseydim, böyle abes sözler söyleyebilir miydim?

Ey iyi huylu (bey)! Eğer bana bu hali kinâye ile bile olsa çıtlatsaydın, seni bir hayli överdim.

Fakat sükût ederek kızgın göründün. Hiçbir şey söylemeksizin kafama vurmaya başladın.

Başım sersemleşti, aklım gitti. Hele benim bu başımın, zaten aklı da kıt!

Ey yüzü de güzel, işi de güzel adam, affet! Deliliğimden söylediğim sözleri bağışla!"

Atlı (dedi ki) "Eğer ben, bunu biraz çıtlatsaydım derhal yüreğin erir, ödün patlardı.

Yılanı sana bir anlatsaydım korkudan canın çıkıverirdi."

Mustafa (a.s.) buyurdu ki: "Canınızdakı düşmanı size, olduğu gibi anlatsam.

Yiğitlerin bile ödü patlar. Ne yol yürümeye tâkatları kalır, ne bir işin tasasına düşerler!

Ne kimsenin gönlünde niyaz etmeye kudret kalır, ne teninde oruç tutmaya, namaz kılmaya kuvvet!"

Bunu duyan, kedinin önündeki sıçan gibi yok olur; kurtun önündeki kuzu gibi mahvolur.

Ne uyku uyuyabilir, ne yemek yiyebilir. Onun için ben sizi, bunu söylemeden terbiye etmekte, yetiştirmekteyim.

"Eğer sen, içindeki yılanı bilseydin, ne elma yemeye kuvvetin kalırdı, ne yol yürümeye, ne de kusmaya!

Sen bana sövüyordun, ben de seslenmiyor, fakat atımı sürüyordum. Gizlice de, 'Yarabbi, sen işimi kolaylaştır' demekteydim.

Sebebi söylememe izin yoktu; fakat seni (kendi haline) bırakmak da elimde değildi.

Her an gönlümdeki dert yüzünden, 'Yarabbi, kavmime yolu sen göster, çünkü onlar bilmiyorlar' demekteydim." [127]

Derdinden kurtulan adam, secdeler etmekte, "Ey bana saadet, ikbal ve hazine olan!

Ey yüce kişi! Allah'tan hayırlar bul. Bu zayıfın sana şükretmeye kudreti yok.

Mükâfatını Allah versin. Ağzım, dilim, sana şükretmekten âciz" demekteydi.

İşte akıllı kimselerin düşmanlığı bu çeşittir. Onların zehirleri bile cana neşe verir.

Ahmağın dostluğu ise eziyettir, sapıklıktır. Misal olarak bir de şu hikâyeyi dinle:

(ilk b.1876, son b.1931)

BİR AYI İLE DOSTLUK YAPAN ADAMIN HİKÂYESİ

Bir ejderha bir ayıyı yakalamıştı. Yiğidin biri, giderken ayının bağırmasını duydu.

Ayı, ejderhadan dolayı feryad edince o yiğit, ayıyı onun pençesinden kurtardı.

Hile ile babayiğitlik birleşti; er de ejderhayı bu kuvvetle alt edip öldürdü.

Ayı ejderhadan kurtulup o babayiğit erden bu iyiliği görünce, Ashâb-ı Kehf'in köpeği gibi onun peşine takıldı.

(Derken) o Müslüman, hastalanıp yastığa baş koyunca ayı da -ona gönül bağlamış olduğundan- kendisini bırakmadı, başında beklemeye başladı.

Birisi oradan geçerken "Halin nasıl kardeş? Ne haldesin? Bu ayıyla ne işin var?" diye (sordu.)

Yiğit, ejderha hikayesini nakletti. O adam "Ayıya güvenme be ahmak!

Ahmağın dostluğu düşmanlıktan beterdir. Ne sûretle olursa olsun

127 "Allahım, kavmime doğru yolu göster; (çünkü) onlar bilmiyorlar" sözü, Hz. Peygamber'in meşhur ifadelerinden biridir.

uzak tutulması gerekir!" dedi.

Yiğit dedi ki "Vallahi, bunu hasedinden söyledin. Sen ayıya ne bakıyorsun, sevdiğine baksana!"

Adam, "Ahmakların sevgisi aldatıcı bir sevgidir; benim bu hasedim, onun sevgisinden iyidir.

Be adam, gel benimle bir ol da o ayıyı sür, defet! Hemcinsini bırakıp ayıya güvenme!" dediyse de,

(O) yiğit, "Git, git hasetçi herif, kendi işine bak!" dedi. Adam (dedi ki) "İşim buydu, ama sana nasip değilmiş!

Ey yüce kişi, ben bir ayıdan daha aşağı değilim ya. Onu bırak da eşin, dostun olayım ben.

Başına bir şey gelecek diye yüreğim titriyor. Böyle bir ayı ile ormanlığa gitme.

Yüreğim asla olmıyacak şeyden titremedi. Bu seziş, Hakk'ın nûrundandır; ne davaya girişmektir, ne lâf etmek...

Ben müminim, 'Mümin Allah'ın nûruyla bakar' sırrına mazharım. Kendine gel, kendine! Bu ateşgedeyi bırak!" [128]

Bu sözler, yiğidin kulağına girmedi. Sû-i zan, insana kuvvetli bir sesdir.

Ayının elini tuttu, adamın elini bıraktı. Adam da "Senin aklın başında değil, (ben) gidiyorum" dedi.

Yiğit dedi ki "Git, benim kaydıma kalma. Boşboğaz herif! Öyle bilgiçlik taslayıp durma."

Adam tekrar, "Ben senin düşmanın değilim. Peşimden gelirsen kendine lûtfetmiş olursun" dedi.

Yiğit, "Uykumu (getirdin); bırak beni, işine git" dedi. Adam, "Yahu, ne olur bir dosta uy da,

akıllı birisinin himayesinde, gönül sahibi bir dostun yanında uyu" dedi.

Adamın bu işe, bu öğüte pek sıkı sarılmasına kızdı; yüzünü ondan çevirip,

"Bu galiba bir kâtil, bana kasdetmeye gelmiş; yahut bir şey umuyor; dilenci ve serseri herifin biri!

128 Hz. Peygamber'in "Mü'minin ferâsetinden sakının; çünkü o, Allah'ın nûruyla bakar" hadisine işaret vardır.

Yahut da beni bu ayıyla korkutma hususunda evvelce arkadaşlarıyla bahse girmiş olmalı!" dedi.

İçinin kötülüğünden, hatırına iyi bir şey gelmedi. Bütün iyi zannı ayıyaydı. Sanki ayıyla aynı cinstendi!

Bir köpek uğruna bir akıllıyı itham etti; ayıyı muhabbet ve merhamet sahibi bir dost bildi.

O Müslüman, kızarak ve içinden "lâ havle" diyerek ahmağı bırakıp gitti.

"Benim ona ciddiyetle nasihat vermemden, üstüne düşmemden, aklına (bir sürü şey geldi), büsbütün vehimlendi.

Demek ki nasihat yolu kapanmış" dedi. "Fa'rıd anhüm: Onlardan vazgeç" emrine bağlandı. [129]

(ilk b.1932, son b.2066)

BİR DELİNİN CALİNUS'A YALTAKLANMASI, CALİNUS'UN BUNDAN KORKMASI

Calinus, ashâbına "Bana filan ilacı verin" dedi. İçlerinden birisi dedi ki "Ey her fenni bilen üstad, bu ilacı delilik için verirler.

Delilikse, senin aklından uzak. Bu sözü bir daha söyleme! Calinus (dedi ki): Bana bir deli baktı.

Bir müddet güzelce yüzümü, seyretti. Bana göz kırptı, sonra yenimi yakamı yırttı.

Eğer benim, onunla bir münasebetim olmasaydı, o çirkin suratlı nasıl olur da bana yüz çevirirdi?

Eğer kendisiyle bir cinsiyet, bir münasebet görmeseydi nasıl olur da bana gelip çatardı? Nasıl olur da kendi cinsinden olmayana musallat olurdu?

İki kişi birbiriyle bağdaşıp uzlaştı mı, hiç şüphe yok, aralarında birleştikleri bir şey vardır.

Kuş ancak kendi cinsinden olan kuşlarla uçar. Kendi cinsinden olmayanla sohbet etmek âdeta mezara girmekdir.

Bir hakim demiş ki: "Dışarıda bir kargayla bir leyleğin beraberce koşup uçmakta olduğunu gördüm,

129 Secde Sûresi'nin son âyetinden iktibas yapılmıştır.

hayret ettim; ‘Bakalım aralarındaki ortak noktaya ait bir işaret bulabilir miyim?’ diye hallerini araştırmaya koyuldum.

Yanlarına yaklaşınca hayretle gördüm ki ikisi de topalmış!”

(ilk b.2095, son b.2105)

O ALDANMIŞ KİŞİNİN, AYININ VEFASINA GÜVENMESİ

(Sonra) yiğit uyudu, ayı ise (onun yüzüne konan) sineği kovalamaktaydı. Sinek, kovulunca kalktı, fakat inadına yine kalktığı yere gelip kondu.

Ayı, o gencin yüzünden kaç kere sineği kovduysa da sinek yine hemen kalktığı yere gelip konmaktaydı. Ayı, sineğe kızdı; gidip, dağdan kocaman bir taş alıp getirdi.

Sineğin, uyuyan adamın suratına tekrar konmuş olduğunu görünce,

o koca değirmen taşını alıp sineği ezmek için adamın suratına fırlattı.

Taş, uyuyan adamın suratını paramparça etti. Bu olay da bütün âleme yayıldı.

Ahmağın sevgisi, şüphesiz ayının sevgisi gibidir. Kini sevgidir, sevgisi kin...

Ahdi gevşek, zayıf ve bozuk... Sözü büyük, vefası küçük. And içse bile inanma! Eğri sözlü adam andını da bozar.

Mademki yeminsiz sözü yalandır; hilesine de yeminine de inanıp ayran tasına düşme sakın!

Onu nefsi beydir, aklı esir... Farzet ki yüz binlerce defa Mushaf’a yemin etmiş olsun!

Mademki yemin etmeyince ahdini bozuyor, yemin etse onu da bozar.

Çünkü ağır yeminle bağlanan nefis, daha fazla daralır, daha fazla kızıp kaynar.

(ilk b.2124, son b.2136)

TOPLULUKTAN BİR AN BİLE AYRILMA!

Dostları arayıp onların halini hatırını sormayı gerekli bil; ister yaya olsun, ister atlı...

Hatta o adam, düşman bile olsa, yine ihsan iyidir. Çünkü ihsan

yüzünden, düşman bile insana dost olur.

Dost olmazsa bile, hiç olmazsa kini azalır. Çünkü ihsanda bulunmak, kine adeta merhemdir.

Bundan başka daha nice faydaları vardır, ama ey iyi adam! Lafı uzatmaktan korkuyorum.

Sözün özeti şudur: Topluluğa dost ol; put yapan gibi taştan bile olsa, kendine bir arkadaş bul.

Çünkü kervan halkının çokluğu, yol kesenlerin belini kırar, mızraklarını köreltir.

Şeytan, birisini kerem sahiplerinden ayırırsa onu kimsiz, kimsesiz bir hale kor; o halde de bulunca başını yer, mahvedip gider.

Topluluktan bir an bile ayrılmak iyi bil ki Şeytan'ın hilesinden ibarettir.

(ilk b.2146, son b.2166)

BİR BAĞCININ, BAĞINA GİREN ÜÇ KİŞİYİ BİRBİRİNDEN AYIRARAK DÖVMESİ

Bir bağ sahibi, bahçesine üç tane hırsızın girdiğini gördü.

Bu üç kişinin birisi bir fakîh, birisi bir şerif, bir tanesi de bir sûfi idi. Üçü de hafif meşrep ve vefâsız kimselerdi.[130]

Bağcı, kendi kendine "Bunlara karşı söyleyeceğim nice sözler, reddedemeyecekleri nice delillerim var. Fakat bunlar, bir topluluk... Topluluk da kuvvet (demektir.)

Tek başıma bu üçünün hakkından gelemem. Önce onları birbirinden ayırmak lâzım.

Her birini, öbüründen ayırayım. Ondan sonra birer birer saçlarını, sakallarını yolarım" dedi.

(Bir) hile düşünüp arkadaşlarıyla arasını açmak maksadıyla önce sûfiyi (oradan) uzaklaştırdı.

Ona, "Eve git, bu arkadaşlarına bir kilim getir" dedi.

Sûfi gidince öbür iki arkadaşı yalnız kaldı. Fakîhe "Sen fakîhsin, bu da itibar gören bir zat.

130 İslâm hukukunda mütehassıs olan kişiye **fakîh** denir. Hz. Peygamber'in soyundan gelen kişilere de **alevî, seyyid, şerif** adlarını verirler.

Biz, senin fetvanla ekmek yemekte, senin bilgi kanadınla uçmaktayız.

Bu da bizim şehzâdemiz, sultanımız; Seyyid ve Mustafa (a.s.)'ın soyundan...

Şu pisboğaz, hasis sûfi kim oluyor ki sizin gibi padişahlarla düşüp kalkıyor.

Gelince onu savın gitsin. Siz de tam bir hafta benim bahçemde, çayır, çimenliğimde kalın.

Hatta bağ da nedir ki? Canım bile size (feda!). Siz benim sağ gözüm mesâbesindesiniz" dedi.

Onları vesveselendirip kandırdı. -Ah, arkadaştan ayrılmamak gerek!

Sûfi gelince, onu savdılar. (O giderken) bahçıvan da koca bir sopayla ardından seyirtti.

Dedi ki "A köpek! Demek sen sûfisin ha! (Nasıl) cür'et edip de benim bağıma giriyorsun sen!

Sana bu hususta Cüneyd mi yol gösterdi, Bayezid mi? Bu, sana hangi şeyhinden, hangi pîrinden kaldı? [131]

Sûfiyi yalnız bulunca bir iyice dövdü; âdeta yarı canlı bir hale koydu, kafasını (gözünü) yardı.

Sûfi (kendi kendine), "Benim nöbetim geçti. Fakat arkadaşlar, sıranızı bir iyice gözetin (bakalım)!

Beni yabancı saydınız; fakat bilin ki bu kaltabandan daha yabancı değilim.

Benim yediğim (dayağı) siz de yiyeceksiniz. Böyle bir şerbet, her aşağılık kişiye lâyıktır" dedi.

Bahçıvan sûfiden kurtulunca, yine o çeşit bir bahâne kurdu.

Şerife "Ey şerif, eve git kuşluk öğünü için yufka ekmeği pişirmiştim.

Evin kapısını vur, (hizmetçi) Kaymaz'a söyle, o yufka ekmeğiyle kazı getirsin" dedi.

Şerif gidince, fakîhe dedi ki "Ey işi yerinde, gün görmüş, her şeyi anlar, bilir adam! Sen fakihsin, bu meydanda.

O şerif, mânâsız bir iddiada bulunuyor. Anasının ne iş ettiğini kim bilir ki?

Kadına, kadın işine gönül bağlıyorsunuz; hem kadınlar nakıs

131 **Cüneyd-i Bağdâdî** (öl. 297/909) ve **Bayezid-i Bistâmî** (öl.261/876) büyük ve meşhur sûfîlerdendirler.

akıllıdır diyor, hem de onlara itimat ediyorsunuz.

Zamânede nice ahmaklar, kendilerini Ali ve Peygamber soyundan gösterirler."

Zinâdan ve zina edicilerden olan herkes, Hakk'ın mensupları için işte bu zanda bulunur.

(Kendi etrafında) dönen ve bu yüzden başı dönmüş olan kişi, elbette evi de kendisi gibi dönüyor sanır.

O edepsiz bahçıvanın söylediği sözler, kendi haliydi. Peygamber evlâdından o işler uzaktır.

O bahçıvan, dinden dönmüş olanların dölü olmasaydı, Peygamber hânedanı hakkında böyle söyler miydi?

Efsunlar okudu, fakîh de dinledi. Bunun üzerine o bilgisiz zâlim (herif), şerifin ardından gitti.

(Ona) "A eşek, bu bağa seni kim çağırdı? Hırsızlık sana Peygamber'den mi mîras kaldı?

Arslan yavrusu, arslana benzer; sen söyle bakayım, Peygamber'e ne yönden benziyorsun?" dedi.

Hâricî, Âl-i Yâsîn'e ne yaptıysa, o zâlim herif de şerife, aynısını yaptı.[132]

Hatta şeytan, gulyabânî, Yezid ve Şimr gibiler Peygamber evlâdına nasıl kin tutarlarsa o da öyle kin tuttu, öcünü aldı. [133]

Şerif, o zâlimin zulmünden harap oldu; fakîhe "Biz sudan geçtik.

Ayağını dikkatli at. Şimdi yapayalnız kaldın; davul gibi karnına tokmak yiyedur!

Şerifliğimi bir tarafa bırak. Hatta tut ki arkadaşlığa da lâyık değilim; fakat sana karşı böyle bir zâlimden de aşağı değilim ya!" dedi.

Bağcı ondan da kurtulup fakîhe geldi ve dedi ki "Ey fakîh! Ne fakîhi! Ey her aşağılık kişinin bile arlandığı herif!

Behey eli kesilesice! Bağlara gir; câiz mi, değil mi? İzin var mı, yok mu? deme. Bu mu fetvan senin?

Böyle bir ruhsatı Vâsit'te mi okudun? Yoksa bu mesele Muhît'te mi

132 **Hâricî**, **Hz. Ali**'nin halifeliği zamanında kendisine isyan eden meşhur bir tâifenin ismidir. **Âl-i Yâsîn** (Yâsinoğulları) Hz. Peygamber'in soyundan olan kimselere denir; zira **Yâsîn**, Peygamber (s.a.v.)'in adıdır.

133 Emevî meliklerinden **Yezid**, Muâviye'nin oğludur; 60/670 yılında, babasının ölümü üzerine hükümetin başına geçmiştir. **Şimr** ise Kerbelâ'da Hz. Hüseyin'i şehit eden kişidir; 65/675'te Muhtar tarafından öldürülmüştür.

var? [134]

(O zaman) fakîh dedi ki "Vur, vur, hakkın var! Fırsat eline geçti. Dostlardan ayrılanın lâyığı budur."

(ilk b.2167, son b.2211)

KİM USTADAN KAÇARSA TALİHİNDEN KAÇAR

Sana padişahların sövmesi ve dövmesi, sapıkların övmesinden daha iyidir.

Padişahların tokadını ye de aşağılık kişilerin balını yeme... Bu sûretle er olanların tâlihi sayesinde sen de bir er ol.

Çünkü onlardan hil'at gelir, ikbâl gelir; cana sığınan beden, can kesilir. Nerede bir çıplak, bir yoksul görürsen bil ki bir ustadan kaçmıştır.

Gönlünün, o kör, o hiçbir şey olmayan gönlünün dilediğini yapmak istemiştir.

Eğer ustanın dilediğine uysaydı kendisini de bezerdi, yakınlarını da. Dünyada kim ustadan kaçarsa tâlihinden kaçar, bunu böyle bil.

Beden kazancı için bir sanat öğrendin, din sanatına da bir el at!

Dünyada elbisen var, zenginleşmişsin; fakat bu âlemden gidince ne edeceksin?

Âhiret için de bir sanat öğren ki mağfiret kazancını elde edesin.

O dünya da pazarla, kazançla dolu bir şehirdir. Zannetme ki kazanma yalnız bu âlemdedir ve bu kazanç kâfidir!

Yüce Allah "Bu cihanın kazancı, o kazancın yanında çocuk oyuncağıdır" dedi. [135]

Hani bir çocuk, öbür çocuğun üstüne yürür, onunla konuşuyor, birleşiyor gibi hareketlerde bulunur ya...

Çocuklar, dükkâncılık oynarlar ya... Fakat zaman geçirmekten başka ellerine bir şey geçmez.

Gece gelip çatar, çocuk evine aç döner. Öbür çocuklar giderler, o tek başına kalakalır.

Bu âlem oyun yeridir, ölüm de gece. Geri döner gidersin; fakat kese

134 **Vasît** ve **Muhît**, iki fetva kitabıdır.

135 Hadîd Sûresi, 20. âyete işaret edilmektedir.

bomboş, sen de yorgun argın...

A serkeş herif! Din kazancı, aşktır, gönül cezbesidir; Hak nûruna kâbiliyettir.

Bu aşağılık nefis, senden fânî kazanç ister. Fakat niceye bir aşağılık şeyleri kazanıp duracaksın; bırak artık, yeter!

(ilk b.2585, son b.2602)

BİRİNİN, "YÜCE ALLAH, (İŞLEDİĞİM) GÜNAHLAR YÜZÜNDEN BENİ SUÇLU TUTMUYOR, BANA CEZA VERMİYOR" DİYE İDDİAYA GİRİŞMESİ VE ŞUAYB (A.S.)'IN ONA CEVABI

Şuayb (Peygamber) zamanında birisi, "Allah benden nice ayıplar gördü,

nice gühahlarda bulundum; öyle olduğu halde kereminden bana ceza vermiyor, beni suçlamıyor" dedi.

Yüce Mevlâ, gizlice Şuayb (a.s.)'ın kulağına dedi ki: "Ona gayb âleminden fasih bir dille cevap ver:

Sen, 'ben ne kadar suç işledim, öyle olduğu halde Allah kereminden suçuma bakmıyor, bana ceza vermiyor' dedin ama,

ey aykırı düşünceli, ey sersem, ey yolu bırakıp da çölü tutmuş herif!

Seni nice kereler cezalandırdım, fakat senin haberin yok! Ayağından tepene kadar zincirler içinde kalmışsın.

A kara kazan! İsin, pasın kat kat; için, yüzün berbat!

Gönlünde is üstünde is, kurum üstünde kurum! Bu is ve kurum bir derecede ki nihâyet gönlün, bütün sırlara karşı kör olmuş."

Şuayb ona bu nükteleri söyleyince, o can soluğundan adamın gönlünde güller açıldı.

Canı, gökyüzünden gelen vahiy sesini duydu. Dedi ki "Eğer bizi cezalandırdıysa nişânesi nerede?"

Şuayb, "Yarabbi, beni kabul etmiyor; bu suçlamanın, bu cezanın belirtisini aramakta" dedi.

Allah "Ben ayıpları örtücüyüm, sırlarını söylemem. Ancak uğradığı cezaya dair şu tek işareti söyliyeyim.

O'nu cezalandırdığımın bir nişânesi şu: Oruç tutmakta, dua etmekte;

namaz kılmakta, zekat vermekte, başka ibadetlerde bulunmakta; fakat ruhu bir zerre bile zevk duymuyor.

Ne güzel ibadetler ediyor, ne hoş işlerde bulunuyor; fakat bir parçacık bile tat yok.

İbadeti kabuktan ibaret, özü yok; cevizler çok ama, içleri boş.

İbadetlerin netice vermesi için zevk gerek; tohumun ağaç olması için iç gerek!

İçsiz tohum, fidan olur mu? Cansız sûret ise hayalden başka bir şey değildir."

(ilk b.3364, son b.3397)

BİRİSİNİN, MEYVESİNİ YİYENİN ÖLÜMDEN KURTULUP EBEDÎ HAYATA ULAŞACAĞI AĞACI ARAMAYA KALKIŞMASI

(İlim pek yüce ve etrafa yayılmış bir ağaçtır.)

Bilgili biri, hikâye yollu "Hindistan'da bir ağaç vardır; meyvesini yiyen ne ihtiyarlar, ne ölür!" der.

Bir padişah bunu duyar, doğru sanıp o ağaca ve meyvesine âşık olur.

Bu ağacı bulmak, meyvesini getirmek üzere divan adamlarından bilgili birisini Hindistan'a yollar.

Adamcağız yıllarca Hindistan'da o ağacı arar, tarar...

Bulmak için şehir şehir gezer; ne ada bırakır, ne dağ, ne ova!

Kime sorduysa "Bu ne arıyor, deli mi ne?" diye güler, alay ederler.

Gurbet diyarında bir hayli zahmetlere uğrar, nihayet âciz kalır.

Padişahın yanına dönmeye niyet eder, ağlaya ağlaya yola düşer.

Meğerse o nedimin ye'se kapılıp geriye döndüğü memlekette kerem sahibi kutuplardan âlim bir şeyh varmış.

Nedim, ümitsiz bir halde "Önce onun tekkesine gideyim de, oradan yola düşeyim.

İstediğimi bulamadım, ümidim kesildi; bâri duası yoldaşım olsun" der.

Gözleri, dolu bulut gibi yaş döke döke şeyhin huzuruna varır.

"Şeyhim, acımanın, esirgemenin tam zamanı! Ümidim kesildi...

Lütfedecek an, bu an!" der.

Şeyh, "Ümitsizsen bile söyle, isteğin ne? Neye yüz tuttun?" diye sorar.

Nedim, "Bir padişahım var, beni bir ağaç aramak üzere gönderdi.

Ama nasıl ağaç? Âlemde bulunmaz bir şey. Meyvesi, âb-ı hayâtın aslı.

Yıllardır aradım, bir nişânesini bile bulamadım; ancak bu sarhoşlar benimle eğlendiler, beni alaya aldılar... İşte o kadar!" der.

Şeyh gülümser de der ki "Ey saf adam, bu ağaç, âlimdeki ilimdir.

Pek yüce, pek büyük ve etrafa yayılmış bir ağaçtır o! Hattâ ağaç da ne demek? Her tarafı kaplayan deniz gibi âb-ı hayâttır.

Sen sûrete kapılmış, yolunu yitirmişsin. Mânayı elden bıraktığın için onu bulamıyorsun.

Ona kâh ağaç derler, kâh güneş; kâh deniz adını takarlar, kâh bulut!

Hulâsa o öyle bir şeydir ki yüz binlerce eseri vardır. En basit özelliği, sahibine ebedî bir hayat bağışlamasıdır."

Her kim ad ararsa, güvenilir kişi dahi olsa, senin gibi ümitsiz ve perişan olur.

Niçin bir ağacın adına yapışır, talihini karartıp ağzının tadını kaçırırsın?

Addan geç, sıfatlara bak ki sıfatlar zâta doğru yol göstersin sana.

İnsanların ihtilâfı isimlerden meydana gelir; mânaya ulaşan ise esenliğe kavuşur.

(ilk b.3641, son b.3680)

BİRBİRLERİNİN DEDİĞİNİ ANLAMAYAN DÖRT KİŞİNİN ÜZÜM İÇİN KAVGAYA TUTUŞMALARI

Adamın biri, dört kişiye bir dirhem verdi. (O dört) kişiden biri, "Ben bu parayı engûr'a vereceğim" dedi.

Öbürü Arap'tı; "Hayır" dedi, "Ben ineb isterim, engûr istemem."

Üçüncüsü Türk'tü; "Bu para benim" dedi, "Ben ineb istemem, üzüm isterim." Dördüncü ise Rum'du; dedi ki

“Bırakın bu lâfları, istafil istiyoruz biz.”[136]

Derken kavgaya başladılar. Çünkü adların sırrından gâfildiler.

Ahmaklıktan birbirlerine yumruk vuruyorlardı. Bilgisizlikle dolu, bilgiden boş adamlardı bunlar.

Sır sahibi olan, birçok dil bilen, kadri yüce birisi orada olsaydı, onları uzlaştırırdı.

Onlara, “Ben bu bir dirhemle hepinizin isteğini yerine getiririm.

Gönlünüzü, tereddütsüz bana teslim edin. Bu bir dirheminiz, sizin istediğiniz şeylerin hepsini yapar.

Siz susun, dinleyin de konuşma hususunda diliniz ben olayım!

Sizin sözünüz yüz türlüdür, eseriyse ancak savaş ve kızgınlıktan ibarettir.

Süleyman, Hakk’ın tecellisine uğrayınca bütün kuşların dillerini öğrenmiş oldu.

Sen bir karıncaya benzersin, tane toplamak için koşup durmaktasın. Fakat be hey azgın, Süleyman buracıkta! Sen ne arıyorsun?

Tane arayana, tane tuzaktır. Fakat Süleyman arayan, hem Süleyman’ı bulur, hem taneyi elde eder.

Türk, Rum ve Arabın kavgasından, engûr ve ineb şüphelerine düşmekten başka bir şey çıkmaz.

Manevî dilleri bilen Süleyman gelmedikçe, bu ikilik (ortadan) kalkmaz.

(ilk b.3681, son b.3742)

136 Arapça **ineb**, Farsça **engûr**, Rumca **istafil**, üzüm demektir.

Üçüncü Defter

"ZERRELER GÖRDÜM, HEPSİ AĞIZLARINI AÇMIŞLAR"

Ey Hakk'ın ışığı Hüsameddin, şu üçüncü defteri de meydana çıkar. Bir şeyin üç kere yapılması sünnettir.

Üçüncü defterde sır hazinelerini aç, özürleri bir yana bırak.

Senin kuvvetin Hakk'ın kuvvetinden sızıp gelmekte; hararetle atan damarlardan değil.

Şu aydın güneş kandili, fitille, pamukla, yağla aydınlanmıyor ya!

Öylece durup duran gök kubbenin ne ipi var, ne direği!

Cebrâil'in kuvveti, mutfaktan değil, mevcûdâtı yaratandan gelmektedir.

Hak dostlarının kuvveti de bil ki Allah'tandır; yemekten, tabaktan değil.

Onların cisimlerini nurla yuğurdular da bu yüzden ruhu da geçtiler, meleği de.

Sen de Yüce Allah'ın sıfatlarıyla sıfatlandın. İbrahim Peygamber'e olduğu gibi sana da ateş, gül bahçesi haline geldi.

Ey (dört) unsurun mizacına köle olduğu er! Beş duyguyla altı cihet sana râm oldu. [137]

Her mizacın mayası unsurlardır; fakat senin şu mizacın her mertebeden üstündür.

Senin mizacın şu yayılmış, şu geniş âlemden birlik vasfını bir araya derleyip toplayıvermiştir.

Ne yazık ki halkın anlayış sahası pek dar, halkın havsalası yok.

Fakat ey Hakk'ın ışığı! Reyindeki isâbet ve kudret, o kadar büyüktür ki (yaptığın) helva, taşa bile boğaz verir.

Tur Dağı tecelliye uğrayınca boğazlandı, şarap içti; hatta o şaraba tahammül edemedi de,

yarıldı zerre zerre oldu. Hiç dağın, deve gibi oynadığını gördün mü?

137 **Dört unsur**: Ateş, su, hava, toprak; b**eş duygu**: Görme, işitme, koklama, dokunma, tatma; **altı cihet**: Alt, üst, ön, arka, sağ, sol'dur.

Herkes, herkese bir lokma bir şey verebilir ama, boğaz bağışlamak, ancak Hakk'ın işidir.

Allah cisme de boğaz verir, ruha da. Senin her uzvuna ayrı ayrı boğaz bağışlar.

Fakat bu ihsanı, kendini ululuğa verdiğin, kötülükten ve hileden arındığın vakit yapar.

Sen de padişahın sırrını kimseye söylemez, şekeri sineğin önüne koymazsın.

Ululuk sırlarını o adamın kulağı tadar ki süsen gibi yüz dili vardır da yine dilsiz kesilmiştir.

Hakk'ın lütfu, su içsin de yüzlerce ot bitirsin diye toprağa da boğaz ihsan eder.

Sonra topraktan yaratılan mahlûklara boğaz verir, dudak verir. Onlar da arayıp topraktan biten otları yerler.

Hayvan ot yedi de semirdi mi insana gıda olur, ortadan kalkar.

Fakat toprak da insanı, ruhu çıkıp (canlılığını) yitirince yeyip sömürür.

Zerreler gördüm, hepsi ağızlarını açmışlar... Gıdalarını söylesem söz uzar gider.

Yaprakların gıdası, onun keremindendir. Dadıların dadısı, onun umûmî ve (her şeyi) kuşatan lûtfudur.

Rızıkların rızkını o vermekte... Buğday, rızıksız nasıl baş gösterir, (yerden) biter?

Bu sözün sonu gelmez. Ben bir miktarını söyledim, öbürlerini sen anlayıver.

(ilk b.1, son b.29)

HIRS, KULAĞA BİR ŞEY DUYURMAZ

İnsan, ana karnındayken kan emer; varlığı kanladır. Mü'min de pis şeyden böyle temizlik elde eder.

(Çocuk) kandan kesilince gıdası süt olur; sütten kesilince lokma yemeye başlar.

Lokmadan da kesilirse Lokman olur, gizli sevgiliyi açıkça istemeye

koyulur.[138]

Ana karnındaki çocuğa birisi dese ki "Dışarda pek düzgün, pek güzel bir âlem var.

Enine boyuna, kutlu bir yeryüzü... Orada nice nimetler var, nice yiyecekler...

Dağlar, denizler, ovalar, bostanlar, bağlar, çayırlar...

Pek yüksek, ışıldayan bir gökyüzü... Güneş, ay ışığı, yüzlerce süha yıldızı...

Yıldızdan, poyrazdan, doğudan batıdan esen yeller...

Bağlar, bahçeler gelin gibi süslenmekte, bezenmekte.

O âlemdeki şaşılacak şeyler anlatılamaz ki... Sen, neden bu kapkaranlık yerde mihnetler içindesin?

Bu daracık çarmıhta kan yemektesin; hapis içinde, pislikler içinde, sıkıntılar içindesin."

Çocuk kendi haline bakıp bunları reddeder; bu elçilikten yüz çevirir, inkâra düşer.

"(Bu) olmayacak şey; hileden, yalandan başka bir şey değil!" der. Kör adamın vehmi, bunu anlamaktan ne kadar uzak!

Buna benzer bir şey görmediği için, inkârcının idrâki bunu da kavramaz.

İşte dünyadaki insanlar da buna benzer. (Bir) Hak dostu, onlara öbür alemden bahsetti mi, "Bu dünya kapkaranlık, dapdaracık bir kuyudur...

Bu kuyunun dışında renksiz, kokusuz bir âlem var" dedi mi,

bu söz onların hiçbirinin kulağına girmez; Çünkü bu dünya tamahı, kuvvetli ve büyük bir perdedir. [139]

Hırs, kulağa bir şey duyurmaz. Garez, gözü kapar; insana bir şey anlatmaz.

Nitekim o ana karnındaki çocuk da kana tamah ettiğinden, o aşağılık yurtta kan, onun gıdası olduğundan,

138 **Lokman**, bazılarınca bir peygamberdir. Kur'ân'ın 31. sûresi Lokman Sûresi diye anılır ve bu sûrede ondan bahsedilir.

139 "**Mü'min**, dünyada ana karnındaki çocuğa benzer. Ana karnından çıktı mı ağlamaya başlar. Fakat dünyayı görüp süt emmeye başlayınca tekrar ana karnına girmeyi istemez. Mü'min de dünyadan ölümle gider, Rabbine ulaşır, çocuğun ana karnına dönmeyi istemeyişi gibi artık dünyaya dönmek istemez" meâlinde bir hadis rivayet edilmiştir.

tamah, bu âleme ait sözleri ona duyurmaz; bedendeki kanı, gönlüne sevdirir.

(ilk b.50, son b.68)

HIRSLARINDAN ÖĞÜT DİNLEMEYİP FİL YAVRULARINI YİYENLERİN ÂKIBETİ

Bilmem işittin mi? Hindistan'da akıllı bir adam, dostlarından iki üç kişinin,

uzak bir seferden geldiklerini, aç ve çıplak bir halde bulunduklarını gördü.

Bilginliğinden dolayı merhameti coşup onları güzel bir şekilde karşıladı, güller gibi açıldı.

Dedi ki "Biliyorum ki karnınız bomboş, pek açsınız. Açlıktan âdeta Kerbelâ'ya düşmüşsünüz, bu yüzden çok sıkıntılara uğramışsınız.

Fakat dostlar, aman Allah için olsun sakın fil yavrusu yemeyin!

Şimdi gideceğiniz yolda filler vardır. Benim öğüdümü candan dinleyin.

Yolunuzdaki fil yavrularını avlamak istersiniz. Bu, gönlünüze pek hoş gelir.

Onlar pek kuvvetsiz, pek lâtif ve semizdir. Fakat anaları pusudadır, onları korur.

Yavrusunun ardından feryâd ü figan ederek yüz fersah yol yürür, evlâdını arar durur.

Hortumundan ateşler saçar, dumanlar savurur. Yavrularına merhameti çoktur. Sakın ha yavrularını avlamayın!

Fil, onları (avlayanların) her birinin ağızlarını koklar; hepsinin midelerinin etrafında dönüp dolaşır;

yavrusunu kim pişirip yemişse, onu bularak öç almağa, kuvvetini göstermeğe çalışır.

(...)Bu öğüdümü tutun ki gönlünüz, canınız belâlara uğramasın.

Otlarla, yapraklarla yetinin, fil yavrularını avlamaya kalkışmayın.

Ben, boynumdaki öğüt borcumu ödedim; öğüdü tutanın sonu, ancak kutluluktur.

Ben, sizi pişmanlıktan kurtarmak için elçilik (vazifemi) yaptım.

Kendinize gelin! Sakın tamah, yolunuzu kesmesin! Tamah, yapraklarınızı tâ kökünden söker, çıkarır.”

Bunları söyleyip “Haydi hayırlara karşı!” diyerek onları uğurladı. (Misafirler) yolculuk (esnasında) kıtlığa düştüler, susuzlukları arttıkça arttı.

Yolda âniden yeni doğmuş güzel bir fil yavrusu gördüler.

Sarhoş kurtlar gibi başına üşüştüler. Onu tertemiz yeyip bu işten ellerini yıkadılar.

İçlerinden biri, (fil yavrusunun etinden) yemeyip onlara öğüt verdi; (zira) o adamın söyledikleri hatırındaydı.

O sözler, bu adamın o fili pişirip yemesine mâni oldu. Eski ve tecrübe görmüş akıl, sana yeni bir tâlih bağışlar.

Ötekiler fil yavrusunu yeyip yattılar, uykuya daldılar. (Yemeyip) aç kalan adamsa sürüyü bekleyen çoban gibi uyanıktı.

Derken (bir de) baktı ki kızmış köpürmüş bir fil geliyor. Önce o uyumayan adama doğru geldi.

Ağzını üç kere kokladı. Fakat ondan hiçbir kötü koku gelmedi.

Birkaç kere etrafında dönüp dolaşarak gitti. O koca fil, adama hiç dokunmadı.

(Sonra) uyuyanların hepsinin ağızlarını kokladı; hepsinden de koku aldı.

Hiç çekinmeden hepsini birer birer öldürdü. Her birini havaya kaldırıp yere vurarak parça parça etti.

Ey halkın kanını emen, bu işten uzaklaş ki halkın kanı seni savaşa düşürmesin!

Bil ki halkın malı, kanı demektir. Çünkü mal güçle, kuvvetle, çalışmayla elde edilir.

O fil yavrularının analarının kan güder, fil yavrusu yiyenden öç alır, (onları) öldürür.

Ey rüşvet alan! Sen fil yavrusu yemektesin. Sana düşman olan fil, kökünü kazır, seni mahveder!

Hilelere başvurup (düzenler kuran kimseyi) koku, rezil eder. Fil, yavrusunun kokusunu bilir.

Hakk’ın kokusunu Yemen’den duyan, bendeki bâtıl kokuyu nasıl

olur da duymaz? [140]

Mustafa (a.s.) tâ uzak yoldaki kokuyu alır da bizim ağzımızdaki güzel kokuyu nasıl almaz?

(Bizdeki kokuyu) duyar, duyar ama yüzümüze vurmaz, örter. İyi koku da göklere çıkar, kötü koku da.

Sen uyuyup durursun ama, o haram koku, şu yeşil gökyüzüne vurup durur.

Senin çirkin nefeslerine yoldaş olup gökyüzündeki koku alanlara kadar gider.

Kibir, hırs, şehvet kokusu, söz söylerken soğan gibi kokar.

Yemin edip "Ben onları ne zaman yemişim ki? Soğandan da çekinirim, sarımsaktan da!" desen bile,

o yalan yemini ederken nefesin, koğuculuk eder de (ağzındaki) koku yanında oturanların dimağına vurur.

O koku yüzünden dualar reddedilir. O kötü kalb ise sözle kendisini gösterir.

O duaya "Sesinizi kesin!" cevabı gelir. Her azgının cezası, onu kovan sopadır.

Fakat sözün eğri de olsa özün doğru oldu mu, sözdeki o eğrilik Allah katında makbûldür.

(ilk b.69, son b.171)

DOSTLARIN HATASI, YABANCILARIN DOĞRUSUNDAN DAHA İYİDİR

O özü doğru Bilâl, ezan okurken "Hayye ale's-salâh, Hayye ale'l-felâh" cümlelerindeki "Hayye" kelimesini "Heyye" diye okurdu.

Peygamber (a.s.)'a dediler ki "Ya Resûlallah, bina yeni kuruluyor. Bu hata, hiç de doğru değil!

Ey Hakk'ın habercisi, ey Allah'ın Resûlü, ey Hak meydanının tek binicisi! Daha fasih bir müezzin getir!

Dinin daha başında, düzen daha yeni kurulurken "Hayye ale'l-felâh"ı yanlış okumak ayıp olur."

140 Hz. Peygamber'i görmediği halde onun feyzine nâil olan **Üveys el- Karenî** (öl. 17/638) hakkında Peygamber (s.a.v.)'in, "Ben Rahman nefesini Yemen'den almaktayım" dediği meşhurdur.

Peygamber'in hiddeti coştu. Gizli inâyetlerden bir iki remiz söyleyip dedi ki:

"Ey basit (düşünen) adamlar, Hakk'ın yanında Bilâl'in Heyye'si yüzlerce hadan, hıdan, yüzlerce dedikodudan daha üstündür.

İşi çok karıştırmayın da sırrınızı açmayayım, önünüzü sonunuzu söylemeyeyim.

Eğer duada güzel bir nefese sahip değilsen yürü, özü sözü doğru kardeşlerden dua iste!

(ilk b.172, son b.179)

MUSA (A.S.)'A, "BANA GÜNAH İŞLEMEDİĞİN AĞIZLA DUA ET" DİYE VAHİY GELMESİ

Allah, "Ey Musa, bana, günah işlemediğin, kötü söylemediğin bir ağızla sığın, dua et" dedi.

Musa (a.s.), "Bende o ağız yok" deyince Cenab-ı Hak, "Başkasının ağzıyla dua et" dedi.

"Başkasının ağzıyla nasıl günah işlenir ki başkasının ağzıyla dua et (diyorsun), ya Rabbi!" diye (karşılık verdi).

(Cenâb-ı Hak buyurdu): "Öyle muâmelede bulun ki ağızlar, gece gündüz sana dua edip dursunlar.

Günah işlemediğin ağız, başkasının özürler dileyen ağzıdır."

Yahut sen kendi ağzını temizle, ruhunu çevik bir hale getir.

Çünkü Hakk'ın adı temizdir; temizlik geldi mi pislik, pılısını pırtısını toparlayıp gider.

Zıtlar zıtlardan kaçar; ışık parladı mı gece kalmaz.

Ağza temiz bir ad gelince de ne pislik kalır, ne gam, ne keder.

(ilk b.180, son b.188)

YALVARANIN "ALLAH" DEMESİ, HAKK'IN "LEBBEYK" DEMESİNİN TÂ KENDİSİDİR

Birisi her gece "Allah" der durur, bu zikrinden ağzı tatlılaşır, zevk alırdı.

Şeytan, "Ey çok zikreden! Bunca 'Allah' demene karşılık onun

‘Lebbeyk: Buyur!’ demesi nerede?

Allah, tahtından bir cevap bile vermiyor. Böyle sıkılmadan ne vakte dek ‘Allah’ deyip duracaksın” dedi.

Adamın gönlü kırıldı, başını yere koydu, yattı. Rüyada yeşiller giyinmiş Hızır (a.s.)’ı gördü.

Hızır, “Kendine gel, niçin zikri bıraktın? Çağırdığın addan nasıl usandın, zikrinden nasıl pişman oldun?” dedi.

Adam cevap olarak “‘Lebbeyk’ sesi gelmiyor, kapıdan sürüleceğimden korkuyorum” deyince,

(Adama şu nida geldi): “Senin o ‘Allah’ demen bizim ‘Lebbeyk’ dememizdir. Senin o niyâzın, derde düşmen, yanıp yıkılman, bizim haberci çavuşumuzdur.

Senin hilelere düşmen, çareler araman, seni kendimize çekmemizden, ayağını çözmemizdendir.

Korkun da bizim lûtfumuzun kemendidir, aşkın da... Her ‘Yarabbi!’ demende bizim, ‘efendim, buyur!’ dememiz gizli...”

Bilgisiz adamın ruhu, bu duadan uzaktır. Çünkü ‘Yarabbi’ demesine izin yok ki!

Zarara, ziyana uğrayınca Cenab-ı Hakk’a sızlanmasın diye ağzında da kilit var, gönlünde de. Ağzı da bağlı, gönlü de.

Allah Firavun’a yüzlerce mal, mülk verdi; o da nihayet ululuk, büyüklük davasına girişti. [141]

O kötü yaratılışlı, Hakk’a sızlanmasın diye ömründe başağrısı bile görmedi.

Allah, ona bütün dünya mülkünü verdi de dert, elem, keder vermedi.

Dert, Allah’ı gizlice çağırmana sebep olduğu için bütün dünya malından yeğdir.

Dertsiz dua soğuktur, bir şeye yaramaz. Dertli dua ve niyaz, gönülden, aşktan gelir.

O dudak altından ses çıkarman, o önü sonu anman yok mu?..

Bu pusudan sabır ve ihtiyat etmeksizin kimse kurtulmadı. Sabır da ihtiyatın eli, ayağıdır.

İhtiyatta bulun, bu zehirli otu yeme! İhtiyata riâyet, peygamberlerin

141 Nâziât Sûresi, 15-26. âyetlerde **Firavun**’un kötülüğü anlatılırken, onun “Ben sizin en büyük rabbinizim” dediği beyan edilmektedir.

kuvvetinden, nûrundandır.

Her yelden oynayıp duran, ottur; dağ, hiç yele ehemmiyet verir mi?

Her yanda bir gulyabâni seni çağırır, "Kardeş, gel; yol istiyorsan işte buracıkta!

Arkadaş, sana yol göstereyim, yoldaşın olayım. Bu ince yolda ben sana kılavuzum" der.

Fakat ne kılavuzdur o, ne de yol bilir. Ey Yusuf! O kurt huylunun yanına az var!

İhtiyat ona derler ki seni bu dünyanın yağlı ballı şeyleri, bu âlemin tuzakları, hileleri aldatmasın.

(ilk b.189, son b.219)

BOYA KÜPÜNE DÜŞEN ÇAKALIN HİKÂYESİ

(Mihenk taşını görünce kalp akça gibi simsiyah olursun.)

Bir çakal, boyacı küpüne düştü, orada bir müddet kaldı.

Sonra postu boyanmış olarak çıkıp "Ben illiyyîn tavusuyum" demeye başladı.

Çakal, kendini yeşil, kızıl, pembe ve sarı renklerde görüp, o rengârenk haliyle öbür çakallara göründü.

Hepsi de "Ey çakal, bu ne hal? Fazlasıyla neşelere dalmışsın, (halinden) pek memnunsun.

Neşenden dolayı, âdeta bizden nefret ediyorsun! Bu ululuğu nereden elde ettin?" dediler.

Fakat çakallardan biri "Sen ya hile yapıyorsun, yahut da hakikaten bir neşeye sahip oldun, neşeliler arasına katıldın.

Minbere çıkmaya, lâfla ulu görünüp bu halkı, kendine meftun etmeye kalkıştın" dedi.

(Çakal ise) "Bir hayli çalıştım; fakat bir aşk, bir hararet görmeyince hileye sapıp utanmazlığı ele aldım" dedi.

Doğruluk ve yanıp yakılma, velîlerin âdetidir; utanmazlık ise aşağılık kişilerin sığındığı bir sanattır.

O rengârenk çakal gizlice çıkagelip kendisini kınayanın kulağına dedi ki:

"Hele bir bana, rengime bak. (Puta tapan) şamanın bile böyle putu

yoktur.

Gül bahçesi gibi ne de güzel bir hale geldim. Yüzlerce ne hoş renklere boyandım. Benden baş çevirme, eğil önümde!

Şu güzelliğime, şu letâfetime, şu rengime bak da bana "Dünyanın övüncü", "Dinin direği" de!

Hakk'ın lûtfuna mazhar oldum. Ululuk sırlarını şerheden levh haline geldim."

"Hiç çakalda bunca güzellik olur mu?" diye, (öbür) çakallar oraya toplandılar, mumun etrafındaki pervaneye döndüler.

"Peki a elmasım, sana ne diyelim?" diye sordular. Çakal: "Müşteri yıldızına benzer erkek arslan deyin" dedi.

Bunun üzerine dediler ki: "İyi ama can tavusları gül bahçelerinde salınır, cilvelenirler.

Sen de öyle cilveleniyor musun?" Çakal: "Yok canım, çöle düşmeden nasıl Mina'ya vardım diyebilirim?" dedi.

"Peki, tavus kuşları gibi bağırabilir misin?" diye sordular. "Kara taştan kaynak mı çıkar hiç?" diye cevap verdi.

Bunun üzerine dediler ki "Tavusun güzellik elbisesi gökten gelir, ezelîdir. Hileyle, dava ile hiç o güzelliği elde edebilir misin sen?"

Firavun da saçını, sakalını süslemiş, eşekliğinden, İsa'dan bile yüce uçmaya kalkışmıştı.

O da boyacı küpüne düşen dişi çakalın soyundandı, o da mal ve mevki küpüne düşmüştü.

Kim onun mevkiini malını gördüyse secde etti, o da saçma sapan heriflerin secdelerine kandı.

O, yamalı hırka giyen yoksul halkın secdesinden, malına mülküne karşı şaşırmasından, adetâ kendinden geçmiş, (zavallı) bir sarhoş oluvermişti.

Mal yılandır... Onda zehirler var. Halkın mal sahibini büyük sayması, ona secde etmesiyse ejderhadır âdetâ.

A Firavun, ululanıp durma! Sen bir çakalsın, tavusluk davasına kalkışma.

Tavusların arasına varsan âciz kalır, onlar gibi salınamaz, rezil olursun.

Musa ile Harun tavuslara benzerlerdi. Karşında salındılar,

cilvelendiler, seni perişan ettiler.[142]

Çirkinliğin meydana çıktı, rüsvay oldun gitti; yücelikten aşağılıklara düşüverdin.

Mihenk taşını görünce kalp akça gibi simsiyah oldun; üstündeki arslan nakşı gitti, köpekliğin ortaya çıktı.

A uyuz çirkin köpek! Hırsından, kızgınlığından arslan postuna bürünme!

Arslan kükrer de seni sınar. O vakit üstünde arslan postu olduğu, fakat hakikatte köpeklerin huylarına sahip bulunduğun anlaşılır.

(ilk b.721, son b.789)

YILANCININ DONMUŞ BİR EJDERHAYI ÖLÜ SANARAK İPLE BAĞLAYIP BAĞDAT'A GETİRMESİ

(Senin nefsin de bir ejderhadır.)

Eski vakaları bilip söyleyenden bir hikâye dinle de, bu üstü örtülü sırdan bir koku al.

Bir yılancı, efsunlarla yılan tutmak üzere dağlara yüz tuttu.

O karda, kışta dağları dönüp dolaşmakta, iri bir yılan arayıp durmaktaydı.

Derken bir dağda iri, ölmüş bir yılan gördü. Şekli bile gönlünü dehşetle dolduruyordu.

Yılancı, şiddetli kış mevsiminde yılan ararken, o koskoca ölü ejderhayı buldu.

Yılancı, halkı hayretlere düşürmek için yılan tutar. İşte sana halkın bilgisizliği!

İnsan, bir dağa benzer; dağ nasıl aldanır, nasıl olur da bir yılana hayran olur?

Zavallı âdemoğlu kendisini tanımadı, bilmedi; fazîlet makamından gelip bu noksanlık âlemine düşüverdi.

Yüz binlerce yılan ve dağ, ona hayranken o, niçin hayretlere düştü, yılan sevdasına kapıldı?

Yılancı, o ejderhayı tutup, halkı hayrete düşürmek için Bağdat'a

142 **Hârun**, Musa Peygamber'in kardeşidir ve onunla birlikte peygamberlik vazifesini yerine getirmiştir..

geldi.

Birkaç kuruş elde etmek için o çadır direği gibi ejderhayı çekip sürükledi.

“Ölü bir ejderha getirdim. Avlamak için ne zahmetler çektim!” diyordu.

O, ejderhayı ölü sanıyordu; fakat iyi dikkat etmemişti, ejderha diriydi.

Kıştan soğuktan donmuştu. Diriydi ama, ölü gibi görünüyordu.

Âlem de donmuştur da adı cemâd olmuştur. Üstadım! Câmid, donmuş demektir.

Mahşer güneşi doğuncaya dek sabret de âlem cisminin hareketini gör.

Bu sözün sonu gelmez... Yılancı, o yılanı yüzlerce zahmetle çeke çeke,

Bağdat’a kadar geldi. O mâceracı adam, çarşıda bir hengâmedir koparmak için,

yılanı Şat kıyısına koydu. Bağdat şehrinde bir gürültüdür koptu.

“Bir yılancı ejderha getirmiş, acayip, görülmemiş bir şey! Nasıl da avlamış?” diye,

pek çok ahmak adam toplandı, ahmaklıklarından yılancı gibi yılana avlandılar.

Onlar, yılanı görmek için bekleşiyorlardı. O da etraftaki halk tamamıyla toplansın diye bekliyordu.

Halk, iyice toplansın da elime geçecek para çok olsun diyordu.

Nice münasebetsizler toplanıp, halka oldular. Bir ayak, bin ayak üstüne geldi!

Kalabalık yüzünden, erkeğin kadından haberi yoktu. Halkla ileri gelen kimseler birbirine girmiş, âdeta kıyametten bir alâmet olmuştu.

Ejderha kara kıştan donmuştu. Kat kat kilimin, çulun altındaydı.

Yılancı ihtiyatı elden bırakmamış, onu kalın iplerle bağlamıştı.

Fakat halkın toplanmasını beklerken epey bir zaman geçmiş, Irak güneşi, yılanın üstüne vurmuştu.

Güneş onu epeyce ısıtınca âzâsından soğukluk sıyrılıp gitmişti.

O müddet zarfında ölü bir halde bulunan ejderha dirildi, kımıldamaya başladı.

Ölü yılanın kımıldadığını görünce, halkın hayreti birken yüz bin oldu.

Şaşkınlıklarından naralar atarak hep birden kaçışmaya koyuldular.

Ejderha, halkın gürültüsünden çatır çatır bağlarını koparmaya başladı. İplerin her biri bir yana düştü.

Bağlarını koparıp kilimin altından sıyrıldı. Bir de ne görsünler, arslan gibi kükreyen ürkütücü bir ejderha!

Kaçarken halk birbirini çiğnedi, birçok kişiler ayak altında kalıp öldüler; ölülerden pek çok yığınlar oldu.

Yılancı, "Meğer ben dağdan, ovadan ne getirmişim!" diye korkusundan yerinde katılıp kaldı.

O kör koyun, kurdu uyandırdı. Câhil, Azrâil'in yanına kendi ayağıyla gitti!

Ejderha o ahmağı bir lokma ediverdi. Haccac'a kan dökmekten kolay ne var! [143]

Sonra da bir direğe sarılıp kendisini sıktı, karnındaki herifin kemiklerini çatır çatır kırdı.

Senin nefsin de bir ejderhadır. O hiç ölür mü? Dertten, eline fırsat düşmediğinden donmuştu, yoksa!..

Firavun'un eline geçenler, onun da eline geçse neler yapmaz! Irmak bile, Firavun'un emriyle akardı.

O'nun eline de böyle bir kudret düşse, hemen Firavunluğa başlar, yüzlerce Musa'nın da yolunu vurur, yüzlerce Harun'un da!

(Öyle bir) ejderha, çaresizlikten bir kurtcağız kesilir. Mal ve mevki yüzünden bir sivrisinek büyür, çaylak gibi olur.

Ejderhayı ayrılık karı içinde tut, sakın onu Irak güneşinin altına getirme.

Ejderhan donmuş bir halde iken selâmettesin; fakat kurtuldu, kendine geldi mi ona lokma olursun.

Üstüne şehvet güneşi vurdu mu, o geberesice hemen yarasa gibi kanatlarını çırpmağa, uçmağa başlar.

143 İslâm tarihinde **Haccâc-ı Zâlim** diye meşhur olan bu kişi, Emevîler zamanında Hicaz ve Irak valiliği yapmıştır. Pek çok insanı öldürdüğü rivayet edilen Haccâc, Mekke'yi de yakıp yıkmış, 95/713 yılında ölmüştür.

Ercesine onu savaşa çek, yiğitçe onunla vuruş ki Allah da sana vuslatıyla karşılık versin!

(ilk b.976, son b.1061)

KARANLIK ODADAKİ FİLİN HİKÂYESİ

(Duygu gözü, ancak ele avuca benzer.)

Hintliler halka göstermek üzere bir fil getirip karanlık bir ahıra koydular.

Hayvanı görmek için o kapkaranlık yere bir hayli adam toplandı.

Fakat ahır o kadar karanlıktı ki gözle görmenin imkânı yoktu. O, göz gözü görmeyecek kadar karanlık yerde, file ellerini sürmeğe başladılar.

Birisi eline hortumunu geçirdi, "Fil bir oluğa benziyor" dedi.

Başka birinin eline kulağı geçti, "Fil bir yelpazeye benziyor" dedi.

Bir başkasının eline ayağı geçmişti, dedi ki: "Fil bir direğe benziyor."

Bir başkası da sırtını ellemişti, "Fil bir taht gibidir" dedi.

Herkes, neresi eline geldiyse, nasıl sandıysa fili ona göre anlatmaya koyuldu.

Onların sözleri, görüşleri yüzünden birbirine aykırı oldu. Birisi dal dedi, öbürü elif.

(Fakat) herkesin elinde bir mum olsaydı sözlerindeki ayrılık olmazdı.

Duygu gözü, ancak ele avuca benzer; avuç bütün fili birden kavrayamaz ki!

Denizi gören göz başka, köpüğü gören göz başka... Köpüğü bırak de denizin gözüyle bak sen!

Köpükler, gece gündüz denizden meydana gelir, onları deniz harekete geçirir. Fakat ne şaşılacak şey ki sen köpüğü görüyorsun da denizi görmüyorsun!..

Biz, gemilere benziyoruz. Apaydın denizin içindeyiz de gözlerimiz görmüyor, birbirimize çarpıp duruyoruz.

Ey ten gemisine binmiş, uykuya dalmış adam! Denizi gördün ama, asıl denize bak!

Denizin de bir denizi var; onu sürüp durur. Ruhun da bir ruhu var, onu istediği tarafa çeker çevirir.

(ilk b.1259, son b.1274)

BİLGİNİN İKİ KANADI VARDIR, ŞÜPHENİN TEK

Bilginin iki kanadı vardır, şüpheninse tek. Zan noksandır, uçamaz.

Tek kanatlı kuş, çabucak baş aşağı düşer. Sonra uçmaya çabalar ama, ya iki adımlık bir yer aşabilir, ya birazcık daha fazla.

Şüphe kuşu düşe kalka ümit yuvasına tek kanatla uçmaya çalışır. Fakat şüpheden kurtuldu da bilgi sahibi oldu mu o tek kanatlı kuş, iki kanatlı kesilir, kanatlarını açar.

Ondan sonra yüz üstü, eğri büğrü değil doğru yolda güzelce uçar gider.

Cebrâil gibi iki kanatla şüphesiz, hilesiz, lafazanlık etmeden uçar.

Bütün âlem, ona "Sen Allah yolundasın, dinin doğrudur" dese,

o, onların lâfına güvenmez, (söyledikleri) sözlerden gururlanmaz; tek canı, onlara çift olmaz.

Yahut herkes "Sen yolunu şaşırmışsın, kendini dağ sanıyorsun ama, bir saman çöpüsün" dese,

onların kınamasına aldırış etmez; onların kininden, hasedinden dertlenmez.

Hatta dağla deniz bile söze gelse de "Sen sapıkla eş olmuşsun" dese,

bir zerre (kadar) bile hayâle düşmez, azıcık olsun kınayanların kınamasından elem duymaz.

(ilk b.1510, son b.1521)

TALEBELERİN SÖZLERİNE ALDANIP HASTALANAN HOCANIN HİKÂYESİ

Bir mektepteki talebeler, hocalarından bıkmışlar, çalışıp çabalamadan usanmışlardı.

Ne yapıp yapıp hocayı zor durumda bırakıp mektebe gitmemek için birbirleriyle danışıp görüştüler.

"Hoca hiç hastalanmıyor ki birkaç günceğiz olsun, mektebe gelmesin de rahat kalalım.

Bu hapisten, bu darlıktan, bu çalışıp çabalamadan kurtulalım! Mermer kaya gibi yerinde durup duruyor" dediler.

İçlerinden birisi -ki en zekileriydi- bir tedbir düşündü. (Dedi ki):

“Ben, hocam, nasılsın, neden böyle benzin sararmış?

Hayrola, rengin kaçmış! (Bence) bu ya hava çarpmasından ya sıtmadandır, derim.

Hoca, muhakkak bu sözden biraz olsun vehme düşer.” (İçlerinden birisine)“Sen de bu çeşit sözlerle bana yardım edersin, kardeşim.

Mektebin kapısından içeri girer girmez, Hayrola Hocam, bu halin ne? dersin.

Hocanın vehmi biraz daha artar. Akıllı adam bile vehimle delirir gider.

Üçüncü, dördüncü, beşinci olarak gelenler de bizden sonra bu çeşit sözler söyler, acıklanırlar.

Otuz çocuk hep bu sözü söylerse adamı iyice vehim kaplar, iş olur biter” dedi.

Çocukların hepsi de “Aferin zeki çocuk! Bahtın hep açık olsun senin!” dediler.

Birlik olup hiçbiri bu kavilden, bu karardan dönmeyeceklerine dair kuvvetlice ahdettiler.

Sonra o zeki çocuk, içlerinden hiç kimsenin bu oyunu anlatmaması için hepsine yemin ettirdi.

O çocuğun bu tedbiri, hepsinin tedbirinden üstün olmuştu; onun aklı, bütün çocukların aklından ileriydi.

Güzellerin nasıl birbirlerinden farkları, üstünlükleri varsa insanların akıllarında da fark vardır.

Ahmed (a.s.) “Erlerin güzelliği, dillerinin altında gizlidir” meâlinde bir söz söylemiştir.

Ertesi gün oldu. Çocuklar, bu düşünceyle mektebe geldiler. Hepsi de dışarıda bu fikri ortaya atan zeki çocuğu bekliyorlardı.

Çünkü bu tedbirin kaynağı oydu. Baş, daima ayağın reisidir; ayağı çekip götüren, baştır.

A mukallit, gök nûrunun bir kaynağı olan kişiden üstün olmayı isteme!

Çocuk geldi; hocaya selam verip “Hocam, hayrola, benzin sararmış!” dedi.

Hoca, “Hasta filan değilim, saçmalama, geç yerine otur!” dedi.

Dedi ama, hatırına da bir vehim tozudur kondu; az bile olsa gönlüne

bir endişedir düştü.

Derken öbür çocuk içeri girdi. O da öyle söyleyince daha bir kuşkulandı.

Böyle böyle vehmi arttıkça arttı. Haline şaştı kaldı, hasta olduğuna hükmetti.

Hoca vehimden, korkudan hastalandı. Yerinden sıçrayıp kalktı, örtüsünü başına çekti.

Karısına kızmıştı. İçinden, "Zaten sevgisi az, şu hâlimde bile, hâlin nedir diye sormadı.

Rengimin solukluğunu, benzimin uçukluğunu haber bile vermedi. Bana kast ediyor, benden kurtulmaya yol arıyor.

Kendi güzelliğinden, kendi cilvesinden kendisi sarhoş olmuş. Benimse leğenim damdan düşmüş, rüsvay olmuş gitmişim, haberi bile yok!" diyordu.

Evine gelip kapıyı şiddetle açtı. Çocuklar da hocanın ardından geliyorlardı.

Karısı, "Hayrola, erken geldin! Allah esirgesin, başına kötü bir şey gelmesin de!" dedi.

Hoca dedi ki "Kör müsün? Benzime, hâlime bir baksana! Yabancılar bile derdimle dertleniyor, feryada geliyor;

sen evimin içinde olduğun halde bana düşmanlığından, bana karşı ikiyüzlülüğünden yanıp yıkıldığımı görmüyorsun bile!"

Kadın, "A Hocam, senin bir şeyin yok! Bu endişen, manasız ve saçma bir vehimden ibaret!" dediyse de,

(Hoca),"A kahpe, inat mı ediyorsun? (Nasıl) kırıldığımı, tir tir titrediğimi görmüyor musun?

Körsen benim ne suçum var? Ben kendi derdime düşmüşüm, üzüntüden perişan bir haldeyim zaten!" diye (karşılık verdi).

Kadın "Hocam, ayna getireyim de bak... Benim bir suçum var mı? Yalan mı söylüyorum, anla!" dediyse de Hoca,

"Git, aynan da batsın, sen de bat! Zaten hep bana buğzetmede, kin gütmede, benimle inatlaşıp durmadasın sen!

Çocuk yatağı ser, ben yatayım hele; başım ağırlaştı" dedi.

Kadın biraz duraklayınca, "Hadi behey düşman! Senin layığın bu lâf işte, çabuk ol" diye bağırmaya başladı.

Kadın, yatak yorgan getirip döşedi; "İçi vehim ateşiyle dolu, imkân yok;

bir şey söylesem beni itham edecek; fakat söylemesem de bu (vehim), sahiden hastalık haline gelecek!"

Kötüye yoruş, vehimlenme, insanı hiçbir hastalığı yokken hasta eder.

Kabul edilmesi farz olan Peygamber hadisidir bu:"Hasta değilken kendinizi hasta gösterirseniz sahiden hastalanırsınız."

Kadın, içinden,"Hasta değilsin desem, 'bu kadın yalnız kalmayı istiyor, yapacağı bir iş var.

Beni evden atıp sonra da ne kötülükte bulunacaksa bulunacak diyebilir" dedi.

Hoca yorganı çekip uzandı, ahlayıp puflamaya, inim inim inlemeye başladı.

Çocuklar da orada oturup yüzlerce dertle ders okumağa başladılar.

"Bunca işler işledik, bunca düzenler düzdük, yine de zindandayız. Kurduğumuz yapı, kötü yapıymış, biz de kötü kurucularız!" diyorlardı.

O zeki çocuk: "Arkadaşlar, dersinizi bağıra bağıra okuyun" dedi.

Hepsi birden bağıra bağıra okumaya başlayınca o çocuk dedi ki "Arkadaşlar, bizim bağırmamız hocaya fenâ gelir.

Bu gürültü Hocanın baş ağrısını fazlalaştırır. Birkaç akçe için bu baş ağrısını çekmeye değer mi?"

Hoca: "Doğru söylüyor, başımın ağrısı fazlalaştı. Haydi gidin!" dedi.

Çocuklar, yeri öpüp "Ey kerem sahibi! Hastalık, senden uzak olsun!" dediler.

Mektepten fırlayıp, tanelere uçuşan kuşlar gibi evlerine koşuştular.

Anneleri kızarak "Bugün mektep var, sizse oyuna dalmışsınız" dedi.

Mazeret bildirip dediler ki "Dur hele anne, suç bizim değil, bizim kabahatimiz yok!

Her nasılsa hocamız hastalandı, perişan bir hale geldi."

Anneleri dedi ki "Hile, düzen! Siz bir ayran için yüz yalan söylersiniz.

Hele sabah olsun, hocanıza gideyim de bu hilenin aslını öğreneyim."

Çocuklar, "Peki, git de doğru mu söylüyoruz, yalan mı anla!" dediler.

Sabah olunca anneleri, hocayı görmeye gittiler. Bir de baktılar ki hoca, ağır bir hastalığa tutulmuş, yatmakta!

Fazla örtündüğü, başını bağladığı, yüzünü kapattığı için kan ter içinde kalmış.

Hafif hafif ah etmekte! Hepsi "Lâ Havle" demeye başladılar.

"Hayrola hocam, bu baş ağrısı ne? Allah sağlık versin, vallâhi hiç haberimiz yok!" dediler.

Hoca "Benim de haberim yoktu. Bu çocuklar haber verdiler işte!

Ben çalışıp çabalıyor, ders vermekle meşgul bulunuyordum, haberim bile yoktu. Meğerse içimde dehşetli bir hastalık varmış!" dedi.

İnsan, bir işe canla başla sarıldı mı ağrısını, sızısını görmez; kör olur gider.

Mısır kadınları da, hani hikâye edilmiştir ya, Yusufun (güzelliğine) daldılar da kendilerini unuttular.

Ellerini kesip doğradılar. Şaşıran can, ne önü görür, ne ardı...

(ilk b.1522, son b.1606)

DAĞDA HALVETE ÇEKİLEN DERVİŞİN HİKÂYESİ

(Sözlerinizde dâimâ inşallah deyin)

Dağlarda oturan bir derviş vardı. Yalnızlık, onun arkadaşı ve nedimiydi.

Hakk'ın şarabını içmiş olduğundan erkeklerin sözlerinden de usanmıştı, kadınların sözlerinden de.

Bize bir yerde oturup yerleşmek nasıl kolay geliyorsa, bazı kimselere de bir yerden bir yere gezip durmak öyle kolay gelir.

Sen, nasıl ululuğa âşıksan, bir sanatkâr da meselâ demirciliğe âşıktır.

Herkesi bir iş için yetiştirmişler, gönlüne o işin meylini vermişlerdir.

Gönülde bir meyil olmadıkça, el ayak nasıl hareket eder? Su ve rüzgâr olmadıkça çer çöp nasıl akar, savulur?

Kendinde göğe doğru çıkmaya bir meyil gördün mü, hüma kuşu gibi devlet kanadını hemen aç!

Fakat kendinde yeryüzüne bir meyil gördün mü feryâd et, ağlayıp inlemeyi hiç bırakma.

Akıllılar önceden feryad ederler, bilgisizlerse işin sonunda başlarına vururlar.

Sen, işin başında sonunu sor da kıyamet günü pişman olma.

O dağlarda ağaçlar, meyveler, sayısız elmalar, armutlar, narlar vardı.

Cenâb-ı Hakk'a "Yârabbi seninle ahdim olsun, bu ağaçlardan meyve toplamayayım.

Rüzgârla yere düşen meyvelerden başka hiçbir meyve yemiyeyim, elimi hiçbir dala uzatmayayım" dedi.

Bir müddet nezrine vefâ etti. Fakat nihayet kazâ ve kaderin imtihanları çıkageldi.

Bu yüzden, "Sözlerinizde daima inşallah deyin, ahitlerinizde de Allah dilerse sözünü söyleyin.

Çünkü ben, gönüle her zaman başka bir meyil verir, her an gönlü başka (şekilde) dağlarım.

Biz her sabah yeni bir işte, yeni bir güçteyiz. Her şey, bizim dilediğimize göre meydana gelir" denmiştir.

Hadiste "Gönül, ovada rüzgârlara tâbi olmuş bir tüye benzer.

Rüzgâr, tüyü her tarafa uçurur; kâh sağa, kâh sola götürür durur" denmektedir.

Gönlün her an başka bir dileği vardır; fakat bu dilek kendisinden değildir, başka bir yerdendir.

Şu halde niçin gönlün reyine, gönlün dileğine emin olur da ahdeder, sonunda pişman olup nedâmete düşersin?

Fakat bu da yine Hakk'ın hükmündendir, O'nun takdiridir. Kuyuyu görürsün de çekinmeye kudretin olmaz.

Uçan kuşun, tuzağı görmeyip hapse düşmesine şaşılmaz ki!

Şaşılacak şey şudur ki (kuş) hem tuzağı görür, hem mıhı görür de yine sonunda ister istemez o tuzağa düşer!

Gözü açık, kulağı açık, tuzak önde... Yine de kendi kanadıyla tuzağa doğru uçar!

Derviş, tam beş gün armut ağacını silkmedi; fakat açlık ateşi de sabrını tüketmekteydi.

Bir dalda birkaç armut gördü; fakat yine sabredip kendisini çekti.

Bu sırada bir rüzgar geldi, dalı eğdi. Dervişin nefsi, (kendisine) galip gelip onları yemeye yeltendi,

Açlık, zayıflık, bir yandan da takdir; zâhidi nezrine vefâ göstermekten alıkoydu.

Ahdini bir yana bıraktı, daldaki armudu koparıp, yedi.

Fakat hemencecik Hakk'ın azabı erişti; gözünü açtı, kulağını çekti (yaptığının cezasını gördü).

Nice kuş vardır ki uçup tane arar... Boğazı, boğazının kesilmesine sebep olur.

Nice balık vardır ki su içinde her şeyden eminken boğazının hırsı yüzünden oltaya tutulmuştur.

Nice namuslu, örtülü kadın vardır ki şehvetiyle boğazının şomluğundan rüsvây olmuştur.

Nice bilgili ve iyi huylu kadı vardır ki boğazı sebebiyle rüşvet almış, utanıp yüzü sararmıştır.

Hatta Hârut'la Mârut bile o şarabı tatmışlardır da (tattıkları) şarap, onların göğe çıkmalarına mani olmuştur.

(ilk b.1614, son b.1698)

KÖR ŞEYHİN KUR'ANI YÜZÜNDEN OKUMASI VE KUR'AN OKURKEN GÖZLERİNİN GÖRMESİ

(Allah ne alırsa, onun karşılığını verir.)

Yoksul şeyhin biri, bir vakitler kör bir pîrin evinde bir Mushaf gördü.

Temmuz ayı idi, ona misafir olmuştu. O iki zahit, birkaç gün bir arada kaldılar.

Kendi kendisine "Burada Mushaf'ın ne işi var? Bu adam kör!" dedi.

Bu (durum aklına) takıldı, düşünceye düştü, huzuru kaçtı; "Burada bu körden başka kimse de yok, bu ne iş?

Burada yalnız o var, bir de buraya Mushaf koymuş. Ben ne bunağım, ne sersem!

Bu hususta bir şey sormayayım, sabredeyim de sabırla muradıma erişeyim" dedi

Sabretti, bir müddet gönlü sıkıldı, fakat nihayet meseleyi anladı. Çünkü sabır, genişliğin anahtarıdır.

A kişi, "Ve'l-asri" sûresinin sonunu dikkatlice oku da bak. Allah o sûrede sabrı hakla beraber andı, sabrı hakka eş etti.

Allah, yüz binlerce kimya yarattı ama insan, sabır gibi bir kimya görmedi.

Konuk da sabretti. Ansızın müşkül halloldu; anlamak istediğini anladı.

Gece yarısı Kur'an sesini duydu. Uykusundan sıçradı, şu acayip durumu gördü:

Kör, Mushaf'tan Kur'an okumaktaydı. Hem de doğru olarak okuyordu. Sabırsızlandı, bu hali sordu, dedi ki,

"Gözün kör olduğu halde şaştım doğrusu, bu satırları nasıl okuyabiliyorsun sen?

Okuduğun satıra bakmakta, elini okuduğun harflerin üzerinde gezdirmektesin.

Parmağını satırlar üzerinde gezdirişinden anlaşılıyor, mutlaka harfleri görüyorsun."

Kör dedi ki "Ey ten bilgisizliğinden kurtulan! Bunu Allah yapamaz mı ki? Neye şaşırıyorsun?

Ben Mevlâ'ya, 'Ey yardımcım olan Allah, ey (kendisinden) yardım dilenen Rabbim, insan canına nasıl düşkünse ben de Kur'an okumaya öyle düşkünüm.

Fakat hafız değilim ki! Yarabbi Kur'an okuyacağım vakit gözlerime illetsiz bir nur ver.

Benim gözlerimi aç da Kur'anı elime alıp okuyayım' diye dua ettim."

Hak'tan, "Ey Kur'an'a düşkün adam, ey her dertte bize yüz tutan, bizden ümidini kesmeyen kişi!

Senin bize öyle hüsn-i zannın, öyle güzel ümidin var ki o hüsn-i zan, o ümit, sana dâima 'yücel, yüksel' demekte.

Ne vakit Kur'an okumak istersen, ne vakit Mushaf'ı eline alırsan,

ben de o zaman sana gözlerinin nûrunu bağışlayacağım, ey yaratılışı büyük kişi!" diye nidâ geldi.

"Öyle de yaptı, Mevlâm! Ben ne vakit okumak üzere Mushaf'ı elime alır, açarsam,

her şeyi bilen, hiçbir işten gâfil olmıyan o ulu padişah, o bir tek olan Allah, gece çırağı gibi gözlerimin nurunu ihsan etmekte."

Allah, ne alırsa onun karşılığını verir. Veliler bu sebeple O'na itiraz etmezler.

Bağını mı yaktı? Sana bir bağ dolusu üzüm ihsan eder; yas içinde neşe verir.

O, elsiz çolağa el verir. Gamlara maden olan kişiye neşeli, sarhoş bir gönül bağışlar.

Kaybettiğimiz şey büyük ve değerli bir şey bile olsa mademki bize karşılık olarak ihsanda bulunuyor, şu halde itiraz etmememize imkân yok.

Ortada ateş olmadığı halde bana harâret verdikten, beni ısıttıktan sonra, ateşimi söndürse de râzıyım.

Mademki mumsuz da aydınlık vermekte, mumun sönüşüne niye feryâd ediyorsun?

(ilk b.1835, son b.1877)

NAMAZDAKİ İŞARETLERİ GÖR

Ey ulu kişi! (Namazdaki) tekbirin manası şudur: "Yarabbi, huzurunda kurbanız!"

Koyunu keserken 'Allâhu ekber: Allah en büyüktür' dersin ya, o geberesi nefsi keserken de bu söz söylenir.

Ten, İsmail'e benzer, can Halil'e... Can, ulu bedene tekbir getirdi mi,

beden şehvetlerden, hırslardan kurtulur; besmeleyle kesilmiş temiz bir kurban haline gelir.

Kıyâmette olduğu gibi halk huzûrunda saf kurulur; hesaba, Allah ile konuşup görüşmeye girişilir.

Hakk'ın huzûrunda, gözyaşı dökerek ayakta durmak, kıyamet gününde kabirden kalkıp mahşer yerinde dikilmeye benzer.

Allah, "Sana bunca zamandır mühlet verdim, bana ne getirdin?

Ömrünü neylen bitirdin; verdiğim gıdayı, ihsan ettiğim kuvveti ne uğruna harcadın?

Gözünün nûrunu nerelerde tükettin, beş duyunu nerelerde yıprattın?

Gözünü, kulağını, aklını, arşa ait bütün cevherlerini harcadın.... Ferş aleminden bunlara karşılık ne satın aldın? [144]

Sana kazma ve bel gibi el ayak verdim. Onları sana bizzat ben bağışlamıştım, ne yaptın onları?" der.

O'ndan, bunun gibi seni dertlere uğratan nice nice haberler gelir.

144 **Arş**, göklerin en yücesi; **ferş** ise Arşa nisbetle yeryüzüdür.

Kıyamdayken kula gelen bu haberlerden kul utanır, iki büklüm olup, rükûa varır.

Utancından ayakta durmaya kudreti kalmaz, rükûda Hakk'ı tespih eder.

Allah'tan "Başını kaldır, rükûdan kıyâma dön de sorulara birer birer cevap ver" fermanı gelir.

O utanç (içindeki) kul, rükûdan başını kaldırır; fakat olgun bir iş yapmamış olduğundan bu sefer yüzüstü düşer.

Yine emir gelir "Başını kaldır secdeden kalk da yaptıklarından haber ver!"

Tekrar utana utana başını kaldırır ama, yine yılan gibi yüzüstü düşüverir!

Allah, tekrar "Başını kaldır da söyle. İnceden inceye bütün yaptıklarını araştırmak istiyorum" der.

Artık ayakta durmaya kuvveti kalmadığından, Cenab-ı Hakk'ın heybetli hitâbı, canına tesir etmiş olduğundan,

o ağır yükün altında, yere oturur. Allah, "Söyle bana!

Sana nimet verdim, nasıl şükrettin? Sermaye verdim, haydi, göster kazandığını!" der.

Kul, sağ yanına dönüp peygamberlere, o ululara selâm verir;

"Ey Padişahlar! Bu kötü kula şefaat edin... Ayağım da balçıkta kaldı, kilimim de" der.

Peygamberler, "Çareye başvuracak gün geçti. O, orada yapılacak bir şeydi. Eldeki âlet oradaydı, orada kaldı.

A bahtsız kişi, git oradan! Sen vakitsiz öten (bir) horozsun; var git, bırak bizi; bizim de kanımıza girme!" (derler).

Bunun üzerine sol tarafa baş çevirir; hısmından, akrabasından yardım ister. Onlar da "Sus!

Yüce Allah'a kendin cevap ver. Biz kim oluyoruz ki? Bizden el çek!" derler.

Ne bu yandan bir çare olur, ne o yandan! O bîçârenin canı da yüz parça olur!

Herkesten ümidini keser de ellerini açar, duaya başlar.

"Yarabbi, herkesten ümidim kesildi! Evvel de sensin, âhir de sen! Senden başka önü, sonu olmayan yok!" diye niyâza koyulur.

Namazdaki bu hoş işaretleri gör de bunun önünde sonunda böyle olacağını bil!

Namaz yumurtasından civcivi çıkaragör; yerden tane toplayan yolsuz yordamsız kuş gibi yere başvurup durma!

(ilk b.2143, son b.2175)

SU TOPRAKTAN ARININCA DENİZE KAVUŞUR

Hakk'ın lûtuf ve merhamet sahibi olan kulları, işleri düzeltmekte (ve yoluna koymakta) O'nun huyuna sahiptirler.

Onlar şiddet zamanı, sıkıntı vakti, mahlûkata acırlar; rüşvet almaksızın yardımda bulunurlar.

Ey belâlara uğramış adam, kendine gel de bunları ara! Kendine gel de belâ vaktinde onların duasını ganimet bil.

Av esnasında tilkiyi ayakları kurtarır da mağrur tilki, kendisini kuyruğu kurtardı sanır.

"Canımızı pusudan bu kurtardı" diye kuyruğu ile oynar, kuyruğunu sever!

Ey tilki, ayağını taştan koru! A aç gözlü sersem, ayak olmasa kuyruk ne yapabilir ki?

Biz de tilkilere benzeriz, bizi yüzlerce çeşit belâlardan kurtaran ayaklarımız, ulularımızdır.

Derin hilelerimiz, kuyruğumuza benzer; biz de onunla sağdan, soldan oynaşır dururuz!

İstidlâle yapışır, hileye koyulur, falan adam, fişman adam bize şaşsın kalsın diye kuyruğumuzu sallarız.

Halkın hayran olmasını isteriz, hatta tamah elimizi Tanrı'lığa bile uzatırız.

Efsunlarla gönüller alalım deriz ama, çukura düştüğümüzü görmeyiz.

Behey kaltaban, çukura düşmüşsün, kuyudasın sen! Başkalarını bırak, kendine bak!

Behey tilki, bu hile kuyruğunu bırak; gönlünü, gönül sahiplerine vakfet!

Arslana sığınırsan, kebabın azalmaz! Leş peşinde koşup durma!

Ey gönül! Sen bir cüze benzersin küllüne varır, ulaşırsan Hakk'ın makbûlü olursun.

Allah, "Biz gönüle bakarız, su ve topraktan ibaret olan sûrete değil" diyor.

Sen dersin ki "Bizim gönlümüz var." Öyle ama, gönül arşın yücesindedir, aşağılıklarda değil!

Kara toprakta da su olur fakat, o suyla abdest alamazsın ki!

O da sudur; sudur ama, toprakla karışık (bir su)... Artık sakın gönlüne 'gönül' deme.

Su, topraktan arınınca denize kavuşur; zindandan kurtulur, denize katık olur.

Bizim suyumuza dikkat et de bak, toprakta hapsedilmiş. Ey rahmet denizi, sen bizi çek!

Fakat deniz, "Ben, seni çekip duruyorum ama sen, 'Ben iyi, tatlı bir suyum' demektesin.

Senin lâfın, seni mahrum ediyor. O zannı bırak da bana gel" demektedir.

Topraktaki su denize gitmek isterse de ayağını toprak tutmuştur, onu kendisine çekmektedir.

Ayağını toprağın elinden kurtarırsa toprak, kupkuru bir hale gelir; o da hür kalır, başına buyruk olur.

O toprağın suyu çekip mahvetmesi nedir? Senin hâlis şarapla mezeye düşkünlüğün!

Böylece cihandaki her şehvet, ister mal olsun, ister mevki, ister ekmek...

Bunların her biri seni sarhoş eder. Bunları bulmazsan başın ağrımaya başlar, sersemleşirsin.

Bu gam sersemliği, bulamadığın şeyin seni sarhoş ettiğine delâlet eder.

İhtiyaçtan fazlasına meyletme ki, sana galebe etmesin, sana bey olmasın!

Sen, "Ben de gönül sahibiyim; başkasına ihtiyacım yok, Hakk'a ulaştım" diye baş çekersin ama,

bu halin, topraklarla bulanık olan suyun, "Ben de suyum, neden başkasından yardım isteyecekmişim ki!" diye serkeşlik etmesine benzer.

Bu bulaşık şeyi gönül sandın da, gönlünü gönül sahiplerinden çektin.

Süt, bal sevdâsına düşen şu gönlün, gönül olmasını revâ görür müsün? Sen söyle!

Sütün, balın güzelliği, gönlün onlara aksiyle hâsıl olur. Her güzele güzellik, gönülden gelir.

Şu halde gönül cevherdir, âlem araz. Gönlün gölgesi, nasıl olur da gönüle maksat olur?

Mala, mevkiye âşık olan gönül, ya bu toprağa zebundur, ya kara suya!

Yahut da karanlıklarda hayallere kapılmıştır, dedikodu için o hayallere tapıp durmaktadır!

O nur denizinden başkası gönül olamaz. Gönül, hem Hakk'ın nazargâhı olsun, hem kör (olsun) imkân var mı buna?

Yüz binlerce halkta, yüz binlerce ileri gelenlerde bulunan (şey) gönül değildir. Gönül, bir tek kişide olur. O tek kişi hangisidir, hangisi?

Sen o kırık dökük, parça buçuk gönül kırpıntılarını bırak; asıl gönlü ara ki o kırık dökük gönül de onun sayesinde dağ kesilsin.

Gönül, bu vücut ülkesini kaplamıştır; cömertliğinden altınlar saçıp durmaktadır.

Âlemdekilere Hakk'ın selâmından selâmlar dağıtmaktadır.

Kimin eteği sağlamsa, kimin eteği hazırsa o gönül saçısına nâil olur.

Senin eteğin o niyazdır, huzurdur. Kendine gel de kötülük taşlarını eteğine koyma.

Koyma da o taşlar, eteğini yırtmasın. Eteğin yırtılmasın ki gerçek parayı sahte paradan fark edesin.

Sen, eteğini çocuklar gibi, taşlarla 'altın ve gümüş farz edilen taşlarla' doldurdun .

Fakat hayâlî altın ve gümüş, hakîkî altın ve gümüşe benzemez. Onlar, senin doğruluk eteğini yırtar, derdini artırır.

Akıl, el atıp da eteklerini tutmadıkça çocuklar, taşın taş olduğunu nasıl görürler ?

İnsan akılla (adam) olur; saçı sakalı ağarmakla değil! O talihe, o devlete ümit kılı sığmaz, o devlet umut ile rica ile bulunmaz !

(ilk b.2222, son b.2280)

AHMAKLIK ALLAH' IN KAHRIDIR

Meryem oğlu İsa, sanki bir arslan, (kendisinin) kanını dökmek istiyormuş da ondan kaçıyormuş gibi bir dağa doğru kaçıyordu.

Birisi, ardından koşup dedi ki: "Hayrola, peşinde kimse yok! Neden böyle kuş gibi kaçıyorsun?"

İsa (a.s.) öyle hızlı koşmaktaydı ki acelesinden cevap bile vermedi.

Adam, bir müddet Onun peşinden koştu, ardını bırakmayıp bağırdı:

"Allah rızası için bir an olsun dur. Neden kaçıyorsun, merak ettim!

Ardında ne arslan var, ne düşman! Ne bir şeyden korkmana lüzûm var, ne bir şeyden ürkmene sebep! O tarafa doğru neden koşuyor, kimden kaçıyorsun, a kerem sahibi?"

İsa dedi ki: "Bir ahmaktan kaçıyorum. Yürü, benim yolumu kesme, kendimi kurtarayım!"

Adam dedi ki: "Körün gözlerini, sağırın kulağını açan Mesih, sen değil misin?"

İsa "Evet, benim" dedi. Adam "Gayb efsunlarına kaynak olan, o efsunu okuyunca ölüyü, av bulmuş arslan gibi sıçratıp dirilten padişah sen değil misin?" dedi.

İsa, "Benim" dedi. Adam dedi ki: "A güzel yüzlü! Topraktan kuşlar yapan sen değil misin?"

İsa, "Evet benim" dedi. Adam "Peki, öyleyse ey tertemiz ruh, dilediğini yaparken kimden korkuyorsun?

Âlemde bu kadar mûcizelerin varken, senin kullarından olmayan kim?"

İsa dedi ki: "Teni eşsiz, örneksiz yaratan; canı ezelden halkeden Allah'ın tertemiz zâtına and olsun.

Onun pak zâtıyla sıfatları hakkı için, felek bile yenini, yakasını yırtmış, ona âşık olmuştur.

O efsunu, o İsm-i Âzam'ı köre okudum, gözleri açıldı; sağıra okudum, kulakları duydu.

Taş gibi dağa okudum, yarıldı göbeğine kadar hırkasını yırttı!

Ölüye okudum, dirildi. Hiçbir şey olmayan, vücûdu bulunmıyan şeye okudum, meydana geldi, bir şey oldu!

Fakat ahmağın gönlüne yüz binlerce kere okudum, fayda vermedi.

Mermer bir kaya kesildi, ona tesir bile etmedi. Âdeta kuma döndü, ondan bir şey bitmesine imkân yok!"

Adam, "Allah adının köre, sağıra, ölüye tesir edip de ahmağa tesir etmemesinin hikmeti ne?

Onlar da illet, bu da illet... Neden onlara tesir ediyor da buna etmiyor?" dedi.

İsa dedi ki: "Ahmaklık, Hakk'ın kahrıdır. Hastalık, körlük, kahır değil, bir musîbettir."

Musîbet (ve düşkünlük), acınacak bir illettir, ona kul da acır, Allah da... Fakat ahmaklık, öyle bir illettir ki (sahibine) de zarar verir, onunla konuşana da!

Ahmağa vurulan dağ, Hakk'ın mührüdür. Ona bir çare bulmanın imkânı yok!

İsa nasıl kaçtıysa sen de ahmaktan (öyle) kaç! Ahmakla sohbet nice kanlar dökmüştür!

(ilk b.2570, son b.2595)

YOKLUK GÜLİSTANINDA İNSAN KENDİNDEN GEÇER

Peygamberler dediler ki: Ümitsizliğe düşmek kötüdür. Mevlâ'nın ihsan ve rahmetlerine son yoktur.

Böyle bir ihsan sahibinden ümit kesmek hiç de yaraşmaz. Bu rahmete el atın, yapışın!

Nice işler vardır ki ilk önce güç görünür de sonradan kolaylaşır, o güçlük geçer gider.

Ümitsizlikten sonra nice ümitler var... Karanlığın ardında nice güneşler var!

Farzedelim ki yürekleriniz taş kesildi; kulağınıza, gönlünüze kilitler vuruldu.

Sözümüzü kabul edecek, yahut etmeyeceksiniz... Biz buna aldırış etmeyiz. Aldırış ettiğimiz şey Hakk'a teslim olmak, fermanını yerine getirmektir.

Bize o kulluğu kendisi buyurdu... Bu söz söylememiz, kendiliğimizden değil ki!

Canımız, onun emrini yerine getirmek için (var oldu)... Bunun için

yaşıyoruz, bunun için yaratıldık. ‘Kuma tohum ek’ dese bile biz ekeriz.

Peygamberin canına Allah’tan başka bir dost yoktur. Halk, sözünü kabul edecekmiş, reddedecekmiş... Bununla hiçbir alışverişi bulunmaz ki!

Hakk’ın emirlerini halka bildirir, bunun için alacağı ücreti de O verir. Biz sevgilinin uğrunda halka çirkin göründük; yüzümüz, (o yüzden) düşman yüzüne benzedi.

Fakat bu kapıdan usanmadık da, usanmayız da... Yol uzun olduğundan, her yerde oturup dinleniyoruz.

Sevgiliden ayrılan, hapislere düşen adamın gönlü soğur; o çeşit adam usanır, bıkar.

Halbuki bizim sevgilimiz, bizim dilediğimiz canan, bizimle beraber... Rahmetini saçıp durmakta; canımız da ona şükretmekte...

Bizim gönlümüzde lâlelik var, gül bahçesi var. Oraya solmanın, perişan olmanın yolu yok!

Dâima terü tazeyiz; dâima genciz, lâtifiz; dâima güzeliz, tatlıyız; dâima gülüp durmadayız, zarifiz!

Bizim için asırla saat birdir... Uzun yol, kısa zaman mefhumları bize göre değil!

O uzunluk, kısalık cisimlere göredir; cana nasıl sığar?

Ashâb-ı Kehf, üç yüz dokuz yıl yattılar; uyudular ama, bu üç yüz dokuz yıl, onlara bir gün (gibi) geldi; ne gamlandılar, ne teessüf ettiler!

Uyandıkları anda uyudukları o uzun yıllar, kendilerine bir gün gibi göründü. Çünkü ruhları, yokluktan tekrar bedenlerine geldi.

O âlemde geceyle gündüz, ayla yıl olmadıktan sonra usanç, ihtiyarlık, bıkkınlık olur mu?

Yokluk gülistanında insan kendinden geçer. O âlemdeki sarhoşluk, Hakk’ın lûtfunun büyük kadehindendir.

Onu içmeyen, tadını tatmayan bilmez, anlamaz. Gül kokusu, pislik böceğinin aklına gelir mi?

(Bu zevk) vehme sığmaz; sığsaydı, o da vehme sığan şeyler gibi yok olur giderdi.

Cehennem, nasıl olur da aklına cenneti getirir? Çirkin domuzda güzel yüz ne gezer?

Kendine gel, aklını başına devşir de böyle bir lokma ağzına kadar gelmişken kendi boğazını kendin sıkma, a aşağılık kişi!

(ilk b.2922, son b.2946)

ALLAH, HER ŞEYİ BİR İHTİYACA KARŞILIK YARATMIŞTIR

Küçücük bir çocuk olan İsa'yı dile getirip konuşturan, Meryem'in derde düşüp niyaz etmesidir.

Meryem'in cüzü olan İsâ, Meryem'in diliyle değil, kendi diliyle onun yerine söz söyledi. Senin cüzünün cüzü de gizlice söz söyler durur.

"A kişi elin, ayağın sana şahit olur. Niceye bir münkirliğe el sunacak, adım atacaksın?" (der).

Anlatılanı anlamaya, söyleneni dinlemeye liyâkatin yoksa söz söyleyenin söyleme kâbiliyeti seni görür, anlar; yatar, uyur!

Arayan aradığını bulsun diye yerden ne biterse ihtiyaç sahibi için biter.

Allah, gökleri yarattıysa ihtiyaçları gidersin diye yarattı.

Nerede dert varsa devâ oraya gider, nerede yoksulluk varsa nimet oraya varır.

Müşkül neredeyse cevap oradadır, gemi neredeyse su orada! Suyu az ara!

Susuzluğu elde et de sular yukardan da coşsun aşağıdan da...

Boğazcağızı nazik yavrucak doğmasaydı, onu besleyecek süt nasıl olur da memeden akardı?

Yürü, bu inişlerde, bu yokuşlarda koş da susa, hararetlen!

Ey ulu er, ondan sonra havadan bal arısının uğultusunu, derenin şırıltısını duy, (onları tat).

İhtiyacın, otlardan, sebzelerden az mı ki suyun önünü keser, sebzelere akıtırsın?

Suyun kulağını çekip, kurumuş nebatlar yeşersin, gelişsin diye o tarafa yürütürsün.

Cevherleri gizli olan can ekinleri içinde Kevser suyuyla dolu, rahmet bulutları var.

Susuz kal, susa da sana "Onları Rableri sular" hitabı gelsin...Allah,

doğrusunu daha iyi bilir! [145]

(ilk b.3204, son b.3219)

BİR ADAMIN, HZ. MUSA'DAN HAYVANLARIN, KUŞLARIN DİLLERİNİ ÖĞRENMEYİ İSTEMESİ

(Cisim ve mal ziyanı, cana faydadır.)

Musa (a.s.)'a genç bir adam dedi ki "Hayvanların dilini öğrenmek istiyorum.

Bu sûretle kurdun, kuşun sözlerini duyayım da dinime ait işlerde ibret sahibi olayım.

Çünkü âdemoğullarının bütün sözleri, suya, ekmeğe, şana, şerefe ait.

Belki hayvanların bu dünyadan göçme zamanındaki tedbirleri, bu tedbirler yüzünden başka bir dertleri var!"

Musa Peygamber, "Yürü git" dedi, "vazgeç bu hevesten... Bunun önünde, sonunda pek çok tehlike var.

İbret almayı, uyanmayı Hak'tan dile; kitaptan, sözden, harften, dudaktan değil!"

Adam, Musa menettikçe hararetlendi, (meselenin) üstüne düştü. Zaten insan, bir şeyden menedildi mi, o şeye haris olur, büsbütün üstüne düşer!

Dedi ki "Yâ Musa, nûrun parlayınca her şey, kadrini, kıymetini, senin sayende buldu.

Beni bu muradımdan mahrum etmek senin lütfuna yaraşmaz, ey cömert er!

Bu zamanda Hakk'ın vekili sensin. Muradımı vermezsen beni me'yûs edersin."

Musa, "Yarabbi, taşlanmış Şeytan, bu sâf adamla alay mı ediyor?[146]

Öğretsem ziyankârlardan olacak, öğretmesem gönlüne bir kötülük gelecek!" dedi.

Allah dedi ki "Ya Musa, öğret... Çünkü biz, keremimizden hiçbir duayı asla reddetmeyiz."

145 Dehr Sûresi, 21. âyetten iktibas yapılmıştır.

146 Kur'ân-ı Kerîm'de **Şeytan**'ın "**racîm**" yani taşlanmış (Hakk'ın huzurundan sürülüp kovulmuş) olduğu beyan edilmektedir.

Musa dedi ki "Yarabbi, sonra pişman olacak, elini ısıracak, elbiselerini yırtacak."

Kudret, herkesin harcı değil... Acz, Hakk'tan çekinen kişiye en iyi sermayedir.

Eli bir şeye erişmeyen, Allah'tan korkar, çekinir, kendisini ibadete verir. Yoksulluk, işte bu yüzden daima övünülecek bir şeydir!

Zengin, zenginliği yüzünden Hakk'ın huzurundan reddedilmiştir. Çünkü kudreti var olduğu için sabrı terkeder, dilediğini yapıverir.

Âcizlik ve yoksulluk, insana hırslarla, gamlarla dolu olan nefis belâsından aman verir.

Gam, olmayacak dileklerden meydana gelir. Çünkü gulyabânîlere avlanmış olan insan, o olmayacak dileklere alışmış, onlarla huylanmıştır.

Cenâb-ı Hakk, Musa'ya "Yâ Musa, sen elini aç, onun istediğini ver de, dilediğini yapsın!" dedi.

Musa, tekrar şefkatle öğüt vererek "İsteğin seni mahçup eder, yüzünü sarartır.

Gel, bu sevdâdan vazgeç, Allah'tan kork. Şeytan, seni aldatmış; o, sana ders vermiş!" dedi.

Adam "Bâri hiç olmazsa kapı dibinde yatıp duran, ev bekçiliği eden köpekle kümes hayvanlarının dillerini öğret" dedi.

Musa dedi ki "Peki, haydi... Bu ikisinin dillerini anlayacaksın, yürü git!"

Adam, sabah vakti, "Bakalım sahiden dillerini öğrendim mi, anlayacak mıyım?" diye kapının eşiğinde beklemekteydi.

Hizmetçi kadın sofra örtüsünü silkelerken bir lokmacık bayat ekmek düştü.

Ekmek parçasını horoz hemen kapıverdi. Köpek dedi ki "Sen, bize zulmettin.

Sen buğday da yiyebilirsin, arpa da; darı, mısır gibi baska şeyler de... Halbuki ben bunları yiyemem.

Böyle olduğu halde bizim kısmetimiz olan şu bir parçacık ekmeği bile kapıyorsun!"

Bu sözü duyan horoz, "Merak etme, Allah sana buna karşılık başka şeyler verir.

Bu ev sahibinin atı sakatlanacak; yarın sabah, adamakıllı doyacaksın,

kederlenme.

Atın ölümü köpekler için bayram olacak... Çalışıp çabalamadan bir hayli rızık dökülüp kalacak" dedi.

Adam bu sözü duyunca derhal atı sattı. Horozun dediği çıkmadı, köpeğe karşı mahçup vaziyette kaldı.

Ertesi gün yine horoz, ekmeği kapınca köpek ağzını açtı, dedi ki:

"A düzenbaz horoz, bu yalan daha ne kadar (sürecek)? Niceye bir bu zulümkârlık, bu yalancılık, bu kara yüreklilik?

Hani at sakatlanacak dediydin, nerede? Sen, düzenci körün birisin, sözünde hiçbir doğru yok!"

Herşeyden haberi olan horoz, köpeğe "Atı sakatlandı, sakatlandı ama başka yerde.

Atını satıp ziyandan kurtuldu. Uğrayacağı ziyanı, başkalarına yükletti.

Fakat yarın katırı sakatlanacak; o nimet, ancak köpeklere nasip olacak" dedi.

O haris adam, hemencecik katırı da sattı; dertten de kurtuldu, ziyandan da.

Üçüncü günü köpek, horoza dedi ki "Ey beyliği davulla dümbelekle ilân edilen yalancılar beyi, hani nerede vaadin?"

Horoz, "Hemen katırı da sattı; fakat yarın kölesi ölecek.

Ölünce de akrabası, yoksullara köpeklere ekmekler dağıtacaklar" dedi.

Adam, bunu duyunca köleyi de satıp ziyandan kurtuldu; yüzü parladı, neşelendi.

Şükürler etmekte, "Âlemde üç ziyandan da kurtuldum.

Kümes hayvanlarıyla köpeklerin dillerini öğrendim de kötü takdirlerden kendimi kurtardım" demekteydi.

Ekmekten mahrum kalan köpek, üçüncü gün "Ey tek, çift atıp duran münasebetsiz ve yalancı horoz!

Yalanın, düzenin niceye bir sürecek? Sen yalandan başka bir söz söylemez misin?" dedi.

Horoz dedi ki "Haşa! Ne ben yalan söylerim, ne benim cinsimden olan öbür horozlar. Biz yalandan yunmuş, arınmışız!

Biz horozlar, müezzinler gibi doğru söyler, güneşi gözetler, vakit

geldi mi ki diye bekler dururuz!

Bizi bir leğen altına kapatsalar yine içten içe güneşi gözler, onun nerede olduğunu anlarız.

İçimizden biri yanılır da vakitsiz öterse, o ötüşü ölümüne sebep olur.

Vakitsiz 'Haydin namaza' dememiz, kanımızı mübah eder."

(Adam) kölesini de sattı. Köle satılır satılmaz öldü; alan da iki kat ziyana girdi.

Malını kurtardı ama, iyi bil ki kendi kanına girdi.

Bir ziyana uğramak, birçok ziyanları defedecekti. Bedenimiz ve malımız, canlarımıza fedâdır; canımıza gelecek belâ, bedenimize, malımıza gelir.

Gazaba uğradın mı padişahlara malını verir, başını kurtarırsın.

Lâkin kazâya, kadere karşı bilgisizlik edersen, padişahtan malını kaçırmaya kalkışırsın.

(Horoz dedi ki): "Fakat yarın da ev sahibi ölecek. Mirasına konan, feryat ve figan ederek bir öküz kesecek.

Yarın, adam ölünce sana epeyce yemek düşecek.

Köyde halk da, ileri gelenler de kurban etleri, tatlılar, yemekler yiyecekler.

Yoksullara, köpeklere bir hayli öküz eti, koca koca yemekler dağıtılacak."

Atın, eşeğin, kölenin ölümü, bu ham ve mağrur (adama) gelecek kazâyı defedecekti.

Fakat o, malının ziyan olmasından (korktu); bu yüzden derde düşmekten kaçtı, malını çoğalttı; çoğalttı ama, kendi kanına girdi!

Dervişlerin bu riyâzetleri neden? Çünkü bedene verilen o eziyetler, canların bekâsına sebep olur. [147]

Sâlik, ebedîliğe erişecek olmasa niçin bedenleri hastalıklara uğratır, helâk eder?

Rûhu, karşılığında elde edeceği şeyleri görmese insan, elini açar da cömertlik edip, ibadette bulunur mu?

Kâr ummaksızın veren ancak Allah'tır, Allah'tır, Allah!

Yahut da Hakk'ın huylarıyla huylanmış olan, nur olan, ilâhî parıltıyı

147 **Riyâzet**, dervişlerin az yiyip içmek, az uyumak ve sürekli ibadet etmek sûretiyle nefislerini ıslâha çalışmalarıdır.

elde eden Hakk'ın velisi...

Çünkü o ganîdir, ondan başka herkes yoksul... Bir yoksul, karşılık ummadan "al" deyip, mal verebilir mi?

Çocuk, elmayı görmedikçe kokmuş soğanı elinden bırakır mı hiç?

Bütün bu alışverişlerde (bir) maksat var. Herkes, birşey elde etmek için dükkânına geçmiş, kurulmuştur.

(Müşteriye) yüzlerce güzel şeyler gösterir; içinden de elde edeceği karşılığı düşünüp durur.

Ey din ulusu! Bir selâm bile duymazsın ki selâm veren, sonunda yenini, yakanı tutmasın.

Kardeş, ben halkın ileri gelenlerinden de, geri kalanlarından da tamahsız bir selâm bile işitmedim vesselâm!

Yalnız Allah'ın selâmında bir tamah yoktur, işte o kadar! Sen ev ev, semt semt O'nu ara, gaflet etme!

Ben ağzı güzel kokan adamın ağzından, Hakk'ın hem haberini duydum, hem selâmını!

Bu Hakk erlerinin selâmını canla, gönülle kabul eder; Hakk'ın selâmını onların selâmından duyar, tadarım.

Çünkü onun selâmı da Hakk'ın selâmı olmuştur. Çünkü o, kendi varlığını ateşlere atmış, yakmıştır.

Kendi varlığından ölmüş, Allah ile dirilmiştir. Onun için ilâhî sırlar, iki dudağının arasından çıkıp durmadadır.

Riyâzette tenin ölümü, diriliktir. Bu bedenin eziyet çekmesi ruha ebedîlik verir.

O pis herif, "Horoz ne diyecek?" diye kulak vermiş dinliyordu. Bunları duyunca ateşlenip koşa koşa Musa Kelîmullâh'ın kapısına dayandı.

Korkudan kapısının toprağına yüz sürmekte, "Ey Kelîm, feryadıma yetiş!" demekteydi.

Musa, "Yürü, kendini sat da kurtul. Mademki usta oldun, kuyudan sıçra çık!

Haydi Müslümanlara zarar ver; keseni, dağarcığını iki kat doldur.

Ben, sana görünen bu kazâ ve kaderi, kerpiçte gördüm.

Akıllı kişiye, sonda görülecek şey önceden görünür, gönlüne doğar; bilgisi az kişiye ise sonunda" dedi.

Adam tekrar feryat edip dedi ki “Ey iyi ahlâklı, lûtfet. Başıma kakma, yüzüme vurma.

Ben, iyiliğe layık bir adam değilim; ancak öyle hareket edebilirdim, ettim de. Sen, benim liyâkatsizliğime iyi bir karşılık ver, lûtfet.”

Musa, “Oğul, yaydan bir oktur fırladı, geri gelmesi adet değildir ki!

Fakat bir iyilikte bulunmak isterim; ölüm zamanı imansız kalmayasın, imanlı ölesin.

İmanını yoldaş edindin mi dirisin... İmanla gittin mi ebedîsin” dedi.

Tam bu sırada adamın hali değişti gönlü bulandı, leğen getirdiler.

Bu, yemekten meydana gelen gönül bulantısı değil, ölüm alâmeti! A ham bedbaht, kaybetmenin ne faydası var sana?

Dört kişi alıp evine kadar götürdüler. Adamcağızın ayakları birbirine dolaşıyordu.

Musa’nın öğüdünü dinlemiyor, halifelikte bulunuyorsun ha! Fakat kendini çeliği sağlam bir kılıcın üstüne atıyorsun! İşte böyle, kendini çelik kılıcın üstüne atarsın.

Kılıç, senin canını alıverir, hiç utanıp sıkılmaz. Kardeş, bu senin lâyığındır, lâyığın!

Musa, o seher çağı duaya basladı “Yarabbi, sen onun imanını alma!

Padişahlıkta bulun, bağışla onu... O yanılmış, şaşırmış, haddini bilmemiş, haddinden fazla ileri gitmiş!

‘Bu bilgi, senin harcın değil’ dedim ama, sözümü anlamadı; başımdan savıyorum sandı.

Sopasını ejderha yapabilen kişi ejderhaya el atabilir.

Dudağını yumup söylemeyen, sırrı gizleyebilen, gayb sırrını öğrenebilir.

Suda yaşayan bir kuş olmadığı halde denize atıldı, boğuluyor... Ey merhametli Allah, sen elini tut!”

Cenab-ı Hak buyurdu ki “Peki... İmanını bağışladım. Hatta dilersen, şimdi dirilteyim de...

Değil yalnız onu, hatırın için bütün ölüp gömülmüş olanları dirilteyim.”

Musa, “Yarabbi, bu dünya ölümlü dünyadır. Sen, onu o aydınlık âlemde dirilt.

Bu fena dünya, varlık dünyası değil. Sonunda yine ölecek değil mi?

Geçici olarak dirilmede ne fayda var?

Sen, şimdi onlara, gözlerden gizli olan yurdunda rahmet saç!" dedi.

Ey insan! Cisim ve mal ziyanı, cana faydadır, canı vebalden kurtarır.

Sen de riyâzete canla, başla müşteri ol. Tenini riyâzete verdin mi canını kurtardın demektir.

Ey bahtı yâver kişi! Gönlüne ihtiyatsız riyâzet isteği gelirse secdeye baş koy, şükrânelikler ver.

Madem ki Allah, o riyâzet isteğini verdi, şükürler et. O istek sana kendiliğinden gelmedi, seni "Kün: Ol" emriyle riyâzete O çekti.[148]

(ilk b.3266, son b.3398)

KIZGINLIĞIN CEHENNEM ATEŞİNİN TOHUMUDUR

Bir mazlûma karşı elinden bir zulüm çıktı mı o zulüm bir ağaç olur; o ağaçtan zakkum biter.

Kızgınlıkla gönüllere ateş saldın mı, cehennem ateşinin aslı oldun gitti.

Ateşin burada nasıl insanları yakarsa, ondan meydana gelen eser de orada seni yakar.

Kızgınlığın, ateşin insanlara saldırmakta ya! Ondan meydana gelen ateş de adamlara saldırır.

O yılana, akrebe benzeyen sözlerin, yılan ve akreb olur da seni kuyruğundan yakalar.

Velilere uymadın, onları bekletip durdun mu, orada da kıyamet gününün beklenmesi sana yâr olur, bekler durursun.

'Hele yarın, hele öbür gün' diye vaadeder. Hak'a dönmeyi erteler durursun ya... İşte bu bekleyiş, mahşerdeki beklemendir; vay sana!

O uzun günde hesap için, canlar yakan güneşin altında bekler kalırsın.

Çünkü sen dünyada göğü de, göktekileri de "Elbette yola girerim" tohumunu eke eke beklemiştin!

Kızgınlığın cehennem ateşinin tohumudur. Kendine gel de şu cehennemini söndür. Çünkü o bir tuzaktır.

148 Yasin Sûresi, 82. âyetin meâli şöyledir: "O'nun emri, bir şeyi murad ettiği zaman ancak ona ol demesidir ki o da hemen oluverir."

Bu ateşi ancak nur söndürebilir. Cehennem, mümine "Nurun ateşimizi söndürdü" der. Allah'a şükürler olsun!

Nûra sahip olmadığın halde yavaşlık, mülayimlik gösterirsen, bu kötü bir şeydir. Çünkü ateşin sönmemiştir, küllenmiştir.

Bu hal, bir tekellüftür, bir örtüdür. Aklını başına al, ateşi din nûrundan başka bir şey söndüremez.

Din nûrunu görmedikçe emin olma... Çünkü gizli ateş, bir gün olur ortaya çıkar.

Nûru bir su bil, suya yapış... Suyu elde ettin mi ateşten korkma!

Ateşi su söndürür. Çünkü ateş, yapısı gereğince suyun soyunu sopunu, oğullarını, (yani ağaçları, otları) yakar yandırır!

Birkaç günceğiz o su kuşlarının yanına git de, seni âb-ı hayâta ulaştırsınlar.

Kara kuşuyla su kuşu, sûret bakımından birdir fakat suyla yağ gibi hakikatte birbirine zıttır.

Bununla (o) birbirlerine benzerler ama, her biri kendi aslına kuldur, köledir. Dikkat ve ihtiyatla hareket et!

Nitekim vesvese ile 'Elestü' deminden gelen vahyin ikisi de duyguyla değil, akılla anlaşılır; fakat aralarında fark var.

Her ikisi de gönül pazarının tellâlidir, her ikisi de matahlarını över, durur.

Gönül sarrafıysan fikrini anla, gönlüne geleni bil de esir tellâli gibi bu iki fikri birbirinden ayırdet.

Eğer şüpheye düşüyor ve bu iki fikri ayırdedemiyorsan "Aldatmaca yok" de; acele edip, koşma!

(ilk b.3471, son b.3493)

ALIŞVERİŞTE ALDANMAMANIN ÇARESİ

Bir sahâbî, Hz. Peygamber'e "Ben alışverişte daima aldanıyorum.

Bir şey satan, yahut alan kişinin hilesi, sanki sihir gibi gelip benim yolumu kesiyor" dedi.

Peygamber (a.s.) dedi ki "Alışverişte aldanmaktan korkuyorsan, alacağın şeyi üç gün mühletle al.

Çünkü süphesiz, yavaş iş Rahman'dandır; Acele edişinse mel'ûn Şeytan'dan."

Önüne bir lokma atsan, köpek bile köpekliğiyle önce koklar da sonra yer, a ihtiyatlı adam!

O burnuyla koklar, biz aklımızla koklarız. Hele bir bak! demek ki biz de her şeyi inceleyen aklımızla kokluyoruz.

Allah bile bu yerlerle gökleri yavaşlıkla ve tam altı günde yarattı.[149]

Yoksa 'kün' der demez yerler de olurdu, gökler de; Allah, buna kâdirdi. Hatta bir emirle yüzlerce yer ve gök (yaratmaya)...

Allah, bütün kudretiyle beraber, insanı yavaş yavaş ve tam kırk yılda kemal sahibi eder.

Oysa bir anda yokluktan, elli kişiyi birden varlık âlemine uçurmaya gücü yeter.

İsa, bir dua ile hemencecik ölüyü diriltir de, İsa'yı yaratan, insanları bir anda yaratmaya kâdir olmaz mı?

İsa'ya nazaran kudreti, kat kat üstün değil midir?

Dilediğin şeyi yavaş yavaş fakat, sağlam bir halde yapman lâzım. İşte bu yavaşlık, sana bunu öğretmek içindir.

Dâima akıp giden küçük bir dere, ne pislenir ne kokar.

Bu yavaşlıkla insan ikbâle, devlete erişir. Yavaşlık yumurtadır, devlet de kuşlara benzer.

A inatçı adam, kuş hiç yumurtaya benzer mi? Ama yumurtadan çıkar ya!

Sen de davran da cüzlerin yumurtalarından kuşlar çıkarsın.

Yılan yumurtası da serçe yumurtasına benzer, fakat aralarında ne kadar fark var! Yapraklar da bakılınca bir renktedir; fakat meyveleri çeşit çeşit...

Yapraklar gibi bedenler de birbirine benzer... Benzer ama, herkes bir iş için yaratılmıştır.

İnsanlar yolda her bir tarzda yürür durur; ancak birisi zevk içinde, öbürü dertli, kederli...

İşte tıpkı bunun gibi ölürken de aynı çeşit ölürüz ama, yarımız ziyan içinde ölür. yarımız padişah (gibi)!

(ilk b.3494, son b.3516)

149 Bütün kâinâtın **altı günde** yaratıldığı, birçok Kur'an âyetinde zikredilmektedir.

HZ. BİLÂL'İN NEŞEYLE ÖLÜMÜ

Bilâl, zayıflıktan hilâle dönmüş, yüzüne ölüm rengi çökmüştü.

Karısı görüp "Ah bu ne elem, bu ne keder!" dedi. Bilâl "Hayır hayır... Bu ne zevk, bu ne neşe!

Şimdiye kadar hayattan elem duymaktaydım, ölümün nasıl bir zevk olduğunu sen nereden bileceksin?"

demekte, bu sözleri söylerken de yüzünde nergisler, güller, lâleler açılmaktaydı.

Yüzünün parlaklığıyla parlak gözleri, sözünün doğruluğuna şehâdet ediyordu.

Her gönlü kara adam, onun yüzünü simsiyah görürdü; ama o, insanların gözbebeğiydi. Neden? (Çünkü) gözbebeği de siyahtır (da ondan).

Yüzü kara olanlar, hakikati görmeyenlerdir. İnsanların gözbebeği olan adam ise ayın aynasıdır.

Zâten dünyada can gözüne sahip olanlardan başka, senin gözbebeğini kim görebilir ki?

Karısı "Ah ayrılık, ah ayrılık!" deyince Bilal, "Hayır hayır... Vuslat, vuslat!" dedi.

Karısı "Bu gece gurbete gidiyorsun... Soyunun sopunun gözlerinden kaybolacaksın" dedi.

Bilâl dedi ki "Hayır hayır... Bu gece rûhum gurbet elden vatanına ulaşacak."

Karısı, "Artık senin yüzünü nerede göreceğiz biz?" dedi. Bilâl "Allah'ın has kullarının halkasında!

Başını kaldırır da - aşağıya değil- yukarıya bakarsan, ilâhî kuşların halkasını görürsün.

Yüzük taşının yüzüğe nur sattığı gibi âlemlerin Rabbi de o halkayı nurlandırıp durmaktadır" diye (karşılık verdi).

Karısı, "Yazıklar olsun, bu ev yıkıldı artık!" dedi. Bilâl dedi ki "Buluta bakma, aya bak!

Akrabam kalabalık, ev de küçük... Allah daha mâmur bir hale getirmek için (evi) yıktı!

Ben evvelce, sıkıntılar içinde hapis olmuş adama benzerdim. Şimdi ruhumun nesli doğuyu da kapladı, batıyı da.

Bu kuyuya benzeyen evde bir yoksuldum; şimdi padişah oldum! Padişaha bir köşk, bir saray lâzım!

Pâdişahlar köşklerde, saraylarda otururlar; ölüye ise yurt olarak bir mezar kâfî!

Peygamberlere bu dünya dar geldi de pâdişahlar gibi mekânsızlık âlemine gittiler.

Kalbi ölmüş kişilere ise bu dünya nurlu göründü. Görünüşü büyük geniş, fakat hakîkatte, dar.

Dar değilse, bu feryat neden? Baksana, daha evvel doğup bu âleme gelenlerin hepsi iki büklüm oldu!

İnsan uyku zamanında, bak nasıl âzad olmakta... Ruh o vardığı, ulaştığı mekânda nasıl neşelenmekte.

Zâlim, zulmetme huyundan kurtuluyor, zindandaki mahpus, hapse düştüğünü, hapiste bulunduğunu unutuyor.

Pek geniş olan bu yer, bu gök, devenin çökeceği zaman pek daralmakta.

Bu dünyanın genişliği, bize gözbağıdır. Halbuki o, pek dar. Gülmesi, ağlamaktan ibaret; övünmesi ardan ayıptan başka bir şey değil!

(ilk b.3517, son b.3544)

GAFLET, DERT, TEMBELLİK, GÖNÜL KARANLIĞI GİBİ NE VARSA AŞAĞILIK TENDEN İLERİ GELİR

Gaflet, tenden ileri gelir.Ten, ruh oldu mu, artık şüphe etmeksizin bütün sırları görür.

Gök boşluğundan yeryüzü kalktı mı, ne benim için gece, gölge kalır; ne senin için.

Nerede bir gölge, bir gece, yahut bir gölgelik varsa yerdendir; göklerden, aydan değil.

Duman, kıvılcımlar saçan ateşten meydana gelmez; daima odundan meydana gelir.

Vehim, yanlışlara düşer, yanılır; akılsa ancak doğruya yönelir, doğruyu bulur.

Her ağırlık, her yorgunluk, tenin (yapısı) gereğidir. Cansa hafifliği yüzünden uçup gider.

Kırmızı beniz, kanın çokluğundandır. Sarı yüz, safranın kabarmasındandır.

Ak beniz, balgamın kuvvetindendir; sevdâdan da beniz kararır.

Hakîkatte eserleri yaratan O'dur. Fakat kabukta kalan ve yalnız dış görünüşe bakan, ancak (vasıtaları) görebilir.

Kabuklardan kurtulmayan iç, ne illetten kurtulur, ne doktordan fayda görür.

Ademoğlu ikinci defa doğdu mu, ayağını sebeplerin başına kor.

Artık onun dini, illet-i ûlâ değildir. Cüz'î illet de ona bir zarar veremez.[150]

O, hakîkat geliniyle ufuklarda uçup durur; sûreti de ona ancak duvaktır.

Hatta ufuktan da dışarıdadır, göklerden de. Ruhlar ve akıllar gibi mekânsız bir âlemdedir.

Akıllarımız bile onun gölgesidir; akıllarımız bile gölgeler gibi onun ayağına düşer.

Müctehid nassı görüp tanırsa, herhangi bir hükümde artık kıyası düşünmez ki!

Fakat bir şeyde nas yoksa orada kıyasa girişir, kıyastan ibret alır, kıyasla hüküm verir.

Nassı, Rûhu'l-Kudüs'ün vahyi bil. Aklın kıyası, bundan aşağıdır.

Akıl, canla idrak sahibi olmuş, canla aydınlanmıştır. Ruh nasıl olur da aklın tasarrufuna girer.

Fakat ruh, akla tesir eder de akıl, o tesir altında tedbire girişir.

Ruh, Nûh'u tasdik ettiği gibi seni de tasdik edip senin emrine tâbi olduysa nerede deniz, nerede gemi, nerede Nuh tufanı?

Akıl, eseri ruh sanır ama, güneşin nûru güneşin değirmisinden büsbütün ayrıdır.

O yüzden sâlik, rûhun nûrundan aslına ulaşmak için bir lokma ekmeğe kanaat etti.

Çünkü aşağılara varan nur, gece gündüz dâim değildir ki... Geçer gider.

150 **İllet-i ûlâ**, ilk sebep, bütün sebeplerin sebebi demektir. İslam filozoflarına göre **akl-ı küll**'dür. **Cüz'î illet** ise her şeyin varlığına sebep olan şeydir ki doğrudan doğruya illet-i ûlâ'nın tecellîsidir.

Fakat nûrun aslına ulaşıp orada yurt edinen kişi, dâimâ o nûra gark olmuştur.

Ne bulut yolunu keser, ne nûru gurûb eder. O artık ayrılıktan kurtulmuş, güzelleşmiştir.

Bu makâma eren kişinin aslı, ya göklerdendir, yahut topraktır ama, topraklıktan tamamıyla çıkmıştır.

Çünkü bu güneşin şuaları dâimî olarak dursa toprağa mensup olan (varlık) tahammül edemez ki!

Güneşin ışığı, sürekli toprağa vursa, toprağı öyle bir yakar ki yeryüzünde hiçbir verim kalmaz, hiçbir meyve bitmez.

Sürekli olarak suda kalmak balığın harcıdır. Yılan nereden balıkla yoldaşlık edebilecek?

Fakat dağlarda öyle düzenbaz yılanlar vardır ki bu denizde balıklık etmeye kalkışırlar.

Hileleri, halkın aklını başından alırsa da denizden nefretleri, nihayet kendilerini rezil eder gider.

Bu denizde öyle hünerli balıklar vardır ki yılana bile sihir yapar, balık haline koyarlar.

Ululuk denizinin dibindeki balıklara deniz, sihr-i helâl öğretmiştir.

Olmayacak şey, onların himmetiyle olur. Pis oraya vardı mı tertemiz olur, kutlu bir hale girer.

(ilk b.3566, son b.3601)

ŞÜPHEDEN DE YÜCELDİM YAKÎNDEN DE

Bil ki ilim, yakîni arar; yakîn de apaçık görüşü...

El-hâkümü sûresinde "Kellâ lev ta'lemûne: İş öyle değil, şüphesiz olarak iyiden iyiye bilirsiniz" den sonrasını oku da bunu ara şimdi.[151]

Ey bilgi sahibi! Bilgi, insanı görüşe götürür. Dünyadakiler yakîn sahibi olsalardı cehennemi, gözleriyle görürlerdi.

Görüş, şüphe yok ki yakînden doğar; nitekim hayâl de zandan doğmaktadır.

El-hâkümü sûresinde bu anlatılmıştır; ilme'l-yakîn, ayne'l-yakîn oluyor.

151 Tekâsür Sûresi, 5. âyet kastedilmektedir.

Bana gelince; ben, şüpheden de yüceldim, yakînden de... Kınanmadan dolayı başım dönmüyor.

Onun helvasını yedim; gözüm aydınlandı; onu gördüm gayri... Şu halde, evime gidiyorum demektir.

Elbette ayağımı küstahça basarım... Ayağım titremez, körcesine gitmem ki!

Allah, güle bir söz söyledi de gülü güldürdü ya... Gönlüme de onu söyledi; gülden yüz kat fazla güldürdü (onu)!

Selviye bir şey yaptı; boyunu dümdüz etti... Nergisle ağustos gülü de ondan feyz aldı, güzelleşti.

Bir tecellîsiyle kamışı, canı ve gönlü tatlı bir hale getirdi... Toprağa mensup insan, onun lûtfu ile Çiğil güzeli oldu.

Silâh deposunun kapısını açınca gözlerin bakışları, atmaya başladı.

Bu tecellî ile, bu feyz ile benim gönlüme de ok attı, beni de sevdâlara saldı... Beni şükretmeye de âşık etti, şeker yemeye de!

Öyle bir sevgiliye âşığım ki her alım onun alımıdır; akıl da onun bir mercanına kuldur, can da!

Ben kuru lâf etmem. Bir söz söylesem bile, su gibi söylerim de, ateşi söndürmede sıkıntı çekmem.

Ben niçin bir şey çalayım? Hazînedar O... Nasıl mağrur olmayayım? Arkam O...

Kimin arkası güneşten kızar, ısınırsa yüzü pek olur, kuvvetlenir... Artık ona ne korku vardır, ne utanma!

Yüzü, hiçbir şeye aldırış etmeyen, güneş gibi düşmanı yakar, perdeleri yırtar.

Her peygamberin dünyada yüzü pektir. Bir tek binici olduğu halde (peygamber), padişahların ordularına saldırır, onları ezer, bozar!

Bir şeyden korkmaz, gamlanmaz; bu yüzden de hiçbir şeyden yüz çevirmez... Tek başına bütün dünyayı mağlup eder.

Taşın yüzü pektir, gözü tok... Dünya dolusu kerpiç olsa korkmaz!

Çünkü kerpiç, kerpiççi tarafından o hale konmuştur; taşı ise Allah yapmıştır; ondan dolayı serttir, pektir!

Koyunlar, sayıya sığmayacak kadar çok olsa kasap, onların çokluğundan korkar mı hiç?

Hepiniz de çobansınız... Peygamber de çobandır. Halka gelince,

sürüye benzer... Peygamber onların çobanıdır, onları sürer durur.[152]

Çoban, koyunlarla savaşa girişmekten korkmaz... Bilâkis onları soğuktan, sıcaktan korur.

Kızıp kahırla koyunlara bağırsa bile bu bağırışı, sevgisindendir; hepsini sever de ondan bağırır!

Her an yeni bir tâlih, kulağıma söyleyip duruyor: "Seni gamlandırsam bile gamlanma!

Ben, seni kötü gözlerden gizlemek için gamlandırırım.

Kötü gözler, yüzünden ırak olsun diye kederlendirir, huyunu acı bir hale getiririm.

Sen benim avcım değil misin, beni aramıyor musun? Bana kul, emrime tâbi değil misin?

Bana kavuşmak için tedbirler kurmadasın... Benim ayrılığımla herkesten ayrılmış, beni arayıp durmaktasın, kimsesiz bir hale gelmişsin!

Dertlere düşmüş, izimi bulmak için çârelere başvurmuşsun; dün senin yanık yanık âh ettiğini duydum.

Seni bekletmeksizin kendime kavuşturmaya, sana yol gösterip kendime almaya da kâdirim ben...

Böylece bu devranın girdabından kurtulur, vuslat hazîneme ayak basarsın.

(ilk b.4121, son b.4158)

152 "Hepiniz çobansınız ve hepiniz sürünüzden mesûlsünüz" meâlindeki hadis, meşhurdur.

MESNEVÎ NİL IRMAĞININ SUYUDUR...

Ey Ziyâü'l-Hak (Hakk'ın ışığı) Hüsâmeddin (Dinin kılıcı)! Sen öyle bir ersin ki Mesnevî, senin nûrunla ayı bile geçti, aydan bile parlak bir hâle geldi.

Ey lûtfu, keremi umulan (kişi)! Yüce himmetin bu Mesnevî'yi nereye çekmekte, Allah bilir.

Bu Mesnevî'nin boynunu bağlamış, bildiğin yere doğru çekmektesin.

Mesnevî koşup gitmekte... Çeken gizli, ama görecek gözü olmayan gâfilden gizli...

Mesnevî'nin yazılmasına önce sen sebep oldun. Artıp uzarsa arttıran, uzatan yine sen (olacaksın).

Mademki sen böyle istiyorsun; Allah da böyle istiyor (demektir). Cenab-ı Hak, takvâ sâhiplerinin dileğini verir.

Evvelce sen, varlığını Hakk'a verdin... Karşılık olarak O da varlığını sana verdi.[153]

Mesnevî, sana binlerce (defa) şükretmede... Ellerini kaldırıp dualar eylemede...

Allah, Mesnevî'nin diliyle, eliyle sana şükrettiğini gördü de ihsanlarda bulundu, lûtuflar etti, keremini çoğalttı.

Çünkü O, şükredenin nimetini çoğaltacağını vadetmiştir. Nitekim secdenin karşılığı, Hakk'a yakın olmaktır.[154]

Hüsâmeddin, sen bir güneşsin! Onun için sana ziyâ dedim... Bu iki söz, Hüsam (kılıç) ve Ziyâ (ışık), senin vasıflarındır.

Bu Hüsam ve Ziyâ birdir. Şüphe yok ki güneşin kılıcı ziyâdandır.

Ey Hüsâmeddin, bu dördüncü deftere nurlar saç! Çünkü güneş de dördüncü kat gökten doğar, âlemi nurlara garkeder.

Sen de bu dördüncü defterle âlemlere güneş gibi nurlar saç da şehirlerle ülkelere parlasın, her tarafı nûra garketsin!

Bu kitap, masal diyene masaldır; fakat bu kitapta hâlini gören, bu

153 "Kim her şeyini Allah'a verir, O'na bağlanırsa, Allah da onun her şeyini yapar, onu her dilediğine eriştirir" meâlinde bir hadis vardır.

154 İbrâhim Sûresi, 7. âyete işaret edilmektedir.

kitapla kendini anlıyan kişi de erdir!

Mesnevî, Nil ırmağının suyudur. Kıptîye kan görünür ama, Musa kavmine kan değildir, sudur!

(ilk b.1, son b.33)

O GÜZELE KENDİ GÖZÜNLE BAKMA, ONUN GÖZÜYLE BAK

(...) Dünyada mutlak olarak kötü bir şey yoktur. Kötü, (bir şeye) nispetle kötüdür. Sonra şunu da bil ki,

Âlemde hiçbir zehir, yahut şeker yoktur ki birine ayak, öbürüne ayakbağı olmasın!

Evet... Birine ayak olur, öbürüne ayakbağı! Birisine zehirdir, öbürüne şeker gibi tatlı!

Yılanın zehiri, yılana hayattır; insana ölüm!

Deniz, (içindeki) mahlûklarına bağ, bahçe gibidir; fakat karada yaşayanlara ölümdür, dağdır.

Ey iş eri! Bu nispeti birden tut,böylece bine kadar sayadur.

Zeyd, birisine göre şeytandır, öbürüneyse sultan!

O, "Zeyd pek doğru, pek yüce kişidir" der; bu, "Zeyd gebertilecek bir kâfirdir" der!

Zeyd, bir adamdır ama, ona öyledir; berikine göre ise baştanbaşa zahmettir, ziyândır!

Eğer onun, sana göre de şeker haline gelmesini istiyorsan var onu, onun aşıklarının gözüyle gör!

O güzele kendi gözünle bakma... İsteneni, isteyenlerin gözüyle gör!

Kendi gözünü yum... Gözünün yerine, ona âşık olanlardan ödünç bir göz edin.

Hatta ödünç olarak ondan bir göz, bir görüş al da onun yüzüne, onun gözüyle bak!

Bak da bıkmaktan, usanmaktan emin ol. İşte yüce Peygamber, bunun için "Kim kendini Allah'a verirse, Allah kendisini ona verir" dedi.

"Onun gözü de ben olurum, eli ve gönlü de..." Bu sûretle onun tâlihi, bahtsızlıktan kurtulur.

Ne olursa olsun, kötü ve istenmeyen bir şey bile olsa değil mi ki sana kılavuzluk etti, sevgiline ulaştırdı, sevimlidir, dosttur!

(ilk b.65, son b.80)

VAAZINDA ZÂLİMLERE, TAŞ YÜREKLİLERE VE İTİKATSIZLARA DUA EDEN VÂİZİN HİKAYESİ

Bir vâiz vardı. Minbere çıktı mı, yol kesenlere duaya başlar,

Ellerini kaldırıp "Yarabbi, kötülere, fesatçılara, isyancılara merhamet et!

Hayır sâhipleriyle alay edenlerin hepsine, bütün kâfir gönüllülere, kiliselerde bulunanlara merhamette bulun" derdi.

Temiz kişilere hiç dua etmez, kötülerden başkasına duada bulunmazdı.

Ona "Hiç böyle bir âdet görmedik; sapıklara dua etmek, insanlık değildir" dediler.

Dedi ki: "Ben onlardan iyilik gördüm; bu yüzden onlara dua etmeyi âdet edindim.

(Bana) o kadar kötülükte bulundular, o derece zulüm ve eziyet ettiler ki nihayet beni şerden kurtardılar, hayıra ulaştırdılar.

Ne vakit dünyaya yöneldimse onlardan eziyetler gördüm, sıkıntılar çektim, dayaklar yedim.

Bu yara bere yüzünden o tarafa sığınırdım; beni, o kurtlar yola getirirlerdi.

Mademki iyiliğime sebep oldular, -ey aklı başında olan adam!- bu yüzden onlara dua etmek, boynumun borcudur benim."

Kul, dert ve elemden Hakk'a sızlanır, uğradığı zahmetten yüzlerce şikayette bulunur.

Allah da der ki: Gördün ya! Nihayet dert ve zahmet, seni bana yalvarır bir hale getirdi, seni doğrulttu.

Sen, seni yolundan alıkoyandan, bizim kapımızdan uzaklaştırıp kovandan şikayette bulun!

Hakikatte her düşman, senin ilâcındır, sana kimyadır; seni faydalandırır, gönlünü alır senin!

Çünkü ondan kaçar, halvet bucaklarına sığınır, Hakk'ın lûtfundan

yardım dilersin.

Dostlarınsa hakîkatte düşmanlarındır; onlar, seni meşgul edip Hakk'ın kapısından uzaklaştırır.

Bir hayvan vardır ya, adına "porsuk" derler... Dayak yedikçe şişmanlar, semirir.

Ona sopayı vurdukça irileşir. Köteği yedikçe semirir, büyür...

İşte müminin canı da hakikatte bir porsuktur. O da zahmet ve meşakkatlerle kuvvetlenir, semirir.

Bu yüzden peygamberler eziyetlere, zahmetlere uğradılar. Onların çektikleri sıkıntılar, bütün cihan halkının çektiği eziyetlerden daha fazlaydı.

Çünkü canları da, bütün canlardan daha büyük, daha üstündü... Onun için de onların uğradıkları belâya, başka bir tâife uğramadı.

Deri, ilaçlara belâlara uğrar da Tâif derisi gibi güzel bir hale girer.

Yoksa ona o acı ve keskin ilaçlar sürülmeseydi pis pis kokar, berbat bir hale gelirdi!

İnsanı da tabaklanmamış deri say! Rutûbetten nem kapar, çirkin bir hâle gelir, ağır ağır kokar!

Sen ona, acı ve keskin ilaçları iyice ver de temizlensin, latif bir hale gelsin, semirsin!

Buna kudretin yoksa, senin dileğin olmaksızın Allah bir zahmet verirse ona sabret, ona razı ol!

Çünkü dosttan gelen belâ, sizi temizler. Onun bilgisi, sizin tedbirlerinizden üstündür!

(ilk b.81, son b.107)

ATTARLAR ÇARŞISINDA GÜZEL KOKULARDAN FENALAŞIP BAYILAN DERİCİNİN HİKÂYESİ

("Hastaya alışkın olduğu şeyi ver.")

(Dericilik yapan) birisi, güzel koku satanların pazarına gelince aklı başından gitti, büzülüp yere yıkıldı.

Kerem sahibi attarlardan gelen güzel kokular, başını döndürdü, yere düştü!

O gâfil, gün ortasında yol uğrağına bir leş gibi yığıldı, öylece kaldı.

Derhal halk, başına üşüştü. Herkes 'lâ havle' diyerek derdine derman aramaktaydı.

Birisi, eliyle kalbini yokluyor, öbürü yüzüne gül suyu serpiyordu.

Bilmiyorlardı ki o çarşıda (adamın) başına ne geldiyse gül suyundan geldi.

Biri bileklerini, başını ovuyor, öbürü harâretlensin diye samanlı ıslak balçık getiriyordu.

Biri, öd ağacıyla şekeri karıştırıp tütsülüyor; başka biri elbisenin bir kısmını soyup üstündekileri hafifletiyordu.

Birisi, nasıl atıyor diye nabzını yokluyor; öbürü, ağzını kokluyor;

şarap mı içti, esrar mı, yoksa afyon mu yuttu, anlamak istiyordu. Halk, onun neden bayıldığını anlayamamış, şaşırıp kalmıştı.

Derhal akrabalarına haber verdiler; falan adam, feşman yerde perişan bir halde düşüp kaldı dediler.

Neden bayıldı, ne oldu da leğeni damdan düştü? Kimse bilmiyordu!

O dericinin iri yarı, güçlü kuvvetli, bilgili ve anlayışlı bir erkek kardeşi vardı; hemencecik koşa koşa geldi.

Yenine biraz köpek pisliği almıştı; halkı yardı, feryat ederek kardeşinin baş ucuna geldi.

"Ben, neden hastalandığını biliyorum" dedi. Hastalık teşhis edilip, sebebi bilindi mi tedâvisi kolaydır.

Sebebi bilinmezse tedâvisi güçleşir. Hangi ilâç iyi gelecek? Yüz türlü ihtimal vardır.

Adam, kendi kendine, "Onun iliğine, damarına kat kat köpek pisliği sinmiştir.

Rızkını elde etmek için her gün, akşamlara kadar pisliğe gömülmüş, tabaklığa garkolmuştur" dedi.

Büyük Calinus da böyle demiştir: Hastaya, alışkın olduğu şeyi ver!

Aykırı olan şeylerden zahmet çeker; onun için hastalığının ilâcını da alıştığı şeylerde ara!

Pislikböceği, dâima dışkı taşır durur. Bu yüzden de o, gülsuyundan bayılır.

Onun ilâcı, yine köpek pisliğidir. Çünkü ona alışmıştır, onunla uğraşmayı huy edinmiştir.

"Pisler pislerindir" âyetini oku da bu sözün önünü, sonunu anla![155]

Öğütçüler, pis kişiyi, ona bir kapı açılması, iyileşmesi için amberle, gülsuyla tedavi etmek isterler.

Fakat ey inanılır, îtimat edilir kişiler! Pislere temiz şeyler lâyık değildir ki!

Onlar, vahyin güzel kokusundan eğrilmişler, sapıtmışlardır da "Siz bize uğursuzsunuz; biz, sizin yüzünüzden, kötülüğe uğradık" diye feryada başlamışlardır. [156]

"Bu söz, bize zahmet veriyor, bu sözden hastalanıyoruz. Sizin vaazınız iyi değil, bize iyi gelmiyor.

Eğer yine susmaz da nasîhata başlarsanız derhal sizi taşlar, öldürürüz.

Biz, oyunla, abes ve saçma şeylerle semirmişiz; öğüte hiç alışmamışız!

Bizim gıdamız yalandır; asılsız lâftır, saçma sapan sözlerdir. Sizin bildirdiğiniz şeyler, midemizi bozuyor.

Siz, bu sözlerle hastalığımızı yüzlerce defa artırıyor, akla ilâç olarak afyon veriyorsunuz" demişlerdi.

Delikanlı, kardeşine yapacağı ilâcı kimse görmesin diye halkı uzaklaştırdı.

Gizli bir şey söyler gibi ağzını kulağına götürdü, sonra da o şeyi burnuna koydu.

Köpek pisliğini avcuna sürmüştü, pis dimağın ilâcını pislikte görmüştü.

Avcunu koklatır koklatmaz, adam deprenmeye başladı. Halk, "Bu pek büyük bir efsun!

Efsunu okuyup kulağına üfledi. Adam, âdeta ölmüştü; efsun imdâdına yetişti!" (dediler).

Kötü kişilerin kımıldanması o yandadır. Zina ile bakışla, göz ve kaş işaretleriyle harekete gelirler.

Kime öğüt miski fayda vermezse muhakkak o, kötü kokulara alışmıştır.

Müşrikler tâ ezelden pislik içinde doğduklarından Allah onlara "pis" demiştir.

155 Nûr Sûresi, 26. âyetten iktibas yapılmıştır.

156 Yâsin Sûresi, 18. âyete işaret edilmektedir.

Pislik içinde doğan kurt, ebediyen huyundan dönmez, ambere bakmaz!

Ona nur serpintisi isabet etmemiştir. O, tamamiyle cisimden ibarettir, kabuk gibi içsiz ve gönülden mahrumdur o!

Hak nuru saçısından nasîbi varsa, bu nur, ona da değmişse, pisliğe düşse bile Mısır'da olduğu gibi, o pislik içine gömülen yumurtadan bir kuş meydana gelir!

(ilk b.257, son b.299)

İBRÂHÎM EDHEM'İN ÜLKESİNDEN GÖÇMESİ VE HORASAN SALTANATINI TERK ETMESİNİN HİKAYESİ

(Hangi kuşun canı Kaf Dağına erişirse bütün âlem onu söyler.)

Ebedî saltanata erişmek istiyorsan (İbrâhîm-i) Edhem gibi padişahlıktan vaz geçmen (gerekir).

O padişah, geceleyin tahtında uzanıyor; muhâfızlar da damda bekliyorlardı.

Ama padişah, adamlarının hırsızları, kötü kişileri (oradan) uzaklaştırmalarını da istemiyordu.

Çünkü o, kendisinin adalet sahibi olduğunu biliyordu. O yüzden gönlü rahattı. Kendisine hiçbir kötülük gelmeyeceğinden emindi.

İstekleri, dilekleri koruyan adalettir; geceleri damlarda sopalarını vuran bekçiler değil!

(Padişah rebap dinliyordu); onu dinlemekten maksadı ise özlem çekenler gibi hayal (dünyasında Hakk'ın) hitâbını (duymaktı).

Zurnanın iniltisi, davulun gümbürtüsü birazcık sûr'un sesini hatırlatır.

Zaten hakîmler, "Bu mûsikî nağmelerini göklerin dönüşünden aldık" demişlerdir. [157]

Halkın tanburla çaldığı, ağızla söylediği bu şarkılar, nağmeler, hep göğün hareketinden alınmadır.

157 Beyitte dile getirilen görüş, meşhur Yunan filozofu **Fisagor** (m.ö.584-504)'a atfedilmektedir. Fisagor, miraç ettiğini ve gökteki yıldızlarla göklerin döndüğünü gördüğünü, bu dönüşten muazzam ve ilâhî bir **âhenk** meydana geldiğini, bu âhengi kendisinin duyduğunu, rûhen yüksek bir dereceye ulaşanların da miraç edip derecelerince duyabileceklerini söylermiş. Rivayete göre mûsikîyi de Fisagor icat etmiş ve bu ilâhî âhengi esas tutmuş, yahut mûsikîyi bu âhenge göre ıslah etmiş.

Müminler derler ki cennetin tesiriyle bütün kötü ve çirkin sesler güzelleşir.

Biz, hepimiz Âdem'in cüzleriydik... Cennette o nağmeleri dinledik, duyduk!

Gerçi suyla toprak, bize bir şüphe verdi ama, yine de o nağmelerden birşeycikler hatırlıyoruz.

Fakat dertler, sıkıntılar toprağıyla karıldıktan sonra, bu zîr ve bem perdeleri, nereden o nağmeleri verecek?

Su, idrar ve pislikle karışınca, bu bulaşıklıktan dolayı (görüntüsü ve tadı) bozulur; acı, sert bir hâle gelir.

Fakat yine de tabiatı kendinde kalır, değişmez; o haliyle de ateşi söndürür.

Demek ki güzel ses, çalgı dinlemek, âşıkların gıdâsıdır; bu dinleyişte, buluşmak kavuşmak hayâli vardır.

Gönüldeki hayaller, güzel sesle gelişir; hattâ güzel ses yüzünden şekillere bürünür o hayâller.

O iyi adlı, iyi sanlı padişah, gece tahtında (uzanmışken) damda bir tıkırtı, bir hay huy duydu.

Sarayın damında sert sert adımlar atılıyordu... Kendi kendine "Kimin ne haddine!" dedi.

Köşkün penceresinden "Kim o? Bu, insan olamaz, cin olmalı!" diye seslendi.

Hiç görülmemiş bir bölük halk, damdan başlarını eğip dediler ki: "Geceleyin kaybettiğimiz şeyi arayıp duruyoruz."

"Peki ne arıyorsunuz?" diye (sorunca) dediler ki: "Develerimizi!" İbrâhîm-i Edhem "Kendinize gelin! Damda deve arandığını kim görmüş?"diye (çıkışınca), dediler ki: "Peki sen tahtına (kurulmuş) otururken, Allah'ı bulmayı nasıl umuyorsun?"

İşte böyle oldu; bundan sonra bir daha İbrâhîm-i Edhem'i kimse görmedi. Cin gibi insanların gözünden kayboldu!

Kendisi, halkın gözü önündeydi ama, mânası gizliydi. Halk, sakaldan, hırkadan başka neyi görür ki?

Kendi gözünden de kayboldu, halkın gözünden de... İşte ondan sonra Zümrüdüanka gibi âlemde meşhur oldu.

Hangi kuşun canı, Kaf Dağına erişirse bütün âlem onu söyler, ondan bahseder.

(ilk b.726, son b.838)

BÜTÜN SANATLAR ÖNCE VAHİYDEN MEYDANA GELMİŞTİR

Süleyman (a.s.) her sabah Mescid-i Aksâ'ya gelir, tam bir ihlâsla Allah'a ibadet ederdi.

Her gün, mescidde yeni bir otun bittiğini görür, ona: "Adın nedir, neye yararsın?

Nesin, nasıl bir ilaçsın, sana ne derler; kime zararlı, kime faydalısın?" diye sorardı.

Her ot dile gelip, kendi adını, tesirini söyler; "Şuna can olurum, öbürüne zehir...

Buna ağuyum, ona şeker... Adım, kader levhinde şudur" (derdi)

Doktorlar Süleyman'dan o otu öğrenirler, bilgi sahibi olurlar, ona uyarlardı.

Bu suretle hekimlik kitapları düzdüler; bedenleri hastalıklardan kurtardılar.

Bu nücûm ve tıp bilgileri, Peygamberlerin vahiyleridir. Yoksa akıl ve duygunun, o tarafa nereden yolu olacak? [158]

Cüz'î akıl, (kendi kendine bir şeyden) hüküm çıkarabilecek akıl değildir. O, ancak (fen sahibinden) fenni alır; öğrenmeye muhtaçtır.

Bu akıl, öğrenmeye ve anlamaya kâbiliyetlidir ama, bunu ona vahiy sahibi öğretir.

Bütün sanatlar, şüphe yok ki önce vahiyden meydana gelmiş; fakat sonra akıl, onların üstüne birşeyler katmıştır.

Dikkat et de bak! Bizim bu aklımız, hiçbir sanatı, usta olmadan öğrenebiliyor mu?

Hile ile kılı kırk yarar ama, usta olmadıkça hiçbir sanatı elde edemez.

Sanat bilgisi, bu akılla olsaydı, ustasız bir sanat öğrenilirdi elbette...

(Meselâ) en basit sanatlardan biri olan mezar kazmak; düşünceden, düzenden, fikirden doğmuş değildir ki!

Kâbil'de bu anlayış olsaydı, Habil'i başı üstünde taşır mıydı?[159]

158 **Nücûm**, eskiden astronomi (gök cisimlerinin konumları ve hareketlerini inceleyen bilim) ve astroloji (yıldızların durumuna bakarak dünya hâdiselerini yahut bir şahsın talihini ve başına neler geleceğini keşfetme bilgisi)'yi birlikte ihtivâ eden bir kavramdır. Gerek nücûm, gerekse tıp bilgilerinin Peygamberlerden öğrenildiğine dair bkz. Saffât Sûresi, âyet: 88-89, Lokman Sûresi, âyet: 12.

159 Zikredilen hadise için bkz. Mâide Sûresi, ayet: 27-31.

Ben bu ölüyü, bu kana, toprağa karışmış cesedi ne yapayım, nasıl yok edeyim?" der miydi?

Bir de baktı ki bir karga, ölü bir kargayı ağzına almış, çıkageldi.

Havadan indi, ona mezar kazma sanatını öğretti.

Pençesiyle yerden tozu toprağı attı; ölü kargayı hemen o mezara koydu;

gömüp üstünü toprakla örttü. (Böyle yapan) karga, Hakk'ın ilhamıyla bilgi sahibi olmuştu.

Kâbil, bunu görünce "Tüh benim aklıma!" dedi, "bir karga bile marifetli!"

Allah, Akl-ı küll'e "Mâ zâğa'l-basar: Gözü ne kaydı, ne yanıldı" dedi. Fakat akl-ı cüz'î, her yana bakar durur. [160]

Has kişilerin nuru, mâ zâğa'l-basar aklıdır; karga aklıysa ölülere mezar kazma ustası!

Kargaların kuyruğuna takılıp uçan akıl yok mu! Karga o aklı tâ mezarlığa götürür!

Kendine gel de kargaya benzeyen nefsin ardından koşma! Çünkü o, seni mezarlığa götürür; bağa, bahçeye değil!

Eğer gideceksen gönül ankâsının ardından git. Kaf Dağına, gönül Mescid-i Aksa'sına var!

(ilk b.1287, son b.1303)

ASIL BAĞLAR, BAHÇELER, YEŞİLLİKLER GÖNÜLDEDİR

Sûfînin biri, bir bağda neşelenip açılmak için sûfilerin âdeti üzere yüzünü dizine dayamış,

varlığın tâ derinlerine dalmış gitmişti ki onun bu halinden sıkılan münâsebetsizin biri,

dedi ki: "Ne uyuyorsun yahu? Başını bir kaldır da şu asmaya, şu ağaçlara, şu eserlere, şu yeşilliğe bak!

İlâhî emre kulak ver. Allah, 'Hakk'ın rahmet eserlerine bakın' buyurmuştur. (Sen de) yüzünü şu rahmet eserlerine çevir!" [161]

160 Necm Sûresi, 17. âyetten iktibas yapılmıştır. **Miraç**'ta Hz. Peygamberin gözünün, maksûdundan başka hiçbir tarafa dönmediği, kaymadığı beyan edilmektedir.

161 Rum Sûresi, 50. âyete işaret edilmektedir.

Sûfî, “A hevâsına kapılmış kişi!” dedi, “Hakk’ın eserleri gönül(de) dir; dışarıda (görünenler), eserlerin eserleridir ancak...

(Asıl) bağlar, bahçeler, yeşillikler, gönüldedir; dışardakilerse akarsuya vuran akislere benzer.

O görünen bağ, suya akseden, hayâli bir bağdır; suyun berraklığı sayesinde oynar durur!

O neşe selvisinin aksi olmasaydı Allah, bu âleme ‘aldanma yurdu’ demezdi. [162]

Bu aldanış şudur: Yani bu hayâl, erlerin gönülleriyle canlarının aksinden hâsıl olmuştur.

Bütün aldananlar, cennet budur sanarak o akse gelmişlerdir.

Asıl bağlardan, bahçelerden kaçarlar da bir hayâlle eğlenir kalırlar!

Fakat bu gaflet uykusu sona erdi de uyandılar mı doğruyu görürler ama, o görüşün ne faydası olur?

Sonra mezarlığa bir feryâd u figan, bir ah vah düşer... Kıyamete kadar bu yanılmalarına hasret çekip dururlar!

Ne mutlu o kişiye ki ölmeden önce ölür; yani bu bağın, bu üzümün aslından bir koku elde eder!

(ilk b.1358, son b.1372)

MUSTAFA (A.S.)’IN HUZÛRUNDA AKLI KURBAN ET

Bahtı yâver ve tâlihi kutlu olan kişi bilir ki akıl ve zekâ taslamak İblis’tendir, aşk ise Âdem’den!

Akıl ve zekâ, denizde yüzgeçliğe benzer. Bunlardan azı kurtulur; (çoğunun) sonu ise boğulup gitmektir.

Yüzgeçliği bırak, büyüklenmekten vazgeç... Bu ırmak değil, dere değil, denizdir deniz!

Hem de öyle sığınılacak yeri olmayan uçsuz bucaksız bir deniz ki yedi denizi bir saman çöpü gibi kapıverir!

Aşka gelince; o seçkin erler için gemiye benzer. Gemiye binen kişinin bir âfete uğraması nâdirdir, çoğu zaman kurtulur.

Aklı, zekâyı sat da hayranlığı satın al. Akıl ve zekâ, zandır; hayranlıksa bakış, görüş!

162 Âl-i İmran Sûresi, 185. âyete işaret edilmektedir.

Aklı, Mustafa'nın önünde kurban et. "Hasbiyallâh" de, yani "Allah bana yeter!"

Kenan gibi gemiden baş çekme. Ona da keskin zekâsı bu gururu vermiş, (kendisini) aldatmıştı.

"Ben, büyük bir dağın üstüne çıkar kurtulurum, neden Nûh'a minnet edeyim?" dedi.

A akılsız, nasıl olur da onun minnetini çekmezsin? Allah bile ondan râzı olmakta!

Nasıl olur canımız, ona minnettar olmaz! Allah bile onun şükrünü, minnetini makbul saymış!

Keşke o yüzme öğrenmeseydi de Nûh'un minnetine katlanıp, gemiye girmeyi arzu etseydi.

Keşke çocuklar gibi hile bilmez olsaydı da onlar gibi anasına sarılsaydı!

Yahut da nakil bilgisi az olsaydı da gönlü, bir velîden vahiy bilgisini kapsaydı? [163]

Böyle bir nur varken kitabı önüne açarsan, vahiyle huzûra eren can seni azarlar!

Zamanın kutbunun sözüne karşı naklî ilim, bil ki su varken teyemmüm etmeye benzer!

Kendini aptal yerine koy, ona uy da yürü... Ancak bu kurtuluşu aptallıkla bulabilirsin!

Babam! Bunun için insanların padişahı "Cennetliklerin çoğu aptallardır" dedi. [164]

Akıl ve zekâ, sana kibir ve gurur verir. Aptal ol da gönlün doğru kalsın!

Aptallık dediğim, halka iki kat maskara olan adamın ahmaklığı değildir. Bu aptallık, O'na hayran olan adamın aptallığıdır!

Kendilerini unutup Yusuf'un yüzünü görenler, o güzelliğe dalıp kalanlar, bu yüzden ellerini doğrayanlar yok mu? İşte onlar aptaldır!

Aklı, dost aşkında kurban et. Zaten akıllar, sevgili ne yandaysa, o yandadır.

163 Bilgi, kaynağı ve gelişi bakımından ikiye ayrılmıştır. Akıldan doğan ve akıl yoluyla gelen bilgiye **aklî bilgi**, nakil yoluyla meydana gelen bilgiye ise **naklî bilgi** denir. Din bilgisi naklî bilgidir. Yukarıdaki beyitlerde sezgi ve ilham yoluyla elde edilen bilginin, -din hükümleri üzerinden olsun, diğer konularda olsun- akıl yürütmeyle elde edilen bilgiden üstün olduğu vurgulanmaktadır.

164 Böyle bir hadis olduğu rivayet edilegelmiştir.

Akıllılar, akıllarını o tarafa göndermişlerdir; yalnız sevilmeyen ahmak, bu tarafta kalmıştır!

Şu baştan, hayretle aklın gitti mi başındaki her saç, bir baş, bir akıl kesilir!

O tarafta akla, beyne düşünce zahmeti yoktur. Çünkü orada her ova, her bahçe akıl ve beyin bitirir!

Bu ovadan geçer, o taraftaki ovaya varırsan nükteler duyarsın. Oradaki bağlara, bahçelere gelirsen hurma fidanın sulanır, yeşerir!

Bu yoldaki köşkü, sayvanı, şöhreti, şanı terket. Kılavuzun hareket etmedikçe hareket etme!

Başsız hareket eden, kuyruk olur. Böyle adamın hareketi, akrebin hareketine benzer!

(ilk b.1402, son b.1430)

MAYASI KÖTÜ OLANLARIN, BİLGİSİZLERİN ELDE ETTİKLERİ MEVKİ KENDİLERİNİ MAHVEDER

Mayası kötü olan kimseye ilim ve fen öğretmek, yol kesen eşkiyânın eline kılıç vermeye benzer!

Sarhoş zencinin eline kılıç vermek, adam olmayana bilgi belletmekten yeğdir.

Bilgi, mal, mevki ve hüküm, kötü yaratılışlı kişilerin elinde fitnedir.

Savaş, delilerin ellerindeki kılıçları alsınlar diye müminlere farz olmuştur.

Onun canı delidir, teni de elindeki kılıçtır. O çirkin huylunun elindeki kılıcı al!

Bilgisizlere, elde ettikleri mevkiin yaptığı fenalığı, yüzlerce arslan bir araya gelse yapamaz!

Çünkü aybı gizliyken meydan bulur; saklanmış yılanı delikten çıkar, sahrada gezinir.

Câhil kimse, kötü hükümler yürüten bir padişah oldu mu bütün ova yılanla, akreple dolar!

Adam olmayanın eline bir mal ve mevki geçti mi, herkesten önce kendi rezilliğini kendisi istiyor (demektir.)

Çünkü o ya cimrilik yapar, az verir; ya cömertliğe girişip yersiz

ihsanlarda bulunur!

Hükümranlık, bir sapığın eline geçti mi (eline geçeni) mevki sanır ama, hakikatte (bir) kuyuya düşmüş demektir!

Yol bilmez ki kılavuzluk etsin... Kötü ruhu, cihanı yakar, yandırır!

Yokluk yolunun çocuğu, pirlik etmeye kalkışırsa ardına düşenler, talihsizlik gulyabânîsine çatarlar!

"Gel, sana ay'ı göstereyim" der ama, o nursuz pirsiz (herif), ay'ı hiç görmemiştir ki!

Ömründe ayın aksini suda bile görmemişken nasıl olur da (onu) gösterebilirsin a ham, a bön kişi!

Ahmaklar baş oldular mı akıllılar başlarını kilime çekerler!

(ilk b.1436, son b.1432)

"YÂ EYYÜHE'L-MÜZZEMMİL"İN TEFSİRİ

Peygamber (a.s.)'e bu yüzden (denildi ki) "Ey kilime bürünen, ey ürküp kaçan, kilimden çık!" [165]

Kilimi başına çekme, yüzünü örtme! Çünkü âlem, şaşkın bir bedendir, sen ise bu âleme akılsın!

Dâvacının ayıbına bakıp kendini gizleme; çünkü senin parıl parıl parlayan vahiy mumun var.

A ulu kişi! Geceleyin kalk; mum geceleri ayakta durur!

Senin nûrun olmadıkça aydın gün bile gecedir. Sana sığınmadıkça, arslan bile tavşan kesilir!

Ey Mustafa! Bu safâ denizinde kaptanlık et! Çünkü sen, ikinci Nuh'sun!

Akıllara bir yol gösterici lâzım. Hele yol, deniz yolu olursa!

Kalk da yolu vurulmuş kervana bak! Her yanda kaptan kesilmiş gulyabânîleri gör!

Sen, vaktin Hızır'ısın; her geminin imdâdına yetişen sensin. Rûhullah gibi yalnız yürümeyi adet edinme!

Bu topluluğun önünde gökyüzündeki ışık gibisin, güneşe benziyorsun. Bunlardan gizlenmeye, halveti bezemeye kalkışma!

165 Müzzemmil Sûresi, 1-4. âyetlere işaret edilmektedir.

Halvet zamanı değil, topluluğa gel! Ey peygamber, hidayet, Kaf Dağına benzer, sen ise Ankâsın.

Dolunay, gökyüzünde geceleri yürür; köpeklerin havlamasından dolayı yürüyüşünü bırakmaz.

Bu köpekler, "Susun, dinleyin" emrine karşı sağırdırlar. Ahmaklıklarından senin dolunayına karşı havlayıp durmaktalar![166]

Ey şifa! Hastayı terketme, sağıra kızıp körün sopasını alma!

Sen demedin mi ki yolda "Körün (elinden) tutup götüren, Allah'tan yüzlerce ecir alır, yüzlerce sevaba girer!

Kim bir körü kırk adım götürürse günahları bağışlanır, doğru yolu bulur!"

Öyleyse bu fâni cihandaki körleri katar katar al götür!

Doğru yolu gösterenin işi budur; sen de doğru yolu gösterensin... Âhir zamânın yasına neşesin sen!

(ilk b.1453, son b.1471)

MELEKLER, HAYVANLAR VE İNSANLAR

Hadis'te (şöyle) denilmiştir: Yüce Allah, mahlûkâtı üç çeşit yaratmıştır.

Bir bölüğü, tamamiyle akıldan, bilgiden ve cömertlikten ibarettir; bunlar meleklerdir; secdeden başka bir şey bilmezler.

Yaratılışlarında hırs ve hevâ yoktur; mutlak nurdurlar ve Allah aşkıyla dirilmişlerdir.

Bir bölüğüyse bilgisizdirler; otlayarak semiren hayvanlar gibi...

Onlar, ahırdan, ottan başka bir şey görmezler; kötülükten de gâfildirler, yücelikten ve iyilikten de!

Üçüncü bölük Âdemoğulları, (yani) insanlardır. Yaradılışları bakımından bunların yarısı melekdir, yarısı eşek!

Eşek olan yarıları, aşağılığa (bayağı şeylere) meyleder, öbür yarıları ise akla...

İlk iki bölük kavgadan, savaştan anlamaz. İstirahat ve huzur içindedirler. Fakat şu (üçüncü) bölük, yani insan, ikisine de aykırıdır ve azap içindedir.

166 A'râf Sûresi, 204. âyetten iktibas yapılmıştır.

İnsanlar da imtihan için bölüklere ayrılmışlardır. Hepsi insan şeklindedir ama, (onlar da) üç kısımdır:

Bir kısmı, mutlak varlık olan Allah'ta yok olmuş ve kendinden geçmiş olanlardır. Bunlar, İsa (a.s.) gibi meleklere katılmışlardır.

Sûrette insandır bunlar, fakat hakîkatte Cebrail! Kızgınlıktan, dedikodudan, hevâ ve hevesten kurtulmuşlardır.

Riyâzatten de kurtulmuşlardır, zâhitlikten ve mücâdeleden de... Sanki onlar, insanoğlundan doğmamışlardır!

İkinci kısmı eşeklere katılmış onlardandır. Bunlar, öfkenin tâ kendisi olmuşlar, tepeden tırnağa kadar şehvet kesilmişlerdir.

Bunlarda da Cebrâillik huyu vardı ama, geçip gitti; çünkü o evleri dardı, o sıfat ise büyüktü!

Canı olmayan adam ölür... Canında bu sıfat bulunmayan kişi de eşek olur.

Zira bu sıfatta olmayan can, bayağıdır, aşağıdır; sûfîlerin söylediği bu söz, doğrudur.

O, hayvanlardan da fazla eziyet çeker; dünyada ince işlere girişir durur.

Onun örüp dokuduğu hile ve şeytanlık, başka bir hayvandan zuhûr edemez!

Altın sırmalı elbiseler dokur, denizin dibinden inciler çıkarır...

Hendese bilgisinin en ince noktalarını bilir; yahut nücûm, tıp ve felsefe bilgilerini elde eder.

(Fakat) bütün bunlar dünya ile alâkalı şeyler olduğundan, onun yedinci kat göğe çıkmaya yolu yoktur.

Bu bilgilerin hepsi, ahır yapmaya yarar; ahır da öküzle devenin varlığına destektir!

Hayvanların birkaç gün yaşamalarına yarayan bu bilgilerin adını, şu ahmaklar 'remizler, ince şeyler' koymuşlardır.

Hak yolunun, Hak durağının bilgisini ancak gönül ehli, gönlü vasıtasıyla bilir!

Allah bu terkiple lâtif bir hayvan olan insanı yaratıp onu bilgi (edinmeye kâbiliyetli) kıldı;

o bölüğe "Hayvanlar gibi" dedi... Çünkü uyanıklığın uykuyla

münasebeti yoktur.[167]

Hayvânî ruh, uykudan başka bir şey bilmez. (O ruha sahip) insanlarda, birbirine aykırı duygular vardır. [168]

Fakat uyanıklık geldi mi (o kimsenin) hayvânî uykusu gider; o zaman duygusundaki aykırılığı, gönül levhinden okur.

Hani uykuya dalan kişinin uyandığında, rüyada gördüklerinin tersini görmesi gibi.

Hulâsa o aşağılık kişi, aşağılık âlemdendir; bırak onu! "Ben batanları sevmem." [169]

Çünkü onun huyunu değiştirmeye, nefsiyle savaşmaya kabiliyeti vardı; aşağılıklardan kurtulabilirdi ama, o kabiliyeti yok etti.

Halbuki hayvanda kabiliyet yoktur; hayvanlığı yüzünden özrü apaçıktır!

İnsandan, yol gösteren bu istîdat gitti mi, ne yerse yesin, (yediği) eşek beyni (olur).

Aklı arttıran 'belâdür' yese afyon kesilir; kalb illetini ve akılsızlığını artırır. [170]

İnsanların (üçüncü) bölüğüyse savaştadır. Yarısı hayvandır onların, yarısı doğru yolu bulmuş diri kişi...

Gece gündüz savaşta, çekiştedir bunlar. Sonları, (insanlığı), önleriyle (hayvanlığıyla) savaşır durur.

(ilk b.1497, son b.1532)

AKLIN NEFİSLE SAVAŞI, MECNUN'UN DEVESİYLE SAVAŞINA BENZER

Onlar, Mecnun'la devesine benzerler. Mecnun ileriye gitmek için uğraşır, deve geriye!

Mecnun'un derdi, önde bulunan Leylâ'ya kavuşmaktır, devenin

167 A'râf Sûresi, 179. âyete işaret edilmektedir.

168 Mutasavvıflara göre ruh, hayat ve hayat kabiliyeti demektir. Cansız şeylerin varlıklarını sürdürmeye sebep olan husûsiyete **"rûh-i cemâdî"**, bitkilerdeki canlılığı, üreme kabiliyeti v.s.'yi temin eden kabiliyete **"rûh-i nebâtî"**, hayvanlardaki hareketi ve canlılığı sağlayan aslî unsura **"rûh-i hayvânî"** adı verilmiştir. İnsanda bu üç ruhtan başka söz söyleme ve anlama kabiliyeti vardır. Bu ilâhî bir lûtuftur. İnsan bununla, yaratıcısına ulaşır. Bu kabiliyeti işletmeyen kişi hayvan sayılır.

169 En'âm Sûresi, 76. âyetten iktibas yapılmıştır.

170 **Belâdür**, zihni güçlendirip anlayışı artıran bir ilaçtır.

gayesi ise ardına dönüp yavrusuna ulaşmak!

Mecnun, bir an bile kendisinden geçti mi deve, hemencecik geri döner, geriye giderdi.

Mecnun, tamamiyle aşkla, sevda ile dolu olduğundan kendisinden geçmemesine imkân yoktu.

Onu gözetleyen akıldı; fakat aklını, Leylâ'nın sevdâsı kapmıştı!

Deveye gelince o, çevikti; fırsat gözleyip durmaktaydı. Yularını gevşek hissetti mi,

anlardı ki Mecnun daldı gitti... Hemen geriye yüz tutar, yavrusunun bulunduğu tarafa doğru gitmeye başlardı.

Mecnun, kendisine gelir, evvelce bulundukları yerden fersahlarca geriye gittiğini anlardı.

Üç gün böyle yol aldılar. Mecnun, sanki yıllarca şaşkınlığa düşmüştü.

Nihâyet dedi ki: "A deve, ikimiz de âşığız ama, birbirimize aykırıyız; demek ki yol arkadaşlığına lâyık değiliz!

Senin sevgin de bana uygun değil, yuların da... Senden ayrılmak gerek!"

Bu iki arkadaş da, birbirini sürüyordu. Bedenden aşağı inip ayrılmayan can da (böyle) yol azıtıp gider!

(Ey insan!) Senin canın da arşın ayrılığıyla yoksulluğa düşmüş; bedenin diken aşkıyla deveye dönmüş!

Can, yücelere kanatlar açmada; ten, tırnaklarıyla yere sarılmada!

"Ey vatan aşkıyla ölmüş deve! Sen benimle oldukça canım, Leylâ'dan uzak kalacak.

Mûsâ kavminin yıllarca çölde kalışı gibi benim de günlerim böyle geçip gitmede...

Bu yol, vuslata erişmek için iki adımdan ibaret; halbuki ben, senin hilenle tam altmış yıldır, bu iki adımlık yolda kalakaldım!

Yol yakın, fakat ben çok geç kaldım. Bu binicilikten adamakıllı usandım artık!"

Bu sözleri söyleyip kendisini deveden (aşağıya) attı, "Niceye bir dertten yanıp yakılacağım, yandım artık!" dedi.

O geniş ova, onun için daracık bir hâle geldi; kendisini bir taşlığa atıverdi.

Hem de öyle bir attı ki o yiğidin vücûdu ezildi.

Kendisini yere öyle bir fırlattı ki -kazâ bu ya- ayağı da kırıldı!

Ayağını bağladı, "Top olur, onun çevgânının önüne düşerim de, yuvarlana yuvarlana giderim!" (dedi). [171]

İşte güzel sözlü hakîm, tenden inmeyen atlıya bu yüzden lânet etmiştir.

Allah aşkı, nasıl Leylâ'nın aşkından daha az değerli olur? Ona top olmak, elbette daha doğru, daha yerinde!

Top ol da doğruluk yanına yat; aşk çevgânıyla yuvarlanarak git!

Çünkü bu yolculuk, binekten indikten sonra Hakk'ın çekişiyle olur; halbuki önceki gidişimiz, deveyle idi!

Bu çeşit gidiş, bambaşkadır. Bu gidiş, cinlerin çalışmasıyla da olmaz, insanların çalışmasıyla da!

Bu çekilerek gidiş, alelâde çekilerek gitmeye benzemez. Bunu Ahmed (a.s.)'ın lûtfu meydana getirmiştir vesselâm!

(ilk b.1533, son b.1561)

İLÂHÎ HEKİMLER, MÜRÎDİN, YAHUT YABANCI KİŞİNİN, YÜZÜNDEN, SESİNDEN, GÖZÜNÜN RENGİNDEN DİN VE GÖNÜL HASTALIKLARINI ANLARLAR

Şu beden doktorları pek bilgilidirler; senin hastalıklarını senden daha iyi bilirler!

İdrara bakıp (hastanın) hallerini anlarlar; fakat sen, hastalığını o tarzda bilemez, teşhis edemezsin.

Sonra nabızdan, benizden, kandan da her türlü hastalığın kokusunu alırlar.

Bu böyle olunca, âlemdeki ilâhî hekimler, nasıl olur da sen söylemeden halini anlamazlar?

Nabzından, gözünden, benzinin renginden, derhal yüzlerce hastalık bulur, anlarlar.

Beden doktorları, doktorluğu yeni öğrenmişlerdir zaten; onlar, hastalığı teşhis için idrar vesâireye muhtaçtırlar.

Fakat kâmiller, ilâhî doktorlar, uzaktan adını duydular mı varlığının tâ derinlerine kadar girerler!

171 **Çevgân**, atlara binilerek topla oynanan oyunda kullanılan ucu eğri sopanın adıdır.

Hattâ sen doğmadan yıllarca evvelki hallerini bile görürler!

(ilk b.1794, son b.1801)

BAYEZİD-İ BİSTÂMÎ'NİN, EBU'L-HASAN-I HARAKÂNÎ'NİN GELECEĞİNİ YILLAR ÖNCESİNDEN MÜJDELEMESİ [172]

Bayezid'ın hikâyesini duymuşsundur; çok önceden Ebu'l- Hasan'ın hallerini nasıl gördü?

Bir gün o takvâ sultanı, dervişleriyle sahradan geçerken, ansızın ona Rey civarında, Harkan tarafından güzel bir koku geldi.

Orada iştiyaklı bir feryat çekti, rüzgârdan koku aldı.

(O güzel kokuyu) aşıklar gibi içine çekti; bir kokladı; âdeta ruhu rüzgârdan şarap tatmaktaydı.

Buzlu suyla dolu olan bir testinin dışında, ter gibi su (damlaları) peyda olur.

O, havanın soğukluğundan meydana gelir; yoksa testinin içinden dışarı su sızmaz!

İşte kokuyu getiren rüzgâr, ona su kesilmiş; su da halis şarap haline gelmişti!

Beyazid'de sarhoşluk eseri görününce bir müridi ona gelip,

sordu: "Beş (duyuyla) altı (yönden) dışarı olan bu hoş haller nedir?

Yüzün kâh kızarmakta, kâh sararmakta, kâh ağarmakta... Bu ne hal, bu ne müjde?

Koklayıp duruyorsun ama, görünürde gül yok! Şüphesiz bu, gayb âleminden, hakikî güllerin açtığı gül bahçesinden...

Ey her kendini tanıyan, bilen kişinin murâdı ve maksadı olan er!

Her an sana gayb âleminden bir haber, bir mektup gelmekte; her an Yakup gibi sana da Yusuf'tan şifâ kokusu erişmekte...

Bize de o testiden bir damlacık dök. Bize de o gül bahçesinden bir koku duyur.

Biz buna alışmamışız ey yüce ve güzel er! Bizim dudağımız kurumuş, sen ise bu şarabı yalnız içiyorsun.

Ey (bir hamlede) kalkıp gökyüzünü dolaşıveren er! İçtiğin şaraptan

172 **Ebu'l-Hasan-ı Harakânî** (öl. 425/1033), **Bayezid-i Bistâmî**'nin rûhaniyetinden feyz almış ünlü bir sûfîdir.

bize de bir yudumcuk sun!

Bu zamanda meclisin beyi sensin, senden başkası değil; bize de bak!

Ey sırlar bilen sır söyleyici, seni avlayanı lûtfet, söyle!"

Bayezid dedi ki: "Şaşılacak bir koku geldi bana; Peygamber'e Yemen'den gelen koku gibi!

(Hani) Muhammed (a.s.) demişti ki: 'Seher yelinin eliyle bana Yemen'den Hakk'ın kokusu gelmekte.'

Üveys'ten Karen kabîlesinden garip bir koku gelmiş, Peygamber'i mest edip, neşelendirmişti!

Üveys varlığından geçmişti de yer ehliyken, gök ehli olmuş, (yücelere ağmıştı).

(Bayezid) dedi ki: "Bu taraftan bir sevgilinin kokusu gelmekte; bu köye bir padişah geliyor!

Bunca yıldan sonra bir padişah doğacak; otağını göklere kuracak!

Yüzü, Hakk'ın gül bahçelerinin tesiriyle gül rengine dönecek; makam ve rütbe bakımından benden üstün olacak!"

"Adı ne?" diye (sordular), "Ebu'l-Hasan" dedi; onun kaşını, çenesini, şekil ve şemâilini tarif etti.

Boyunu, rengini, şeklini, saçlarını, yüzünü bir bir anlattı.

Huylarını, mânevi sıfatlarını, iç dünyasını; yolunu, yerini, varını, yoğunu hep söyledi.

Ten şekli, ten gibi iğretidir; ona pek gönül verme... O bir anda (gelir geçer)!

Tabiata ait canın şekli şemâili de geçip gider; sen göklerdeki canın vasfını ara.

Onun bedeni, yeryüzündeki mum gibidir. Nuru ise yedinci kat göğün üstündedir.

Gülü, şaka gibi, burnunun altında görürsün ama, gül kokusu dimağının tâ tavanına, sayvanına kadar (her yeri tutmuştur).

O zaman (Bayezid'in söylediği) tarihi yazdılar; o şişi kebapla bezediler.

Tam o zaman, o tarih gelip çatınca o padişah doğdu; talih satrancını oynamaya (başladı).

Ebu'l-Hasan, Bayezid'in ölümünden yıllar sonra dünyaya geldi.

O padişah, Ebu'l-Hasan'ın huylarına; ihsanına, vergisine, vermeyişine dair ne söylediyse, aynen zuhûr etti.

Çünkü onun önünde giden Levh-i mahfûz'du. Neden mahfuzdur (korunmuştur) o levh? Yanlıştan!

Bu, ne yıldız bilgisidir, ne remil, ne de rüya. Bu, ilâhi vahiydir. Doğrusunu Allah daha iyi bilir.

Sûfiler, bunu (anlamayan) halktan gizlemek için ona "gönül vahyi" demişlerdir.

Sen de istersen onu gönül vahyi farzet. Gönül, zaten O'nun nazargâhıdır; gönül, O'na âgâh olunca nasıl hatâ eder?

Ey mümin! Hakk'ın nuruyla bakar, görürsen hatadan, yanılmadan emin olursun (artık)!

(ilk b.1802, son b.1855)

EBU'L-HASAN'IN, BÂYEZÎD'İN KENDİSİNDEN VE HÂLLERİNDEN HABER VERİŞİNİ İŞİTMESİ

Ebu'l-Hasan, Bayezid'in buyurduğu gibi doğdu, gelişti; halktan da bu (hadiseyi) duydu.

Bayezid, "Hasan, benim dervişim olur; her sabah mezarıma (gelip) benden ders alır" demişti.

Kendisi de dedi ki: "Ben de Şeyh'i rüyamda gördüm, ruhundan bu sözü duydum."

Her sabah, onun mezarına yüz tutar; tâ kuşluk çağına kadar huzurunda dururdu.

Ya bir şeyhin huzûruna gider gibi o mezarın başına gelir, yahut da konuşmadan müşkülleri hallolurdu.

Nihayet yine bir gün kutlulukla o mezarın başına geldi. Yeni kar yağmış, mezarlar karla örtülmüştü.

(Kabrin üstünde) kat kat karların bayrak gibi yüceldiğini, kubbe kubbe yığıldığını görünce kederlendi.

O ölümsüz Şeyh'in mezarından bir ses geldi: "Ben buradayım, bana gel" diye çağırıyordu ses...

"Bu yana gel, sesime koş! Dünya karla dolsa da sen, benden yüz çevirme!"

İşte Ebu'l-Hasan'ın hâli o günden beri iyileşti. Önce duymuş olduğu şaşılacak şeyler (belirdi); onları görmeye başladı.

(ilk b.1925, son b.1934)

CİSME, O YÜCELİKTEN BİR NASİP YOKTUR

Göklerle yeri, Allah'ın kudret ağacından bitmiş bir elma farzet.

Sen, bu elmanın içindeki bir kurda benzersin; ağaçtan da haberin yok, bahçıvandan da!

Elmada bir kurt daha var; fakat onun canı dışarıda bayrak açmış!

Hareketi, elmayı yarar; elma, kurdun hareketine karşı koyamaz.

Hareketi, perdeleri yırtar... Sûreti kurttur ama, hakikatte o bir ejderha!

Demirden çıkan ilk ateş, dışarıya yavaş yavaş adım atar.

Dadısı pamuktur önce... Fakat sonunda şuleleri tâ esîre kadar çıkar.[173]

İnsan önce uykuya, yiyip içmeye bağlıdır; fakat sonunda meleklerden de üstün olur.

Pamuk ve kükürdün himayesinde (kıvılcımın) alevi, ışığı, Süha yıldızına kadar çıkar.

Karanlık âlemi aydınlatır; demirden yapılma tomruğu bile iğneyle deler geçer.

Ateş de cismânîdir; ne ruhtandır, ne de rûhânî âlemden! Cisme, o yücelikten bir nasip yoktur... Cisim, can denizinin önünde bir damla gibidir.

Cisim, canla gelişir; günden güne büyür... Fakat can gitti mi cisme bak, ne hâle gelir?

Senin bedeninin boyu, ancak bir iki arşındır; fakat ruhun, tâ göklere kadar çıkar, dolaşır!

Ey iyi kişi! Ruh için tâ Bağdat'a, Semerkand'a kadar olan mesâfe, tasavvurda yarım adımdır ancak!

Gözünüz iki dirhem ağırlığında bir yağ parçasıdır ama, içindeki can nuru göklere dek her tarafı kaplar.

Nur, bu göz olmadan da uykuda her şeyi görür. Fakat göz, bu nur olmayınca ancak harap olur gider!

Ruhun, bedendeki sakalla, bıyıkla alışverişi yoktur. Fakat vücut, ruh olmayınca murdardır, aşağılık bir şeydir.

173 **Esîr**, havanın bulunmadığı boşluğu dolduran, havadan latif, gözle görünmez, elle tutulmaz ve fevkalâde kuvvetli olan bir vasattır. Işığın boşluktan geçip gelebilmesi için böyle bir vasatın lâzım olduğu düşünülmüştür.

Bu cisim, hayvânî rûhun iş güç görmesi için bir vasıtadır; sen daha ileriye git de insânî rûhu gör!

İnsandan da, dedikodudan da geç; Cebrail'in rûhunun dayanıp kaldığı can denizinin kıyısına var!

Ondan sonra Ahmed (a.s.)'in canı ("Sırları ifşâ etme sakın!" diye) sana karşı dudağını ısırsın... Cebrail, senden korksun, geride kalsın!

"Bir yay kadar ileri varır, sana doğru gelirsem derhal yanarım" desin! [174]

(ilk b.1869, son b.1890)

İMANA MENSUP AKIL, ÂDİL BİR BEKÇİYE BENZER

Bir adam, birisine akıl danışıyor; tereddütten, işkilden kurtulmak istiyordu.

O adam dedi ki: Ey adı güzel! Benden başkasını ara bul da danışacağın şeyi ona danış!

Ben senin düşmanınım, bana sarılma... Düşmanın vereceği akılla hiçbir şey aydınlanmaz.

Git, sana dost olan birisini ara... Dost, şüphe yok ki dostun hayrını diler.

Ben düşmanım, benim gibisinden bir çare olmaz. Eğri gider, sana düşmanlık ederim.

Kurttan bekçilik istemek doğru bir şey değildir; bir şeyi bulunmadığı yerde aramak, aramamak demektir.

Hiç şüphe etme ki ben sana düşmanım... Senin yolunu keserim ben. Nasıl olur da sana yol gösteririm?

Kim, dostlarla düşer kalkarsa, külhanda bile olsa gül bahçesindedir.

Fakat bir yerde düşmanla düşüp kalkan, gül bahçesinde bile olsa külhandadır!

"Biz, ben" diye varlığa düşerek dostu incitme ki kimse, düşmanın olmasın!

Allah için halka hayır yap, yahut kendi canın için herkese hayırda bulun da, dâimâ (insanlık), gözüne dost görünsün; gönlüne kin

174 **Miraç** gecesi Hz. Peygamber'in **Cebrâil** (a.s.) ile **Sidretü'lmüntehâ** denilen en son sınıra kadar gitmişler, burada Cebrâil, "Bir parmak ileri gidersem yanarım" diye geri çekilmiş, Hz. Peygamber ise ilerlemiştir.

yüzünden çirkin sûretler gelmesin!

Fakat birisine düşmanlıkta bulundun mu ondan çekin. Seni seven bir dostla görüş, danışacağını ona danış!

Adam dedi ki: Ey iyi kişi, biliyorum seni... Sen benim eski düşmanımsın.

Fakat akıllı ve mâneviyatlı bir adamsın; aklın eğri gitmeme razı olmaz.

Tabiat, düşmandan hıncını çıkarmak ister ama, akıl nefse demirden bir bağdır.

Gelir, onu kötülükten men eder, geri çeker. Akıl, onun iyi ve kötü hareketlerine âdeta bir bekçidir.

İmana mensup akıl âdil bir bekçiye benzer, gönül şehrinin muhafızıdır, hâkimidir (o).

(ilk b.1969, son b.1986)

TAM AKILLI VE YARIM AKILLI İLE HİÇBİR ŞEY OLMAYAN, KENDİNİ BEĞENMİŞ KÖTÜ KİŞİNİN ALÂMETLERİ

Akıllı ona derler ki elinde meşalesi vardır; kâfilenin önünde gidip onlara kılavuzluk eder!

O önde giden, kendi nûruna uymuş, onun ardına düşmüştür. Kendinden geçmiş bir halde yola düşüp giden, kendisine tâbidir.

O, kendisine inanmıştır. Siz de onun canının elde ettiği nûra inanın!

Yarım akıllı ise kendisine bir akıllıyı göz etmiş, göz diye bu akıllıyı bilmiş, tanımıştır.

Körün, kendisini götürene sarılması gibi ona el atmıştır... Bu şekilde onunla göz sahibi olmuş, çevikleşmiş, yücelmiştir.

Bir arpa ağırlığınca bile aklı olmayan eşeğe gelince: Hem aklı yoktur, hem akıllıyı terk etmiştir.

Az çok bir yol da bilmez. Fakat yine de bir kılavuzun ardına düşmekten sıkılır, arlanıp utanır.

Upuzun, uçsuz bucaksız çöllerde kâh ümitsizliğe kapılıp topallaya topallaya, kâh yel yepelek koşar durur!

Bir kandili bulunmaz ki önünde tutsun, önünü görsün... Hattâ yarım

ışık bile bulamaz ki ondan bir ışık dilensin!

Aklı yoktur ki dirilikten dem vursun... (Hatta) yarım aklı bile yoktur ki kendisini ölü bilsin.

O akıllıya karşı tam bir ölü haline gelsin de kendisini aşağılık yerden dama yüceltsin!

Olgun bir aklın yoksa kendini ölü haline getir; özü sözü diri bir akıllıya sığın!

Böyle olmayan adam diri değildir ki İsa'ya arkadaş olsun; ölü değildir ki İsa'nın nefesiyle dirilsin!

(Akılsızın) kör canı her yana adım atar, sıçrar durur ama, bir türlü kurtulamaz!

(ilk b.2188, son b.2201)

BİR GÖLCÜKTE BALIK AVLAYANLAR KARŞISINDA BİRİ AKILLI, ÖBÜRÜ YARI AKILLI, ÜÇÜNCÜSÜ İSE MAĞRUR, APTAL, GÂFİL VE DEĞERSİZ OLAN ÜÇ BALIĞIN ÂKIBETLERİ

Behey inatçı! Bu (durum), içinde üç büyük balık bulunan gölün hikâyesine benzer.

Kelile'de okumuşsundur ama, o kabuktan ibarettir. Bu (anlatışımız) ise canın da özüdür. [175]

Birkaç balıkçı, o gölcüğün yanından geçtiler, o balıkları gördüler.

Derhal koşup ağ getirmeye gittiler. Balıklar, bunu anladılar.

(İçlerinde) akıllı olanı hemen yola koyuldu; o aşılması güç yolu, ister istemez aştı.

"Bunlara danışmayayım" dedi, "Eminim ki bunlar gücümü azaltır, (azmimi) gevşetirler.

Yiyecek içecek sevgisi içlerini kaplar; tembellikleri, bilgisizlikleri bana da sirâyet eder.

Danışmak için iyi ve diri kişi lâzım ki seni de diriltsin; fakat nerede öyle bir diri?"

175 Beyitte zikredilen eser, Hindistan'da yazılmış, kahramanları hayvanlar olan ünlü **Kelile ve Dimne**'dir. Padişahlara yönelik bir ahlâk kitabı olan eser, sonradan Pehlevî diline (Orta Farsça), oradan Arapça'ya ve bilâhare Yeni Farsça'ya çevrilmiş ve İslâm dünyasında da meşhur olmuştur.

İkinci balık, o belâ çağında, akıllı balığın gölgesinden ayrı düşünce dedi ki:

"O, denize vardı; gamdan azad oldu. Ben böyle iyi bir arkadaştan ayrı kaldım.

Fakat artık onu düşünmeyeyim de kendi kendime bir çare bulayım. Hemen kendimi ölü göstereyim;

suyun üstüne çıkarak karnımı yukarıya, sırtımı aşağıya verip kendimi salıvereyim... Su nereye götürürse (oraya) gideyim!

Yüzen kişi gibi değil de âdeta bir saman çöpü gibi su üstünde sürükleneyim.

Kendimi ölüye benzetip suya bırakayım... Ölmeden önce ölmek, azaptan kurtuluştur."

Ey yiğit! Ölmeden önce ölmek emniyettir; bize Mustafa (a.s.) böyle buyurdu.

Dedi ki: "Size ölüm, sınamalarla gelmeden önce hepiniz ölün!" [176]

Balık, gûyâ öldü, karnını yukarıya çevirdi... Su, onu kâh yukarıya çıkarıyor, kâh aşağıya alıyordu.

Balıkçıların hepsi de hayıflanarak "Eyvah!" dediler "En iyi balık öldü!"

Balık, onların eyvah demelerine sevindi, "Bu oyunla kılıçtan kurtuldum galiba!" dedi.

Balıkçının biri onu yakaladı, "Tüh, yazıklar olsun!" deyip fırlattı, toprağa attı.

Balık, çırpına çırpına gizlice suya atladı gitti. Ahmak olan diğer (balık) ise, (çaresizlik) içinde kalakaldı!

O ahmak, sıçrayıp kilimini kurtarmak için sağa sola çırpındı durdu.

Fakat avcılar ağı fırlattılar, (balık) ağın içinde kaldı; ahmaklık, kendisini o ateşe attı.

Ateş üstünde, bir tavanın içinde ahmaklıkla eş oldu.

Ateşin hararetiyle kızıp kaynadıkça akıl ona "Sana hiç uyarıcı bir zat gelmedi mi?" diye (soruyor),[177]

o da o işkencenin, o belânın içinde, kâfirlerin canları gibi "Evet

176 Mutasavvıflarca insanın eceliyle ölmesine **"mevt-i ıztırârî"** denir. Ölmeden evvel ölmek diye tabir edilen benlikten kurtulup mecâzî varlıktan geçmeye ise **"mevt-i ihtiyârî"** adı verilir ki fenâ ve mahviyetin kaynağı budur.

177 Mülk Sûresi, 7-9. âyetlere işaret edilmektedir.

geldi" diyordu.

Sonra da "Eğer bu sefer şu boynumu kıran sıkıntıdan kurtulursam,

denizden başka yerde yurt tutmam, bir gölcükte oturmam artık.

Uçsuz bucaksız bir su arayayım da emin olayım; ebediyen emniyet ve sıhhat içinde ömür süreyim" diyordu.

Akıl ona diyordu ki: "Ahmaklık, seninle değil mi? Ahmaklıkla ahde vefâ edilemez."

Ahitlere vefâ etmek, akılla olur; seninse aklın yok, a eşek (kadar) değeri olan!

Akıl, ahdini hatırlatır; akıl, unutkanlık perdesini yırtar.

Aklın olmadı mı unutkanlık sana hâkim olur, sana düşmanlık eder, tedbirini bozar.

Zavallı pervâne, aklının azlığından kendini ateşe atar; ateş de, ateşin yakıcılığı ve sesi de onun aklına gelmez.

Fakat kanadı yandı mı tövbe eder ama, hırsı ve unutkanlığı yine onu ateşe atar!

Bir şeyi kavramak, anlamak, ezberlemek ve hatırlamak, aklın işidir; bunları yücelten, akıldır.

Ey yiğit, akıl şehvetin zıddıdır! Şehveti dokuyan akla "akıl" deme!

Şehvete mağlup olana "vehim" de. Vehim kalp akçadır; akıl ise hâlis altın.

Vehimle akıl, mihenk taşı olmadıkça meydana çıkmaz. Tez ikisini de mihenk taşına vur!

O mihenk ise Kur'an'dır, peygamberlerin halleridir. Onlar da mihenk gibi kalpa "gel" derler.

"Gel de benim yüzümden ne hale girdiğini gör. Çünkü sen, benim ne inişimin ehlisin, ne çıkışımın!"

Aklı bir testere ikiye biçse o, ateşteki altın gibi yine gülümser!

Vehim, âlemleri yakan Firavun'undur; akıl ise canları parlatan, aydınlatan Musa'nın...

(ilk b.2202, son b.2307)

TUTULMUŞ BİR KUŞUN, KENDİSİNİ YAKALAYANA ÜÇ ÖĞÜDÜ

Birisi, hileyle tuzağına bir kuş düşürdü. Kuş ona dedi ki: “Ey büyük efendi! Sen birçok öküzler, koyunlar yedin, birçok develer kurban ettin.

Dünyada onlarla bile doymadın, benimle (hiç) doymazsın sen!

Beni bırak da sana üç öğüt vereyim; bak bakalım, aptal mıyım,akıllı mıyım?

Birinci öğüdü elindeyken vereyim; ikincisini samanlı balçıktan yapılmış damının üstünde;

üçüncüsünü de ağacın üzerindeyken vereceğim. Bu üç öğütle bahtın açılır.”

“Elindeyken söyleyeceğim söz şu: Kim söylerse söylesin, olmayacak şeye inanma.”

(Kuş) avcının elindeyken söylediği bu değerli öğütle âzat oldu ve duvarın üzerine kondu.

(Oradan) dedi ki : “Bir de geçmişe üzülme. (Bir şey) geçip gitti mi, ona hasret çekme.”

(Bunu söyledikten) sonra da “Şu küçücük bedenimde on dirhem ağırlığında, değerine paha biçilmez bir inci var;

seni de çocuklarını da devlete eriştirirdi. O inci senin hakkındı!

Fakat kısmetin değilmiş kaçırdın. Öyle bir inci dünyada bulunmaz!” dedi

Adam, gebe kadın doğururken nasıl feryat ederse öyle feryat etmeye başladı.

Kuş dedi ki: “Sana, ‘geçip gitmiş şeye üzülme’ diye nasihat etmedim mi?

Mademki geçip gitti, neden gam yersin? Ya öğüdümü anlamadın, ya da sağırsın sen!

Sonra bir de sana, ‘(Aklını başına al da) olmayacak söze inanma’ demedim mi? Bu ikinci öğüdüm değil miydi?

Ben kendim üç dirhem gelmem arslanım! İçimde on dirhemlik inci nasıl bulunur?”

Adam bu söz üzerine kendine geldi, “Peki,” dedi, “haydi o üçüncü güzel öğüdü de ver bakalım.”

Kuş dedi ki: "Evet, Allah için o iki (öğüdü) iyice tuttun ya, üçüncüsünü sana bedava söyleyeyim!"

Uykuya dalmış bilgisiz kişiye öğüt vermek, çorak yere tohum ekmektir.

Aptallık ve bilgisizlik yırtığı yama kabul etmez. Ey öğütçü, oraya hikmet tohumunu pek ekme.

(ilk b.2245, son b.2265)

YAPILMA YIKILMADADIR; DÜZELTME KIRILMADA; VARLIK İSE YOKLUKTA...

Birisi gelmiş, yeri bellemeye, sürmeye başlamış. Aptalın biri dayanamayıp feryat etmiş,

demiş ki: Bu yeri neden yıkıyorsun; neden yarıyor, dağıtıyorsun?

Adam demiş ki: A ahmak, yürü git, benimle uğraşma! Sen, yapılmayı yıkılmada bil!

Bu yer, böyle çirkin ve yıkık bir hale gelmedikçe nasıl gül bahçesi, buğday tarlası olur?

(Toprağın) düzeni alt üst olmadıkça nasıl bostanlık, ekinlik haline gelir; mahsûl ve meyve verir ?

Yarayı neşterle deşmedikçe iyileşir, onulur mu hiç?

Terzi kumaşı parça parça keser; bir kimse çıkıp da o sanatını bilen terziye,

"Şu cânım atlası niçin bu hâle getirdin, neden kestin? Ben kesik kumaşı ne yapayım?" der mi?

Eski yapıları yeniden yaparlarken, önce eskisini yıkmazlar mı?

Marangoz, demirci ve kasap da bunun gibi yeni bir şey yapacakları zaman önce o şeyi yıkıp harap ederler.

Buğdayı değirmende ezip (öğütmezsen), onunla soframız bezenebilir mi hiç?

Yık evi... Bu Yemen akîkiyle yüz binlerce ev yapılır.

Define, evin altında... Çare yok... Durma, evi yıkmaktan çekinme!

Çünkü bu hazineden ele geçecek parayla zahmetsiz, meşakkatsiz binlerce ev yapılabilir.

Bu ev, sonunda zâten vîran olacak, altındaki define de apaçık

meydana çıkacak.

Fakat o vakit (hazîne) senin olmaz; çünkü o fetihler, rûhun evi yıkma ücretidir.

(Bir insan) bir işi yapmazsa, ücretini alamaz; "İnsan ancak çalıştığını kazanır." [178]

Ondan sonra elini ısırır da "Eyvahlar olsun! Böyle bir ay, bulut altındaymış da göremedim.

İyiliğim için bana söylenen sözleri tutmadım; artık hazine gitti, ellerim bomboş (kaldı) diye (hayıflanır durursun).

(Meselâ) sen parayla bir ev kiralarsın; fakat o evi satın almadığın için senin mülkün olmaz.

Bu beden evinin kira müddeti de ecele kadardır; o süre içerisinde iş göresin diye (kiralanmıştır sana)

Dükkânında yamacılık yapmaktasın; oysa onun altında iki maden gömülüdür.

Bu dükkân kirâlıktır; tez ol, kazmayı al, kaz dibini, temelini!

(Kaz ki) kazman, ansızın madene rastlasın; dükkândan da kurtul yamacılıktan da!

Yamacılık nedir? Yani yemek yemek, su içmek... Bu yamalarla köhne hırkanı yamar durursun!

Bu beden hırkası dâima yırtılır durur; sen de yemek içmekle onu yamarsın!

Ey muradına ermiş padişahın oğlu! Kendine gel de (şu) yamacılıktan utan!

Bu dükkânın altını birazcık kaz da o iki maden, senin önünde başını yüceltsin!

Bunu, ev kirasının müddeti bitmeden yap. Yoksa bu müddet biter, sen de ondan bir fayda elde edemezsin!

Sonra dükkân sahibi, seni (oradan) çıkarır; dükkanı da hazineyi elde etmek için yıkar.

Sen ise hayıflanarak kâh başına vurursun, kâh ham sakalını yolar durursun!

"Yazıklar olsun! Dükkân benimdi; kör müydüm ki buradan bir fayda elde edemedim!

178 Necm Sûresi, 39. âyetten iktibas edilmiştir.

Yazıklar olsun! Varımızı yoğumuzu yel götürdü. Biz kullara da ebediyen

hasretlere düşüp eyvahlar olsun demek kaldı!" dersin.[179]

(ilk b.2341, son b.2561)

GÖNÜL AYNASINI CİLÂLA Kİ ONDA MELEKLER GÖRÜNSÜN

(Bilesin) ki her şeyden haberdar olan bir kudret sahibi vardır ve O, her şeye lâyığını vermektedir.

Ne vakit bir eğrilik ettin, bir kötülükte bulundun da onun ardından derhal lâyığını görmedin?

Ne zaman gökyüzüne bir nefes, bir dua gönderdin de ardından onun karşılığı gelmedi?

Dikkat etsen, uyanık olsan, her an yaptığın işin cevabını görürsün!

Görüp gözetsen de ipe sarılsan, kıyâmetin gelmesine de ihtiyacın kalmaz.

Remiz ve işaretten anlayan, onu iyice kavrayan kişi için açık söz söylemeye gerek var mı?

Bu belâ aptallıktan gelir çatar sana... Nükteleri, remizleri anlamadın gitti!

Gönül, kötülük yüzünden karardı da kapkara oldu mu artık anla... Burada sersemleşmenin lüzûmu yok!

Yoksa o karartı, bir ok olur da sersemliğin, gafletin cezası sana erişir!

Ok gelmezse, O'nun lûtuf ve kereminden gelmez; kötülüğünün görünmemesinden değil!

Kendine gel! Eğer sana gönül gerekse, dikkat (kesil)! Çünkü her işin sonunda bir şey doğar, başına bir şey gelir.

Himmetin bundan da fazla olursa, dikkatinden dolayı işin daha da yücelir!

(ilk b.2457, son b.2468)

179 Yâsin Sûresi, 30. âyetten iktibasta bulunulmuştur.

İNSANIN TOPRAKTAN YARADILAN BEDENİ, CEVHERİ İYİ BİR DEMİRE BENZER; AYNA OLMAYA KABİLİYETİ VARDIR. ONDA DÜNYADA DA CENNET, CEHENNEM, KIYAMET VESAİRE GÖRÜNÜR; HEM DE APAÇIK VE DOĞRU OLARAK, HAYAL YOLUYLA DEĞİL!

Sen de görünüşte kapkara bir demire benzersin ama, kendini cilâla, cilâla ki

böylece gönlün, şekillerle dolu bir ayna kesilsin; ona her yönden gümüş bedenli bir güzel aksetsin!

Demir gerçi karadır, nursuzdur; fakat cilâlamak, ondaki karalığı giderir.

Demir cilâlanır, yüzünü güzelleştirir; bu şekilde sûretler onda görülebilir.

Topraktan yaratılan beden kabadır, karadır; ama cilâ kabul eder; cilâla onu!

Cilâla da onda gayb şekilleri yüz göstersin; hûri ve melek akisleri görünsün.

Bil ki Allah sana bir akıl cilâsı vermiştir; onunla gönül yaprağı arınır, aydınlanır.

A beynamaz! Cilâlanmayı bırakmışsın da hevâ ve hevesinin ellerini açmışsın!

Hevâ ve heves kapandı mı cilânın eli açılır.

Gayb aynası olan demirde bütün sûretler görünür.

(Oysa sen) gönlünü kararttın, paslandırdın. İşte "yeryüzünde fesada çalışırlar" âyetinin mânası budur.[180]

Şimdiye kadar bu şekilde hareket ettin durdun, artık böyle harekette bulunma... Suyu bulandırdın, daha ziyade bulandırma!

Bulandırma da bu su durulsun; (sen de) o suyun içinde ayın ve yıldızın dönüşünü seyret!

Çünkü insan ırmak suyuna benzer. Bulandı mı artık onun dibini göremezsin.

Irmağın dibi incilerle, mercanlarla dopdolu... O saf ve duru suyu sakın bulandırma!

İnsanların canı havaya benzer. O hava tozla karıştı mı, gökyüzüne

180 Mâide Sûresi, 33. âyete işaret edilmektedir.

perde kesilir de,

güneşin görünmesini engeller. Fakat toz yatıştı mı saf ve berrak bir hâle gelir.

Canın kapkara olmakla beraber Allah, kurtuluş yolunu bulasın diye sana rüyalar göstermiştir.

Kendine gel, bundan böyle çekin artık... Çünkü Hakk'ın keremiyle tövbe kapısı açıktır.

O kapı güneş batıdan doğuncaya kadar açık kalacaktır, o kapıdan yüz çevirme!

Cennetin, Hakk'ın rahmetiyle sekiz tane kapısı vardır. Oğul! o sekiz kapıdan biri de tövbe kapısıdır. [181]

Öbür kapılar bazen açılır, bazen kapanır. Fakat tövbe kapısı hep açıktır.

Bunu ganimet bil, kapı açık! Tez pılını pırtını oraya çek! (Çek de) hasetçinin gözü kör olsun!

(ilk b.2469, son b.2508)

İKİ GÜZEL GÖZ, KÖTÜ GÖZ YÜZÜNDEN ELEMLERE UĞRAR

Bir ak doğanı, kocakarının birine versen, iyilik olsun diye doğanın tırnaklarını keser.

Halbuki (hayvanın) asıl iş gördüğü, avlandığı uzvu, tırnaklarıdır. Kör kocakarı körcesine o tırnakları kesiverir!

"Anan neredeymiş ki? A yiğit kuş, tırnakların (nasıl) böyle uzamış senin?" der.

Kötü kocakarı, doğanın tırnağını, gagasını kanatlarını keser; (kuşu) seveceğim diye işte bunları yapar!

Doğanın önüne tutmaç kor; (hayvan), az yedi mi kızar; sevgiyi bir yana iter de,

"Senin için böyle bir tutmaç pişirdim; sense büyüklük taslıyor, haddini bilmiyorsun ha!

Sen o eziyetlere, belâlara lâyıksın. Devletin, ikbâlin kadrini nereden bileceksin?" der.

181 Tövbeyle ilgili olarak zikredilen hususlar hadislerde geçmektedir.

"Tutmaç yemiyorsan bâri al, şunu iç!" diye doğana tutmaç suyu verir.

Halbuki doğan, tutmaç suyundan hoşlanmaz; içmeyince, kocakarı büsbütün kızar.

Kızgınlıkla o sıcak çorbayı doğanın başından aşağı döker; kuşun başını yakar, kel eder!

(Hayvanın) canı yanar; teessürle gönüller aydınlatan padişahın lûtfunu anarak ağlamaya başlar.

Padişahın çehresinden yüzlerce kemâle nâil olan o nâzenin, o işveli gözlerinden yaşlar döker.

"Mâ zâğa'l-basar: Gözü ne kaydı, ne haddini aştı" sırrına nâil olan gözleri, o karganın açtığı yaralarla dolar... İki güzel göz, zaten kötü göz yüzünden dertlere, elemlere uğrar!

Halbuki o öyle engin bir gözdür ki iki âlem bile ona kıl kadar görünür.

O göz bu duygu alemine ait şeylerden geçti mi gayb alemini görür de bu kabiliyet yüzünden öpülür durur!

(ilk b.2628, son b.2643)

ÇOCUĞU DAMDA KAYIP, OLUĞUN ÜSTÜNE GİDEN VE TEHLİKEYE DÜŞEN KADININ ÇARE ARAMASI

(Her cins kendi cinsinden olana meyleder.)

Hz. Ali'nin yanına bir kadın gelip dedi ki: "Çocuğum oluğun üstüne kaydı.

Çağırsam gelemez, elim de ermez; bıraksam düşüp helak olacağından korkuyorum.

Aklı ermez ki 'yanıma gel' diyeyim de anlasın.

Elle işaret etsem anlamaz; daha kötüsü şu ki anlasa bile dinlemez!

Mememi, sütümü gösterdim ama, benden gözünü, yüzünü çevirip duruyor.

Allah hakkı için ey ulular, siz bu dünyada da âcizlerin ellerinden tutan, onlara yardım eden erlersiniz, o dünyada da!

Benim derdime tez bir derman bul ki gönlümün meyvesini kaybedeceğim diye yüreğim titriyor."

Hz. Ali dedi ki "Dama bir çocuk çıkar. Çocuğun kendi cinsini görünce,

çabucak oluktan dama gelir. Cins, dâima kendi cinsine âşıktır."

Kadın öyle yaptı. Çocuk, kendi gibi bir çocuk görünce neşeyle (hemcinsine doğru) yöneldi.

Oluktan dama geldi. Her cins, kendi cinsinden olanları çeker; bunu böyle bil!

Çocuk, sürtüne sürtüne öbür çocuğun bulunduğu tarafa geldi ve aşağıya düşme tehlikesinden kurtuldu.

Peygamberler de kulları oluktan kurtarmak için insan olarak gönderilmişlerdir.

(Hz.) Peygamber, "Ben de sizin gibi insanım" kendi cinsinize gelin, kaybolmayın buyurdu. [182]

Çünkü cinsiyetin acayip bir çekiciliği vardır... Nerede bir şeyi arayan varsa onu aratan ve çeken, aynı cinsten biridir.

İsa ve İdris (a.s.), meleklerle aynı cinstendiler; onun için gökyüzüne çıktılar.[183]

Hârut'la Mârut'sa beden cinsindendiler; o yüzden yücelerden aşağıya indiler.

Kâfirler, şeytanlarla aynı cinsten oldukları için ruhları, şeytanların talebesi olmuştur.

(Onlar) şeytanlardan yüz binlerce kötü huylar öğrenmişler, akıl ve gönül gözlerini kapamışlardır.

Peygamberler, ruh ve melek cinsindendirler... O yüzden gökteki melekleri çekerler.

Yel, ateş cinsindendir, onun dostudur; çünkü her ikisi de göğe ağar, göğün yolunu tutar.

Boş testinin ağzını kapadın da havuza, yahut ırmağa attın mı,

kıyamete kadar batmaz. Çünkü içerisi boştur; o boşlukta yel vardır.

Yelin meyli yüceleredir. İçinde bulunduğu kabı da yücelere kaldırır.

Peygamberlerin cinsinden olan ruhlar, gölgeler gibi çekile çekile onların yanlarına giderler.

Çünkü bu gruba mensup olan kişinin aklı üstündür. Şüphe yok ki

182 Kehf Sûresi, 110. âyetten iktibas yapılmıştır.

183 **Hz. İdris** ve **İsa** (a.s.)'ın hayatta iken göklere çıkarıldıkları, Meryem Sûresi, 56-57. ve Nisâ Sûresi, 157-158. âyetlerde beyan edilmektedir.

akıl da yaratılış bakımından melekle aynı cinstendir.

Nefsin hevâsı da düşmana üstündür; fakat o, aşağılıkların aşağılığındandır; oraya gider!

Kıptîler, zâlim Firavun'un cinsindendi. İsrailoğulları kabilelerine mensup olanlar ise kelîm olan Musa'nın cinsinden.

Haman, tam Firavun'un cinsindendi. Firavun, o yüzden onu seçmiş, baş köşeye geçirmiş, kendisine vezir etmişti.

Cehennem, "Ey mümin! Sırat'tan çabuk geç, nûrun ateşimi söndürecek;

ey mümin! Nûrun eteğini sürüdü mü ateşimi mahvediyor hemen geç" der.

Cehennemlik de nurdan ürker, kaçar; Çünkü -a güzelim!- cehennem tabiatlıdır o...

Mümin nasıl canla başla cehennemden kaçarsa, cehennem de müminden öyle kaçar.

Çünkü müminin nûru, ateş cinsinden değildir. Nûru arayan, hakikatte ateşin zıddıdır.

Hadiste gelmiştir: "Mümin nasıl duada Allah'a yalvarır,

cehennemden aman dilerse, cehennem de canla başla ondan aman diler; 'Yarabbi, beni falandan uzak et' der."

Cinsiyet câzibesini şimdi bir gör hele! Bakalım sen hangi cinstensin; küfür cinsinden mi, iman cinsinden mi?

Haman'a meylin varsa Haman'dansın; Musa'ya meylin varsa Sübhan'dan!

İkisine de meyilli isen, nefisle akıl ikisi de sende karışık (demektir).

İkisi de savaşmaktadır sende... Kendine gel, kendine! Çalış ki manalar sûretlere üstün olsun!

(Çalış ki) düşmanını her an bozguna uğramış, mağlup olmuş göresin... Savaş dünyasında bu sevinç kâfidir doğrusu!

(ilk b.2657, son b.2720)

KÂİNAT'IN ÖNÜNE ÖN YOK DİYEN VE ALLAH'IN VARLIĞINI İNKÂR EDEN DEHRÎ'YE CEVAP[184]

(...) Birisi, "Kâinat sonradan yaratılmıştır, şu gökyüzü fânîdir, vârisi de Allah'tır" diyordu.

Bir filozof dedi ki: "Sonradan yaratıldığını nasıl biliyorsun? Yağmur, bulutun sonradan yaratıldığını nasıl bilir?

Bu değişip duran âlemde sen, bir zerre bile değilsin. Öyle olduğu halde güneşin sonradan yaratıldığını, ne bilirsin ki?

Pislik içinde gömülü olan bir kurtcağız, yeryüzünün önünü, sonunu nereden bilecek?

Sen bu sözü babandan duymuş ve taklitle aptallığından ona sarılmışsın.

Sonradan yaratıldığına delil nedir? (Onu) söyle! Yoksa sus, fazla söylenmeye kalkışma!"

(O konuşmaları dinleyen) adam dedi ki: Bu derin denizde, bir gün ikisinin bahse giriştiklerini gördüm.

Onlar çekişir, savaşırken halk da onların başına üşüştü.

Ben de kalabalığın arasına karıştım; onların sözlerini, hallerini anlamak için durdum, bekledim.

Biri, "Âlem fânîdir; şüphe yok ki bu yapının bir yapıcısı var" diyordu.

Öbürü "Bu âlem kadîmdir, evveli yoktur; yaratıcısı yapıcısı da yoktur; varsa bile kendisidir" diyordu.

Allah'a inanan, "(Sen) yaratıcıyı inkâr ediyor, geceyle gündüzü getirip götüreni ve rızık vereni görmezden geliyorsun" dedi.

(Filozof), "Ben" dedi, "delilsiz söz dinlemem; taklide ancak ahmak olan kapılır!

Haydi, delilini göster; dünyada delilsiz bir sözü dinlemem de, kabul etmem de..."

(İnanan kişi) dedi ki: "Delil canımdadır; canımın içinde gizli delilim var.

Senin gözün zayıf, (onun için) hilâli göremiyorsun; fakat ben görüyorum, bana kızma!"

184 Allah'ın varlığını inkâr eden kişiye **dehrî**, bu ekole de **dehriyye** denir. Bugünkü ateist ve ateizm karşılığındadır.

Tartışma uzadıkça uzadı. Dinleyenler de şu bezenmiş âlemin başına, sonuna hayran olup kaldılar.

İnanan kişi, "Dostum" dedi, "içimde reddedilmez bir delil var; bence bu, âlemin sonradan yaratıldığına bir alamet!

İyice inanmışım... İnancımın nişânesi de şu: İnancı kuvvetli olan, ateşe bile girse, -âşıklardaki aşk sırrı gibi- zarar görmez, yanmaz, mahvolmaz.

Sözlerimin sırrı, ancak yüzümün sarılığından anlaşılır.

Yanaklara akan kanlı gözyaşları, sevgilinin güzelliğine delildir."

Filozof, "Ben halkın nazarında delil olan bu şeylere ehemmiyet vermem, bunları delil saymam" dedi.

İnanan kişi dedi ki: "Kalp akçayla geçer akça bahse girişseler, geçer akça 'Sen kalpsın; ben hâlisim, iyiyim' dese,

son sınama ateşle olur. Bu iki arkadaş sonunda ateşe düşer.

Halkın ileri gelenleri de onların hallerini anlar, geri kalanları da... (Herkes) şüpheden kurtulup tam anlayışa varır.

Su ve ateş, (hakikati bilinmeyen) kalp akçayla geçer akçanın (durumunu ortaya çıkarmak için) yaratılmıştır, a (benim) canım!

Sen ve ben ikimiz de ateşe girelim... Bu işe şaşıp kalanlara ölümsüz bir delil olalım!

(Yahut ikimiz) birden denize dalalım. Çünkü ben de bu halka bir delilim, sen de delilsin."

Öyle yaptılar, ateşe girdiler; ikisi de kendini kızgın ateşe attı.

"Allah vardır" diye iddia eden kurtuldu. Öbür haramzâde yandı, mahvoldu!

Bu haberi müezzinden duy ki ham ruhun körlüğü bir kat daha artsın!

Bu ad ecelle yanıp yitmemiştir; çünkü o adın sahibi, büyükler büyüğü, ulular ulusudur!

Her devirde zaman, böyle bahse girişenlerden yüz binlerce münkirin perdelerini yırtmıştır!

Bahse girişildi mi hakikat, sürüp gitmekte de, mucizeler gösterip cevaplar vermekte de üstün geliyor.

Anladım ki "Âlemin evveli vardır; bu gök kubbe sonradan yaratılmıştır" diyen, haklıdır.

Münkirin getirdiği delilin yüzü, dâima sarıdır. O inkârın doğruluğuna nerede bir nişâne?

Münkirlerin öğüldüğü bir minâre nerede? Âlemde öyle bir minâre göster bana da, onların doğruluğuna nişâne olsun!

Hani, nerede bir minber ki oraya birisi çıksın da bir münkirin zamanını ansın!

Paraların üstüne basılan peygamber adları, kıyâmete kadar onların doğruluğuna alâmettir.

Padişahların paraları değişir durur. Fakat Ahmed (a.s.)'ın parası, kıyâmete kadar sürer gider!

Altın olsun, gümüş olsun, bir paranın üstünde bir münkirin adını göstersene!

Haydi bunu mucize sayma! Peki bir de gümüş gibi apaydın olan ve adına Ümmü'l-Kitâb denilen yüz dilli Kuran'a bak!

Kimsenin ondan bir harfi çalmaya, yahut sözüne bir söz katmaya ne haddi var, ne kudreti!

Üstün (kişinin) dostu ol ki üstün olasın. Kendine gel, behey azgın! Mağluplara dost olma!

Münkirin delili ancak, "Ben şu görünen yurttan başka bir şey görmüyorum" demektir.

Hiç düşünmez ki nerede bir görünen şey varsa o, gizli hikmetleri haber vermektedir.

Her görünen şeyin faydası, gizlidir; (tıpkı) ilaçlarda faydanın gizli oluşu gibi.

(ilk b.2833, son b.2880)

"GÖKLERİ, YERİ VE İKİSİ ARASINDAKİLERİ HAK ÜZERE YARATTIM" YANİ ONLARI YALNIZ GÖRÜN DİYE DEĞİL, SİZİN GÖRMEDİĞİNİZ MANA VE HİKMET İÇİN YARATTIM ÂYETİNİN TEFSİRİ [185]

Hiçbir ressam var mıdır ki yaptığı resmi, hiçbir fayda ummadan yalnız resim yapmak için yapsın!

Konukların, ulu kişilerin gönülleri açılsın, kederden kurtulsunlar diye yapar.

185 İzahı yapılan âyet, Ahkâf Sûresi'nin 3. âyetidir.

Çocukların neşelenmesini, bu resimle ölüp gitmiş dostların, dostlar tarafından hatırlanmasını diler.

Hiçbir testici yoktur ki içine su konmasını düşünmeden testisini, sırf testi yapmak için yapsın!

Hiçbir hattat yoktur ki özene bezene yazdığı yazıyı, yalnız yazısının güzelliğini göstermek için yazsın da, okunmak için yazmasın!

Görünen bir nakış, görünmeyen başka bir nakış içindir. O da bir başka görünmeyen nakış için var olur.

Böylece bunları, görüşünün miktarınca üçüncü, dördüncü, onuncuya kadar say dök.

Oğul! Bunlar, satrançtaki oyunlara benzer. Her hamlenin faydasını, ondan sonrakinde gör!

Bu (hamle), o gizli oyunu bulmak içindir, o diğer bir oyun için, o da diğer bir oyun için...

Gözünü böylece yönlerden yönlere çevir de karşındakini mat edinceye dek ne oyunlar oynayacaksın, hepsini gör!

Merdiven basamaklarını çıkmak için önce birincisine, sonra ikincisine basmak lâzım.

İkinci de bil ki üçüncüye çıkmak için kurulmuştur. Böylece merdivenin son basamağına çıkar, dama varırsın.

Yemek (isteği, esasında) meni içindir; meni de soy sop üretmek, gözü gönlü aydınlatmak için...

Fakat kısa görüşlü adam, görünenden başkasını görmez; onun aklı, yerde yetişen otlara benzer, yere mahkûmdur, gezip dolaşamaz!

Otu ha çağırmışsın, ha çağırmamışsın! Ayağı toprağa kakılmış kalmıştır.

Rüzgârın tesiriyle başını sallasa da baş sallamasına aldanma onun!

Başı, "Ey seher yeli, duyduk, peki!" der ama, ayağı "İsyan ediyoruz, bırak bizi!" diye (söylenir).

Kısa görüşlü kimse gezip dolaşmayı bilmediğinden, aşağılık kişiler gibi sürünüp gider; körler gibi Allah'a sığınıp adım atar.

(Yalnız) savaş (zamanında) Allah'a dayanmaktan ne fayda çıkar? Bu, tavla oynayan acemilerin Hakk'a dayanmasına benzer!

Donup kalmamış olan keskin bakışlar ise ileriyi delip gider; perdeleri yırtıp görür!

Bu bakışa sahip olanlar, on yıl sonra olacak şeyi o anda, hem de kendi gözleriyle görürler.

Böylece herkes bakışı ve görüşü miktarınca gizli şeyleri; hayır olsun, şer olsun gelecekteki işleri görür.

Gözün önünde, ardında bir engel kalmadı mı, bütün dünya dümdüz olur; göz, gayb levhini bile okur.

Ardına baktı mı, varlığın başlangıcından beri neler olduysa, ne işler gelip geçtiyse, hepsi ona yüz gösterir.

Yeryüzündeki meleklerin, yüce Allah ile, babamızın halife olması bahsini konuştuklarını duyar, görür! [186]

Ön tarafa baktı mı mahşere kadar ne olacaksa onların da hepsi gözünün önünde canlanır.

Demek ki arkaya bakınca aslın aslına, önüne bakınca kıyamete kadar her şey gözüne apaçık görünür.

Herkes, gönlünün aydınlığı ve cilâsı nispetinde gaybı idrâk eder.

Kim, gönlünü daha fazla cilâladıysa daha ziyâde görür. Ona daha fazla sûretler görünür!

Sen eğer "Bu aydınlık, Hakk'ın lûtfudur; gönlü cilâlamaya muvaffak oluş da O'nun vergisidir" dersen,

(Bil ki) o çalışma da, o dua da himmet miktarıncadır. İnsan, ancak çalıştığını elde eder!

Himmeti veren, ancak Allah'tır; (ama) hiçbir saman çöpü de padişahın himmetine sahip olamaz.

Allah'ın bir adamı bir işe koşması, o işe vermesi, kişinin dileği, isteği, ihtiyar ve iradesine manî değildir ki!

Fakat talihsize bir zahmet erdi mi, pılısını pırtısını toplar, küfür ve isyan semtine çeker.

(Ama) talihli birisine bir zahmet verdi mi o, pılısını pırtısını daha yakına çeker, getirir.

Kötü kalpliler, korkularından savaşta, kaçma bahanelerini ele alırlar, onlara yapışırlar!

Cesur erlerse, can korkusuyla düşman saflarına hücum ederler.

Korku ve tasa, Rüstem'leri ileri götürür. O kötü kalpli ise korkusundan olduğu yerde ölür gider!

186 Bakara Sûresi, 30. âyete işaret edilmektedir.

Belâ ve can korkusu mihenk taşıdır. Onun içindir ki yiğitler, tehlike anında korkaklardan ayırd edilirler!

(ilk b.2881, son b.2920)

CEBRAİL (A.S.)'IN, HALÎL İBRÂHÎM PEYGAMBERE, "BİR İHTİYACIN, İSTEĞİN VAR MI?" DİYE SORMASI, ONUN DA "VAR AMA, SENDEN DEĞİL" DİYE CEVAP VERMESİ[187]

Peygamber, bu dünya için Yaratıcı'ya kulları ulaştıran bağdır. Çünkü o, müminlerle Allah arasında bir vasıtadır.

Fakat her gönül, gizli vahyi duyup işitseydi, âlemde harf ve sese lüzum kalır mıydı?

Gerçeği bilmeyenlere lûtfun tâ kendisi olan şey, yüce ve nâzenin kimselere kahırdır.

Demek ki gerçeği bilmeyenler zahmet ve belâlar çekmeli ki aradaki farkı görüp anlasın!

Ey hakiki dost, mânayı anlamaya vasıta olan bu harfler, mânaya erişmiş adama göre dikendir, hor ve hakirdir!

Öyleyse saf ruhun harflerden kurtulması için pek çok sıkıntılar çekmesi, pek anlayışlı olması lazımdır.

Fakat bazıları bu sesten büsbütün sağır kesilirler; bazılarıysa daha yücelir, daha üstün olurlar.

Bu belâ, Nil ırmağına benzer; iyilere sudur, kötülere kan!

Kim, sonu daha fazla görürse, daha kutludur; daha ciddiyetle işe sarılır, ekin eker de daha fazla meyve toplar.

Çünkü bilir ki bu ekin dünyası, mahşere hazırlanmak, burada ektiğini âhirette toplamak, devşirmek için yaratılmıştır.

Hiçbir bağ yoktur ki yalnız o bağ için bağlansın...O bağlanma, bir kâr elde etmek içindir.

Dikkat edersen görürsün ki hiç bir münkirin inkârı, sırf inkâr için değildir.

Hasedinden düşmanı kahretmek, yahut üstün olmayı dilemek,

187 Rivayete göre **Nemrut**, **Hz. İbrahim**'i ateşe attıracağı sırada **Cebrâil** (a.s.) gelip İbrahim Peygamber'e "Bir isteğin var mı?" diye sormuş, O da "Var ama, senden değil!" cevabını vermiş. Cebrâil, "Peki Allah'tan istesene!" deyince, "Zâten halimi biliyor, istememe hâcet yok ki!" demiş.

kendini göstermek içindir.

O üstünlük isteği de başka bir tamahladır. Hâsılı mânalar olmadıkça sûretlerin bir lezzeti olmaz!

İşte onun için "Bunu neden böyle yapıyorsun?" diye sorarsın.Çünkü sûretler zeytinyağıdır, mana ise ışık!

Değilse bu "neden" sözü niçin? Çünkü sûret, ancak o sûret için olsaydı, "Neden bunu yapıyorsun?" diye sormazdın ki!

Bu "neden" sözü, bir şey öğrenmek içindir. Bundan başka bir maksatla neden diye sormak kötüdür.

Ey emin adam! Bunun faydası, sırrı bundan ibâretse neden hikmetini arıyorsun ya?

Gök ve yer ehlinin sûretleri, ancak bu sûretler için yaratılmışsa bunda bir hikmet yoktur ki!

Bir hikmet sahibi yoksa, bu nizam ve intizam nedir? Bir hikmet sahibi varsa, onun işi nasıl boş ve abes olabilir?

Doğru, yanlış, bir şey düşünmeksizin ne kimse hamama bir resim yapar, ne bir yeri boyar!

(ilk b.2978, son b.3000)

MUSA (A.S.)'IN CENÂB-I HAKK'A, "MAHLUKÂTI NEDEN YARATTIN, SONRA ONLARI NİÇİN HELAK EDİYORSUN?" DİYE SORMASI

Musa (a.s.) dedi ki: "Ey sorgu ve hesap gününün sahibi (Rabbim)! Âlemi yaratıp düzenledin; neden yine bozar yıkarsın?

Cana canlar katan erler, dişiler yaratır; sonra bunları yıkar, mahvedersin; neden?"

Yüce Allah dedi ki: "Bu suâli, inkârından, yahut gafletle ve nefsine uyarak sormuyorsun, biliyorum.

Yoksa hoş görmez, gazab eder; bu soru yüzünden seni incitirdim.

Fakat bizim işlerimizdeki hikmetleri, varlık sırrını araştırıyorsun.

Bunu bilip sonra da halka bildirmek ve her ham kişiyi bu sûretle olgunlaştırmak istiyorsun.

Sen bunu biliyorsun ama, halka da bildirmek için soruyorsun."

Çünkü bu suâl, yarı bilgidir. Hiç bilmeyen, bu bilgiden dışarıda

kalan, bu soruyu soramaz.

Suâl de bilgiden doğar, cevap da! Nitekim diken de toprakla sudan biter, gül de...

Sapıklık da bilgiden olur, doğru yolu buluş da... Nasıl ki acı da rutûbetten hasıl olur, tatlı da...

Bu nefret ve sevgi, âşinâlıktan meydana gelir; hastalık da güzelim gıdadan olur, kuvvet de...

Kelîm olan (Musa a.s.) da acemilere bu sırrı bildirmek, onları faydalandırmak için kendisini acemi yaptı.

Biz de kendimizi ondan daha acemi yapalım da bilmez gibi cevabını dinleyelim.

Eşek satanlar, o satışın anahtarını elde etmek için birbirlerine âdetâ düşman olurlar, çekişir dururlar.

Cenab-ı Hak buyurdu ki: "Ey akıl sahibi Musa! Mademki sordun, gel de cevabını dinle!

Ey Mûsa, yere bir tohum ek de bunun sırrını anla, insafa gel!"

Musa, tohum ekti. Ekin bitti, kemâle gelip başaklandı; güzelce, düzgünce yetişti.

Orağı alıp biçmeye başladı. Gaybdan kulağına bir ses geldi:

"Neden ekiyor, besliyorsun da olgunlaşınca kesiyor, biçiyorsun?"

Mûsa dedi ki: "Yarabbi, burada tane de var, saman da onun için kesiyorum,

Çünkü tanenin saman ambarına konulması lâyık değil! Saman da buğday ambarına konursa yazık olur.

Bu ikisini karıştırmak hikmete uygun olmaz. Mutlaka elerken ayırt etmek lâzım."

Cenâb-ı Hak, "Bu bilgiyi sen kimden aldın da bir harman meydana getiriyorsun?" diye (sorunca),

Mûsa, "Rabbim, bana bu temyizi (ayırd etme kabiliyetini) sen verdin" dedi. (Bunun üzerine) Cenâb-ı Hak da buyurdu ki: "Öyleyse bende nasıl olur da temyiz olmaz?

Halk arasında temiz ruhlar da var, topraklara bulanmış kara ruhlar da.

Bu sedeflerin hepsi bir değil. Birisinde inci var, öbüründe boncuk!

Buğdayları samandan ayırmak nasıl lâzımsa, bu iyiyi de kötüden

ayırmak vâciptir.”

Bu âlem halkı, hikmet hazineleri gizli kalmasın, meydana çıksın diye yaratılmıştır.

Yüce Allah “Ben bir hazineydim” dedi, hem de “gizli”. Bunu duy da cevherini kaybetme, meydana çıkar!

(ilk b.3001, son b.3029)

HAYVÂNÎ RUH, CÜZ’Î AKIL, VEHİM VE HAYÂL, AYRANA BENZER; BÂKÎ OLAN RUH İSE BU AYRANDA GİZLİ OLAN YAĞA...

Ayran içinde yağ nasıl gizliyse, hakikat cevheri de gerçek olmayanda (öyle) gizlidir.

Gerçek olmayan, şu fânî tendir; hakikat ise Hakk’a mensup olan can...

Yıllardır şu ten ayranı meydandadır da can yağı, onda fânî bir hale gelmiştir.

Nihayet (yüce) Allah, elçi olarak bir kulunu gönderir; ayranı yayığa koyup döven birini yollar.

Bende bir ben gizli olduğunu bileyim diye bilgiyle, hünerle o yayığı döver.

Yahut da vahiy arayıp dileyen birisinin kulağına, zâtında fânî olmuş birinin sözü varır.

Müminin kulağı, bizim vahyimizi kavrar. Öyle kulak, insanı Hakk’a davet edenin eşidir, arkadaşıdır.

(O) âdetâ (bir) çocuğun kulağına benzer; (çocuğun) kulağı anasının sözleriyle dolar da söze başlar, konuşur.

Çocukta anlayan bir kulak olmazsa anasının sözünü duymaz, dilsiz olur.

Anadan doğma sağır, daima dilsizdir de... (Söz) söyleyen kişi, sözü önce anasından duymuştur.

Bil ki sağır ve dilsizin kulağı, âfetlerden bir âfettir. Ne söz dinlemeye kabiliyeti vardır, ne de bellemeye!

Belletilmeden (söz) söyleyen, Allah’tır; çünkü onun sıfatları, sebeplerden ayrıdır.

Veya Âdem gibi ana ve dadı perdesi olmaksızın Hakk'ın telkini ile konuşur.

Yahut da merhamet ve sevgi bağışlayan Hakk'ın telkiniyle Mesih gibi doğar doğmaz dile gelir. [188]

Doğuşundaki zina ve fesat töhmetini reddetmek, zinadan doğmadığını anlatmak için söz söyler.

Çalışmakta bir gayret gerek ki ayran, gönüldeki yağdan ayrılsın!

Yağ, ayran içinde yok gibidir de ayran, varlık alemine bayrak dikmiştir.

Sende var olarak görünen deriden ibarettir. Fânî görünen yok mu? Asıl var olan, odur işte!

Yağlanmamış, eskimemiş ayranın varsa, dövüp yağını çıkarmadıkça sakın harcama!

Hemen onu bilgiyle elden ele döndüredur da gizlediğini meydanda çıkarsın.

Çünkü bu fânî görünen şey, bâkînin delilidir. Nitekim sarhoşların yalvarmaları da sâkîye delildir.

(ilk b.3030, son b.3050)

BÜTÜN ÂLEM AKL-I KÜLLÜN GÖRÜNÜŞÜNDEN İBARETTİR. ONA AYKIRI HAREKET ETTİN Mİ DÜNYA, SENİN GAMINI ARTIRIR.

Bütün âlem, akl-ı küllün sûretidir; bütün insanların babası, odur.

Birisi, akl-ı külle karşı nankörlüğü artırırsa bütün âlem ona köpek görünür.

Bu babayla uzlaş, âsiliği bırak da su ve toprak, sana altın döşeme görünsün!

Onunla uzlaşırsan içinde bulunduğun hal ve zaman, âdeta kıyamet kesilir; gözünün önünde gök de değişir, yer de!

Ben dâima bu babayla uzlaşmış bir haldeyim; onun için şu âlem, bana cennet görünmede!

Her zaman yeni bir sûret, her an yeni bir güzellik görmedeyim. Yeni görmekle de elem ve usanç kalmaz, insan dâima yeniden yeniye

188 Meryem Sûresi, 29-34. âyetlerde, **Hz. İsa**'nın doğar doğmaz konuştuğu beyan edilmektedir.

neşelenir durur.

Ben, cihanı nimetlerle dopdolu görüyorum. Sular, kaynaklardan coşup akmada...

Bu suların sesleri kulağıma geldikçe aklımı, gönlümü sarhoş etmede!

Dallar tövbekâr dervîşler gibi oynuyor. Yapraklar, çalgıcılar ve şarkı okuyanlar gibi el çırpıyor.

Şimşek aynası, keçe kılıftan parlayıp durmada. Artık ayna kendini gösterirse ben ne yapabilirim?

Ben, bunun binde birini bile söylemiyorum; çünkü o her kulak, şüphelerle dolu!

Vehme göre bu söz, müjdedir; fakat akıl der ki: Müjde ne demek? Bu, benim halimdir zaten!

(ilk b.3259, son b.3270)

AKL-I CÜZ'Î, MEZARA KADAR OLAN ŞEYLERİ GÖRÜR.

Akıl, ona derler ki Hakk'ın yaylasında yayılmış, O'nun nimetlerini yemiş olsun... Utarit'ten gelen akla, akıl demezler

Bu aklın ileri görüşü, mezara kadardır; fakat gönül sahibinin aklı, sur üfürülünceye dek olacak şeyleri görür!

Bu akıl, mezardan, topraktan ileriye geçemez. Bu ayak, şaşılacak şeylerin bulunduğu sahaya gidemez.

Bu ayaktan da bez, bu akıldan da... Yürü, kendine gaybı görür bir göz ara da muradına eriş.

Hocaya bağlanan, kitaba öğrenci olan kişi, Musa gibi yeninden, yakasından parlayan nûru bulabilir mi?

Bu bakış, bu akıl, adama ancak baş dönmesi verir; öyleyse görüşü bırak da beklemeye bak.

Söz söylemede yücelik aramayın; bekleyen kişi için dinlemek, söylemekten yeğdir.

Bellemek, belletmek de bir nevi şehvettir; her çeşit şehvet, yolda puttur.

Her fuzûli kişi, Hakk'ın fazlına, ihsanına erişebilseydi (yüce) Mevlâ, bunca peygamberi yollar mıydı?

Cüz'î akıl şimşek ve onun parıltısı gibidir; şimşeğin verdiği aydınlıkla

Vahş (şehrine) erişebilir misin hiç?

Şimşeğin ışığı, yol göstermeye yaramaz; o "ağla" diye buluta bir emirdir.

Bizim akıl şimşeğimiz de ağlamak içindir; yokluğun, varlık iştiyâkıyla ağlamasına yarar.

Çocuğun aklı, "yazı yazanların etrafında dön, dolaş" der ama insan, kendi kendisine bir şey belleyemez.

Hastanın aklı hastayı doktora çeker, götürür; ama kendisi, derdine derman olamaz.

İşte bak! Şeytanlar, gökyüzüne çıkmak isterler; kulaklarını, yukarı alemdeki sırlara dikerler.

O sırlardan az bir miktarını çalarken, hemen gök taşları gelir, onları sürer.

"Gidin" der onlara; "gidin..." Yeryüzüne bir peygamber gelmiştir; ne istiyorsanız ondan elde edebilirsiniz.[189]

Değer biçilmez inciler arıyorsanız, "Evlere kapılarından girin!" [190]

Kapı halkasını dövün, kapıda durun; gökyüzü damından sizlere yol yok!

İhtiyacınızı bu uzun yoldan gideremezsiniz. Biz sırların sırrını, topraktan yaratılan kulumuza verdik.

Hain değilseniz onun huzuruna gelin; (içi) boş kamışsanız bile onun himmetiyle şeker kamışı olun!

Sır ehline emin olarak gelirseniz, doğan gibi başınıza geçirilen külâhtan kurtulursunuz.

Doğanı miskin ve çaresiz bir hale getiren ve gözünü, kulağını örten külâh,

kendi cinsini ona göstermemek içindir; zira doğanın bütün meyli, kendi cinsinedir.

Fakat doğan, kendi cinsinden vazgeçti de padişaha dost oldu mu doğancı, onun gözünü açar, başından külâhını çıkarır.

Allah da şeytanları, gözetleme yerinden, cüz'î akılları başlarına

189 Hicr Sûresi, 16-18. âyetlerde **şeytanlar**ın gökten haber çalmak için göğe çıkmak istedikleri vakit melekler tarafından atılan **şihaplar** (ateş parçaları) ile yakıldıkları, yahut gökten sürüldükleri beyan edilmektedir.

190 Bakara Sûresi, 189. âyette evlere kapılarından girilmesi emredilmektedir. Zira **câhiliye devri**nde hac için ihram giyenler, evlerine duvarları aşarak girerlerdi. Âyetle, bu âdet yasaklanmıştır.

buyruk olduğundan sürer.

Başbuğluk dâvasına pek kalkışma. Sen, reyinde müstakil değilsin; ancak gönlün şakirdisin ve kabiliyetin var.

Yürü, gönüle git. Çünkü sen gönlün cüzüsün; kendine gel, sen âdil padişahın kulusun!

O'na kulluk etmek, sultanlıktan üstündür. Çünkü "ben ondan hayırlıyım" sözü, Şeytan sözüdür.

Be aşağılık kişi! Adem'in kulluğuyla İblis'in kibrine bak da aradaki farkı gör; (sen) Adem'in kulluğunu seç!

Yolun güneşi olan Peygamber bile "Nefsini aşağılayan kişiye ne mutlu!" dedi.

Tûbâ gölgesini gör de güzelce uyu... O gölgeye baş koy da serkeşlik etmeden uykuya dal!

Nefsi aşağılama gölgesi, yatılacak güzel bir yerdir. O, temizliğe ulaşmaya kabiliyeti olana hoş bir uyku yeridir.

Bu gölgeyi bırakır da benlik tarafına gidersen, çabucak âsi olur azarsın, yolunu kaybedip gidersin.

(ilk b.3310, son b.3347)

"EY İNANANLAR, ALLAH VE RESÛLÜ HÜKMETMEDEN ÖNCE BİR İŞE HÜKMETMEYİN" ÂYETİNİN İZAHI[191]

Şu halde yürü şeyhin, üstadın emrinin gölgesi altına git; sus, emre uy!

Böyle yapmadın mı istidat ve kabiliyet sahibi bile olsan, kâmillik dâvasına kalkıştığından değişir, çarpılır, istidat ve kabiliyetini kaybedersin.

Sır bilen ve haberdar olan üstada serkeşlik edersen, istidattan da olursun!

Şimdilik ayakkabı dikiciliğine razı ol, sabret... Şayet sabretmezsen yamacı, eskici olur kalırsın!

Eskicilerde sabır ve hilim olsaydı hepsi de öğrenir, yeni ayakkabı diker, ayakkabıcı olurlardı.

Çok çalışıp çok didinirsen, nihayet usanır da sen kendin, "Akıl bir

191 İzahı yapılan âyet, Hucurât Sûresi'nin ilk âyetidir.

bağmış meğerse!" dersin.

Ey yiğit! Gemiden yüz döndürmemen gerek... İşte biz, denizdeki Nuh'un gemisiyiz!

Kenan gibi her dağa gitme.. .Kur'an'dan "Bugün kurtuluş yoktur" âyetini duy!

Düşünce dağının yüceliğine de pek bakma... Çünkü bir dalga, onu alt üst ediverir!

Her seçilmiş erin ayak bastığı toprağı, gözüne sürme gibi çek; o toprak gözünü hem yakar, hem aydınlatır.

Deve, gözü ışıklansın diye diken yer de onun için gözü nurlar saçar.

(ilk b.3348, son b.3376)

KATIRIN DEVEYE,"BEN YOL YÜRÜRKEN YÜZÜSTÜ ÇOK DÜŞÜYORUM; SEN İSE AZ DÜŞÜYORSUN" DİYE SEBEBİNİ SORMASI

Katırın biri, bir gün bir deveyle buluştu; ikisi de bir ahıra düşmüşlerdi.

Katır dedi ki: "Ben tepede, düzde, pazarda, köyde yüzüstü çok düşerim.

Hele dağ terekesinden aşağı inerken, her zaman korkumdan tepetaklak kapanırım.

Sense yüzüstü pek az düşersin. Bu neden? Yoksa senin temiz canın talihli mi?

Ben her an tepesi üstü düşer, dizimi vurur, yüzümü, dizimi, kanlara bularım!

Palanım, yüküm başaşağı olur; katırcıdan da hep dayak yerim!"

Hani az akıllı adam gibi... O da aklının kıtlığından dolayı sürekli tövbesini bozup suç işler.

O tövbesini bozan (adam) azmindeki gevşekliğin yüzünden, zamânede İblis'e maskara olur.

Her an yükü ağır olan ve taşlık yolda gitmeye savaşan topal beygir gibi tepesi üstüne düşer!

O ters huylu, tövbesini bozduğu için kafasına gaybden yumruklar yer durur.

Sonra tekrar gevşek azmiyle tövbe eder; fakat Şeytan "Ne yaptın?

Tüh sana!" der demez tövbesini bozar.

Pek zayıftır; fakat kendisini öyle ulu görür, öyle kibirlenir ki Allah'a ulaşanlara bile hor bakar!

"Ey deve! Sen mümin kişiye benzersin; yüzüstü az düşer, burnunu az vurursun!

Sende ne var ki âfete uğramıyorsun; sürçmüyor, yüzüstü az düşüyorsun?"

Deve dedi ki: "Her kutluluk Allah'tandır ama, benimle senin aranda çok farklar var!

Benim başım yücedir, iki gözüm yüceleri görür. Yüce görüş, sahibini zarardan korur.

Ben dağın başındayken dağın eteğini görürüm. Her çukuru, her düzü inceden inceye fark ederim.

'Mümin, Hakk'ın nuruyla görür' sözü boş değildir. Hakk'ın nûru, gökleri bile delip geçer!

Senin gözünde o nur yok... Yürü, sen hayvânî duygulara kapılıp kalmışsın!

Sen, gözünün zayıflığından, ayağının ucunu görürsün ancak... Hem kendin zayıfsın, hem kılavuzun zayıf!

Elle, ayağa kılavuzluk eden gözdür... Basılacak, tutulacak yeri de o görür; basılmıyacak, tutulmıyacak yeri de o!

Sonra benim gözüm pek aydındır. Bir de şu var: Yaradılışım tertemizdir benim!

Çünkü ben helâlzâdeyim; zinadan (doğmadım), sapıkların (belinden) gelmedim ben!

Sense, şüphe yok ki zinâdan olmasın... Yay kötü oldu mu ok eğri gider!"

(ilk b.3377, son b.3406)

KATIRIN, DEVENİN CEVAPLARINI TASDİK EDİP ONUN ÜSTÜNLÜĞÜNÜ İKRAR ETMESİ

Katır, "Doğru söylüyorsun ey deve!" dedi; bu sözü söyler söylemez de gözü yaşlarla doldu.

Bir müddet ağladı, devenin ayağına kapandı, dedi ki: "Ey kulların

Rabbi tarafından seçilmiş er! Lûtfetsen de beni kulluğa kabul etsen, ne ziyan edersin?"

Deve, "Mademki huzurumda ikrarda bulundun" dedi, "yürü zamânenin âfetlerinde kurtuldun!

İnsafa geldin, belâdan halâs oldun; düşmandın, dostların arasına katıldın!

Kötü huy, zâten senin aslında yoktu... Aslı kötü olandan, inat ve kötülükten başka bir şey gelmez.

Fakat aslında kötülük olmayan ve iğreti olarak kötü huylara sahip olan, kötülüğünü ikrar eder, tövbe etmeyi diler."

Âdem peygamber gibi... Onun işlediği o pek ehemmiyetsiz suç da iğretiydi ama, derhâl tövbe etti.

Fakat İblis'in suçu aslî olduğundan güzelim tövbeye yol yoktu ona!

Yürü.. kendinden de kurtuldun, kötü huydan da.. Cehennem alevinden de halâs oldun, yırtıcı hayvanların dişlerinden de!

Yürü... Şimdi devleti elde ettin; kendini ebedî bir kutluluğa attın!

"Kullarımın arasına katıl" devletine eriştin... "Cennetime gir" kumaşını dokudun! [192]

Kullar arasına girmeye yol buldun; gizli bir yoldan ebedî cennete sokuldun!

"Bize doğru yolu göster" dedin; O da doğru yolda elini tuttu, tâ cennete kadar götürdü seni...

Ey aziz kişi! Ateştin, nur oldun... Koruktun, yaş ve kuru üzüm oldun!

Allah doğrusunu daha iyi bilir ya, yıldızdın, güneş kesildin... Neşelen artık!

Ey Hakk'ın ışığı Hüsâmeddin! Balını tut, süt havuzuna at da,

o süt, bozulmaktan kurtulsun; lezzet denizinde, tadı büsbütün artsın...

Elest denizine ulaşsın. Deniz oldu mu, her türlü bozulmadan kurtuldu demektir.

Süt, bal denizine akacak bir yol bulursa artık hiçbir âfete uğramaz, ekşiyip kesilmez!

Ey Hakk'ın arslanı, arslancasına bir kükre de o kükreyiş tâ yedinci göğe çıksın!

192 Fecr Sûresi, 29-30. âyetlerden iktibas yapılmıştır.

Fakat usanmış, bıkmış canın ne haberi olur ki? Fare, arslan kükreyişini ne bilsin?

Gönlü deniz gibi engin ve yaradılışı iyi olanların istifadesi için, ahvâlini altın suyu ile yaz!

Bu cana canlar katan söz, Nil suyudur... Yarabbi, sen onu Kıbtî'nin gözüne kan göster!

(ilk b.3407, son b.3430)

HİKMET NURU

Yayılıp otlayan kuzu gibi halkın canı da hem yer, hem yenir.

O kuzu yayıldıkça kasap sevinir; "O, bizim için murat yaprağını otluyor" der.

Sen de yiyip içmede cehennem gibi oburluk ediyorsun ama, kendini cehennem için semirtmedesin.

Kendi durumuna bak da bir gün olsun, hikmet yaylasında yayılıp otla ki o saltanatlı gönül semirsin!

Bedenin yiyip içmesi, (manevî) yemeğe mânidir... Can tâcire benzer, beden ise yol kesiciye!

Yol kesen hırsız, odun gibi yanıp yakıldı mı, tâcirin mumu yanar, parlar!

Çünkü sen akıldan ibaretsin; başka neyin varsa ancak aklı örter, gizler... Kendini kaybedip saçma sapan şeylerle uğraşma.

Bil ki her şehvet, şarap ve afyon gibi akla perdedir... Akıllar, bunlarla şaşkınlığa düşer!

Fakat aklı gideren, insanı sarhoş eden, yalnız şarap değildir ki... Şehvete ait ne varsa hepsi gözü, kulağı bağlar, örter.

Şeytan, şarap içmekten ne kadar uzaktı... Sarhoştu ama, ululukla, inat ve isyanla sarhoş olmuştu!

Sarhoş, olmayan şeyi gören kimsedir... Meselâ demiri, bakırı altın görür!

Nefis, Firavun'dur; sakın ha onu doyurma! Doyurma ki eski küfrü aklına gelmesin!

Ateşin hararetine düşmedikçe, nefis, güzelleşmez. Demir, kor haline gelmedikçe sakın dövmeye kalkışma!

Beden, aç olmadıkça harekete gelmez... Tok bedeni ıslah etmeye çalışmak, bil ki soğuk demiri döğmektir âdetâ.

Zâri zâri ağlayıp inlese de -aklını başına al- müslüman olmak istemez bu nefis!

O Firavun'a benzer. Kıtlıkta Firavun gibi Musa'nın huzurunda secde eder, yalvarır.

Fakat işi bitti mi azar. Hani eşek, yükünden kurtulunca çifte atmaya başlar ya, tıpkı onun gibi...

İşi ileri gitti, muradı oldu mu, o ağlayıp inlemeleri hep unutur gider!

Hani bir adam, yıllarca bir şehirde kalır da bir an gözünü kapayıp uyudu mu rüya görmeye başlar;

kendisini iyi ve kötü şeylerle dolu bir şekilde bulur; şehrini hatırlamaz bile!

"Ben oradaydım... Bu yeni şehir, benim şehrim değil; ben buraya mal olmam, nasılsa şöyle bir gelivermişim" demez bile!

Böyle demesi şöyle dursun, kendini orada dünyaya gelmiş, oraya alışmış sanır!

Ne şaşılacak şeydir ki ruh da oturduğu, doğup yetiştiği yerleri, yurtları,

hatırına bile getirmez; bulutun yıldızı örttüğü gibi, şu yıkık dünyanın gözlerini bağladığını düşünmez!

Hele ruh, bunca yerler çiğnemiş, bunca şehirler gezmiştir de tozları silkinmemiştir üstünden...

İnsan, görüp geçirdiği şeyleri bilmek için, sıkı bir azimle işe girişip de gönlünü arıtmamıştır ki...

İnsanın gönlü saf olmalı ki sırlar onda görünsün... Gözü açılmalı ki önünü, sonunu görsün...

(ilk b.3605, son b.3636)

HAYRAN OL Kİ HAKK'IN YARDIMI GELSİN

Bir karıncacık, bir kâğıdın üstündeki kalemi gördü; bu sırrı bir başka karıncaya söyledi.

Dedi ki: "O kalem, kağıdı fesleğen, süsen ve gül bahçesi haline getirdi... Şaşılacak şekiller yaptı.

Öbür karınca, “O sanatı yapan parmaklardır... Bu kalem, yaptığı işte parmaklara tabidir, parmakların fer’i ve eseridir” diye (karşılık verdi).

Üçüncü karınca dedi ki: “Hayır... Onları yapan koldur. Zayıf parmaklar, onun kuvvetiyle o nakışları çizdi.”

Böylece her biri, bahiste ileriye doğru gitti. Nihayet birazcık anlayışı bulunan ve karıncaların önderi olan bir karınca,

dedi ki: “Bu hüneri, sûret yapıyor sanmayın, öyle görmeyin! Sûret uykuda ve ölümdedir, bundan bîhaberdir.

Sûret, elbise ve sopa gibidir... Bu nakışları, akıldan, candan başka bir şey yapamaz!”

Halbuki o da akılla canın, Hakk’ın döndürüp hareket ettirmedikçe cansız bir şeyden ibaret olacağını bilmiyordu.

Allah, bir an için akıldan yardımını kesti mi zekâ sahibi olan (o) akıl, aptallaşıp kalır.

Şu halde sen, hemen öylece hayran ol yalnız! Hayran ol ki önden arkadan Hakk’ın yardımı gelsin...

(ilk b.3721, son b.3751)

Beşinci Defter

SENİ, AŞK SIRRI GİBİ GİZLEMEKTEYİM

Yıldızların nuru olan Şah Hüsâmeddin, beşinci cilde başlanmasını istiyor.

Ey Hakk'ın ışığı, cömert Hüsâmeddin, ey tertemiz üstadların üstadı!

Halk, perde ardında olmasaydı; halkın gözleri kapalı, anlayışlar dar ve zayıf bulunmasaydı,

seni övmeye mânevî bir tarzda girişir, bu sözlerden başka şeyler söyleyecek dudaklar açardım.

Fakat doğan kuşunun lokmasını yont kuşu yutamaz. Çaresi, suyla yağı birbirine katmaktan ibaret...

Seni bu zindan âleminde yaşayanlara övmek lüzumsuzdur. Senin vasfını ancak rûhâni erlerin topluluğunda söyleyebilirim.

Âlem ehline seni anlatmak zararlıdır. Seni, aşk sırrı gibi gizlemekteyim.

Övmek, tarif etmek, perdeyi yırtmaktır. Halbuki güneşin, anlatılmaya da ihtiyacı yok, tarife de.

Güneşi öven kendini över. (O), "İki gözüm de aydındır. Gözlerimde çapak da yok, ağrı da!" demek (ister).

Âlemdeki güneşi yermek, "İki gözüm de kör, karanlık ve çipil!" diye kendini yermektir.

Cihanda muradına ermiş güneşe haset eden kişiyi bağışla sen.

Bir adam güneşi örtebilir, gözlerden gizleyebilir mi? Onun tazeliğini pörsütüp soldurabilir mi?

Sonu olmayan nûrunu eksiltebilir mi? Yahut da onu mertebesinden indirebilir mi?

Ululara haset edenin hasedi yok mu; o haset, ebedî bir ölümdür.

Senin kadrin, rütben ise akılların anlayacağı dereceyi çoktan geçti. Akıl, seni anlatmada şaşırdı, âciz kaldı.

Gerçi bu akıl, anlatmada âciz oldu ama; yine de âcizcesine anlatmak gerek.

Çünkü hepsi anlaşılmayan bir şey, bilin ki atılıvermez.

Bulutun tufanını içemezsen, su içmeyi nasıl terk edebilirsin?

Sırrı ortaya dökemiyorsan, bâri onun kabuğuyla anlayışları tazele.

Sözler, sana göre kabuklardan ibarettir ama, başka anlayışlara göre tamamıyla içtir.

Gök, arşa göre aşağıdadır ama, bu bir yığın toprağa göre pek yücedir.

Seni kaybettiklerinden, fırsatı kaçırdıklarından dolayı hasrete düşmeden, ben onlara seni öveyim de yol bulsunlar.

Sen Hakk'ın nûrusun. Canları, O'na doğru kuvvetle çeker durursun. Halksa vehim ve şüphe karanlıklarındadır.

Şu gözsüz, görüşsüz kişilerin, o güzelim nûru sürme gibi gözlerine çekmeleri için şart, o nûru ululamaktır.

Kulağı keskin istidat sahibi, nûru bulur. Çünkü o, fare gibi karanlığa âşık değildir.

Geceleri dönüp dolaşan çipiller, nasıl olur da iman meşalesini tavaf edebilirler.

Müşkül ve ince nükteler din nûruna ulaşmamış, karanlıkta kalmış kişilere, tabîî bir bağdır.

Böyle adam, kendi hünerini örmek, bezemek için güneşe göz açamaz.

Hurma gibi göklere dal budak salamaz da köstebek gibi yeri delik deşik eder.

İnsan için, iç sıkıcı dört şey vardır; bu dört şey, aklın çarmıhı kesilmiştir.

(ilk b.1, son b.30)

"DÖRT KUŞ AL, ONLARI YANINDA TOPLA" ÂYETİNİN TEFSİRİ[193]

Ey idrâki güneşe benzeyen! Sen vaktin Halîl'isin; şu yol kesen dört kuşu öldür!

Çünkü bunların her biri, karga gibi akıllıların akıl gözlerini oyar, çıkarır.

193 İzahı yapılan âyet, Bakara Sûresi'nin 260. âyetidir ve meâli şöyledir: "Hani **İbrahim** demişti ki 'Ey Rabbim, ölüleri nasıl dirilteceğini bana göster.' Allah, '(Buna) inanmadın mı yoksa?' demiş, O da 'İnandım, fakat kalbimin (gözümle de görerek) yatışması için (istedim diye) söylemişti. (Allah) dedi ki **'Dört kuş** tut, onları kendine alıştır; sonra (kesip hamur yapıp) her parçasını bir dağın üzerine bırak. Sonra da onları çağır. Koşarak sana geleceklerdir. Bil ki şüphesiz Allah, bir kâdir-i mutlaktır, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir."

Bedene ait dört huy, Halîl Peygamber'in kuşlarına benzer. Onları kesmek, cana yol açar.

Ey Halîl, iyiden, kötüden kurtulmak için kes onların başlarını da ayaklar setten kurtulsun!

Küll sensin, hepsi de senin cüzlerindir. Çöz ayaklarını! Onların ayakları, senin ayakların demektir.

Âlem, senin yüzünden can yurdu kesilir; bir atlı, yüzlerce orduya arka olur.

Çünkü şu beden, dört huyun durağıdır; o huyların adları, dört fitneci kuştur.

Halkın ebedî olarak diriliğini istersen, bu dört şom ve kötü kuşun başlarını kes.

Sonra da onları bir başka çeşit dirilt de artık onlardan bir zarar gelmesin.

O yol kesen mânevi dört kuş, halkın gönlünü yurt edinmiştir.

Değil mi ki bütün doğru gönüllerin beyisin, bu zamanda Allah'ın halifesi sensin.

Bu dört diri kuşun, kes başlarını da ebedî olmayan halkı ebedîleştir.

O kuşlar kaz, tavus, karga ve horozdur. Bunların insanlardaki örneği de dört huydur.

Kaz hırstır; tavus makam (sevgisi); karga, uzun yaşama isteği; horoz ise şehvet...

(ilk b.31, son b.44)

KAZ, ALLAH BUYRUĞUNDAN YALNIZ "YİYİN" HÜKMÜNÜ DUYMUŞTUR

Hırs kazı, kuru olsun, yaş olsun, ne bulursa yere gömer.

Bir an bile kursağı durmaz, Allah buyruğundan yalnız "Yiyin" hükmünü duymuştur.

Yağmacı gibi evi kazar, çabuk çabuk dağarcığını doldurup durur.

İyi kötü ne bulursa dağarcığına tıkar; inci tanelerini de oraya atar, nohut tanelerini de.

"Bir başka düşman gelmesin de" der, "kuru, yaş bir şeyler tıkıştırmasın çuvala!"

Vakit dardır, fırsat pek az. O ise korku içindedir. Durmadan ne bulursa tez tez koltuğuna kıstırır.

Bir başka düşmanı buraya getirmez diye padişahına da güven duymaz.

Fakat inanan, o yaşayışa güvenir de bu yüzden bir zaman aman vererek yavaş yavaş, mühlet vere vere yağma eder.

O, padişahın kahrettiğini tanır; kahredeceğini bilir. Bu yüzden de hem fırsatı kaçırmayacağından emindir, hem düşmandan emin...

Kapı yoldaşlarının da gelip kendisine zahmet vermeyeceklerini, elindekini almayacaklarını bilir; onlardan da emniyet içindedir.

Padişahın, teb'asını adaletle idare ettiğini de görmüştür. İnanmıştır ki kimse kimseye zulmedemez.

Hâsılı tez olmaz, gönlü yatışmıştır. Zevkinin, payının yok olmayacağından emindir.

Şeytan ise (insanı) yoklukla, yoksullukla korkutur; sabır beygirini keser, öldürür. [194]

Kur'an'dan duysana! Şeytan, başına gelecek kötülükleri söyler de çetin bir yoksullukla korkutur seni.

Sen de pis şeyleri elde edip yersin; tez davranırsın. Ne adamlığın kalır, ne ihtiyâtın, ne de sevap düşüncen...

(ilk b.46, son b.62)

TAVUSUN BÜTÜN ÇABASI CİLVELENMEK, DİKKATLERİ ÇEKMEKTİR.

Şimdi iki renkli tavusa geldik. Adı sanı duyulsun diye cilvelenir durur o.

Bütün çabası, halkı hayır yönünden olsun, şer yönünden olsun, bir çeşit avlamak, kendisiyle meşgul etmektir; ama sonucunu, faydasını o da bilmez, haberi bile yoktur.

Tuzak gibi haberi olmadan av tutar; tuzağın, o işteki maksadı bilmesi mümkün mü?

Tuzağa bu tutuştan ne zarar var, ne fayda... İşte ben de onun, şu beyhûde av tutmasına şaşarım ya!

194 Bakara Sûresi, 268. âyete işaret edilmektedir.

A kardeş, yüzlerce gönül alıcılıkla dostlar edindin; sonra da hepsinden vazgeçtin.

Doğduğun günden beri işin gücün bu! Sevgi tuzağıyla insanlar avlarsın.

Şu avlanmaktan, şu kalabalıktan, şu başlıktan, başbuğluktan el çek; bunlarla bir şey örebildin mi; bunlardan, eline bir şey geçti mi hiç?

Ömrünün çoğu gitti, gün akşama yaklaştı; sense canla başla, hâlâ halkı avlama sevdâsındasın.

Birini tut, öbürünü tuzaktan âzât et; derken aşağılık kişiler gibi bir başkasını avla.

Sonra yine bunu bırak, bir başkasını ara... İşte budur hiçbir şeyden haberi olmayan çocukların oyunu.

Gece olur, tuzağında bir tek av bile yok. Tuzağın, sana ancak baş ağrısı, ayak bağı; başka bir şey değil.

Demek ki sen hep kendini avladın durdun; kendini hapsettin, muradına ermekten de mahrumsun.

Dünyada, kendi kendini avlayan, bizim gibi bir tuzak sahibi ahmak var mı hiç?

Avlamaya değer (tek) şey, aşktır ama, o da nereden herkesin tuzağına düşecek?

Meğer ki sen gelesin de av olasın ona; tuzağı bırakasın da onun tuzağına gidesin...

(ilk b.395, son b.410)

BİR HAKÎM VE TAVUS KUŞU

Bir ovada bir tavus kuşu, kendi gagasıyla kendi tüylerini yoluyordu; hakîmin biri, oraya gezmeye gitmişti.

"A tavus!" dedi, "Böylesine güzel tüyleri, acımadan, nasıl oluyor da kökünden yoluyorsun?

Bu süsleri yolup çamura atmaya gönlün nasıl râzı oluyor?"

Hâfızlar her tüyünü, her kanadını üstün görüyorlar, beğeniyorlar da Mushaf arasına koyuyorlar.

Halk rüzgâr yapmak, serinlemek için kanadından yelpazeler yapıyor.

Bu ne nankörlüktür, bu ne korkmazlık... Sen bilmiyor musun, seni

bezeyen, seni resmeden ressamın, nakkaşın kim? (...)

(Bir müddet ağlamaya düşen) tavus, ağlamadan kesilince, "Yürü git dedi; çünkü sen renge kapılmışsın, kokuya aldanmışsın.

Şunu görmüyorsun; bu kanatlar yüzünden bana, her yandan yüzlerce belâ gelmekte...

Nice merhametsiz avcı, bu kanatlar için, her yanda tuzak kuruyor bana.

Nice okçular, bu kanatlar için bana ok atıyor; nice oklar, bana saplanmak için havada uçuşuyor.

Değil mi ki bu kazâdan, bu belâdan, bu imtihanlardan kaçıp kendimi kurtaramıyorum; gücüm yetmiyor buna;

çirkin, tiksinti verir bir hale girmem daha iyi; böylece şu dağlıkta, şu ovada belâdan emin olurum.

A yiğit! Bu, ululanmama karşı bir silâhtır; çünkü ululanmak, kişiyi yüzlerce belâya uğratır."

İşte hüner de, marifet de sahibini öldürür gider; yem peşine düşer adam, tuzağı görmez.

Dilediğini yapmak, "Sakının" buyruğuna uyup kendini zaptedebilen kişi için iyidir.

Kendini koruyamaz, kötülükten çekinemezsen, aracı uzaklaştır kendinden; dilediğini yapma gücünü, at gitsin!

(ilk b.536, son b.650)

KARGA KIYAMETE KADAR YAŞAMAYI DİLER.

Bu sözün sonu yoktur, bitip tükenmez. Ey Hakk'ın Halîl'i, sen kargayı niye öldürdün?

Buyruğu yerine getirmek için değil mi? Peki buyruğun hikmeti neydi? Onun sırlarını biraz açmak gerek.

Kara karganın gaak gaak diye bağrışı sürekli bedeniyle yaşamayı dilemesidir.

O, tek ve temiz olan Allah'tan, İblis gibi kıyamete dek yaşamayı ister.

İblis, "Beni kıyamet gününe, herkese yaptığının karşılığı verilecek güne dek yaşat" dedi. Ne olurdu, "Rabbimiz, tövbe ettik" deseydi![195]

195 A'râf Sûresi, 14. âyete işaret edilmektedir.

Tövbesiz ömür, tümden can çekişmektir; gelip çatan, adamı yaşayan ölü haline getiren ölümse, Allah'tan habersiz olmaktır.

Ömür de O'nunla hoştur, ölüm de... O'na kavuşmadıktan sonra âb-ı hayât bile ateştir.

İblis'in ömür istemesi de lânetin tesirindendi. Öyle bir huzurda, tutuyor da ömür istiyordu.

Allah'tan, O'ndan başkasını dilemek, istenen şeyin artacağı zannını verir ama, tümden o şeyin eksilmesidir o dilek.

Hele insanı yabancılığa daldırıp giden ömür, arslanın karşısında tilkilik taslamaktır.

"Daha fazla ömür ver de daha geriye gideyim; mühleti uzat da daha aşağılık bir hale geleyim" demektir.

Böylece de o adam, lânete hedef olur. Lânete uğramayı dileyen kişi ise, kötü kişidir.

Hoş, güzel ömür, yakınlık âleminde can beslemektir; karganın ömrüyse pislik yemeye yarar.

"Bana daha fazla ömür ver de pislik yiyeyim; dâimâ bunu ver bana, yaratılışım pek pistir benim" demektir.

O ağzı kokan (karga) pislik yemeseydi, "Beni karga huyundan kurtar!" derdi.

(ilk b.765, son b.779)

HOROZ ŞEHVETE TAPAR.

Horoza (gelince o), şehvete düşkündür; şehvete pek tapar; o zehirli, kötü şarapla sarhoştur.

Şehvet, a tavsiyede bulunan kişi, soyu sopu üretmek için lâzım olmasaydı, Âdem utancından kendisini hadım ederdi.

Lânetlenmiş İblis, "Ey herkesin rızkını veren!" dedi, "Şu avı avlayabilmem için bir büyük tuzak gerek, bunu isterim senden."

Allah ona altını, gümüşü, at sürüsünü gösterdi; "Bunlarla yaratılmışları avlayabilirsin" dedi.

İblis, "Çok güzel!" dedi ama, suratını da ekşitti; sıkılmış turunç gibi dudaklarını sarkıttı.

Bunun üzerine Allah altını, inciyi, güzel madenleri, o geberesiceye

armağan olarak sundu.

"Ey lânetlenmiş!" dedi "Şu tuzağı da al." İblis dedi ki "Ey güzel yardımcı, bundan daha fazlasını ver!"

Yağlı ballı şeyler, değerli şaraplar verdi ona, ipek kumaşlar sundu.

İblis "Yârabbi!" dedi, "İmdat et, bundan fazla istiyorum; onları, hurma lifinden örülmüş bağla bağlamak için bundan da fazlasını istiyorum ben.

Böylece de senin er olan, yürekli olan sarhoşların, ercesine koparsınlar o ipi. Bu tuzakla, bu heves ipleriyle de senin erlerin, adam olmayanlardan ayrılsın.

A taç taht sahibi padişah, insanı baş aşağı düşürecek, adamakıllı aldatacak başka bir tuzak istiyorum."

Şarabı, çengi getirdi, önüne koydu. İblis yarı gülümsedi, yarı sevindi buna.

Ezelî azgınlığa, yol yitirmeye dâir haber verdi de "Haydi!" dedi, "Sınayış denizinin dibinden toz kopar!"

Derken Cenâb-ı Hak, erkeklerin akıllarını, sabırlarını alan kadın güzelliğini İblis'e gösterince,

İblis parmaklarını şıkırdatarak oynamaya başladı; "Ver ver, şimdi muradıma kavuştum!" dedi.[196]

(ilk b.940, son b.957)

NURLA GIDALAN DA GÖZE BENZE!

Bulut ağlamadıkça yeşillik nasıl güler? Çocuk ağlamadıkça süt nasıl coşar?

Bir günlük çocuk bile yolu bilir. Ağlayayım da esirgeyen dadı gelip yetişsin der.

Sen bilmiyorsun; dadılar dadısı da sen ağlamadıkça bedava sütü az verir.

Kulak ver! O, "Çok ağlayın" dedi. Ağlayın da yaratıcının ihsan sütü aksın.[197]

196 Bazı hadislerde, **Şeytan**'ın yukarıda bahsedilen hileleri anlatılmış ve mü'minler uyarılmıştır.

197 Tevbe Sûresi, 82. âyetten iktibas edilmiştir. Âyetin meâli şöyledir: "Artık onlar, kazanmış oldukları şeyin cezası olmak üzere pek az gülsünler ve pek ziyade ağlasınlar."

Dünyanın direği, bulutun ağlaması, güneşin yakmasıdır. Sen bu iki ipe iyice sarıl.

Güneşin hararetiyle bulutun gözyaşı olmasaydı beden ve araz, nasıl olur da semirir, gelişirdi?

Şu hararetle bu ağlayış, esas olmasaydı şu dört mevsim nasıl mamur olurdu?

Sen de akıl güneşini yak; gözünü, gözyaşları saçan bir bulut haline getir.

Küçük çocuk gibi sana da ağlayan bir göz gerek. O ekmeği az ye; ekmek, senin şerefini giderir.

Ten, gece gündüz onunla gelişir yapraklanırsa, can dalı yapraklarını döker, güz mevsimine düşer.

Beden azığı, derhal canın azıksız kalmasıyla neticelenir.

Bunu azaltmak, onu çoğaltmak gerek.

Ten, kendisini pislikten arıtırsa ululuk miski ve incileriyle dolar.

Peygamber'in seçtiği işi yap, deliyle çocuğun yaptığını yapma.

Aklı, bir dostun aklına dost et de "Onların işi, danışmakladır" ayetini oku; ona göre iş yap![198]

Ey imandan, yalnız bir lâfa kanıp onunla kanaat eden kişi! (Bil ki) iman, yüce bir nimettir, büyük bir gıdadır.

Ey karnına haris olan! Böylece yücel. Bunun yolu ancak yiyeceğini değiştirmedir.

Ey kalp hastası, ilaca sarıl! Bütün tedbir, mizacı değiştirmeden ibarettir.

Ey yemeğe rehin düşüp hapiste kalan, sütten kesilmeye tahammül edersen yakında kurtulursun.

Açlıkta birçok yemekler var. Onları ara, onları dile, ey onlardan nefret eden!

Nurla gıdalan da göze benze. Ey insanların hayırlısı, meleklere uy!

Melek gibi Allah'ı tespih etmeyi kendine gıda yap da onlar gibi ezadan kurtul.

(ilk b.134, son b.298)

198 Şûrâ Sûresi, 38. âyetten iktibas yapılmıştır.

DAĞ BİLE KÖTÜLERİN NAZARIYLA YERİNDEN OYNAR.

(Bir) hile düşün de kendi hilenden kurtul; hile et de bedenden ayrıl, tek kal!

Gücü, kuvveti bırak, ağlamaya giriş. A yoksul, ağlayışa acınır!

Ben, varlığını o ihsan ve cömertlik sahibinden başkasına satmayana kul, köle olurum.

O ağlarsa gökyüzü de ağlar, o feryad ederse gökyüzü de "Yarabbi!" demeye başlar.

Ben o himmet sahibi bakıra kul köle olayım ki kimyadan başka bir şeye karşı eğilmez.

Dua ederken O'na kırık bir gönülle el kaldır. Allah'ın merhamet ve ihsanı, gönlü kırık kişiye doğru uçar. [199]

Tavus kuşu gibi kanadına bakma; ayağını gör ki kötü göz sana bir pusu kurmasın. [200]

Dağ bile kötülerin nazarıyla yerinden oynar. Kur'an'da "Gözleriyle seni yerinden oynatacaklardı" ayetini oku. [201]

Dağ gibi Ahmed (a.s.) bile yolda çamur ve yağmur yokken nazara uğradı da ayağı titremeye başladı;

"Bu duraklama, sürçme, bu ayak titremesi de ne? Bu işin boş olmasına imkân yok!" diye hayrette kaldı.

Nihayet âyet geldi de, "O hâl, sana kötü gözden erişti" diye haber verdi.

"Eğer senden başka biri olsaydı derhal yok olur, o kem göze avlanır, erir giderdi.

Fakat koruyuşum geldi de eteğini çekti. Bu sürçmen, bunu sana bildirmek içindi" denildi.

Ey saman çöpünden bile değersiz olan adam! O dağ gibi (Peygamber'e) bakıp ibret al da hünerini göstermeye kalkışma.

(ilk b.470, son b.505)

199 "Ben gönülleri kırık kullarımla (beraberim)" meâlinde bir hadîs-i kudsî vardır.

200 Çok güzel bir kuş olan **tavus kuşu**nun ayakları ve sesinin çirkinliği de meşhurdur.

201 Kalem Sûresi, 51-52. âyetlere işaret edilmektedir.

SALTANAT KISIRDIR DERLER

Kazın hırsı birdir, (baş olma) hırsıysa tam elli kat fazladır. Şehvet hırsı yılandır, mevki hırsı ejderha!

Kaz hırsı, boğaz ve cinsellik şehvetinden meydana gelir. Fakat baş olma hırsında bu şehvetlerin tam yirmi tanesi toplanmıştır.

Mevki sahibi, mevkiinden dolayı tanrılıktan dem vurur. Allah'a ortak koşan biri nasıl affedilir?

Âdem'in işlediği küçücük kusur, midesi ve şehveti yüzünden oldu. Fakat İblis'in suçu, ululuktan ve mevki yüzündendi.

Hasılı Âdem, çabucak tövbe etti; halbuki o melûn, tövbe etmeye tenezzül etmedi.

Boğaz ve şehvet hırsı da kötüdür. Fakat mevki hırsı gibi değildir bu; yine de insana bir kırıklık verir o.

Bu mevki hırsının kökünü, dalını söylemeye kalkışırsam bir başka cilt lâzımdır.

Şeytanlık, lûgatta baş çekmedir. Bu sıfat, lânete lâyıktır.

Bir sofranın çevresine yüz tane adam oturur yer; fakat baş olmak isteyen iki adam, dünyaya sığamaz.

Birisi öbürünün yeryüzünde kalmasını istemez. (Hatta) padişah, saltanatıma ortak olur diye babasını bile öldürür.

Duymuşsundur ya, saltanat kısırdır derler. Padişahlık davasında olan, korkusundan akrabalığı filan hep keser, hepsinden vazgeçer.

Kısır olduğu için onun oğlu yoktur; ateş gibi kimseyle dostluğu olamaz.

Kimi bulursa yakar, yırtar. Kimseyi bulamazsa kendi kendisini yer.

Hiç ol da onun dişinden kurtul. O katı yürekliden merhameti az um!

Hiç oldun mu o katı yürekliden korkma. Her sabah mutlak yokluktan ders al.

Ululuk, yücelik sahibi olan Hakk'ın elbisesidir. Kim onu giymeye kalkışırsa vebale girer.

Taç onundur, kemer bizim. Vay haddini aşana!

(ilk b.517, son b.534)

NEFS-İ MUTMEİNNE'NİN SAFLIĞI, DÜŞÜNCELERLE BULANIR

Bedendeki nefs-i mutma'innenin yüzünü, düşünce tırnakları yaralar. [202]

Kötü düşünceyi de zehirli tırnak bil. Bu tırnak, derinleştikçe can yüzünü tırmalar.

(Akıl) müşkül düğümleri açmak ister; fakat bu, âdeta altın bir kaba aptes bozmaya benzer.

Ey işin sonuna varan! O düğümü çözülmüş say! Zaten o düğüm, boş keseye vurulmuş kuvvetli ve çözülmez bir düğümdür.

Düğümleri açmakla uğraşa uğraşa ömür geçti; diğer birkaç düğümü de çözülmüş sayıver!

Asıl boğazımızdaki çözülmez düğüm şudur: Sen kendini bil! Bakalım aşağılık bir adam mısın, yoksa bahtı yaver bir adam mı?

Adamsan bu müşkülü çöz. İnsan nefesine sahipsen, nefesini bu yolda sarf et.

Farzedelim ki a'yân ve arazı bildin, (bundan) ne çıkar? Asıl, kendi haddini bil ki, bundan kaçıp kurtulmaya imkan yok.[203]

Kendi haddini bilince de artık bu hadden kaç da -ey toprak eleyen!- hadsiz âleme ulaş. [204]

Neticesiz ve tesirsiz olan her delil boş çıkar. Sen kendi neticene bak!

Filozof, dâvasında delilleri çoğaltıp durur. Halbuki kalbi temiz kişi, onun aksine, delillere bakmaz bile.

Delil ve perdeden kaçar, delâlet edilenin peşine düşer de başını yakasının içine çeker.

Filozofa göre duman, ateşe delildir ama, bizce dumansız olarak o ateşe atılmak daha hoştur.

---

202 Mutasavvıflara göre **nefs**in yedi mertebesi vardır: **Nefs-i Emmâre** (Kötülükleri ve yasak işleri yapmayı emreden nefis), **Nefs-i Levvâme** (Günah işlediğinde sahibini kınayan nefis), **Nefs-i Mülhime** (İyiliği ilham eden nefis), **Nefs-i Mutmeinne** (İnancında hiçbir şüphesi kalmayan, tam bir itminan içinde bulunan nefis), **Nefs-i Râziyye** (Allah'tan gelen her şeye razı olup boyun eğen nefis), **Nefs-i Marziyye** (Allah'ın kendisinden razı olduğu nefis), Nefs-i **Sâfiyye** yahut **Nefs-i Zekiyye** (Varlığından tamamen geçmiş ve her türlü kötülüklerden arınmış nefis). Beyitte, Nefs-i Mutmeinne makamı için, akılla çözüm üretmeye çalışmak yerine, kendini bilmenin ve teslimiyetin gerekliliğine işaret edilmektedir.

203 Zâtıyla kâim olana **a'yân** veya **cevher**; varlığı bir başka şeye bağlı olana **araz** denir. Akıllar, nefisler, unsurlar, cansızlar, bitkiler ve canlılar cevher; bunların şekilleri, renkleri, hareketleri de araz sayılmıştır.

204 **Had**, bir şeyin mâhiyetine delâlet eden şeye denir.

Hele yakınlıktan, sevgiden meydana gelen şu ateş yok mu?

O, bize dumandan daha yakındır.

Hasılı cana ârız olan hayallere kapılıp dumana koşmak ve bu yüzden candan olmak, pek kötü bir iştir; çok bahtsızlıktır!

(ilk b.557, son b.573)

YOK OLANA TEHLİKE OLMAZ

Bir adam, yokluğa erişir, kendisine yokluğu ziynet edinirse, o adamın, Muhammed (a.s.) gibi gölgesi olmaz.

"Yokluk, benim iftiharımdır" sırrına ziynet, yokluktur. Bu çeşit adam, mumun alevi gibi gölgesizdir. [205]

Mum, baştan aşağı alevden ibarettir. Gölge onun çevresine uğrayamaz.

Mum kendisinden de kaçtı, gölgeden de... Kendisini dökenin isteğine uydu, ışığına sığındı.

Mumu döken, ona, "Seni yok olmak için döktüm" der. Mum, "Ben de yokluğa kaçtım" diye cevap verir.

Mum, ateşte tamamıyla yok oldu mu artık ondan ne bir eser görürsün, ne bir rızık!

Sûret ateşi, karanlığı gidermek için mum şeklinde durur.

Beden mumu, şu görünen mumun aksinedir; yok oldukça can nuru artar.

Bu, ebedî ışıktır, mum ise geçicidir. Can mumunun alevi, Hakk'a aittir.

Ateşten meydana gelen şu alev, nur olduğundan fânî gölge, ondan uzaklaşmıştır.

Bulutun gölgesi yere düşer, fakat gölge, ayla düşüp kalkamaz ki!

Ey bahtı yaver kişi! Kendinden geçmek, bulutsuz bir hale gelmektir. Kendinden geçtin mi dolunaya benzersin.

Fakat rüzgar, bir bulutu sürüp getirdi mi ayın nûru aydan daha eksik bir hâle düşer.

205 "**Yoksulluk** benim övüncümdür; diğer peygamberlere karşı onunla öğünürüm" meâlinde bir hadis vardır. Yoksulluk manasına gelen **fakr**, aynı zamanda tasavvufî bir kavramdır ve sâlikin kalbinde Allah'tan başka hiçbir şey bulunmaması manasına gelir.

Bulut ve toz yüzünden ay, bir hayâl gibi görünür. İşte beden bulutu da bizi hayâl düşüncesine sürer.

Ay, ne buluta aldırış eder, ne toza. O, göğün yücesindedir.

Bulut, bizim canımıza düşmandır. Bulut bizim gözümüzden ayı izler.

Kanadım, buluttur. O, perdedir ve önündekini göstermez. O, yalnız Hakk'ın lûtfuyla letâfet kazanır.

Kanadımı yolayım, onun güzelliğini yolumdan atayım da ayın güzelliğini yine aydan seyredeyim.

(ilk b.672, son b.700)

"İNSANI EN GÜZEL SÛRETTE YARATTIK, SONRA ONU AŞAĞILARIN EN AŞAĞISINA ATTIK" ve "KİMİ YAŞATIR, ÖMRÜNÜ UZUN EDERSEK, GÜCÜNÜ AZALTIRIZ" ÂYETLERİNİN TEFSİRİ[206]

Âdem güzellik temsâliydi, melek ona secde etmişti. Fakat Âdem bu güzellikten düşünce,

dedi ki: "Eyvah, varlıktan sonra yokluğa düştüm!" Cenâb-ı Hak buyurdu ki "Suçun şu: Fazla yaşadın!"

Cebrâil, onu perçeminden tutup "Güzeller bölüğünden ve şu cennetten çık!" dedi.

Âdem, "Yücelikten sonra bu aşağılık nedir?" dedi. Cebrâil dedi ki "O lûtuftu, bu da kahır!"

Âdem, "Ey Cebrâil!" dedi, "Canla gönülle secde etmiştin bana; şimdi nasıl beni cennetlerden sürüyorsun?"

Güz mevsiminde ağaçların yaprakları nasıl dökülürse, şu imtihan bağında elbisem, bedenimden uçup gidiyor.

Parıltısı aya benzeyen yüz, ihtiyarlıkta kertenkele sırtına döner.

Parıl parıl parlayan o saç, o baş, ihtiyarlık çağında berbat bir hâle gelir; tepedeki saçlar dökülür, insan kele benzer.

O naz ve edalarla salınan ve mızrak gibi dümdüz olan boy, kocalıkta bükülür, yay gibi iki kat olur.

Lâle rengindeki yüz, safrana benzer. (Adam) arslan gibi kuvvetliyken gücü kuvveti kesilir, kadınlar gibi tâkatsiz bir hale gelir.

206 İzahı yapılan âyetler, Tîn Sûresi, 4-5. ve Yâsin Sûresi, 68. âyetleridir.

Güreşte hileyle bir pehlivanı koltuğuna alıp yere yıkarken, şimdi yol yürütmek için onun koltuğuna girerler.

Bu ancak gam alâmetidir, pörsüme nişânesidir. Bunların her biri ölüm elçisidir.

Bir adamın hekimi ilâhî nur olursa ona kocalıktan, harâretten bir noksan gelmez.

Onun gevşekliği, sarhoşun gevşekliği gibidir. O gevşeklikte bile güçlü kuvvetlidir; Rüstem bile ona haset eder.

Ölürse kemikleri zevke garkolur; zerre zerre bütün varlığı, şevk ışığına dalar.

Fakat nûru olmayan kişi, meyvesiz bağ (gibidir); güz, onu altüst eder.

Gülü kalmaz, kara kara dikenleri kalır. Saman yığını gibi sararır, mahsûlsüz bir hale gelir.

Rabbim, o bağ ne kusurda bulundu ki o güzelim elbiselerden ayrıldı?

(Çünkü) kendisini gördü. Kendini görmek, öldürücü bir zehirdir. Ey sınanan kişi, kendine gel!

Aşkından âlemin ağlayıp inlediği güzelin ne suçu var ki herkesi kendinden uzaklaştırır?

Suçu şu: Süsü, püsü iğretidir. Öyle olduğu halde "Bu elbiseler benimdir!" diye dâvâya kalkışır.

Onu alalım da kesin olarak bilsin ki harman bizimdir; güzellerse tanesini toplarlar.

Bilsin ki o süs, püs iğretidir. O, varlık güneşinin bir ışığıdır.

O güzellik, kudret, fazilet ve hüner, cemal güneşindendir; bu tarafa gelmiş vurmuştur.

O güneşin ışığı, yıldızlar gibi yine şu vurduğu duvarlardan çekilir, gider.

Güneşin ışığı gidince duvarlar, kapkaranlık bir halde kalır.

Güzellerin yüzünde insanı hayran eden nur, üç renkli camdan vuran güneşin nûrudur.

Renk renk camlar, o nûru bize bu çeşit renkli göstermektedir.

Renk renk camlar kalmadı mı, o vakitler seni renksiz nur, hayran eder.

Nûru, camsız görmeyi huy edin de cam kırılınca kör kalmayasın.

Şükretmeyenden güzellik de kaybolur, hüner de, sanat da... Artık bir daha ondan bir eser bile görünmez.

Sadece şükür ehliyle vefâ sahiplerinin elde ettikleri kaybolmaz. Çünkü talih, onların peşinden gelir.

Elden giden devlet, nereden kuvvet verecek? İnsana kuvvet ve kudret, gelecek devletten gelir.

"Borç verin!" emrine uy da bu devletten borç ver. Ver de önünde yüzlerce devlet görünsün.

(ilk b.962, son b.1002)

HAKİKATTE VAR OLDUĞU HALDE YOK GİBİ GÖRÜNEN ÂLEMLE YOK OLDUĞU HALDE VAR GÖRÜNEN ÂLEM[207]

Cenâb-ı Hak eşsiz, örneksiz şeyler yaratıp durmaktadır. Eşsiz, örneksiz şeyler yaratan da o zattır ki bir aslı, bir dayanağı olmadığı halde fer'i (dalları) yaratır, ortaya çıkarır.

Allah, yoku var ve debdebeli gösterdi, varı da yokluk şeklinde izhâr etti.

Denizi örttü de köpüğü meydana çıkardı; rüzgârı örttü de sana tozu gösterdi.

Toprak, bir minare gibi havada döne döne yücelir. Toprak, kendiliğinden nasıl olur da yücelere çıkar?

A illetli! Toprağı yücelerde görüyorsun, fakat rüzgârı görmüyorsun; onu delil ile anlıyorsun.

Köpüğü her tarafa gider görmektesin, fakat denizsiz köpük var olamaz ki!

Köpüğü duygunla görür, denizi delil ile anlarsın; düşünce gizlidir ama, konuşma meydanda.

Bizse yoku var sanıyoruz; olmayanı gören bir gözümüz var.

Uykulu göz, hayâlden ve yoktan başka ne görebilir ki?

207 Aşağıdaki beyitlerde **vahdet-i vücûd** görüşü dile getirilmektedir. Âlemin aslı, **vücûd-ı mutlak** olan Allah'ın zâtî iktizâsı bulunan bilgisinde sâbit ilmî sûretler (**a'yân-ı sâbite**)dir ve onlar, varlık kokusunu duymamışlardır. Âlem, bu sûretlerin tecellîsinden ibarettir. Ancak İslâm tasavvufuna göre bunlar, vücûd-i mutlak ile birleşmiş değildir. Nitekim **İbn-i Arabî** şöyle der: "Cenâb-ı Hak, eşyânın asl-ı zuhûrudur; yoksa zevât-ı eşyânın aynı değildir. Allah, Allah'tır; eşya, eşyadır."

Hâsılı azgınlıkla başımız dönmüş, şaşırıp kalmışız. Hakikat gizli olduğundan hayâl meydana çıkmış.

Bu yoku nasıl da gözümüzün önüne dikti? O hakikat, gözden nasıl oldu da gizlendi?

Aferin ey büyüler yapan üstad! Senden çekinenlere tortulu suyu sâf gösterdin!

Büyücüler, pazardakilerin gözleri önünde ay ışığını ölçüp biçerler de para alırlar, kâr ederler.

Bu ölçüp biçmeyle para kazanırlar. Halbuki alıcının elinden parası çıkar, kumaşı da kaybeder.

Bu âlem büyücü, biz ise ölçülmüş ay ışığını satın alan o tâciriz.

O, büyücü gibi acele acele arşın ay ışığı ölçer.

Fakat ey tutsak! Ömür pahasını aldı mıydı paradan olursun; eline kumaş geçmez, kesen de bomboş kalır.

Zamânede sana üç yoldaş vardır. Biri vefakârdır, ikisi gaddar.

Biri dostlarındır, öbürü malın mülkün. Üçüncüyse iyi işlerdir ve vefâlı olan odur.

Mal, seninle beraber gelmez, evden dışarı bile çıkmaz. Dost gelir ama, mezar başına kadar!

Ölüm gününde dost, sana hal diliyle der ki:

“Sana buraya kadar yoldaşım, bundan öteye gidemem. Mezarının başında bir zamancağız dururum.”

Fakat yaptığın işler vefakârdır; onlara sarıl ki onlar, mezarın içine kadar seninle gelirler.

Peygamber dedi ki: “Bu yol için amelden daha vefâlı bir arkadaş, bir yoldaş yoktur.

Amelin, iyiyse sana ebediyen dost olur. Kötüyse mezarında yılan kesilir.”

Yokluk istiyorsan o konuşup görüşmeyle kâimdir. Bu hususta ne dilin işe yarar, ne elin.

Can, yokluk bilgisini bir candan beller. Bu bilgi ne defterden öğrenilir, ne dilden!

Yolcunun gönlüne, “Ben de bu remizleri biliyorum” gibi bir şey gelirse o yolcu, henüz remiz bilme hünerini elde etmemiştir.

Yolcunun gönlü açılır, nurlanırsa o vakit Allah, “Senin göğsünü

açmadık mı?" buyurur. [208]

Senin içini açtık, göğsünü ferahlattık.

Sende kıyısı, bucağı olmayan bir süt kaynağı var. Sen neden tulumda süt ararsın?

Ey su çeken! Denize bir kanalın, bir yolun var senin. Utan kuyudan su çekmeye!

İçinde gönlünün ferahlamasına, şerh edilmesine bak ki "Onlar, Hakk'ın kendilerinde olan delillerini görmezler" âyetindeki kınamaya uğramayasın. [209]

Başının üstünde bir sepet dolusu ekmek var da sen hâlâ şuraya buraya koşup duruyor, ekmek istiyorsun.

Şaşkın mısın ne? Kendi başına dolan. Neden her kapıyı dövüp durursun? Yürü, gönül kapısını döv!

(ilk b.1025, son b.1074)

HALKIN, KENDİLERİNİ HAKK'A ÇAĞIRAN VELİLERE DÜŞMAN VE UZAK OLMALARININ SEBEBİ

Hiç kimse dağdan, taştan akıl ve gönül aramaz; anlayış ve müşkül şeyleri belleyiş ferâsetini istemez.

Sen ne dersen, dağ da sana hemen onu söyler; alaycılar gibi seninle alay eder.

Bu kavim nerede, bu kavme haber vermek nerede? Cansız bir şeyden kim can ister?

Sen bir kadından yahut paradan haber verirsen hepsi malını, canını senin önüne koyar.

"Filan yerde bir güzel seni çağırıyor, sana âşık olmuş" dersen bunu anlar.

Fakat Allah'tan bal gibi tatlı haber verir, "Ey ahdine sâdık kişi, Hakk'a gel!" dersen.

"Bu ölü âlemden vazgeç de azık ve kâr alemine git. Mademki bâki olmak imkânı var, fânî olma" diye öğütte bulunursan,

senin kanına, canına kasdederler; ama bu, din ve hüner taassubundan

208 İnşirah Sûresi, 1. âyetten iktibas edilmiştir.

209 Vâkıa Sûresi, 85. âyetten iktibas yapılmıştır.

değildir.

Hatta mala mülke sarılmaları yüzünden, bu sözleri duymak onlara acı gelir.

Eşeğin yarasına bir bez bağlasan da o bez, yaraya yapışsa, sonra onu çekip çıkarmak istesen eşek derhal,

acıdan çifte atmaya kalkışır. Ne mutlu böyle bir işe girişmeyene!

Hele eşeğin elli tane yarası olsa, her yarasının üzerinde yapışmış bir bez bulunsa, artık var sen kıyas et.

Mal, mülk bez gibidir, bu hırs ise yara; kimin hırsı fazla ise yarası da fazladır.

Baykuşun malı mülkü, ancak yıkık yerdir. O, Tabes ve Bağdad şehirlerinin vasıflarını dinlemez bile.

Padişahın doğan kuşu, yoldan geldi mi bu baykuşlara, padişahtan yüzlerce haber getirir.

Saltanat merkezini, oradaki bağları, bahçeleri, dereleri anlatır. Anlatır ama, onlara yüzlerce düşman vah vah eder.

Doğan kuşu, eski masallar anlatmada, saçma sapan söylenip durmadadır.

Halbuki asıl eskimiş, ebedî olarak çürümüş olanlar, onlardır. Yoksa o nefes, eskiyi yenileştirir.

Eski ölülere can verir, akıl tacını giydirir, iman nûrunu bağışlar.

Fakat kime söyleyeyim? Bütün köy içinde nerede bir diri? Âb-ı hayâtın bulunduğu tarafa doğru koşan kim?

Sen, bir horluk görür görmez aşktan kaçmadasın. Bir addan başka aşktan ne biliyorsun ki?

Aşkın yüzlerce nazı, edâsı, ululuğu var. Aşk, yüzlerce nazla elde edilebilir.

Aşk vefakâr olduğu için vefakâr olanı satın alır. Vefasız adama bakmaz bile.

İnsan bir ağaca benzer, ahdi da ağacın köküne. Kökün iyileşmesine, sağlamlaşmasına çalışmak gerek.

Bozuk düzen ahit, çürümüş köktür. Kökü çürümüş ağaç, meyve vermez.

Vefakârların faydalandığını görünce sen, şeytan gibi haset edersin.

Mizac ve tabiatı bozuk ve hasta olan kişi, kimsenin iyi olmamasını

ister.

Şeytan gibi hasetçi değilsen, dâva kapısını bırak da vefâ katına gel.

Mademki vefan yok, bari söylenme. Çünkü sözün çoğu, bizlik, benlik davasıdır.

Gönüldeki söz, gönlü özleştirir, geliştirir. Susmakla can, yüzlerce gelişmeye nâil olur.

Ama söz dile geldi mi öz harcanır gider. Az harca da güzelim öz, elde kalsın.

Az söyleyen adamda derin bir düşünce vardır. Kabuğa benzeyen söz arttı mı, iç yok olur.

Kabuk kalın olursa iç küçülür, zayıflar. İç kemâle geldi, güzelleşti, büyüyüp oldu mu kabuk incelir.

Kim isyan ederse Şeytan olur, iyilerin devletine haset eder.

Allah'a verdiğin söze vefâ edersen Allah da kereminden senin ahdini korur.

Sense Allah'a vefâ etmekten gözünü yummuşsun. "Beni anın da sizi anayım" âyetini duymadın mı? [210]

"Ahdime vefâ edin" sözüne kulak ver de sevgiliden "Ahdinize vefa edeyim" vaadi gelsin. [211]

Vefakâr olan topluluk, bu vefâyı bütün âleme yaymıştır.

Denizler de onların buyruklarına uymuştur, dağlar da. Dört unsur bile onlara köle kesilmiştir.

Halk geçici mal ve beden uğrunda hasetten yanıp duruyor.

Padişahlara baksana! Haset yüzünden ordu çekip akrabalarını öldürüyorlar.

Şeriat, lâtif bir afsun okumasaydı herkes düşmanının bedenini yırtar, paramparça ederdi.

Şu halde şu vefasız pis dünya da ne varsa hep hasettir, hep düşmandır, hep cefadır.

Dünya böyle olunca artık devlet ve ikbale erişme hususunda cinler ve insanlar, nasıl hasede düşerler, düşün!

Zaten o şeytanlar eski hasetçilerdir. Bir an bile yol kesmeden

210 Bakara Sûresi, 159. âyetten iktibas yapılmıştır.

211 İktibas yapılan Bakara Sûresi, 40. âyetin meâli şöyledir: "Ey İsrailoğulları, size nimet olarak verdiğim şeyleri anın ve benden korkun da benimle ettiğiniz ahitte durun."

vazgeçmezler.

İsyan tohumunu eken ademoğulları da haset yüzünden şeytan olmuşlardır.

(ilk b.1141, son b.1219)

GERÇEK ÂŞIK, GÜL GİBİ BAŞIYLA OYNAR

Bir âşık, sevgilisinin huzurunda yaptığı işleri bir bir sayıyor ve diyordu ki:

"Ben, senin için şunları yaptım, bunları ettim; şu savaş meydanında oklara nişan oldum.

Mal gitti, kuvvet gitti, namus gitti; aşkından nice muratsızlıklara uğradım.

Hiçbir sabah, beni uyur yahut güler bir halde görmedi; hiçbir akşam beni düzgün bir halde bulmadı." Acı ve tortulu neler içmişse, etraflıca ve bir bir anlatmaktaydı.

Sevgilisine minnet olsun diye değil de aşkına yüzlerce tanık olmak üzere bunları sayıp döküyordu.

Aklı olanlara bir işaret yeter; âşıkların sevgiliye karşı duydukları susuzluk ne vakit gider, biter ki!

"Bir söz bile söylemedim" diye şikâyetlenerek o eski derde ait yüzlerce söz söylüyordu.

Onda bir ateş vardı ama neydi, bilmiyordu; yalnız o (ateşin) hararetiyle mum gibi ağlayıp duruyordu.

Sevgili dedi ki "Doğru, bütün bunları yaptın ama, kulağını iyi aç dinle:

Aşkın ve sevginin aslının aslı olan bir şey var ki onu yapmadın. Bu yaptıklarının hepsi geridir."

Âşık "Söyle" dedi, "O asıl nedir?" Sevgili dedi ki "Ölmek ve yok olmaktır.

Hepsini yaptın, fakat ölmedin, hâlâ dirisin; canıyla oynayan bir âşıksan hemen öl!"

Âşık o anda uzanıp can verdi. Gül gibi başıyla oynadı; gülerek sevinçli bir halde ölüp gitti

O gülüş, onda ebedî olarak kaldı; ârif kişinin zahmete uğramayan

canı, aklı gibi.

Güneşin nûru "geri dön" buyruğunu işitir de, hemen aslına döner.

Ne külhanlardan bir ayıp kalır onda, ne gül bahçelerinden bir renk. Göz nûru da, nur görmüş zat da döner gider; ovayla çöl, onun sevdâsıyla kalakalır.

(ilk b.1242, son b.1264)

KUŞ DİLİNİ, ANCAK BAKIŞI GÜZEL SÜLEYMAN BİLİR

Dudu kuşu, önündeki aynanın içinde kendi aksini görür.

Aynanın ardında ise (bir) usta gizlenmiştir. Güzel bir dille, edeplice söz söyler.

Duducuk, bu söz söyleyeni, ayna içinde gördüğü dudu sanır.

(Böylelikle) usta, ona ayna ardından söz söylemeyi öğretir. Öyle olmasa, kendi cinsinden olmayan birisinden söz söylemeyi öğrenemez.

O hünerli kuş söz öğrenir ama, sırrından da haberi yoktur, manasından da.

Söz söylemeyi bir insandan beller. Fakat bir duducuk, bundan başka insandan ne elde edebilir ki?

Velînin beden aynasında da noksanlıklarla dolu olan mürid, tıpkı bunun gibi kendisini görür.

Fakat söz ve iş zamanında aynanın ardındaki Akl-ı küll'ü nereden görecek?

O sanır ki insan söylüyor; halbuki bu, başka bir sırdır; onun bundan haberi bile yoktur.

Söz söylemeyi belletir, belletir ama, önü sonu olmayan sırrı belletir. Halbuki o, bu sırra eş değildir; bir dududur, bunu bilmez.

Halk da kuşların ötüşünü taklit eder. Bu ağzın ve boğazın yapabileceği bir şeydir.

Fakat kuşların seslerini taklit edenin o seslerdeki mânadan haberi bile yoktur. Kuş dilini, ancak bakışı güzel Süleyman bilir.

Nice kişiler de dervişlerin sözlerini öğrenir, minber ve meclisleri o sözlerle parlatır.

Fakat onların ya bu sözlerden başka bir kısmetleri yoktur, yahut da sonunda Allah'ın rahmeti onlara yol gösterir.

(ilk b.1430, son b.1444)

YARDIMI O'NDAN İSTE, AMCADAN DAYIDAN DEĞİL...

Köylünün çoğu, tarlasından elde ettiği tohumu yine eker.

Yediğinden fazlasını yine tohumluk yapar. Çünkü tekrar mahsul elde edeceğinden şüphe etmez.

Elde ettiğin kârı, elde ettiğin yere ekersen birine karşılık yüz bin elde edersin.

Tutalım şimdi sebep sandığın yere tohumu ektin,

iki üç yıl o tohum bitmez, mahsul vermezse ne yaparsın? Allah'a yalvarmaktan, el açıp dua etmekten başka elinden ne gelir?

Allah'ın huzurunda elini başına vurursun. Bu el ve baş, bu çırpınış, rızkı onun verdiğine tanıktır.

Bu sûretle anlar, bilirsin ki rızkın aslının aslı, O'dur. Rızık arayan da O'nu arar.

Rızkı O'ndan ara, Zeyd'den, Amr'dan değil. Sarhoşluğu O'ndan iste, esrardan şaraptan değil. [212]

Zenginliği O'ndan dile; defineden, hazineden, maldan, mülkten değil... Yardımı O'ndan iste, amcadan dayıdan değil...

Çünkü sonunda bütün bunları bırakıp gideceksin. Kendine gel de o zaman kimi çağırıyor, kimden imdat istiyordun, bir düşün!

Şimdi de onu çağır, ondan başkalarını bırak. Bırak da cihan mülküne varis ol.

Bir zaman gelecek ki "Adam kardeşinden kaçacak", oğul babasından...[213]

Şimdi de dostların seninle zıt olurlar, senden yüz çevirip sana düşmanlığa kalkışırlarsa,

hemencecik de ki: İşte, günüm aydın oldu. Yarın olacak şey, bugünden oluverdi.

Dostun, sana düşmanlık eder, hasedini, kinini dışarıya vururs a,

212 **Zeyd** ve **Amr**, Arap gramerinde örnek olarak kullanılan erkek adlarıdır.

213 Abese Sûresi, 34-36. âyetlere işaret edilmektedir.

senden yüz çevirdiği için feryat etme. Kendini ahmak ve bilgisiz bir hale düşürme.

Allah'a şükret, yoksullara ekmek ver ki onun çuvalında eskimedin, yıpranmadın.

Ne nazlı, ne vefâlı sevgilidir O ki ölümünden sonra bile dostluğu, bir katken üç kat olur; bağlılığındaki kuvvet üç derece artar.

(ilk b.1484, son b.1518)

O'NUN KAHRINDA LÛTUFLAR GİZLİDİR

Yiğidim, merhamet, gazaptan fazladır, gazaba üstündür. Hakk'ın sıfatlarından lûtuf, kahrın üstündedir.

Kullar onun huyundadır, tulumlar onun suyuyla doludur.

Kul, günde beş kere "Namaza gel, feryad et!" diye davet edilir.

Müezzinin "Haydi felâha!" demesi yok mu? O felâh, bu ağlayış, bu sızlayıştır.

(Ey Allah!) Sen kimi dertle hasta etmek istersen, onun gönlüne ağlayış yolunu kapatırsın.

Bu sûretle de (hastalığı) defeden olmaz, belâ gelip çatar; çünkü sızlanma şefaâtçisi bulunmaz.

Birisini belâdan kurtarmak istersen, gönlüne sızlanmayı getirirsin!

Hasılı ağlayıp sızlamanın Hakk'ın yanında değeri vardır. Ağlayıp sızlamadaki değer, nerede var?

Ey ümit, hemen kalk, belini sıkıca bağla! Kalk ey ağlayan, dâimâ gül!

Çünkü yüce Allah, üstünlük bakımından gözyaşını, şehitlerin kanlarıyla bir tutmadadır.

O'nun en kötü kahrı, iki âlemin yumuşaklığından da iyidir. Ne güzeldir alemlerin Rabbi ve ne iyidir O'nun yardımı!

O'nun kahrında lûtuflar gizlidir; O'nun uğrunda can vermek, insanın canına canlar katar.

Kendine gel de kötü zannı ve azgınlığı bırak. Mademki Allah "gel" diyor, başını ayak yap da koş!

(Başkasına) yalvarmayı düşünme; artık o merhamet ve adalet sahibi padişahtan başkasına da yalvarma!

Can, O'ndan geldi, O candan değil. O, bedava yüz binlerce can verir.

Beni kadeh yaparsa kadeh olurum, hançer yaparsa hançer.

Çeşme yaparsa su veririm, ateş yaparsa ışık...

Yağmur yaparsa yağar, harmana feyiz ve bereket veririm; ok yaparsa bedene saplanırım.

Yılan yaparsa zehirlerim, yardım ederse hizmette bulunurum.

Ben iki parmağın arasındaki kalem gibiyim, ibadet safında müterediddit değilim.

(ilk b.1591, son b.1690)

ORUCA SARIL, SABRET; ORUCU TERK ETME!

Bil ki soğuk illetinin devâsı, nasıl kürk giymekse, her hastalığın da mutlaka bir devâsı vardır.

Fakat Allah, bir adamı dondurmayı murat ederse, soğuk yüz kat kürkten bile geçer.

Bedeni öyle bir titremeye başlar ki ne elbiseyle ısınır, ne evle.

Kaza ve keder geldi mi doktor aptallaşır. O ilâç da fayda verme hususunda yolunu şaşırır.

Ahmakları avlayan bu sebepler, nasıl olur da can gözü açık olanın anlayışına perde olur?

Göz sağlam oldu mu aslı görür. Fakat insan şaşı olursa, aslı değil de fer'i görür ancak.

Can, beden kavgasından kurtulursa, beden ayağı olmaksızın gönül kanadıyle uçmaya başlar.

(Sen de) yüzlerce ulaşma ümidiyle kalk! Ey kul, mihrap önündeki mum gibi dik dur!

Başı kesilmiş mum gibi bütün gece, arayıp isteme yüzünden ağla, gözyaşları dök, yan dur.

Yemekten, içmekten ağzını yum, gök sofrasına koş!

Her an ümidini gökyüzüne bağla. Gökyüzü havasıyla söğüt gibi titre!

Sana her an gökten su ve ateş gelip durmada, rızkını artırmadadır.

Seni de oraya götürürse şaşma. Aczine bakma, isteğine bak.

Çünkü bu istek Allah'ın bir emanetidir. Her isteyen, bir istenene lâyıktır.

Çalış da bu istek artsın. Bu sûretle de gönlün şu ten kuyusundan çıksın.

Halk, "Filan yoksul öldü" der; sen de dersin ki "A gafiller, diriyim ben! Bedenim, yapayalnız yatmış, uyumuş; ama sekiz cennet de gönlümde açılmış."

Can, gül ve nesrin içinde uyuduktan sonra beden, su pislikte kalmış, ne gam!

Can, şu bedensiz yaşamayı istemezse peki, gökyüzü kimin sayvanı olacak?

Canın, bedensiz yaşamayı dilemezse "Rızkınız gökyüzündedir" nimeti, kimin kısmeti olacak? [214]

Bu kaba rızık kırıntılarından kurtulursan, yüce ve lâtif rızıklara nail olursun.

Oruca sarıl, sabret; orucu terk etme, her an Hakk'tan rızkını bekle!

Çünkü o işi gücü güzel Mevlâ, bekleyenlere hediyeler verir.

Tok adam ekmek beklemez; ekmeği, yiyeceği ister er gelsin, ister geç.

Aç adam dâima "nerede" der durur; açlıkla bekler, araştırır.

Beklemezsen o yetmiş kat devlet ve ikbal nevâlesi sana gelmez.

Babacığım, yüceler yemeğini yercesine bekle, bekle!

Her aç, nihayet bir yiyecek bulur. Devlet güneşi, elbette ona vurur.

Himmet sahibi misafir, az yemek yerse, sofra sahibi ona daha güzel yemek getirir.

Yalnız yoksul ve nekes olan sofra sahibi başka, ona söz yok.

Kerem sahibi rızık vericiye karşı, kötü zanda bulunma!

Ey dayanılan, güvenilen er, bir dağ gibi başını kaldır da güneşin ilk ışığı sana vursun.

Baksana, o oturaklı yüce dağın tepesi de seher güneşini bekleyip durmada...

(ilk b.1704, son b.1759)

214 Zâriyat Sûresi, 22. âyetten iktibas yapılmıştır.

KIYAMET GÜNEŞİ DOĞUNCA...

Biri "Ne hoştu dünya, ortada eteğimizi çeken ölüm olmasaydı" demekteydi.

Başka biri de dedi ki "Ölüm olmasaydı ıstıraplarla dolu olan bu dünya, hiçbir şeye yaramazdı."

Hiçbir ölü, öldüğüne hayıflanmaz; azığın azlığına hayıflanır.

Yoksa (ölen), bir kuyudan ovaya, devlete, yaşayışa ve genişliğe çıkar.

Orası öyle bir doğruluk makamıdır ki orada onunla oturan Allah'tır. Ateşe tapanların mabedi olan şu balçıktan kurtulmuştur.

Aydın bir sûretle yaşamadıysan, bir iki nefeslik ömrün kaldı, bâri ercesine öl!

Hadiste gelmiştir ki "Kıyamet günü, her bedene 'kalk' diye emir gelir."

Sûr'un üfürülmesi, (noksanlardan) münezzeh olan Allah'ın, "Ey zerreler, yerden baş kaldırın!" diye emretmesidir.

Herkesin canı, sabahleyin kalkınca nasıl aklımız başımıza gelirse tıpkı öyle, kendi bedenine girer.

Can, kıyamet günü, kendi bedenini tanır; define gibi kendine mahsus olan o yıkık yere girer.

Kıyamet gününün güneşi doğdu mu çirkin, güzel, herkes derhal yerden kalkar.

Herkes, kazâ ve kader divanına koşar; hakîkî para da potaya girer, kalp para da.

Gözler, defterler sol yandan gelmesin diye açılmış, bekleyip durmada.

Amel defterinin sağdan verilmesi kolay iş değil. Bunun için gözler, sağı solu gözlemekte.

Derken bir kulun eline kapkara, suçlarla, kötülüklerle dolu bir defter verilir.

İçinde ne bir hayır var, ne bir iyi işte bulunma. Ancak doğru özlülerin gönlünü incitme var.

Baştan ayağa kadar kötülükle, suçla, yol ehline çaldığı ıslıklarla, onlara ettiği alaylarla dopdolu.

Hileleri, hırsızlıkları, Firavunlar gibi "ben, biz" demeleri, defteri kaplamış.

O kötü amelli kul, defterini okudu mu anlar ki zindandan başka göçecek yer yok.

Suç meydanda, özür yolu bağlı. Artık hırsızlar gibi darağacına doğru yürümeye başlar.

Cehennem zindanına doğru yürümeye koyulur. Çünkü ateşten kaçmasına imkân yok.

O, her yol başında ayağını sürür, belki o kuyudan kurtulurum ümidine düşer.

Bekleyerek durur, susar; bir ümide kapılıp yüzünü geriye çevirir.

Güz yağmurları gibi gözyaşı döker; ümidi kurumuştur, ondan başka elinden ne gelir?

Her an yüzünü geriye çevirir, Yüce Allah'ın mukaddes kapısına yönelir.

Derken Allah'tan (nidâ gelir): Ey nur ülkesinin melekleri! Ona deyin ki "Ey iyi huylardan çırçıplak tembel!

Ey şer madeni, ne bekliyorsun? A şaşkın, neden yüzünü geriye çeviriyorsun?

İşte defterin, eline gelen defter... A (yaratanını) inciten, a şeytana tapan!

Yaptığın şeylerin yazılı olduğu defteri gördün ya! Ne bakıyorsun artık, yaptığının cezasını gör!

Beyhûde yere neden emekleyip duruyorsun? Böyle bir kuyuda aydınlık ümidi nerede?

Ne görünüşte bir ibadetin var, ne içinde gizli bir iyilik niyeti.

Ne geceleri münâcatta bulundun, namaz kıldın; ne gündüzleri haramdan çekindin, oruç tuttun!

Ne kimseyi incitmemek için dilini tuttun, ne ibretle önüne, ardına baktın.

Önünde ölümü anmaktan, can çekişmekten, ardında dostlarının ölümünden başka ne var ki?

Ne zulmün için yana yakıla coşarak bir tövbe ettin, ne ağlayıp sızladın. Ey buğday gösterip arpa satan âdi adam!

Azgınlıkla terazin eğriydi. Artık mükâfat terazisinin doğru olmasını neye beklersin?

Hıyanette, eksik tartmada âdeta sol ayak kesilmiştin, nasıl olur da

terazin sağ yanından gelir?”

Allah’tan bu çeşit sert hitaplar gelir. Öyleki bu sözleri dağ duysa kamburlaşır.

Kul der ki: “Yarabbi, buyurduklarının yüz misli kötüyüm, yüz misli kötüyüm, yüz misli kötü.

Sen kötülüklerimi hilminle örttün, yoksa yaptığım fenâlıkları bilirsin.

Fakat kendi savaşımı, hayır ve şerden öte olan işlerimi, küfrümü, yolumu yordamımı,

aczimle sana yalvarışımı, benim, yahut benim gibi yüzlerce kulun hayâlini bir kenara bırakalım;

kendi gerçekliğime, kendi isyanıma bakmadım; ancak senin lûtfuna ümit bağladıydım.

Sen karşılık beklemeden lûtuflarda bulunursun; bağıştan, lûtuftan ibâretsin sen! Ey sebepsiz, illetsiz kerem kılan! Ümidim lûtfunaydı, keremineydi.

O ümitle yüzümü geri çevirdim. Zira önceden de varlığımı sen verdin. Bedava varlık elbisesi bağışladın bana. Ben, dâimâ buna güveniyordum.”

Kul, kendi suçunu, hatasını sayınca Hakk’ın ihsanı ve bağışlaması gelip yetişir. Der ki: “Ey melekler, onu tekrar bana getirin; çünkü gönül gözü, rica ve niyazda.

Hiçbir suçuna bakmadan âzat edelim onu... Bütün hatalarına bir kalem çekiverelim.

Keremimizden hoş bir ateş yakalım da az çok, hiçbir suçu, kusuru kalmasın.

Öyle bir ateş yakalım ki yalımındaki değersiz kıvılcım bile suçu da yaksın, cebri de, ihtiyarı da.

İnsan ağırlıklarının bulunduğu yere bir yalım salalım da dikenliği rûhâni bir gül bahçesi haline getirelim.

Biz, dokuzuncu kat gökten, “İşlerinizi düzeltsin” kimyâsını gönderdik. [215]

Artık o ebedî ve dâimî nur karşısında, insanlar babasının debdebesi ve ihtiyarı nedir ki?

Onun söyleyen dili, bir et parçası; gören gözü, bir et lokması!

215 Ahzâb Sûresi, 71. âyetten iktibas yapılmıştır.

Duyan kulağı, iki parça kemikten, anlayan kalbi iki damla kandan ibaret.

Sen, pisliklerle dopdolu bir kurtcağızsın. Fakat yine de cihana bir gürültüdür salmışsın, bir ündür yaymışsın.

Erlik suyundan gelmiştin; erliği bırak, benlikten vazgeç. A Eyaz, o çarığı, o postu hatırla! [216]

(ilk b.1760, son b.1856)

ÖMÜR AĞACINI TÖVBE SUYUYLA SULA

(Bir) kâfire "Bu gökyüzünü, şu halkı ve âlemi kim yarattı?" diye sorsan,

der ki: "Allah yarattı; yaratmak, O'na lâyıktır."

Fakat onun küfrü, bir hayli kötülüğü ve sitemi, bu çeşit ikrarla bir araya gelir mi?

İşi, ikrarını yalanlar. Bu suretle de o, korku azâbına layık olur.

Mahşer günü, her gizli şey, meydana çıkar. Her suç, kendiliğinden insanı rezil eder.

El ve ayak, dile gelir; Hakk'ın huzurunda onun kötülüğüne şahadet eder.

El, "Ben şöyle çaldım" der; dudak, "Ben şöyle sordum" der.

Göz der ki: "Ben harama baktım." Kulak der ki: "Ben kötü söz işittim."

Şu halde öyle hareket et ki o hareketin, dilsiz dudaksız tanıklığın, "şehâdet ederim" demenin tâ kendisi olsun.

Bütün beden, her uzuv, faydada zararda "şahadet ederim" desin ey oğul!

Kulun, efendisinin izini izlemesi, "Ben buyruğa tabiyim, şu da benim efendimdir" demesidir.

Ömür defterini kararttınsa, önce yaptıklarına tövbe et!

Ömür geçtiyse kökü bu demdir, tez ömür ağacını tövbe suyuyla sula!

Ömrünün köküne âb-ı hayât dök de ömür ağacın yeşersin.

216 **Eyaz**, Gazneliler devletini kuran ve 412/1021 yılında Gazne'de ölen meşhur **Sultan Mahmud**'un çok sevdiği Türk kölesinin adıdır.

Bütün geçmiştekiler, bu tövbeyle iyileşir. Geçen yılki zehir, bu yüzden şeker kesilir.

Allah, kötülüklerini iyiliğe çevirir; geçmişteki bütün suçların ibadetin olur.

Hocam, nasuh tövbesine sarıl, canla başla buna çalış.

(ilk b.2206, son b.2226)

SEBEPLERİ BIRAKIP RIZKININ GELMESİNİ BEKLEYEN ZÂHİDİN HİKÂYESİ

("Herkesin rızkı, koşa koşa kendisine gelir.")

Kanaatten hiç kimse ölmemiş, hırsla da hiç kimse padişah olmamıştır.

Sen nasıl rızka düşkün bir âşıksan, rızık da rızık yiyene öyle düşkün bir âşıktır.

Bir zâhit, Mustafa (a.s.)'dan "Herkesin rızkı Allah'dan gelir.

Dilesen de dilemesen de rızkın, senin aşkınla koşa koşa gelir, sana ulaşır" dediğini duymuştu.

Denemek için sahralara düştü, bir dağın dibine vardı, yatıp uyudu.

Bakalım diyordu, rızkım gelecek mi? Şunu bir göreyim de bu hususta ki inancım kuvvetlensin.

Bir kervan, yolunu kaybetti, o dağa düştü. O sınamaya kalkışmış zâhidi, uykuya dalmış gördüler.

Birisi, "Bu adam neden böyle çölde, yoldan ve şehirden uzak bir yerde, çıplak bir halde yatıyor?

Hiçbir kurttan, hiçbir düşmandan korkmuyor. Bu ölü mü acaba, yoksa diri mi?" dedi.

Kervan halkı gelip onun başına üşüştüler. Adam mahsustan hiçbir şey söylemedi.

Ne vücudunu oynattı, ne başını; ne de gözünü açtı.

Bunun üzerine, "Bu zavallı zayıflıktan ölüm haline gelmiş" dediler.

Ekmek ve bir kap içinde yemek getirdiler. Boğazına dökmek istediler.

Zâhit, rızkın, insana çâresiz yetişip geleceği hakkındaki sözü iyice anlamak için inadına dişlerini sıktı.

Kervan halkı acıdılar. “Bu zavallı, tamamıyla bitmiş, açlıktan ölüm haline gelmiş!” dediler.

Koşup bıçak getirdiler, ağzına dayayıp dişlerini zorla açtılar.

Ağzına çorba döktüler, ekmek parçaları tıktılar.

Adam “Ey gönül!” dedi, “Susuyorsun ama, sırrı biliyorsun da nazlanıyorsun.

Bundan daha fazla sınama, deneme olur mu? Rızık, sabredenlere ne güzel yetişiyor bak!

(ilk b.2398, son b.2418)

BİZ FER’İZ, ASIL OLAN KADERİN HÜKÜMLERİDİR

Birisi, gündüzün, gönlü aşk ve yanışla dolu olarak kandille gezerdi.

Bir münasebetsiz ona dedi ki: A adam, kendine gel de öyle her dükkanı arayıp durma.

Aydın günde kandille ne gezip duruyorsun, bu ne saçma şey?

Adam deki ki: Her yanda adam arıyorum. O nefesle diri olan kimdir?

Bir adam, “Şu pazar adamla dolu a hür kişi!” dedi.

Adam arayan dedi ki: Bu iki yol ağzı ana caddede, öfke ve hırs zamanında kendine sahip olan bir adam arıyorum.

Öfke ve şehvet vaktinde kendini tutabilen adam nerede?

Bucak bucak, sokak sokak böyle bir adam arıyorum işte.

Nerede âlemde bu iki halde dayanabilen bir adam ki bugün ona canımı feda edeyim.

Bunu duyan, “Nâdir bulunuru bir şey arıyorsun; fakat kazâ ve kaderden gâfilsin, iyi bak!” dedi.

Sen fer’e bakıyorsun, asıldan haberin bile yok. Biz fer’iz, asıl olan kaderin hükümleridir.

Kaza ve kader, dönüp duran gökyüzünün bile yolunu kaybettirir. Yüzlerce utaridi kaza ve kader, aptallaştırır.

Allah, Eyüp (Peygamber)’e ihsanlarını söylerken ben, senin her kılına bir sabır verdim, dedi.

Kendine gel de sabrına bu kadar bakma. Sabrı gördün, sabır vereni de gör!

Değirmenin dönüşünü ne vakte dek göreceksin? Başını çevir de hızlı ve coşkun akan suyu da gör.

Görüyorum deyip duruyorsun; ama onu görmenin birçok ayan beyan nişaneleri vardır.

Şöyle denizin köpüğünü görüverdin mi hayran olman lâzım ki denizi de göresin.

Köpüğü gören, sırlar söyler. Fakat denizi gören şaşırır kalır.

Köpüğü gören, niyetlerde bulunur; denizi gören, gönlünü deniz haline getirir.

Köpükleri gören onları sayar döker. Denizi görenin irade ve ihtiyarı kalmaz.

Köpüğü gören dönüp dolaşmaya düşer. Denizi görende hiçbir endişe veya tereddüt kalmaz.

(ilk b.2887, son b.2911)

"BAYEZİD'İN İMANINA VE İHLÂSINA KARŞI GÖNLÜMDE NİCE HASRET VAR!"

İnanmış, adam ona derler ki, her hususta kâfir bile onun imanına haset etsin, özensin.

Bayezid'in zamanında bir kâfir vardı. Ona kutlu bir müslüman dedi ki:

"Ne olur, müslüman olsan da yüzlerce kurtuluşa erişsen, ululuklar bulsan!"

Kâfir dedi ki: "Eğer müslümanlık, alemin şeyhi Bayezid'in müslümanlığıysa,

Ben ona takat getiremem. O, benim gayretlerimden çok üstündür.

Dine, imana inanmıyorum; ama onun imanına adamakıllı iman etmişim.

İmanım var ki o, herkesten yüce, pek lâtif, pek nurlu.

Ağzım adamakıllı mühürlü, iman edemem ama, gizliden gizliye onun imanına inancım var.

Yok, eğer sizin imanınız imansa, ona ne meylim var, ne isteğim!

İmana yüzlerce meyli olan, sizi gördü mü soğur, uzak durur.

Çünkü sizin imanınızdan adam yalnız bir ad görür; manası yoktur.

Nasıl olur da çöle kurtuluş yeri denir?

Sizin imanınıza bakan kişinin, imana olan sevgisi soğur gider.

Bir müezzin vardı, sesi pek çirkindi. Kâfir ülkesinde ezan okurdu.

“Ezan okuma! Kavga çıkar, düşmanlık uzar” dedilerse de,

inat etti, pervasızca o kâfir ülkesinde ezan okumaya koyuldu.

Halk, umûmi bir kargaşalıktan korkarken bir de baktılar, elinde bir elbise, kâfirin biri çıka geldi.

“Söyleyin, o müezzin nerede? Onun salâsı ve ezanı, bana huzur verdi” diye sormadaydı.

”Yahu” dediler, “Nasıl olur? Hiç o bet ses, insana huzur verir mi?” Kâfir dedi ki “Sesi kiliseye gelince;

benim pek güzel, pek yüce bir kızım var, çoktandır müslüman olmak isterdi.

Bu sevda, kafasından bir türlü çıkmıyordu. Bunca kâfir ona öğüt verdi.

Bu hususta elimde hiçbir çare yoktu; nihayet bu müezzin ezan okuyunca,

kızım, ‘Bu çirkin ses nedir? Kulağıma geldi de beni berbat etti’ (diye sordu).

Kız kardeşi, ‘Bu ezandır, Müslümanlar okur, (onunla) Müslümanları ibadete çağırırlar’ dedi.

(Durumu anlayınca) yüzü sapsarı kesildi, Müslümanlık hevesi kalmadı.

Ben de karışıklıktan, azaptan kurtuldum, dün gece korkusuz, rahat bir uyku uyudum.

Onun sesinden, bundan dolayı rahatlaştım. Onun için de ona hediye getirdim. Nerede o adam?”

İşte sizin imanınız da riyaya (dayanan) geçici bir şey; o ezan gibi yol kesici.

Fakat Bayezid’in imanına ve ihlâsına karşı gönlümde nice hasretler var.

İmana erişen aman buldu, imana gelmeyenlerin şüphesi iki kat oldu.

Şeyhin parlak iman güneşi, şeyhin can doğusundan yüz gösterse,

bütün aşağılık âlem tâ yerin dibine kadar hazine kesilir; bütün

yücelikler âlemi, yemyeşil cennete döner.

(ilk b.3355, son b.3404)

BU BÜYÜK SAVAŞTIR, O KÜÇÜK SAVAŞ

Ayyâzî dedi ki: Tam doksan kere belki yaralanırım diye,[217]

Çırılçıplak savaşa girdim, okların önüne gittim, belki birisi gelir saplanır dedim.

Vücudumda yaralanmadık bir tek yer yok. Bedenim, oktan kalbur gibi delik deşik oldu.

Fakat bu ne yiğitlik, ne de zekâ işi; baht işi bu! Bir türlü can alacak bir yerime ok isabet etmedi.

Şehitliğin kısmet olmadığını anlayınca halvete gittim, çileye girdim.

Kendimi büyük bir savaşa attım, riyazete, zayıflamaya koyuldum.

Halvetteyken kulağıma gazilerin savaşa giderken çaldıkları davul sesleri geldi.

Sabah çağıydı, can kulağımla duydum, nefsim, içimden seslendi.

Kalk, savaş zamanı geldi! Yürü, kendini savaşa at!

Dedim ki: Ey vefasız habis nefis, savaşa meyletme nerede, sen neredesin?

Ey nefis, doğru söyle, bu hilebazlık nedir? Yoksa şehvete düşkün nefis, ibadete yanaşmaz bile...

Doğru söylemezsen üstüne saldırır, seni riyazetle adamakıllı sıkar, sıkıştırırım.

O anda nefsim, içimden seslendi, dilsiz, ağızsız, fasih bir surette söz söylemekteydi:

“Beni her gün burada öldürüp duruyorsun; canıma, kâfirlere yapılan eziyetleri yapıyorsun.

Kimsenin halinden haberi yok. Sen, beni uykusuz, yemeksiz öldürüp durmadasın.

Savaşta bir yarayla şu bedenden kurtulurum da halk da erliğimi, fedakarlığımı görür.”

Dedim ki: “A nefisceğiz, hem münafık olarak yaşamadasın, hem

217 **Ayyâzî** için bkz. A. Gölpınarlı, Mesnevî ve Şerhi, İst., , V, 576.

münafıkça ölmedesin, nesin sen?

İki âlemde de riyâkâr imişsin, iki âlemde hiçbir şeye yaramazmışsın meğer.

Bu beden sağ oldukça halvetten çıkmamayı nezrettim.

Çünkü bu beden, halvette ne yaparsa kadına, erkeğe görünmek için yapmaz.

Halvetteki hareketi sadece Allah içindir; huzur ve sükûnu da yalnız O'nun için. Orada onun niyetinde başka bir şey bulunamaz.

Bu büyük savaştır, o küçük savaş. Her ikisi de Haydar'la Rüstem'in harcıdır.

Öyle bir farenin kıpırdamasıyla uçup gidecek akıl sahibinin harcı değil!"

Doğruluk, can vermektir. Kendinize gelin de bu hususta ileri geçin. Kur'an'dan "Erler vardır ki Allah'la ettikleri ahdi bozmadılar, ahitlerine doğrulukla sarıldılar" âyetini okuyun! [218]

(ilk b.3780, son b.3820)

PADİŞAHIN, BEYLERİ SINAMAK İÇİN ÇOK DEĞERLİ BİR MÜCEVHERİ KIRMALARINI İSTEMESİ

(Zâhit işin sonunu düşünür, ârifse başlangıçtan haberdardır.)

Padişah bir gün divana gitti; bütün memleket büyüklerini divanda toplanmış buldu.

O nurlu padişah, bir mücevher çıkarıp vezirin eline vererek, dedi ki "Bu nasıl bir mücevher, değeri nedir?" Vezir, "Yüz eşek yükü altın değerinde bir mücevher!" dedi.

Padişah, "Kır bu mücevheri!" deyince (vezir), "Nasıl kırabilirim? Ben senin hazinenin, malının iyiliğini dileyen bir kişiyim;

değer biçilmez böyle bir mücevherin zâyi olmasını nasıl revâ görebilirim?" diye (karşılık verdi).

Padişah vezirin sözünü takdir etti, ona bir elbise bağışladı; o cömert ve er padişah, inciyi (vezirden) aldı.

Sonra mücevheri hâcibin eline verdi, "Bir alıcısı olsa ne değer

218 Ahzab Sûresi, 23. âyete işaret edilmektedir.

acaba?" diye (sordu). [219]

Hâcip, "Bu mücevher ülkenin yarısı değerinde. Allah ülkeyi tehlikelerden korusun!" dedi.

Padişah "Kır bu mücevheri!" deyince hâcip, "Ey kılıcı güneş gibi parlayan padişahım! Bunu kırıp ufalamak pek yazıktır, pek yazık!

Bunu kırmaya nasıl elim varır? Nasıl olur da padişahın hazinesine düşman olurum?" dedi.

Padişah, ona da elbise verdi, gelirini arttırdı; aklını övmeye başladı.

Bir müddet sonra mücevheri bir beyin eline verdi. Onu da sınadı.

O da öyle söyledi, bütün beyler de... Her birine ağır elbiseler ihsan etti.

(Nihayet Eyaz'a geldi), "Ey Eyaz, sen hiç söylemiyorsun, bu parlaklıkta, bu güzellikte olan mücevherin değeri nedir?" (dedi).

Eyaz, "Söyleyebileceğimden de fazladır" deyince Padişah, "Peki, haydi öyleyse onu hemen kır, hurdahaş et" dedi.

Eyaz'ın yenlerinde taş vardı. Derhal onları çıkarıp mücevheri kırdı, unufak etti.

Zâhit, işin sonunu düşünür. Sonunda hesap günü halim ne olacak diye dertlenir.

Ârifler se başlangıçtan, önden haberdardır; sonu düşünme derdinden ise kurtulmuşlardır onlar.

Ârifte, ârif olmadan önce korku da vardı, yalvarış da... Fakat Mevlâ'nın takdirini bildiğinden, işin önünden haberdar olduğundan bu bilgi, her ikisini de ortadan kaldırmıştır.

Evvelce Allah'a karşı korku ve ümit içinde idi. Korku yok oldu, o ümit de açıldı gitti.

Eyaz da o değerli mücevheri kırınca beylerden yüzlerce feryat ve figan koptu.

"Bu ne korkusuzluk! Allah için, bu nurlu mücevheri kıran kâfirdir" dediler.

Eyaz dedi ki: "Ey ünlü ulular! Padişahın buyruğu mu daha ileri, mücevher mi?

Ey mücevhere bakan, Padişaha aldırış bile etmeyen beyler!

219 **Hâcib**, eskiden padişahların baş mâbeyincisi veya vekil ve veziri görevlerini ifa eden yüksek memurlara verilen addır.

Önünüzde gulyabânî var, ana yol değil.

Ben gözümü Padişah'tan ayırmam; müşrik gibi taşa yüz tutmam.

Boyalı taşı seçip Padişah'ın buyruğunu geri bırakan canda hiçbir cevher, hiçbir değer yoktur."

Gül renkli oyuncağı arkana at; onlara renk vereni aklına getir ve hayran ol!

Dereye gir, testiyi taşa çal; kokuya, renge ateş ver.

Din yolunda yol kesicilerden değilsen kadınlar gibi renge, kokuya tapma!

(ilk b.4035, son b.4082)

RENKLERİN ASLI, RENKSİZLİKTİR
SAVAŞLARIN ASLI, BARIŞTIR

Ey gönüllerin hayatı Hüsâmeddin! Nice zamandır altıncı cildin yazılmasına meyledip durmaktasın.

Hüsâmî-nâme, senin gibi bilgisi çok bir erin çekişiyle dünyayı dönüp dolaşmakta...[220]

Ey mânevî er! Mesnevî'nin (bu) son altıncı cildini de sana armağan ediyorum.

Bu altı ciltle altı cihete nur saç da çevresini dolanmayan dolansın.

Aşkın beşle, altıyla işi yoktur. Onun maksadı, ancak sevgilinin kendisini çekmesidir.

Belki bundan sonra bir izin gelir de söylenmesi lâzım olan sırlar söylenir.

Bu ince ve gizli kinâyelerden daha açık, anlayışa daha yakın sözler ifade edilir.

Sır, ancak sırrı bilene eştir. Sır, onu inkâr eden kişinin kulağına söylenmez.

Fakat Hak'tan davet etme emri gelince, artık halkın kabul edip etmemesiyle ne işimiz var?

Nuh (a.s.), tam dokuz yüz yıl kavmini davet edip durdu. Her dâim kavminin inkârı arttı.[221]

Fakat o söylemeden vazgeçti mi? Hiç sükût mağarasına çekilmeye kalkıştı mı?

Köpeklerin havlamasıyla kervan, hiç yolundan kalır mı?

Ay ışığı olan gecede dolunay, köpeklerin havlamasıyla yürüyüşünü ağırlaştırır mı, dedi.

220 Hz. Mevlâna Mesnevî'de, eserinin adını birçok defa "**Mesnevî**" olarak zikretmiştir. **Hüsâmî-nâme** (Hüsâmeddin'in Kitabı) ve **Saykal-ı Ervâh** (Ruhların Cilâsı) ise Mesnevî'nin vasıfları olarak anılmıştır.

221 Ankebût Sûresi, 14. âyette **Nuh** (a.s.)'ın "bin yıldan elli yıl az", yani 950 sene kavminin arasında bulunduğu beyan edilmektedir. Beyitte yaklaşık bir rakam verilmek istenmiş olmalıdır.

Ay, ışığını saçar, köpek de havlar durur. Herkes yaratılışına göre bir hizmette bulunur.

Kader, herkese bir hizmet vermiş; herkesi, yaratılışına göre bir derde uğratmış, bir işe koşmuş.

Kuzgun, üzüm bağında kuzguncuya bağırır. Fakat bülbül, bunu duyup sesini azaltır mı?

Bu "Allah dilediğini yapar" pazarında her ikisi için de ayrı alıcı var.[222]

Dikenliğin gıdası ateştir; (âşığın) dimağının gıdası da gül kokusu.

Bir leş, bizce kötüdür, pistir ama domuzla köpeğe şekerdir, helvadır.

Pisler, şu pisliklerini yapadursunlar, sular da pisleri arıtmak için savaşır.

Yılanlar zehir saçar, acılar bizi perişan eder ama,

bal arıları, dağlarda, kovanlarda, ağaçlarda baldan şeker ambarları doldurur.

Zehirler, zehirliklerini yaparlar ama, panzehirler de hemen tesirlerini gideriverir.

Şu âleme baksan görürsün ki baştanbaşa savaştan ibarettir. Zerre, zerreyle âdeta dinin kâfirlerle savaşması gibi savaşır durur.

Bir zerre sola doğru uçmaktadır, öbürü sağa doğru gidip aranıp durur.

Bir zerre yücelere çıkmada, öbürü baş aşağı düşmede. Şöyle durur gibi görünürler ama, onların savaşını bu durgunluk âleminde gör.

Onların görünen savaşları, gizli savaşlarından ileri gelmededir. Bu aykırılığı gör de o aykırılığı anla!

Fakat güneşte yok olan zerrenin savaşı, vasıftan, hesaptan dışarıdır.

Zerrenin kendisi de, soluğu da yok olup gitti mi, artık onun savaşı, ancak güneşin savaşıdır.

Onun kendiliğinden hareketi de kalmamıştır, duruşu da... Neden? "Gerçekten de biz. O'na dönenleriz" sırrından...

Biz, kendimizden geçip senin denizine döndük; asıldan süt içtik, geliştik.

Ey gulyabânîye aldanıp ara yola sapan usûlsüz kişi! Asıllarından az bahset.

222 Beyitte iktibas edilen kısım, Âl-i İmran Sûresi, 40. ve Hac Sûresi, 18. âyetlerde geçmektedir.

Işığın içindeyiz biz; savaşımız da bizden değil, barışımız da... O'nun iki parmağı arasındayız; her işimizi yapan, O...

Tabiat, iş ve söz bakımından cüzler arasındaki savaş, korkunç bir savaştır.

Fakat bu âlem de o savaşla (ayaktadır). Unsurlara bak da anla!

Dört unsur, dört kuvvetli direktir. Dünyanın tavanı, onlarla düz durmada.

Her direk, öbürünü kırar. Su direği, ateş direğini yıkar.

Halkın yapısı, zıtlar üstüne kurulmuş. Hâsılı biz, zarar bakımından da savaştayız, fayda bakımından da.

Hallerimiz, birbirine aykırı... Her biri, etki bakımından öbüründen apayrı...

Her an kendi yolumu vurup durmadayım; artık başkasına nasıl bir çare bulabilirim?

Bana gelen hal ordularının dalgalarına bak; her biri, öbürüyle savaşmada, her biri, öbürüne kin gütmede.

Kendindeki şu müthiş savaşa bak. Başkalarının savaşıyla ne diye oyalanıyorsun?

Meğer ki Allah, seni bu savaştan çeke de sulh âleminde bir tek renge boyanasın.

O âlem, ancak bâkidir, mâmurdur; başka türlü olmasına imkân yok. Çünkü terkibi, zıt olan şeylerden değil.

Bu yok oluş, zıttın zıttını yok etmesinden ileri gelir. Zıt olmadı mı ebedîlikten başka bir şey olamaz.

Güneş de olmasın, zıddı olan zemheri de olmasın diye o eşi benzeri olmayan (Mevlâ), "Cennetin zıddı yok" dedi. [223]

Renklerin asılları, renksizliktir... Savaşların aslı, barışlardır.

Bu gamlarla dolu olan bucağın aslı, o âlemdir. Her ayrılığın aslı buluşmadır.

Hocam, neden biz bu ayrılıklar içerisindeyiz? Neden birlik, bu sayıları doğuruyor?

Çünkü biz fer'iz, bu birbirine zıt olan dört asıl, fer'e de kendi huyunu işliyor.

223 İnsan Sûresi, 13. âyette cennet anlatılırken, "Orada ne bir güneş, ne de bir şiddetli soğuk görürler" denmektedir.

Halbuki can cevheri, ayrılıkların ötesinde... Onun huyu bu değil; onun huyu, yüce Allah'ın huyu

Savaşlara da bak! Barışların temeli onlar... Hak uğrunda savaşan Peygamber gibi hani...

O, iki cihanda da üstündür. Bu üstünü dil, anlatamaz ki!

Irmak suyunu tamamıyla içmenin imkânı yok. Yok ama susuzluğu giderecek kadar içmemenin de imkânı yok.

Mâna denizine susamışsan Mesnevî adasından o denize bir kanal aç.

Öyle bir kanal aç ki her an Mesnevî'yi, ancak bir mâna denizi olarak göresin.

Yel, derenin üstündeki saman çöplerini temizledi mi su, tek renkliliğini meydana çıkarır.

(Sen de Mesnevî'de) terü taze mercan dallarını gör, can suyundan bitmiş meyveleri seyret.

Söz, harften, sesten ve soluktan ayrıldı mı, hepsini bırakır, deniz kesilir.

Söz söyleyen de, duyan da, hattâ sözler... Bu üçü de sonunda can olur.

Noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah, bir elmalık meydana getirmede; onları ağaçlara, yapraklara benzeyen harfler içinde gizlemede...

Bu ses, harf ve söz ağaçlığı arasında, elmadan ancak bir koku alınabilir.

Bari sen de bu kokuyu içine iyice çek, bu kokuyu iyice al da seni kulağından tutup asla kadar götürsün.

Nezle olmamaya, kokudan (mahrum kalmamaya) bak.

Halkın soğuk hallerinden ve nefesinden bedenini koru, ki senin genzini, onların kıştan da soğuk olan havası kaplamasın!

Onlar cansız, donmuş kişilerdir. Nefesleri karlı dağlardan gelir.

Fakat yeryüzü şu karla kefene büründü mü, tez Hüsâmeddin'in güneş kılıcını vur yere!

Derhal doğudan Hakk'ın kılıcını çek; o doğuşla bu yerleri ısıt...

(ilk b.1, son b.91)

CAN BAĞIŞLAYANLAR ÂLEMİNDE BİR HÂTEMSİN SEN

“Onların ağızlarını mühürledik” âyetinin mânasını bil. Yolcu için bu, mühim bir şeydir. [224]

Bunu (bilirsen) belki peygamberlerin sonuncusunun yolu hürmetine, ağzından o kuvvetli mühür kaldırılır.

Peygamberlerden kalan mühürleri, Ahmed’in dini hürmetine (açtılar), kaldırdılar.

Açılmamış kilitler vardı; onlar, “İnnâ fetahnâ: Gerçekten de biz açtık” eliyle açıldı. [225]

O, bu dünyada da şefaatçıdır, o dünya da... Bu dünyada insanı dine götürür, o dünyada cennetlere...

Bu dünyada “Sen onlara yol göster” der; o dünyada “Sen onlara ay gibi yüzünü göster” der.

O’nun gizli aşikâr, işi dâima “Yârabbi, kavmime sen doğru yolu göster, onlar bilmiyorlar” demektir.

O’nun nefesiyle iki kapı da açılmıştır. Duası, iki âlemde de kabul olunur.

O’na benzer ne gelmiştir, ne de gelecek... Bu yüzden son peygamber olmuştur.

Bir usta sanatında en ileri (dereceye) giderse, ona, “Bu sanat, seninle bitmiştir” demez misin?

Ey peygamber! Mühürleri kaldırıp kapalı kapıları açmakta sonuncusun; (bu iş, seninle bitmiştir). Can bağışlayanlar âleminde bir hâtemsin sen.

Hâsılı Hz. Muhammed’in işaretleri, tamamıyla açıklık içinde açıklıktır, açıklık içinde açıklık...

Onun canına, evlâdının gelişine ve zamanına yüz binlerce aferin!

Onun bahtlı, devletli halifesinin oğulları, onun can ve gönül unsurundan doğmuşlardır.

İster Bağdat’tan olsunlar, ister Herat’tan, ister Rey’den... Su ve toprak karışıklığı olmaksızın onun soyudur onlar.

Gül dalı, nerede biterse bitsin güldür. Şarap, küpü nerede kaynayıp

224 Yâsin Sûresi, 65. âyete işaret edilmektedir.

225 Fetih Sûresi’nin ilk ayetinden iktibas yapılmıştır.

köpürürse köpürsün şaraptır.

Güneş, isterse batıdan başgöstersin, yine güneştir, başka bir şey değil!

(ilk b.163, son b.179)

BANA BİR YOL BAĞIŞLA, ON YOL VERME BANA...

Ey Hakk'ın ışığı Hüsâmeddin, ey ruh cilâsı, ey doğru yolu gösteren padişah, gel!

Mesnevî'yi uzayıp giden bir mera haline getir; onun bedene benzeyen örneklerine can ver!

Can ver de, bütün harfleri akıl ve can kesilsin, ölümsüz can ülkesine doğru uçup gitsin.

Zaten onlar, senin sayende can âleminden gelip harf tuzağına tutuldular, mahpus oldular.

Ömrün âlemde Hızır gibi uzasın, canlara can katsın, düşkünlerin ellerini tutsun, daimî olsun!

İlyas ve Hızır gibi dünyalar durdukça dur da yeryüzü, lûtfunla gökyüzü haline gelsin.

Kem gözlülerin nazarı olmasaydı lûtfunun yüzde birini söylerdim. Fakat nefesi zehirli kem gözden, ben ne can üzen darbeler yedim.

Onun için senin halini, ancak başkalarının hallerini anarak remiz yollu anlatıyorum.

Bu bahane de, gönüle ait bir hiledir ki gönlün ayakları, o yüzden, toprağa takılıp kalmıştır.

Ben, gönlün hilesinden, düzeninden öyle perişan bir hale geldim ki feryâda bile kudretim kalmadı.

Ben kim oluyorum? Gökyüzü bile yüzlerce şatafatıyla bu pusuya tutuldu da bu dileğe uyma yüzünden feryâda geldi.

Ey yüceler yücesi! Bendeki bu çekiliş ve yükseliş, senden meydana geldi; yoksa bu deniz, durgundu.

Bana bu tereddüdü, o makamdan sen verdin... Kereminle yine beni tereddütsüz bir hâle getir.

Medet ey feryâda yetişen (Mevlâ)! Sen beni dertlere müptelâ etmektesin. Senin verdiğin dertlerle erler bile kadınlara döner.

Bu derde uğratış niceye dek? Yapma yârabbi! Bana bir yol bağışla, on yol verme bana...

Sırtı yaralı zayıf bir deveyim; hamuda benzeyen irade yüzünden sırtım yaralandı.

Sırtımdaki bu mahfe, kâh ağır gelip beni bu yana çekmede, kâh öbür tarafa yanlayıp o yana sürüklemede.

Düzgün olmayan bu yükü sırtımdan al da iyi kişilerin bahçelerini göreyim.

Uyanık olarak değil de Ashâb-ı Kehf gibi uykuda, cömertlik bağında yayılayım.

(ilk b.183, son b.217)

HIRSIZ VE ÇAKMAK

(Senin gönlünde de bir ateş söndüren var)

Bir adam, geceleyin bir ayak pıtırtısı işitti. Mumu yakmak için çakmağı kavradı.

Hırsız, gelip adamın önüne oturdu, kav ateş aldıkça söndürmeye başladı.

Kav yandıkça ateş almasın diye sürekli parmağıyla onu söndürüyordu.

Adam, kavı kendi kendine sönüyor sanmakta, hırsızın söndürdüğünü görmemekteydi.

"Tuhaf şey!" dedi, "Bu kav, ıslak olmalı ki ateşlenirken hemen sönmede."

Pek karanlık olduğundan, önünde oturan ve ateşi söndüren hırsızı göremiyordu.

Senin de gönlünde böyle bir ateş söndüren var da kâfir gözün, körlüğünden görmüyor.

Bilen, duyan gönül, nasıl olur da dönen şeyin bir döndüreni olduğunu bilmez?

Nasıl olur da kendi kendine, "Geceyle gündüz, sahipsiz olarak nasıl gelir, nasıl gider" demezsin?

A aşağılık kişi! Aklın aldığı şeylerin etrafında döner dolaşırsın ha; gel de şu akılsızlığını gör!

Evi bir yapanın olması mı daha akla uygundur, yapıcısı olmadan kendi kendine kurulmuş ev mi, a aklı kıt!

Yazıyı bir yazanın olması mı daha akla uyar, yoksa olmaması mı ey oğul?

Güzel bir sanat eseri, kör ve çolak bir adamın elinden mi çıkar, yoksa her tarafı sağlam, gözü gören birinin elinden mi?

Demek ki anladın, bildin ki seni kahrediyor; başına mihnet topuzunu vuruyor.

Haydi, sen de Nemrut gibi savaşarak o topuzu durdurmaya uğraş, havaya ok atıp dur![226]

Moğol askerleri gibi, birisi ölürken, ölmesin diye göğe ok at.[227]

Yahut gücün yeterse kaç ondan... Fakat bir kere onun eline rehin düşmüşsün, nasıl kaçabilirsin?

Yokluktayken bile elinden kurtulamadın; şimdi nasıl kurtulabilirsin a güzelim!

İstek, dilediğini elde etmeye çalışmak, ondan kaçmaktır. Onun adaletine karşı takvânın kanını dökmektir.

Bu dünya tuzaktır, tanesi de istek. Tuzaklardan kaç, onlardan yüz çevir.

Böyle hareket ettin mi yüzlerce ferahlık bulursun. Fakat istekten geçemedin mi fesatlıklara uğrarsın.

Her an kendini görür gözetirsen adaleti de görürsün, yüceliği de ey azgın!

Fakat perde altına girer. Gözünü kaparsan senin bu göz yummanla güneş, işinden gücünden kalır mı hiç?

(ilk b.357, son b.384)

TAKDİR HAKTIR AMA, KULUN ÇALIŞMASI DA HAK!

(...) İnsanın elde ettiği şey, kârsa çalışıp çabalamasından ileri gelmiştir, zararsa çalışmamasından...

226 İbrahim Peygamberi ateşe atan **Nemrut**'a Cenâb-ı Hak bir **sivrisinek** musallat etmiş, bu sinek onun burnundan girip beyninde büyümüş, bundan meydana gelen başağrısından muztarip olan Nemrut, kafasını tokmaklatmaya başlamış, nihayet beyni patlayıp ölmüş. Beyitte ayrıca Nemrut'un, gûyâ Allah'ı vurmak için akbaba cinsinden büyük bir kuşa binip göğe **ok** attığına dair rivayete işaret edilmektedir.

227 **Moğollar**da, birisi ölüm haline gelince ölüm meleğini korkutmak için göğe ok atarlarmış.

Yoksa Âdem (a.s.), "Rabbimiz, biz nefsimize zulmettik" der miydi?[228]

"Bu suç, bahtımdan. Kader böyleymiş; ihtiyatın, tedbirin ne faydası var?" derdi

İblis gibi hani... O da "Beni sen azdırdın." Hem kadehimizi kırıyor, hem de bizi dövüyorsun demişti ya! [229]

Halbuki takdir haktır; ama, kulun çalışması da hak! Kendine gel de koca şeytan gibi kör olma!

Yiğidim, kadere az bahane bul. Nasıl oluyor da suçunu başkalarına yüklüyorsun?

Zeyd kan döksün, cezasını Amr çeksin... Amr şarap içsin, Ahmed'e had vurulsun... Böyle şey olur mu?

Kendi etrafında dolan, kendi suçunu gör; hareketi güneşten bil, gölgeden bilme!

Bir bey bile yanlış ceza vermiyor; can gözü açık o bey, düşmanı tanıyor.

Bal şerbetini sen içiyorsun da sıtma başkasını mı tutuyor? Gündüz sen çalışıyorsun da ücretini akşam başkası mı alıyor?

Hangi işte çalıştın da faydasını, zararını görmedin? Ne ektin de sonunda onu biçmedin?

Canından, teninden doğan işin, çocuğun gibi gelir, senin eteğini tutar.

Yaptığın işe gayb âleminde bir sûret verirler. Hırsızlık için darağacı kurmazlar mı hani?

Arpa ektin mi arpadan başka bir şey bitmez. Borcu sen aldın. Borç veren, senden başka kimden rehin ister ki?

Suçu kendinde bul, tohumu sen ektin. Allah'ın cezalandırmasıyla, adaletiyle uzlaş!

Zahmetin sebebi, kötülük etmektir. Kötülüğü yaptığın işlerde gör; "talihimden" deme.

(ilk b.403, son b.428)

228 **Hz. Âdem** ile **Havvâ**'nın yasaklanmış meyveyi yiyip cennetten kovulmaları üzerine onların, "Rabbimiz, biz nefsimize zulmettik. Bizi yarlıgamaz, bize acımazsan ziyankârlardan oluruz" dedikleri A'râf Sûresi, âyette beyan edilmektedir.

229 A'raf Sûresi, 11-18. âyetlerde **Şeytan**'ın Cenâb-ı Hakk'ın **Âdem** (a.s.)'a secde etmek hususundaki buyruğuna uymayıp huzurdan kovulduğu ve bunun üzerine "Beni sen azdırdın" dediği anlatılmaktadır.

TÖVBE ATINA BİN DE HIRSIZA YETİŞ

Ercesine tövbe et, yola baş koy; “Kim zerre kadar bir iyilik, yahut kötülük etse karşılığını görür.” [230]

Nefsin efsûnuna az aldan. Allah güneşi, bir zerreyi bile örtüp kaybetmez.

“Komşumun ölümü, bana vaaz edici olarak yeter. Bu öğüt, benim kazancımı, dükkânımı yıktı mahvetti.

Sonunda mademki yapayalnız kalacağım, her kadınla, her erkekle düşüp kalkmaya alışmamak lâzım.

Madem ki sonunda mezara yüz tutacağım tek Allah’a alışmam daha iyidir” de.

Ey altın sırmalı elbiseler giymeye, altın kemerler takmaya alışmış olan adam! Sonunda sana da bir dikişsiz elbise giydirilecek.

Yüzümüzü toprağa tutalım, ondan bittik, geliştik; neden gönlümüzü vefasızlara verelim?

O tertemiz nefislerle akıllardan, cana her an “ey vefasız!” diye mektup gelmede.

Beş günlük dostları buldun da eski dostlardan yüz çevirdin. Tövbe atına bin de hırsıza yetiş; hırsızdan elbiselerini al, geri dön.

Tövbe atı acayip bir attır. Bir anda şu aşağılık âlemden ta göğün üstüne kadar sıçrayıp çıkar.

(Fakat) o atı hırsızdan koru ki onu çalıp götürmesin.

(ilk b.431, son b.466)

KOÇUNU ÇALDIRAN ADAMIN, HIRSIZA ELBİSELERİNİ DE KAPTIRMASI (TAMAH, FİTNECİ BİR HIRSIZDIR.)

Birisinin koçu vardı. Boynuna bir ip bağlamış, ardından çekip götürüyordu. Bir hırsız geldi, ipini kesip koçunu götürdü.

Adam (durumu) anlayınca, koçu (çalan) nereye götürdü diye sağa sola koşmaya başladı.

Hırsızın bir kuyu başında eyvahlar olsun diye feryat etmekte olduğunu gördü.

230 Zilzâl Sûresi, 8. âyetten iktibas edilmiştir.

Dedi ki: “Usta neden feryat ediyorsun?” Hırsız, “Kuyuya altın torbam düştü.

Çıkarabilirsen sana gönül hoşluğuyla beşte birini veririm.

Yüz altının beşte birine sahip olursun” dedi. Adam, “Bu tam on koçun değeri!

Bir kapı kapandıysa on kapı açıldı. Bir koç gittiyse Allah, ona karşılık bir deve ihsan etti” deyip,

elbisesini çıkardı, kuyuya indi. Hırsız da derhal elbiseleri alıp kaçtı.

Yolu köye çıkaracak bir tedbir gerek. Yoksa insana tâûna benzeyen tamahı getiren tedbire tedbir demezler.

Tamah, huyu fitne olan bir hırsızdır; hayâl gibi her an bir sûrete bürünür.

Onun hilesini Allah’tan başkası bilemez. Allah’a kaç da o alçaktan kurtul!

(ilk b.467, son b.477)

BU YOL TEHLİKELERLE DOLUDUR; SAKIN KERVANDAN AYRILMA!

(...) Peygamber (a.s.), rahipliği yasak etti. Sen, nasıl oldu da böyle bid’ate kapıldın.

Cuma namazı kılmak, namazı cemaatle kılıp halka iyilik yapmak, (onlara) Hakk’ın buyruklarını tutmalarını emretmek, kötülükten çekinmek lâzım.

Kötü huyluların eziyetlerini çekip sabretmek, bulut gibi halka menfaatli olmak gerek.

“İnsanların hayırlısı halka faydalı olanıdır.” Babacığım! Taş değilsen taşla toprakla işin ne? [231]

Acınmış, Allah’ın rahmetine erişmiş ümmetin arasında ol; Ahmed (a.s.)’ın sünnetini bırakma, ona mahkûm et kendini.

(...) Asıl savaş, yolda yol vuranlar olunca, savaştır.

Aslan gibi olan er, halkı korumak, onlara yardım etmek ve düşmanla savaşmak için emin olmayan yola gelir.

Erlik, yolcu düşmanla çatıştığı zaman meydana çıkar.

231 “İnsanların en hayırlısı, insanlara en hayırlı olanıdır” meâlindeki meşhur hadise işaret edilmektedir.

Peygamber, kılıçla gönderildi; ümmeti de saflar yaran er bir ümmettir. [232]

Bizim dinimizde iş, savaştadır, İsa dininde ise mağaraya, dağa çekilip ibadette...

(...)İşe sarılmak için kalbin doğru olması gerek. Yoksa insanın dostu eksik olmaz.

Sen dost ol da sayısız dost gör; fakat dost olmazsan dostsuz, yardımsız kala kalırsın.

Şeytan kurttur, sen de Yusuf'a benzersin. Ey temiz er, sakın Yakub'un eteğini bırakma!

Sürüden bir kuzu, yalnız başına bir yol tutup ayrıldı mı çoğu zaman bir kurt onu kapar, yer.

Sünneti ve topluluğu bırakan kişi, yırtıcı hayvanlarla dopdolu olan böyle bir yerde kendi kanını dökmez de ne yapar?

Sünnet yoldur, topluluk da yoldaşa benzer. Yolsuz, yoldaşsız oldun mu bu daracık yerde helâk oldun gitti!

Din yolu, her âdi tabiatlının gideceği yol değildir. Bu yüzden de tehlikelerle doludur.

Kervandan ayrılıp yalnız yol almaya kalkışan eşeğe o yol, yüz kere daha uzar, o derece yorulur.

O çölü yalnız olarak aşıncaya kadar kaç sopa fazla yer, kaç kere fazla nodullanır.

O eşek sana der ki: "Eşek değilsen, yola böyle yalnız düşme. Sen de bu öğüdü iyi dinle!

Yolu gözeterek tenhaca ve güzel güzel giden, şüphe yok ki dostlarla daha güzel gider."

Her peygamber, bu düz yolda mucize gösterdi, yoldaşları aradı.

Duvarların yardımı olmasa evler, ambarlar nereden meydana gelirdi?

Her duvar, birbirinden ayrı olsa tavan, havada nasıl olur da direksiz, dayaksız durur?

Allah, her cinsi eş yaratmıştır. Sonuçlar da topluluktan meydana gelmiştir. [233]

(ilk b.479, son b.523)

232 Hz. Peygamber'in, "Ben kılıçla gönderilmiş peygamberim" dediği rivayet edilmiştir.

233 Nebe Sûresi, 8. âyete işaret edilmektedir.

SEVGİLİSİNİ BEKLERKEN UYUYAKALAN ÂŞIĞIN HİKÂYESİ

Eski zamanlarda bir âşık vardı, ahdinde duran, sözünü (vaktinde yerine getiren) bir âşıktı o.

Yıllarca ay yüzlü sevgilisine bağlanmış, padişahına âdeta esir olmuştu.

Arayan, sonunda bulur; çünkü genişlik, sabırdan doğar.

Sevgilisi bir gün, "Bu gece gel" dedi, "Senin için ballar, börekler yaptım.

Falan odada gece yarısına kadar bekle; geceleyin sen çağırmadan ben gelirim."

Adam kurban kesti, ekmekler dağıttı. Beklediği ay, sisten pustan kurtulup (nihayet) görünmüştü.

O hararetli âşık geceleyin, sevgilisinin vadine ümitlenerek o odaya gelip oturdu.

Gece yarısı geçince vadinde duran sevgilisi çıkageldi.

Fakat âşığını uyuyor buldu. Yeninden bir parça kesti.

"Sen çocuksun, bunlarla oynayadur" diye cebine de birkaç tane ceviz koydu.

Âşık, geceleyin uykusundan sıçrayıp uyanınca yanı başında yenini, cebinde de cevizleri gördü.

Dedi ki: "Padişahımız, doğruluktan, vefadan ibaret. Bize ne geliyorsa bizden geliyor!"

Ey uykusuz gönül, biz bundan eminiz. Çünkü bekçi gibi dam üstünde elimizde sopa beklemekteyiz.

Cevizlerimiz, bu değirmende kırıldı, derdimize ait ne söylesen azdır.

Ey bizi kınayan, bu macerayı ne vakte dek dinleyip duracağız? Bundan böyle artık deliye az öğüt ver.

Ben artık ayrılık işvesine ait sözleri duymak istemem. Bunu sınadım; ne vakte dek sınamaya devam edeceğim?

Bu yolda coşup köpürmekten, deli dîvâne olmaktan başka ne varsa uzaklıktır, yabancılıktır.

Derhal kalk; ayağıma o zinciri vur! Çünkü ben, tedbir silsilesini yırttım gitti.

Fakat o devletli sevgilimin büklüm büklüm saçlarından başka iki yüz tane zincir getirsen kırarım.

Artık vakti geldi, soyunayım, sureti bırakayım da baştan başa can olayım!

Ey utancın, düşüncenin düşmanı gel! Ben âr ve hayâ perdesini yırttım.

Ey sarhoş arslan, bu evi yak! Âşığın evi, böyle olsun; bu daha doğru ve yerinde!

Bundan böyle bu yanışı kıble edineyim; çünkü ben mumum yandıkça aydınım.

Babacığım, bu gece uykuyu bırak! Bir gececik olsun uykusuzlar mahallesine gel de,

şu Mecnun olanlara, pervâne gibi vuslat uğrunda ölenlere bir bak!

Halkın aşk denizinde gark olan şu gemisine bak. Sanki aşkın boğazı, bir ejderha!

Niceye bir bu sarhoşlukla nazlanıp duracaksın? Her mahalle başında bunca sarhoş var.

Bu sarhoşluk, yüce bir doğan kuşuna benzer ama kutluluk mekânında ondan da yüceleri vardır.

Can çalgıcısı, insanın canına dosttur. Sarhoşun mezesi, gıdası ve kuvveti odur.

Baş gözü, dâimâ bedeni görür; can gözüyse, hünerli canı...

Allah, mülk ve saltanat sahibidir. Kendisine baş eğene, bu topraktan yaratılan dünya şöyle dursun, yüzlerce mülk, yüzlerce saltanat ihsan eder.

(ilk b.593, son b.664)

İLÂHÎ AŞK, YÜCELİK GÜNEŞİDİR

Hem âşıklık, hem tövbe, hem de sabredebilme bu, pek imkânsız bir şeydir canım efendim.

Tövbe bir kurtcağızdır, aşksa ejderhaya benzer. Tövbe, halkın sıfatıdır, aşksa Allah sıfatı.

Aşk kimseye niyazı ve ihtiyacı olmayan Allah'ın vasıflarındandır. O'ndan başkasına âşık olmak, geçici bir hevestir.

Çünkü mecâzî aşk altınlarla bezenmiş bir güzelliktir; görünüşü nurdur, fakat içi dumandır.

Nur gitti de dumanı meydana çıktı mı mecâzî aşk, derhal soğur, donar.

O güzellik, aslına gider; beden kokmuş, rüsva, kötü bir halde kalır.

Ayın nûru da aya döndü mü duvardaki aksi gider, o duvar simsiyah kesilir.

O nakış, o boya gitti mi (gittikten sonra) su ve toprak kalır. Ay olmayınca o duvar şeytan gibi bir hale düşer.

Kalp altının yüzünden yaldızı gidip o altın kendi madenine dönünce,

kepaze bakır, duman gibi kala kalır. Bu yüzden de ona âşık olanın yüzü kararır.

Gözü görenler, altın madenine aşık olurlar; aşkları her gün biraz daha artar.

Çünkü altın madenine altınlıkta ortak yoktur. Merhaba ey şüphesiz hilesiz altın madeni!

Kim kalp bir akçayı altın madenine ortak ederse asıl altın, mekansızlık madenine gitti mi,

Âşık da ızdırabından ölür, maşuk da... İkisi de âdeta suyu çekilmiş girdaptaki balığa döner.

İlâhî aşk, yücelik güneşidir. Halk da gölge gibi onun nûrunun emrindedir.

(ilk b.969, son b.983)

"ÖLMEDEN ÖNCE ÖLÜNÜZ" HADİSİNİN TEFSİRİ

Ey akıllı, fikirli er! Sevgiliyi perdesiz görmek istiyorsan ölümü seç, o perdeyi yırt.

Fakat ölür, mezara gidersinya hani, o ölümü değil! Seni değiştiren, nura götüren ölümü seç.

Toprak, altın oldu mu topraklığı kalmaz. Gam ferahlık haline geldi mi insana keder verme dikeni yok olur gider.

Mustafa (a.s.), (buyurmuştur ki): "Ey sırları arayan kişi! Diri olan bir ölü görmek istersen;

Diriler gibi şu toprak üstünde ölü olarak yürüyen, canı göklere

yücelmiş,

Yüceleri yurt edinmiş birisini görmek dilersen;

Ölümden önce bu âlemden göçmüş, akılla değil de, ancak sen de ölürsen anlayabileceğin bir hale gelmiş,

Canı, halkın canı gibi göçmemiş, bir duraktan bir durağa göçe göçe tâ son durağa kadar varmış.

Birisini, yeryüzünde bu sıfatlara bürünmüş gezip duran bir ölüyü görmek istersen,

tertemiz Ebubekir'e bak ki, o doğruluğu yüzünden mahşere varmış, haşrolmuş kişilerin ulusudur.

Bu alemde Ebubekr-i Sıddîk'a bak da haşri daha iyi tasdik et. [234]

Muhammed (a.s.) da elde bulunan, görünüp duran yüzlerce kıyametti. Çünkü o, her hakikati, her sırrı çözüp bağlama yokluğunda hallolmuş, hakiki varlığa ulaşmıştı.

Ahmed(a.s.), bu dünyaya ikinci defa doğmuştu. O, apaçık yüzlerce kıyametti.

(İşte onun için) o güzel haberler veren Peygamber, ey ulular demiştir, "Ölmeden önce ölün!"

Nitekim ben de ölmeden öldüm de bu sesi, bu şöhreti o taraftan aldım, getirdim.

Kıyamet ol da kıyameti gör. Her şeyi görmenin şartı budur.

İster nur olsun, ister karanlık. O olmadıkça, O'nu tamamıyla bilemezsin.

(ilk b.738, son b.757)

SULTAN MAHMUT VE HİNTLİ KÖLE

(Tabiatın, seni yoksullukla korkutur durur.)

Allah rahmet etsin, (Ferîdüddîn-i Attâr) şöyle hikâye etmiş; gazi padişah Sultan Mahmud'u anarak inciler delmiştir. [235]

234 Hz. Peygamber'in, "Kim yeryüzünde yürüyen bir ölüyü görmek isterse **Ebûbekir**'e baksın" meâlindeki hadisine işaret edilmektedir.

235 **Ferîdüddîn-i Attâr**, İranlı büyük mutasavvıf şairlerden biridir. Mevlâna ailesinin Belh'ten göç etmeleri esnasında Nişabur'da onlarla görüşen Attâr, küçük Celâleddin'e **Esrâr-nâme** adlı eserinin bir nüshasını hediye etmişti. 618/1221'de Moğollar tarafından şehid edilen Attâr, Mevlâna'yı etkilemiş kişilerden birisidir. Hikâyede adı geçen padişah, ünlü Gazneli hükümdarı **Sultan Mahmut**'tur.

Hint savaşında o ulu ve temiz kişi, bir köle elde etti.

Onu oğul edinip halife yaptı, tahta oturttu. Ona ordu verdi.

Hâsılı o çocuk, güzelim tahtın üstünde o büyük padişahın yanı başında otururdu.

Dâimâ yanar yakılır, ağlar dururdu. Padişah dedi ki: "Ey bahtı kutlu!

Neden ağlıyorsun? Talihin mi bozuldu? Padişahlardan üstünsün, padişahlar padişahıyla düşüp kalkmadasın.

Sen şu tahtın üstünde oturuyorsun. Vezirlerle askerler, tahtının önünde ay ve yıldızlar gibi saf saf duruyorlar."

Çocuk dedi ki: "Şundan ağlıyorum; anam memleketimizde, beni dâimâ seninle korkutur, 'Seni Arslan Mahmud'un elinde göreyim' derdi.

Babam, anamın (sözlerinden) sıkılır, "Bu ne kızgınlık, bu ne kötü dilek!

Bundan başka bir beddua bulamıyor musun da böyle kötü ve öldürücü bedduada bulunuyorsun.

Ne merhametsiz, ne taş yürekli anasın! Onu âdeta yüzlerce kılıçla kesip öldürmedesin!" diye kızar, (kendisiyle) kavga ederdi.

Ben ikisinin bu konuşmalarına şaşardım; gönlüme bir korkudur, bir derttir düşerdi.

Mahmut acaba ne cehennem adam ki derdim, helâke, felâketlere örnek olmada...

Senin korkundan titrer dururdum; keremlerinden, ağırlamalarından tamamıyla gâfildim.

Anam şimdi gelsin de beni taht üstünde görsün ey cihan padişahı!"

İşte yoksulluk da ey daralmış adam, o Mahmud'a benzer, tıpkısıdır. Tabiatın, seni yoksullukla korkutur durur.

Fakat bu yüce ve adalet sahibi Mahmud'un merhametini bilsen sonu hayır olsun, mahmud (övülmüş) olsun dersin.

Ey gönlü korkup duran, yoksulluk sana göre Mahmut'tur. Seni yoldan çıkaran tabiatını pek dinlemez.

Yoksulluğu adamakıllı avlasan, o çocuk gibi kıyamete dek ağlarsın.

Beden, insanı besleme hususunda anaya benzer ama, sana yüz düşmandan daha düşmandır.

Bedenin hasta oldu mu sana ilâç aratır; kuvvetlendi mi seni

şeytanlaştırır, bir put haline sokar.

Şu sitemlerle dopdolu olan bedeni bir zırh bil; ne kışa yarar, ne yaza.

Ayın gece sabretmesi, onu apaydın bir hale kor. Gülün dikene sabrı, onu güzel kokulu bir hale getirir.

Arslanın pislik ve kan içinde kalıp sabretmesi, onun deve yavrularıyla doymasını (sağlar).

Peygamberin münkirlere sabretmesi, onları Allah hası yapmış, sâhib-kırân etmiştir.

Kimde bir düzgün esvap görürsen bil ki onu sabretmek ve uğraşıp kazanmakla elde etmiştir.

Kimi aç, çıplak görürsen, onun bu hali, sabırsızlığına tanıktır.

Allah'la düş kalk, onun huylarıyla huylan da emanetlerin zâyi olmaktan da emin olsun, eksilmekten de.

Huyları yaratanın huyuyla huylan; peygamberlerin ahlâkını yetiştirip besleyen Allah'ın ahlâkına bürün.

(ilk b.1383, son b.1420)

GÜLMELER, AĞLAMALARDA GİZLİDİR.

(...) Kazâ ve kaderden gelen her silleye her cefaya razı olmamız gerekir.

Gönül bağdır, göz buluta benzer. Bulut ağladı mı bağ güler, neşelenir, hoş bir hale gelir.

Kıtlık yılında gülüp duran güneşin yüzünden bağlar, bahçeler ölüm haline gelir, can çekişirler.

Allah'ın "Çok ağlayın!"emrini okumuşsundur. Peki ne diye pişmiş kelle gibi sırıtıp kaldın ya! [236]

Mum gibi daima gözyaşı dökersen, onun gibi evi aydınlatmış olursun.

Ananın, babanın ekşi suratı, çocuğu her zarardan korur.

Ey sersem sersem gülüp duran! Gülmenin zevkini gördün, bir de şeker madeni (gibi olan) ağlamanın zevkini seyret!

Seni cehennem ağlatırsa onu anmak, sana cennetten hoştur.

236 Tevbe Sûresi, 82. âyete işaret edilmektedir.

Gülmeler, ağlamalarda gizlidir. Ey sâf ve temiz kişi! Defineyi yıkık yerlerde ara.

Zevk gamlardadır. Onların izini kaybetmişler, âb-ı hayâtı karanlıklara çekip götürmüşlerdir.

İbret gözünü dört aç. Sevgilinin iki gözünü de kendi gözlerine dost et.

Kur'an'dan "Onlar, işleri danışarak yaparlar" ayetini oku. Sevgiliyle dost ol; nazlanarak of deme. [237]

Dost, yolda arkadır, sığınaktır. İyice bakarsan görürsün ki yol, sevgiliden ibarettir.

Dostlara, sevdiklerine ulaştın mı sus, otur. O halkaya kendini yüzük taşı yapmaya kalkışma.

Varını yoğunu sükût diyarına çek. Nişan arıyorsan kendini nişâne yapmaya kalkışma.

Peygamber "Bil ki karanlıkta yıldızlar nasıl yol gösterirse, dostlara da elemler, sıkıntılar denizinde öyle yol gösterirler" buyurdu.

Gözünü yıldızlara dik, yol ara! Söz, bakışı bulandırır; sus, söyleme!

(ilk b.1577, son b.1596)

O ÂLEM, TUZLAYA BENZER

İşleri onaran Allah, alçaltıcıdır, yücelticidir. Bu ikisinden başka hiçbir işi yoktur.

A kişi! yerin alçalışına, göğün yücelişine bak; bu ikisi olmadıkça âlemin dönüşü olamaz.

Yerin yücelip alçalışı da bir başka çeşittir; yılın yarısında çorak bir hale gelir, yarısında yeşerir, tazeleşir.

Mihnetle dolu olan zamanın yücelip alçalması, büsbütün başka bir tarzdadır. Yirmi dört saatin yarısı gündüz olur, yarısı gece...

Zıtlarla uzlaşmış mizacın alçalışı, yücelişi de şu: Kimi vakit sağ esen olur insan, kimi vakit hastalanıp inler.

Dünyanın bütün hallerini böyle bil; kıtlık, bolluk, barış, savaş hep denemelerden meydana gelir.

Şu dünya bu iki kanatla havadadır. Canlar da bu ikisi yüzünden

237 Şûra Sûresi, 38. âyetten iktibas yapılmıştır.

korkuyla ümidi yurt edinirler.

Böylece dünya, güney yeline benzeyen yaşayışıyla, sam yeline benzeyen ölüp diriliş (arasında) yaprak gibi titrer durur.

Nihayet İsa'mızın tek renge boyayan birlik küpü yüzlerce renkli küpleri kırar.

Çünkü o âlem, tuzlaya benzer. Oraya ne düşerse renkten arınır.

Toprağa bak! Çeşit çeşit renkte bulunan insanları, mezarlarda bir renge sokmada...

Bu, görünen bedenlerin tuzlasıdır; mâna âlemine ait tuzlaysa zâten başkadır.

O mâna tuzlası, mânevîdir; ezelden ebede kadar yenilikler içindedir.

Eskilik, bu yeniliğin zıddıdır. Halbuki o âlemin yeniliği zıtsızdır, eşsizdir, sayıya da sığmaz.

Dünya, işleri onaran Hakk'ın kahır yurdudur. Kahrı seçtiysen kahır göredur!

Cebrail'le canların kıblesi Sidre'dir, karnına kul olanların kıblesi sofra.

Ârifin kıblesi vuslat nûrudur, filozoflaşan aklın kıblesi ise hayâl.

Zâhidin kıblesi ihsan sahibi Allah'tır, tamahkârın kıblesi altınla dolu torba...

Mâna gözetenlerin kıblesi sabırdır, sûrete tapanların kıblesi ise taştaki nakış...

Bâtın âleminde oturanların kıblesi, lûtuf ve ihsan sahibi Allah'tır; zâhire tapanların kıblesi ise kadın yüzü...

(ilk b.1847, son b.1900)

YERYÜZÜ, KORKUYLA DÜZENE KONULMUŞTUR

Allah, korkuyu bu âleme direk yapmıştır. Herkes can korkusuyla bir işe sarılmıştır.

Hakk'a hamdolsun ki böyle bir korkuyu mimar etmiş, onunla yeryüzünü düzene koymuştur.

Herkes iyiden, kötüden korkar; fakat hiçbir kimse yoktur ki kendi kendisinden korksun.

Şu halde hakikatte herkese hâkim olan birisi var ve o, görünmese de

duyulmasa da (insana) yakındır.

O, bir gizli yerde duyulur ama, bu evin duygularıyla duyulmaz.

Hakk'ın anlaşılacağı, duyulacağı duygu, bu cihanın duygusu değildir; o duygu, başka bir duygudur.

Hayvan duygusu, o sûretleri görseydi öküzle eşek, vaktin Bayezid'i olurdu.

Bedeni ruha mazhar eden, gemiyi Nuh'a Burak yapan,

dilerse -ey nur arayan!- geminin (huyunu) değiştirir, tûfan haline sokar onu.

Ey yoksul! Her ânın, senin için bir tûfandır, bir gemidir; seni gama, neşeye ulaştırır durur.

Gemiyle denizi görmüyorsan, bütün cüzlerindeki şu titreyişi, şu kaynaşmayı gör.

Gözler, korkunun aslını görmediğinden, insan çeşit çeşit hayallerden korkar.

Sarhoş bir herif, körün birine bir yumruk indirir; kör sanır ki kendisini deve tepti.

Çünkü o sırada, deve sesini duymuştur. Körün aynası kulaktır, göz değil!

Derken yine "Hayır, bu bir taş olmalı; belki de şu çınlayıp duran kubbeden gelmiştir" der.

Bu da değil, o da değil, öbürü de değil... Bunları, o korkuyu yaratan gösterir.

Korku ve titreyiş, mutlaka başkasındandır; kişi, hiç kendisinden korkar mı?

O filozofçuk, korkuya vehim der. O, bu dersi eğri anlamıştır.

Hakikati olmayan vehim olur mu? Hiç gönül, doğru olmayan bir yere akar mı?

Yalancı doğru olmasa, bir yalan kıvırabilir mi? İki âlemde de her yalan, doğrudan belirir.

Yalancı, doğrunun geçer akçe olduğunu görür de doğru sanırlar ümidiyle yalan söyler.

Ey yalancı, bu yalanın da doğru yüzünden geçmede. Nimete şükret de doğruyu inkâr etme!

(ilk b.2201, son b.2222)

İNSAN, YÜCELİK VASIFLARININ ÜSTURLÂBIDIR

O din hükümlerini kuran, balçığa akıl ekerken biz neredeydik?

Gökyüzünü yokluktan meydana getirdi, bu toprak döşemeyi yaydı.

Yıldızlardan kandiller yaptı, tabiatlardan kilitler ve anahtarlar...

Nice gizli, aşikâr yapıları, şu tavanla şu döşemenin içine koydu, gizledi.

İnsan, yücelik vasıflarının üsturlâbıdır. İnsanın sıfatı, O'nun âyetlerine, delillerine mazhardır.

İnsanda ne görürsen, O'nun aksidir. Irmak suyuna akseden ay gibi hani...

Üsturlâbında örümcek ağı gibi nakışlar vardır; ezel vasıfları, bunlarla anlaşılır, bilinir. (O üsturlâbın üstündeki) ankebut (örümcek), gayb göğüyle ruh güneşine ait şerhlerde bulunur, dersler verir. [238]

Bu doğruyu bulan üsturlâpla ankebut, halkın eline müneccimsiz düşmüştür.

Allah bu yıldız bilgisini peygamberlere vermiştir. Gaybı görmek için o âlemi görebilen bir göz gerek.

Asırlarca gelip geçen şu insanlar, dünya kuyusuna düşmüşlerdir. Her biri, kuyunun içinde kendi aksini görmüştür.

Güzelim, aynada çirkinliğini görünce aynaya saldırma!

Meselâ yüce yıldız, suya vurur. Sen de yıldızın aksine toprak atarsın.

Bu uğursuz yıldız, bizim kutluluğumuzu alt etmek için suya geldi dersin.

Onun yansımasını yıldız sanır, görünmesin diye üstüne toprak atar durursun.

Akis gizlenir, gayb âlemine gider. Sanırsın ki yıldız da söndü.

O uğursuz yıldız, gökyüzündedir. Başını o tarafa kaldırmak lâzım.

Hatta gönlü, mekânsızlık mekânına bağlamak gerek. Burada zuhur eden yomsuzluk, o mekânsızlık âleminin bir aksinden ibarettir.

Vergiyi Allah vergisi, ihsanı O'nun ihsanı bil. Çünkü bu aksi, beş duyu âlemiyle altı cihet alemine veren odur.

238 **Yıldızlar**ın mevkii ve özellikle güneşin doğuşu ve batışı ile zeval vaktinin saatini tayin etmek için üzerine gök küresinin haritası çizilmiş yarım daire şeklinde bir alet olan **üsturlâb**ın ortasına, ucuna fındık büyüklüğünde bir taş bağlanmış olan bir ip iliştirilir. Bu ip, âdetâ ibre vazifesini görür ve yıldızların seyri bununla gösterilir. Bu ipe **ankebût** adı verilir.

Aşağılık kimselerin ihsanı, kumdan bile fazla olsa yine sen ölürsün, o vergiler senden arda kalır.

Akis, gözde ne kadar kalabilir ki? Ey eğri gören, aslı görmeyi kendine hüner yap!

Allah, yalvarıp yakaranlara ihsanda bulundu mu onlara ihsan ettiği şeylerle beraber, uzun da bir ömür bağışlar.

Nimeti ebedîdir O'nun; nimet ettiğine de ebedîlik verir. O, ölüleri bile diriltir... O'na baş vurun!

Allah lûtfetti mi o lûtuf, can gibi sana karışır, seninle bir olur. Âdeta o sen olur, sen o olursun.

Can nedir ki ona dayanıyorsun? Mevlâ, kendi aşkıyla diriltir seni...

O'ndan aşk diriliği iste, can isteme. O rızkı dile, ekmek dileme!

Halkı su gibi arı duru bil. O suya akseden, ululuk sahibi Hakk'ın sıfatlarıdır.

Onların bilgileri, adaletleri, lûtufları akar suya aksetmiş yıldıza benzer.

Padişahlar, ilâhî saltanata mazhardır; bilgi sahipleri, ilâhî bilginin aynasıdır.

Zamanlar geçti gitti. Bu, yeni bir zaman. Ay, o ay ama su, o su değil.

Adalet, o adalet; bilgi de, o bilgi... Fakat o zamanlarda gelip geçen ümmetler geldiler, geçtiler.

Ey akıllı kişi, zamanlar, zamanların üstüne geldi; hepsi de birer birer gelip geçti. Fakat şu mânalar, hep yerinde, hep öylece durmada...

Bu arktaki su, kaç kere değişti. Fakat ayın aksiyle yıldızların aksi hep var.

Çünkü yapısı, su üstüne kurulmamış; gökyüzü sahasında onlar.

Bu sıfatlar, bil ki mâna yıldızları gibi mâna göklerindedir.

Güzeller, onun güzelliğinin aynası. Onlardaki aşk, onun istenmesinin aksi.

Bu göz kaş, bu boy pos, dâima aslına gider durur. Suya akseden hayâl, kalır mı hiç?

Bütün tasvirler, ırmak suyundaki akislerdir. Gözünü ovdun mu görürsün ki hepsi de o.

(ilk b.3134, son b.3183)

"EY YUSUF, SENİN BÂRİ GÖZÜN AÇIK!"

(...) Bu halkın hepsi de muhtaçtır; yoksulundan tut da padişahına kadar hepsi...

Yüceliklere sahip güneş dururken bir mumdan, bir mum yalımından yol bulmayı ummak;

güzelim parlak güneş meydandayken mumla kandilden aydınlık istemek!..

Fakat şüphe yok ki bizim şanımız, edebi terk etme, nimete karşı nankörlükte bulunma, hevâ ve hevesimize uymadır.

Akılların çoğu, düşünceye daldığı zaman yarasa gibi karanlığı sever.

Geceleyin yarasa, bir kurtcağız yese, o kurdu bile can güneşi, beslemiş yetiştirmiştir.

Yarasa, geceleyin o kurdu yiyip sarhoş olduysa kurt, yine güneş yüzünden canlanmıştır.

Işığı, aydınlığı meydana getiren güneş, düşmanını bile doyurmadadır.

Fakat yarasa olmayan iri doğan kuşunun açık gözü, doğru yolu görür, aydındır.

O da yarasa gibi geceleyin gelişmek istese o vakit güneş, edebe sokmak için onun kulağını çeker.

Der ki: "Tutalım o inatçı yarasanın bir illeti var, ya sana ne oldu?

Sana bir dert vereyim, seni bir zahmete sokayım da bir daha güneşten çekinmeyesin!"

Yusuf da, zindanda bulunan birisine yalvardı, yakardı.

Ondan yardım diledi, dedi ki: "Buradan çıkınca ve padişahın huzurunda işin düzelince,

o büyük zâtın huzurunda beni an, halimi söyle de beni bu hapisten kurtarın."

Sıkıntı içinde bulunan bir mahpus, nasıl olur da başka bir mahpusu kurtarabilir?

Dünyadakilerin hepsi de mahpustur, zindandadır. Şu fani dünyada ölümü bekleyip dururlar.

Pek nadirdir öyle bir adam ki bedeni zindanda, ruhu yedi kat gökte olsun.

Hâsılı Yusuf da o adamı kendisine yardımcı görmesinin cezasını

çekti, zindanda beş küsür yıl kaldı.

Şeytan, o adama, Yusuf'u anmayı unutturdu; söyleyeceği sözü aklından çıkardı.

O güzel huyludan böyle bir suç meydana geldiği için adalet sahibi Mevlâ, onu yıllarca zindanda bıraktı.

"Adalet güneşinin ne kusuru oldu ki sen, yarasa gibi karanlıklara düştün?

Denizden, buluttan ne kusur meydana geldi ki sen, kumdan seraptan yardım istiyorsun?

Halk, aklı ermeyenler, yarasa tabiatındadırlar. Onlar geçici şeylere başvururlar; kendileri gibi her şeyleri gelgeçtir. Fakat ey Yusuf, senin bari gözün açık!

Bir yarasa, karanlıklara başvurur; olmayacak şeylere müracaat eder. Fakat padişah doğanının gözüne ne oldu ki?" dedi.

Usta, bu suç yüzünden, "Bir daha çürümüş sopaya dayanma, çürük tahtaya basma" diye onu cezalandırdı.

Fakat Yusuf'u da, o mahpusluktan gönlüne bir dert gelmesin diye kendisiyle meşgul etti.

Allah, ona öyle bir ünsiyet, öyle bir sarhoşluk verdi ki gözünde ne zindan kaldı ne karanlık.

Lezzet, dışardan gelmez, içten gelir, bunu böyle bil. Köşkleri kaleleri talep etmeyi ahmaklık say!

Birisi mescid bucağında sarhoş ve neşelidir. Öbürü, bağda, bahçede suratını asar, muradına erişmez, bir zevk bulamaz.

Köşk bir şey değildir. Bedenini yık; define, yıkık yerdedir a benim beyim!

Görmüyor musun? Şarap meclisinde sarhoş, yıkılınca zevk alıyor.

Ev, nakışlarla, resimlerle süslüdür ama, yık onu, yık da defineyi bul, sonra yine yap!

Tasvir ve hayal nakışlarıyla dolu bir ev, şu resimlerle vuslat definesinin üstüne çekilmiş perdeye benzer.

Bu gönülde sûretler coşup duruyor ya! Onların hepsi, definenin ışığı, altınların parlayışı...

Su, arı durudur; fakat üstünü köpük kaplamış. Köpük, suya bir şey vurmasına mâni oluyor.

Değerli can da lâtiftir, coşkundur. Fakat insanın bedeni, onun üstüne çekilmiş bir perdedir.

Halkın dilinde söylenip duran atalar sözünü duysana: “Bize bizden gelir, her ne gelirse!”

(ilk b.3388, son b.3429)

ŞEYTAN BİLE ÂŞIK OLSA TOPU ÇELER

(Zeliha) Yusuf kendisine bakmadığı için hileye başvurup, odayı kendi resimleriyle bezemişti.

Böylece de o güzel yüzlünün, nereye bakarsa, elinde olmadan, kendisini görmesini sağlamıştı.

Gözleri aydın olanlara da, bir olan Allah, altı yönü, delillere mazhar kıldı.

Hangi canlıya, hangi bitkiye bakarlarsa baksınlar, (onların) Hakk’ın güzelliğinin bahçelerinden gıdalanmalarını diledi.

Bundan dolayı (âşıklara) “Nereye dönerseniz dönün, orada O’nun yüzü, O’nun sıfatı var” buyurdu.

Susuzluktan yanar, bir tas su içerseniz, bilin ki suda Hakk’ı görürsünüz.

Fakat âşık olmayan, suyun içinde (ancak) kendi yüzünü görür, ey gözü açık er!

Âşığın varlığı O’nda yok olursa, söyle bakalım, suda kimi görür?

Ay nasıl suya vurur, suda görünürse, gayret sahibi Allah’ın sanatıyla, âşıklar da hûri gibi güzellerin yüzlerinde O’nun güzelliğini görürler.

Hakk’ın gayreti (kıskanç olması), âşık ve sâdık kişileredir; şeytanla katıra değildir bu gayret.

Şeytan bile âşık olsa topu çeler; bir Cebrâil kesilir, şeytanlığı ölür.

Ey topluluk! Bu sözün sonu yoktur. Kendinize gelin de sakın o kaleye yüz tutmayın.

Aman hevesiniz, yolunuzu kesmesin. Sonra kötülüğe düşer, ebedî olarak kurtulamazsınız.

Tehlikeden sakınmak farzdır; bu garezsiz sözümü dinleyin.

Kurtuluş arıyorsan aklın sağlam ve keskin olması, belâ pususundan sakınmak yeğdir.

(ilk b.3638, son b.3653)

MISIR'DA DEFİNE ARAYAN BAĞDATLI MÎRASYEDİNİN HİKÂYESİ

(Allah dilerse, sapıklığı iman yolu yapar.)

Mal ve akara konmuş bir mîrasyedi vardı. Konduğu mîrasın hepsini yedi, çırçıplak kaldı.

Mîras malının zaten vefâsı yoktur. Mîrası bırakanı da muradına erdirmemiş, adam geçip gitmiş, o mal da ondan ayrılmıştır.

Mîrasa konan da o malın kadrini bilmez; çünkü kolay bulmuştur. Çok çalışıp çabalamamış, o kadar zahmete katlanmamıştır.

Sen de Allah bu canı sana bedava verdiği için canının kıymetini bilmiyorsun.

Adamın elindeki para gitti, kumaş gitti, evler de gitti. Yıkık yerlerde baykuş gibi kalakaldı.

Dedi ki: "Yârabbi! Mal mülk, ekmek, azık verdin, hepsi gitti. Ya lûtfet, bir geçim ver, yahut da ölümümü yolla.

Gönlünden her şey boşalınca, "Yârabbi, yârabbi!" demeye, "Rabbim beni kurtar, bana yardım et" diye (yalvarmaya) başladı.

Nice ihlâs sahibi kimse vardır ki ağlar, sızlar, dua eder. Duasındaki ihlâs dumanı da göğe kadar gider.

Suçluların sızlanmasından bir öd ağacı kokusu, bu güzelim gök kubbenin tâ yücelerine kadar varır.

Bunun üzerine melekler, Allah'a sızlanmaya başlarlar: "Ey her duayı kabul eden, ey sığınılan Allah!

Mümin kulun yalvarmada. Onun senden başka dayanağı yok.

Sen yabancılara bile ihsanda bulunursun. Her (istek) sahibi, dileğini senden diler."

Cenâb-ı Hak buyurur ki: "Bu, onu horlamak için değildir. Ona geç ihsanda bulunmam, onun faydasınadır.

İhtiyacı onu gafletten ayılttı, bana çevirdi; saçından tuttu, çeke çeke benim tarafıma getirdi.

Dileğini verirsem yine döner, o oyuncağa kapılır, gaflete gark olur gider.

Gerçi 'Ey sığınılan, ey düşkünlere yardım eden Allah!' diye gönlü kırık, perişan bir halde ağlayıp sızlanmada ama, bırak ağlasın sızlasın.

Bana onun sesi hoş gelmede.. O 'yârabbi' demesi, sırlarını söylemesi, hoşuma gidiyor."

İşte müminlerin, iyiden, kötüden bir murada hemencecik nail olamamaları, iyice bil ki bu yüzdendir.

Zaten rahmetler saçan bu kapıyı kim dövdü de ona yüzlerce baharla icabet edilmedi?

(O adam) bir rüya gördü; gâipten bir ses ona dedi ki: "Sen, Mısır'da zengin olacaksın.

Yürü, Mısır'a git. İşin orada düzelecek. Allah, niyazını kabul etti. O, ricaları kabul edendir.

Falan yerde büyük bir define var. Onun için tâ Mısır'a kadar gitmen gerek.

Adam Bağdat'tan kalkıp tâ Mısır'a kadar gitti. Mısır'ı görünce sırtı kaşındı (umudu ve iştahı arttı).

Oraya kadar gitti ama, az çok, geçinecek hiçbir parası pulu kalmamıştı. Halktan dilenmeye niyet etti.

Dedi ki: "Geceleyin usul usul çıkarım; karanlıkta görülmem o şekilde dilenirim."

Bu düşünceyle dışarı çıkıp mahallelere düştü; o tarafa, bu tarafa gidip gelmeye başladı.

(Derken) ansızın adamı sokakta, bekçi yakaladı. Açlıktan safrası kabarmış olan zavallıyı yumruklamaya, sopayla dövmeye başladı.

(Meğer) o karanlık gecelerde halk, hırsızlardan çok zarar görmüş;

Halife, "Geceleyin kimi sokaklarda dolaşıyor görürseniz benim adamlarımdan, akrabalarımdan bile olsa yakalayıp elini kesin" demişti.

İşte bekçi, o adamı böyle bir zamanda yakalamış, ona adamakıllı sopa atmış, kendisini yara bere içinde (bırakmıştı).

O yoksul, "Vurma, doğruyu söyleyeceğim" diye bar bar bağırmaya başladı.

Bekçi dedi ki: "Peki, (sana) mühlet verdim, söyle. Neden geceleyin sokağa çıktın?

Sen buralı değilsin, yabancısın, belli... Doğru söyle, ne düzen peşindesin bakalım?"

(Adam), "Ben ne hırsızım ne zâlim. Ben Mısır'ın yabancısıyım; Bağdatlıyım" dedi.

Rüyasını, o define işini söyledi; bekçi onun doğru söylediğine inandı.

(Adamın) yemininden doğruluk kokusu aldı. Sözünden, içinin çöreotu gibi yandığı anlaşılıyordu.

Gönül, susuzun suyla harâretini teskin etmesi gibi, doğru sözden huzur ve sükûn bulur.

Bekçi, "Evet, sen ne hırsızsın, ne kötü bir adam. İyi adamsın ama, aptal ve ahmaksın.

Bir rüyaya inanmış, bir hayale kapılmış, bu kadar yol aşıp buralara kadar gelmişsin. Aklın yok mu senin? Ben, yıllardır hep Bağdat'ta bir define var;

filan yerde, filan mahallede gömülüdür diye (rüyada) görürüm" der demez adam kendine geldi. Çünkü bekçi, kendisinin mahallesini söylüyordu.

Bekçi sözüne devam etti: "Yürü derler, filanın evinde o define..." Adam büsbütün ayıldı. Çünkü o düşman, kendisinin evini ve adını söylemekteydi.

Bekçi diyordu ki: "Ben defalarca bu rüyayı gördüm. Bağdat'ta böyle bir define var dediler de,

bu hayâle kapılıp yerimden bile kıpırdamadım. Sense hiç usanmadan bir rüyaya kapılıp buralara kadar geliyorsun!"

Adam kendi kendine, "Define evimdeymiş de neden orada yoksul oturmuşum, feryâd etmişim?

Definenin başında yoksulluktan ölmüşüm meğer! Ne kadar da gaflet içindeymişim, ne kadar da perde ardındaymışım" dedi.

Bu müjdeden sarhoş oldu, derdi kalmadı. Dilsiz dudaksız yüz binlerce hamd okudu.

Adam, Allah'a secdeler, rükûlar ederek, hamdlerde, şükürlerde bulunarak Mısır'dan ta Bağdat'a döndü.

Nihayet evine geldi, defineyi buldu. İşi, Hakk'ın lûtfuyla düzene girdi.

Allah, sapıklığı iman yolu yapar; eğri gidişi, ihsan mahsûlünün devşirme çağı kılar.

Bu sûretle de hiçbir ihsan sahibinin korkudan emin olmamasını, hiçbir hâinin de ümitsiz kalmamasını sağlar.

(ilk b.4206, son b.4343)

BÂKÎ RENK, ANCAK ALLAH'IN RENGİDİR

Yeşilliklerden, çiçeklerden meydana gelen bahçe bir an içindir. Fakat akıldan meydana gelen gül bahçesi, dâimî olarak yeşildir, güzeldir.

Topraktan biten güller, mahvolur gider. Gönülden biten güller ise kalıcıdır ve ne hoştur!

Senin hırsın tanedir, yedi başlı ejderha gibi olan cehennemse tuzak...

Tuzağı kır, ağı yırt, taneyi yak. Bu eve yeni kapılar aç!

Mademki -ey yoksul erkek- âşık değilsin; bir dağ gibi haberin olmadan ses verip durursun.

Dağ kendiliğinden ses verir mi hiç? Ey inanılır adam! O ses, başkasının sesinin yankısıdır.

Bir sevinç hayaliyle ne vakte dek oyalanıp duracaksın? Çalış da bu sevinç, tahakkuk etsin.

Sözün, senin halin olursa kendi kanatlarınla uçar gezersin.

Ok da başkasının kanadıyla av tutar. O yüzden, kuş etinden nasibi yoktur onun...

Vahiyden olmayan söz, hevâ ve hevestendir. Topraktan yaratılanlar gibi havaya, zerre zerre dağılır, biter.

Eğer bu söz, sana yanlış görünürse "Ve'n-Necmi" sûresinin evvelinden birkaç satır okuyuver.

Bize bu âlem, boğaz gibi dar gelmede. Keşke boğaz ve ağız, toprak yeseydi!

Zaten bu ağız toprak yer. Fakat renklerle bezenmiş, çeşitli sûretlere girmiş toprağı yer.

Oğul, bu kebap, bu şarap, bu şeker, bezenmiş, boyanmış topraktır!

Onları, yedin de onlar et ve deri oldu mu et rengine girerler; fakat onların aslı topraktır.

Ama yine de topraktır onlar. Bir avuç toprağı diker, söker, şekillere sokar; sonra da tutar, hepsini toprak eder yine.

Hintli, Kıpçak, Rûmî, Habeşî... Hepsi de mezarlarında hoş bir halde aynı renktedirler.

Bunu gör de bil ki bütün o renklerin, o bezentilerin hepsi de yüz örtüsü, düzen, iğreti (şeyler)...

Bâkî renk, ancak Allah'ın rengidir. Ondan başka renkler, bil ki çan

gibi iğreti ve takmadır.

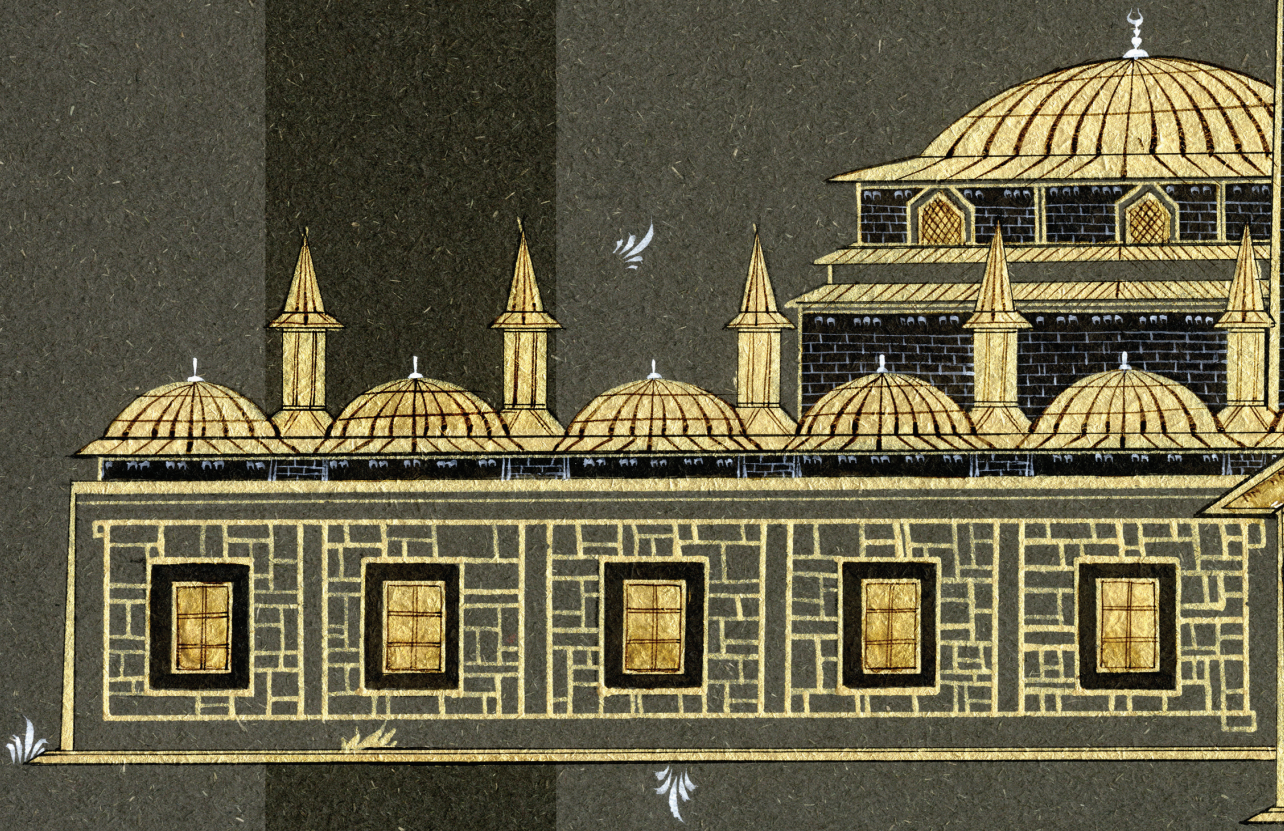
İbadet edenlerdeki doğruluk, takvâ ve yakîn rengi, ebediyen bâkîdir.

Şüphe, küfran ve nifak rengi de âsîler için ebedîdir.

Doğruların güzel yüzlerindeki nur, bedenleri yok olsa da kıyamet gününe kadar kalır.

(ilk b.4649, son b.4715)

2.

KİTAP

Ey âşıkân ey âşıkân imrûz mâîm u şumâ
Üftâde der gark-âbeî tâ hod ki dâned âşinâ

SAR BİZİ DALGALARINLA

Ey sâkiler, ey sâkiler! Bugün bir biz varız, bir de siz varsınız. Bir boğucu suya düşmüşüz; hele bakalım, kim yüzme biliyor?

Dünyayı sel kaplasa, her dalga deve kadar büyük olsa, suda yüzen kuşlara ne gam! Gökyüzünde uçan kuş, tutar da bunu düşünür mü?

Yüzümüz şükürle parıl parıl parlamada, denizin dalgalarına karışmışız; hani balık gibi. Balığa da deniz, tufan can verir, canına canlar katar.

Ey şeyh, bize bir peştemal ver. Ey su, dalgalan, sar bizi dalgalarınla! Ey İmranoğlu Mûsa, gel de asânı vur denize!

Bu şarap, her başta bir başka sevda yaratmada; fakat o sâkinin sevdası yeter, geri kalanın hepsi sizin olsun.

Dünyayı Tur Dağı bil, biz de Mûsa gibi tecelli istiyoruz; her an Hakk'ın tecellisi gelmede, her an dağı yarıp parçalamada. [239]

Bir an olur, yeşerir; bir an gelir, bembeyaz olur, berraklaşır, güzelleşir. Bir an inci olur; bir an lâl, kehribar kesilir.

Ey bağ sahibi, ey bağcı, neden bize sarılıyor, neden bizi bırakmıyorsun? Biz senin üzümünü yediysek sen de bizim sarığımızı aldın ya!

(F.14;G. I, 17)

239 Bkz. n.8

Ey fasl-ı bâ-bârân-i mâ ber rîz ber yârân-i mâ
Çün eşki gam-hârân-i mâ der hicr-i dil-dârân-i mâ

BULUTUN AĞLAYIŞINA BAK

Ey yağmur mevsimimiz! Sevgililerimizin ayrılığıyla ağlayan gamlı âşıklarımız gibi dostlarımıza yağdır yağmurunu.

Ey bulutun gözleri! Şu gözyaşlarını tulumlardan boşaltırcasına dök; çünkü sen de bizim ay yüzlülerimizi kıskanmadasın.

Şu bulutun ağlayışına bak, o bahçenin gülüşünü seyret. Artık hastalarınız, babalarının ağlayışından, yalvarışından kurtuldular, iyileştiler.

Şu bol bol yağmur yağdıran bulut, dudakları kurumuş, susuz dostlarımıza lütfedilen Hak vergisine benziyor; o koca tası da rintlerimize sunan, yine O. [240]

Düzenbaz güzellerimizin yüzünden azıksız kalan yeryüzüyle toprağı bu azıksızlıktan kurtarmak için gökyüzü inciler saçıyor.

Şu bulut Yakup sanki, yeşillikteki gülü de Yusuf say. Gözyaşları döken bulutlarımız yüzünden Yusufların yüzleri gülüyor.

Bir katresi inci olur, bir katresi nergis; böylece toprakta biten otlarla geçinenlerimizin elleri malla, nimetle dolar. [241]

Yum ağzını sedef gibi, sarhoşluğu çıkarma safın önüne; sokma meydana da aklı başında erlerimiz, gayb âleminden yine gelsinler bu yana.

(F.30;G. I, 19)

240 Rind, kalender, hoşgörü sahibi, yerleşik toplumsal kurallara uymayan, sarhoş kimse demektir. Tasavvufî edebiyatta dürüst, görünüşü pejmürde, içi aydın ârifi temsil eder.

241 Bkz. n.6

Ey dil çi endîşîdeî der özr-i ân taksîrhâ
Zân sûy-i û çendân vefâ zin sûy-i tu çendîn cefâ

ONUN ELİNDE BİR MÜHRE GİBİSİN

A gönül, o kusurlara karşılık özür dilemek için neler düşünmüşsün? Ondan bunca vefalar gelmede, sendense bunca cefalar.

Ondan bunca keremler, sendense aykırı, ileri geri işler. Ondan bunca nimetler, sendense bunca hata.

Senden bunca haset, bunca kötü düşünce, kötü sanı; Ondansa bunca ihsan, bunca lütuf, bunca vergi.

Bunca ihsan niçin? Acı canın tatlılaşsın, güzelleşsin diye. Bunca kendine çekiş neden? Erenlere ulaşsın, onlara katılsın diye.

Kötülüğe pişman oluyor, Allah demeye başlıyorsun ya; işte o zaman seni belâdan kurtarmak için kendisine çeken O.

Yaptığın suç yüzünden korkuyorsun, kurtulmaya çareler soruyorsun ya, o anda seni korkutanı ne diye kendinde görmezsin?

Senin gözünü bağladıysa elinde bir mühre gibisin, kâh yuvarlar seni, havaya atıp atıp eğlenir. [242]

Kâh yaratılışına, tabiatına bırakır; gümüş, altın, kadın sevdasına düşersin; kâh da olur, canına Mustafâ(a.s.)'nın hayâl ışığını saçar, aydınlanırsın.

Bu yana çeker, iyi adamlara katar; o yana çeker, kötülere ulaştırır. Şu girdaplardan ya geçirir gemiyi, ya da girdaba atar, kırar dağıtır.

Gizli gizli o kadar dua et, geceleri o kadar ağla, inle ki sonunda yedi kat göğün kulağına bir sestir, gelsin.

(F.3;G. I, 20-21)

242 Mühre, eskiden kâğıtları düzeltmek, pürüzlerini gidermek için kullanılan bir çeşit yuvarlak cam küredir.

Bi'nşisteem men ber deret tâ bûk ber cûşed vefâ
Bâşed ki bi'gşâyî derî gûyî ki ber hîz ender â

TEK SENİN AŞKIN EBEDİ OLSUN

Vefa ve mürüvvetin coşar da belki bir kapı açarsın, kalk gel dersin ümidiyle kapında oturmuşum.

Ey güzel yüzünde daima yüzlerce lütuf, yüzlerce merhamet nûru parlayan güzel! Canım kapında, senden gelen misk kokularına, amber kokularına gark olmuşum.

Sarhoşuz biz, başımız dönmede, başkalarının işleriyle alış verişimiz yok. Dünya altüst olsa yine umurumuzda değil; tek senin aşkın ebedi olsun.

Aşkın el çırpmada, yüzlerce başka başka âlemler yaratmada; boşluktan, göklerden dışarı yüzlerce yepyeni asırlar meydana getirmede.

Ey gül gibi gülen aşk, ey akl-ı küll gibi güzel bakış; ey "hel etâ" meydanının eşsiz binicisi, güneşi tut, koy çuvala! [243]

Bir uyanık can bulursam eteğine yapışacağım, himmet isteyeceğim. Ah, keşke uyuyabilseydim de rüyada yüzünü gösterseydin.

Bir sel var, hayran hayran akıp gidiyor; bir sel var, yolunu yitirmiş. O, hamdolsun Allah'a demede; bu, ah edip "lâ havle" okumada.

Ey bir güneş gibi doğup yok yoksul kişilere aşık olan! Lütfet, bâri kullarına bir ihsanda bulun, bir kerem et.

Bu paramparça gönlü bir güzelce sarhoş et, dağıt gitsin. Dağıt da dün kaybettiğini bâri şimdi bulsun.

(F.7;G. I, 35)

243 Akl-ı Küll için bkz. n.55; "hel etâ" İnsanın yaratılışını anlatan İnsan Suresi'nin ilk ayetinden iktibastır.

İmrûz handânîm ü hoş kâ'n baht-i handân mî resed
Sultân-i sultânân-i mâ ez sûy-i meydân mî resed

CAN GİBİ GİZLİCE GİDİYORUM

Bugün gülüyoruz, hoşuz; çünkü o gülen baht geliyor. Geliyor padişahlar padişahı güzelimiz, meydandan.

Bugün bozacağım tövbemi, kırıp atacağım perhizi; çünkü (Hz. Yakub'un ülkesi) Kenan'dan gözlerimin Yusuf'u geliyor.

Sarhoş bir halde, salına salına gidiyorum; can gibi gizlice gidiyorum o padişahın gelmekte olduğu tarafa; sora sora, araya araya gidiyorum.

Devlet sarayı yapıldı, göğün sarayı çözüldü, düşe kalka gitmede; çünkü sarhoşlar meclisinden geliyor.

Buyruğumuza uy ey oğul, bize karşı vefakâr ol ey oğul, veresiyeyi bırak ey oğul! Bak bugün emir gelmede, buyruk gelmede.

Gök gibi nurlan, gül bahçesi gibi yeşer, geliş; balıklar gibi yüzmeye bak, o uçsuz bucaksız deniz geliyor.

Aklını başına al ey oğul, aklını başına al! Bana bakma, kendine bak; çünkü safran kokusu, söz söyleyeni güldürür durur.

Yine geldin, yine el çırpmadasın, yine böylece evleri yıkacaksın; çünkü yıkık yerlere parıl parıl parlayan güneş gelmede.

A eve kapanan! Sen gölgede yetişmişsin, yürü çık dışarı; çünkü taş bile güneşin tesiriyle Bedahşan lâli olmada. [244]

Kâh kanlıdır, kâh kan içmede; bazı bazı da hastalara çare bulmada, derman vermede; hele bu çaresize dermanın ta kendisi; çünkü onların yanından geliyor.

Bugün sarhoşları ara, gizli şeyleri gör, ayıbımı görüp söyleme; çünkü onun yüzünden öylesine sarhoşum ki harflerim ağzımdan darmadağınık çıkıyor.

(F.530;G. I, 61)

244 Bkz. n.64

Ey âşıkân ey âşıkân peymâne râ gum kerdeem
Z'ân mey ki der peymânehâ ender ne-gunced hordeem

"MİN LEDÜN" ŞARABINDAN SARHOŞUM

Ey âşıklar, ey âşıklar! Kadehi kaybettim; kadehlere sığmayan o şarabı içtim.

"Min ledün" şarabından sarhoşum; hadi yürü, beni muhtesibe gammazla; o şaraptan sana tadımlık getirmiştim, muhtesibe de. [245]

A ekmek isteyen, bir bana bak! And olsun sarhoşum ben, hiçbir şeyden haberim yok; fakat ne küpün çevresinde döndüm dolaştım, ne üzüm cibresi sıktım.

Sarhoşum ama onun yüzünden sarhoşum; batmışım ama onun ırmağına batmışım. Onun şekeriyle, onun gül bahçesinde gülbeşekere dönmüşüm.

Bir gün olur da yüzünün aksi, sararmış yüzüme vururs yüzüm, Rum ülkesindeki güzellerin yüzleri gibi parlar, ay kesilir; zencilikten kurtulurum.

Şarap kadehine sarıldım, düşüncenin kanını döktüm, sevgilimle birleştim; fakat sen görmezsin, perdenin ardındayım ben.

Düşünceyi astım, çünkü düşünce adama ayıklık veriyor. Bezmişim düşünceden; zaten de düşünce yüzünden perişan olmuşum ben.

Devran, benim devranım şimdi; kâinat bana hayran, seyranım mekânsızlık âleminde, hakikat kağanından buyruk getirmişim.

Bir başka can var bedenimde, başka bir maden var canımda. Güzelliğimde bir başka alım var, izini izledim onun, ulaştım ona.

Vakit daraldı bana, yürü yürü, yola çıkma saati geldi dersen derim ki sen bu sözü diri olana söyle; ben canımı Hakk'a ısmarlamışım, çoktan ölüp gitmişim ben.

Sus, bülbül doğana dedi ki neden susuyorsun? Doğan, sen bakma sustuğuma dedi, padişah av avlarken tam yüz ere bedelim ben.

(F.1371;G. I, 95)

245 "Min ledün", Kehf Suresi, 65.ayetten iktibastır. Bkz. n.23. Muhtesib, bugünkü polis veya belediye zabıtası görevini yapan memurdur.

Ey bâ men u pinhân çü dil ez dil selâmet mî konem
Tu Ka'beî her câ revem kasd-i makâmet mî konem

AKILDA DA SEN VARSIN GÖNÜLDE DE

Ey gönül gibi hem benimle beraber olan, hem benden gizlenen! Esenlik sana; sen Kâbe'sin. Nereye gidersem gideyim, sana yönelirim, sana varmak isterim ben.

Nerede olursan ol, her yerde hâzır ve nâzırsın, uzaktan bize bakar durursun; adını andım mı gece bile olsa ev aydınlanır.

Kâh alıştırılmış doğan gibi elinin üstünde kanat çırparım, kâh güvercin gibi kanadımı çırparak dalına konmaya gelirim.

Gaipsen niçin her an gönlümü incitip durursun; hazırsan ben ne diye gönlümde tuzak kurarım sana?

Beden bakımından uzaksın ama gönlümde gönlüne açılmış bir pencere var. O pencereden ay gibi hırsızlamacasına sana haber gönderir dururum.

Ey bizden uzak güneş, ışığını bize yolluyorsun! Ey senden ayrılan her kişinin canı! Canımı sana kul, köle etmedeyim.

Gönül aynamı şuracıkta seninle cilâlamaktayım; kulağımı senin lütfedip söylediğin o güzelim sözleri toplayan bir defter haline getirmedeyim.

A gönül, bu macerada o dilber sana diyordu ki senden birşey eksilse bile ben tamamlarım onu.

Kâh seni elif gibi dümdüz bir hale getiririm, kâh çeşitli harfler gibi eğri büğrü yaparım. Bir lahza pişkin, olgun bir hale gelmedesin, bir lâhza ham bir hale sokmadayım seni.

Yıllarca yol alsan yine de mühre gibi elimdesin; kendine râm ettiğin şeyden dolayı seni sevdiren, sana neşe veren de benim.

Ey padişah Hüsâmeddin Hasan! Sevgilime de ki "canı, senin kılıcın için bir marifet kını haline getiriyorum ben."

(F.1377;G. I, 96)

Âmed behârân dûstem menzil suy-i bustân konîm
Gird-i garîbân-ı çemen hîzîd tâ cevlân konîm

AŞK DAVULUNUN DÖVÜLDÜĞÜ YER

Bahar geldi dostlar, bahçede konaklayalım! Kalkın da yeşillik gariplerinin başlarına dizilelim.

Arılar gibi çiçekten çiçeğe uçalım bugün; uçalım da şu dünya kovanının altı bucağını da mamur bir hale getirelim.

Bu kaleden bir elçi geldi de davulu gizli dövme diye buyruk verdi. Biz de aşk davulunun dövüldüğü yeri naralarımızla yıkalım artık.

Gökyüzünden gelen sesi duy: Kalkın ey deliler. Canım feda olsun âşıklara, bugün saçalım canlarımızı.

Zincirleri koparalım, her birimiz bir demirci; demircilerin kerpeteni gibi ateş yakılan yere gidelim.

Gönül ateşini, demircilerin ocağı gibi körükleyelim de bu nefesle demir yüreklileri fermanımıza râm edelim.

Şu âleme bir ateştir salalım, şu gökyüzünü birbirine katalım, şu ayak direyen aklı fırıl fırıl döndürelim de kendimiz gibi başı dönmüş bir hale getirelim.

Başsız ayaksız bir topuz; kâh meydanın ucundayız, kâh başında; başımıza buyruk olmak nerede; biz neredeyiz? Nasıl olur, dileriz de şunu yaparız, isteriz de onu başarırız?

Hayır hayır! Biz tıpkı padişahın elinde dönüp duran bir çevgeniz; yüz binlerce topu padişahın ayak ucuna yuvarlamaktayız.

Susalım, susmak da delilikle aynı hamurdandır; şu akıl denilen nesne, öylesine bir ateştir ki onu pamuğa sarıp gizliyoruz biz.

(F.1370;G. I, 104)

Bâz âmedem çün îd-i nev tâ kufl-i zindân bi'şkenem
V'în çarh-ı merdum-hâr râ çengâl u dendân bi'şkenem

ZİNDANIN KAPISINI KIRMAYA GELDİM

Yine yeni bir bayram gibi gelip çattım. Zindanın kapısını kırmaya, insanları yiyip sömüren şu feleğin dişlerini dökmeye geldim ben.

Topraktakilerin kanlarını içen şu susuz yedi yıldızın sularını ateşe yakmaya, yellerini yatıştırıp söndürmeye geldim ben.

Evveline evvel olmayan padişahın katından bir doğan gibi uçtum; dudu kuşunu yiyen puhuyu yıkık bucağında parçalamaya geldim ben.

Tâ başlangıçta padişaha can vermeyi ahdettim; ahdimden peymanımdan dönersem canın beli kırılsın.

Bir iki günceğiz âsilerin bağlarını, bahçelerini yeşermiş görürsen gam yeme; gizli bir yoldan onların köklerini sökeceğim ben.

Cevirden, cefadan başka bir nesneyi, yahut namert zalimden başkasını kırıp dökmem ben; zerre kadar tadı tuzu olanı kırar dökersem kâfir olayım.

Meclisinde oturdum; lütfu gibi işe sarılmasını da gördüm, şeytanın bacağını kırmak için yolunda ücretli bir amele oldum.

Padişahın eline düşünce bir habbeyken maden kesildim; öylesine ağırlaştım ki şunu iyi bil, beni teraziye koysan kefesini kırarım.

Benim gibi sarhoş olmuş, yerlere yıkılmış birini nasıl evine alıyorsun? Şu kadarcık olsun bilmez misin ki ben şunu kırarım, onu dökerim.

Kerem sofrasını yaymışsın, beni de kendine konuk etmişsin; iş böyleyken ekmeği tutar, bir ucundan bir parçacık koparırsam ne diye kulağımı burarsın?

Ey canımın içinden bana şiirler söyleten! Ağzımı yumar, susarsam korkarım buyruğuna uymamış olurum.

(F.1375;G. I, 105)

Ey âşıkân ey âşıkân hengâm-i kûçest ez cihân
Der gûş-i cânem mî resed tabl-ı rahîl ez âsmân

TOPRAKTIN, GÖNÜL OLDUN

A âşıklar, a âşıklar! Dünyadan göçme vakti geldi çattı; göç davulunun sesi geliyor can kulağıma.

İşte şimdicek kervan başı kalkmış, katarları düzüp koşmuş, bizden helâllik dilemiş; ne diye uyumuşsunuz siz ey kervan halkı?

Bu önden, artdan gelen sesler, göç sesleridir, develerin boyunlarındaki çan sesleri; can da, soluk da her an mekânsızlık aleminde belirmektedir.

Şu başaşağı dönmüş kandillerin ışığından, şu masmavi perdelerin ardından, gizli şeyleri açığa vurmak için, bölük bölük şaşılacak halk gelmede.

Şu dolap gibi dönüp duran gökyüzünden, bir ağır uykudur, seni bastırmış; feryat şu pek tez geçen ömürden, sakın şu ağır uykudan!

Her yanda mum, meşale; her yanda ses, iş güç... Çünkü bu gece dünya gebe kaldı, ebedi dünya doğuyor.

Sen topraktın, gönül oldun. Bilgisizdin akıllandın. Seni bu çeşit çekip buraya getiren, yine çekip sürüyerek oraya götürür.

Onun bu çekişleri bile, onun hoşa gitmeyen şeyleri bile hoştur, tatlıdır; ateşleri sudur onun, yüzünü asma ona.

Onun işi, gönüllerde oturmaktır, kârı tövbe bozdurmaktır; onun sayıya sığmaz düzenlerinden zerrelerin bile gönülleri tir tir titremede.

Bende bir başkası var da bu öfkeler ondan gelmede; su yakarsa bil ki ateştendir, ateşte ısınmış kaynamıştır da ondan.

Elimde taş yok, kimseyle savaşım yok benim, kimseyle kavga etmiyorum; çünkü gül bahçesi gibi hoşum ben.

(F.1789;G. I, 119)

Ger bâğ ez û vâkıf budî ez şâh-ı ter hûn âmedî
Ver akl ez û âgeh budî ez çeşm-i Ceyhûn âmedî

GÖNLE VURAN GÜZELLİK

Bahçe onu bilseydi terü taze dalından kan damlardı. Akıl onu anlasaydı gözünden ırmaklar coşardı.

O ay parçası güzel, bir gün, gün değirmisinden baş çıkarıp görünseydi havada, zerre zerre Mecnunlar, Leylâlar belirirdi.

Onun akıl defineleri bir bucakta aşağılık bir yere aksetseydi, o yıkık yerin her yanında yüzlerce Kârun hazinesi meydana gelirdi. [246]

Gönle vuran güzellik göze de görünseydi, her elini yüzünü yumıyan kirli kişi Şeyh Zünnun kesilirdi. [247]

Ey bakınıp duran tâcir, ne vakte dek bakıp kalacaksın? Sevgiliyi elde etmek ucuz olsaydı bu bakışla sevgili meydana çıkardı elbet.

Yeni bir konuk geldi ama şu nimetler bütün dünyaya yeter, hatta dünyadakiler daha fazla olsaydı nimetler de daha fazla gelirdi.

(F.2427;G. I, 208)

246 Karun, Musa Peygamber zamanındaki meşhur bir zenginidir. Zekat vermediği için Allah tarafından hazinesiyle birlikte yere batırılmıştır.

247 Zünnûn-i Mısrî (öl.1455), meşhur sûfilerdendir. Mısır halkı, bu zatı zındıklıkla itham ederek ülkelerinden sürmüşlerdir. Mevlâna, Mesnevi'nin ikinci cildinde ondan bahseder.

Ez sîne pâk kerdem efkâr-ı felsefî râ
Der dîde cây kerdem eşkâl-i Yûsufî râ

VARLIKLARIN ASLI

Felsefenin verdiği inkârı gönlümden sürdüm, çıkardım; gönlümü yıkadım, arıttım; gözümde de, Yusuf'a ait şekillere yer verdim.

Görülmemiş, eşsiz bir güzel gerek ki dille övülmesi mümkün olmasın; böylece de tertemiz Adem'e secde etmek doğru olsun.

Bir Tûr, ama nasıl Tûr? Bir nur, ama nasıl nur? Her lahza yüzlerce sönmüş ışığa nur bağışlasın, yaksın yandırsın onları.

Güneş doğunca her zerre meydana çıkar, yüz gösterir; fakat gizli zerrelerin meydana çıkması için de bir başka nur gerek.

Varlıkların aslı O; cömertlikler denizi O; nasıl da olmayacak şeyleri avlamada O!

(F.187;G. I, 227)

Goftâ ki kîst ber der goftem kemîn gulâmet
Goftâ çi kâr dârî goftem mehâ selâmet

YÜZLERCE KEREM YÜZLERCE LÜTUF

Kimdir kapıdaki dedi; kul et dedim, kölen olayım senin. Ne işin var dedi; a ay yüzlüm dedim, sana selâm vermek isterim.

Ne vakte dek duracaksın dedi; beni çağırıncaya dek dedim. Ne vakte dek coşacaksın dedi; kıyamet kopuncaya dek dedim.

Aşk davasına girdim antlar içtim; aşk yüzünden malımı, mülkümü, adımı sanımı yitirdim diye yeminler ettim.

Dâvaya tanık ister hakim dedi; tanığım gözyaşı dedim, yüzümün sarılığı da dâvamın doğruluğuna delil.

Dedi ki tanığın tanıklığı makbul değil; gözüne gelince: O zaten edepli, terbiyeli değil ki, kötülüklere bulanmış biri. Adaletinin yüceliğine andolsun ki dedim, ikisi de âdildir, ikisi de suçsuz.

Gelirken dedi, kimdi yoldaşın? Hayalin dedim, padişahım, hayalin! Peki dedi, kim çağırdı buraya seni? Kadehinin kokusu dedim.

Ne niyettesin dedi; vefa etmek, dostluk etmek isterim dedim. Benden ne istersin dedi; herkese, herşeye gösterdiğin lütfu isterim dedim.

Neresi daha güzel, neresi daha hoş diye sordu; kayserin köşkü dedim. Ne gördün orada dedi; yüzlerce kerem dedim, yüzlerce lütuf.

Yol neden bomboş dedi; yol kesenin korkusundan dedim. Kimdir yol kesen dedi; şu kınanma, yerilme dedim.

Emin yer neresi dedi; zâhitlik, çekinmek dedim. Zâhitlik dediğin nedir dedi; esenlik yolu dedim.

Âfet nerede diye sordu; aşkının civarında dedim. Orada ne âlemdesin sen dedi; dosdoğruyum dedim.

Sus, eğer onun esprilerini söylersem kendinden geçersin ve ne kapı kalır, ne damın!

(F.436;G. I, 243)

Her cevr k'ez tu âyed ber hod nihem garâmet
Cürm-i tu-râ vu hod râ ber hod nihem temâmet

SENDEN GELEN CEFALAR ESENLİKTİR CANA

Senden gelen her cefayı canıma minnet bilirim; senin suçunu da kabul ederim, boynuma alırım, kendi suçumu da.

Ay yüzlü güzel, senden yüzlerce cefa gelse o cefalar, ağır kumaşlardan biçilmiş elbiselerdir bedene, esenliktir cana sanki.

Âlemde herkesin senden bir nasibi var, benim nasibim de aşkın. Ne de güzel ettin de bana onu lütfettin sen.

Şarabının lezzetinden kâh kadeh sarhoş olmadadır, kadehindeki lezzet yüzünden kâh şarap coşup köpürmededir.

Yüzünü görür görmez mana secdeye kapanmada, sözünü duyar duymaz her harf oynamaya başlamadadır.

Âşık, fazla sarhoş olunca kınanmaya başlar; çünkü şarabın mezesi kınanmadan başka bir şey olamaz.

(F.437;G. I, 245)

Ger sâatî bi-burrî z'endîşehâ çi bâşed
Gavtî horî çü mâhî der bahr-i mâ çi bâşed

BİZ DEVLET KEHRİBARIYIZ

Bir an olsun düşüncelerden vazgeçsen ne olur? Balık gibi bizim denizimize dalsan, orada dalgalar yutsan ne çıkar?

Düşüncelerinden uyur, onlardan vazgeçersen Ashâb-ı Kehf'ten sayılırsın, düşüncelerden mukaddes, münezzeh bir nur kesilirsin; ne olur bu hale gelsen! [248]

Sen bir saman çöpüsün, bizse devlet kehribarıyız; şu samanlıktan sıyrılıp kehribara dönsen ne olur ki.

Artık bu sefer toprak olacağım diye yüz kere ahdettin. Bir kerecik de ahdinde dursan ne çıkar yani.

Sen gizli bir incisin ama şu samanlıkta toprak rengini almışsın. A güzel yüzlü, ne olur yüzündeki tozu toprağı bir yıkasan da arınsan.

Padişah oğlusun sen, Cebrâil'in bile secde ettiği varlıksın sen. Ne çıkar a yoksul, babanın yurdunu bir arasan.

Tümden ayrılmış bir parçasın, bedenden ayrılmış bir elsin ancak; bâri bundan sonra bizden ayrılmasan ne olur ki.

O vakit başsız kalırsın, malın mülkün gider, hırstan, kibirden ayrılırsın; fakat işte o zaman ululuk âleminde baş gösterir, görünürsün; ne olur bunu yapsan.

Hakk'ın zikrinden bir şerbet iç de düşünceden kurtul. Ey ilâhi rızaya mazhar olan, savaşa sarılmasan ne olur ki.

Yeter artık, sen bir dağa benzersin; dağda altın madeni ara, bağırmayı bırak. Bağırıp dağı seslendirmesen ne çıkar ki.

(F.844;G. I, 253)

248 Bkz. n.32

Ender du kevn cânâ bî-tu tarab ne-dîdem
Dîdem besî acâyib çün tu aceb ne-dîdem

HEM ARKASIN HEM SIĞINAK

İki dünyada da senden başka neşe, senden başka zevk, çalgı görmedim ben sevgili! Çok şaşılacak şeyler gördüm, fakat senin gibisini görmedim ben.

Ateş kâfirin payıdır, kâfir yanar ateşte dediler; halbuki Ebû Leheb'den başka senin ateşinden mahrum olanı görmedim.

Gönül penceresine kulağımı dayadım, çok dinledim, bunca söz duydum; fakat söyleyen dudakları görmedim gitti.

Ansızın bu kulun üstüne rahmetler saçtın; sayıya sığmaz lütuflarından başka bir sebep göremedim buna.

A seçilmiş sâki, a benim iki gözüm! Sana benzer bir güzel ne Acem ülkesine geldi, ne Araplar içinde gördüm.

Ezilirken tekneye gelmeyen şaraptan, eşini Halep'te bile görmediğim şişeyle,

Öylesine dök bana ki varlık bineğinden ineyim de yaya kalayım; çünkü kendimde olunca varlıktan, yorgunluktan başka bir şey görmüyorum.

Güneş de sensin, ay da sen; bal da sensin şeker de sen; ana da sen, baba da sen; senden başka soy sop görmedim, bilmiyorum ben.

Ey mahrumiyete düşürmeyen aşk, ey Hakk'ın görüş yeri, tecelli makamı! Hem arkasın, hem sığınak; sana eşit olacak bir lâkap, seni övecek, sana lâyık olacak bir söz bulamadım gitti.

Bizler demir parçalarıyız, aşkınsa mıknatıs; bütün isteklerin aslı sensin, sendeyse hiçbir istek görmedim.

Kardeş, sus! Üstünlüğü, edep bilirlik ve hüner dâvasını bırak! Sen edepten bahsettikçe edep görmedim sende zaten.

Ey Tebrizli Hak güneşi, ey canların asıllarına asıl! Senin varlık Basra'n olmadıkça taze hurma görmedim ben.

(F.1690;G. I, 280)

Men pâk-bâz-ı ışkem tohm-i garaz ne-kârem
Puşt u penâh-ı fakrem puşt-i tama' ne-hârem

BİR ACAYİP CİHANIM BEN

Ben aşk yoluna tertemiz girmişim, o yolda tertemiz yürümekteyim; garez tohumunu ekmem ben. Yokluk bile bana sığınır, bana dayanır; tamahın sırtını kaşıyıp tırmalamam ben

Ne halkın kaydındayım, ne kimseden korkum var. Ayağı açık bir kuşum, kafes ağzına ihtiyacım yok.

Yağmurlar yağdıran bir bulutum, inciler saçan bir göğüm. Yeryüzündeki sulara âb-ı hayat saçmadayım.

Mûsa'ya ateş göründü ama gönüllere hoş gelen bir nurdu o. Ben de uzaktan ateş görmedeyim ama, canım efendim nurum ben.

Ağacın dalı titrer, kökü durur. Benim de kararım yok ama rûh âleminde karar etmişim.

Bir acayib cihanım ben, bir avuç toprakta gizlenmişim. Her gece ışığım, her güz bahar.

Gece kuşuyla gece, gündüz kuşuyla gündüz; fakat kendime geldi mi ikisinden de ayrıyım.

Tamamiyle yok olup kendimden geçtiğim zaman kendime gelirim. Dört unsurla beş duygudan kurtulduğum zaman çekisi, ayarı tam bir adam olurum.

İnsanın canı, haksız yere ihtiyâr dâvasına girişir. Onun ihtiyârındaki yücelik, ihtiyârımı elden almış, beni ihtiyârsız bırakmıştır.

Hünerli aklın başında bir yeldir var ama, bir kadeh sundum mu o yel kalmaz, savuşur gider.

(F.1693;G. I, 297)

Pervâne şod der âteş gaftâ ki hem-çünîn kon
Mî sûht u per hemî zed ber câ ki hem-çünîn kon

DENİZ ETEĞİNİ İNCİLERLE DOLDURMUŞ

Kelebek ateşe atıldı da "sen de böyle hareket et, atıl ateşe" dedi. Yanıp yakılıyor, ateşler içinde kanat çırpıyor, "sen de böyle ol" diyordu.

Kandil; yağı konmuş, fitili örülmüş, kırık boynuyla hem yanıyordu, hem de yumuşacık yumuşacık, "sen de böyle ol" diyordu.

Mum; hem yanıyordu, hem eriyordu; kendisini hararetle, ıstıraba vermişti; bana da, "benim gibi ol, sen de böyle yan, böyle eri" demedeydi.

"Bu dünyanın kârını elde etmek için altın, gümüş saçsan sana hiçbir faydası yok; ancak böyle yanmaya, erimeye bak" diyordu.

Deniz eteğini incilerle doldurmuş, baş köşeye geçmiş kurulmuş, belli etmemek için de kendisini acı göstermeye kalkışmış; yani "sen de böyle ol" demeden gelmişti.

Zümrüdüanka, iyiden de kesilmiş, kötüden de; bütün tuzaklardan uçup kurtulmuş, Kafdağı'na gitmişti; yani "benim gibi ol, benim gibi yap" diyordu. [249]

Yüzünü arıtmıştı gül, kaftanını yırtmıştı; dikenlere sabrediyor, âdeta "sen de benim gibi hareket et" diyordu.

Şarap; yüzlerce adı sanı bırakmış, ârdan, hayadan geçmiş, akılla düşman olmuş, adamın beyninde koşmaya girişmişti. "Sen de benim gibi yap" diyordu.

Zurna, bomboş bir hale gelmişti, gözünü bile açmamıştı, yalnız dudağını, kendisini üfleyenin dudağına koymuştu; diyordu ki "sen de böyle yap."

Âdem; kırk yıl özürler getirdi, yas tutup ağladı; çocuklarına "siz de böyle hareket edin" diyordu.

Sus, sabret; nihayet katı kayadan ibret al; o bile susmada, fakat ağlamada, " benim gibi hareket et" demede âdeta.

Tebrizli Şemseddin'i gör, can ışığıyla ovayı kaplamış, ululukla yeryüzünü doldurmuş; "benim gibi yap" diyor sanki.

(F.2041;G. I, 308)

249 Bkz. n.65

Çün cân tu mî sitânî çün şekkerest murden
Bâ tu zi cân-ı şîrîn şîrînterest murden

O YANDA DOĞMAKTIR ÖLÜM

Canı sen aldıktan sonra ölüm şeker gibidir; seninle olduktan sonra ölmek, tatlı candan da tatlıdır bize.

Kaldır şu örtüyü, gizleme gerçeği; ölüm ateş gibidir ama, O'nun Halil'ine bahçedir, âb-ı hayattır. [250]

Ölüm bu yandadır, halbuki o yanda doğmaktır ölüm; orada, hayır, hiç kimse ölmez, ölüm buradadır ancak.

Bırak bedeni de can ol, oynaya oynaya o dünyaya git; ölüm acıdır, kötüdür şimdi, fakat korkma ölümden.

Ne diye candan kaçayım? Can vermek candır, cana ulaşmaktır; madenden niçin kaçayım? Altın madenidir ölüm.

Bu kafesten kurtuldun mu yurdun, gül bançesidir; bu sedefi kırdın mı incidir sanki ölüm.

O seni çağırdı mı, kendi yanına çekti mi gitmek, cennet gibidir; ölmekse kevsere benzer.

Ölüm bir aynadır, güzelliğin oraya vurur, orada görünür; ayna seni, sana gösteren bir şey olduğunu, sana söyler durur.

İnanç sahibiysen, tatlıysan ölümün de eminliktir, hoşluktur; kâfirsen, acıysan ölüm de acıdır, kötüdür sana.

Yusuf'san, güzelsen aynan da güzeldir; çirkinsen ölüm de çaresiz çirkinliğini gösterir sana.

Sus ki tatlı dillisin, Hızır gibi ebedisin; ölümse âb-ı hayata karşı kördür, sağırdır.

(F.2037;G. I, 309)

250 Halil, Hz. İbrahim'in lakabıdır; dost manasınadır.

Rev ser bi-nih be bâlîn tenhâ me-râ rehâ kon
Terk-i men-i harâb-i şeb-gerd-i mübtelâ kon

GÜZELLER PADİŞAHINA VEFA VACİP DEĞİL

Yürü, başını yastığa koy, yat; bırak beni, vazgeç geceleri dönüp dolaşan, yanmış yakılmış şu dertliden.

Biz geceleri, tâ sabahlara dek yapayalnız sevda dalgaları arasında bocalar dururuz; istersen gel, bağışla bizi; istersen git, cefa et bize.

Benden kaç, sen de belâya uğrama; selâmet yoluna düş, bırak belâ yolunu.

Gözyaşları dökerek gam kucağında sürünüyoruz; akan gözyaşlarımızın yolunda, yüz yerde, yüz tane değirmen kur.

Güzeller padişahı için, âşıklara vefa etmek vacip değil; ey yüzü sapsarı kesilmiş âşık, sen sabredegör, sen vefakâr ol.

Bir dert var ki ölümden başka devası yok; artık ben, nasıl olur da bu derde çare bul diyebilirim?

Dün gece rüyamda bir pir gördüm, aşk köyündeydi; eliyle bana, yanımıza gel diye işaret etti.

Dedi ki "yolda ejderha varsa sende de zümrüt gibi bir aşk var; yürü, bu zümrütün şimşek gibi parıltısıyla ejderhayı kov."

Yeter artık kendimde değilim ben; hünerini artırmak istiyorsan sen var, Ebû Ali'nin tarihinden bahset, Ebu'l-Alâ'nın öğütlerini söyle.[251]

(F.2039;G. I, 313)

251 Ebû Ali, 1037'de Hemedan'da ölen meşhur filozof İbn-i Sînâ'dır. Ebu'l-Alâ, 1057'de ölen ünlü şair el-Maarrî'dir.

Dîdem nigâr-ı hod râ mî geşt gird-i hâne
Ber dâşte rebâbî mî zed yekî terâne

AY YÜZLÜ SÂKİ

Sevgilimi gördüm, evin çevresinde dolanıyordu; eline bir rebap almıştı, bir terânedir tutturmuştu, çalıp durmadaydı.

Ateş gibi vuruşlarla hoş bir terâneye dalmıştı; muğların şarabıyla sarhoştu, haraptı; gönüller çekmedeydi o haliyle. [252]

Irak perdesinde bir ezgi tutturmuştu, sâkinin adına çalıp duruyordu; fakat maksadı şaraptı, sâkiyi bahane ediyordu.

Ay yüzlü bir sâki, elinde bir testi; bir bucaktan çıkageldi de testiyi ortaya koydu.

Önce alev alev yanan şarapla kadehini doldurdu, hiç suyun yalım yalım yandığını gördün mü sen?

Gönüller alan dilbere sunmak için o kadehi eline aldı; sonra secde etti, eşiği öptü.

Sevgili, sâkinin kadehini aldı, o şarabı içti; o şarabın yalımları yüzünü kapladı.

Güzelliğini görüyordu da kötü gözlere diyordu ki şu dünyaya benim gibisi ne gelmiştir, ne de gelir.

(F.2395;G. I, 332)

252 Muğ, ateşperestlerin rahiplerine denir. Tasavvufî edebiyatta mürşid demektir.

Ey nev-behâr-i handân ez lâ-mekân resîdî
Çîzî biyâr-mânî ez yâr-i mâ çi dîdî

CAN GİBİ HOŞSUN

Ey gülüp duran ilkbahar, mekânsızlık âleminden gelip çattın. Bize bir şey getir, ne gördün sevgilimizden? Haber ver.

Gülüyorsun, yüzün terü taze; yemyeşilsin, miskler kokmadasın. Ya bizim sevgilimizle aynı renktesin, yahut rengi ondan aldın.

Ey mevsim, can gibi hoşsun, gözlerden gizlisin; eserlerinle meydandasın da kendin meydanda değilsin.

Ey gül, ne diye gülmüyorsun, ayrılıktan kurtuldun yine. Ey bulut, ne diye ağlamıyorsun, sevgilinden ayrıldın.

Ey gül, beze yeşilliği, gül apaçık; çünkü üç aydır, gizlice dikenlerin içinde koşup durdun.

Ey bahçe, şu yeni yetişenleri güzelce besle, yetiştir; çünkü nasıl geldiklerini gök gürültüsünden duymadasın.

Ey yel, oynat dalları, bir gün vuslat çağına esersin elbet; onu hatırla da oynat dalları.

Bir bak, ağaçlar, talihli kişiler gibi neşeli; a menekşe, senin neden gamlarla boynun bükülmüş?

Süsen goncaya, "gözün kapalı ama" diyor, "bahtın yâver, günden güne kutlu bir talihe ulaşmadasın, gözün aydın olsun."

(F.2936;G. I, 338)

Ender mesâf mâ râ der pîş-i mâ siper nî
V'ender semâ' mâ râ ez nây u def haber nî

HASTALIKLARI ERİT

Savaşta yüzümüze kalkan tutmayız biz. Semâ ederken ne neyden haberimiz var, ne deften.

Zaten O'nun aşkıyla yok olmuşuz, aşkın ayakları altına serilmişiz. Kat kat aşkız biz, aşk. Kel değiliz, sağır değiliz.

Kendimizle savaşmış, varlığımızı yok etmişiz de tamamiyle âşık olmuşuz; bizde nazardan başka bir şey yok, sürmenin ne faydası olabilir bize?

Araz olan her beden, garezlere can olur, gönül kesilir. Hastalıkları erit, yan yakıl da kurtul; çünkü hastalıkların içinde donma ve buz kesilmeden beteri yoktur. [253]

O yanıp eriyişin şiddetinden, o iltifatın sevdasından ciğerim kan kesildi, bende ciğer yok artık.

Gönlüm yüz parça oldu, gönlüm âvâreleşti. Bugün arayacak olsan bende gönülden de bir eser bulamazsın.

Ay değirmisine baksana, her gün erimede. Ay sonunda bir bakarsın ki gökte ay yok sanki.

O Ay'ın fazla zayıf bir hale gelişi güneş değirmisinin yüzündendir. Sonradan büyür ama o kadar değeri yoktur onun.

Padişahım! Gönüller diyârında bize Zühreyi yolla da çalıp çağırsın; çünkü canların semâ meclisine şu defle ney yaraşmıyor. [254]

Hayır hayır, güneş bile âciz kaldıktan sonra Zühre kim oluyor ki? Bu hararete tahammül etmek, her çalgının, her çalgıcının harcı değil.

(F.2943;G. I, 344)

253 Araz için bkz. n.177

254 Zühre için bkz. n.35

Çi bâşed ey berâder yek şeb eger ne-husbî
Çün şem' zinde bâşî hem-çün şerer ne-husbî

MENZİLLERE GECELEYİN VARILIR

A kardeş, ne olur bir gececik de uykusuz kalsan; mum gibi diri olsan, kıvılcım gibi uyumasan.

Gök kapıları geceleyin açılır, bahtları açar; sen de ay gibi uyumasan yıldızın aydın olur, güzelleşir, iyileşir.

Gökyüzü eriysen o âleme iştiyakın vardır; gökyüzünden aşağı bir yerde kalmazsın, yücelerden başka bir yerde yatıp uyumazsın.

Habeş askeri, geceleyin Rum ülkesine saldırınca Kayser gibi debdebelerle karşı durman, uyumaman gerekir.

Zamânenin İsâ'sısın; geceleri yol al, dön dolaş da eşek gibi balçık içinde uyuma ey can.

Geceleyin yürü ki yollar, geceleyin alınır, menzillere geceleyin varılır; padişahı istiyorsan seferde uyumamalısın.

Bahtiyar, talihi yaver kişiler, O'nun gölgesinde olur; kardeş sakın sen de başka bir yerde uyuma.

Yusuf, babasından ayrılınca belâlara uğramadı mı? Sen de Yusuf'sun, kendine gel de uyursan babanla uyu ancak.

Çünkü kardeşlerin, canına kasdetmişler; aklını başına al da onların arasında ihtiyatla uyu.

Tebrizli Şemseddin, boyuna yol alıyor, sen de yola düşenlerdensin, yol uğrağında uyuma sakın.

(F.2932;G. I, 348)

Der reng-i yâr bi'nger tâ reng-i zindegânî
Ber rûy-i tu nişîned ey neng-i zindegânî

HER ZERRE HAYAT BULMAK İÇİN KOŞMADA

Ey yaşayışın ayıbı, ârı! Sevgilinin rengine bak da senin yüzüne de yaşayış rengi gelsin, konsun.

Her zerre, hayat bulmak için koşmada, sende zerre kadar yaşama isteği yok mu?

Yaşayış, bir taş olsaydı meselâ, o yaşayış taşından yine de güzelim kaynaklar fışkırır, ırmaklar akardı.

Aynada, geçip gidici bir hayal gördüm de sen nesin diye sordum; cevap verdi de dedi ki ben, yaşayışın pasıyım.

Yaşayanları ebedi hayatta bulursun sen, kimdir bu yaşayanlar? Yaşayış âleminde gönülleri daralanlar.

Barış ehli olanlar yaşayışı kestiler, vazgeçtiler hayattan; şu adam olmayanlardır, yaşayış şavaşında kalanlar.

(F.2961;G. I, 370)

Ey dûst şeker bihter yâ ân ki şeker sâzed
Hûbî-yi kamer bihter yâ ân ki kamer sâzed

AŞKA ATEŞTEN KEMER KUŞATIYOR

Dostum, şeker mi iyidir, yoksa şeker yapan mı? Ayın güzelliği mi üstündür, yoksa ayı yaratanın güzelliği mi?

Ey bağ, sen mi daha hoşsun, yoksa sendeki gül bahçesi mi? Gül mü, yoksa gül bitiren, yüzlerce nergis meydana getiren mi?

Ey akıl, sen mi daha iyisin; bilgide, görüşte sen mi daha üstünsün, yoksa her an yüzlerce akıl, yüzlerce görüş belirten mi?

A aşk, gerçi dağınıksın, açılıp saçılmışsın, pek de canlısın; fakat bir şey var, birisi var ki aşka da ateşten bir kemer kuşatıyor.

Ben onun yüzünden kendimden geçmişim, onun yüzünden başım dönüyor, şaşırıp kalmışım; kâh kolumu kanadımı yakıp yandırıyor, kâh baş veriyor bana, kanat bağışlıyor.

Gönül denizi onun lütfuyla söz katrelerinden Husrev'e de, Şirin'e de yüz çeşit inciler düzüp sunmada. [255]

Fakat bütün o incileri aşkla kırıp dökmede; o şaşılacak aşkta bir başka şey var.

Tebrizli Hak Şems'i, güneşe benzeyen gönlümüzü, iş bakımından kılıç haline getirmede, öz bakımındansa kalkan etmede.

(F.628;G. II, 48)

255 Husrev, Ferhad ile Şirin hikayesinde Şirin'e aşık olan şehzâdenin adıdır.

Der âyine çün bînem nakş-i tu be goft ârem
Âyîne ne-hâhed dem ey vây zi goftârem

BU FERYAT ONU GÖREMEDİĞİMDENDİR

Aynada yüzünü görünce söze başlarım; fakat ayna soluk istemez, buğulanır; vay benim sözlerime vay!

Seni suda görürüm, suya el atarım; fakat su da bulanır, işim gücüm de.

Ey dost, aramıza "ey dost" sözü bile sığmıyor. A sevgili demeye kalkışsam, a sevgili bile diyemiyorum işte.

Ah bile ne yandan geldiyse o yana geçip gidiyor; ağzımın yolunu kapadım, feryat bile edemiyorum artık.

Feryat etsem bile, ah etsem bile o ayın bulutlar arasına girişindendir bu feryat, onu göremediğimdendir bu ah; a benim ayın ondördü dilberim, aya bakmak elbette daha hoş.

(F.1453;G. II, 114)

Sûretger-i nakkâşem her lahza butî sâzem
V'ân geh heme buthâ râ der pîş-i tu bi'gdâzem

AYIKLARIN DÜŞMANISIN

Ressamım (ben), her an bir güzel resim yaparım; fakat seni gördüm mü bütün yaptığım resimleri huzurunda yırtar, bozarım.

Yüzlerce resim yaparım, âdeta can veririm onlara; fakat senin güzelliğini görünce hepsini de ateşlere atar, yakarım.

Sen ya sâkisin, şarap sunmadasın, yahut ayıkların düşmanısın; yahut da her yaptığım, her düzüp koştuğum evi yıkıp dağıtan birisin.

Can dökülüp saçıldı, sana doğru akıp gitti, sana karıştı, seninle birleşti; canda senin kokun var, onun için hele bir şu canı hoş tutayım, sevip okşayayım.

Benden coşup akan kan sana, senin toprağına, "seninle aynı renktenim, aşkınla ortağım" diyor.

Şu balçık evde sen olmadıkça gönül harap bir halde kalakalmış; sevgili, ya eve gel, yahut da evi kökünden yıkayım gitsin.

(F.1462;G. II, 117)

Bî-bergi-yi bustân bîn k'âmed dey-i dîvâne
Hûbân-ı çemen reftend ez bâğ suy-i hâne

DELİ KIŞ GELDİ ÇATTI

Gül bahçesinin yoksulluğuna bak, deli kış geldi çattı, yeşillik güzelleri bahçeden eve gittiler.

O güzellerin ayrılığıyla bağın, bahçenin rengi sarardı; gül bahçesi mezarlığa döndü, köşk zindana benzedi.

Bak, peri yüzlü güzeller, şimdicek sefere niyetlendiler; bir bir yabancıların yağmasından kurtulmak için kışlağa yüz tuttular.

Ne vakit şu güzeller kışlaktan gelecekler, ne vakit viranenin bucağından define gibi meydana çıkacaklar?

Ne vakit bu sarhoşlar, terü taze, hoş, hayran bir halde, sarhoşça güle oynaya gül bahçesine gelecekler.

Ambar boşalır, kap dolar; o âlem ambardır, bu âlemse kap. Kap boşaldı mı ambarı doldurmak için ambarı aramak gerek; o gizli ambarı ki orada tane çürümez.

(F.2320;G. II, 177)

Ber bend dehân ez nân k'âmed şeker-i rûze
Dîdî hüner-i horden bi'nger hüner-i rûze

ORUÇ SEVDASI BAŞKA SEVDA

Ekmeğe karşı yum ağzını, şeker gibi oruç geldi çattı. Yiyip içmenin hünerini gördün, bir de orucun hünerini seyret.

O yüzlerce ülkenin padişahı, başına bir taçtır koyar; çabuk belini sık, oruç kemeri geldi.

Şu siccine benzeyen âlemden illiyin'e doğru uç; hemencecik orucun bakışından Hakk'ı gören görüşü elde etmeye bak. [256]

Ey sayılan, sevilen gümüş! Şu sayılı günler ocağında ateş, oruç kıvılcımlarıyla seni sızdırır, ayarı tam bir hale getirir.

Oruç, zemzem oldu Meryemoğlu İsa'ya; oruç yolculuğuna çıktı da dördüncü kata göğe ulaştı.

Kuşların kanat çırpışları nerede, meleklerin kanat çırpışları nerede? Bu, yem için, yemek için kanat çırpmadadır; o ise oruç için.

Şu oruç, çarşafa bürünmüş, kendisini gizlemiş bir güzeldir; çadırını aç da haber al, bir gör neymiş oruç?

Boynunu inceltir, fakat ölümden emin eder seni. Mide dolgunluğu yiyip içmeden olur, sarhoşluksa oruçtan.

Otuz gün şu denizde bir baştan bir uca, bir uçtan bir başa yüzer durursun da sonunda, oruç incisini elde edersin a benim efendim.

Şeytanın bütün tedbirleri, bütün düzenleri, hileleri, bütün okları oruç kalkanına çarpar da kırılır gider.

Oruç, şevketiyle, kudretiyle, senden sana bir güzelce der ki söz kapısını ört, oruç kapısını aç.

Ey Tebrizli Hak güneşi! Sen hem sabırsın, hem perhiz; hem şekerler saçan bayramsın, hem orucun şanı, şevketi, gücü kuvveti.

(F.2307;G. II, 183)

256 Bkz. n.43

Men bî-hod u tu bî-hod mâ râ ki bered hâne
Men çend tu-râ goftem kem hor du se peymâne

MEYHANECİNİN YURDUNDAYIM

Ben de kendimde değilim, sen de kendinde değilsin; şimdi bizi kim götürecek eve? Sana kaç defa söyledim; iki üç kadeh az iç (diye).

Şehirde aklı başında kimsecikleri göremiyorum ki; herkes öbüründen beter deli divane, ötekinden beter taşkın coşkun.

Evden dışarı çıktım, bir sarhoş karşıma çıkageldi; her bakışında yüzlerce gül bahçesi gizliydi, yüzlerce köşk gizli.

Demir atmamış gemi gibi eğri büğrü gidiyordu; onun hasretiyle yüzlerce akıllı fikirli kişi ölmüş gitmişti.

Nerelisin dedim, beni alaya aldı da dedi ki a benim canım, yarımız Türkistan'dan, yarımız Fergâne'den. Yarımız sudan, topraktan, yarımız candan, gönülden; yarımız deniz kıyısı, yarımız baştan başa inci. [257]

Bana yoldaşlık et dedim, senin hısımınım ben; dedi ki ben hısımla yabancıyı, yâd ile bilişi tanımıyorum ki.

Âşığım ben, sarığım yok, meyhanecinin yurdundayım; bir gönlüm var ki sözlerle dopdolu; şimdicik anlatayım mı, söyleyeyim mi, yoksa söylemeyeyim mi?

Topalların halkasında topallamak gerek; bu öğütü yüce hocadan duymadın mı sen?

Böyle bir güzelin sarhoşu, nihayet bir tahta direkten de aşağı olamaz ya! Hannâne direğinden de bir feryat, bir figan kopmuştu hani.

Şimdi, âleme fettanca bir fitnedir saldın da ey Tebrizli Hak güneşi! Halktan ne diye çekinmedesin, ne diye kaçınmada?

(F.2309;G. II, 184-185)

257 Fergâne, bugünkü Afganistan'ın kuzeyinde, verimli topraklarıyla ünlü bir şehirdir.

Ey hîre-nazar der cû pîş â vu bi-hor âbî
Bîhûde çi mî gerdî ber âb çü dûlâbî

BELİMİZİ SIKIP İŞE KOYULMUYORUZ

A şaşırıp bakakalan! Beri gel, araştır, bul da bir yudumcuk su iç; beyhûde yere suyun çevresinde dolap gibi ne dönüp duruyorsun?

Şekerlerle dopdolu bir ova, incilerle dopdolu bir deniz; fakat çalışmadıkça, sebeplere el atmadıkça bu nimetten bir arpa tanesi bile elde edemezsin.

Seyir seyran ehliysen ne diye gözünü açmazsın? Ay ışığının güzelliği göz açıp bakmaya değmez mi?

Çok mihrap gördük, fakat hiçbirine girmedik bile; halbuki savaş erinin bakışına dayanamaz, mihrap bile yarılır da öte yanı görünür.

Susuzlarız, her yanımızda bir âb-ı hayat kaynağı; umup duruyoruz, önümüzde, ardımızda deniz gibi verici bir ele sahip tek, eşsiz ihsan edici.

Belimizi sıkıp işe koyulmuyoruz; onun için yolumuz ulaşmıyor, kusurumuz bu. Uykumuz ağır, gönlümüzü açamıyoruz, bu yüzden aramızda perde var.

Hakk'ın ihsan ettiği buluttan altı nur yağıp durmada; bedenin bir dama benzer, altı duygunsa birer oluk âdeta.

Bu altı kaynak her gece durur, akmaz; o kapılar açan, onları o yana yürütüp götürür.

Ayla güneş, bazı kere olur ki geceleyin bir kuyuya düşüverir; tutar, araçsız, ipsiz, onu kuyudan çeker, çıkarır.

Padişahça yüzlerce sanatı vardır ki gizlidir senden; çünkü zayıfsın sen, gücün kuvvetin yok, takat getiremezsin buna.

Şu yayılıp döşenmiş yeryüzü, O Zühal yıldızı, ardındaki gökler, hepsi de O'nun avucunda civa tanesi gibi titrer durur. [258]

(F.2580;G. II, 207-208)

258 Zühal, mitolojide gökle yerin oğludur ve zamanı temsil eder. Eski yıldız bilgisine göre en uğursuz yıldızdır.

Nüh çarh-ı zümürrüd râ mahbûs-i hevâ kerdî
Tâ sûret-i hâkî râ der çarh der âverdî

CAN ŞARABINI İÇTİYSEN HANİ ŞARHOŞLUK?

Zümrüt renkli dokuz göğü tuttun, havada hapsettin, dileklere, isteklere düşürdün de böylece topraktan düzüp koştuğun insanı meydana getirdin, oynatıp duruyorsun.

A su, ne yıkanıp durursun; a yel, ne arar gezersin; a gök, neden gülersin; a kâinat, ne diye dönersin?

A aşk, ne gülersin; a akıl, ne bağlarsın; a sabır, neden rahatsın; a yüz, niçin sararır solarsın?

Vefa etme yolunda başın da sözü mü olur; cömertlikte canın ne değeri vardır?

Olgun, o kişiye derler ki yokluğa av kesilir, can verir; çünkü birlik dairesine bir kıl bile giremez.

Benim ay yüzlü güzelimi gördüysen nerede alnında o parıl parıl parlayan nur? Can şarabını içtiysen hani sarhoşluk yalımın?

Ne bu kâseden tasalandın, ne o kâseden; kör bir eşek değilsin ya, neyin çevresinde dönüp duruyorsun?

Gönlünü yıkayıp arıtmamışsın, yüz yumaktan ne fayda var sana? Hırstan, tamahtan süpürgeye dönmüşsün, daima toz toprak içindesin.

Her günüm cumadır benim, şu hutbemse dâimi. Şu minberim yücelerden yücedir, mihrabım erlik, insanlık.

Bu minberin basamağı, bir gün gelir de, insanlardan boşalırsa canlar, melekler tutarlar da gayb âleminden armağan olarak birini bulup getirirler, oraya korlar; boş bırakmazlar o minberi.

(F.2589;G. II, 223)

Ey hâce tu çi murgî nâmet çi çirâ şâyî
Ni perriy ü nî çerrî ey murgek-i halvâyî

BÜTÜN KUŞLAR ORAYA UÇUP GİTTİLER

A hoca, ne kuşusun sen, adın ne, değerin ne? A tatlılarla beslenen kuş, ne uçarsın, ne yayılırsın?

Devekuşusun sanki; uç diyorlar sana; diyorsun ki "ben deveyim, deve uçar mı hiç a dayı?"

Yük yükleme çağı gelince "ben kuşum" diyorsun, "kuş yük çeker mi, ne diye bu teklifte bulunuyorsun?"

Ne şakıyıp çileyen güzel sesli bülbülsün, ne rengi güzel dudu kuşu; ne boynu halkalı üveyiksin! Ne bizim yeşilliğimize, bağımıza bahçemize geliyorsun?

Her kuşun boynunda Süleyman'ın bir hakkı var; bütün kuşlar oraya uçup gittiler, sen ne diye duruyorsun?

(F.2622;G. II, 260)

Bâz âmed ân mehî ki ne-dîdeş felek be hâb
Âverd âteşî ki ne-mîred be hîç âb

O AY YİNE DOĞDU

Feleğin rüyada bile görmediği o ay yine doğdu, hiçbir suyla sönmeyecek ateşi yine tutuşturdu.

Beden evine bak, canımı seyret; aşk şarabıyla bu sarhoş olmuş, öbürü yıkılmış yerlere döşenmiş.

Meyhane sahibi gönlümle eş dost olunca kanım, aşkla şarap kesilmiş, ciğerim de kebap olmuş gitmiş.

Göz, hayaliyle dopdolu bir hale geldi mi bir sestir, gelir: Ne de güzelsin a kadeh, maşallah sana a şarap!

Tebriz'in övündüğü Şemseddin'in yüzü, bir güneştir ki gönüller, bulut gibi ardına düşmüştür, koşup durmadadır.

(F.310;G. II, 298)

Bi'nmây ruh ki bâğ u gülistânem ârzûst
Bi'gşây leb ki kand-i ferâvânem ârzûst

YÜZÜNÜ GÖSTER, GÜL BAHÇESİNİ GÖRMEK İSTİYORUM

Yüzünü göster, bağı görmek, gül bahçesini seyretmek istiyorum. Dudaklarını aç, sözler söyle; bol bol şekerler, ballar istiyorum ben.

A güzellik güneşi, bir an olsun bulut altından çık, görün; o parıl parıl parlayan, o alev alev yanan yüzü görmek istiyorum.

Nazlarınla bundan fazla üzme, incitme beni, git artık dedin; o "bundan fazla üzme, incitme beni" demen yok mu, o sözü istiyorum işte.

Herkesin elinde güzellik madeninden kesilmiş, koparılmış parçalar var; fakat ben o alımın madenini, o güzellik definesini istiyorum.

Şu feleğin ekmeği, suyu, vefasız bir sele benzer; ben balığım, timsahım, ummanı istiyorum ben.

Yakup gibi "vah, eyvahlar olsun!" deyip duruyorum; Yûsuf-ı Kenân'ımın güzel yüzünü istiyorum.

Şehir, sensiz bir hapishane oluyor vallahi bana; başıboş dağlara çıkmak, ovalara düşmek istiyorum.

Şu ağır canlı, gevşek yoldaşlardan bıktım, usandım. Allah'ın arslanını, Zâloğlu Rüstem'i istiyorum ben.

Canım Firavun'dan da usandı, zulmünden de; İmranoğlu Musa'nın yüzündeki nûru istiyorum artık.

Şikâyet edip duran, ağlayıp feryad eden şu halktan bıktım; sarhoşların o hay huy nâralarını istiyorum.

Ben de aşk rebabıyım, aşkım rebabın aşkına benziyor; Mevlâ'nın lütuf yayını, ihsan mızrabını istiyorum.

A Tebriz'in övündüğü Şems, doğudan yüz göster; hüdhüdüm ben, Süleyman'ın dergâhını istiyorum.

(F.441;G. II, 300-301)

Ber âşıkân farîza buved cüst ü cûy-i dûst
Ber rûy u ser çü seyl-i devân tâ be cûy-i dûst

GERÇEKTE ODUR SÖYLEYEN

Aşıklara dostu arayıp aktarmak farz olmuştur; aşığın, sel gibi başıyla koşarak, yüzünü yerlere sürerek dostun deresine dek akıp gitmesi, çağlayıp kavuşması gerektir.

Zâten dileyip isteyen odur, bizse gölgeleriz âdeta; konuşup görüşmemiz, bahsedip söylememiz, hep dosta aittir; fakat gerçekte odur söyleyen, kendi kendinden bahseden.

Kâh akar su gibi dostun deresine çağlar gideriz, kâh su gibi dostun testisine dolarız, orada kalırız.

Kâh güveç çömleği gibi kaynar durur uz; o ise bir şeyler düşünüp kurarak bize kepçe salar, böyledir dostun huyu.

Ağzını kulağımıza kor da canımız, dostun kokusunu tamamiyle alsın diye bir şeyler söyler durur.

Cana bile can kesilmiştir, ondan ayrılmanın imkânı yoktur; dünyada dosta düşman olan hiç kimseyi görmedim ben.

Nazla, işveyle seni eritir, zayıflatır, kıla döndürü de yine dostun bir kılına iki dünyayı bile değişmezsin.

Dostla oturmuşuz, onunlayız da yine " ey dost, neredesin, neredesin ey dost?" deyip duruyoruz; dostun mahallesinde, dostun yanında, sarhoşluktan dostu aramaya koyulmuşuz gitmiş.

Kötü kuruntular, uygunsuz düşünceler, bizim gevşek tabiatımızdan meydana gelmede, dostun huyu bu değil.

Sus, kendisi kendisini övsün; senin hay huyun nerede, dostun hay huyu nerede?

(F.442;G. II, 302)

Lutfî ne-mând k'ân sanem-i hoş-likâ ne-kerd
Mâ râ çi cürm eger keremeş bâ şumâ ne-kerd

CEFA ETMEYEN GÜZELİ KİM GÖRDÜ?

O güzel yüzlü güzelin, bana etmediği bir tek lütuf bile kalmadı, ama sana etmemiş, benim ne suçum var bundan?

O güzel cefa etti diye kınamadasın; fakat dünyada cefa etmeyen güzeli kim görmüştür?

Şeker vermediyse şeker olarak aşkı yetmez mi? Vefa etmediyse ne çıkar? Güzelliği tamamıyla vefa değil mi?

Bir ev olsun göster ki orada ondan bir ışık olmasın; bir sofa göster ki yüzü, orayı aydınlatmamış olsun.

Şu gözle o ışık iki nur, fakat birleşti mi hiç kimsecik onları ayıramaz artık.

Can seyre dalıp da kendinden geçince dedi ki Hakk'ın yüzünü O'ndan başka hiç kimse görmedi.

Bu örneklerin herbiri bir anlatış, fakat bir yanıltış; O, ancak kıskançlığından, yüzünü "and olsun kuşluk güneşine" diye andı.

Tebriz'in övdüğü Şemseddin'in yüzünün güneşi, hiçbir fâniye vurmadı, hiçbir ölüyü ışıtmadı ki onu ebedi etmesin, ölümsüz bir hale getirmesin.

(F.861;G. II, 328)

Âmed behâr-i hurrem u rahmet nisâr şod
Sûsen çü Zü'l-fekâr-i Alî âb-dâr şod

KUTLU BAHAR GELDİ

Kutlu bahar geldi, rahmetler saçıldı âleme; süsen, Ali'nin Zülfikâr'ı gibi güzelleşti, parıl parıl parlamaya başladı.

Toprak cüzleri, gökyüzünden gebe kalmıştı; gebelik müddeti dokuz ayı buldu da o yüzden hepsi de kararsız bir hale geldi.

Nar ağacı düğümlerle doldu, dere zırhlar giyindi, pırıl pırıl, ışıl ışıl oldu; ova menekşelerle doldu, dağ lâlelik kesildi.

Gökyüzü gül bahçesi, gönül gülşenini gördü de yüzüne bulutu çekti, gönülden utandı mı utandı.

Diken, "ey halkın ayıplarını örten!" diye ağlayıp duruyordu; duası kabul edildi de yanakları gül gül oldu.

Bahar padişahı, özürler getirerek kemerini bağladı; her dal, her ağaç, ondan taçlar urundu, padişaha döndü.

Musa'nın elinde bir sopa yılan kesildiyse ne çıkar? Şimdi her dal öylesine bezenmiş ki beyin meclisi sanki.

Kışın ölenler, tekrar dirildiler de kıyameti inkâr edenin kaderi, değeri kalmadı.

Hakk'ın canlar bağışlayan lütfu yardım etti de bahçenin Ashâb-ı Kehf'i uykudan uyandı.

(F.871;G. II, 338-339)

Her kes be cins-i hîş der âmîht ey nigâr
Her kes be lâyık-ı güher-i hod girift yâr

HERKES KENDİ CİNSİNİ ARAR

Güzelim, herkes kendi cinsiyle uzlaşmış, kendi cinsiyle kaynaşmıştır; herkes, kendi tabiatine lâyık birisini dost edinmiştir.

Fakat gönlünde senin dağın olan, hiç kimseyi seçemez; sana av olan, nasıl olur da avlanabilir?

Mademki lütfun bizi bizden aldı, kendimizden geçtik; lütfunu esirgeme, sensiz bırakma bizi.

Cins cins herkes, herşey, kendi cinsiyle kaynaşır; herkes, herşey, kendi cinsinden birisini, bir şeyi seçer.

Cinsinden olmayanla düşüp kalkmak ancak münafıklıktır; hani suyla yağın, katranla karın beraber bulunuşu gibi.

Cinsinden olmayandan ayrılan kendi cinsine kavuşuncaya dek bulunduğu yerde susadıkça susar, susuzluğu arttıkça artar.

Kim senden kaçar da başkasından hoşlanırsa, kim seni bırakır, başkasıyla karar ederse,

Kim senin huzurunda suratını ekşiterek, bulut gibi somurtarak oturur, başkasının yanında ilkbahar gibi gönlü açılır, gülerse,

Sanki "benim gayb âlemindeki aydan nasibim yok, can şarabı, can kadehi, ancak başıma sersemlik veriyor" demek ister.

Yürü, git; bütün yaratıklarla, bütün halkla aynı cinsten olamazsın ya; bir dal, meyvaya yüzlerce ağaçtan gebe kalamaz.

Dal gibi bir ağacın malıysan öbüründen kop, ayrıl; buna kavuşmak istiyorsan ondan elini çek.

Can, Tebriz'in övündüğü erle aynı cinstense ne mutlu o cana! Oraya erer, erenlerden olur, girişiğti iş güç ne de kutludur, ne de mutlu!

(F.1116;G. II, 358-359)

Kes bî kesî ne-mâned mî dân tu în kader
Ger bâ yekî ne-sâzî âyed yekî diğer

KİMSE KİMSESİZ KALMAZ

Sen şu kadarını bil ki dünyada hiç kimse, kimsesiz kalmaz; birisiyle uyuşamadın, uzlaşamadın mı bir başkası gelir onun yerine.

Bu evden gidersem, evi boşaltırsam benim gibi bir başkası, yahut da benden beteri çıkar gelir.

Dünya, binlerce yıldır, miras kalagelmiştir; baba, toprak altına gitti mi oğul, baba olur.

Yalnız insan değil, hayvan da böyle; böyle olmasaydı dünyada bir tek canlı yaratık göremezdin.

Geceleyin, gökyüzü damından güneş çekilip gitti mi güneşin yerini yıldızlar, yahut da ay tutar.

İnsan, bir hüneri, bir sanatı bıraktı mı tabiatı, bir başka işle, bir başka sanatla oyalanmaya koyulur.

Çünkü bütün halkın gönlüne bir memur tayin edilmiştir; bu memur, onları işsiz güçsüz, azıksız, sefersiz bırakmaz.

(F.1119;G. II, 362)

Hîzîd âşıkân ki suy-i âsmân revîm
Dîdîm în cihân râ tâ ân cihân revîm

BİR DE O DÜNYAYA VARALIM

Kalkın a âşıklar, göğe ağalım; şu dünyayı gördük, bir de o dünyaya varalım.

Hayır hayır! Şu iki bahçe de güzel, ikisi de hoş, fakat ikisinden de geçelim de bahçıvana gidelim.

Sel gibi secdeler ederek denize dek gidelim, denize kavuştuktan sonra da üstündeki köpükler gibi el çırpa çırpa koşalım, yürüyelim.

Şu yas âleminden düğün dernek âlemine sefer edelim; şu safran gibi sapsarı yüzü bırakalım, erguvan gibi kıpkırmızı bir yüz elde edelim.

Düşme korkusundan yaprak gibi, dal gibi titreyerek, yüreğimiz atarak aman yurduna varalım.

Gurbetteyiz, dertten kurtulmamıza bir çare yok; toprak yurdunda yola düşmüşüz, tozdan kurtulmamız mümkün değil.

Yemyeşil dudukuşları gibi güzelim kanatlarımızı çırpıp uçalım, şeker yurdu kesilelim, şeker alana gidelim.

Şu şekiller, hep izinin tozu belirmeyen bir ressamın varlığına delil; kem gözden gizli, tâ izi belirmeyen ressama varalım.

Belâlarla dopdolu bir yol; fakat kılavuzumuz aşk; bu yolda nasıl gideceğimizi öğretiyor, belletiyor bize.

Padişahın lütuf, kerem gölgesi korur bizi; korur ama yine de kervanla yol almamız daha iyi.

Yarıklarla dolu bir dama yağan yağmura benziyoruz; yarıklardan kaçalım, oluğa varalım.

Yusuf gibi güzele karşı canımızı ayna haline getirelim de Yusuf'un güzelliğine bir armağanla varalım.

Susalım da sözler bağışlayan söylesin; o nasıl söylerse biz de o çeşit gidelim.

(F.1713;G. II, 389-390)

Bi-y-âyid bi-y-âyid ki gülzâr demîdest
Bi-y-âyid bi-y-âyid ki dil-dâr resîdest

CANLARI GÜNEŞE TESLİM EDİN

Gelin, gelin, gül bahçesi yeşerdi, güller açıldı. Gelin, gelin, sevgili geldi çattı.

Gelin, bir uğurdan bütün canları da güneşe teslim edin, cihanı da; kılıcını bir hoş, bir güzel çekti o.

O çirkine gülün ki nazlanmadadır; o dosta ağlayın ki sevgiliden ayrılmıştır.

Deli, bir kere daha zincirden boşandı diye şehre bir sestir düştü, bütün şehir birbirine girdi.

Ne gündür, ne gündür, ne biçim kıyâmet günüdür bugün? Yoksa insanların günah- sevap defterleri mi göklerden uça uça geldi?

Davulları dövün, başka hiçbir şeycikler söylemeyin; gönlün, canın da yeri mi? Zaten can da kaçıp gitmiş.

(F.329;G. III, 38)

Bi-mîrîd bi-mîrid der în ışk bi-mîrîd
Der în ışk çü murdîd heme rûh pezîrîd

SUSMAK ÖLÜMÜN KONUŞMASIDIR

Ölün ölün, bu aşkla ölün! Bu aşkla öldünüz mü hepiniz de can bulursunuz.

Ölün ölün, korkmayın şu ölümden! Ağın bu gökyüzünden, gökleri tutun.

Ölün ölün, bu nefisten ayrılın; çünkü bu nefis bağa benzer, siz de onunla bağlanmış tutsaklarsınız sanki.

Zindanı delmek için bir külünk alın; zindanı deldiniz, yıktınız mı hepiniz de padişahsınız, beysiniz.

Ölün ölün güzelim padişahın huzurunda; padişahın huzurunda öldünüz mü hepiniz de padişah kesilirsiniz, şöhret bulursunuz.

Ölün ölün, şu bulutun altından çıkın; bulutun altından çıktınız mı hepiniz de dolunay haline gelirsiniz.

Susun susun! Susmak, ölümün konuşmasıdır; şu susmaktan kaçışınız yok mu, hep diriliktendir.

(F.636;G. III, 41)

Bi-çûşîd bi-cûşîd ki mâ ehl-i şiârîm
Be-cüz ışk be-cüz ışk diger kâr ne-dârîm

COŞKUN DENİZİZ BİZ

Coşun coşun! Biz de coşkun deniziz zaten; aşktan başka hiçbir işimiz gücümüz yok, aşktan başka bir iş görmüyoruz.

Şu toprağa sevgiden başka, aşktan başka hiçbir tohum ekmeyiz; şu toprağa, şu tertemiz tarlaya başka bir tohum ekmeyiz biz.

Padişahımızın yüzünden ne sarhoşuz, ne sarhoş! Gelin gelin de elimizi uzatalım size.

Ne bileyim, ne bileyim nasıl bir şarap içtik ki bugün, gün boyunca sarhoşuz, mahmuruz.

Sarhoş olmadınız, o şarabı içmediniz siz; ne bilirsiniz, ne bilirsiniz, hangi avın peşindeyiz biz?

Şu toprağa düşmeyiz, döşenmeyiz biz, hasır değiliz ki! Kale erleriyiz, şu göklere yücelelim biz.

(F.1475;G. III, 48)

Be yârekân-ı safâ cüz mey-i safâ me-dihîd
Çü mî dihîd be-d-îşân cüdâ cüdâ me-dihîd

YARASI OLMAYANA İLAÇ VERMEYİN

Tertemiz dostcağızlara arı duru şaraptan başka bir şey vermeyin; onlara şarap sunarsanız birden verin, ayrı ayrı sunmayın.

Böyle bir şarapla dolu olan bu çeşit kadehe başka şarap katmak haramdır; Hak âşıklarına Hak şarabından başka bir şey vermeyin.

Yola düşmüş çıplaklar, güneş ışığını elbise edinirler; aşk yolunun çıplaklarına değerli elbiseler vermeye kalkışmayın.

Hiçbir seher yeli, onların izlerinin tozuna bile erişemez; canlarının aşkına olsun, seher yelinden bahsetmeyin, o çeşit bir vaatte bulunmayın onlara.

Vuslat ümidiyle rahata kavuşan, karar eden bir âşık, belki de bulunur; fakat bu ümitle karar edemem ben, bana ümit vermeye girişmeyin siz.

Şarap ortada, sevgili sarhoş, bense âşığım; artık bahanelerle avunamam, bahaneler icat etmeyin bana.

Şarap ateştir, biz de ateşten doğmuşuz; halden anlar arkadaşsanız şaraptan başka bir şey sunmayın bize.

Merhem, bu çeşit gaziler içindir; yarası olmayana ilaç vermeyin.

Mademki Tebriz'in övdüğü Şemseddin geldi, iki dünyayı da onunla buluşmadan başka bir şeye feda etmeyin, iki âlemi de ona bağışlayın ancak.

(F.917;G. III, 142)

Suhen ki hîzed ez cân cihân hicâb koned
Zi gevher ü leb-i deryâ zebân hicâb koned

ANLATIŞ PERDEDİR GERÇEKLER GÜNEŞİNE

Cana perde kesilir candan kopup gelen söz. İnciyi, deniz kıyısını göremez denizden olan sis.

Filozofa, anlatışlara dalmak, pek yüce, pek büyük bir işle uğraşmaktır; fakat anlayış perdedir gerçekler güneşine.

Dünya köpüktür, Hakk'ın sıfatlarıysa denize benzer; fakat perdedir şu cihan köpüğü denizin arılığına duruluğuna.

Köpüğü yarmaya, gidermeye bak ki suyu elde edesin; bakma denizin köpüğüne, örter denizi o.

Yerdeki, gökteki sûretlere, resimlere dalma, düşünme onları; çünkü yeryüzündeki sûretler, zamandan utanırlar da perde ardına girerler.

Sözün içini elde etmek için harf kabuğunu yar; saçlar da sevgilinin yüzünü gözünü örter.

Her hayali, perdeyi açan bir şey sanırsın; at o hayali, asıl sana perde olan, o hayal.

Şu yok olan, yokluk yurdu olan dünya Hakk'ın eseridir, delilidir; fakat bu eser de, bu delil de yine Hakk'ın güzelliğini örtmede.

Varlık, gerçi bir maden olan Tebrizli Şems'ten bir kesinti ama öylesine bir parça ki cana perde oluyor, madeni göstermiyor.

(F.921;G. III, 143)

Be rûz-i merg çü tâbût-i men revân bâşed
Gümân me-ber ki me-râ derd-i în cihân bâşed

BATMAYI GÖRDÜN YA DOĞMAYI DA SEYRET

Ölüm günümde tabutum yürüyüp gitmeye başladı mı bende bu dünyanın gamı var, dünyadan ayrıldığıma tasalanıyorum sanma, bu çeşit bir şüpheye düşme.

Benim için ağlama, "yazık yazık!" deme; şeytanın ayranına düşer, düzenine kapılırsan yazık olur, yazık yazık demenin sırası gelir.

Cenazemi görünce "ah ayrılık, ayrılık!" demeye kalkışma; kavuşup buluşmam o zamandır benim.

Beni kabre indirip bırakınca "elvedâ, elvedâ!" deme; çünkü kabir, can topluluğunun bir perdesidir.

Batmayı gördün ya, doğmayı da seyret; güneşe, aya, batmadan ne ziyan geliyor ki?

Sana batmak görünür ama doğmaktır o; mezar hapis gibi görünür ama canın kurtuluşudur o.

Hangi tohum, yere ekildi de bitmedi; ne diye insan tohumunda da böyle bir şüpheye düşmüyorsun yani?

Hangi kova kuyuya salındı da dolu dolu çıkmadı; can Yusuf'u, ne diye kuyudan feryâd etsin?

Bu yanda ağzını yumdun mu aç o yanda; artık senin hay huyun, mekânsızlık âleminin havalarındadır.

(F.911;G. III, 169)

Nemâz-i şâm çü hurşîd der gurûb âyed
Bi-bended în reh-i his râh-i gayb bi'gşâyed

GÜNEŞ BATINCA

Akşam namazı çağı güneş batınca akşam, şu duygu kapısını kapar da gayb âleminin kapısını açar.

Çoban, sürüyü nasıl önüne katar da güderse uyku meleği de canları önüne katar, gütmeye koyulur;

Mekânsızlık âlemine sürer, ruhani çayırlığa götürür, onlara ne şehirler gösterir, ne bahçeler seyrettirir!

Uyku, şu âlem resmini silip yok etti mi can, binlerce şaşılacak şekiller, binlerce şaşılacak adamlar görür.

Âdeta dersin ki can, hep orada oturuyormuş; ne bunu hatırlar, ne derdi elemi artar.

Burada üstüne titrediği malın mülkün derdinden kurtulur, gönlüne bile gelmez onlar; gamı da kalmaz, kederi de.

(F.943;G. III, 174)

Şodest nûr-ı Muhammed hezâr şâh hezâr
Girifte her du cihân ez kenâr tâ be kenâr

MUHAMMED (A.S.)'IN NURU

Muhammed(a.s.)'in nuru, milyonlarca parçaya ayrıldı da uçtan uca, iki dünyayı da kapladı.

Muhammed(a.s.), o nurun parlayışındaki bir perdeyi yırtıverse binlerce keşiş, binlerce râhip, zünnarlarını koparıverirdi.

Bu işe hevesliysen zaman geçirme de bir nefescik av ol, sonra da bir zamancağız sen avlan, avlar tut.

Hoşça kal, biz elden çıktık, hem de bu seferki çıkışımız, her seferkine hiç mi hiç benzemiyor.

Evvelsi gün sevgili bana dedi ki bu dünya bir belâ! Evet dedim, fakat senin kadar amansız belâ değil.

Ne diye kınamadasın, bâri sen kınama diye cevap verdi bana; sen kınama dedi, ne ayağın diken nedir gördü ne başından mahmurluk gitti senin.

Evet dedim, fakat yabancılara uyar da feryâda koyulursam suçlu tutma, hoş gör beni.

Mademki sofrana sahibim, ekşi de korum, tatlı da; ulların sofrasından herkes, kendi payını yesin.

Ramazanda halkın ağzını diktiğin iğneyle gel de benim ağzımı dik, söze karnım tok.

Fakat baştan ayağa dek ağız kesilmişim, hangi birini dikeceksin? Bir deliği olan iğneye benzemiyorum ki ben.

Ümmetin en hayırlıları bile Tebrizli Şems'e muhtaç; bu gam yüzünden kavun bile çatladı, yarıldı; hayrın, hayırlıların yeri mi artık?

(F.1137;G. III, 189)

Dıraht eger müteharrik budî be pâ vu be per
Ne renc-i erre keşîdî ne zahmhâ-yi teber

KENDİNE DOĞRU YOLA ÇIK

Ağaç, ayağıyla, başıyla bir yerden bir yere gidebilseydi ne testere eziyeti çekerdi, ne balta yaraları alırdı.

Güneş, bütün gece perdeler altına girmeseydi seher çağı dünya nasıl aydınlanabilirdi?

Acı su, denizden havaya ağmasaydı nereden yağmur olup yağardı, nereden sel olup akardı da gül bahçelerine can kesilirdi?

Katre, yurdundan gitti, sonra yine geldi de sedefe rastladı, bir inci halini aldı.

Yûsuf, ağlaya ağlaya babasından ayrılıp yolculuğa çıkmadı mı? Yolculuktan kutluluğa ermedi mi, padişahlığa kavuşmadı mı, zaferler elde etmedi mi?

Mustafa(a.s.), Medine'ye doğru yola çıkıp padişahlığa ulaşmadı mı, yüzlerce ordunun padişahı olmadı mı?

Ayağın yoksa bile kendine doğru yola çık, lâl madeni gibi güneş ışıklarıyla renklere boyan.

Hocam, kendinden kalk, yola çık, kendine gel; bu çeşit yolculukla toprak bile altın madeni haline geldi.

Acılıktan, ekşilikten tatlılığa git de tatlılaş; nitekim binlerce meyva, bu çeşit yolculukla tatlılaştı.

Tebriz'in övdüğü Şems'i (Güneş'i) ara, ondan iste tatlılığı; çünkü her meyva, güneşin ışığıyla aydınlanır, olgunlaşır.

(F.1142;G. III, 206)

Bi-y-â bi-y-â ki tuvî cân-ı cân-ı cân-ı semâ'
Hezâr şem'-i münevver be hânedân-ı semâ'

SEMÂ GÖĞÜNE DOĞAN AYSIN

Gel gel ki sen, semâın canının canına cansın; semâın soyuna sopuna, semâ topluluğuna binlerce aydın mumsun.

Yüz binlerce yıldızın gönlü, senin yüzünden aydındır; gel, semâ göğüne doğan aysın sen.

Gel ki can da güzelim yüzüne hayrandır, cihan da; gel ki semâ âleminde şaşılacak bir güzelsin, görülmemiş bir yaraşıksın sen.

Gel ki sensiz aşk pazarında peşin bir alış veriş yoktur; gel ki semâ madeni, senin gibi bir altını görmemiştir.

Gel ki iştiyak çekenler, kapında oturakalmışlardır; semâ merdivenini daya aşağıya, in damdan.

Gel ki aşk pazarının parlaklığı dudağından gelmede; şu semâ dükkânında da paralı bir güzel var.

Mana nakitlerini Tebrizli Şems'ten getir; çünkü dudağının aşkıyla semâın ağzı açık kalmıştır.

(F.1296;G. III, 224)

Ne-goftemet me-rev ân câ ki âşinât menem
Der în serâb-ı fenâ çeşme-i hayât menem

DEMEDİM Mİ SANA?

Demedim mi sana gitme oraya, seni tanıyan, bilen benim ancak; şu yokluk serabında yaşayış kaynağı benim ancak.

Kızsan da bin yıllık yola gitsen de sonucu yine bana gelirsin, varacağın yer benim ancak.

Demedim mi sana, dünya hallerine, dünya şekillerine râzı olma; senin râzı olacağın otağın şekillerini düzen benim ancak.

Demedim mi sana deniz benim, sen bir balıksın, karaya, kuruluğa gitme; arı duru denizin benim ancak.

Demedim mi sana kuşlar gibi tuzağa gitme; gel ki kanatlarına uçuş gücünü veren benim ancak.

Demedim mi sana yol kesenler var, seni soğuturlar, buz gibi ederler; havandaki ateş de benim, ıssılık da benim ancak.

Demedim mi sana, kötü huylar verirler sana, beni kaybedersin; halbuki senin arı duru kaynağın benim ancak.

Demedim mi sana, "kulun işi gücü hangi sebeple düzene girer acaba?" deme; sebepsiz, cihetsiz yaratıcı benim ancak.

Gönlünde bir ışık varsa bil bakalım, nerede evin yolu; ilâhi huyluysan eğer bil ki ev sahibin benim ancak.

(F.1725;G. III, 250)

Zi lokmaî ki bi-şod dîde-i tu-râ perde
Me-hor tu bîş ki zâyi' konî serâ-perde

PERDELER AYIRMASIN SENİ DOSTTAN

Gözüne perde kesilen lokmadan çok yeme, yoksa evin yolunu yitirirsin; çadırı kaybeder gidersin.

Gerçi yaşamanı o lokmaya bağlı sanırsın ama can gözünde biten kıldır, baş gözüne perdedir o lokma.

Burada yayılıp gezme, "neden gezmeyecekmişim?" deme; can gözüne perdedir bu seyir seyran.

Beden tılsımı her zehiri bal gibi, şeker gibi gösteriyor ama o, kendini perde ardında gösteren bir gelindir, senin gerçeği görmene perdedir o.

Lokmayı kestin mi hayaller belirir, gelir; hayaller arılık duruluk kapısına gerilen perdedir.

Tabiatten gelen hayal, can hayalinin yüzünü örter; akıl, cana canlar katan bir perde bu diye nâralar atar.

A gönül, şu çeşit çeşit, renk renk perdelerden çık, sıyrıl; aklını başına devşir de perde, ayırmasın seni dosttan.

(F.2414;G. III, 290)

Hulâsa-i dü cihânest ân perî-çehre
Çü û nikâb güşâyed fenâ şeved Zühre

ARŞ'IN DEVLETKUŞU

O peri yüzlü güzel, iki dünyanın da hulâsasıdır; yüzünün örtüsünü açtı mı Zühre bile yok olur gider.

Mânalar Burâk'ına bir bindi mi saltanatına karşı kimin bir söz söylemeye haddi vardır, kimin bir iş etmeye gücü kuvveti?

O padişah, gökyüzü tasına mühreyi attı mı gökyüzündeki bütün yıldızlar mat olur giderler.

Rûhü'l-Kudüs onu görünce secde eder, Hakk'a en yakın melekler bile ondan feyiz alırlar. [259]

Efendimiz, Arş'ın devletkuşu Tebrizli Şems, öyle bir adamdır ki yedi deniz bile ona karşı ancak bir katredir.

(F.2417;G. III, 290)

259 Rûhü'l-Kudüs, Cebrail (a.s.)'ın lakabıdır.

Eger tu yâr ne-dârî çirâ taleb ne-konî
Ve ger be yâr resîdî çirâ tarab ne-konî

SEVGİLİN YOKSA NE DİYE ARAMAZSIN?

Sevgilin yoksa ne diye aramaz, istemezsin? Sevgiliye kavuştuysan ne diye neşelenmezsin, çalıp çağırmazsın?

Eşin seninle uzlaşmıyorsa niçin sen, o olmuyorsun? Rebap feryad etmiyorsa ne diye kulağını burmuyorsun?

Ebû Cehillik, sana perde oluyorsa neden savaşmıyorsun Ebû Leheble, Ebû Cehille?

Bu ne şaşılacak iş diye tembel tembel oturakalmışsın; böyle şaşılacak bir havaya uymadığın için asıl şaşılacak kişi sensin.

Dünyanın güneşisin sen, neden gönlün kara? Bir daha tutulmasan, tutulacağın yere varmasan olmaz mı?

Bir daha altın kesesine tamah etmeyesin diye altın gibi potanın içine girmiş, potaya tutulmuşsun, eriyip durmadasın.

Sen hiç iki Leylâ'ya gönül vermiş Mecnun gördün mü? Neden bir yüzün, bir yanağın havasına düşmezsin ki?

Varlık gecende pusuya girmiş, gizlenmiş öylesine bir ay varken gece yarısı ne diye duaya koyulmaz, yalvarıp yakarmazsın?

Söz, dalgalanıp duruyor ama onu dudakla değil de canla, gönülle anlatmak daha iyi.

(F.3061;G. III, 343)

Sârbânâ üştürân bin ser-be-ser kıtâr mest
Mîr mest ü hâce mest ü yâr mest ağyâr mest

DOSTLAR İKRARDAN SARHOŞ, DÜŞMANLAR İNKÂRDAN

A kervanbaşı, develere bak, katar baştan başa sarhoş; bey de sarhoş, hoca da sarhoş , dost da sarhoş, yabancı da sarhoş.

A bahçıvan, gökgürültüsü şarkıcı oldu, bulut sâkiliğe erişti; bahçe de sarhoş, ova da sarhoş, gonca da sarhoş, diken de sarhoş.

A gökyüzü, niceye bir dönüp duracaksın? Unsurların dönüşünü seyret; su da sarhoş, yel de sarhoş, toprak da sarhoş, ateş de sarhoş.

Görünüşteki hal, bu işte, iç yüzdeki hali hiç sorma; can da sarhoş, akıl da sarhoş, vehim de sarhoş, sırlar da sarhoş.

Yürü, zorbalığı bırak, toprak ol da toprağı gör; kırıkları onaran Hak lütfuyla zerre zerre, her zerresi sarhoş.

A sâki, bir şarap sun, niceye bir bu kavga? Dostlar ikrardan sarhoş, düşmanlar inkârdan sarhoş.

Şarabı fazla fazla sun da şu düğüm çözülsün; şarap, başa iyiden iyiye tesir etmedikçe sarhoş, sarığını verir mi hiç?

Orada sâkinin nekesliği, şarabın bozukluğuyla beraber gider; ikisinin de uygunsuzluğunu görüyorsun; artık sarhoş, nasıl doğru düzgün gidebilir?

Sapsarı yüzleri gör de gül renkli şarap sun; çünkü sarhoşun yüzü, yanağı, şu allıkla kızarmaz.

A Tebrizli Şems, zamanında hiçbir kimse ayık değil; kâfir de harap, mü'min de; ham sofu da sarhoş, meyhâneci de.

(F.390;G. III, 399)

Işk ender fazl u ilm ü defter ü evrâk nîst
Her çi goft u gûy-i halk ân reh reh-i uşşâk nîst

AŞKIN DALI EZEL ÂLEMİNDENDİR

Aşk üstünlükte, bilgide, defterde, kağıtlarda değildir; halk, dedikoduya düşmüştür ya; o yol da âşıkların yolu değildir.

Aşkın dalı, bil ki ezel âlemindedir, kökü ebed âleminde; bu ağaç ne arşa dayanır, ne yeryüzüne, ne de gövdesi vardır bu ağacın.

Aklı işten attık, hevesi de bir iyice dövdük; çünkü bu ululuk, şu akla, şu huylara lâyık değildir.

Hani bir özleyiş var ya sende, bil ki özleyişin kendinedir; sen sevgili oldun mu artık özleyiş kalmaz.

Deniz adamı, daima korkuyla ümit tahtasının üstündedir; fakat tahta da, adam da yok oldu mu dalıp gitmeden başka bir şey kalmaz.

Ey Tebrizli Şems, deniz de sensin, inci de sen: çünkü varlığın, baştan başa, tek yaratıcının sırrından başka bir şey değil.

(F.395;G. III, 403)

Înek ân murgân ki îşân beyzahâ zerrîn konend
Kürre-i tünd-i felek râ her sehergeh zîn konend

BEDENLERİ CAN HALİNE GETİRENLER

İşte buracıkta o altın yumurta yumurtlayan kuşlar; işte buracıkta her seher çağı, başı dik, huysuz felek tayına eyer vuranlar.

At sürdüler mi yedinci kat gök meydan olur onlara; yattılar mı güneşle ayı yastık edinir onlar.

Öylesine balıklar onlar ki her birinin canında bir Yûnus var; öylesine gül fidanları ki gökyüzünü bezerler, güzelleştirirler; feleği güzel töreli bir hale sokarlar.

Kıyâmet gününde cehennemi sömürüp içerler, cenneti dileyene bağışlarlar; buyruk sahibidir onlar, fakat ne dua bilirler, ne ilenme.

Letâfetle dağları havada oynatırlar; tatlılıkla denizleri şeker gibi tatlılaştırırlar.

Bedenleri can haline getirirler, canları ölümsüz bir hale döndürürler; taşları lâl madeni yaparlar, küfürleri iman.

Herkesten daha fazla meydandadır onlar, herkesten daha fazla gizli; apaçık görmek istersen gözünün önüne dikiliverirler.

Apaçık görmek istiyorsan ayaklarının bastığı toprağı sürme gibi çek gözüne; çünkü onlar, anadan doğma körü bile yol iz görür bir hale getirirler.

Söylemeye gücüm kudretim yetseydi söylenecek neler söylerdim; neler söylerdim de gökteki canlılarla melekler bile beğenirdi.

(F.730;G. III, 411)

Azm-i reften kerdeî çün ömr-i şîrîn yâd dâr
Kerdeî esb-i cüdâyî râğm-i mâ zîn yâd dâr

AYRILIK ATINA EYER VURMUŞSUN

Tatlı gibi geçip gitmeyi kuruyormuşsun, hatırla ama; ayrılık atına eğer vurmuşsun, hatırla ama.

Yeryüzünde de sana yüreği temiz dostlar bulunur, yerden biter gibi biter onlar, gökyüzünde de; fakat önce eski dostla bir ahittir etmiştin, hatırla ama.

Sana karşı kusurlar etmişim, belki kinlendin, olur ya! A kin gütmeyen dost, geçirdiğimiz geceleri hatırla ama.

Her gece ay değirmisini yastık edinince, dizimizi yastık edindiğin geceleri hatırla ama.

Senin havana düşmüşüm, Ferhat gibi ayrılık dağını delmeye koyulmuşum; ey yüzlerce Hüsrev'in, yüzlerce Şirin gibi dilberin kul köle kesildiği güzel, hatırla ama.

Hani bir deniz kesilen gözlerimin kıyısında, safran dallarıyla, nesrinlerle dopdolu bir aşk ovası seyretmiştin; hatırla ama.

Ateşli dileklerim, gökyüzüne âmâde; Cebrâil, arş yanında âmin âmin diyor; hatırla ama.

A Tebrizli Şems, yüzünü gördüğüm günden beri dinim aşktır, yüzün, dinin de övündüğü bir yüz; hatırla ama.

(F.1063;G. III, 443)

Ârifân râ şem' ü şâhid nîst ez bîrûn-i hîş
Hûn-i engûrî ne-horde bâdeşân hem hûn-i hîş

GÜL RENKLİ BENİZ YETER BİZE

Ariflerin mumları da gönüllerinden dışarıda değildir, sevgilileri de; üzüm suyu içmez onlar, şarapları kendi kanlarıdır.

Dünyada herkes, bir Leylâ'ya Mecnûn olmuştur; ariflerin her an, Leylâlar'ı da kendileridir, Mecnûnlar'ı da.

Bir an ona terâzi kesiliyorsun, bir an bunun terazisiyle tartılıyorsun; bundan böyle kendin, kendinin terazisi ol da tartılı düzenli bir hale gel.

Benlik Firavun'unu beden Mısır'ından dışarı atarsan gönül evinde Musâ'nı da görürsün, Hârûn'unu da.

Can ayağına aşağılık bir demirdir bağlamışsın, her gün Karûn'unla biraz daha dibe batıp gitmedesin.

Gönül denizinin kıyısında oturmuş bir Yûnus gördüm; nasılsın dedim, kendi töresince bana cevap verdi de,

Dedi ki şu denizde bir balığın gıdâsıydım; nun harfi gibi büküldüm de sonunda kendi kendimin Zünnûn'u oldum.

Bundan böyle bana nasılsın deme, nelikten nitelikten geç; kendi kendisinin neliksiz niteliksiz varlığı kesilen, nasıl olur da nasıldan niceden söz eder?

Ölüler gibi , dirilip kalmak için sûrun üfürülmesini bekliyorum ben; aşk, her an bana üfürüp yeni bir can vermede.

Cennette yeşil atlaslardan, ipekli kumaşlardan elbiseler verilecekmiş, ayaklara halhallar takılacakmış; aşk, bana bugün peşin olarak atlastan, ağır kumaşlardan elbiseler veriyor.

Dün müneccim, "gördüm" dedi, "kutlu bir talihin var"; evet dedim, doğru; fakat günden güne dolan, kendi dolunayından bu talih.

Şu ay da kim oluyor bizim ay yüzlü güzelimize karşı? Ay yüzlümüzün alımı, güzelliği karşısında en büyük kutsuz yıldız bile kendi göğünde en büyük kutlu yıldız kesildi.

(F.1247;G. III, 467)

Ey cihân-ı âb u gil tâ men tu-râ bi'şnâhtem
Sad hezârân mihnet ü renc ü belâ bi'şnâhtem

DÜNYA: YÜZ BİNLERCE MİHNET

A balçıktan yapılmış aşağılık dünya, seni tanıdım tanıyalı yüz binlerce mihnetle, yüz binlerce eziyetle, belâ ile tanıştım, biliştim.

Sen eşeklerin yayıldığı yaylasın, İsâ'nın konak yeri değil; eşeklerin şu yayım yerini nereden de tanıdım ben?

Sofranı döşedin döşeyeli bana bir içim tatlı su bile vermedin gitti; elimi ayağımı farkettim edeli elimi ayağımı bağladın gitti.

Eli ayağı nasıl bağlamazsın ki? Sana Yaratan, beşik adını taktı; fakat elimi ayağımı farkettim artık; elimi ayağımı çözeceğim ben.

A çiçek, şu çocukluk çağında nasıl oldu da tamamıyla olgunlaştın dedim çiçeğe; çiçek dedi ki seher yelini tanıdım tanıyalı çocukluktan kurtuldum ben.

Kendisinden havayı öğrendiğim kişinin havasına uyayım da ağaç gibi yeraltından ellerimi yücelere uzatayım.

Yüce dal, yücelerden gelmiştir de onun için yücelere ağar; ben de aslıma ağayım, çünkü aslımı tanıdım, bildim ben.

Niceye bir aşağı yukarı deyip duracağım? Mekânsızlık ilidir benim aslım; bir yerin ehli değilim ben; bir bak, nereden neyi tanımışım ben.

Hayır, sus artık, yok ol! Yokluğa var da hiçbir şey olma; bir bak da gör, her şeyi yoklukta tanıdım gördüm ben.

(F.1585;G. IV, 24)

Ey berâder tu çi murgî hîşten râ bâz bîn
Ger tu dest-âmûz-i şâhî hîşten râ bâz bîn

SOLUKDAŞIN YOK, ONDAN SOLUĞUN ÇIKMIYOR

A kardeş, kendine bir bak, ne biçim bir kuşsun, bir anla şunu. Padişahın elinde yetiştiysen kendini doğan say.

Katrelere, zerrelere bak, hepsi de sarhoş, kol açmışlar, oynuyorlar. Bu oyun, öyle bir güneşin yüzünden ki gökteki güneş bile onun bir kadehi.

Padişahın kıblesini bulduysan devlet, ikbal kıblesi kesil; kadehinden iki yudumcuk içtiysen bahtı, devleti sana eş dost olmuş bil.

Dedim ki a iksir, bakırı nasıl altın yapıyorsun? Göster. Yüzünü gönül sarraflarına çevirdi de dedi ki altın makasına bakın.

Ona dedim ki İbrahim'in kuşunu nasıl dirilttin? Dedi ki kolunu kanadını kır, yol da bak, nasıl uçarsın. [260]

Dedim ki gönül kuşunun, tâ başlangıçta kanatları vardı; kendine gel dedi, kafesi kır da başlangıcı olmayan başlangıca bak.

Solukdaşın, sırdaşın yok da ondan böyle soluğun çıkmıyor, daralmış kalmışsın; gözünü aç da her an bir solukdaş gör, her dem bir solukdaş.

Canın, yanıp yakılarak, yalvarıp yakararak birkaç soluk aldı ya; bunları İsa'nın soluduğu gibi Hakk'ın huzurunda diri bil, Onunla uzlaşmış gör.

Toprak gibi hor hakir ol, toprak gibi ayaklar altına döşenmeyi iş edin; toprak, horlandıktan sonra yeşilliklere kavuşur da yücelir.

(F.1951;G. IV, 59)

260 Bkz. n.167

Ey berâder âşıkî râ derd bâyed derd kû
Sâbiriyy u sâdıkî râ merd bâyed merd kû

HANİ SARARMIŞ YÜZLER?

A kardeş, aşık olmak için dert ister, nerede dert? Dayanmak, gerçek olmak için er gerek, nerede er?

Niceye bir şu soğuk düşünce, niceye bir zaman düşüncesi? Ateşli nâralar hani, sararmış yüzler nerede?

Kimya, altın aramıyorum, altın olmaya istidadı olan bakır nerede? Ateşli gideni, hızlı hızlı yol alanı kim bulmuş? Yarı ateşli, yarı soğuk olan yol nerede?

(F.2206;G. IV, 84)

Ey zi hicrânet zemîn ü âsmân bi'grîste
Dil miyân-i hûn nişeste akl u cân bi'grîste

YÜZ DÜNYA İDİN SEN

Ey ayrılığıyla yeryüzünü de, gökyüzünü de ağlatan sevgili! Gönül kanlar içinde oturakalmış, akılla can, ağlamaya koyulmuş.

Dünyada, yerine konacak bir tek kişi bile yok; senin yasında mekân âlemi de ağlamaya koyulmuş, mekânsızlık âlemi de.

Cebrail'le meleklerin kanatları mosmor olmuş; peygamberlerin gözleri de yaşlar döküyor, erenlerin gözleri de.

Yazıklar olsun ki şu yas içinde sözümün tadı tuzu kalmadı ki ne çeşit ağladılar, bir örnek göstereyim.

Bu evden sen gittin, devlet tavanı çöktü; hâsılı sınamalara uğrayanlara devlet bile ağlamaya koyuldu.

Gerçekten de sen bir kişi değildin, yüz dünya idin sen; dün gördüm, o dünya da bu dünyaya ağlıyordu.

Gözden uzaklaşalı göz de ardından gitti; can gözsüz kaldı da kanlar saçarak ağlamaya koyuldu.

Gayretin olmasaydı bulutlar gibi gözyaşları yağdırırdım, yağmurlar gibi ağlardım; fakat gönlün, kanlar saçarak bu çeşit gizlice ağlayışı daha iyi.

Katre katre gözyaşı dökmek de nedir? Ayrılığınla tulumlardan su boşanırcasına ağlamak, her solukta kanlı yaşlar dökmek, her an ağlamak gerek.

Ah yazık, eyvah yazık, yazıklar olsun, yazık! Öyle bir can gözüne baş gözü, ağlamaya koyulmuş.

A padişah Selâhaddin, a hızlı uçan, ateşli giden devlet kuşu! Yaydan ok fırlar gibi uçtun gittin, yay da ağlıyor şimdi.

Selâhaddin'e ağlamayı herkes ne bilsin? O ağlayışı, insanlara ağlamayı bilen bilir.

(F.2364;G. IV, 89)

Hîç mî dânî çi mî gûyed rebâb
Z'eşk-i çeşm ü ez cigerhâ-yi kebâb

DUYUN FERYADIMIZI

Hiç biliyor musun? Rebap ne diyor, gözyaşlarıyla yanıp kavrulmuş ciğerlerle neler söylüyor?

Diyor ki etinden uzak düşmüş bir deriyim ben, nasıl ağlamayayım, nasıl dertlenmeyeyim ayrılıktan?

Tahta da diyor ki yemyeşil bir daldım ben; balta kesti, bıçkı dildi beni.

A padişahlar, ayrılık garipleriyiz biz; sonunda dönülüp huzuruna varılacak Hakk'a feryat etmedeyiz, duyun feryadımızı.

Önce Hak'tan ayrıldık da şu dünyaya geldik; fakat halden hale, şekilden şekile döne döne yine ona gidiyoruz biz.

Sesimiz, kervandaki çana benziyor, yahut da buluttan düşen yıldırım sanki.

A konuk, hiçbir durağa gönül verme; çünkü ondan çekilip ayrılırken yaralanırsın sonra.

Rebabın şu dosdoğru sesi, ister Türk olsun, ister Rum ülkesinden, ister Arap; aşıksa onun dilincedir, onun dilidir.

Müjdeler olsun ey kavim! İşte bu, kapının açılışıdır; tezce dolunmaktan, batmaktan kurtuldunuz artık.

Kitabın aslı, yanında olan sevgilinin razılık vakti geldi çattı, ferahlayın.

Dedi ki kaybettiklerinize üzülmeyin; perdeleri yırtıp yakan dolunay göründü.

Otlak, sulak bir yer burası, çöktürün develerinizi; öyle nimetler var burada ki sayıya sığmaz.

Sevgide çekilen cefada binlerce vefa var; sevgiyle susmada güzel güzel konuşma lezzeti var.

A ulular biz sustuk, susmadaki sırrı anlayın artık, doğrusunu daha da iyi bilir Allah.

(F.304;G. IV, 154-155)

Hande ez lutfet hikâyet mî koned
Nâle ez kahret şikâyet mî koned

AŞK, ESİRGEYEN BİR ŞEFÂATÇİ

Gülüş, lütfunu anlatmada; feryat, kahrından şikayet etmede.

Dünyada şu birbirine aykırı iki haber de bir sevgiliden rivayet eder durur.

Gaflette olanı lütuf, öylesine aldatır ki kahrı düşünmez de cinayet işler.

Fakat öbürüne de kahır ümitsizlik verir, tümden yasa batar gider.

Aşk, esirgeyen bir şefâatçi gibi ikisini de görür gözetir, korur.

Bu aşk için sana şükürler olsun; sonsuz lûtufları var bize.

Şükürde kusurumuz olsa bile aşk, nankörlüğe bile bakmaz, onu bile hoş görür.

Bu aşk ya kevser'dir, ya âb-ı hayat; ömre sonsuzluk vermede, insanı ölümsüz etmede.

Mahrem kişiyle Hak arasındaki elçi gibi birbirinden çok gelir gider, çok haberler getirir aşk.

Yeter, sus artık, âyet âyet okuma bunu; zaten âyeti de aşk tefsir eder.

(F.821;G. IV, 176)

Akl bend-i reh revânest ey püser
Bend bi'şken reh ayânest ey püser

DERTSİZ AŞK MASALDIR

Akıl, yola düşenlerin yolunu keser a oğul! Yol apaçık; çöz şu bağı, koparıver a oğul!

Akıl bir bağdır, gönül hile düzen, cansa örtü perde; yol bu üçünden de gizlidir a oğul!.

Akıldan, candan, gönülden geçtin mi gerçeğe erersin; bu da umulur senden a oğul!

Kendinden geçmeyen er, er değildir; dertsiz aşk masaldır, masal a oğul!

Göğsünü sevgiliye amaç et; bak, yayı kurulmuş, oku yayda a oğul!

Gönlü, onun okuyla yaralananın alnında yüzlerce iz vardır, eser vardır a oğul!

Aşk, nazlı nâzenin kişilerin harcı değil; aşk, pehlivanların işidir a oğul!

Âşıklara kul köle kesilen, sâhib-kırân bir padişahlar padişahıdır a oğul! [261]

Aşkı kimseye sorma, aşka sor; aşk, inciler yağdıran bir buluttur a oğul!

Aşkın benim tercümanlığıma ihtiyacı yok; aşk, kendi kendinin tercümanıdır a oğul!

Yedinci kat göğün üstüne çıkmak istiyorsan aşk, bir güzel merdivendir a oğul!

Nerede bir kervan yola düşmüş gidiyorsa bil ki o kervanın kıblesi aşktır a oğul!

Şu dünya seni aldatmaz, aşktan alıkoymazsa kaçar, kaybolur gözünden a oğul!

Kendine gel de sus, yum artık ağzını sedef gibi; çünkü şu dilin yok mu, canına düşmandır senin a oğul!

(F.1097;G. IV, 187)

261 Bkz. n.97

Mâ zi bâlâyîm u bâlâ mî revîm
Mâ zi deryâyîm u deryâ mî revîm

YÜCELERDENİZ, YÜCELERE GİDİYORUZ

Yücelerdeniz, yücelere gidiyoruz biz; denizdeniz, denize gidiyoruz biz.

Biz oradan da değiliz, buradan da; mekânsızlık âlemindeniz, mekânsızlığa gidiyoruz biz.

Tapacak Allah'tır ancak sözü, yoktur tapacak sözünün ardından gelir; biz de yokuz âdeta, vara gidiyoruz biz.

Can tufanında Nûh'un gemisiyiz; hâsılı elsiz ayaksız gidiyoruz biz.

Dalga gibi kendimizden baş çıkardık, yine kendimizi seyre gidiyoruz biz.

Hakk'ın yolu iğne yordamından da ince; fakat iplik gibi yalınkat gidiyoruz biz.

Aklını başına devşir de yoldaşlarını, konak yerini hatırla; hatırla da bil ki her an yol almadayız, her an gidiyoruz biz.

Yine de "dönüp ona varacağız" âyetini okumuşsundur; oku da anla; nerelere gidiyoruz biz?[262]

Yıldızımız, ay devrinde değil, Ülker'in ülkesine gidiyoruz biz.[263]

Başlarımızda yüce bir himmet var; yücelerden, yüceler yücesi Rabbe gidiyoruz biz.

A kör sıçan, harman günümüz bugün; kör değilsen aç gözünü de gör, gözü açık gidiyoruz biz.

A söz, sus, gelme benimle; dikkat et de bak, kıskançlığımızdan bizsiz gidiyoruz biz.

A varlığımız yolumuzu kesme; Kafdağına, zümrüdüankaya gidiyoruz biz.

(F.1674;G. IV, 229)

262 Bakara Suresi, 156. ayetten alınmıştır.

263 Ülker, Boğa Burcundaki yedi yıldızddan meydana gelen bir küme yıldızıdır. Arapça'da Süreyya, Farsça'da Pervin denir. Edebiyatta sevgilinin benlerine ve aşığın gözyaşlarına benzetilir.

Ender â der hâne yârâ sâatî
Tâze kon în cân-i mâ râ sâatî

AŞK IŞIĞI KONYA'DAN PARLASIN

Sevgili, bir an olsun gel eve; bir an olsun, şu canımızı tazele.Şu arkadaşları bir an olsun güldür; bir an olsun meclisimizi beze.Beze de gökyüzü, geceyarısında güneşi apaçık görsün.

Beze de aşk ışığı, Konya'dan parlasın; bir anda Semerkant'a, Buhârâ'ya vursun.

Bir solukta geceyi gündüze döndür; bir anda, hemencecik, eğlenmeden, bahane getirmeden ışıt geceyi.

Işıt da o güneş, kayadan su fışkırır gibi gönülden doğuversin, görünsün.

Padişahın şehri olan gönülden doğsun da Nûşirevan'la Dârâ'nın mülkünü bir anda birbirine katsın. [264]

(F.2905;G. IV, 270)

264 Dârâ, üçüncü Erdişir'den sonra İran hükümdarı olan üçüncü Daryuş'tur. M.Ö. 330'da ölmüştür. Büyük İskender'le yaptığı savaşlarıyla meşhurdur. Nûşirevan (531-579) ise adaletiyle ünlü Sasani hükümdarıdır.

Kadr-i gam ger çeşm-i ser bi'grîstî
Rûz u şebhâ tâ seher bi'grîstî

HERKES AĞLARDI

Baş gözü, gam ne kadarsa o kadar ağlayabilseydi, geceleri de ağlardı, gündüzleri de.

Gökyüzü, şu ayrılığı duyup anlasaydı, yıldızlar da ağlardı, güneş de, ay da.

Padişah, bu çeşit, tahttan indirileceğini bilseydi kendine de ağlardı, tacına, kemerine de.

Gül bahçesi, şu güz mevsimini duyup anlasaydı, gül yaprağı ağlardı terü tâze gül dalında.

Uçan kuş, şu avlanmadan haber alsaydı, kolu kanadı gevşerdi, ağlardı da ağlardı.

Hüneri, sanatı aldatmasaydı Eflâtun'u, bağırırdı ağlardı hünere, sanata.

Gemi, denizde salına oynaya gidiyor ya; şu tehlikeyi görseydi ağlardı.

Şu potanın ateşi görünseydi, mal mülk sahibi ağlardı gümüşün, altının haline.

Rüstem bile savaşa ağlardı, gücüne kuvvetine ağlardı, anlasaydı bu sitemi.

Şu ecelin kulağı sağırdır, feryâdı işitmez, duymaz; yoksa ağlardı kan kesilen ciğerlere.

Şu ölüm cellâdının gönlü yoktur; olsaydı da tek taş olsaydı yine ağlardı.

Sağken görselerdi ölümü, el ayak, ağlardı birbirinin haline.

Kıvranıp can çekişirken görseydi, ağlardı dişi keçi, erkek arslana.

(F.2893;G. IV, 271-272)

Çâreî kû bihter ez dîvânegî
Bi'skeled sad lenger ez dîvânegî

DELİLİKTEN KÂFİR OLANI GÖRDÜN MÜ?

Delilikten daha iyi bir çare nerede? Delilikten yüzlerce demir kırılır gider.

Kendi aklıyla niceler kâfir oldu; fakat delilikten kâfir olanı gördün mü hiç?

Zahmet çoğaldı mı yürü, deli divâne ol; zahmet, delilikten arıklaşır, erir.

Delilerin gittikleri meyhaneye git de tez bir delilik kadehi çek.

Ah, Keykubad'la Sencer, delilikten ne de mahrumdur, ne de nasipsiz![265]

Delilik ordusunun atlıları, ne de neşelidir, ne de muzaffer, ne de devletli!

Delilikten bir kanat elde edersen Mesih gibi göklere ağarsın.

A Tebrizli Şems, senin aşkın için delilikten divânelikten yüzlerce kapı açtım ben.

(F.2895;G. IV, 280)

265 Keykubad, İran'ın Pişdâdiyan sülâlesinden sonra gelen Keyâniyan'ın ilk hükümdarıdır. Adaletiyle ünlüdür. Sencer, Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun kudretli hükümdarıdır. 1118-1157'de hüküm sürmüştür.

Her nefes âvâz-ı ışk mî resed ez çepp ü râst
Mâ be felek mî revîm azm-i temâşâ ki-râst

AŞKIN SESİ GELİYOR

Her solukta, aşkın sesi geliyor sağdan soldan: Göğe ağıyoruz biz, kim ister seyretmeyi?

Gökteydik biz, meleklere dosttuk; yine de tezce gidiyoruz oraya, orası zâten bizim şehrimiz.

Zaten gökten yüceyiz, melekten üstünüz biz; konak yerimiz ululuk bizim, ne diye şu ikisini de geçmeyecekmişiz?

Tertemiz inci nerede, toprak yeryüzü nerede? Nereye kondunuz? Yükleyin yükünüzü, bağlayın denginizi; nasıl bir yer burası?

Taze baht dostumuz, can vermek işimiz gücümüz; kervanbaşımız da dünyanın övündüğü Mustafa(a.s.) bizim.

Ay bile ay yüzünü gördü de dayanamadı, yarıldı; ona aşağılık bir kul, bir köle kesildi de bu bahtı öyle buldu ay.

Şu yelin güzelim kokusu, onun saçlarının büklümünden geliyor; bu hayalin parıltısı, kabakuşluk güneşine benzeyen yüzünden vuruyor.

Halk, su kuşları gibi can denizinden doğmuş; o denizden doğup kopan kuş, burada nasıl konak tutar?

Hattâ can denizine gark olmuşuz, her solukta o denizdeyiz biz; öyle olmasa gönül denizinden, ne diye birbiri ardınca dalgalar gelir durur?

Elest dalgası geldi, beden gemisi düzüldü koşuldu; derken gemi kırıldı mı buluşma görüşme çağı artık.

Buluşma, görüşme çağı; haşrolma, ölümsüzlüğe erme çağı; lütuf, ihsan çağı; arı mı arı, duru mu duru deniz kesilme çağı.

Bağış kutusu belirdi, ortaya çıktı; deniz ağardı göründü, kutluluk sabahı açıldı, ama ne de Hak ışığı bir sabah!

Kimin şekli, kimin resmi; kimin padişahı, kimin beyi bu; şu ihtiyar, tecrübeli akıl kimin? Bütün, bunlar birbirinin yüzünü örten örtüler.

Örtüleri açmanın çaresi, bu çeşit coşuşlar köpürüşlerdir; bütün bu güzelim, tatlı suların kaynağı, hep sizin başınızda, sizin gözünüzde.

(F.463;G. IV, 316-317)

Âmed şehr-i sıyâm sancak-i sultân resîd
Dest bi-dâr ez taâm mâyide-i cân resîd

CAN GIDASI GELDİ

Oruç ayı geldi, padişahın sancağı erişti; çek elini yemekten, can sofrası, can gıdası geldi.

Can, tabiattan kurtuldu, tabiatın eli bağlandı; iman ordusu geldi, azgınlık ordusunun kalbini yardı.

“ And olsun soluya soluya koşanlara” ordusu, yağmaya el attı; “tırnaklarıyla bastıkça taştan kıvılcım çıkaranlara” ateşinden nefis, feryâda geldi.[266]

İnek olayı doğruydu; İmranoğlu Mûsa gösterdi o mucizeyi; kurban olunca ölü dirildi onun yüzünden. [267]

Oruç, mademki kurbanımız; can diriliği bizim; mademki konuk olarak can geldi; bedenimizi tamamiyle kurban edelim gitsin.

Sabır, güzel bir buluttur, ondan hikmet yağar; çünkü bu sabır ayında da Kur’an indi gökten.

Nefis muhtaç olunca can mirâca ağdı; zindanın kapısı kırıldı da can, sevgiliye kavuştu.

Karanlık perdesini yırttı, gönül göğe uçtu; can, zâten meleklerdendi, yine de onlara ulaştı.

Tez, şu beden kuyusunda sarıl ipe; kuyunun ağzına geldi Kenân Yûsuf’u.

İsâ, eşekten kurtulunca duası kabul edildi; elini yıka, gökyüzünden sofra geldi, yemek geldi.

Elini, ağzını yıka; ne ye iç, ne söyle; susanlara gelen sözü, lokmayı ara.

(F.892;G. IV, 336)

266 Bkz. Âdiyat S., ayet 1 vd.

267 Bkz. Bakara S., ayet 67 vd.

Ömr ki bî-ışk reft hîç hisâbeş me-gîr
Âb-ı hayâtest ışk der dil ü câneş pezîr

AŞKSIZ GEÇEN ÖMRÜ HESABA ALMA

Aşksız geçen ömrü hesaba alma; âb-ı hayattır aşk, canla gönülle kabullen onu.

Şu aşıklardan başkasını sudan ayrılmış balık bil; bey bile olsa onu ölmüş, çürümüş dağılmış say.

Aşk, dengini açtı mı her ağaç yeşerir; kocamış daldan her solukta genç yapraklar biter.

Aşka avlanan, nasıl olur da ölüme avlanır? Ay'ı kalkan edinen, ok yarası mı alır hiç?

Hak'tan baş çektin gittin ama bir yol bulabildin mi hiç? Yola gel, sersemce kaybolup gitme.

(Aşk) belâsını şeker kamışı dengi gibi satın al; almazsan yürü, sirke kesil; bu beye âşık ol, olmazsan var yıkıl, yok ol.

Bütün temiz canlar, toprak tutsağı olmuş; aşk, tutsakları kurtarmak için altınlar saçmada.

A zembiline kimsenin ekmek koymadığı kişi, a yok yoksul! Yine zembilinin dibinde ara ekmeği.

Çevikleş, er ol, Mevlâ yüzlerce kumaş verir sana; kara toprak da bak, altın olmuş; kapkara kan, süt kesilmiş.

Tebrizlilerin övüncü Hak ve din Şems'i, gönlün ayağını şu katran gibi balçıktan apaçık kurtarsın gitsin artık.

(F.1129;G. IV, 358)

Sîr ne-şod çeşm ü dil ez nazar-i şâh-i men
Sîr me-şev hem tu nîz z'în dil-i agâh-i men

HARMANIM YANDIYSA KORKUM YOK

Padişahıma bakmaya, güzelimi görmeye ne göz doydu, ne gönül; sen de şu uyanık gönlüme doyma.

Sakanın kırbası, sımsıcak ciğerimin kanına doydu; sudan başka bir lezzetim, sudan başka bir gönül isteğim yok.

Taşı kırayım, kırbayı yırtayım, denize yüz tutayım; bundan başka yol yok bana.

Niceye bir yeryüzü, gözyaşlarımla ıslanacak? Ne vakte dek gökyüzü, ahlarımın, eyvahlarımın ısısıyla yanacak?

Niceye bir gönlüm, "vay gönül, vay gönül!" deyip duracak; ne vakte dek ağzım dudağım, padişahlar padişahının sırlarını söyleyecek?

Yürü, her solukta dalga dalga coşup otağımı, varımı yoğumu kapıp götüren denize doğru yürü.

Geceyarısı, evimden bir güzel dalgadır, coştu köpürdü; ansızın güzellik Yûsuf'u düştü kuyuma.

Bir güzelin yüz suyundan bir sel geldi, harmanımı aldı götürdü; gönülden bir dumandır çıktı, yüceldi; samanım yandı gitti.

Harmanım yandıysa korkum yok, hoşum; o ay yüzlümün harmanı, benim gibi yüzlercesine yeter.

Aklım yok, onun bilgisi, hüneri yeter bana; vakitsiz gelip çatan gecemde, onun muma benzeyen yüzü kâfi.

Birisi dedi ki bu müzik, bu dönüş mevki kaybettirir, edebi giderir. Mevki istemiyorum ben; iki dünyada da benim mevkim, şerefim aşk.

O uyanık, o herşeyden haberdar padişahım, sözü başımdan alıp götürdükçe her beytin ardından, sonu geldi deyip duruyorum ben.

(F.2062;G. IV, 402)

Çün-ki der âyîm be gavgâ-yi şeb
Gird ber ârîm zi deryâ-yi şeb

GECE, GAYB GÜZELİNİN DUVAĞIDIR

Gece savaşına giriştik mi gece denizinden toz koparırız biz.

Geceyi seyre dalan, uykuyu istemez, uykudan kaçar.

Nice nurlu gönüller, nice tertemiz canlar, geceleyin kulluk eder, Rabbine niyazda bulunur.

Gece, gayb güzelinin duvağıdır; gündüz, nereden eş olacak geceye?

Gece, sence kapkara bir tenceredir; çünkü gece helvasından tatmadın ki.

Gece, işten kazançtan elimi bağladı; tâ sehere dek benim elim, gecenin ayağı.

Yol uzun; tez o uzun yola at sürelim, gece alanında yol alalım.

Gündüz, kazanç zamanıdır, kâr vaktidir ama gece sevdasının bambaşka bir zevki var.

A Tebriz'in övüncü Şemseddin! Sen, gündüzün hasret çektiği, gecenin dinleyip özlediği bir ersin.

(F.316;G. V, 16)

Bâz be bat goft ki sahrâ hoşest
Goft şebet hoş ki me-râ câ hoşest

FERYAT EDEN BÜLBÜL GÜL BAHÇESİNDE OLMALI

Doğankuşu, kaza, ova pek güzel dedi; kaz da gecen hoş olsun dedi, burası, daha hoş bana.

Başım hoş, başımı koyup yatayım; sen yol al, uçadur, senin başın hoş değil çünkü.

Durağım karanlık olsa da güzelim Yûsuf, orada oldukça hoştur.

Dost, kuyu dibindeyse kuyu dibi hoştur, yücelerdeyse yüceler hoş.

Denizin dibinde, acı suyun tâ içinde, güzelim inciyi aramak, ne de hoştur, ne de güzel!

Feryâd eden bülbülün, gül bahçesinde olması iyidir; söz söyleyen dudunun şekerler çiğnemesi hoş.

Meleklerle Rûh'un tesbih edişlerinin parıltısıdır bu; bu eşi olmayan gök kubbe, pek hoştur, pek.

Mâdemki Allah, gönlünü hırstan süpürdü, arıttı; yürü, bir gönül elde etmeye bak, eşsiz, tek gönül, pek hoştur.

Mâdemki O, iş güç zahmetini giderdi senden; yürü, seyrana çık; seyir seyran hoştur.

Dünyayı seyretmek, bizi seyretmektir dedi; bizim yanımızda ol; bizimle oluştur, bizimle bulunuştur hoş olan.

Zerrelerin, elsiz ayaksız, güzelim bir oyuna dalıp oynayışları, Hak ışığındandır ancak.

Yerin tâ altından, göğün yücelerine dek, şu güzelim oyuna bak da aklını başına devşir.

Zerre oldun ya, tekrar gidip de dağ kesilme; sabret, vefâlı ol; vefâlı oluş, pek hoştur.

(F.510;G. V, 24)

Şod zi gamet hâne-i sevdâ dilem
Der talebet reft be her câ dilem

GÖNLÜME BİR ACIMAZSAN

Derdinle sevda yurdu oldu; seni araya araya her yana gitti gönlüm.

Zühre yanaklı, ay yüzlü sevgiliyi istiyor; göklere bakınıp duruyor gönlüm.

Derdine döşeme kesilmiştim; baht yardım etti de sonunda şu aparı tavanın üstüne çıktı gönlüm.

Ah, bugün neler oldu gönlüme; dün, birisi neler söyledi gönlüme?

O konuşan aşk incisinin isteğiyle, deniz gibi dalgalandıkça dalgalanıyor gönlüm.

Gündüz geldi, gecenin örtüsünü yırttı; bundan sonra da neşelenecek, seyre dalacak gönlüm.

Gönlünden gönlüme ne ince anlamlar, ne gizli işâretler geliyor; ah, gönlünden gönlüme nasıl bir yol var?

Gönlüme bir acımazsan yok mu; vay gönlüm, vay gönlüm, vay gönlüm!

Ey Tebriz, Şemseddin'in hevesiyle niceye bir Ülker yıldızına gidecek gönlüm?

(F.1771;G. V, 65)

Âşikânî ki bâ-haber mîrend
Pîş-i ma'şûk çün şeker mîrend

YOKLUK UZAKTIR ONLARDAN

Gerçekten haberdar olarak ölenler, sevgilinin önünde, şeker gibi eriyip giderler.

Onlar, elest meclisinde âb-ı hayat içmişlerdir; hâsılı bir başka çeşit ölür onlar. [268]

Letâfette meleği bile geçmişlerdir; artık insanlar gibi ölmek uzaktır onlardan.

Mâdemki aşıklık ülkesinde toplanmışlar; şu insan kalabalığı gibi ölmez onlar.

Sen sanır mısın ki arslanlar da köpekler gibi kapının dışında ölürler?

Âşıklar, yolculukta öldüler mi, can padişahı, onları karşılamaya koşar.

Hepsi de o ay yüzlünün ayağı ucunda ölür de o yüzden güneş gibi parıl parıl parlar.

Birbirlerine can kesilen âşıklar, birbirlerinin aşkıyla ölürler.

Hepsi de eşsiz inciye benzer; ana baba kucağında ölmez onlar.

Padişah, onları lütuf kucağına alır; öylesine hor hakir, öylesine rastgele ölmez onlar.

Mustafâ(a.s.)'nın huyuyla huylanmak isteyenler, Ebû Bekir gibi, Ömer gibi ölürler.

Yokluk, ölüm, uzaktır onlardan ama bunu, hani ölürlerse diye söyledim işte.

(F.972;G. V, 123)

268 A'râf Suresi, 172.ayetten iktibas edilen elest (meclisi) sözüyle, ruhlar yaratıldığında Cenâb-ı Hakk'ın onlardan "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye ikrar aldığı toplantı anlatılır.

Işk-ı tu mest ü kef zenânem kerd
Mestem ü bî-hodem çi dânem kerd

BÖYLE DEĞİLDİM BEN

Aşkın, sarhoş etti beni, ellerimi çırpmaya koyuldum; sarhoşum, kendimden geçmişim, ne bilirim ne yaptığımı?

Koruktum, üzüm oldum şimdi; artık kendimi ekşi yüzlü gösteremem ki.

Helva satan sevgili, şeker gibi tatlı mı, tatlı; bir avuç helva soktu ağzıma benim.

O, helvacı dükkanı açtı açalı evimi barkımı aldı götürdü; dükkansız bıraktı beni.

Halk, böyle olmamak gerek diyor; böyle değildim ben de; beni o, böyle yaptı.

Önce küpü kırdı, sirkeyi döktü; beni ziyana soktu diye feryadı bastım;

Fakat o bir tek küp yerine, içmem için yüz küp şarap verdi bana, sevindirdi beni.

Kendisinin belâ, sınama tandırında pişirdi de böyle al al yanaklı bir hâle getirdi beni.

Zelihâ gibi gamla kocalmıştım; Yûsuf haline soktu, gençleştirdi beni.

Ok gibi, elinden fırladım uçtum; el attı bana, tuttu da yay gibi büküverdi beni.

Gönlüm, samanyolundan geçti; o, samanyolundan çeke çeke çekti beni.

Dünyâ hikâyemle dolunca da can gibi, dünyada gizledi beni.

Dil gibi yumuşak buldu beni de tezcek dil gibi tercüman etti kendine.

Dil gibi gönülle birdim; onun için gönül sırlarını, bir bir anlattı bana.

Dilim, kan dökmeye başlayınca da tuttu, kılıç gibi beline taktı beni.

Yeter a gönül! O sevgilim, o merhametli dostum, bana neler etti? Anlatmaya sığmaz ki!

(F.971;G. V, 124)

Şi'r-i men nân-i mısr râ mâned
Şeb ber ü ne'gzered ne-tânî hord

ESKİYİ SÖYLEMEK GEREKMEZ BİZE

Şiirim mısır ekmeğine benzer; gece gelir geçerse yiyemezsin, tâzeyken yemeye bak; üstüne toz konmadan ye onu.

Onun yeri, ateş gibi tez giden hatırdır; fakat şu dünyada, soğuktan ölüverir.

Balık gibi, bir soluk, şu toprakta çabalar, çırpınır; bir an sonra bakarsın ki soğumuş gitmiş.

Fakat terü tâzeyken hayalini yedin mi nice hayaller çizmen gerek.

İçtiğin hayal, yepyeni bir hayal olmalı; eskiyi söylemek gerekmez be adam!

(F.981;G. V, 134)

Îd ber âşıkân mübârek bâd
Âşıkân îditân mübârek bâd

KUTLU OLSUN BAYRAMINIZ

Kutlu olsun âşıklara bayram; âşıklar, kutlu olsun bayramınız!

Bayramda, canımızdan bir koku var; can gibi kutlu olsun cihana.

A gökyüzünün de ayı kesilen, yeryüzünün de! Kutlu olsun yedinci göğe dek her yer sana.

Bayram geldi, elinde de buluşmaya dair bir şey var; aşıklar, kutlu olsun alâmet.

Bayram, dudaklarının ucuna şu yazıyı yazdı: Şu sonu gelmeyen şarap kutlu olsun.

A Selâhaddin, niceye bir yapayalnız içeceksin? Kutlu olsun gizli öpüşler.

Bana da bir pay verirsen söylerim; filân kutlu olsun bana derim, sana da.

(F.977;G. V, 137)

Mutribâ ışk-bâzî ez ser gîr
Yek du ebrîşümek furûter gîr

AŞK SARHOŞLUĞU

Çalgıcı, yeni baştan başla aşka; bir iki ibrişimceğizi biraz daha gevşet.

Felek sana şarap sundu mu, gök kubbenin damında ev kur.

Sarhoşluk, kendinden geçiş ülkesini ele geçirmişsin; Sencer ülkesinin sevdasından vazgeç.

Sarhoş ol, erleri de sarhoş et; kızıl şarap atına bin.

Sarhoşluk damdan girdi, baştan geldi; a düşünce, git, sen de kapının yolunu tut artık.

Kuru toprakta yol çoktur; gemi yap da şu ıslak yola düş, denizin yolunu tut.

Kanatlarım çıktı da uçtum; sen de yediğimden ye de kanatlan.

Kuş gibi boş vermişim bineğe; sen bineğimi, istersen topal say, istersen arık.

Topraktan hiç üzüm bitmese, yine de aşk sarhoşluğu, yürür gider; bunu böyle bil.

Şişeci, artık kadeh yapmasa da şarabının kadehi, kolayca elimize geçer bizim.

Bir can parçasına can verir o da, "bezenmiş, şekil verilmiş dilber say bunu" der sana.

Tevbe ettim, artık söylemeyeceğim; fakat yine de sen, sarhoşun tevbesini yalancı tövbe say.

Adam, hem aşık olsun, hem sarhoş; sonra da tövbe etsin! O efsuncunun gösterişine boş ver gitsin.

(F.1162;G. V, 146)

Tevbe-i men dürüst nîst hamûş
Men-i bî-tevbe râ be kes me'frûş

SIRLARI DUYMA VAKTİ GELDİ

Tövbem, doğru değil; sus, fakat tövbe etmiyorum diye de satma beni kimseye.

Ayıplı kusurlu kulu sürme kapından; rahmetini örtme ondan.

Sen hatırımızdan geçen düşünceleri bile bilirsin; bizse dudağımızı yummuşuz da coşup köpürüyoruz.

Şekle bürünen her gam, her neşe, senin gerçek katında bir hizmetçidir ancak.

Kaleminin önünde teslim olmuş gitmiştir; sen de kâh kaplan resmi yaparsın onu, kâh fare.

Her odun, donmuş gibi görünür ama her biri, tencere gibi kaynar durur.

Mercan köşkler bile, zerre zerre, gizli nâralar atar, kuş gibi öter.

Sırları duyma vakti geldi; Hak kulağınızı çekiyor sizin.

Vakit geldi; yeşiller giyinmiş kubbenin sayvanından, yeşillere bürünenler de geliyorlar.

(F.1291;G. V, 152)

Nâle-i bülbül-i behâr konîm
Tâ be-d-ân bülbülân şikâr konîm

ÂŞIKLARIN BAŞLARINA GÜL SAÇALIM

Bahar bülbülü gibi feryâda gelelim de bu feryatla bülbülleri avlayalım.

Onun işi nazlanmak, bizim işmizse yalvarmak; feryâd etmeyelim de ne iş edelim?

Gül bahçesine gidelim, gül derelim de varıp âşıkların başlarına saçalım.

Sarhoş olarak pazara girelim; herkesi sarhoş edelim, kararsız bir hale getirelim.

Parayı pulu, güzel yüzlü sevgiliyle yiyelim; o mahmur mu mahmur gözlere hizmet edelim.

Sevgiliyle sürdüğümüz safâyı, ettiğimiz zevki, kimsecikler bilmez, ancak Hak bilir.

Sen, sırdaş olursan bizimle, sırrı açarız sana da.

Halk, Tatar'dan kaçıyor, biz de Tatar'ı yaratana kulluk edelim.

Kaçmak için yüklerini, develere yüklediler; bizim yükümüz yok ki; biz ne yapalım?

Halk, kopup kaçıyor; biz de dama çıkalım da halkın develerini sayalım bâri.

(F.1764;G. V, 159)

Mâ heme ez elest hem-destîm
Âkibet şükr bâz peyvestîm

SENİN IŞIKLARINLA LÂL OLDUK

Hepimiz de, elest'ten beri, el ele vermişiz; şükürler olsun ki sonunda yine kavuştuk birbirimize.

Hepimizin yolu bir, gönlü bir; hepimiz de aynı şaraptan sarhoşuz biz.

İki dünyadan da aşkı seçtik; o aşktan başka hiçbir şeye tapmıyoruz biz.

Can, ne acılıklar tattı, neler çekti ayrılıktan; fakat sonunda, ayrılıktan da kurtulduk.

Pencereden, bir güneştir, vurdu da aşağılık olsak bile yüceltti bizi.

Değil mi ki eteğine konduk; a güneş, etek çekme artık bizden.

Lâlsek, senin ışıklarınla bu hale gelmişiz; varsak, senin yüzünden varız.

Önünde zerre gibi oynamadayız; senin havana uymuşuz da bağları kırıp atmışız biz.

(F.1761;G. V, 169)

Mâ râ seferî fütâd bî-mâ
Ân câ dil-i mâ güşâd bî-mâ

KEYKUBÂD'IN GÖNLÜ BİLE KULDUR BİZE

Bize, bizsiz yolculuk düştü; orada gönlümüze, bizsiz bir ferahlıktır geldi.

Bizden hep gizlenen o ay, bizsiz, bizim yanağımıza yanağını koydu.

Gamıyla can verdik de bizi, onun gamı doğurdu bizsiz.

Biziz hep şarapsız sarhoş olanlar; biziz, hep bizsiz neşelenenler.

Bizi asla anmayın; biziz, bizsiz, yel kesilip gidenler.

Bizsiz kalıyoruz da sevinç içinde, daima bizsiz olalım diyoruz biz.

Kapıların hepsi de yüzümüze kapanmıştı; bize, bizsiz yol verince hepsini de açtı.

Bize, Keykubâd'ın gönlü bile kuldur köledir; çünkü Keykubâd da bizsiz bir kuldur köledir.

Biziz iyiden de kaçan, kötüden de; bizsiz olarak ibâdetten de kaçan, bozgunculuktan da.

(F.128;G. V, 220)

Ân reh ki bi-y-âmedem kudâmest
Tâ bâz revem ki kâr-ı hâmest

BUNDAN ÖTESİ, HEP ŞEKİLDİR, HEP RENK

Burada eğleşmek, ham adamın işi; geldiğim yer neresi? Orasının yolunu tutayım da gideyim ben.

Sevgiliden bir soluk bile uzak kalmak, haramdır âşıklar mezhebinde.

Bütün köyde bir kişi bile olsa, bir işaret yeter ona.

Zümrüdüankanın bile ayağı, şu şaşılacak tuzağa tutulmuşken serçe nasıl kurtulacak?

A başıboş gönül, buraya gelme, orada otur; orası güzel bir konak.

O mezeyi seç ki canına can katsın; o şarabı iste ki tam kıvâmında olsun.

Bundan ötesi hep şekildir, hep renk; bundan başkası, hep savaştır, hep ad san kavgası.

Sus da otur aşağı; çünkü sarhoşsun, burası da dam kıyısı.

(F.381;G. V, 232)

Reftîm bakıyye râ bekâ bâd
Lâ-büd bi-reved her ân ki û zâd

BİZ GİTTİK, KALANLAR SAĞ OLSUN

Biz gittik, kalanlar sağ olsunlar; doğan, mutlaka ölür.

Gök kubbede oturanlar, damdan düşmeyen bir tası görmemişlerdir asla.

O kadar konuşmayın, o kadar yorulmayın; şu yerin altında çırak ne olmuşsa usta da o olmuştur.

A güzel, nazlanma! Bu mezarda nice Şirinler, Ferhat gibi yok olup gitmiştir.

Direği yelden olan yapı, ne kadar dayanabilir ki?

Kötüysek kötülüğümüzle geçip gittik; iyi idiysek anın bizi hayırla.

Zamanın tek eri olsan bile tek tek gidenler gibi sen de gidersin bugün.

Yalnız kalmayı istemiyorsan hayırdan iyilikten evlâdın olsun.

O gizlilik aleminin bükülmüş ipliğidir kalan; dünyaya direk olanların canıdır o.

O süzülmüş, seçilmiş aşk cevheri yok mu; ölümsüz olarak kalan, odur ancak.

Şu akıp giden kum selinin ne durması vardır, ne dinlenmesi; bir şekil bozuldu mu, bir başka şeklin temelini atarlar.

Bu kupkuru yerde Nûh'un gemisine benziyorum ben; tûfan da vâdemin gelip çatması.

Nûh'un gemisi de gayb aleminde, pusudaki dalgaları bekliyordu hani.

Susanların arasına girdik, yattık uyuduk; çünkü sesimiz, feryâdımız haddi aşmıştı zaten.

(F.692;G. V, 278)

Ey bî-tu harâm zindegânî
Hod bî-tu kudâm zindegânî

PADİŞAHSIN SEN

Sensiz yaşayış haram; sen olmadıktan sonra yaşayış da nedir?

Güzelim yüzün yokken yaşamak, yaşayış adı verilen ölümdür ancak.

Panzehir sensin, dünya zehir; yem sensin, yaşayış tuzak.

İnci sensin, bu dünya, sanki bir hokka; şarap sensin, yaşayış kadeh.

Senin suyun olmadıkça gül bahçesi, dikenlik, çorak; senin coşup kaynaman olmadıkça yaşayış, ham, çiğ.

Tam kıvamında olan güzelliğin olmazsa yaşayış, kıvamına gelmez.

Sensiz, bütün dileklere, muratlara erişmek, yaşayış muradını elde edememektir.

Esenlik vermedikçe sen, yaşayış nereden selam verecek?

Sustum, sen söyle; padişahsın sen, yaşayış kapında kul köle.

(F.2734;G. V, 358)

Şeb-i kadrest cism-i tu k'ez ü yâbend devlethâ
Meh-i bedrest rûh-i tu k'ez ü bi'şkâft zulmethâ

CANIN DOLUNAYDIR

Bedenin Kadir gecesidir; onun yüzünden devletler elde ederler. Canın, dolunaydır; karanlıklar, onun yüzünden yarılır, yok olur gider.

Hak takvimisin galiba; talihler hep orada; yahut da bağışlama denizisin; suçları orada yıkar, arıtırlar.

Yoksa, Levh-i mahfuz musun ki gayb dersini ondan alırlar; yahut da rahmet hazinesi misin sen ki oradan elbiseler giyerler. [269]

Acaba göklerin tavaf ettiği Beyt-i mâmur musun; yoksa yayılmış kağıt mısın ki ondan şerbetler içerler?[270]

Yahut da o neliksiz niteliksiz ruhsun; herşeyden dışarısın; künhünü anlayışta kuruntular da baş aşağıdır, düşünceler de.

Fakat neliksiz niteliksiz doğularından parlayıp doğar, nelik nitelik alemine vurursun da lütfunun eserleriyle ülfet edenler, yanılırlar.

Ay gibi acayipYûsuf'sun ki aksin yüzlerce kuyuda görünür; Yakup'lar bu yüzden, milletlerinin tuzaklarına, kuyularına düşerler.

Fakat saçını ip yaptın mı onları kuyudan çeker çıkarırsın; onları rahmet kucağına alırsın, şaşkınlıklardan kurtarırsın.

Şaşkınlıktan kurtulunca da onun sıfatlarına bürünürler. Sus artık, çünkü sözler de, ibretler de kırıldı döküldü.

(F.55;G. V, 388)

269 Levh-i Mahfuz için bkz. n.29

270 Rivayete göre Kâbe, aynı yerinde iken Nuh tufanında Allah tarafından göğe çekilmiştir. Buna Beyt-i ma'mûr denir.

Me-râ âşık çünân bâyed ki her bârî ki ber hîzed
Kıyâmethâ-yı pür-âteş zi her sûyî ber engîzed

BİR GÖNÜL İSTİYORUZ Kİ

Öyle bir âşık gerek ki bana; bir kımıldadı kalktı mı, her yanda ateşlerle dopdolu kıyametler koparmalı.

Bir gönül istiyoruz ki cehennem gibi olmalı, cehennemi bile yakıp yandırmalı; denizin dalgasından kaçmamalı, yakmalı kavurmalı yüzlerce denizi.

Gökleri bir mendil gibi dürmeli avucunda; zevalsiz ışığı bir kandil gibi asmalı gök kubbeye.

Bir timsah gönlüyle arslan gibi savaşa girmeli; kendinden başka kimseyi koymamalı; sonra savaşmalı kendisiyle de.

Gönlün yedi yüz perdesini, ışığıyla yırtmalı da Arş'tan ses gelmeli ona: Mâşâallah, mâşâallah!

Yedinci denizden Kafdağına yüz tuttu mu O, o denizden nice inciler mercanlar saçmalı yeryüzünün eteğine.

(F.574;G. V, 397)

Ber âmed ber şecer tûtî ki tâ hutbe şeker gûyed
Be bülbül kerd işâret gül ki tâ eş'âr ber gûyed

GÜL, ŞİİRLER OKUMASINI BUYURDU BÜLBÜLE

Dudukuşu, şeker hutbesini okumak için ağaca kondu; gül, şiirler okumasını buyurdu bülbüle.

Yemyeşil selviye, canın bedeninde oldukça belini bağla, gece gündüz hizmet et, bunda fayda var diye vahiy geldi.

Ay olsun, balık olsun; hepsi de tesbih etmede; fakat akıl, ustadır; o, daha da etraflı söylüyor.

O, bakış dersini söylemeye başladı mı, taşlar ağlar, gökyüzü dilenir; Arş'tan yüzlerce armağan gelir.

O anberler saçan, o seher yelinin hikâyesini söylemeye koyuldu mu, binlerce gümüş bedenliyi görürsün ki hepsi de göğüslerini, gönüllerini açmış, ona dalıp gitmiş.

O can, gönlü anlatmaya başlayınca kimde gönül kalır? O, haber söylemeye koyulunca kimin, kendinden haberi olur?

Can aşkının sözünü eder o; yolculardan bahseder o; başka şükretmeyi anlatır, ciğer kanını hikâye eder o.

(F.573;G. V, 415)

Yeki gencî pedîd âmed der ân dükkân-ı zer-kûbî
Zihî sûret zihî ma'nâ zihî hûbî zihî hûbî

GERÇEKLERE CANSIN SEN

Şu kuyumcu dükkanında bir definedir, belirdi; ama ne şekil, ne mâna, ne de güzellik!

Ne de güzel kuyumcular çarşısı, ne de güzel Yakuplar'ın sırları! Yûsuf'un canı bile aşkıyla Yakup'un coşkunluğuna tutulur da coşar köpürür.

Aşkıyla yüzlerce Leylâ, Mecnun gibi bağlarını, zincirlerini koparır, bu ateşe karşı Eyüp sabrı bile zebûn olur.

Altın dövüldü, Hak kaldı; bedeni altın varak gibi bir hal aldı; o kerûbî kuyumcu, tabaktaki mücevherler gibi kalakaldı.

Gel, âşığı okşa; gerçeklere cansın çünkü; canın sıkılıyor, daralıyorsa vur münafığın boynunu.

(F.2515;G. VI, 4)

Semâ' ârâm-ı cân-ı zindegânest
Kesî dâned ki û râ cân-ı cânest

SEMÂ SEVGİLİYLE BULUŞMAK İÇİNDİR

Semâ, diri kişilerin canlarına rahattır, huzurdur; canında can olan bilir bunu.

Gül bahçesinde yatıp uyuyan kişi, uyanmayı ister.

Fakat zindanda uyumuş olan, uyanırsa zindana düşmüş olur.

Semâ düğün olan yerde olur, yas olan yerde değil; yas yeri, feryat figan yeridir.

Üzerindeki cevheri görmeyen, öylesine bin ayı gözüyle görmeyen kişi yok mu;

Böyle kişiye müzik ne yapsın, def ne etsin; semâ, gönüller alan sevgiliyle buluşmak içindir.

Yüzlerini kıbleye dönmüş kişiler bu dünyada da semâdadır, o dünyada da;

Hele halka olup semâ ederek dönüp duranların ortasında Kâbe de olursa.

Bir parmak şeker istiyorsan zaten var, hem de bedava; fakat şeker madenini istiyorsan o da burada.

(F.339;G. VI, 134)

Zi hak-i men eger gendum ber âyed
Ez ân ger nân pezî mestî fezâyed

MEZARIMA DEFSİZ GELME

Toprağımda buğday biter de ondan ekmek yapar, yersen sarhoşluğuna sarhoşluk katar o ekmek.

Hamur da deli divane olur, ekmekçi de; ekmek tandırıysa sarhoşça beyitler terennüm eder.

Mezarımı ziyarete gelirsen toprak yığınım, oynuyor görünür sana.

Mezarıma defsiz gelme kardeş! Hak meclisinde gamlı olmak, yakışık alır bir şey değil.

Çenesi bağlı, mezarda uyumuş gitmiş; fakat ağzı, sevgilinin afyonunu, mezesini çiğnemede.

O kefenden bir parça keser de göğsüne bağlarsan canından, meyhane eri olmaya bir kapı açılır sana.

Her yandan, sarhoşların çalıp çağırmasını duyarsın; her işten, mutlaka bir başka iş doğar sana.

Mevlâ beni aşk şarabından yaratmıştır; ölüm beni çürütse bile yine o aşkım ben.

Sarhoşluk benim, aslım aşk şarabıdır. Söyle bakalım, şaraptan ne doğar sarhoşluktan başka?

Canım, Tebrizli Şemseddin'in ruhunun burcuna uçar; bir soluk bile eğlenmez.

(F.683;G. VI, 154)

Bi-y-â tâ kadr-i yek-dîger bi-dânîm
Ki tâ nâ-geh zi yek-dîger ne-mânîm

GAREZLER, DOSTLUĞU KARARTIR

Gel de birbirimizin kadrini bilelim; çünkü ansızın ayrılacağız birbirimizden.

Mademki inanan, inanç sahibinin aynasıdır; mademki bu böyle, ne diye aynadan yüz çeviriyoruz?

Ulular, dosta can feda ederler; dalaşmayı bırak, biz de insanız.

Kul eûzü'leri, Kul hüvallah'ları ne diye birbirimizi sevmek için okuyup üflemeyiz?

Garezler, dostluğu karartır; ne diye gönülden söküp atmayız, sürüp çıkarmayız garezleri?

Bazı bazı, ben öleceğim diye gönlün hoşlaşıyor; ne diye ölüye taparız, neden birbirimizin canına düşman oluruz ki?

Ölümümden sonra biliyorum, uzlaşacaksın, barışacaksın; fakat bir ömür boyunca gamınla sınanıp duruyoruz biz.

Şimdi öldüm say da barış benimle; zaten teslim oluşta ölülere benzeriz biz.

Mezarımı öpmek istiyorsan, neysek yine oyuz biz, gel de yüzümü öp şimdi.

Ölü gibi sus a gönül! Zaten bu dil yüzünden varlıkla töhmetlenmişiz biz.

(F.1535;G. VI, 209)

Men ez âlem tu-râ tenhâ guzînem
Revâ dârî ki men gamgîn nişînem

ÖNCE DE SEN VARDIN, SONDA DA SEN VARSIN

Dünyadan, yalnız seni seçtim ben; böyleyken gamlara batıp oturmamı revâ görür müsün?

Gönlüm, kalem gibi avucunda, parmaklarının arasında; neşeliysem de senden, gamlıysam da.

Dilediğin şeyden başka ne olabilirim ben? Gösterdiğin şeyden başka ne görebilirim ben?

Kâh diken bitirirsin benden, kâh gül; kâh gül koklarım, kâh diken devşiririm ben.

Beni ne hale getirirsen öyleyim ben; mademki böyle olmamı istiyorsun, böyleyim ben.

O küpte, gönüle bir renktir, bağışlarsın; artık kim oluyorum ben, ne oluyor sevgim, kimim ben?

Önce de sen vardın, sonda da sen varsın; sen, önümden sonumu hayırlı et benim.

Sen gizlendin mi, küfür ehliyim; sen meydana çıktın mı, din ehlindenim ben.

Senin verdiğin şeyden başka nem var? Koynumda yenimde ne arıyorsun ki?

(F.1521;G. VI, 223)

Eger tu âşıkî gam râ rehâ kon
Arûsî bîn ü mâtem râ rehâ kon

SEN DENİZ KESİL, SEN ÂLEM OL

Aşıksan eğer, bırak gamı, gitsin; düğünü seyret, vazgeç yastan.

Sen deniz kesil, atıver gemiyi bir yana; sen âlem ol, bırak şu âlemi.

Âdem gibi tövbe et de dön cennete; bırak gitsin şu Ademoğullarını.

Meryemoğlu İsâ gibi göğe ağ; bırak Meryemoğlu İsâ'nın eşeğini.

Yûsuf'un aşkıyla elini doğradıysan ona sarıl, merhemi bırak.

Karmakarışık saçlar, seni uyandırdıysa para pul hayalini bırak, zenginlik rüyasından vazgeç.

"Ona ruhumdan üfürdüm" soluğu geldi çattı; aza çoğa gam yemeyi bırak.

Gönlünü varlıktan kurtar, varlıktan! Elde edilmemiş şeyleri ummaktan vazgeç.

Edhem oğlu İbrahim'i bırakmışsın da o yüzden ateş gibi hırs, musallat olmuş sana; çekip götürüyor seni.[271]

O çeşit sözleri bırak; sus, sözü kısa kes! Allah de, bırak "daha iyi bilir" kaydını.

Mademki Tebrizli Güneş doğdu; şu karanlıklara batmış daracık dünyadan vazgeç.

(F.1905;G. VI, 245)

271 İbrahim bin Edhem, Belh Sultanı'nın oğlu olup genç yaşta padişahlığı terk ederek tasavvuf yoluna giren ünlü sufidir. 777'de vefat etmiştir.

Tu her cüz'-i cihân râ ber güzer bîn
Tu her yek râ resîde ez sefer bîn

HEPSİ DE SELLER GİBİ DENİZİ UMUYOR

Dünyanın her parçasını seyret; hepsi de geçip gitmede; bil ki her şey, bir yolculuktan gelmiş.

Bil ki her şey, rızkını umarak padişahının önüne baş koymuş.

Yıldızlar gibi parlamak için bunalmış bir halde güneşin ayağına düşmüş.

Hepsi de seller gibi denizi ummada, alt üst olmuş, denize doğru akıp gitmede.

Her birine, padişahın mutfağından, değerine göre değerli bir sofra, bir nimet hazırlanmış.

Onların denizleri sömürüp içen canlarına karşılık şu dünyanın denizi, değersiz bir su.

Tebrizli Şems'in gözlerine bak da bir de incilerle dolu, başka bir değerli denizi seyret.

(F.1910;G. VI, 268)

Çü ber bendend nâ-gâhet zenahdân
Heme kâr-ı cihân ân-câ zi nah dân

GULYABÂNİ SENİ ÇÖLLERE ÇEKER

Muradına ermeden çeneni bağladılar mı, bütün dünya işleri, hiçten ibarettir artık.

Bir dalı ikiye biçtiler mi, öbür dal korkusundan tir tir titrer.

Sana, "serviye benzer usul boyunu, şu çember gibi dönüp duran felek, tuttu da çember gibi iki büklüm etti" diyen kim?

Mezara gitmeden gökyüzüne ağacak adamlığı, o gücü kuvveti göremiyorum ben sende.

Sen, şu geçip giden yurtta oturakalmışsın; görmüyorsun ama oturduğun halde yürüyüp gidiyorsun.

Oturduğun halde yürüyüp gidiyorsun ya; yüzün o yöne yönelmişse bu da iyidir, bu da güzel.

Nice gemi var ki şu dönen girdaptan yüzünü rahmet ırmağına döndürür.

Şu âlem tuzağını ayağının altına al da kutluluk elimle okşayayım seni.

Misklerden amberlerden daha da güzel saçların var; kele bir külah giydiriver a kardeş!

Güzelim saçların var ya, pek külah arama; külahını göğe atıver gitsin.

Dünya, ne diye senin gibi akıllı kişiyi, olmayacak bir düzenle aldatır gider?

Zaman, o dedikodu sırasında sana bir delil getirirse bambaşka şeyler görürsün; gördüğünü çal onun suratına.

Bu gulyabâni, bir ömürdür seni çöllere çekiyor; kendi gulyabâniliğine deliller getir de alt et onu.

Bu tutukluğun nedir, neden alt oluyorsun ona? Cevabını ver; söylediği söz, tersinedir onun.

(F.1917;G. VI, 269)

Çü bî-gâhest ü bârân hâne hâne
Salâ-yı cümle yâran hâne hâne

HAYDİN DOSTLAR, EVLERİNİZE!

Vakit geçti, ığıl ığıl yağmur yağıyor; haydin dostlar, evlerinize gidin, evlerinize.

Kuzgunlar gibi niceye bir şu yıkık yuvalarda mahrum bir halde kalıp duracaksınız?

A gönlü aydın dostlar! Acele edin; bütün körlerin inadına evlerinize koşun.

A gamlara dalmış ayık akıllı; yer yer gönlümüzü bulandırma bizim.

Niceye bir şeytana aşık olup duracaksınız; bir de tutmuş, şeytanlara huri adını takmışsınız.

Sen buğdayı gördün de harmanı görmedin; yuvadan yuvaya gidip gelen karıncalar da bu haldedir.

A dostum, nasıl, neden deme; vazgeç hayvanlarla yayım yayım otlamaktan.

O evde neşe var, semâ var, sünnet düğünü var; fakat temizlere mahsus.

Tebrizli Şemseddin, çıplak kişilere evler köyler kurmuştur.

(F.2345;G. VI, 289)

Tu ân mâhî ki der gerdûn ne-guncî
Tu ân âbî ki der Ceyhûn ne-guncî

GÖNÜL IŞIĞIDIR ELBİSEN

Sen o aysın ki göğe sığmazsın; sen öyle bir susun ki dereye sığmazsın.

Öylesine bir incisin ki denizden de fazlasın; öylesine bir dağsın ki ovaya sığmazsın.

Ne efsun okuyayım sana a periler padişahı? Şişeye, efsuna sığmazsın ki sen.

Leylâ'sın sen; fakat Mevlâ'nın gayretiyle Mecnûn'un hatırına da sığmazsın.

Bir güneşsin ki gönül ışığıdır elbisen; atlasa, ipeğe sığmazsın sen.

Cana canlar katan bir hekim çırağısın, ama Eflatun'un delillerine de sığmazsın.

Düşman, "bu nasıl olabilir?" diye söylenir durur; fakat nasıla, niceye de sığmazsın sen.

Dünyanın karnında küçücük bir çocuktun, oraya sığıyordun; fakat şimdi büyüdün, sığmazsın dünyaya.

Bu sözleri kulaklara duyurma; sus, her meftunun kulağına sığmazsın sen.

(F.2650;G. VI, 309)

Salâ ey sûfiyân k'imrûz bârî
Semâ'est ü neşât u ayş ârî

HAYDİN A SÛFİLER

Haydin a sûfiler; bari bugün kendinize gelin; evet, semâ var, neşe var, zevk var bugün.

Haydin; altı yönden de kapıları açtılar; denizin dibinden bir tozdur, koptu.

Haydin; bugün kafalar, beyinler, bir canın, bir canlar bağışlayanın vuslat kokusuyla dolu.

Haydin; her kulak, her akıl mutlak olarak kendinden geçişten bir küpe buldu.

Haydin; bir an sonra doğudan batıya dek, bir tek ayık bulamazsınız.

Hiç kimseciklerin uğrayıp geçmediği o meydanın her köşesinde can âleminden bir atlı var.

Odunlar gibi girin şu ateşin içine; tâ yedinci kat göğe dek kıvılcımlar saçıyor bu ateş.

Cüzî nefsin çorak alanında, her yanda bir ağaç, bir ırmak.

Sen hiçbir bağda bir ağacın, tutup da bir ağacı kucakladığını gördün mü?

(F.2665;G. VI, 626)

Kucâyîd ey şehîdân-ı Hudâyî
Belâ-cûyân-i deşt-i Kerbelâyî

NEREDESİNİZ?

Neredesiniz a Hak şehitleri, a Kerbelâ çölünün belâsını arayanlar?

Neredesiniz a tez canlı âşıklar, a havadaki kuşlardan da tez uçanlar?

Neredesiniz a gökyüzünün padişahları, a gök kapılarını açmayı bilenler?

Neredesiniz a candan da kurtulanlar, mekândan da? Akla, neredesiniz diyen bulunabilir mi hiç?

Neredesiniz a zindanın kapısını kıranlar, borçluları hapisten kurtaranlar?

Neredesiniz a hazinenin kapısını açanlar, neredesiniz a yoksulun varı yoğu olanlar?

O denizdesiniz ki şu âlem, köpüğüdür o denizin; yüzmeyi çok önceden bilirsiniz zaten.

Dünyadaki şekiller, o denizin köpükleridir; tertemiz kişilerdensen geç köpüklerden, geç.

Gönlüm coştu köpürdü de şu söz şekli meydana çıktı işte; bizdensen şekli bırak, gönle yürümeye bak.

A Tebrizli Şems, doğ doğudan; çünkü her ışığın aslının aslına asılsın sen.

(F.2707;G. VI, 367)

Bâr-ı diger ân dil-ber-i ayyâr me-râ yâft
Ser-mest hemî geşt be bâzâr me-râ yaft

HER SÖZÜN ASLI BULDU BENİ

O yankesici dilber, bir kere daha buldu beni; sarhoş bir halde, pazarda dolaşıp duruyordu; buluverdi beni.

Gizlendim; o mahmur nergis gözler, gördü beni; meyhanecinin yurdundan kaçtım; tuttu, yakaladı beni.

Dedim ki şehrin kalabalığı arasında kim bulur beni? Sırların çokluğu içinde beni bulan, bulur beni.

Ne muştuluk bu ki o gözetleyen bakış, aradı beni; ne bahttır, ne devlettir ki o büklüm büklüm saçlar, buldu beni.

Sarhoşların başlarında sarık, rehine uçar gider; çünkü o yüzünü sarıkla örten, sarığımın ucunu tuttu benim.

Ben, tabanımdan diken çıkarmadaydım; o yüzlerce gül bahçesinin selvisi, buldu beni.

Kendi gül bahçesinden, başına güller serpti sevgili; o bülbül, o eşsiz güzel, yine buldu beni.

Her yola, kanımdan katreler damlamıştı, iz olmuştu kandan; peşimdeydi, izimden buldu beni.

O incitmesi az sevgili, beni bulur bulmaz gönlümden incinmeyi gideren bir kadeh sundu bana.

Bugün ne akıl var, ne kulak var, ne söz var; çünkü o her düşüncenin temeli, o her sözün aslı, buldu beni.

(F.330;G. VII, 56)

În hâne ki peyveste der û bang-i çegânest
Ez hâce bi-pursîd ki în hâne çi hânest

GÜZELİM YÜZÜNDE DEVLET İZİ VAR

Bir ev, bu ev ki boyuna çenk çalınıyor, müzik dinleniyor burada. Sahibinden sorun, nasıl ev, bu ev?

Bu evde bir define var ki dünyaya da sığmaz, ahirete de; bu ev de bahaneden ibaret, şu ev sahibi de.

Bu evin taşı, toprağı, tamamiyle anber, tamamiyle misk; bu evin damı, kapısı, baştan başa beyit baştan başa rubâi.

Hasılı, bu eve yol bulan, yerin padişahıdır, zamanın Süleyman'ı.

A ev sahibi, bir kerecik olsun şu damdan başını eğ; güzelim yüzünde devlet, ikbâl izi var çünkü.

Canına and olsun, senin yüzünü görmekten başka, yeryüzünün padişahlığı bile olsa, hepsi de efsun, hepsi de masal ancak.

Bahçe, "bu ne yaprak, bu nasıl çiçek?" diye şaşırıp kalmış; kuşlar, "bu ne çeşit tuzak, bu ne biçim yem?" diye şaşkınlığa dalmış.

Can, ayna gibi şeklini kucaklamıştır; gönül, tarak gibi saçlarına, başaşağı dalmıştır.

Yusuf'un karşısında kadınlar, ellerini doğradılar ya, benim canım! Sen, bana gel de canımı ortaya koyayım ben.

Uğursuzdur, eşiğe oturma, tez gir içeriye; yeri eşik olanın gönlü kararır gider.

Hak sarhoşları, isterse binlerce olsunlar, hepsi de birdir; fakat heva ve hevesle sarhoş olanların hepsi de iki tanedir, üç tane.

(F.332;G. VII, 6-7)

Ber çarh sehergâh yekî mâh iyân şod
Ez çarh furûd âmed ü der mâ nigerân şod

GÖREMEDİM KENDİMİ

Seher çağı gökyüzünde bir ay göründü; gökten indi de bize baktı.

O ay, doğan nasıl avını kaparsa o çeşit kaptı beni, göğe doğru uçtu gitti.

Kendime baktım da göremedim kendimi, çünkü o ay lütfetti de bedenimde can oldu benim.

Ezeli tecelli sırrı, tamamiyle anlaşılınca can alemine sefer ettim, o aydan başka bir şey göremedim.

Dokuz kat gök de o aya karşı baş eğdi; varlık gemim, tamamiyle denizde garkoldu gitti.

O deniz bir dalgalandı da akıl gitti; ortalığa, böyleydi, şöyleydi diye bir sestir yayıldı.

Köpüklendi o deniz; köpüğün her biri de filanın şekli oldu, feşmanın bedeni.

O denizden beliren her beden köpüğü, hemencecik eridi, denize karıştı gitti.

Efendiler efendisi Hak Şems'inin devleti olmadıkça ne ay görülebilir, ne deniz kesilebilir insan.

(F.649;G. VII, 12)

Murgân ki kunûn ez kafes-i hîş cüdâyîd
Ruh bâz nümâyîd ü bi-gûyîd kucâyîd

ŞİMDİCEK KAFESLERİNDEN KURTULAN KUŞLAR

A şimdicek kafeslerinden kurtulan kuşlar! Yine yüzlerinizi gösterin de söyleyin: Neredesiniz?

Geminiz şu suda kırık bir halde kalakaldı; balık gibi bir an olsun görünün şu sudan.

Ya kalıbı kırmış da o dosttan erimişsinizdir; yahut da tuzak elinizden çıkmıştır da avdan kalmışsınızdır.

Bugün siz ya kendi ateşinize odunsunuz, ya da ateş sönmüştür de siz, Hak nuru olmuşsunuzdur.

O yel, ya soğuk yel olmuştur da sizi dondurmuştur; yahut da her vardığınız yere esen seher yeli kesilmiştir.

Cevap vermek için ağzınızı açmazsınız, ama her söze canınızda bir cevap var sizin.

Günlerin havanında dövdüğünüz inciler sürmedir gözlere; çekin o sürmeyi, çekin.

A doğanlar, ölüm anına geldiniz mi bilin ki bu, ikinci bir doğuştur; doğun doğun.

Hintli olarak mı doğdunuz, Türk olarak mı; ikinci defa yüzünüzdeki peçeyi açtığınız gün belli olur bu.

Tebrizli Hak Şems'ine lâyık olursanız vallahi de siz, o lâyık olduğunuz günün has beyisiniz.

(F.656;G. VII, 13)

Ey kavm-i be hac refte kucâyîd kucâyîd
Mâ'şûk hemîn-câst bi-y-âyîd bi-y-âyîd

KENDİ DEFİNENİZE KENDİNİZ PERDESİNİZ

A hacca giden topluluk, neredesiniz, neredesiniz? Sevgili buracıkta; geliniz, geliniz.

Sevgilin, senin komşun, hem de duvarı duvarına bitişik komşun; hâl böyleyken siz, başı dönmüş bir halde hangi havaya uymuşsunuz?

Sûretsiz sevgilinin yüzünü bir görürseniz ev sahibi de sizsiniz, ev de sizsiniz, Kâbe de siz.

On keredir o yoldan o eve gittiniz; bir kere de şu evden şu dama çıkın.

O ev güzel; eserlerini izlerini söylediniz; o ev sahibinin izlerini de gösterin.

O bahçeyi gördüyseniz nerede bir demet gül? Hak denizindenseniz nerede bir can incisi?

Bütün bunlarla beraber zahmetleriniz, define olsun size; fakat eyvahlar olsun ki kendi definenize kendiniz perdesiniz.

(F.648;G. VII, 14)

Ân surh-kabâyî ki çü meh pâr ber âmed
İmsâl der în hırka-i zengâr ber âmed

SIRLAR PENCERESİNDEN VURDU YİNE O MEŞ'ALE

Bıldır, ay gibi doğan o kızıl kaftanlı güzel, bu yıl şu boz hırkaya büründü de çıkageldi.

A o meşaleleri söndü sanan topluluk! İşte yine o meşale, şu sırlar penceresinden vurdu, ışıttı ortalığı.

Bu söz, tenâsuhu bildirmez, birliğin ta kendisidir; hem de o uçsuz bucaksız, o dalga dalga coşup köpüren denizden gelen bir söz.

O denizden bir katrecik ayrıldı; ayrı değil ya; hani insan da pişmiş toprağın tâ dibinden doğuverdi.

Habeşlilerin devrini gördü de Rum ülkesinin dilberi gizlendi; fakat bugün şu koca orduyla geldi yine.

Sözü bırak da öz aynasına bak sen; çünkü o işkil, o yadırgama, hep sözden meydana geldi.

(F.639;G. VII, 17)

Mâ âteş-i ışkîm ki der mûm resîdîm
Çün şem' be pervâne-i mazlûm resîdîm

RUM ÜLKESİNE ULAŞTIK BİZ

Aşk ateşiyiz biz, muma ulaştık zulümler çeken pervaneyi yakıp yandırmak için mum gibi çıkageldik.

Sarhoşçasına, erce bir saldırdık da bilgiyi verdik, bilinene ulaştık.

Daha ilk konakta, acınmış ümmetin kervanıyla iki fersahlık varlık yolunu aştık gitti.

Hani ne yukarıda olan, ne aşağıda bulunan bir ay var ya; ona... Hani bir yer var ya, orada ne övülmüş var, ne kınanmış; oraya ulaştık.

Her taş yürekli kutsuzun inadına varlık alemine sığmayan o lâlin tâ kapısına vardık.

Kürsi âyetiyle Arş'a doğru uçtuk da daimi diriyi gördük, daima tedbirde tasarrufta bulunana ulaştık.

Bugün o bağdan bahçeden ne dallarımız, ne yapraklarımız, ne çiçeklerimiz, ne meyvelerimiz var! Hocam, mahrum olarak geldik sanma; seyret de bak.

Doğanlar gibi yıkık yeri baykuşlara bırakalım; baykuş değiliz ya, ne diye bu yıkık ülkeye geldik biz?

Rum Kayserinin huzurunda zünnarımızı çözdük, hikâyeyi Tebriz'e götürün de orada söyleyin; Rum ülkesine ulaştık biz.

(F.1481;G. VII, 32)

Ân dilber-i ayyâr-i ciger-hâre-i mâ kû
Ân husrev-i şîrîn-i şeker-pâre-i mâ kû

NEREDE O GÖNÜL DERDİMİZİN DEVÂSI?

O ciğerler yiyen düzenbaz güzelimiz nerede? O şekerler yağdıran tatlı şirin Husrev'imiz nerede?

Onun yüzünü görmezsek meclisimizin tadı tuzu yok; o tatlı tuzlu, o hileci, düzenci dilberimiz nerede?

Onun gamından gökyüzündeki ay bile inceldi, gitti. Nerede o hünerli, sanatlı; nerede o gezip duran güzelimiz bizim?

Hârût gibi kanadım bağlı, Mârût gibi susamışım, dudağım kupkuru; nerede o Bâbil kuyusunun bile hased ettiği güzelimiz?[272]

Musâ gibi şu kayamızdan, bir sopa vuruşuyla bu kupkuru çölde yüzlerce kaynak fışkırtan, yüzlerce ırmak akıtanımız nerede?

Nerede şu yaban otuna benzeyen bedenimizden, beş görünür bilinir, beş de görünmez duyguyla on kaynak akıtanımız bizim?

O dilberin ayrılığıyla gönülde öylesine bir dert var ki; nerede o gönül derdimizin devâsı, nerede o bize çare olan?

Sabah ışımasa bile günün yıldızıdır o; kötüyüm dedim mi nerede yıldızımız der bana.

Hızır, âb-ı hayat aramak için karanlıklara daldı; bizim o güzel güzel fışkıran âb-ı hayatımız nerede?[273]

Can, beden beşiğinde Mesih'e benziyor; nerede bizi beleyip beşiğe bağlayan Meryem?

Nerede o dünyadaki bütün şekillerle şekillenen, fakat her çeşit şekilden de ayrı olan aşk? Nerede o hem kendisinden uzak düştüğümüz, hem de yayımızın kirişinde, parmaklarımızın altında olan sevgi?

Her köşede her bucakta bir gamlara batmış mahmur oturmuş; nerede o deniz gönüllü mahmur sâkimiz bizim?

(F.2176;G. VII, 42)

272 Bkz. n.35

273 Bkz. n.23

Halka-i dil zedem şebî der heves-i selâm-ı dil
Bâng resîd kîst ân goftem men gulâm-ı dil

GÖNLÜN SÖZÜ, SUSMAKLA SÖYLENİR

Gönlün selâmını duymak hevesiyle bir gece, gönül kapısının halkasını çaldım; "kim o?" diye ses geldi. "Benim" dedim, "gönlün kulu kölesi."

O ayın ışığının yalımı, kapının yarığından, yolun gönlüne gözüne vurdu; gönlün güzelim adından bir parıltıdır, koptu.

Gönül mahallesi, gönlün yüzünün dalga dalga ışığıyla doldu; güneşle ay ocakları, gönlün değersiz birer kadehi oldular.

Akl-ı küllün aklı varsa gönle kul olur, köle kesilir. Gönül tuzağının bağı, aklın da boynunu bağlamıştır, akıl gibi yüzlercesinin de.

Gönülden bir selâmdır, geldi de gökyüzüne bir gürültüdür, düştü; varlık, eline bir meşale aldı, halk zincirden boşandı.

Oradan bir ışıktır kapladı her yanı; kürsi de ışıklandı, O'nun büyük arşı da; can bile kapısına oturmuş da gönlün damına bakakalmış.[274]

Kalender insan değildir; işte sana kısaca bir söz; baştan başa bakıştır, görüştür o, görüş... Gönlün sözü, susmakla söylenir.

Bütün varlık, gönlün sarhoşu, gönlün elinde zebûn... Dokuz göğün konakları, gerçekten de gönle iki adımdır ancak.

(F.1336;G. VII, 100)

274 Arş, göğün en yüksek katıdır; Kürsî ise içinde hiçbir şey olmayan ve arşı ihata eden göktür.

Dûş çi hordeî dilâ râst bi-gû nihân me-kon
Hem-çü kesân-ı bî-güneh rûy be âsmân me-kon

SIRRINI GİZLEMEK İÇİN YÜZÜNÜ EKŞİTİYORSUN

A gönül dün ne içtin? Doğru söyle, gizleme. Suçsuz olup da susan kişiler gibi yüzünü göğe tutma.

Sırrını gizlemek için yüzünü ekşitmedesin, surat asmadasın; bir kere daha yakaladım seni; yine öyle yapma.

Has bir şarap içmişsin; kurtuluş kadehini dikmişsin; şarap kokusunu alır; ağzına güzel kokulu şey alma.

Mademki avlanma niyetinde değilsin, yola tuzak kurma; mademki bir gül bile vermiyorsun; gül bahçesinin cilvesini satmaya kalkışma.

Yol kesicilikten gam yemez o; kimsenin ahı tutmaz onu; öyle hükmeden kişi değildir o; öylesine işe girişme onunla.

Bizim canımız, bizim cihanımız olan kişi kızabilir ancak; öfkelenip de kendini dünyaya maskara etme.

Gönül ırmağının bendi yıkıldı; söz ırmağı akıp duruyor; fakat sen can meşalelerine bak; dilin oyalanmasına pek bakma.

(F.1843;G. VII, 116-117)

Sûht yekî cihân be gam âteş-i gam pedîd nî
Sûret-i în tılısm râ hîç kesî bi-dîd nî

MUŞTULUK VERİN ÂŞIKLARA

Bütün bir cihan gamlara yandı da gam ateşi görünmüyor... Bu tılsımın şeklini hiç kimse gördü mü ki? Hayır, görmedi.

Onun kehribarındaki güç, beni her yana çekiyor. Acaba beni çekeni gören var mı? Hayır, yok.

Semâ var da çeng yok... Şarap var da renk yok... Kadeh kadeh üstüne yüzlerce kadeh sunulmada... Kadehi tutan nerede? Meydanda değil.

Aşk, kırbaçla oynuyor; bense onun elinde bir şişeye benziyorum; şişeyi ayaklar altına attı, kırdı; kimsenin ayağı yaralandı mı? Hayır.

Yol alanlarca şeyhin sayısına son yok, müridin de... Fakat birlik soluğuna gelince, ne şeyh var, ne mürit.

İnsanların arasında tanınan, sözü yayılan, Bâyezid'in gölgesidir; Bâyezid'in özüyse ortada yok.[275]

Muştuluk verin aşıklara; buluşma, kavuşma bayramı geliyor...

Öylesine bir bayram ki Ramazan da değil bu, bayram da değil.

(F.2471;G. VII, 169)

275 Bkz. n.105

Hîn suhen-i tâze bi-gû tâ du cihân tâze şeved
Vâ rehed ez hadd-i cihân bî-had ü endâze şeved

YEPYENİ BİR SÖZ SÖYLE

Kendine gel, yepyeni bir söz söyle de dünya yenilensin... Sözün, öylesine bir söz olmalı ki dünyanın sınırını aşmalı; sınır nedir, ölçü ne? Bilmemeli.

Senin soluğundan gençleşmeyenin kara toprak başına! Senin soluğunu duyan, ya baştan başa renk kesilir, yahut da bir ses olur gider.

Kim senin kapına halka olursa altın kesintilerini tez kapar... Hele kapıyı açarsan, hele o, içeriye de mahrem olursa...

Su, ne bilirdi ki söyleyen bir inci olacak? Toprak, ne bilirdi ki sırlar söyleyen bir bakış kesilecek?

Lâl dudağının şarabı olmadıkça kimsenin yüzü kızarmaz; senin kızarsa bile gaz boyamasındandır o renk.

Sâlih'in devesi, dağdan doğdu ya; iyice anladım artık dağ bile, senin muştuluğunu duyunca yörük bir deve kesilir.[276]

Sırrı gizle, susmak acı bile olsa sus; ciğeri yakan şey, yakar ama yeniler ciğeri.

(F.546;G. VII, 190)

276 Bkz. Hud S., ayet 61-68.

Murde budem zinde şodem girye budem hande şodem
Devlet-i ışk âmed ü men devlet-i pâyende şodem

ÖLÜYDÜM, DİRİLDİM

Ölüydüm, dirildim; ağlayıştım, gülüş oldum; aşk devleti geldi; durup duran, geçip gitmeyen devlet kesildim.

Tok bir gönlüm var, pek bir yüreğim; arslanların ödü var bende; doğup parlayan Zühre oldum ben.

Dedi ki deli değilsin de bu eve o yüzden layık değilsin...Gittim, sarhoş oldum, çalgıyla çağanakla doldum.

Dedi ki öldürülmemişsin; çalgıya, çağanağa bulanmamışsın... Yaşayışının yüzüne karşı öldürüldüm, yerlere serildim gitti.

Dedi ki aklı eren bir adamcağızsın; hayallerle zanlarla sarhoşsun sen. Aptal oldum, küstahlaştım, herkesten kesildim.

Mum oldun, bu topluluğun kıblesi kesildin dedi; topluluk da değilim, mum da değilim; dağılan bir duman kesildim ben.

Şeyhsin, başsın; önde gidensin, kılavuzsun dedi; şeyh de değilim, ön de değilim; senin buyruğuna kul oldum ben.

Kolun kanadın var; sana kanat vermem ben dedi. Onun vereceği kanatlara heves ettim de kanatlarımı yoldum, kanatsız kaldım.

Gönlüm can parıltısını buldu, açılıp yarıldı. Gönlüm, senin atlasını buldu da şu yamalı hırkaya düşman kesildim.

Zühre'ydim, ay oldum; yüzlerce aya gök kesildim; Yûsuf'tum, şimdiden sonra Yûsuf'u doğurmadayım ben.

A ay, senin yüzünden herkesçe bilindim tanındım. Bir bana bak, bir kendine... Senin gülüşünün yüzünden gül bahçesi kesildim, gülüp durmadayım.

Yürüyüp giden satranç taşları gibi tümden dil kesil, yine de sus! Çünkü o dünya padişahının yüzünden kutlandım, kutlu oldum gitti.

(F.1393;G. VII, 198-199)

Bi-revîd ey harîfân bi-keşîd yâr-i mâ râ
Be men âverîd âhir sanem-i gürîz-pâ râ

GETİRİN BANA O KAÇAK GÜZELİ

Gidin a iş erleri, çekin getirin sevgilimizi; getirin bana o kaçak güzeli.

Tatlı mı tatlı nağmelerle, altın gibi bahanelerle o güzel yüzlüyü, o ay parçası güzeli çekin eve.

Bir başka zaman gelirim der, söz verirse inanmayın sakın! Verdiği sözlerin hepsi de düzendir, aldatır sizi o.

Pek sıcak bir soluğu vardır onun; büyücülükle suyu düğümler, havayı bağlar o.

Benim güzel sevgilim kutlulukla, neşeyle bir geldi mi, otur artık da Hakk'ın şaşılacak şeylerini seyre dal.

Onun güzelliği parladı, yüzü ışık saldı mı, güzellerin güzelliği de neymiş? Güneş yüzü, mumları söndürür gider.

Yürü a tez giden gönül! Yemen'e, sevgilime git de o değer biçilmez akike selâmlarımı ulaştır, saygılarımı bildir.

(F.163;G. VII, 224)

Çü nemâz-ı şâm her kes bi-nihed çerâğ u hânî
Vü men ü hayâl-i yârî gam u nevha vu figânî

GÖLGEDEN CAN DİLEME

Akşam namazı vaktinde herkes mumunu yakar, sofrasını kurar; bense sevgilinin hayâline dalarım, gamlara batarım, ağlayıp feryat etmeye koyulurum.

Gözyaşıyla abdest aldığımdan namazım da ateşli olur. Bir ezan sesi geldi mi, mescidimin kapısını yakar yandırır.

Hak kapısını nasıl çalayım? Ne el kaldı ne gönül! Ey Mevlâm, eli de sen aldın, gönlü de sen; bari bir aman ver bana.

And olsun Allah'a ki namaz kılarım ama rükû tamamlandı mı, imam kim? Haberim bile olmaz.

Bundan böyle her imamın önünde, ardında gölge kesileyim; gölgeyi meydana getirenin hareketiyle kısalayım, uzanayım.

Gölgenin rükûuna da bakma, kıyâmına da... Gölgeden maksat isteme, gölgeden can dileme.

Gölge sorudan kurtuldu gitti; çünkü başkasının canı oynatır onu; nerede gölgeyi bilen diye iki elceğizini çırpıp durur gölge.

Gölgemin sahibi padişahtır; o yürürse yürürüm; bir dükkân kıyısına otururbut ben de otururum.

Benim varım yoğum kalmadı da gölge lâfına daldım... Gölgenin ağzından ne çıkabilir? Bir ağıza uyar ancak.

A kardeş, peri gibi sudan, ateşten söz ediyor, bir türlü susmuyorsun. Fakat testinin içinde ne varsa, dışına o sızar, öyle mi değil mi?

(F.2831;G. VII, 263-264)

Mâ ne z'ân muhteşemânîm ki sâgar gîrend
Vü ne z'ân müflisekân ki büz-i lâgar gîrend

DÖNEN ÇARKIN SUYU BİZİZ

Ne ellerinde kadeh olan ulu kişilerdeniz; ne bir arık keçiceğizi olan müflislerden.

O yanıp yakılan kişilerdeniz ki yanıştaki tadı duymuşlardır da âb-ı hayatı bırakırlar, ateşin ardına düşerler.

Ay gibi doğar da hangi evin penceresinden vurur, hangi evi ışıtırsa o evdeki gece huyluların hepsi kapının yolunu tutar.

Bu yudumcağızı çeken kişiyi, bütün dünya bir araya gelse, ayıltamaz; meğer ki onu bir kilime koyup da yanımızdan kaldıralar.

Kapıyı ört de şarap sun; senin için yüzleri sararıp solanların kızıl şarap içecekleri çağ geldi.

Onlar, bir elleriyle halis iman şarabı içerler; öbür elleriyle kâfirin perçemini tutarlar.

Nerede bir çark dönüyorsa suyu biziz, nerede bir buhurdan tütüyorsa orada yanan ödağacı yine biziz.

Şu gökkubbenin ardında ay yüzlü bir güzel var; bütün yıldızlar, onun yüzünün ışığından bezenmede.

Sen iki düşüncelisin, iki gönüllü... Tertemiz gönül, kendi gönlünü bırakıp sevgilinin gönlünü alanlarındır.

A Utarid'e benzeyen akıl, sus! Bu aşk meclisinde, Zühre'nin çevresinde oturanların hepsi de senin sözlerinle alay ederler. [277]

(F.785;G. VII, 300-301)

277 Utarid, Merkür gezegenidir. Ona mensup olanlar zeki, çalışkan, sanata kaabiliyetli kişilerdir.

Men gulâm-i kamerem gayr-i kamer hîç me-gû
Pîş-i men cüz suhen-i şem' u şeker hîç me-gû

GÖNÜL YOLUNDA SEFER NE DE GÜZEL!

Ay'ın kuluyum aydan başka bir şey söyleme bana... Benim yanımda mumdan, şekerden başka bir şeyden söz açma.

Zahmet sözünü söyleme, defineden başka bir şeyin sözünü etme. Bundan haberin yoksa zahmet etme bize; başka birşey söyleme.

Dün deli divane oldum da aşk beni gördü, dedi ki nara atma, elbiseni yırtma, hiç tınma, geldim ben.

A aşk dedim, başka bir şeyden korkmuyorum ben... O başka şey yok dedi; hiç söz açma ondan.

Kulağına gizli sözler söyleyeceğim; fakat yalnız "peki, evet" diye başını salla; başka hiçbir söz söyleme.

Gönül yolunda can huylu bir ay beliriverdi. Gönül yolunda sefer ne de güzel! Söz etme bundan.

A gönül dedim, ne biçim ay bu? Gönül, bu senin anlayacağın gibi değil, geç bundan, hiç laf etme diye işaret etti bana.

Bu dedim, melek mi, yoksa insan mı acaba? Bu dedi, melekten de başka bir şey, insandan da başka, hiç söz etme.

Bu nedir dedim, söyle; kendimden geçtim, alt-üst oluyorum... Alt üst oladur, fakat söz açma hiç dedi.

(F.2219;G. VII, 381-382)

Ey Hudâvend yekî yâr-i cefâkâreş dih
Dil-berî işve-dih-i ser-keş-i hûn-hâreş dih

İŞVELİ, SERKEŞ BİR GÜZELE DÜŞÜR ONU

Yarabbi, ona cefacı bir sevgili ver; işveli,serkeş, kanlar içen bir güzele düşür onu.

Düşür de gecelerimiz nasıl geçiyormuş, bir bilsin; aşk gamı ver, aşk ver ona, hem de çok çok ver.

Birkaç günceğiz hasta et onu da hastalık neymiş denesin... Düzenci bir hekime düşür işini.

Çöllere düşür onu da susat, sonra da taş yürekli bir sâkiyi sataştır ona.

Yolunu yitirt, şehirden yana bir yol bulamasın; boşuna yürüyen eğri bir kılavuza raslat onu.

O Ay'ın baş çekmesi yüzünden bütün dünyanın başı dönüyor. Bir zamancağız da şu dönüp duran gökkubbenin çevresinde döndür onu.

Geçen yıl bizim gönlümüzü fırıl fırıl döndüren avcıyı bir taş yürekliye düşür; ona seven, sevgiye doymayan bir gönül ver.

Sevgiyi, sevgiliyi inkar ediyor, bana bir sevgili kalmadı diyor; inkarını gider de bir ikrar soluğu ver ona.

Yeter artık a sâki, şarap sunduğun kişiyi sarhoş etme; bu kadar sarhoş edeceksen bari doğru yolu göster ona.

(F.2377;G. VII, 386)

Hele nevmîd ne-bâşî ki tu-râ yâr bi-râned
Geret imrûz bi-râned ne ki ferdât bi-hâned

ONUN KEREMİ HİÇ KİMSEYİ ÖLDÜRMEZ

Hele hele; dost seni sürer kovarsa ümitsizlenme. Bugün kovsa bile yarın çağırmaz mı sanırsın seni?

Yüzüne kapıyı kapasa bile gitme, dayan orada, ayağını dire; sabredersen seni tutar da baş köşeye geçirir o.

Bütün yollarını, bütün geçitleri bağlasa bile kimsenin bilmediği gizli bir yol açar sana.

Kasap koyunun başını keser ama kestiği koyunu bırakmaz; kestikten sonra tutar, sürüye sürüye çeker götürür onu.

Koyunun nefesi kalmadı mı kendi soluğuyla şişirir onu; artık Hakk'ın soluklarına bir bak da gör; seni nerelere çeker götürür.

Bu sözü de örnek olarak söyledim; yoksa onun keremi hiç kimseyi öldürmez; üstelik ölümden öldürmeden kurtarır adamı.

Bir karıncaya tümden Süleyman mülkünü verir; iki dünyayı bağışlar; hiçbir gönlü kırmaz, incitmez.

Gönlüm, dünyanın çevresini döndü dolaştı da eşini benzerini bulamadı... Kime benziyor sevgili, kime benziyor, kime benziyor, kime?

Hele sus; sessiz sözsüz, bu şaraptan herkese tattırır o, tattırır da tattırır, tattırır da tattırır.

(F.765;G. VII, 425-426)

Çü yeki sâgar-ı merdî zi hum-i yâr ber ârem
Dü cihân râ vü nihân râ heme ez kâr ber ârem

TATARLARDAN İKİ YÜZ İMAN BAYRAĞI YÜCELTECEĞİM

Sevgilinin küpünden bir erlik kadehi doldurdum mu, iki dünyayı da gizli alemi de tümden, işten güçten alıkorum.

Dağın ardından çıkarım; aşk bayrağını yükseltirim. Granit kayaların, mermer taşların gönüllerinden ikrar soluğu çıkartırım.

Sen, kuyunun dibinden birini ancak yüz yılda çıkarabilirsin. Fakat ben öyle bir deli-divaneyim ki onu tutar, birdenbire çeker çıkartıveririm.

O yüce dağın beline aşk kemerini bir bağladım mı, münafığın belindeki zünnarın ucunu tutar, söküveririm.

Bana karşı ben de yoktur, biz de... Başsız ayaksız yokluğum ben... Sevgiliden baş çıkarıp görüneyim diye başımdan da vazgeçtim, gönlümden de.

Sana duvar görünürüm de kendime kapı açarım. Arada ne el var, ne kol; öyleyken yine de kapıdan girerim, duvardan aşarım ben.

Sen, işe işler katar, başını, sarığını gösterirsen ben de tutar, her kılının dibinden baş çıkarır, sarık belirtirim.

Vakit geçti diye neden aksamadasın; karanlık geceden niye korkuyorsun? Batı tarafından ışıklar saçan ayı doğduruveririm ben.

Sen Tatar'dan korkuyorsun, çünkü Hakk'ı tanımıyorsun. Oysa ki ben Tatarlar'dan iki yüz iman bayrağı yücelteceğim.

Hele bir soluk susayım da aşk şarabını içeyim; savaş zırhını giyineyim de safları yarayım, orduyu kırıp geçireyim.

(F.1609;G. VII, 428)

Kerânî ne-dâred biyâbân-i mâ
Karârî ne-dâred dil ü cân-i mâ

SAYVANIMIZ YEDİNCİ KAT GÖKTE

Ovamızın ucu bucağı yok... Gönlümüzün, canımızın kararı yok.

Dünyalar dolusu şekiller belirdi... Bunların içinde hangisi bizim?

Yolda kesilmiş, meydanımıza doğru yuvarlana yuvarlana giden bir baş görürsen;

Ondan sor sırlarımızı, ondan sor... Çünkü gizli sırrımızı ancak ondan duyabilirsin.

Nolurdu, bizim kuşlarımızın dillerine eş bir kulak olsaydı.

Nolurdu, boynunda Süleyman'ımızın sırrının gerdanlığı bulunan bir kuş uçuverseydi.

Ne söyliyeyim, ne bileyim ben? Bu masalın ne sonu gelir, ne söylenir biter; imkân yok buna.

Nasıl söyliyeyim ki bir solukta darmadağın oluşum, daha da beter oluyor; daha da darmadağın bir hale geliyorum.

Ormanımızın havasında ne keklikler, ne alıcı doğanlar uçmada.

Öyle bir hava ki yedinci kat göğün havası... Sayvanımız, o havanın yücesinde.

Bu masalı geç; benden sorma... Masalımız da kırıldı, döküldü gitti.

Hak ve Din Salâhı, sana bizim padişahımızın, bizim padişahlar padişahımızın yüzünü gösterir.

(F.239;G. VII, 479)

Sultân-ı menî sultân-ı menî
V'ender dil ü cân îmân-ı menî

SULTANIMSIN, İMANIMSIN

Sultanımsın, sultanımsın; gönülde, canda imanımsın.

Bana üfürürsen ben dirilirim; bir can da nedir; yüz canımsın.

Ekmek, sensiz zehirdir bana, ekmek değil... Hem suyumsun, hem ekmeğimsin.

Senden gelen zehir, panzehirdir bana... Benim gözde balımsın, şekerimsin.

Bağ bahçemsin; yeşilliğim cennetimsin... Selvimsin, gülen yaseminimsin.

Hem padişahımsın, hem aysın bana... Hem temelimsin, hem madenimsin.

Sustum, sen anlat; çünkü sözde de burhânımsın.

(F.3137;G. VII, 558)

RUBAİLER

1

Bu aşk ateşi bizi pişiriyor ve her gece harâbat semtine çekiyor sanki;

Bizi harâbat erenleriyle bir araya getiriyor ki onlardan başkası bizi bilmesin diye...(F. 28, Gn. 8)

2

Ey salınan servi! Güz rüzgârları değmesin sana! Ey cihanın iki gözü! Kem gözler değmesin sana.

Sen, yerin ve göklerin canı olduğun için canına rahatlıktan, esenlikten başka bir şey erişmesin! (F. 557, Gn. 10)

3

Ey ekmek uğruna iman cevherini atan, ey bir arpaya bir hazineyi satan zavallı!

Nemrut, gönlünü İbrahim'e kaptırmadı ama canını bir sivrisineğe teslim etti. (F. 21, Gn. 14)

4

Yalnızca seni düşünen, hep seni sayıklayan dost, seni sevdalar arasında yalnız bırakmaz.

Senin hayâle sûret veren o gönül evinde yüzlerce latif sevgililer filizlendirir. (F. 4, Gn. 19)

5

Bir derviş beni el çırpan, oynayan bir adam haline getirdi; beni ululuktan, akıldan ve candan yoksun eyledi.

Nihayet onun gönlü benim gönlüm gibi oldu. Beni dilediği kalıba soktu (yeniden yoğurdu). (F. 48, Gn. 39)

6

Senin canının içinde bir can var, o canı ara! Dağının içinde bir hazine var, o hazineyi ara!

Yürüyen dervişi arıyorsan onu senden dışarıda arama, kendi nefsinde ara! (F. 45, Gn. 43)

7

Bizim Peygamberimizin yolu aşk yoludur. Biz aşkın çocuğuyuz, aşk da bizim annemiz.

Ey çadırımızın altında gizlenmiş olan annemiz! Sen bizim kâfir tabiatımız yüzünden saklandın! (F. 57, Gn. 49)

8

Senin aşkın Türk'ü de, Arab'ı da öldürdü. Ben o şehitlerin, o gazilerin kölesiyim.

"Hiç kimse elimden canını kurtaramaz" diyordu. Doğru da söyledi. Ey gönül, kendini bu oyunlardan kurtar. (F. 56, Gn. 50)

9

Bir ömür boyunca gül bahçeni göremedik. O nergis, mahmur ve mest mest gözlerini göremedik.

Sen (vefa) gibi halktan gizleniyorsun, biz de çoktan beridir gül yanağına hasretiz... (F. 58, Gn. 51)

10

Zamâne bu terâneyi kısa keser; bir gün, fenâ kurdu bu sürüyü paralar.

Herkesin başında bir böbürlenme havası eser, ama ecel sillesi de bir gün onların kafasına iner. (F. 65, Gn. 55)

11

Bizi yaratan ne güzel, ne tatlı yaratmış! Bizi kuru cesetler gibi (yapmamış), canlı kılmış.

Yüce Rabbimiz dilerse cömertliği ile bizi bağışlar ve geldiğimiz gibi geri gönderir. (F. 69, Gn. 57)

12

Şeytan insanın canına musallat olunca çektiği "lâhavle"lerin faydası olur mu?

Ama vaktinde, gamlı zamanlarında lâhavle çekenler sonradan uzun boylu lâhavle çekmekten kurtulmuş olurlar.

(F. 68, Gn. 63)

13

İşsiz güçsüz oturma, gel çabuk herkesle kaynaş! İşsizlik insanı ya alçaltır, yahut vaktini hebâ eder.

Semâ ehlinden bir rebab sesi geliyor. O ermişlerin halkasına koş, onlara katıl! (F. 96, Gn. 80)

14

Bu rebabın sesi neler söylüyor, bilir misin? Arkamdan gel de yolu öğren diyor.

Çünkü yanlış yoldan gider, doğru yöne çıkarsın; soru yoluna gider, cevap yönüne varırsın. (F. 99, Gn. 82)

15

Mademki bizden başkalarını görmeye vaktimiz ve imkânımız vardır; o halde biz biricik yaratık değiliz ve işimiz sayılarla, çokluk âlemi iledir.

İyiyi, kötüyü anlarız ki, bu en iyi tarafımızdır. Kendini bilmeyen gönüller ise işkence altındadır. (F. 156, Gn. 100)

16

Gamsız odur ki azda, çokta gözü yoktur; zenginlik, dervişlik peşinde değildir.

Cihanın üzüntüsünden, cihan halkından uzaktır; kendinde benlikten zerre kalmamıştır. (F. 116, Gn. 104)

17

İnsaf et, aşk iyi bir iştir. Bozukluk varsa, kötü huylu tabiattadır.

Sen şehvet ve arzularına aşk adını veriyorsun! Halbuki şehvetten aşka giden yol çok uzundur. (F. 175, Gn. 119)

18

Başımda başka bir işin himmet ve gayreti var. Bizim güzel sevgilimiz başka bir dilberdir.

Allah'a and içerim ki biz aşk ile de yetinmiyoruz; bizi bu hazan mevsiminden sonra başka bir bahar bekliyor. (F. 174, Gn. 124)

19

Dünya ile işi olanlar bu erlerden değildir. Çünkü bizim bu sanatımız karşılıksız iş görme sanatıdır.

Hırsızların, yankesicilerin yolu olan bir yolda, zenginlerin, altın sahiplerinin ne işi var? (F. 131, Gn. 136)

20

O cihanı tutuşturan güzellik, o yüce mertebe, o neşenin ışığı olan gizli çehre, bugün bizimle birliktedir.

Onunla hoşça kalalım. Dün gitti, evvelsi gün geçti, gün bugündür. (F. 124, Gn. 142)

21

Âşıklık sırrından habersiz olanlar, âşıklar arasında sırlarını açıklamakla şöhret bulmuşlardır.

Namus düşüncesiyle aşkını gizleyenlerin de ayrılık derdiyle alt üst oldukları aşikârdır. (F. 146, Gn. 146)

22

Ey özden habersiz gafil! Sen hâlâ kabukla öğünüyorsun! Dikkat et ki sevgilin canının içindedir.

Bedenin özü duygular, duyguların özü de candır. Sen eğer tende duygudan ve candan geçersen hep onu (ulu varlığı) bulursun. (F. 181, Gn. 164)

23

Ey donuk fikirli! Senin ayağın bağlı değildir. Görüyorsun ki hareket de bir sırdır.

Hareket halinde sıkıntı genişliğe döner. İşte kuyu suyu ile ırmak suyu birbirinden bu yönden ayrıdır. (F. 200, Gn. 183)

24

Yağmur önce bir gönlü yanık aşığın üzerine yağdı.Çok yağınca da aşık çabucak eve kaçtı.

Ördek, güzel güzel kanat çırparak yalvardı, “onu benim üzerime yağdır; çünkü benim canımı Hak sudan yarattı” diye. (F. 227, Gn. 187)

25

Rüzgâr esti, sarhoşların başına gül saçtı. Yâr geldi dostların kadehine mey koyuldu. Taze sümbül attarların keyfini kaçırdı, sarhoş nergisler ayıkların kanını döktü. (F. 224, Gn. 190)

26

Aşk ile birlikte yaşa ki senin madeninin cevheridir.Öyle bir insanı ara ki sonuna kadar senin olsun.

Canına keder olanları canım diye çağırma!Senin ekmeğini de verse onu kendine haram et. (F. 234, Gn. 194)

27

Birlikte oturduğun dostlarla bir gönül topluluğuna eremezsen, onlar senden su ve toprak sıkıntısını gidermezse, öyle dostlarla düşüp kalkmaktan vazgeç.

Yoksa kerem sahibi kimseler sana canlarını helâl etmezler. (F. 237, Gn. 196)

28

Ney’le konuştum, dedim ki sana kim cefa etti böyle.Böyle hiç konuşmadan feryatlar, iniltiler neden?

Ney cevap verdi: Beni şeker dudaklıdan ayırdılar. Feryatsız, figansız yaşamayı bilemiyorum ki... (F. 236, Gn. 200)

29

Yâriyle hoş geçinen yârsız kalmaz, müşteri ile iyi anlaşan iflâs etmez.

Ay geceden ürkmediği için öyle parlak kaldı. Gül de dikenle uyuştuğu için o kokuyu elde etti. (F. 258, Gn. 211)

30

Dostun varlığını anlamak istiyor musun? Öze gir, kabuğu bırak bir tarafa!

O öyle bir varlıktır ki, etrafında kat kat perdeler vardır. O, kendinde boğulmuş, her iki cihan da onda yok olmuştur.

(F. 295, Gn. 247)

31

Ölümde adâlet ve din ehli kişiler için hayat vardır.Ölümden temiz ruhlara huzur ve sükun gelir.

O ölüm bir kavuşma, birleşmedir. Cefa ve kin değildir. Ölmeyen ölecektir. Onun derdi budur. (F. 315, Gn. 262)

32

Camın bir köşesinden o bize bakan, ya meleklerin canı ya da perilerin ruhu idi.

Ruhsuz yaşayan elbette ölmüş sayılır. Onsuz kendini bilmek demek, hiçbir şeyden anlamamaktır. (F. 335, Gn. 275)

33

Seni gördüğüm gün kutlu günümüzdür. Senin çağında geçen her günümüz bayramımızdır.

İsterse felekler, dönen binlerce alem bize düşman olsun, madem ki sevgilinin aşkı içimizdedir, üzülmeyiz. (F. 339, Gn. 276)

34

Sisli bir gün, bulutların gözü ıslak. Havanın ağlayışı, yaprakların, meyvelerin gülmesi içindir. Çocukların bu gülüp oynaması, annenin ağlamasından, babanın sıkıntısından değil midir? (F. 338, Gn. 278)

35

Ah etsem, ah buna yetmiyor. Toprak olsam, Şah buna razı değil.

Secde etsem, herkes, her tarafa secde etmekte; bilmem ki bunu nasıl gizleyeyim? Ay ışığı gizli işlere izin verir mi? (F. 371, Gn. 311)

36

Dedim ki güvercin gibi sıçrayıp elinden kurtulayım.

Dedi ki sıçrarsan gamın seni hafiflikle suçlandırır.

Dedim ki senin uğrunda horlaştım, alçaldım, telef oldum.

Dedi ki benim yolumda telef olmak, sana şeref ve yüceliktir. (F. 386, Gn. 324)

37

Bana derler ki bütün bu dertler, acılar neden? Bu yaygaraların, gürültülerin, solgun yanakların sebebi ne?

Böyle söyleme dedim. Bu yanlış bir düşünce! Git bir kere onun ay yüzünü gör ki işin zorluğunu anlayasın! (F. 401, Gn. 337)

38

Hallâc-ı Mansur "Ben Hakkım!" diyordu; bütün yolların tozunu kirpiklerinin ucuyla süpürüyordu.[278]

O kendi yokluğunun deryasında öyle bir dalga yedi ki, artık ondan sonra "Ben Hakkım" sözünün incisini deldi. (F. 420, Gn. 357)

39

Tabiat âleminin kölesi olan dokuz felek bizim bayrağımızdır; varlık, yok olmak için bizim mayamızdır.Perdelerin arkasında bizim bir

278 Hallâc-ı Mansur, "Ben Allah'ım" dediği için 922 yılında işkence ile öldürülen ünlü sûfidir.

tanemiz var. Biz buraya gelmiş değiliz. Bu gelen bizim gölgemizdir. (F. 429, Gn. 360)

40

Her derviş kendi nefsini kırmak, küçük görmek sevdasındadır. Onu hayalcilerden sanma!

Her nerede o hoş inançlı dervişin kulübeciği varsa, onda bütün cihandan ve âlemlerden üstün bir safa vardır. (F. 440, Gn. 379)

41

Beni yanar ateş üstüne atan o can, yüz türlü dil dökerek dilimi bağladı.

Altı yönümden ateş alevleri sarınca ben ah ettim, o elini ağzıma kapadı. (F. 490, Gn. 399)

42

Bu yalnızlık yüz candan daha değerli, bu özgürlük cihan mülkünden daha üstün. Bir an için halvet âleminde Hak ile birlikte bulunmak, candan, cihandan, her şeyden daha büyük bir bahtiyarlıktır. (F. 565, Gn. 411)

43

Nice dermanlar var ki derdi artırır, nice devletler var ki yüzü sarartır.

Allah korkusu odur ki ondan sana gayret gelir. Korku o değildir ki gayret ve hararetini soğutur. (F. 585, Gn. 442)

44

İkbal sahiplerinin nefesi hoş güller gibi kokar. Bahtsızlar ise sert dikenler gibi serkeş olurlar. Gülle yoldaşlıkta diken, yumuşaklığıyla ateşten kurtulur. Yoksa dikenle yoldaşlıkta gül, ateş içinde kalırdı. (F. 590, Gn. 452)

45

Dinle! Sende işitecek kudret varsa; ona ulaşmak, kendinden

geçmekle olur.

Orada sus! Çünkü, sana düşünce ve ibret cihanı açılır. Onların dedikleri, hep gözüyle görmek gibidir. (F. 587, Gn. 457)

46

İnci arıyorsan pınardan inci çıkmaz. İnci arayan, denizin derinliğine inmelidir.

Ama bu değerli inci, ancak bengisu pınarından susuz dönmüş olanlara yaraşır. (F. 783, Gn. 500)

47

Var yok kavramlarına inanmış bir insan hep varlık yokluk düşüncesiyle ilgilenir.

O, nasıl olur da sıfatlar ve fiiller üzerinde duraklar? O, sanatın dışına çıkar ve sanatçı olur. (F. 816, Gn. 613)

48

Ne akarsu balıktan doyar, ne de balık o akarsuya kanar.

Ne cihanın canı âşıklardan sıkılır, ne de âşık o cihanın canından doyup usanır. (F. 837, Gn. 625)

49

Her gelişme ve olgunlaşma ilk sebebin eseridir. Her sûret ve şekil de ilk maddenin makbulüdür. Her parça bütünden meydana geldi, ama her bütünün parçalanması da gerekli değildir. (F. 849, Gn. 629)

50

Çözülmüş düğümleri bağlayanlar, hem kendi hallerine hem de cihanın haline gülerler.

Kavuşmadan, ayrılmadan söz açarlar; ama ayrılmayan bir şey nasıl olur da birleşir? (F. 851, Gn. 663)

51

Dostlar, dostlar! Birbirinizden ayrılmayın. Başınızdan kaçamak heveslerini atın.

Mademki hepiniz birsiniz, ikilik havası çalmayın. Vefa sultanı emrediyor; vefasızlık etmeyin! (F. 861, Gn. 642)

52

Bir an olsun, nefsini suçlandırır, onu hükmünün altına alabilirsen sana bütün gelişmelerin bilgisi açıklanır. O görünmeyen ve bütün cihanın aradığı sûret, senin düşüncenin aynasında belirir. (F. 865, Gn. 644)

53

O ruh sâkisi nihayet kadehini sunacak; bu garip kuş nihayet tuzağından uçacaktır. Serkeş felek, nihayet beni arzusuna boyun eğdirecek. Günler de yaptıklarına pişman olacaktır.

(F. 868, Gn. 655)

54

Rengim ister güz rengi, ister bahar rengi olsun. Her ikisi birleşmedikçe gül ile diken meydana gelmez.

Görünüşte gül ile diken sevgilinin cemaline yaraşmaz. O, yabancı gözlere dikendir; ama bana göre gül bahçesidir. (F. 913, Gn. 680)

55

Ey lâle, gel de şen yanağımdan renk al! Ey Zühre yıldızı, gel de gönlümden saz öğren! Hele bir kere vuslat terânesine başladı mı, ey baht gel de ahenk öğren! (F. 942, Gn. 702)

56

Ben himmet ehliyim, benim gibi bir ak doğan nerede var? Hiç kimseye yalvarmam, minnet etmem. Kendi kendime sır perdesi arkasında hoşum. Kâh avlanır, kâh nazlanır, kâh imrenirim.

(F. 969, Gn. 728)

57

Yüzümü zamânenin altını gibi sararmış gör de sebebini sorma! Şu nar taneleri gibi kanlı yaşımı seyret de sorma sebebini.

Evin içinde ne olduğunu benden araştırma! Dergâhın eşiğindeki kanı gör, ama sebebini sorma! (F. 986, Gn. 743)

58

Dün gece akıl üstadı ile gizlice konuşuyordum. Dedim ki cihan sırlarına ait sözleri benden gizleme.

Bana yavaş yavaş "dinle" dedi "sözlerimi! Asıl olan bunları bilmektir, yoksa söylemek ve konuşmak değildir, sus!" (F. 1022, Gn. 769)

59

Elinden gelirse hiç aşk elbisesini giyme; şayet giyersen öyle her belâya ses çıkarma!

O elbise içinde yan ve daima sükût et! Çünkü o acı günlerden sonra saadet şarabı içecek demler gelecektir.

(F. 1029, Gn. 770)

60

Gören bütün gözler onun gül bahçesine âşıktır. Öyle her diken onu nasıl ve nerede meşgul edebilir?

Rüzgârı doğru esince çevresi neşelenir. Birine eğri bakınca da asla işi doğru gitmez. (F. 994, Gn. 795)

61

Semâı her andıkça gönül deryasında dalgalar şahlanır. Her gönül semâı seyretmeye lâyık değildir. Gönüller denizine eren mutlulardır ki bu bâdeden coşar ve semâın hakkını verirler. (F. -, Gn. 797)

62

Aşık, virâneler, saraylar çevresinde dolanır. Zahit, tesbih ve rükû peşinde gezer. Biri ekmek derdinde, öteki su kıyısında dolaşır. Yani onun zoru susuzluk, bunun derdi açlıktır. (F. 1051, Gn. 799)

63

Himmette doğan gibi, kibirde kaplan gibi ol! Av zamanında süslü, cenk zamanında galip ol.Öyle bülbüllerle, tavuslarla çok düşüp kalkma! Çünkü o tarafta hep tehlike, bu tarafta hep renk, hep çeşitli değişiklikler vardır. (F. 1078, Gn. 821)

64

Seni bir saz gibi daracık göğsüme bastırayım da uşşak penceresinden ahenge başlayalım.

Gönlün eğer sürahiye taş atmak istiyorsa, söyle yanına geleyim; işte ben, işte taş! (F. 1080, Gn. 823)

65

Şu cihanın yüzü renkten renge girer; şirin sevgili hep perde arkasından bakar.

Bu yürek çarpıntıları hep bir sevgili yüzündendir. Onun aşkından dokuz felek bile bizim gibi şaşkına dönmüştür.

(F. 1081, Gn. 826)

66

Aşktan önce gonca, sonra da gül açar. Bağda üzüm ilk önce koruk olur, sonra şarap haline gelir.

Ey gönül, bahar çağının töresi işte budur! Önceleri kedi sesleri sonra da bülbül nağmeleri duyulur. (F. 1098, Gn. 883)

67

Âşıklık kemâl ile, gönül avcılığı cemâl iledir. Gönül sözlerle dolu, fakat dil konuşmaz.

Bu eşi görülmemiş hal nerede görülmüştür ki ben susuz olayım; önümde billur gibi akar sular çağlasın! (F. 1099, Gn. 836)

68

Derde katlan, çünkü senin dermanın benim. Kimselere bakma, çünkü sana âşinayım.Ölürsen, ah öldüm deme! Haline şükret.

Çünkü kanının pahası benim.(F. 1168, Gn. 878)

69

Bu dönüşü ben kendi canımdan öğrendim. Beden kalıbına girmeden önce can âleminde de böyle dönerdim. Bana sabır ve sükûn daha uygundur diyorlar. Ben bu sabrı da sükûnu da size bağışladım. (F. 1166, Gn. 903)

70

Beni yabancı sanmayın; bu ülkedenim. Sizin yurdunuzda kendi yuvamı arıyorum. Düşman yüzlü görünsem de düşman değilim ben. Hintçe konuşuyorum, ama soyum Türk'tür.

(F. 1187, Gn. 918)

71

Ney'i alayım da sana bir ezgi çalayım. Arkana düşeyim de senin köyüne doğru gideyim. Bana yapmış olduğun bu kadar cömertlikler, iyilikler varken iki cihanda gönlümü senden başkasına nasıl verebilirim? Senden nasıl ayrılabilirim? (F. 1183, Gn. 920)

72

Önümde kendi ayran tasım oldu mu Allah'a yemin ederim ki kimsenin balını düşünmem. Yoksullukla ölüm kulağıma sürtünse bile hiçbir zaman özgürlüğü köleliğe değişmem.

(F. 1202, Gn. 935)

73

Sen güzellik deryasısın, bizler de köpük gibiyiz. Dalgalar hangi tarafa sürüklerse o tarafa gideriz. Aşk kanıyla bulaşmış olan ellerinde bizi hırpalama. Zaten bir def gibiyiz elinde.

(F. 1205, Gn. 936)

74

Her felekte bir gözbebeği görüyorum. Her insan öldürende bir melek

görüyorum. Ey gözleri şaşı! Eğer sen, biri iki görüyorsan, ben senin aksine ikiyi bir görüyorum. (F. 1227, Gn. 954)

75

Bütünlük âleminde gizlenmiş hazine biziz. Sonsuzluk mülkünün sahibi biziz. Su ve toprak karanlıklarından geçtik. Hem Hızır, hem de bengisu biziz. (F. 1222, Gn. 956)

76

Bir zümre vardır ki güneş gibi mutludurlar. Doğrulukta demire, iyilikte muma benzerler. Arslanca pençeleri bir kere açtılar mı; ne perde tanırlar, ne de töre, gelenek bilirler.

(F. 1272, Gn. 995)

77

Biz kumaşsız, parasız, pulsuz da hoşuz. Istıraplar içinde refahtayız. Korkular içinde bahtiyarız. Sonsuzluğa kadar teslim şarabıyla mesuduz. Sakın sanmayasın ki biz de senin gibi yarı bahtiyarız. (F. 1321, Gn. 1036)

78

Canım tenimde oldukça Kuran'ın kölesiyim. Ben Hakk'ın seçkin peygamberi Muhammed(a.s.)'in yolunun toprağıyım. Her kim bundan başka benden bir söz naklederse ona çok üzülür ve o sözden de çok üzüntü duyarım. (F. 1331, Gn. 1052)

79

Bende bir tek "can", yüz bin "ten" var. Ama ne can, ne tenler! Sanki her ikisi de tıpkı ben olmuşum. Kendimi zorlayarak başka bir insan yapmışım. Ola ki benim başkaları oluşum, daha hoş görünsün. (F. 1356, Gn. 1068)

80

Gönüle dedim ki söz sırası gelirse sevgiliye çektiğim üzüntüleri anlat! Gönül dedi ki yar ile kavuşma çağında söz konuşmanın hiç yeri olur mu?(F. 1434, Gn. 1110)

81

İnsana her iki cihanda da savaşmak yaraşır. Mercandan da, taştan da sıkıntı çekmek gerek. İnsan ya erkekçe, erkek kılıklı yaşamalı ya da bin türlü utanç verici hallere katlanmalı.

(F. 1438, Gn. 1111)

82

Şekerlerden vefa umanlar, kusuru daima kendilerinde görürler. Şekerlerde hata aramazlar. Şekerlerde kusur arayıp da üstüne parmak basanlar, sonra ayrılık demlerinde onları sayıklayarak ellerini ısırmak zorunda kalırlar. (F. 1384, Gn. 1127)

83

Ben senden sarhoşum; şaraptan, afyondan değil! Artık Mecnun olmuşum. Divânede edep arama! Benim coşkunluğum yüz Ceyhun'u coşturur. Benim dönüşüm yüz cihanın başını döndürür. (F. 1485, Gn. 1166)

84

Git kendine dert ara, dert bul; dertlerden bir dert seç kendine! Çünkü (yaşamak için) bundan başka çare yoktur. Bahtın yâr olmadı diye üzülme sakın. Ancak derdin yoksa o zaman üzgünlük göster. (F. 1482, Gn. 1177)

85

Biz mızraklıyız, savaş eriyiz; öyle bir kaç parça ekmek peşinde koşanlardan değiliz. El çırparız ama kadınlar yüzünden değil. Kötüleri avlarız ama kötülerin tuzağına düşmeyiz. Bağlardan kurtulmuşuz; artık cihan sevgisine bağlanmayız. (F. 1509, Gn. 1201)

86

Hepimiz Onun kudretinin elinde birer oyuncağız. Asıl güçlü ve varlıklı Odur. Bizler hep dilenciyiz. Birbirimize üstünlük dâvası neden? Nihayet hepimiz bir sarayın kapı kulları değil miyiz? (F. 1616, Gn. 1318)

87

Hayret, şaşkınlık düşüncelerin âdetidir. Nasıl ki duygu ve düşünce kuvveti de körlere vergidir. Sana görünmeyen âlemden yüzlerce fidan gül saçmaktadır. Hoşnutluk dalına ne balta vurur durursun? (F. 1632, Gn. 1334)

88

Herkesle beraber ama benden ayrı isen, kimsesiz kalmışsın demektir. Herkesten ayrı, benimle birlikte isen, herkesle birlikte sayılırsın. Gel herkesin kaygısında olma da, kendin herkes olmaya bak. O zaman bir düzencinin maskarası olduğunu anlarsın. (F. -, Gn. 1340)

89

Orucu zenbil gibi yakala ki seni hak yolunun yoksulları sırasına katsın. Bengisu, bağrı yanıklar için ne mutludur! Bu oruç testi gibidir; sakın kırma bunu. (F. 1644, Gn. 1347)

90

Hepimiz hem aynayız, hem aynadaki yüzleriz. Hepimiz sonsuzluk âleminin kadehinden sarhoşuz. Hem ağrılar dindiririz, hem de şifa biziz. Hem bengisuyuz, hem de su hammalıyız hepimiz. (F. 1652, Gn. 1351)

91

Peştemal ve hırka giymekle sofu olamazsın. Eski sohbetleri tekrarlamakla da pirlik mertebesine eremezsin. Sofunun sinesi saf olmak gerektir. Ey sofi! Önce insaf et, sonra da erginlik göster bize. (F. 1634, Gn. 1355)

92

Aşıklar derneğinden uzaklaşırsan seni güneş çarpar, hastalanırsın. Aşıkların çevresinde gölge gibi dolaş ki güneş gibi,ay gibi ışık saçasın. (F. 1674, Gn. 1360)

93

Can kuşunun kafesini topraktan sen yarattın. Kara topraklar üstüne şeker saçan sensin. Gören gözler ancak senin sürmelediğin gözlerdir. Bu işler hep senden çıkar. Böyle şeyleri de hep sen yaparsın. (F. 1678, Gn. 1361)

94

Az yersen uyanık ve akıllı olursun. Çok yemekle de aptal ve tembel olursun. Oburluk düşkünlükten ileri gelir. Az yersen düşkünlük daha az olur. (F. 1679, Gn. 1364)

95

Halkın elinden kurnazlık yoluyla kurtulamazsın. Kendinden kurtulmak da öyle laf atmakla olmaz. Bu her iki engelden de çok uğraşmadıkça kurtulamazsın. Halktan da kendinden de kurtulmak için hep susmak gerekir. (F. 1672, Gn. 1365)

96

Ey Hak kitabının örneği insanoğlu! Ey şahlık cemâlinin aynası mutlu varlık! Her şey sensin, âlemde ne varsa senden dışarıda değil. Sen her ne ararsan kendinde ara; çünkü her varlık sende. (F. 1761, Gn. 1382)

97

Sen öyle bir sevgilisin ki yüz türlü yalvarış ve yakarışlarla ayağına bir öpücük vereyim dedim, bırakmadın. Bana ister su ver, istersen başıma ateş yağdır. Çünkü ülkenin sultanı sensin, ferman senindir. (F. 1667, Gn. 1415)

98

Ey baş! Sen sebep içindeki sebeplerin sebebisin. Ey ten! Sen de acaiplik içindeki acaipliklerin acaibisin. Ey gönül! Dilek içindeki dileklerin dileğisin. Ey can! Sevinç içindeki sevinçlerin sevincisin. (F. 1744, Gn. 1419)

99

Kötülük ediyorsun, iyilik umuyorsun. Kötülüğe yaraşacak karşılık, elbette kötülüktür. Mevlâ kerem ve rahmet sahibidir. Ama sen arpa ekersen nasıl buğday biçebilirsin? (F. 1789, Gn. 1478)

100

Derd çekmeden dermana eremezsin. Can vermedikçe cânânın vuslatına yol bulamazsın. Halil İbrahim Peygamber gibi ateşe atılmazsan, Hızır gibi bengisu kaynağına varamazsın.

(F. 1816, Gn. 1490)

101

Diken ekersen nasıl gül biçersin? Toprak olmayınca nar çiçeği nasıl meyve verebilir? Senin işlerin birer tohum, cihan bir değirmendir. Değirmene kerpiç götürürsen toprak getirirsin. (F. 1836, Gn. 1515)

102

Şu zamânede tek ve eşsiz bir insan olmak, yahut din yolunda olgunlaşmak istersen, bunu erenler meclisinden başka yerde arama. Erkekçe yaşamak istersen, olgun bir Hak erinin çevresinde dolan! (F. 1848, Gn. 1518)

103

Gönlünü hoş tut! Sofi hoş huylu olur. İçinden neşeli, sevinçli olur sofi. Sofi saftır, onda gam yer bulmaz. Sofi Keykubad olur, Keyhusrev olur, kendi âleminde.[279] (F. 1851, Gn. 1520)

104

Ten toprağa gidince cansız kalırsın. Ama can feleklere yükselince ruhun şâd olur, mutlu olursun. Topraktan parlak menekşeler biterken, nasıl olur da böyle bir bostanın servisi meyvesiz kalır? (F. 1858, Gn. 1526)

279 Keyhusrev, İran'ın Keyâniyan sülalesinden bir padişahtır. Edebiyatta büyük hükümdar yerine kullanılır.

105

Oruç tutmakla bir an olsun tabiat kirlerinden arınır, temiz Hak erleri ardından semalara yükselirsin. Onun kutsal yakışı ile tutuşur, mum gibi yanar, nur olursun. Ama lokma karanlığında ancak, kara toprağa lokma olursun. (F. 1862, Gn. 1528)

106

Eğer bu Hak sırrına emin ve âşina isen,gönlünü yitirmişlerin oyunlarıyla alay etme! O bir oyundur; evet oyundur ama ondaki doğruluk ateşi, nice aşıkları döne döne öldürmüştür. (F. 1913, Gn. 1565)

107

Hakk'ın tuzağına düşer, avlanırsan kurtulursun. Kendi isteğinle yürüdükçe bağlanırsın. İyi bil ki senin benliğin yolunda gerilmiş bir perdedir. Hep kendi kuruntularınla başbaşa kaldıkça, her zaman hastasın. (F. 1921, Gn. 1572)

108

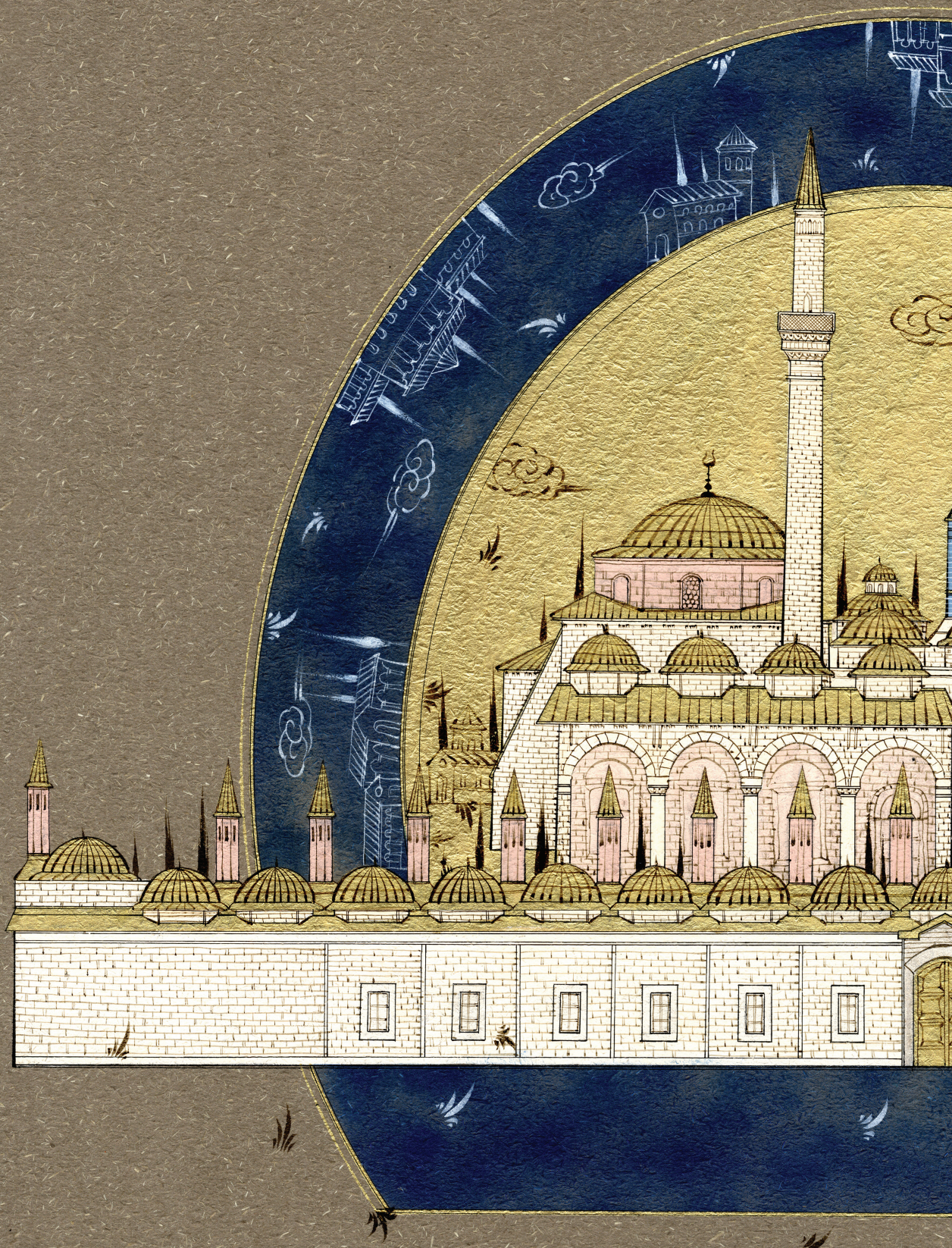
Zühal yıldızı etrafında dolanırsan Zühal gibi parlarsın. Hak erleri etrafında dolanırsan onlardan biri olursun. Bu ocağın çevresinde dolaştıkça yakuta dönersin. Hele sevgilinin etrafında dolandıkça can kesilirsin. (F. 1946, Gn. 1584)

109

Herkesin bir kimseciği, herkesin bir dostu var. Herkesin bir hüneri, herkesin bir işi var. Bize gelince gönlümüzün bir köşeciğinde, sadece yârin hayaliyle başbaşa kalmışız. Hazret-i Muhammed'le Ebûbekir'in mağarada yalnız başbaşa kalışları gibi. (F. 1987, Gn. 1630)

110

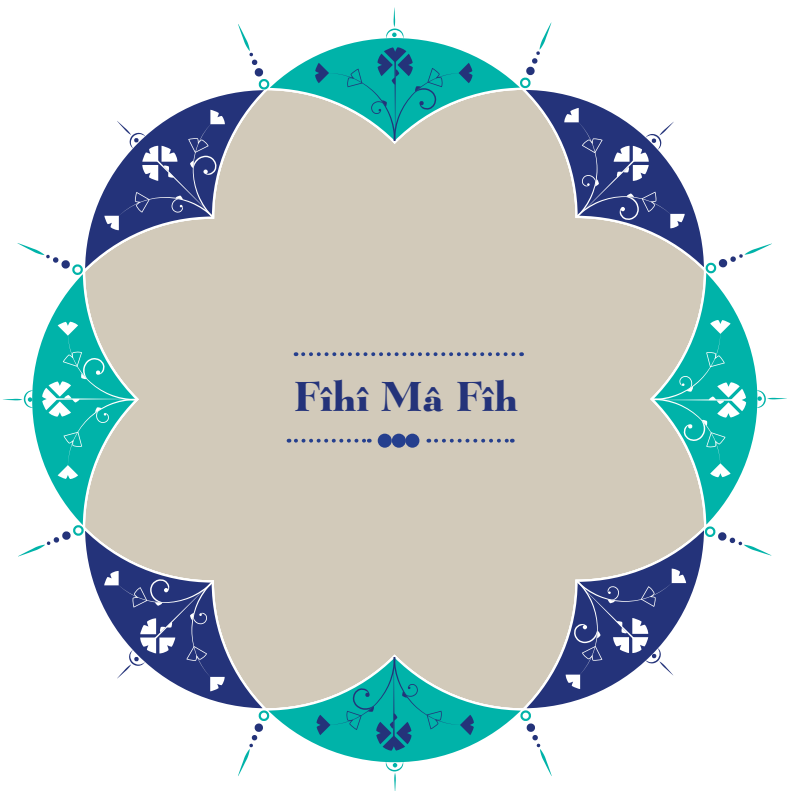
Yârdan geri kalırsan bayatlarsın. Bağlı olduğun ağacın dalından koparsan çörçöp olursun. Artık bir Hak erinin gözüne girmeye bak ki Onun gözbebeği olasın. (F. 1977, Gn. 1641)

3.

KİTAP

O BİLGİN, GÜNEŞ GİBİ HER YANA IŞIK SALAR.

"Bilginlerin kötüsü, beyleri ziyaret eden bilgindir; beylerin hayırlısı da bilginleri ziyaret eden bey. Ne güzel beydir yoksulun kapısındaki bey; ne kötü yoksuldur beyin kapısındaki yoksul." [280]

Halk, bu sözün dış anlamını almıştır. Onlarca bilgin kişinin, bilginlerin kötülerinden olmaması için beylerin huzuruna gitmemesi gerekir. Halbuki sözün anlamı, onların sandıkları gibi değildir. Asıl anlamı şudur: Bilginlerin kötüsü, beylerden yardım gören, beyler yüzünden düzelen, doğru yolu tutan kişidir. Beyler bana ihsanlarda bulunsunlar, beni saysınlar, bana mevki versinler kuruntusuyla, onlardan korkarak okumaya başlamıştır da beyler yüzünden işi düzene girmiştir; bilgisizliği bilgiye dönmüştür. Bilgin olunca da onların korkusundan, onların cezasından edep sahibi olur, ister istemez doğru yolu tutar. Artık ne çeşit olursa olsun, ister görünüşte bey onun ziyaretine gelsin, ister o, beyi ziyarete gitsin, her halukârda ziyaret eden odur, ziyaret edilense bey. Fakat bilgin, beyler yüzünden bilgiye sahip olmamışsa, önceden de, sonradan da bilgisi Allah için elde edilmişse o başka.

Balık nasıl sudan başka bir yerde yaşayamazsa, elinden başka bir şey gelmezse bu bilgin kişinin de yolu yordamı, ancak doğru yola gitmektir; bu, onun kendi huyundandır. Bu çeşit bilgini yürüten, çekindiren akıldır. Zamanında, bilsinler bilmesinler, herkes onun heybetinden çekinir; onun ışığından, onun aksinden yardım ister. Böylesine bilgin, beyin huzuruna gitse bile gerçekte ziyaret eden beydir, ziyaret edilen kendisi. Çünkü her halukârda bey, aldığını ondan alır, yardımı ondan görür; oysa kendisi, beye aldırış bile etmez. O bilgin güneş gibi her yana ışık salar; işi gücü, her şeye, herkese bağıştır. Güneş de taşları lâl, yakut, inci, mercan haline getirir; toprak dağları bakır, altın, demir, gümüş madeni yapar; toprakları yeşertir, tazeleştirir; ağaçlara çeşit çeşit meyveler bağışlar. Onun işi, sanatı vermektir, bağışlamaktır. Verir de almaz. Hani Araplarda söylenegelen bir atasözü vardır; "Biz vermeyi öğrendik, almayı öğrenmedik" [281] derler; onun gibi. Hâsılı böylesine bilginler, ziyaret edilenlerdir, beylerse ziyaret edenler. (1.bl., s.1)

280 Bkz. İhya, cüz I, s.56; Câmi', c.I, s.72

281 Arapça böyle bir atasözü olduğu anlaşılıyor.

KENDİ FİKRİNE GÜVENDİN…

Mevlâna buyurdu: Emir Pervâne'ye[282] dedim ki sen önce müslümanlığa kalkan oldun. Kendimi feda edeyim, müslümanlığın kalması, müslümanların çoğalması için aklımı, tedbirimi kullanayım da müslümanlık kalsın dedin. Kendi fikrine güvendin, Allah'ı görmedin, her şeyi O'ndan bilmedin. Böyle olunca da Yüce Allah o sebebi, o çalışmayı, müslümanlığın zararına sebep etti. Çünkü sen Tatar'la bir olmuşsun, Şam'lıları, Mısır'lıları yok etmek, İslâm ülkesini yıkmak için onlara yardım ediyorsun.[283] Allah, müslümanlığın kalmasına sebep olan tedbiri, müslümanlığa zarar vermeye sebep kıldı. Şu halde Hakk'a yüz tut, çünkü korkulacak bir hal bu. Sadakalar ver de seni, kötü bir hal olan şu korkudan kurtarsın. Ondan umut kesme. Öyle bir ibadetten böyle bir suça attı seni; fakat o ibadeti kendinden gördün de o yüzden suça düştün. Şimdi suçta da umut kesme O'ndan; yalvar-yakar, o ibadetten suçu meydana getirenin, şu suçtan bir ibadet meydana getirmeye de gücü yeter. Sana bundan bir pişmanlık verir, Önüne sebepler çıkarır da yine müslümanların çoğalmasına, müslümanlığın kuvvetlenmesine çalışırsın. Umut kesme ki "Allah'ın rahmetinden, kâfir olan topluluktan başkası umut kesmez."[284] (1.bl., s.4)

BU DÜNYA, ÇER-ÇÖPLE DOLU BİR KÖPÜKTÜR.

Yazıktır denize varıp da bir parçacık su içmeyi, yahut bir testi su almayı yeter bulmak. Denizden inciler, mücevherler, kuvvet veren yüz binlerce şeyler elde ederlerken denizden su alıp götürmenin ne değeri vardır ki? Aklı olanlar bununla övünür mü hiç? Ne yapmıştır ki bu işi yapan? Hattâ dünya, bir köpüğüdür bu denizin; denizse erenlerin bilgileridir. İnci de nerede? Bu dünya, çer-çöple dolu bir köpüktür ama, o dalgaların çıkıp batması, yürüyüp dönmesi,

282 Selçuklularda toprağı dirlik olarak veren, buna ait defterleri tutan, sunulacak beratları hazırlayan memura "pervâne" adı verilmiştir. Söz konusu memuriyette bulunduğu için bu lâkapla anılan Muîneddin Süleyman, Anadolu Selçuklularının en önemli devlet adamlarından biridir. Moğol istilâsı döneminde zor şartlarda görev yapan ve 1277'de Moğollar tarafından öldürülen Muîneddin Pervâne, Hz. Mevlâna'nın bağlılarındandır. Fîhi mâ fîh'in çeşitli yerlerinde zikri geçmektedir.

283 Muîneddin Pervâne'nin Baybars'la münasebete girişmesi 1271 civarındadır. Baybars'ın Anadolu'ya gelişi 1277'dedir. 1271'den önce iki yüzlü bir siyasete baş vuran Pervâne'yi Mevlâna kınamakta ve Moğolların aleyhinde bulunmaktadır. Bu konuşmanın Mevlâna'nın son zamanlarına ait olduğu anlaşılmaktadır.

284 Yusuf S., ayet 87.

denizin coşup kabarması, köpürüp kükremesi yüzünden o köpük, bir güzellik elde eder. "Kadınları, oğulları, yüklerle altınları, gümüşleri, damgalanmış cins atları, davarları, ekinleri isteyip özleyiş sevgisi, bunlara ait sevgi, insanlar için bezenmiş, süslenmiştir." Bezenmiş, süslenmiştir[285] buyurdu ya, demek ki o güzel değildir. Güzellik, iğretidir onda, başka bir yerdendir. O, altın suyuna batırılmış, yaldızlanmış kalp paradır; yâni bir köpükcükten ibaret olan şu dünya kalptır, kadri, değeri yoktur; fakat biz onu altınla kaplamışız; çünkü "İnsanlar için bezenmiştir, süslenmiştir." (2.bl., s.7)

MÜSLÜMANLARIN EMNİYETİ İÇİN YAPILAN İŞLER DE HAKK'IN İŞLERİDİR.

Birisi, (Mevlâna'ya) "Gece-gündüz canım da, gönlüm de huzurunuzda hizmet etmede; fakat Moğollar'la uğraşmaktan, onların işleriyle oyalanmaktan vakit bulup da huzurunuza gelemiyorum" dedi. [286]

Hz. MevIâna da buyurdu ki: Bu işler de Hakk'ın işi; çünkü müslümanların emin olmalarına, aman bulmalarına sebep olmada. Onların gönülleri olsun da birkaç müslüman, emniyet içinde ibadete koyulsun diye kendinizi, malınızla, bedeninizle feda ettiniz. Şu halde bu da hayırlı bir iştir. Yüce Allah, mademki böyle bir hayırlı işe meyil vermiş, ona aşırı rağbet göstermeniz, Hakk'ın yardımına mazhar oluşunuza delildir. Fakat bu meyilde bir gevşeklik, bir usanç hâsıl oldu mu bu, O'nun yardımından mahrum oluşunuza delildir. Çünkü Yüce Mevlâ, usanca uğrayan adamın, o işin sevabına ermemesini, yüce derecelere erişmemesini diler de onun için öylesine bir hayırlı işe sebep olmasını istemez. Hamam gibi hani. Hamam sıcaktır ama, o sıcaklığı, külhanda yanan ot, odun, tezek gibi şeylerdendir. Yüce Allah, görünüşte kötü görünen, insanı tiksindiren sebepler meydana getirir; görünüşte kötüdür ama, adamın hakkında yardımdır, lûtuftur. (3.bl., s.9)

285 Âl-i İmran S., ayet 14.

286 Muhatabın M. Pervâne olduğu anlaşılıyor.

KENDİNİ UCUZA SATMA!

Yüce Allah sana pek büyük değer vermiştir. Buyurur ki "Gerçekten de Allah, cennet karşılığı olarak inananların canlarını, mallarını satın almıştır." [287]

> *Değer bakımından iki dünyadan da artıksın; Fakat neyleyeyim ki değerini sen bilmiyorsun. Kendini ucuz satma; çünkü değerin pek fazla senin.*[288]

Yüce Allah buyuruyor ki: Sizi de, soluklarınızı da, vakitlerinizi de, mallarınızı da, zamanınızı da satın aldım ben; bana harcarsanız, bana verirseniz karşılığı ölümsüz cennettir; değerin budur işte bence. Fakat sen tutar da kendini cehenneme satarsan, kendine zulmetmiş olursun. Hani o yüz dinarlık bıçağı duvara saplayıp ona bir kabak, yahut bir testi asan kişi gibi. (4.bl., s.12-13)

ÂRİFLER VE ZÂHİTLER

Dervişin biri, bir padişahın yanına vardı. Padişah ona, ey zahit dedi. Derviş, zahit sensin dedi. Padişah, ben nasıl zâhit olabilirim ki dedi, bütün dünya benim. Derviş, hayır dedi, ters görüyorsun sen. Dünya da, âhiret de, bütün mal mülk de benim, âlemi ben zaptetmişim; bir lokmayla bir hırkayı yeter bulan sensin. "Artık nereye dönerseniz dönün, Allah'ın zâtına dönersiniz."[289] Bu, daima böyledir, tecellî hiç kesilmez, sonsuzdur, ölümsüzdür. Âşıklar, kendilerini o zâta feda etmişlerdir, karşılık da istemezler. (...)

Zâhit ona derler ki işin âhirini görür, dünya ehliyse ahırı görür. Fakat Hakk'a tam yaklaşmış arifler, ne âhiri görürler, ne ahırı. Onlar, öne bakarlar da her işin başlangıcını bilirler. Hani bilen biri buğday eker; bilir ki buğday bitecektir, buğday biçecektir o. Sonu, önceden görmüştür. Arpa, pirinç, başka şeyler eken de böyle. Mademki önü gördü, sona bakmaz artık; bütün sonlar, önceden malûmdur ona; fakat bunlar azdır. Sonu görenlerse orta hallilerdir. (5.bl., s.16-17)

287 Tevbe S., ayet 111.

288 Birinci beyit, Senâî'nin Hadîka'sından, ikinci beyit, Dîvân-ı Kebîr'dendir.

289 Bakara S., ayet 115.

"İNANAN, İNANANIN AYNASIDIR"

(Mevlâna buyurdu ki): Bir fili, su içsin diye bir su kaynağına götürdüler. Fil, kendini suda görüyor, başka bir fil var sanıyor, ürküyordu. Bilmiyordu ki kendinden ürkmededir. Zulüm ediş, kin güdüş, haset, hırs, insafsızlık, ululuk gibi bütün kötü huylar, sende oldu mu incinmezsin. Fakat bunları bir başkasında gördün mü ürkersin, incinirsin. Bil ki kendinden ürkmedesin, kendinden incinmedesin. İnsan, kendi kelliğinden, kendindeki çıbandan iğrenmez; yaralı elini yemeğe sokar, parmağını yalar, gönlüne hiç de bir tiksinti gelmez. Fakat bir başkasında küçücük bir çıban, yahut azıcık bir yara görse onun yediği yemekten tiksinir, o yemek, içine sinmez. İşte kötü huylar da kelliklere, çıbanlara benzer. İnsan, bunlar kendisinde oldu mu incinmez; fakat bir başkasında bu huyların pek azını bile görse ondan incinir, tiksinir. Sen ondan ürküyor, kaçıyorsun ya, o da senden ürker, incinirse mazur gör; senin incinişin de onun için bir özürdür; çünkü sen onu görünce inciniyorsun ya, o da aynı şeyi görüyor da senden inciniyor. "İnanan, inananın aynasıdır"[290] buyurulmuştur, "kâfir, kâfirin aynasıdır" değil. Ama bu, kâfirin aynası yok demek değildir; onun da aynası vardır ama, aynasından haberi yoktur. (6.bl., s.19)

DİN, ÂHİRETTE BİR OLUR.

Atabek'in[291] oğlu geldi. (Mevlâna) buyurdu ki: Baban devamlı Allah ile meşgul, inancı da üstün; bu, sözünden anlaşılıyor. Bir gün Atabek dedi ki: Rum kâfirleri, Tatar'a kız verelim de din bir olsun; şu yeni din, şu müslümanlık ortadan kalksın dediler. Dedim ki: Bu din, ne vakit bir olmuş ki? Daima ikiydi, üçtü. Dindarların arasında da hep savaş vardı, öldürme vardı. Dini nasıl olur da bir yapabilirsiniz siz?

Mevlâna bu hususta birçok faydalı şeyler söyledi de dedi ki: Din orada, yâni kıyamet kopunca âhirette bir olur. Fakat burada, dünyada buna imkân yoktur. Çünkü burada herkesin bir dileği var, herkes bir başka havada; bu, burada birliğe imkân vermez. Fakat kıyamette olur; çünkü herkes bir olur, bir yere bakar, bir şey duyar, bir şey söyler, insanda birçok şeyler vardır. Fare vardır, kuş vardır.

290 Câmi', II, 170.

291 Atabeklik, Selçuklu devletinde en ileri mevkilerden biriydi. Atabek olan kişinin ödevi, padişahın mûtemetliğini yapmak ve şehzadeleri yetiştirmektir. Buradaki Atabek'in, Mevlâna'nın mektuplarında övülen Mecdeddin Atabek olması gerekir.

Kimi olur, kuş, kafesi yüceye ağdırır; kimi olur, fare, aşağıya çeker. İnsanda yüz binlerce birbirine aykırı canavarlar vardır. Ancak oraya giderlerse fare, fareliği bırakır, kuş, kuşluğundan geçer; hepsi de bir olur gider. Çünkü istenen şey, ne yücelerdedir, ne aşağılarda. İstenen meydana çıktı mı, ne yukarıya uçar insan, ne aşağıya iner. Birisi bir şey kaybetse sağı-solu arar, önde ardda aranır. Fakat onu buldu mu ne yukarıyı arar, ne aşağıyı; ne solda arar, ne sağda; ne önde arar, ne ardda; her yan derilir, bir yerde toplanır gider. Kıyamet gününde de herkesin görüşü bir olur; herkes bir dili söyler, bir sözü duyar, bir şeyi düşünür. Hani on kişinin bir bağı, yahut dükkânı olsa, onu da ortak olsa sözleri de bir olur, dertleri de; oyalandıkları şey de birdir.

İstenen bir kimsedir. Bu yüzden kıyamet gününde de herkesin işi Hakk'a düşer de herkes bir olur gider. Bu bakımdan dünyada herkes, bir başka işle uğraşır. Birisi kadın sevgisine düşer, öbürü mal sevdasına. Biri kazanca düşer, öbürü bilgiye. Herkes, dermanım, zevkim, hoşluğum, rahatım ondadır der, buna inanır. Bu, Allah'ın bir rahmetidir. İnsan, dilediği, aradığı şeye yönelir; fakat bulamayınca geri döner. Bir an durur, düşünür de der ki: O zevk, o rahmet, aranası bir şey; galiba iyi aramadım, tekrar arayayım. Yine arar, fakat bulamaz. Böyle aranır dururken ansızın rahmet, perdesiz olarak yüz gösterir. Ondan sonra anlar, bilir ki yol, o değilmiş. (7.bl., s.23)

HER ŞEY O'NA GÖRE İYİDİR; BİZE GÖRE DEĞİL.

Her şey Allah'tandır ve O'na göre iyidir; bize göre değil. Hani şu dervişler söylerler, "her şey iyidir" derler ya, doğru söylerler. Her şey Hakk'a göre iyidir, olgundur; fakat bize göre değil. Zina etmek, namaz kılmamak, namaz kılmak, kâfir olmak, müslüman olmak, Allah'a eş ortak tanımak, O'nu bir, eşsiz ortaksız bilmek... Hepsi de Allah'a göre iyidir; fakat bize göre zina etmek, hırsızlıkta bulunmak, kâfir olmak, Allah'a eş-ortak tanımak, kötüdür; namaz kılmak, hayırlarda bulunmak iyidir; O'na göreyse hepsi de bir. Nasıl ki bir padişahın mülkünde, zindan da var, darağacı da var; elbise de verir, mal-mülk de ihsan eder; maiyetinde adamlar da bulunur; düğün-dernek de olur, zevk-neşe de; davul da vardır, bayrak da... Hepsi vardır, hem de padişaha göre hepsi iyidir. Hani elbise vermek, onun saltanatının yüceliğindendir ya; darağacı, zindan, öldürüş de saltanatının yüceliğindendir. O'na göre hepsi de olgunluktur; fakat halka göre elbise vermekle darağacına çekmek, nasıl olur da bir olur? (7.bl., s.25)

KÜÇÜK SULAR, TEMİZLENMEK İÇİN BÜYÜK SULARA KARIŞIR.

Yüce Allah, peygamberleri ve erenleri bulanmış, bir başka renge girmiş küçük sular, onlara karıştı mı, bulanıklıklarından kurtulsunlar, o iğreti renkten halâs olsunlar diye arı duru ulu sular gibi gönderdi. Küçük su, kendisini arı duru görünce hatırına gelir, Önce böyle arı-duruydum gerçekten de der; bilir ki bulanıklıklar da iğretiymiş, renkler de iğreti. Bu iğreti şeylere uğramadan önceki halini hatırlar da "bu bir şey ki, bundan önce de bununla rızıklanmıştık biz"[292] der. Şu halde peygamberlerle erenler, insana önceki hali hatırlatırlar, mayasına yeni bir şey eklemezler insanın. Şimdi büyük suyu bilip tanıyan, ben ondanım, onunum diyen her bulanık su, akar, ona kavuşur, karışır-gider. Fakat büyük suyu tanımayan, onu kendisinden başka gören, kendi cinsinden başka bir cinsten sanan bulanık su, renklere, bulanıklıklara sığınır; sonunda da ona karışmaz; denizden uzak mı, uzak düşer. Hani (Peygamber) buyurmuştur ya: "Canlardan, bilişenler uyuşurlar; bilişmeyenler, hoşlaşmayanlar aykırılığa düşer."[293] Onun gibi işte. Yine bunun için (Cenâb-ı Hak) buyurur: "Andolsun ki, size, sizden bir peygamber geldi." Yâni ulu su, küçük suyun cinsindendir, ondandır, onun mayasındandır. Küçük su, suyu kendinden görmüyor, onu inkâr ediyor, tiksiniyor ondan ya, bu da suyun kendinden değildir; bir kötü eş dostun yüzündendir; onun şekli suya vurur da ondan. O kötü eş dost, onunla öylesine karılmış, birleşmiştir ki ulu sudan, denizden ürküp kaçması, kendinden midir, yoksa o kötü eş dostun kendine vuruşundan, kendisinde görünüşünden midir, bunu bile bilemez, anlayamaz. (8.bl., s.27)

YÜCE ALLAH, BU ÖRTÜLERİ BİR İŞ İÇİN YARATMIŞTIR.

Dedik ki "(Birisi), sizi görmeyi arzuluyor; Hudâvendgâr'ı [294]görmeyi dilemekteyim deyip duruyor. Mevlâna buyurdu ki:

Hudâvendigâr'ı şu anda, gerçek olarak göremez. Çünkü onun Hudâvendigâr'ı görsem diye görmeyi arzuladığı şey, Hudâvendigâr'ın yüzündeki örtüdür; bu anda Hudâvendigâr'ı örtüsüz göremez. Halkın babaya, anaya, kardeşe, dostlara, göklere, yerlere, bağlara

292 Bakara S., ayet 25.

293 Câmi', I, 102-103

294 Hudâvendigâr, Hz. Mevlâna'nın lakaplarındandır.

bahçelere, sayvanlara, bilgilere, ibadetlere, yiyeceklere, içeceklere, hâsılı bu çeşit şeylere duyduğu istek, beslediği sevgi, onları benimseyip esirgeyiş de buna benzer. Hepsi de Hakk'ı özler, onu ister. Bu şeylerin hepsi de örtüdür. Bu dünyadan geçtiler de o padişahı örtüsüz gördüler mi bilirler, anlarlar ki onların hepsi de perdeymiş, yüze tutulan örtüymüş; diledikleri, gerçekte o bir tek şeymiş, işte o vakit bütün güçlükler çözülür, gönüllerindeki bütün soruların, cevabını işitirler; her şey açığa çıkar. Hakk'ın cevabı her müşkülü teker-teker, ayrı ayrı cevaplandırmayı da gerektirmez. Bir cevapla bütün sorular, bir uğurdan bilinir, müşkül çözülür gider. Hani kışın, herkes, elbisesine bürünür, kürkünü giyer, bir tandır başına çöker. Emekliye sürüne soğuktan bir bucağa girer, sığınır ya. Ağaç, ot, daha başka bütün bitkiler de soğuktan meyvasız, yapraksız kalırlar; soğuk, bir zarar vermesin diye varlarını yoklarını içlerine çeker, gizlerler. Bahar görünüp de cevaplarını verince, onların ölüme, dirime, bitkiye ait çeşitli soruları bir uğurdan cevaplandırılmış olur, müşkülleri hallolur gider. Hepsi de baş çıkarırlar, o belâ neden gerekmiş, anlarlar, bilirler. Yüce Allah bu örtüleri, bir iş için yaratmıştır. O'nun yüzü, örtüsüz görünseydi biz ona dayanamazdık, faydalanamazdık da; bu örtüler yüzünden yardım görmedeyiz, faydalanmadayız. Şu güneşi görüyorsun ya, hani onun ışığıyla yol yürüyoruz, görüyoruz, iyiyi kötüden ayırdediyoruz; onunla ısınıyoruz; ağaçlar, bağlar bahçeler meyva veriyor; ham meyvalar, ekşi, acı meyvalar, onun ısısıyla oluyor, olgunlaşıyor, tatlılaşıyor; altın, gümüş, lâl, yakut madenleri, onun tesiriyle oluyor, türlü sebeplerle bunca faydalar veren şu güneş, daha yakına gelse hiçbir fayda vermez; hattâ bütün dünya, bütün halk yanar gider, birşeycik kalmaz. Yüce Allah dağa, örtüyle-perdeyle görününce dağı, ağaçlarla, güllerle, yeşilliklerle dolduruyor, süslenmiş bezenmiş bir hale sokuyor; fakat örtüsüz, perdesiz göründü mü, onu altüst ediyor, zerre zerre parçalayıp gidiyor. (9.bl., s.29)

EMİNLİKTE DE DURAKLAR VARDIR.

Korkuyla eminlik arasında çok fark var. Hattâ bu farktan söz açmaya bile ne hacet! Bu fark, herkesçe görünüp durmadadır. Söz, asıl şunda: Eminlikten eminliğe de pek büyük farklar var. Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Mustafâ(a.s.)'ın peygamberlerden üstün oluşu, eminlik yüzündendir. Yoksa bütün peygamberler eminliktedir, korkudan geçmişlerdir; ancak eminlikte de duraklar vardır (...) Korku alemiyle korku duraklarını söyleyip göstermeye

imkân vardır, fakat eminlik duraklarının ne izi vardır ne tozu. Herkes Hak yoluna ne bağışlıyor diye korku âlemine bir bakılsa görülür ki biri bedenini bağışlamada; biri mal bağışlamada, biri de can bağışlamada. Biri oruç tutuyor, öbürü namaz kılıyor... Biri on rekat kılıyor, öbürü yüz rekat. Şu halde onların durakları meydandadır, besbellidir, onları göstermek de mümkündür. Şuna benzer hani; Konya'ya yahut Kayseri'ye giden yolların konakları bellidir; Kaymaz, Ubruh, Sultan, daha da başka duraklar meselâ. Fakat Antakya'dan Mısır'a dek denizdeki konakların izi tozu yoktur; onları kaptan bilir, karadakilere söylemez; çünkü zâten de anlamaz onlar. (11. bl., s.40)

İNSANDA HER ŞEY YAZILMIŞTIR.

İnsan, pek büyük bir şeydir. Onda her şey yazılmıştır. Fakat perdeler, karanlıklar, kendisindeki o bilgiyi okumasına meydan vermez. Perdeler, karanlıklar da bu çeşit çeşit, renk renk oyalanmalardır; bu çeşitli dünya tedbirleridir; bu çeşitli istekler, özlemlerdir. Bütün bunlarla beraber karanlıklarda olduğu, perdelerle örtülmüş bulunduğu halde yine de bir şey okuyor, ondan haberi var. Bir seyret de gör; şu karanlıklar, şu perdeler kalkınca nasıl da anlar, bilir; ne bilgiler çıkarır meydana,bir kıyasla artık. Terzilik, mimarlık, dülgerlik, kuyumculuk, bilgi, yıldız, hekimlik gibi çeşitli zenaatler, sanatlar, bilgiler, bunlardan başka daha çeşit çeşit sayılamayacak kadar çok sanat, hep insanın içinden belirir, meydana çıkar; taştan, kerpiçten meydana gelmez. Hani bir karga, insana, ölüyü gömmeyi belletti derler ya; bu da insandaki bilginin kargaya vuruşundan meydana gelmiştir; insanın dileği, isteği yaptırmıştır o işi kargaya. İnsan da hayvanın, canlı yaratığın bir parçasıdır ya; parça-buçuk, nasıl olur da tüme bir şey belletebilir? Hani insan, sol eliyle yazı yazmak ister; kalemi eline alır; yüreğinde güç kuvvet vardır ama yazarken eli titrer; titrer ama yine de eli, gönlünün buyruğuyla yazar. (11.bl., s.41-42)

BU DÜNYADAKİ HOŞLUKLAR, İNSANDAKİ HAYVANLIĞIN PAYIDIR.

Hz. Ali, "Nefsini bilen, rabbini bilir"[295] demiştir; bu nefse mi

295 Hz. Ali'nin sözlerindendir. Sûfilerden Yahya b. Maâz'ındır diyenler de vardır. (Mevzûât, s. 83)

demiştir? diye soruldu. (Mevlâna) dedi ki: Bu nefse demiştir desek de küçük bir iş değildir. O nefsi anlatırsak bu nefsi de anlar o; çünkü o, o nefsi bilmiyor ki. Meselâ eline küçücük bir ayna almış; ayna iyi de gösterse, büyük de gösterse, küçük de gösterse gösterdiği odur. Sözle anlaşılmasına imkân yoktur; sözle ancak bu kadar anlaşılabilir; onda da bir şüphedir, belirir. Söylediğimiz sözlere sığmayan bir âlem var, onu dileyip isteyelim. Bu dünya, bu dünyadaki hoşluklar, insandaki hayvanlığın payıdır; bütün bunlar, insanın hayvanlığına kuvvet verir; insanın aslıysa eriyip gitmededir. (12.bl., s.47)

MOĞOLLAR

(Birisi) dedi ki: Moğollar, bu ile ilk geldikleri vakit çıplaktılar. Binekleri öküzdü, silâhları tahtadandı. Şimdiyse ululandılar, doydular. En iyi Arap atları, en güzel silâhlar onların. (Mevlâna) buyurdu ki: Gönülleri kırık, kendileri arık, güçsüz kuvvetsiz bir haldeyken Allah onlara yardım etti, yalvarışlarını kabul etti. Şimdiyse ululandılar, kuvvetlendiler; onların, kendi güçleriyle, kendi kuvvetleriyle değil, Hakk'ın yardımıyla üst olduklarını, dünyayı o yüzden zaptettiklerini bilsinler diye Yüce Allah, halk zayıf bile olsa yine de onları kahreder. Buyurdu ki: Onlar, ilkin bir ovadaydılar. Halktan uzak, azıksız, yoksul, çırçıplaktılar. ihtiyaç içindeydiler. Ancak içlerinden bazıları alışveriş için Hârezmşâh'ın iline gelirler, alımda satımda bulunurlar, kendilerine elbise yapmak için kaba keten kumaşlar alırlardı. Hârezmşâh onları menetti; tacirlerinin öldürülmesini buyurdu; onlardan vergi alınmasını da emretti. Tacirlerinin, ülkesine girmesini de menetti. Tatarlar, padişahlarının huzuruna gidip öldük diye yalvardılar. Padişahları, onlardan on gün mühlet istedi. Gitti, bir karanlık mağaraya girdi. Oruç tuttu, yalvarıp yakarmaya koyuldu. Yüce Allah'tan, "Yalvarışını duydum, duanı kabul ettim, dışarı çık, nereye gidersen üst olacaksın" diye ses geldi. İşte sebep buydu, dışarı çıkınca O'nun buyruğuyla üst oldular, dünyayı zaptettiler.

(Birisi) dedi ki: Tatarlar da öldükten sonra dirileceklerine inanıyorlar, bir yargılanma olacak, mutlaka bir gün soru-sual, hesap-kitab olacak diyorlar.

(Mevlâna) buyurdu ki: Yalan söylüyorlar. Biz de ikrar ediyoruz, biz de biliyoruz demek, böylece de müslümanlarla kendilerini eş tutmak istiyorlar. Deveye, nereden geliyorsun demişler, hamamdan demiş. Dizinden, ökçenden belli demişler. Şimdi haşre inanıyorlarsa

nerede izi, eseri bu inancın? Şu suçlar, şu zulüm, şu kötülük, kat kat toplanmış karlara, buzlara benzer. Özünü Hakk'a veriş, pişman oluş, öbür dünyadan haber alış, Allah'tan korkuş güneşi doğunca bütün o suç karları, o suç buzları erir gider; tıpkı güneşin karları, buzları erittiği gibi. Bir kar, bir buz, ben güneşi gördüm, Temmuz güneşi bana vurdu dese, fakat olduğu gibi buz halinde, kar halinde kalakalsa akıllı kişinin inanmasına imkân yoktur. Çünkü Temmuz güneşi vursun da karı, buzu eritmesin, mümkün değil. Yüce Allah, iyiliğin kötülüğün karşılığını kıyamette vermeyi vâdetmiştir ama peşin olarak da onun örneği, dünya yurdunda soluktan soluğa, bakıştan-bakışa belirip durmadadır. Bir insanın gönlüne bir neş'e, bir sevinç gelse bu neş'e, bu sevinç, birisini neşelendirmesine, sevindirmesine karşılıktır. Sıkılır, gamlanırsa da birisini sıkmıştır, birisini gamlandırmıştır. Bunlar, öbür dünyanın armağanlarıdır; ceza gününü gösterir; şu azıcık şeyler o çok şeyi anlatır; hani buğday dolu bir ambardan bir avuç buğday gösterirler ya, tıpkı onun gibi. (15. bl., s. 54-56)

SEVİMLİLİK OLDU MU, GÜZELLİK DE OLUR.

Sevilen her şey güzeldir; fakat aksine her güzel olanın sevimli olması, gerekmez. Güzellik, sevimliliğin bir parçasıdır; sevimli olmaktır, temel olan. Sevimlilik oldu mu, elbette güzellik de olur; bir şeyin parçası, tümünden ayrılamaz; onunla beraberdir, birdir. Mecnûn'un zamanında Leylâ'dan daha güzel olanlar vardı; fakat Mecnûn'un sevgilisi değildi onlar. Mecnûn'a, Leylâ'dan daha güzel olanlar var, onları getirelim dediler. Dedi ki: Leylâ'nın şeklini sevmiyorum ki ben; Leylâ bir şekil değil; Elimde bir kadehe benzer Leylâ. Ben o kadehle şarap içerim. Şu halde ben, içip durduğum o şaraba âşığım. Siz kadehi görüyorsunuz, şaraptan haberiniz bile yok. Bana altınlarla bezenmiş, mücevherlerle süslenmiş kadeh sunsalar, fakat içinde sirke olsa, yahut şaraptan başka bir şey bulunsa ne işim var o kadehle benim? İçinde şarap olan eski, kırık bir kabak o kadehten, hattâ o kadeh gibi yüzlerce kadehten daha iyidir bence; fakat şarabı kadehten ayırdedebilmek için bir aşk, bir şevk gerek. Hani aç, on gün bir şey yememiş biriyle günde beş kere yemek yemiş bir tok... İkisi de ekmeğe bakar ama tok, ekmeğin şeklini görür; açsa ekmeği değil, canı görür; can görünür ona ekmek. Çünkü ekmek kadehe benzer, tadıysa içindeki şaraptır sanki; o şarap ancak iştah, özleyiş gözüyle görülebilir. Şimdi iştahlan, özle de şekli görme, varlık âleminde, her yerde sevgiliyi gör. Şu halkın şekli, kadehlere

benzer; şu bilgiler, hünerler, sanatlar da kadehteki nakışlardır. Görmez misin, kadeh kırıldı mı, o nakışlar kalmaz. Şu halde iş, kalıp kadehlerindeki şarapta, o şarabı içen ve gören kişidedir. (16.bl., s.61)

YARATIKLAR, ÜÇ SINIFTIR.

Nâib[296] dedi ki: Bundan önce kâfirler, putları öperler, putlara secde ederlerdi. Biz de şu zamanda onun tıpkısını yapıyoruz. Gidiyor, Moğollara secde ediyoruz; sonra da kendimizi müslüman sayıyoruz. Ayrıca da içimizde hırs, istek, kin, haset gibi bunca put var; bunların hepsine de itaat etmedeyiz; hem içten, hem dıştan biz de aynı işi yapıyoruz; sonra da kendimizi müslüman sayıyoruz. (Mevlâna) buyurdu ki: Ama burada bir başka şey var. Hatırınıza şu kötüdür, beğenilmeyecek bir şeydir düşüncesi geliyor ya; gönül gözünüz, kesin olarak neliksiz, niteliksiz bir pek büyük şey görmüştür ki bu, size kötü, çirkin görünüyor. Acı su, tatlı suyu içmiş olana acı gelir. "Her şey, zıddıyla meydana çıkar."[297] Şu halde Yüce Allah canınıza inanç ışığını vermiş ki bu işleri çirkin görüyorsunuz. Demek ki güzelin karşısında bu, çirkin görünüyor. Böyle olmasaydı neden başkalarında bir dert yok; ne haldeyseler hallerinden memnunlar; iş bundan ibaret diyorlar. Yüce Mevlâ, size dilediğinizi verecektir; elde etmeye çalıştığınızı elde edeceksiniz. "Kuş kanatlarıyla uçar, inanç sahibi himmetiyle."[298]

Yaratıklar, üç sınıftır. Kimisi meleklerdir, salt akıldır hepsi; ibâdet, kulluk, Hakk'ı anış, onlara tabiattır, yeyip içmedir, onunla geçinirler, onlara yaşayış budur; hani balığın suda yaşadığı gibi; balığın canı da sudur; yatağı-yastığı da. Meleğe teklif de yoktur; çünkü şehvetten arınmıştır, tertemizdir. Şehvete düşmezse, nefsine, havasına uymazsa ne var ki? Zâten bunlardan arınmıştır o. Hiç savaşmaz nefsiyle. İbâdet etse bile ibâdetini ibâdet saymazlar; çünkü bu, onun yaratılışından ileri gelir, onsuz olamaz ki! Yaratıkların kimisi de hayvanlardır. Onlar salt şehvettir, kötülük yapma diyen akıl yoktur onlarda; insanlara olduğu gibi onlara da teklif yoktur. Bîçare insana gelince: O, akılla şehvetten meydana gelmiştir. Yarısı melektir, yarısı hayvan. Yarısı yılandır, yarısı balık. Balık oluşu, suya çeker, yılanlığı toprağa sürer onu; çekiştedir, savaşta. "Aklı şehvetini

296 Emineddin Mikail olmalıdır. Cimri isyanında Karamanoğlu Mehmet Bey tarafından 1277'de öldürtülmüştür.

297 Atasözü halinde söylenegelen bu mısra, Mütenebbî'nindir.

298 Arapça atasözü olmalıdır.

yenen, meleklerden yücedir; şehveti aklını yenen, hayvanlardan aşağı."[299]

Melek bilgiyle kurtuldu; hayvan bilgisizlikle kurtuldu;
İnsanoğluysa ikisinin arasında çekişe dövüşe kaldı gitti.[300]

Şimdi insanların kimisi, akla o kadar uydu ki tümden melek oldu, salt ışık kesildi-gitti. Bunlar peygamberlerdir, erenlerdir; korkudan da kurtulmuşlardır, umuttan da. "Ne korku vardır onlara, ne hüzünlenirler onlar."[301] Kimisinin de şehveti, aklına üst olmuştur. Bunlar da tam hayvan olmuşlardır. Kimisi de kavga, savaş içinde kalmıştır. Bunlar, içlerinde derd, ağrı, feryâd, özleyiş beliren bir bölüktür; bu çeşit yaşayışlarını hoş görmez bunlar. Bunlar, inananlardır. Erenler, bunları konaklarına ulaştırmayı, kendilerine döndürmeyi beklerler, şeytanlar da onları aşağılıkların en aşağısına çekmeyi beklerler. (17.bl., s.66-67)

ALLAH'IN ZIDDI YOKTUR.

(İnsandaki) huylar, değerli incilere, altınlara benzer; bunları aynanın ardına koymuşlardır. Altına âşık olanların, inciye tutulanların gözleri aynanın ardındadır. Aynaya âşık olanların gözleriyse altında, incide değildir; onlar, hep aynaya yüz tutmuşlardır; aynayı, ayna olduğu için sever onlar; çünkü aynada güzel yüz seyrederler; usanmazlar aynadan. Fakat yüzü çirkin olan, ayıplı olan, aynada bir çirkin, bir ayıplı yüz görür, aynanın yüzünü çevirir; o incileri, mücevherleri diler. Evet; aynanın ardına binlerce çeşit nakışlar yaparlar, mücevherler koyarlar; bundan aynaya ne ziyan var? Yüce Allah, hayvanlıkla insanlığı karıştırdı, ikisi de meydana çıksın diye; "Her şey zıddıyla belli olur, meydana çıkar." Çünkü zıddı olmadıkça, zıddını söylemedikçe hiçbir şey, tarif edilemez; imkân yoktur buna. Allah'ın zıddı yoktur da onun için "Ben bir gizli defineydim, bilinmeyi diledim, sevdim"[302] demiş, ışığı meydana çıksın diye karanlıktan ibaret olan şu kâinatı yaratmıştır; yine böylece peygamberlerle erenleri meydana çıkarmış, "Sıfatlarımla halka görün"[303] demiştir.

299 Hz. Ali'nin sözlerindendir.

300 Hz. Mevlâna'nın bir gazelinin beytidir.

301 Yunus S., ayet 62.

302 Mevzû olduğu söylenen bu hadis-i kudsînin anlam bakımından doğru olduğu ifade edilmiştir.

303 Bu söz 875'te ölen Bâyezid-i Bistâmî'nindir.

Onlar, düşmanın dosttan, tek, eşsiz kişinin yabancıdan ayrılması, belli olması için ilâhî ışığı elde etmiş olanlardır. O anlama, zâten anlam bakımından zıt yoktur, görünüşte zıddı vardır onun. Hani Âdem'in karşısında İblis, Musa'nın karşısında Firavun, İbrahim'in karşısında Nemrûd, Mustafâ (a.s.)'ın karşısında Ebû Cehil gibi... Sonu da yoktur bunun. Şu halde anlam bakımından zıddı yoktur ama, erenlerle Hakk'a bir zıt belirmede; hem de halk, onlara ne kadar düşmanlık ederse, ne kadar aykırı hareket ederse işleri o kadar yücelmede onların, o kadar yayılıp tanınmada. "Hakk'ın ışığını nefesleriyle söndürmek isterlerse de Allah, kendi ışığını tam parlatır; kâfirler hoş görmeseler de böyledir bu."[304] (17.bl., s.68)

KENDİNİ EŞİNLE TEMİZLE.

(Mevlâna) buyurdu ki: Gece gündüz uğraşıyor, kadının huylarını güzelleştirmeye çalışıyorsun. Kadının pisliğini kendinle temizlemedesin. Kendini onunla temizlersen daha iyi olur; çünkü onu da kendinle beraber temizlemiş olursun. Kendini, onun için temizle; ona doğru git. Sence olmayacak bir söz bile söylese "doğru söylüyorsun" de. Kıskançlığı bırak. Kıskançlık, erkek huyudur ama, şu bir tek iyi huyla birçok kötü huylar peydahlanır sen de. Allah rahmet etsin, esenlikler versin, Peygamber, bunun için "müslümanlıkta keşişlik yoktur"[305] buyurdu; keşişler yalnız yaşarlar, dağlara çıkarlar, evlenmezler, dünyadan vazgeçerler; bunlar yoktur müslümanlıkta. Peygamber (a.s.)'a ince, gizli bir yol gösterdi yüce, büyük Mevlâ. Nedir o yol? Kadınların cefâsını çekmek, olmayacak sözlerini dinlemek, onlara üst olmak, kendi huylarını temizlemek, güzelleştirmek için evlenmek. (...)

Nefsini yenemezsen aklını başına devşir de tutalım, "Aramızda nikâh yok; başı boş bir sevgili o; istek üstün olunca yanına gidiyorum" de; kızgınlığını, hasedini, kıskançlığını bu yolda yen, gider kendinden; onların cefâsına dayanmak, olmayacak şeylerine tahammül etmek tadını alıncaya dek bu dersi ver kendine. Ondan sonra artık bu ders olmadan da dayanmaya başlarsın, kendine zulmetmeye alışır gidersin; çünkü artık faydanı, apaçık bunda görürsün. (...)

Kadın nedir, dünya ne? İster söyle, ister söyleme; o, neyse yine odur, yaptığını bırakmayacaktır o. Hattâ söyledikçe daha

304 Saf S., ayet 8.

305 Câmi', II, 192.

da beter olur. Meselâ bir somun al, koltuğuna koy, sakla, bunu kimseye vermeyeceğim de vermeyeceğim; vermek şöyle dursun, göstermeyeceğim de de. Ekmek, bolluğundan, ucuzluğundan yerlere dökülüp saçılmıştır, köpekler bile yemiyor ama vermemeye, göstermemeye kalkıştın mı, bütün halk ona düşer; sakladığın, göstermediğin o ekmeği mutlaka göreceğiz diye yalvarmaya, seni kınamaya, sövmeye koyulur. Hele koltuğuna-yenine sakladığın, vermemeye, göstermemeye savaştığın o ekmeğe öylesine düşerler ki bu düşkünlük, haddi-sınırı aşar gider. Çünkü "İnsan menedildiği şeye düşer"[306] Kadına gizlen diye emrettikçe onda, kendini gösterme isteği çoğalır durur; halkta da o kadın ne kadar gizlenirse onu görmek isteği o kadar artar. Şu halde sen oturmuşsun, iki tarafın da isteğini kızıştırıyorsun. Sonra da bunu doğru düzen bir iş sanıyorsun; oysa ki bu iş, bozgunculuğun ta kendisi. Mayasında kötü bir işte bulunmamak varsa, yapma desen de, demesen de iyi huyuna, temiz yaratılışına uyacak, ona göre hareket edecektir o; bırak, işkillenme sen. Yok, tersine, mayası pisse yine kendi yolunu tutacaktır o. Gerçekten de yapma etme, görünme demek, isteği artırır ancak; başka şeye yaramaz. (20. bl., s. 74-75)

YOLLAR AYRI, AMA MAKSAT BİR.

(Mevlâna) buyurdu ki: Tokat tarafına gitmek gerek; o tarafın havası sıcak; Antalya da sıcak ama, oradakilerin çoğu Rum; sözümüzü anlamazlar. Ama Rumların arasında da öyle kişiler var ki anlıyorlar. Bir gün, bir topluluk içinde konuşuyordum. Aralarında kâfirler de vardı. Söz arasında ağlıyorlar, tat alıyorlar, halden hâle giriyorlardı.

Birisi, "Onlar ne anlarlar, ne bilirler ki... Bu çeşit sözü, seçkin müslümanların bile binde biri anlayabilirken onlar ne anlıyorlar da ağlıyorlar?" diye sordu. (Mevlâna) buyurdu ki: Bu sözün özünü anlamaları gerekmez; sözden maksat neyse onu anlarlar ya. Sonunda hepsi de Hakk'ın birliğini söyler; hepsi de der ki: Allah yaratıcıdır, rızık veren odur, her şeyde tedbir, tasarruf sahibidir, herkes dönüp ona varır; ceza da O'ndandır, bağışlama da. Bu söz, Allah'ı anlatıyor. Bu sözü duydular ya; herkes heyecana düşer, tat alır; Özleyişi artar herkesin; çünkü bu sözden sevgilinin, özlenenin, iste¬nenin kokusu geliyor. Yollar ayrı ama, maksat bir. Görmez misin? Kâbe'ye giden yollar çok. Kimisi Anadolu'dan gider; kimisi Şam'dan, kimisi

306 Câmi', I, 72.

İran'dan, kimisi Çin'den. Kimisi de deniz yoluyla Hint'ten gelir, Yemen'den gelir. Yollara bakarsan büyük bir aykırılık var, sınırsız bir ayrılık var. Fakat maksada bakarsan hepsi de birleşmiş, bir. Herkes gönlünden Kâbe'ye gitmeyi geçirmede; gönüllerin Kâbe'ye büyük bir bağlılığı, sevgisi var; bu isteğe hiç mi hiç ayrılık, aykırılık sığmıyor.

Bu istek, ne küfürle ilgili, ne imanla. O ilgide hiçbir bulanıklık yok. Hani ayrı ayrı yollar var dedik ya; herkes oraya vardı mı yoldayken birbirleriyle çekişip savaşmaları da kalmaz, ayrılık-aykırılık da biter gider, dedikodu da. Yolda giderlerken bu, ona, "Senin tuttuğun yolun aslı yok, sen kâfirsin" derdi; o da bunu öyle görürdü ya; Kâbe'ye vardılar mı bilirler, anlarlar ki o savaş, yoldaymış, maksatları meğerse birmiş. Meselâ kâsenin canı olsaydı kâseciye kul, köle kesilirdi; onunla aşk oyununa girişirdi. Şimdi şu kâseyi yapmışlar ya; kimisi bunu sofraya böyle koymak gerek der; kimisi içini yıkamalı der; kimisi tekmil yıkamalı der; kimisi yıkamak gerekmez der. Ayrılık, aykırılık bu şeylerdedir. Fakat kesin olarak kâseyi bir yapan, bir yaratan var; kendi kendine meydana gelmemiştir. Bunda herkes birdir; bunda hiç kimsenin ayrılığı yoktur. (23.bl., s.83-84)

BÜTÜN DÜNYANIN MEYVASI, MUHAMMED (A.S.)'DA TOPLANMIŞTI.

Allah rahmet etsin; esenlik versin, Peygamberimiz pek alçak gönüllüydü; çünkü önden-sondan bütün dünyanın meyvası onda toplanmıştı; bu yüzden de herkesten daha alçak gönüllüydü. "Selâm vermede Allah resûlünü kimse geçememiştir."[307] Peygamber'den önce kimse ona selâm verememiştir; çünkü Peygamber, sonsuz bir gönül alçaklığıyla ondan önce selâm verirdi. Fakat tutalım önce selâm vermesin, yine de gönlü alçak olan oydu, selâmda ilk davranan oydu; çünkü selâmı ondan öğrendiler, ondan duydular. Öncekiler de, sonra gelenler de, hepsi onun vuruşudur, hepsi onun gölgesi. Bir kişinin gölgesi, eve ondan önce girse gölge, görünüşte Öncülük eder görünür ama, gerçekte ilk giren, o kişidir. Çünkü gölge, ona uyar. Bu huylar, şimdi meydana gelmiş de değil. Tâ o vakitten, Âdem (a.s.)'ın zerrelerinde vardı. Onun cüzlerinde vardı bu zerreler. Kimisi aydındı, kimisi yarı aydın, kimisi de karanlık. Bu, şimdi meydana çıkmada. Fakat bu aydınlık, bu ışıklılık, daha

307 Bkz. B. F., s.307

öncedir; onun zerresi Âdem'de hepsinden daha arıydı, daha aydındı, daha alçak gönüllüydü. (25.bl., s.90)

AKIL, SENİ PADİŞAHIN KAPISINA GÖTÜRÜNCEYE DEK GÜZELDİR.

Süryancadır bu söz; sakın anladım demeyin. Ne kadar çok anlar, bellersen o kadar uzak düşersin anlamaktan, bellemekten. Bunun anlayışı, anlayışsızlıktır. Senin uğradığın belâ, düştüğün musibet, elde ettiğin yoksunluk, o anlayıştandır. O anlayıştan kurtulman gerek ki bir şey olasın. Sen diyorsun ki kırbamı denizden doldurdum, deniz, kırbama sığdı; mümkünü yok bunun. Evet, kırbamı denizde yitirdim dersen bu söz güzel; temel olan da bu. Akıl, seni padişahın kapısına götürünceye dek güzeldir, istenen (bir şeydir). Onun kapısına geldin mi aklı boşa; o anda akıl, ziyan verir sana; yolunu keser. Ona ulaştın mı kendini teslim et; artık nasılla, niceyle işin yok senin. Meselâ biçilmemiş bir kumaştan bir kaftan, yahut bir cübbe diktirmek istiyorsan akıl, seni tutar, terziye dek götürür. Akıl, bu âna dek iyidir; seni terziye ulaştırır. Şimdi bu anda aklı boşamak gerek; terziye karşı kendi düşünceni bırakmak gerek. Hasta da böyledir. Aklı o zamana dek iyidir ki onu tutar, hekime götürür. Hekime vardıktan sonra aklı bir işe varamaz artık! Kendisini bırakması gerekir. (26.bl., s.95)

KERÂMET, ONA DERLER Kİ…

(Mevlâna) kerâmet hikâyelerini söyleyerek buyurdu ki: Birisi, bir gün içinde, yahut bir solukta Kabe'ye gider; bu o kadar şaşılacak bir şey de değildir, kerâmet de değil. Sam yelinde de bu kerâmet var; bir günde, bir solukta dilediği yere gider. Kerâmet, ona derler ki seni aşağılık bir halden yüce bir hale getirsin de oradan buraya bilgisizlikten akla, cansızlıktan canlılığa sefer edesin. Hani önce topraktın, cansızdın[308]; seni bitki âlemine getirdi. Bitki âleminden

308 Sûfilerce mutlak varlık olan Allah'ın ilk görünüşü, zâtının gereği olan bilgisidir. Bu bilgide bütün varlıklar özet olarak sabit olmuş, bu durum, kâinatı meydana getirmiştir. Aktif kudret, yani akl-ı küll, pasif bir kudret meydana getirmiştir ki buna nefs-i küll derler. Akl-ı küll ile nefs-i küll'den gökler meydana gelmiş; göklerin dönüşünden kuruluk, yaşlık, sıcaklık, soğukluktan ibaret olan dört özellik doğmuş; bunlardan da dört unsur, yani toprak, su, ateş ve hava meydana gelmiştir. Göklerle dört unsurdan üç çocuk (mevâlid-i selâse) doğmuştur ki bunlar da cansızlar, bitkiler ve canlılardır. Canlıların en olgunu insandır. Her şey, Allah'ın isim ve sıfatlarından birine mazhardır; insan ise O'nun bütün isim ve sıfatlarına mazhardır.

pıhtılaşmış kan, et âlemine; pıhtılaşmış kan, et âleminden hayvanlık âlemine; oradan da insanlık âlemine sefer ettin. Kerâmet budur işte; Yüce Allah, böylesine bir yolculuğu sana yakınlaştırdı, yakın gösterdi; oysa şu aştığın yolları nasıl aşacaksın, şu konaklarda nasıl konaklayacaksın; gelecek misin, hangi yoldan geleceksin; hatırında bile yoktu, vehmine bile gelmezdi. Fakat geldin ya, seni getirdiler ya; apaçık görüyorsun ki geldin. Böylece seni çeşit çeşit, renk renk yüzlerce bambaşka âlemlere de götürürler. İnkâr etme; bundan haber verirlerse kabul et. (26.bl., s.100)

İSÂ (A.S.)'IN RABBİ, ONU ÜSTÜN ETTİ, KENDİSİNE YAKLAŞTIRDI.

Hıristiyan Cerrahdedi ki: Şeyh Sadreddin'in[309] ashabından bir bölük halk, yanımda yediler-içtiler; sonra dediler ki: "Sizin sandığınız gibi İsâ Tanrıdır, bunun gerçek olduğunu biz de biliyoruz, fakat şeriati korumak için mahsustan gizliyoruz, mahsustan inkâr ediyoruz."

Mevlâna -Allah aziz sırrını kutlasın- dedi ki: Allah düşmanı, yalan söylüyor; hâşâ, olamaz bu. Bu söz, azdırıcı, azmış, aşağılatıcı, aşağılanmış. Hakk'ın eşiğinden sürülmüş Şeytan'ın şarabının verdiği sarhoşluktan doğma bir söz. Yahudilerin düzeninden köşe bucak kaçan, boyu iki arşından kısa olan arık bir adamın yedi kat göğü koruması nasıl mümkün olur? Her göğün kalınlığı beş yüz yıllık yol; her göğün, öbür gökle arası beş yüz yıllık yol. Her yeryüzünün kalınlığı beş yüz yıllık yol; her yeryüzünün, öbür yeryüzüyle arası beş yüz yıllık yol. Arş'ın altında bir deniz var; onun da derinliği bu kadar. O denizde Allah'ın bir meleği var; deniz, topuğunu aşmıyor. Daha da kat-kat artık şeyler var. Nasıl olur da aklın, bütün bunları düzüp koşanın, o arıkların arığı olduğunu söyler? Sonra İsâ' dan önce göklerin, yeryüzünün yaratıcısı kimdi? Zâlimlerin dediklerinden arıdır o.

Hıristiyan dedi ki: Topraktan olan toprağa gitti; temiz olan da temize ulaştı. (Mevlâna) dedi ki: İsâ'nın canı Allah'sa canı nereye gitti? Çünkü can, aslına, yaratanına gider. Asıl oysa, yaratan oysa nereye gitti öyleyse?

309 Hıristiyan Cerrah'ın kim olduğu bilinmiyor. Sözü nakledilen Sadreddin, meşhur sûfî İbn-i Arabî (öl.1240)'nin üvey oğlu olan, Ekberiyye tarikatinin mümessili olup Şeyh-i Kebîr diye anılan Sadreddîn-i Konevî (öl.1274)'dir.

Hıristiyan, biz böyle bulduk, bulduğumuz yolu tuttuk dedi. Ben de dedim ki: Babandan, babanın bıraktığı şeyler arasında kalp, kapkara bir altın bulur da ayarı tam, başka bir şeyle karışmamış altın eline geçtiği halde değiştirmez, kalpı kabul eder, ben bulmuşum, yeter dersen; yahut babandan sana, çolak bir el kalsa, sonradan da bir ilâç, çolak elini iyi edecek bir hekim bulur da ilâç kullanmaz, hekime başvurmaz, ben elimi böyle çolak bulmuşum, iyileşmesini istemem dersen; babanın öldüğü, senin büyüdüğün yerin suyu tuzlu olur, sonra da suyu tatlı, bitkisi tatlı, halkı sağ-esen bir yere yol bulur da oraya göçmeyi dilemez, senden hastalıkları giderecek tatlı suyu içmek istemez, biz bu yeri, hastalıklar veren bu acı suyu bulmuşuz; bulduğumuza sarılmışız dersen bu, akıl işi değildir. Akıllı olan, sağduyu sahibi bulunan kişi, hâşâ, bu işi yapmaz, bu sözü söylemez. Yüce Allah sana, babanın aklından başka bir akıl, babanın görüşünden başka bir görüş, başka bir ayırdediş vermiş; görüşünü, aklını boşlama; şeni aşağılık bir hale sokan, sana doğru yolu buldurmayan akla uyma. (...)

Köpek bile köpekliğiyle av avlanmayı öğrendi mi, padişahın avcısı olur; babasından, anasından bulduğunu, gördüğünü unutur. Oysa ki samanlıklarda, yıkık yerlerde otururdu; leşe düşkündü. Fakat şimdi padişahın ordusuna uymada, avların peşine düşmede. Doğan da böyle. Padişah onu terbiye ettikten sonra biz, babamızdan, dağlardaki kovuklarda yuva kurmayı, leş yemeyi gördük, padişahın davuluna kulak asmayız, avının peşine düşmeyiz demiyor. Hayvanın aklı bile babasından-anasından bulup gördüğü şeyden daha güzelini buldu mu ona sarılıyor da insan, aklıyla, ayırdedişiyle, yeryüzündeki yaratıkların hepsinden üstünken, anamdan babamdan böyle gördüm diyor; Allah korusun, ne de kötü insandır bu çeşit insan. Evet, İsâ (a.s.)'ın Rabbi, onu üstün etti, kendisine yaklaştırdı; İsâ'ya uyan, rabbe uymuştur derse doğrudur bu söz. Allah, İsa'dan daha üstün bir peygamber yolladı da onun elinden İsâ' dan beliren şeyleri, hattâ daha da üstününü belirtti mi, o peygambere uymak gerektir; hem de Allah için uymak gerek, kendisi için değil. Ona itaat etmek, ancak Allah içindir. Onu kendisi için değil, Allah için sevmek gerek. Zâten Allah'tan başkasını sevmek de Yüce Yaratıcı'yı sevmektir. "Sonucu rabbine varır"[310] Yâni Allah'tan başkası için bir şey sevsen, O'dan başkası için arayıp dilesen yine o sevgi, Hakk'a varır dayanır; onu da ancak onun için seversin sen. (29.bl., s.106-107)

310 Necm S., ayet 42; Nâziât S., ayet 44.

PEYGAMBERLER, ERENLER, ÂLEMDEN YÜZ MİLYONLARCA YIL ÖNCE VARDI.

İnsanın vehmi, insanın içi, koridora benzer. Gelenler, önce koridora girerler, ondan sonra eve gelirler. Bütün dünya, bir evdir sanki. Bu eve giren, bu dehlize dalan, elbette evde görünecektir. Meselâ içinde oturduğumuz şu evin şekli, önce mühendisin gönlünde belirdi, ondan sonra bu ev meydana geldi. Bütün dünya bir evdir dedik ya; vehim, tasarlayış, düşünce, bu evin koridorudur. Koridorda beliren, gözüne görünen şey gerçek olarak bil ki evde de görünecektir. Dünyada beliren, görünen hayır şer, her şey, önce koridorda belirmiştir; ondan sonra burada, dünyada. Yüce Allah, dünyada görülmemiş, şaşılacak çeşit çeşit, renk renk şeyler, bağlar, bahçeler, çayırlar, bilgiler, türlü türlü kitaplar meydana getirmeyi istedi mi, o isteği, o ihtiyacı önce gönüllere koyar, ondan sonra da onları, bu istekten, bu ihtiyaçtan meydana getirir. Böylece bu dünyada ne görüyorsan bil ki o dünyada var. Meselâ bir nemde ne görüyorsan bil ki denizde de var. Çünkü bu nem, o denizden. Böylece Yüce Mevlâ, bu göğü, bu yeri, Arş'ı, Kürsî'yi, başka şaşılacak şeyleri yaratmak dileyince, bunların isteğini, önce gelip-geçenlerin gönüllerine verdi; kâinat, bu yüzden meydana geldi.

Halkın kimisi, dünyanın önüne ön yoktur, der; bunların sözleri nasıl dinlenebilir? Kimisi de sonradan yaratılmıştır der; bunlar erenlerdir, peygamberlerdir; bunlar, kâinattan da önce vardır. Allah teâlâ kâinatın ya¬ratılması isteğini onların canlarına vermiştir de sonra bu âlem meydana gelmiştir. Demek ki bunlar, gerçek olarak biliyorlar ki âlem, sonradan meydana gelmiştir; çünkü kendi duraklarından haber veriyor bunlar. Meselâ, şu oturduğumuz evdeyiz, ömrümüz altmış yetmiş olmuş; görmüşüz ki bu ev yoktu; birkaç yıldır, yapıldı bu ev. Şimdi bu evde, kapının dibinden, duvarın kovuğundan, tahta kurdu, fare, yılan, başka küçücük hayvanlar doğar ya; onlar evi, yapılmış-kurulmuş görürler de bu evin önüne ön yoktur diyebilirler. Fakat deseler de bu söz, bize delil olamaz ki. Çünkü biz görmüşüz ki bu ev, sonradan yapılmıştır. Böylece evin kapısında, duvarında meydana gelen, bu evden başka bir şey bilmeyen, görmeyen şu hayvancıklar, bu dünya evinden meydana gelen topluluktur. Onlarda bir öz, bir maya yoktur. Buradan bitmedir onlar, yine burada yere gömülürler, yiter giderler.

Şimdi bunlar, âlemin önüne ön yoktur derlerse sözleri, peygamberlerle erenler katında delil olur mu hiç? Peygamberler,

erenler, âlemden yüz milyonlarca yıl önce vardı; hattâ yılın, sayının da yeri mi? Onların varlığına ne sınır var, ne sayı. Senin, şu evin sonradan yapıldığını gördüğün gibi onlar da kâinatın sonradan yapıldığını görmüşlerdir. Sonra da o filozofçuk, sünnîye âlemin sonradan yapıldığını neyle bildin diyor. A eşek, âlemin önüne ön olmadığını sen neyle bildin? Âlemin önüne ön yok demenin anlamı, âlem yaratılmamıştır demektir. Bu, bir şeyin olmadığına tanıklık etmektir; oysaki bir şeyin varlığına tanıklık, yokluğuna tanıklıktan daha da kolaydır. Çünkü yokluğuna tanıklık etmenin anlamı, meselâ, filân adam, falan işi yapmamıştır demektir. Fakat bunu bilip anlamak güçtür; tanıklık edenin, ömrü boyunca o adamla beraber bulunması gerektir ki bu tanıklıkta bulunsun; hem de gece gündüz, uykuda uyanıklıkta beraber ol-malı ki bu işi yapmamıştır diye tanıklık etsin. Bu da gerçek olmayabilir. Bu adam uyuyabilir, yahut o adam apteshaneye gitmiş olabilir; bu hallerde de beraber bulunamazlar ya. Bu sebeple bir işin olmadığına tanıklık etmek doğru olamaz; çünkü buna imkân yoktur. Fakat bir şeyin varlığına, olduğuna tanıklık mümkündür, kolaydır. Çünkü bir soluk onunlaydım, şöyle dedi, böyle yaptı diyebilir insan. Hâsılı bu tanıklık, kabul edilir; çünkü adamın elindedir, mümkündür. Şimdi a köpek, âlemin sonradan yaratıldığına tanıklık ediyor ya şu adam; bu tanıklık, senin âlemin önüne ön yoktur diye ettiğin tanıklıktan daha da kolay. Çünkü tanıklığından çıkan sonuç şu: Âlem yaratılmamıştır diyorsun, demek ki bir şeyin olmadığına tanıklık etmedesin. Ama her ikisine de delil yok; âlem sonradan mı yaratıldı, yoksa önüne ön yok mu, görmemişsiniz ki. Sen ona, sonradan yaratıldığını neden bildin diyorsun; o da sana, a kaltaban diyor, yaratılmadığını, önüne ön olmadığını sen, neden bildin? Senin dâvan, daha zor, daha olmayacak bir dâva. (36.bl., s.120-121)

AYIN YÜZÜNE RAKAMLAR YAZAN, YAZI BİLMEZ Mİ HİÇ?

Hz. Muhammed Mustafâ (s.a.v.) için anadan doğduğu gibi kalmış, okuma-yazma bilmez derler. Yazı yazamadığından, malûmatı olmadığından dolayı (böyle) demezler; yazısı da, bilgisi de, buyruğu da anadan doğmadır, sonradan kazanılma değil de bu yüzden ümmî derler ona. Ayın yüzüne rakamlar yazan, yazı bilmez mi hiç? Dünyada ne var ki bilmesin o; herkes ondan öğreniyor öğrendiğini. Cüz'î akılda ne vardır acaba ki Akl-ı Küll'de olmasın? Cüz'î akıl, bir şeyi, yahut ona benzer şeyleri görmeden, kendiliğinden bir şey meydana getiremez. Adamlar, işte kitaplar yazmışlardır, yeni

hendese kuralları koymuşlar, yeni yapılar yapmışlardır; fakat bunlar, yeniden meydana gelmiş şeyler değil. O çeşit şeyleri görmüşler, onlara fazlalıklar eklemişlerdir ancak. Kendiliklerinden yepyeni bir şey meydana getirenler, Akl-ı Küll mertebesinde olanlardır. Cüz'î akıl, bir şeyi öğrenebilir; bellemeye öğrenmeye muhtaçtır. Akl-ı Küll, öğretmendir, bu ihtiyaç yoktur onda. Böylece de meselâ mezar kazma işi gibi, bütün işlerin, bütün sanatların temeli, başlangıcı vahiydir; halk, bütün sıfatları, bütün hünerleri peygamberlerden öğrenmiştir; onlar, Akl-ı Küll'dür.

Hikâye ederler ya, Kâbil, Hâbil'i öldürünce ne yapacağını bilmiyordu. Derken bir karga, bir kargayı öldürdü. Toprağı eşti, o ölü kargayı gömdü, üstüne toprak attı. Kâbil'e mezar kazmayı, ölü gömmeyi öğretti. Bunun gibi bütün zenaatlerde kimin aklı, cüz'î akılsa öğrenmeye muhtaçtır. Her şeyi ilk îcad edense Akl-ı Küll'dür; Akl-ı Küll'e mazhar olanlar, peygamberlerle erenlerdir. Onlar, cüz'î aklı Akl-ı Küll'e ulaştırmışlar, birleştirmişlerdir. Meselâ, insanın eli, ayağı, gözü, kulağı, bütün duyguları, gönülden, akıldan bir şeyler öğrenebilir. Ayak, akıldan yürümeyi öğrenir. El, akıldan, gönülden tutmayı beller. Gözle kulak, görmeyi, duymayı öğrenir. Fakat gönülle akıl olmazsa bu duygular, bir işe yarar mı, yahut bir iş görebilir mi? Şimdi böylece bu göz de akla, gönüle karşı katıdır, kabadır; akılla gönülse lâtif; bu katı, o lâtifle durmada. Bunun bir inceliği, bir letâfeti varsa bile ondan geliyor; onsuz hiç bir işe yaramıyor, pisleşiyor, katılaşıyor, değersiz bir hale geliyor. Tıpkı bunun gibi cüz'î akıllar da Akl-ı Küll'e karşı bir araç; ne öğreniyorlarsa ondan öğreniyorlar, ondan faydalanıyorlar; Akl-ı Küll'e karşı katı, kaba onlar. (37.bl., s.122-123)

DAİMÎ NAMAZ, ANCAK CANIN NAMAZIDIR.

(Birisi) bizi himmetle an, temel olan himmettir, söz olmazsa varsın olmasın, zâten söz, (asıl değil) cüzdür dedi. (Mevlâna) buyurdu ki: Zâten bu himmet, canlar âleminde, bedenler âleminden önce de vardı. Bizi şu bedenler âlemine boş yere getirmediler; böyle bir şeyin imkânı yok. Şu halde sözde de iş var; söz de faydalar vermede. Kayısının yalnız çekirdeğini yere eksen hiç bir şey bitmez; fakat kabuğuyla ekersen biter. Şu halde anladık ya, şeklin de bir işi var.

Namaz, içe, öze ait bir şey; "Gönül huzuru yoksa namaz

da yoktur"[311] denilmiştir; fakat şekil bakımından da namaz kılman, rükûa varman, secdeye kapanman gerek; ancak o vakit faydalanırsın, maksadına ulaşırsın. "Onlar, namazlarını daima kılarlar."[312] Bu, can namazıdır. Şekil namazının vakti vardır, buysa daima kılınır durur. Çünkü can, deniz âlemidir, sonu yoktur; bedense kıyıdır, kuruluktur, sınırı vardır, miktarı vardır. Demek ki daimî namaz, ancak canın namazıdır. Canın da rükûu, secdesi yardır ama görünüş bakımından da şu rükûu yerine getirmen, secdeye kapanman gerek. Çünkü anlamın şekle bağlılığı var; ikisi beraber olmazsa fayda vermez; kayısıyı kabuğuyla ekmedikçe bitmediği gibi hani. Şimdi şekil, anlamın cüzüdür diyorsun. Şekil teba, gönülse padişah; nihayet bütün bunlar, izafî adlar. İş böyleyken nasıl bu, onun cüzüdür diyebilirsin? Cüz olmadıkça ona nasıl asıl adı verilir? Demek ki o, bu cüz yüzünden asıl oldu. Bu cüz olmasaydı onun adı bile anılmazdı. Kadın dedin mi, çaresiz ona bir erkek gerek. Hâkim dedin mi, çaresiz bir mahkûm gerek. (37.bl., s.123)

YOKLUK YOLUNDA, BÜTÜN DİLEKLERİNE KAVUŞURSUN.

"Allah ile oturup kalkmak isteyen, tasavvuf ehliyle oturup kalksın."[313] Bu bilgiler, dervişlerin hallerine karşı oyundur, ömrü yitirmektir. "Dünya ancak oyundur."[314] İnsan ergenleşince, aklı başına gelip olgunlaşınca oyun oynamaz. Oynasa bile kimse görmesin der, utancından gizli oynar. Şu bilgi, şu dedi-kodu, dünyanın şu hevesleri, yeldir; insansa toprak. Yel esti de toprağı tozuttu mu, nereye varırsa gözleri rahatsız eder; o yeli kınarlar ancak. İnsan topraktır ama, bir söz duydu mu ağlar, gözyaşları, su gibi akar. "Görürsün ki Allah'tan gerçek olarak geldiğini bilirler de bu yüzden gözleri yaşlarla dolar taşar."[315]

Şimdi, yel yerine toprağa su dökersen, iş, tersine olur; şüphe yok ki sulanan topraktan yeşillikler, fesleğenler, menekşeler, güller biter. Şu yokluk yolu, öylesine bir yoldur ki bu yolda bütün dileklerine kavuşursun. Neyi istiyorsan elbette bu yolda, o şey, gelir çatar sana; ordular bozmak, düşmanlara üst olmak, ülkeler

311 İhyâ hadislerindendir. (B.Furûzanfer, s.320.)

312 Meâric S., ayet 23.

313 Sûfilerce pek meşhur bir sözdür; hadis olarak da nakledilir.

314 Muhammed S., ayet 36.

315 Mâide S., ayet 83.

zaptetmek, halkı avucunun içine almak, eşinden-dostundan üstün olmak, güzel, yerinde söz söylemek gibi, daha da bunlara benzer her şey. Mademki yokluk yolunu seçtin, bunların hepsi de gelir, ulaşır sana. Başka yolların aksine bu yola kim girdiyse hiç şikâyet etmemiştir. Bu yoldan başka yolu tutan, çalışır-çabalar; yüz binlerce dileğinden birini elde eder; onu da gönlü hoşlanacak, yatışacak kadar değil hani. Çünkü her yolda maksada ulaşmak için sebepler vardır, yollar vardır. Maksat, ancak sebepler yoluyla elde edilir. Fakat o yol da uzundur; tehlikelerle, engellerle doludur. Olabilir ya, sebepler, maksada aykırı gelir. Şimdi yokluk âlemine geldin, bu yolda çalıştın ya; Yüce Allah sana, öylesine ülkeler verir, öylesine âlemler bağışlar ki vehmine bile getirmemişsindir onları. Önceden dilediğin, istediğin şeylerden utanır da eyvahlar olsun dersin, bunca şeyler varken öyle bayağı şeyi nasıl istemişim ben? Fakat Yüce Mevlâ der ki: Sen ondan arındın, istemiyorsun, bezdin ama, o vakit aklından geçmişti; bizim için vazgeçtin ondan; keremimize son yok; elbette onu vereceğiz sana.

Nitekim Muhammed (a.s.), ulaşmadan, tanınmadan, Arapların güzel, yerinde söz söylemelerini görürdü; ben de böyle güzel, böyle yerinde söz söyleyebilsem derdi; bunu isterdi. Gizli âlem ona açılınca Hakk'a karşı mest oldu; o istek, o dilek, tümden soğuk geldi ona. Allah teâlâ buyurdu ki: O dilediğin güzel, yerinde söz söylemeyi verdik sana. Hz. Peygamber, Yârabbi dedi, ne işime yarar benim; vazgeçtim, istemiyorum. Yüce Allah buyurdu ki: Gam yeme; hem ona ulaşırsın, hem de hiç aldırış etmezsin ona; sana ziyan vermez o. Allah, ona öylesine bir söz söyleme kabiliyeti verdi ki bütün âlem, onun zamanından bu zamana dek sözlerini anlatmak için çeşit çeşit bu kadar cilt kitaplar düzüp koştu; hâlâ halk, o sözleri anlamaktan âciz kalıyor.

Yüce Allah buyurdu ki: Sahabe, senin adını, arılıktan, can-baş korkusundan, hasetçilerden ürktüğünden kulaklara gizlice söylüyorlardı. Büyüklüğünü öylesine yayayım ki dünyanın yedi iklim, dört bucağında yüksek minarelerde, günde beş kere adını yüce, güzel seslerle bağırsınlar, doğuda batıda tanın. Şimdi, kim bu yola kendisini feda eder, varlığından geçerse onun dünyaya âit dilekleri de müyesser olur, âhirete âit dilekleri de; hepsini elde eder o; kimse bu yoldan şikâyetlenmemiştir. (38.bl., s.124-125)

O HÂREZM, YOKLUKTUR.

Birisi, Hârezm'de kimse âşık olmaz dedi; çünkü Hârezm'de güzeller çok. Bir güzeli gördüler de gönül verdiler mi ondan daha güzelini görürler, ilkinden gönülleri soğur. (Mevlâna) buyurdu ki: Mâdemki Hârezm güzellerine âşık olmak imkânı yok; Hârezm'e âşık olmak gerek; çünkü orada güzellerin sayısı yok. O Hârezm, yokluktur. Orada anlam bakımından güzel olanların, can şekline bürünenlerin sonu yoktur. Birine kapıldın-kaldın mı, bir başkası yüz gösterir, ilkini unutursun; bu, böylece yürür-gider; sonu gelmez; şu halde yokluğun ta kendisine âşık olalım; onda bunca güzel var. (41. bl., s.136-137)

KUL TEDBİRDE BULUNUR; TAKDİRİ BİLMEZ.

Bir yere gitmeyi kuran, bir yolculuğa çıkmaya niyetlenen herkes, oraya varırsam işler başarırım; birçok işlerim kolaylaşır, halim düzene girer, dostlar sevinirler, düşmanları yenerim (diye) akıllıca düşüncelere dalar. Gönlüne gelenler bunlardır. Hakk'ın dilediği ise büsbütün başka bir şeydir. İnsan bunca tedbirlerde bulunur, bunca, kuruntular kurar, düşüncelere dalar; bir tanesi olsun, kendi dileğince olmaz; bununla beraber yine de kendi tedbirine dayanır, dilediğini başaracağını sanır.

Kul tedbirde bulunur; takdiri bilmez;
İlâhî takdir gelip çattı mı, tedbir yok olur-gider.[316]

Bu, şuna benzer: Birisi rüyada bir şehirde garip kaldığını, orada bir tek bildiği olmadığını, başıboş dolaşıp durduğunu görür. Ne kimse (onu) tanır, ne o kimseyi. Pişman olur adam; tasalara dalar, hasretlere düşer de ne diye bu şehre geldim, bir tek dostum yok demeye, elini eline vurmaya, dudağını ısırmaya başlar. Derken uyanır; bir de bakar ki ne şehir var, ne halk. Anlar, bilir ki o tasalanma, o eseflenme, o hasret, faydasızmış; o hale pişman olur, yiten zamana acır. Fakat bir kere daha uykuya dalınca rastgele kendini yine öyle bir şehirde görür, yine gamlanmaya, hasret çekmeye koyulur, pişman olur o şehre geldiğine; hiç düşünmez, hiç aklına gelmez de demez ki ben uyanıkken gam yediğime pişman olmuştum, bu bir rüyâ idi, faydası bile yoktu; şimdi de öyle işte. Tıpkı bunun gibi halk da kuruntusunun, tedbirinin asılsız olduğunu, boşa çıktığını,

316 Mevlâna'nın bir gazelinin ilk beytidir.

hiçbir işi dileğince yürümediğini yüz binlerce kez görmüştür. Fakat Yüce Allah, onlara bir unutmadır verir; hepsini unuturlar da kendi düşüncelerine, kendi dileklerine uyarlar. "Gerçekten de Allah, insanla insanın gönlü arasında bir engel olur."[317] (43.bl., s.140)

O, HERKESE VE HER ŞEYE, GENEL OLARAK VERİCİDİR.

(Hz. Mevlâna bir gencin adını sordu; Seyfeddin dediler). Buyurdu ki: Seyf (kılıç), kındadır, görünmez. Seyfeddin ona derler ki din için savaşır. Çabası, bütünüyle Allah içindir; doğruyu eğriden ayırır; gerçeği aslı olmayandan ayırdeder. Ancak önce kendisiyle savaşması, önce kendi huylarını güzelleştirmesi gerek. (...) Bütün öğütleri önce kendine vermek gerek. İnsan, "Sen de adamsın, elin-ayağın, kulağın, aklın, gözün, ağzın var" demeli; "Peygamberler, erenler, devletler buldular, maksatlarına erdiler; onlar da adamdı; onların da benim gibi kulakları, akılları, dilleri, elleri ayakları vardı. Ne yüzden onlara yol veriyorlar, kapıyı açıyorlar da bana yol vermiyorlar, kapıyı örtüyorlar yüzüme? (dememeli.)

İnsan, kendi kulağını kendi burmalı, gece-gündüz, ne yaptın, elinden ne biçim bir iş çıktı da makbul olmuyorsun, seni kabul etmiyorlar diye kendisiyle savaşmalı da seyfullah olmalı, Hakk'ın dili kesilmeli. Meselâ, on kişi, bir eve gitmek ister. Dokuzu yol bulur, eve girer; biri dışarda kalır, içeri almazlar onu. Bu adam, muhakkak kendi kendine düşünür, acaba ben ne yaptım ki beni içeriye almadılar; benden edepten dışarı ne meydana geldi (der); ağlar, yakarır. İnsanın, suçu kendisine vermesi, kendisini kusurlu görmesi, edepsiz tanıması; "Bunu bana Allah yaptırıyor, ben ne yapayım, onun dileği böyle; dileseydi yol verirdi" dememesi gerekir. Çünkü bu, bir bakıma Hakk'a sövmektir, O'na kılıç çekmektir. Böyle olursa bu yönden Allah'a çekilmiş kılıç olur, Allah'ın kılıcı değil. Yüce Mevlâ, hısımdan-akrabadan münezzehtir. "Doğurmaz da, doğmamıştır da."[318] Hiçbir kimse, kulluktan başka bir yolla yol bulamaz ona. "Allah zengindir, sizsiniz yoksullar."[319] Hakk'a yol bulan kişiye, "Onun Yaratıcı'ya benden daha çok yakınlığı var, benden daha bildik, daha çok ilgisi var Allah ile" diyemezsin; mümkünü yok bunun. Ona yakınlık, ancak kullukla olabilir.

O, herkese ve her şeye, genel olarak vericidir. Denizin eteğini

317 Enfal S., ayet 24.

318 İhlas S., ayet 3.

319 Muhammed S., ayet 38.

incilerle doldurur; dikene gülden elbise giydirir; bir avuç toprağa, garezsiz, geçmişsiz can bağışlar. Kâinatın bütün cüzlerinin payı vardır nimetinden. Bir insan, filân şehirde vergili bir adam varmış; pek büyük bağışlarda bulunuyormuş diye duysa bana da verir umuduna düşer de ondan faydalanmak için mutlaka oraya gider. Hakk'ın nimet verişi de bu kadar meşhurdur, bütün âlemin haberi vardır O'nun lûtfundan. Peki, niçin dilemezsin O'ndan, neden vuslat elbisesi ummazsın O'ndan? Dilerse kendi verir demişsin de tembelcesine oturup kalmışsın; hiç çabalamıyorsun. Aklı, anlayışı olmayan köpek bile aç kaldı mı, ekmeği kalmadı mı karşına gelir, kuyrucağını sallamaya, yani "Bana ekmek ver, ekmeğim yok benim; fakat sende ekmek var" demeye koyulur. Bu kadarcık bir anlayış vardır onda. Köpekten de aşağı değilsin ya! O bile toz-toprak içinde yatmaya, dilerse kendi verir demeye razı olmuyor; yalvarıyor, kuyruk sallıyor. Sen de kuyruk salla; Allah'tan iste, yoksulluk göster. Böylesine bir vergilinin karşısında yoksulluk göstermek, pek istenilir, dilenir bir şeydir. Mâdemki bahtın yok, bir kişiden baht iste ki onun bahtı yâverdir, devlet sahibidir. Allah çok yakındır sana. Ne düşünsen, ne kursan seninle beraberdir O. (44.bl., s.147-148)

KENDİSİNİ ALLAH'A EMANET EDEN, ZARARLARDAN EMİN OLUR.

Semerkand'deydik. Hârezmşâh Semerkand'i kuşatmıştı. Asker çekmişti, savaşmadaydı. Oturduğumuz mahallede bir kız vardı, pek güzeldi. Öylesine güzeldi ki o şehirde eşi benzeri yoktu. Her solukta duyuyordum, diyordu ki: "Rabbim, nasıl revâ görürsün de zâlimlerin ellerine verirsin beni? Biliyorum, hiç reva görmezsin bunu, sana güvencim var." Şehri yağma ettiler, bütün halkı tutsak edip götürdüler. O kadının câriyeciklerini bile tutsak edip götürdüler de ona hiçbir elem eriş¬medi; o kadar güzel olmakla beraber kimse ona bakmadı bile. Bilmelisin ki kim, kendisini Allah'a emanet ederse zararlardan emin olur, sağ-esen kalır; onun katında hiç kimsenin dileği kaybolmamıştır zâten. (44.bl., s.148)

HAKK'I ANIŞ, CAN KUŞUNA GÜÇ-KUVVETTİR.

Şu namaz, bütün gün kıyamda, rükûda, secdede durman için konmamış ya; maksat, namazda, sende beliren halin, daima sende olmasıdır. Uykuda, uyanıklıkta, bir şey yazarken, bir şey

okurken, hasılı bütün hallerde Allah'ı anıştan ayrılmamalısın ki "Onlar, namazlarını daima kılarlar"[320] sırrına eresin, buna, erenlere katılasın. Zâten şu söylemek, susmak, yemek, uyumak, öfkelenmek, bağışlamak gibi bütün haller, bütün huylar, değirmenin dönüşünden başka bir şey değil. Değirmen de şüphesiz suyla döner. Çünkü susuz sınamıştır kendini o. Peki şimdi bu değirmen, bu dönüşü kendinden bilirse bilgisizliğin, hiçbir şeyden haberdar olmayışın ta kendisidir bu. Bu dönüş de vardır, meydan da var. Çünkü bu dünyanın halleridir onlar.

Allah'a yalvar, sızlan; "Ey Rabbim, şu dönüşten başka manevi bir dönüş ver, onu müyesser et bana; bütün dilekleri veren sensin; senin keremin, rahmetin bütün varlıklara ulaşmıştır" de. Her an dileklerini O'na bildir; devamlı O'nu an. Çünkü Hakk'ı anış, can kuşuna güç kuvvettir, kol kanattır. O dileğe bir yoldan ulaşırsan nur mu, nur olur bu. Tam ulaşamazsan da Allah'ı anmakla azar azar, yavaş yavaş için aydınlanır, dünyadan kesilir gidersin. Meselâ bir kuş, göğe doğru uçmak ister; göğe ulaşamasa da an be an yeryüzünden uzaklaşır, öbür kuşlardan daha yücelerde uçar. Meselâ bir hokkada misk var, hokkanın ağzı da dar; içine el sığmıyor; miski çıkarmana imkân yok. Bununla beraber elini sürdükçe elin kokmada, burnuna o güzelim koku geliyor, seni hoş bir hale getiriyor ya. Allah'ı anış da böyledir işte. Zâtına erişmesen de yüceler yücesi Hakk'ı anışın tesirleri olur sana; onu anıştan pek büyük faydalar elde edersin. (44. bl., s.149-150)

PADİŞAHIN KAHRI DA VARDIR, LÛTFU DA.

(Hz. Mevlâna buyurdu ki) Şeyh İbrahim[321] aziz bir derviştir. Onu gördük mü dostları hatırlıyoruz. Mevlâna Şemseddin, ona pek iltifat ederdi. Daima "Bizim Şeyh İbrahim'imiz" derdi; kendisine mal ederdi onu. Allah'ın lûtfu başkadır, çalışıp çabalamak başka. Peygamberler, peygamberlik durağına çalışmayla ulaşmadılar; o devleti Hakk'ın lûtfuyla buldular. Ancak bu durağa ulaşan kişinin huyunun, yaşayışının itaatle, ibâdetle geçmesi, halinin düzgün olması da bir töredir; bu da avam içindir; avâmın, onların sözlerine, onlara güvenmelerini sağlamak içindir. Çünkü avam, içyüzü göremez, görünüşe bakar; görünüşe bakınca da bu yüzden, bu

320 Meâric S., ayet 23.

321 Şeyh İbrahim'in Sultânü-l Ülemâ'nın ileri gelen müridlerinden Kutbeddin İbrahim olması muhtemeldir. (Ariflerin Menkibeleri, II, 62-63)

bakışın bereketinden içyüze yol bulur.

Firavun da çok çalışırdı, mal verirdi, ihsanda bulunurdu, hayrı yayar dururdu ama, Hakk'ın lûtfuna mazhar olmadığından o ibâdet, o çaba, o vergi, kendisine bir parlaklık veremedi; hepsi de örtüldü gitti. Hani bir bey, bir kale komutanı, kaledekilere ihsanda bulunur, hayırlar yapar. Fakat maksadı, padişaha karşı çıkmaktır, ona isyan etmektir de bu yüzden ihsanda bulunur; o ihsanın kendisine ne hayrı dokunur, ne bir parlaklık verir ona, o vergi. Ama bir yönden, Allah lûtfetmemiş ona da denemez. Olabilir ya, Hakk'ın gizli bir lûtfu vardır ona da, herhangi bir sebeple görünüşte reddetmiştir onu. Çünkü padişahın kahrı da vardır, lûtfu da; elbise de verir, zindana da atar; her ikisi de lüzumludur.(...)

Allah, birisine kahretmek istedi mi dünyada ona büyük bir mevki, ulu bir padişahlık verir. Firavun gibi, Nemrud gibi, bunlara eşit olanlar gibi hani. O mevki, bir darağacına benzer; Yüce Mevlâ onları, bütün halk görsün, bilsin diye bu darağacına çekmiştir. Çünkü O, "Ben gizli bir defineydim; bilinmeyi istedim, beni bilsinler dedim" buyuruyor. Yani bütün âlemi yarattım; kimi lûtufla, kimi kahırla, fakat hepsinden de maksat, kendimizi göstermek. Öylesine padişah değildir o ki bir tek muarrif, saltanatını bildirebilsin. Âlemin bütün zerreleri muarrif kesilse de onu övmeye kalkışsa hepsi de bunda âciz kalır, onu tarif edemez. Demek ki bütün yaratıklar, gece gündüz, Allah'ı bildirip durmaktadır. Ancak onların kimisi bunu biliyor, Hakk'ın mesajlarını anlıyor; kimisi ise gaflet içerisinde bulunuyor. (45.bl., s.151-152)

MÂDEMKİ O'NA GİDİYOR, ELE AYAĞA NE HACET?

Dervişler, bir beden sayılırlar. Uzuvlardan biri ağrısa öbürleri de derde uğrar. Göz görmeyi bırakır, kulak duymayı, dil söylemeyi. Hepsi de ağrıyan organın katına toplanır. Dostluğun şartı, kendini dostuna feda etmektir; dost için kendini kavgalara atmaktır. Çünkü herkesin yüzü bir şeye (dönüktür); herkes bir denize dalmıştır. İmanın da şartı budur, İslâm'ın da. Bedenle taşınan yük, canla taşınan yüke nasıl benzer? "Zararı yok biz Rabbimize dönenleriz."[322] İnanan, kendisini Yaratıcı'ya feda etti mi, belâyı kazâyı, eli ayağı ne diye düşünsün? Mâdemki O'na gidiyor, ele ayağa ne hacet? Eli ayağı, o yandan bu yana gelmen için verdi sana. Fakat eli yapana, ayağı yaratana giderken elden çıksan, ayaktan mahrum kalsan, Firavun'un büyücüleri gibi elsiz ayaksız olsan ne gam!(45.bl., s.152)

322 Mâide S., ayet 26.

HAKK'IN, ŞERRE RIZASI YOKTUR.

Yüce Allah, hayrı da irâde eder, şerri de; fakat ancak hayra razı olur. Çünkü "Ben gizli bir defineydim; bilinmeyi sevdim, diledim" demiştir. Hiç şüphe yok ki Cenâb-ı Hak, emri de irâde eder, nehyi de. Emir, emredilen kişinin, huy bakımından hoşlanmadığı şeyi yap demektir. "Ey aç kişi, helva ye, şeker ye" denemez aç kişiye. Dense bile bu emir değildir, ağırlamadır. İnsanın yapmak istediği şeye de yapma denir; yapmak istemediği şeye değil. İnsana "taş yeme, tiken yeme" denmesi doğru olamaz. Dense bile buna nehiy denmez. Hayrı buyurmanın, şerri yapma demenin doğru olması için şerri yapmak isteyen birinin bulunması şarttır. Böylesine birinin varlığını dileyiş de şerri dilemektir; fakat şerre razı olmaz; olsaydı hayrı buyurmazdı. Bu, şuna benzer: Hani okutmak isteyen var ya, o okuyacak, öğrenecek kişinin bilgisizliğini istiyor demektir. Çünkü ancak bilgisiz okutulur, bilmeyene öğretilir. Bir şey dilemek, o şeye gerekli olan şeyleri de dilemektir. Fakat okutan, okuyanın bilgisizliğine râzı olamaz; olsaydı öğretmezdi.

Hekim de buna benzer. Hekimlik yapmayı istedi mi, insanların hastalanmasını istiyor demektir; çünkü hekimliğini göstermesi ancak insanların hastalanmasıyla mümkündür. Fakat insanların hastalanmasına razı değildir; razı olsaydı onları tedavi etmezdi, onlara ilâç vermezdi. Ekmekçi de böyle. Kazansın, geçimi yoluna girsin diye insanların acıkmasını ister. Fakat aç kalmalarına da razı değildir; razı olsaydı ekmek satmazdı. Kumandanlar da, ordu da böyle. Padişahlarına aykırı biri olsun, düşmanlar başkaldırsınlar derler; çünkü böyle olmasa erlikleri de meydana çıkmaz, padişaha olan sevgileri de; padişah da onlara ihtiyacı olmayacağından onları derleyip toplamaz. Fakat isyana da razı değildirler; râzı olsalardı karşı durmazlar, savaşmazlardı. İnsan da böyledir. Kendi nefsindeki şer işletecek huyları diler; çünkü o, şükredeni, itaatte bulunanı, çekineni sever; bunların, bu huyların kendisinde bulunabilmesi için nefsinde kötülüğün, şer yaptıran huyların da bulunması gerektir. Bir şeyi dilemek, o şeye gereken şeyleri de dilemektir. İnsan da o kötülükleri diler ama, onlara razı olmaz. Çünkü bunları nefsinden gidermeye çalışır durur. Demek ki o bir yüzden şerri istediğini, bir yüzden de dilemediğini biliyor; düşmansa o diyor, hiçbir yüzden, nasıl olursa olsun, şerri dilemez. Buna imkân yoktur; yani insan bir şey dilesin de o şeye gerekli olan şeyleri dilemesin, imkân yoktur buna.

Emir ve nehiy hususunda gerekli olan da yaratılıştan şerre rağbet eden ve hayırdan nefret eden şu bencil nefistir. Öylesine bir

nefistir bu ki dünyadaki bütün şerler de ona gerekli olan şeylerdir. Şu kötü işleri dilemeseydi, nefse uymayı istemeseydi bunlara gerekli olan yap, yapma'yı da istemezdi insan. Fakat kötülüklere râzı olsaydı da ne yap derdi, ne yapma. Hâsılı kötülük, kötülükten başka bir şey için dilenir. Sonra şunu da söyleyelim: İnsan, bütün hayırları istese, şerleri gidermek de hayırlardan bir hayırdır; şu halde şerri gidermek, şerrin bulunmasıyla mümkündür. Yahut da insan, inanmayı, inancı ister dersek, inanmak, küfürden sonra mümkündür. Demek ki küfür, iman için gerekli şeylerdendir. Hâsılı şerri, şer olduğu için dilemek, çirkindir; fakat hayır için dilemek, çirkin değildir. Yüce Allah, "Kısasta sizin için yaşayış var"[323] buyurdu. Hakk'ın yapısını yıkmak şerdir; fakat yarı buçuk şerdir; buna karşı halkı öldürülmeden korumak, tüm hayırdır. Tüm hayır için parça-buçuk şer dileğinden vazgeçmek kötüdür. Bu, şuna benzer: ana, çocuğu azarlamak, dövmek istemez; çünkü cüzî şerri görür o. Babaysa çocuğun azarlanmasını, dövülmesini ister, râzıdır buna; çünkü tüm şerri görür; kangren olan uzvun kesilmesi gibi hani.

Yüce Mevlâ bağışlar, yarlıgar, azâbı da çetindir. Bütün bu sıfatlarla Hakk'ı gerçeklemeni diler mi, dilemez mi? Elbette evet, diler, değil mi? Suçlar olmasa bağışlayıcı, yarlıgayıcı da olamaz. Bir şeyi dilemek, o şeye gerekli şeyleri de dilemektir. Böylece bize de bağışlamamızı, barışmamızı buyuruyor; düzene girmemizi, uzlaşmamızı emrediyor. Buyruğun, düşmanlık olmadıkça faydası olmaz ki! Sadrü'l-İslâm[324] buna benzer şu sözleri söylemiştir: Gerçekten de Allah bize kazanmayı, mal elde etmeyi buyurdu; çünkü "Allah yolunda harcayın, yoksulları doyurun"[325] dedi. Mal olmadıkça doyurmanın da imkânı yoktur. Bu bakımdan bu buyruk, mal elde etmeyi buyurmaktır. Kim birisine "kalk, namaz kıl" derse kesin olarak ona abdest almayı, su bulmayı da buyurmuş olur; bunların hepsi de namaz için gerekli şeylerdir.(46.bl., s.153-154)

ŞÜKRETMEK PANZEHİRDİR, KAHRI LÛTFA DÖNDÜRÜR.

Şükretmek avlanmaktır, nîmeti bağlamaktır. Şükür sesini duydun mu nimetin çoğalmasına hazırlan. "Allah bir kulu sevdi

323 Bakara S., ayet 179.

324 Sadrü'l-İslâm, 1030'da doğup 1099'da ölen Ebu'l-Yüsr Muhammed b. Hüseyn b. Abdülkerim b. Mûsâ el-Bezdevî'dir.

325 Bakara S., ayet 195.

mi sınar, belâlara uğratır."[326] Sabrederse onu seçer, şükrederse de akranı arasında seçkin bir hale getirir onu. Kimi kullar vardır, kahrı yüzünden şükrederler Allah'a; kimi kullar da vardır, lûtfu yüzünden şükrederler O'na. Bunların herbiri de hayırlıdır; çünkü şükretmek panzehirdir; kahrı lûtfa döndürür.

Akıllı, olgun, o kişiye derler ki gizli-açık, cefâya şükreder; öylesine bir kişidir o ki Mevlâ, seçmiştir onu. Maksadı öç almak bile olsa şükürle maksadına ulaşmayı hızlaştırır. Çünkü apaçık şikâyetlenmek, içteki şikâyeti azaltmaktır. Peygamber (a.s.) "Ben çok güle-güle öldüren kişiyim" dedi. Yâni, cefâ eden gülüşüm, onu öldürüştür sanki. Gülüşten maksat, şikâyet yerine şükretmektir. Hikâye edilmiştir ya, bir Yahudi vardı; Allah Resûlü'nün ashâbından birinin evinin üst katında otururdu. Yahudi'nin lâğımından pislikler, çocukların sidikleri, çamaşır suları, o zâtın evine akardı. Böyle olduğu halde o, teşekkürler ederdi Yahudi'ye, ailesine de Yahudi'ye teşekkürler etmesini, işi belli etmemesini buyururdu. Böylece sekiz yıl geçti. Derken ashaptan olan o zat öldü. Yahudi, ev halkına başsağlığı vermek için sahâbeden bulunan zâtın katına indi. Evdeki pislikleri, pisliklerin aktığı delikleri görünce bunca zamandır olup biteni anladı, çok pişman oldu. Ölen zâtın karısına, "Ne diye bana haber vermediniz, ne diye hep bana teşekkür edip durdunuz?" dedi. Ev halkı, "Teşekkür etmemizi, o emreder, teşekkürden vazgeçmememiz için bizi korkuturdu" dediler. Yahudi imana geldi, müslüman oldu.

Çalgı, insanı nasıl şaraba düşürürse;
insan çalgıyla nasıl içtikçe içerse
iyileri anış da iyiliğini arttırır insanın. [327]

Bu yüzdendir ki Allah, peygamberlerini, iyi kullarını Kurân'da anar, yaptıklarına şükürde bulunur; gücü yettiği halde suçluyu bağışlayanı över. Şükretmek, nimet memesini emmektir. Meme dolu olsa bile emmezsen süt gelmez.(47.bl., s.155)

326 Bu hadis için bkz. Câmi', I, 12.

327 Senâî'nin Hadîka'sındandır. (B.Furûzanfer, s.336)

DOĞAN İSTEKLERİ DE YETİŞTİREN O'DUR, BATAN İSTEKLERİ DE.

Önceleri şiir söylerken, (buna) büyük bir istek duyardım. O zamanki şiirlerimde tesirler vardı. Şimdi ise o istek zayıfladı, kaybolup gitti. Fakat yine de şiirlerimde tesirler var. Yüce Allah'ın âdeti bu. Her şeyi doğuş vaktinde geliştirir, onda büyük tesirler yaratır, birçok hikmetler belirtir. Batış vaktinde de aynı geliştirme vardır. "Doğunun da Rabbidir, batının da."[328] Yani doğan istekleri de yetiştiren O'dur, batan istekleri de.(53.bl., s.172)

DÜNYANIN DİREĞİ GAFLETTİR.

İnsan, Yaratıcı'nın kudret avucunda bir yaya benzer. Yüce Allah onu işlerde kullanır durur. Gerçekte yapan eden Hak'tır; yay değil. Yay bir araçtır, fakat Allah'tan haberi yoktur; dünyanın durması, için gaflet içindedir. "Kimin elindeyim ben?" diyen, kimin elinde olduğunu bilen yay, ne büyük yaydır! Ne diyeyim şu dünyaya ki gafletle durur; direği gaflettir. Görmez misin birini uyandırdılar mı, dünyadan bezer, dünyada sanki erir, yok olur gider. İnsanoğlu, küçükken büyümeye başlar ya, gaflet vasıtasıyla büyür, gelişir. Yoksa hiç mi hiç boy atmazdı, büyümezdi. Mâdemki gaflet vasıtasıyla mâmur oldu, büyüdü; Allah, yine ona istesin, istemesin, zahmetler yollar, çalışmalar verir. Böylece de o gafletleri yıkar, arıtır onu da ondan sonra, o âlemle tanıştırır insanı. (...)

İnsanın varlığı, bir çuval buğdaydır. Padişah, "Şu buğdayı nereye götürüyorsun; benim ölçeğim orada" diye bağırır. İnsanınsa ölçekten haberi bile yoktur; buğdaya dalmış gitmiştir. Ölçekten haberi olsaydı buğdaya nereden aldırış ederdi. Şimdi seni yüce âleme çeken, aşağılık âlemden seni soğutan her düşünce, o ölçekten vuran parıltıdır; o ölçeğin ışığıdır ki dışarıya vurmadadır; insan bu ışık yüzünden o âleme meyleder. Yok, tutar da aşağılık âleme meylederse bu, ölçeğin perde altında gizlenmiş olduğunu bildirir. (53.bl., s.172-173)

328 Şuara S., ayet 28

ASIL OLAN, HAKK'IN LÛTFUDUR.

"Hz. Ebû Bekir, çok namaz kıldığından, çok oruç tuttuğundan, çok sadaka verdiğinden üstünlüğe ulaştırılmadı; gönlündekinin yüzünden yüceltildi."[329] Peygamber (a.s.) buyuruyor ki: Ebû Bekr'in başkalarından üstün oluşu, çok namaz kıldığından, çok oruç tuttuğundan değil; ona Hak lûtfetmiş de o yüzden... O (lûtuf) ise sevgidir. Kıyamette namazları, oruçları, sadakaları teraziye korlar. Fakat sevgiyi getirdiler mi, teraziye sığmaz. Demek ki temel, sevgidir. Onu iste de çoğalt. "Hareketlerde bereketler vardır."[330] Yolculuğu arttırmazsan sermâye elden çıkar. Yerden de aşağı değilsin ya. Yeri bellerler, aktarırlar, bir başka renge sokarlar; bitkiler bitirir. Kendi haline bıraktılar mı, katılaşır gider. Kendinde bir istek, bir dilek gördün mü, gel, git; bu gitmenin ne faydası var deme. Sen git, fayda da görünür elbet. İnsanın dükkâna gitmesindeki fayda, ihtiyâcını bildirmekten başka bir şey değildir.

Yüce Allah, evde otursa da adamın rızkını verir derler ya, bu, aldırmamak dâvasına girişmektir. Rızık, tepeden inmez ya. O yavrucak ağlar da anası, ona süt verir. Bu ağlamamda ne fayda var düşüncesine kapılsa, ağlamak, süt vermeye neden sebeb olsun kuruntusuna düşse sütten kalır. Şimdi görüyoruz ya, çocuğa, ağladığı için süt verilmede. Birisi, bir beyin, bir başın önünde eğiliyorum, secdeye kapanıyorum, ne fayda var bunda düşüncesine dalabilir. Fakat ona saygı gösteriyor, diz çöküyorsun ya; sonunda o bey sana acıyor, bir parçacık ekmek veriyor. Beyden sana acıyan, beyin derisi, eti değildir. Bey öldükten sonra da bu deri, bu kemik yerindedir; uykuda, dalgınlıkta da öyle. Fakat o vakit, onun önünde saygı göstermen yitip gider. Anladık ya, o beydeki acıyış göze görünmüyor. Mâdemki deride, kemikte bulunan görmediğimiz bir şeye boyun eğiyoruz; deriden, kemikten dışarı bir şeyin de bulunması mümkün. Deride, kemikte gizli bir şey olmasaydı, Ebû Cehil'le Muhammed (a.s.) bir olurdu; aralarında bir fark kalmazdı. Şu kulak, ister sağırın olsun, ister duyanın, görünüşte birdir; arada bir fark yoktur. O da kulak, bu da... Fakat duyanın kulağında bir duyan var; o gizli, o görünmüyor. Demek ki asıl olan, Hakk'ın lûtfudur.

Tut ki bir beysin, iki tane de kulun var. Biri çok hizmetler ediyor, senin için birçok yolculuklara katlanmış; öbürüyse tembel, kullukta ileri değil. Fakat bir de bakıyoruz ki sen o tembel köleyi,

329 Bu sözü, hadis diyenler olduğu gibi mevzu hadis sayanlar, bir başkasının sözü olduğunu söyleyenler de vardır.(B.Furûzanfer, s. 342)

330 Atasözüdür.

o hizmeti çok köleden fazla seviyorsun. O çok hizmet eden köleden de geçmiyorsun ama, böyle olmuş işte; sevgiye hükmedilemez ki! Bu sağ göz, öbürü sol göz; görünüşte ikisi de bir. Peki, acaba o sağ göz ne hizmette bulundu da sol göz olmadı? Sağ el ne iş gördü ki sol, onu görmedi? Sağ ayak da böyle. Sağ göz, lûtfa uğramış işte. Aynı şekilde Cuma günü, başka günlere üstün olmuş. "Gerçekten de Allah'ın, verdiği rızıklardan başka rızıkları da vardır; onlar Levh'a yazılmıştır; onları Cuma günü isteyin."[331] Şimdi şu Cuma, ne hizmette bulundu ki başka günler, o hizmeti etmediler. Fakat Mevlâ, ona lûtfetmiş; bu yücelik ona nasib olmuş. Bir kör, beni kör yarattılar, mazurum dese şu körüm, mazurum demesiyle körlük ondan gider mi hiç? Günün yüzünü, güzellerin yüzlerini görebilir mi hiç? Körün, topalın, mazurum demesi, kendisine fayda vermez, kendinden zahmeti gidermez.

Şu kâfirler küfür içindeler ya, küfür zahmeti içindeler ama, bir bakarsak görürüz ki o zahmet de lûtfun ta kendisi. Çünkü o, esenlik zamanında Yaratıcı'yı unutur, zahmete düştü mü anar. Şu halde cehennem, kâfirin tapınağıdır, mescididir. Çünkü Hakk'ı orada anar; hani zindanda, hastalıkta, diş ağrıyınca anarlar ya, onun gibi. Zahmet geldi mi, gaflet perdesi yırtılır, Allah'ı ikrar eder, sızlanmaya, ağlamaya koyulur; "Yâ Rabbi, ey merhametli Rabbim" demeye başlar. İyileşti mi, yine gaflet perdeleri gerilir önüne; "Nerede Allah?" der; "bulamıyorum, göremiyorum ki! Neyi arayacakmışım?" Zahmet, meşakkat vaktinde gördün, buldun ya; fakat şimdi görmüyorsun. Mâdemki sıkıntıya düşünce görüyorsun, sıkıntıyı musallat eder sana da O'nu anarsın. Cehennemlik kişi, esenlikte Hak'tan gâfildi, onu anmazdı bile. Cehennemdeyse gece gündüz Yaratıcıyı anar. Allah âlemi, göğü, yeri, ayı, güneşi, dolaşan yıldızları, iyiyi, kötüyü, halk, kendisini ansın, kulluk etsin ona, noksan sıfatlardan arı olduğunu söylesinler diye yarattı ya; mâdemki kâfirler, esenlikte anmıyorlar; yaratılışlarından maksat da onu anmaları; öyleyse onu anmaları için cehenneme atılırlar.

İnananlara gelince: Onlara sıkıntı vermeye hacet yok; onlar, bu esenlikte o sıkıntıdan gâfil değiller; o sıkıntıyı, o zahmeti daima önlerinde görmedeler; akıllı çocuk gibi hani. Akıllı çocuğu bir kez falakaya yatırırlar, yeter; falakayı unutmaz o. Fakat ahmak çocuk unutur; bu yüzden de onu her zaman falakaya yatırmak gerekir. Zeki at da böyledir; bir kere mahmuz yedi mi, bir daha mahmuzlamaya hacet yoktur onu. Fakat ahmak ata her solukta mahmuz gerekir. Zâten insanları taşımaya lâyık değildir, pislik yüklerler ona.(59.bl., s.186-187)

331 Hadis olduğu anlaşılan bu sözü krş. Tecrîdü's-sarîh, I, 73.

KİMİNİN AZ SÖZÜ, ÇOK SÖZDEN DAHA FAYDALI OLUR.

"Sözün hayırlısı, az olup da maksadı bildirenidir."[332] Sözlerin en iyisi, fayda verenidir, çok olanı değil. "Kul hü vallah" pek azdır görünüşte; Bakara sûresiyse hayli uzundur. Fakat meram anlatma bakımından "Kul hü vallah"[333], Bakara' dan üstündür. Hz. Nûh, bin yıl insanları çağırdı[334], başına kırk kişi toplandı. Allah rahmet etsin, esenlik versin, Mustafâ (a.s.)'ın çağrış zamanı ne kadardı, meydanda... Fakat bunca ülkeler inandı ona; dininden bunca erenler, bunca büyükler geldi. Demek ki itibar, azlığa-çokluğa değildir; maksat, meramı anlatmak. Kimi kişinin az sözü, çok sözden daha faydalı olur. Hani tandırın ateşi pek çok, pek çetin olursa ondan faydalanamazsın, yanına bile yaklaşamazsın onun; oysa ki zayıf bir mumdan faydalanırsın. Demek ki maksat, faydadır.

Bir de kimi insana, sözü duymamak faydalıdır. Onlar görürler, bu da yeter gider onlara; o faydalıdır bu çeşit kişilere. Duyarlarsa ziyan verir onlara söz. Bir şeyh, bir ulu kişiyle görüşmek için Tebriz'e geldi. Şeyhin zâviyesine varınca "Geri dön, senin için faydalı olan budur" diye bir ses duydu; "Buraya ulaştın ya, şeyhi görürsen ziyan gelir sana" diyordu ses. Az, fakat faydalı söz, şuna benzer: Yanmış bir mum, yanmamış bir mumu öper gider; o muma zâten bu yeter, maksadına ermiş olur.(62.bl., s.196)

GERÇEKLER ÂLEMİNDE GÖRÜŞTEN GÖRÜŞE FARK VARDIR.

Dünyada tahsille, öğrenmekle elde edilen her bilgi, "bedenler bilgisi"dir. Ölümden sonra meydana gelen bilgiyse "dinler bilgisi"dir.[335] (...) Mum ışığını, ateşi görmek "bedenler bilgisi"dir; ateşte yanmak, mum ışığında yanıp erimek "dinler bilgisi"dir. Görülen her şey "dinler bilgisi"dir; bilgiyle ilgili olan, bilinen her şey "bedenler bilgisi"dir. Hani dersin ya, gerçek, görüştür, görmektir; bundan öte bütün bilgiler, hayal bilgisidir. Meselâ bir mühnedis düşünür, bir medrese kurmayı hayâlinde canlandırır. Bu,

332 Meşhur bir atasözüdür.

333 Kur'an'ın 112. suresi olup Tevhid ve İhlas adlarıyla da anılan sûre, "De ki Allah birdir" mealindeki bu sözle başlar.

334 Bkz. n. 195

335 Bkz. Mevzûât. s. 55

bir düşüncedir; doğrudur da; fakat hayâldir. Medreseyi kurduğu, yaptığı zaman gerçek olur.

Şimdi hayâlden hayâle de farklar var. Ebû Bekir'in, Ömer'in, Osman'ın, Ali'nin hayâli, sahâbenin hayâlinden üstündür. Hayâlden hayâle çok fark var. Bilen bir mühendis, bir ev kurma hayâline düşer; mühendis olmayan da hayâllenir; arada büyük bir fark var. Çünkü mühendisin hayâli, gerçeğe daha yakındır. Bu yanda hayâlden hayâle çok uzun yol var, çok büyük fark var; o yanda da gerçekler âleminde, görüş âleminde, görüşten görüşe farklar var; hem de sona dek sürer gider bu. Hani derler ya, yedi yüz perde var, karanlıklardan, yedi yüz perde var, ışıktan. Hayâl âleminden olan her şey, karanlık perdesidir; gerçekler âleminden olan her şey, ışık perdesi. Fakat hayâl olan karanlık perdeleri arasında fark olmadığı gibi pek de lâtif olduklarından gözle de görünmez o perdeler. Görüşten görüşe bu kadar büyük, bu kadar derin fark olduğu halde gerçekler âleminde de o farkı anlamaya imkân yoktur.(63.bl., s.198)

VİCDANÎ ANLAYIŞ, GÖRÜNENDEN DE AÇIKTIR.

Sirâceddin[336] dedi ki: "Bir şey söyledim; içime derd oldu." (Hz. Mevlâna) buyurdu ki: O memurdur, o sözü söylemene engel oluyor. O memuru gözünle göremezsin ama, onun sürüşünü, onun verdiği derdi görür de bilirsin ki bir memur var. Su altında yüzersin; sana güller, fesleğenler dokunur. Başka bir yana gidersin, dikenler batar sana. Anlarsın ki bu yan, dikenliktir, kötüdür, adama eziyet verir; o yansa güllük gülistanlıktır, esenliktir. İkisini de görmezsin ama, anlarsın.

Bu anlayışa vicdanî anlayış derler; görünenden de açıktır bu. Meselâ açlık, susuzluk, öfke, sevinç hepsi de gözle görülmez ama görünürden de açıktır bunlar. Çünkü gözünü açsan görülen bir şey yoktur ortada; yoktur ama, açlığı kendinden hiçbir düzenle gideremezsin ki! Yemeklerdeki sıcaklık, soğukluk, tatlılık, acılık da böyledir; gözle görülmez. Görülmez ama, görülenden daha da açıktır. Hâsılı bu görüşle ne işin var senin, şu bedenle ilgin nedir ki? Sen, bunsuz varsın, daima da bedensizsin zâten. Gece bedene aldırış bile etmezsin; gündüzse işlere koyulur gidersin; hiç de bedenle değilsin. Peki, ne diye tir tir titrersin şu bedenin üstüne; bir an bile onunla değilsin ki; hep başka yerlerdesin. Sen neredesin,

336 Mevlâna ile çağdaş olan Kadı Sirâceddîn-i Urmevî, Sirâceddîn-i Tatarî veya Sirâceddîn-i Mesnevîhân'dan biri olmalıdır.

beden nerede? “Sen bir ovadasın; ben bir ovadayım.”[337] Beden, pek yaman bir şaşırtmacadır. İnsan sanır ki o öldü mü kendi de öldü-gitti. Hey gidi hey! Ne ilgin var bedenle senin? Büyük, pek büyük bir göz bağıdır bu.(65.bl., s.200)

İNCİ, MÜCEVHER, NE KADAR DEĞERLİ OLURSA PERDESİ DE O KADAR BÜYÜK OLUR.

İnsanın nefsinde bir şer vardır ki hayvanlarda, canavarlarda bile yoktur derler ya; bu söz, “insan onlardan beterdir” demek değildir. Şu yüzden söylenmiştir bu söz: İnsanda gizli bir öz var ya, ona karşılık bu kötü huy, nefsin şu kötülüğü, şu fenalıklar, o öze perde olmuştur; İnci, mücevher, ne kadar değerli, ne kadar büyük, ne kadar yüce olursa perdesi de o kadar büyük olur. Demek ki kötülük, kötü huylar o öze, o inciye bir perde oluyor. Bu perde de çok çalışmayla kalkıyor ancak.

Çalışmalar çeşit çeşittir. Çalışmaların en ulusu, Hakk’a yüz tutmuş,bu âlemden yüz çevirmiş dostlara karışmaktır. Temiz dostlarla düşüp kalkmaktan daha çetin hiçbir savaşma yoktur. Çünkü onları görmek, nefsi, bedeni eritip yok etmektir. Hani derler ya; yılan kırk yıl insan görmese ejderha olur. Bu söz, kendindeki kötülüğü, kendindeki uğursuzluğu yakıp eritecek bir kimseyi görmez demektir. Nereye büyük kilit takarlarsa orada değerli, ağır bir şey var demektir. İşte şimdi nerede büyük bir perde varsa orada daha iyi bir inci var demektir. Definenin üstünde kötü yılan var ama, yılanın çirkinliğine bakma, definedekı değerli şeyleri gör.(69.bl., s.204)

YÜCE ALLAH, SİZİN FAYDANIZ İÇİN YAPTIKLARINIZIN KARŞILIĞINI SİZE VERMEZ.

(Birisi) “İbâdetlerin faydası neden burada görülmüyor?” diye sordu. (Hz. Mevlâna) buyurdu ki: Yaptığınız işlerin hepsinin de karşılığı var: Fakat sebebi var da onun için burada göstermezler, burada vermezler. Hani baba, kızına çeyiz hazırlar; hazırladığını korur gözetir; ona vermez. Evde kızını kötü elbiselerle gezdirir; çeyiziyse gelin olacağı güne saklar. Çünkü o gün, mahşer günüdür. Sonra yine oğlu kazanır, kazancını babaya verir. Baba, onu toplamaya bakar. Oğulları toplanıp babalarından isteseler bile baba, “vakti

337 Atasözüdür. Benzeri bir hadis için bkz. B.Furûzanfer, s. 350

gelmedi" der; "sabredin; verirsem yok edersiniz." Çünkü baba da kazanmıştı. Eline vermişlerdi. Aldandı, yok etti kazancını, kendini de yok etti gitti. Çokları da bu şekilde yol azıttılar. Şimdi Yüce Allah, sizin faydanız için yaptıklarınızın karşılığını size vermez; aldanıp telef etmemenizi, tembelleşip işten kalmamanızı ister.(73.bl., s.208)

SUSMAK, BİLGİSİZE ÖRTÜDÜR; BİLGİNE SÜS.

"Bir an düşünmek, altmış yıl ibâdet, etmekten hayırlıdır."[338] Bu düşünce, bütün ibâdetlerden daha da iyi olan inancı meydana getiren düşüncedir. Kim yaşamaktan daha uzaksa, odur daha fazla ölü... Kim bilgiden uzaksa, odur daha fazla bilgisiz... Kim arılıktan daha uzaksa, odur daha fazla bulanık." Gerçekten de söz gümüşse de sus; çünkü susmak altındır. İnsanın sözü, başkası içindir, kulağıysa kendisi için. Susmak sabırdır; sabırsa sıkıntının, darlığın anahtarı. "Susun da acınmış olun."[339]

Susmak, bilgisizin bilgisizliğine bir örtüdür, bilgineyse süs. İnsana en güç şey, susmaktır; fakat en faydalı şey, yine susmak. Dilini koru; çünkü o bir canavardır, yer seni. İnsanlar, suyu acı, helak edici, esenlikten uzak mı uzak bir denizdir; gemi de uzaktır onlardan. Rivayet edilmiştir: Allah bir kulunu sevdi mi, ona, sûretinden bir sûret giydi¬rir, ruhundan ruh üfler... Sonunda dağ-taş, her şey o kulu sever; kurt kuş, her şey ona karşı alçalır. Onu öyle kerametlerle özelleştirir ki Allah onlardan razı olsun, ariflerden, hakikat ehlinden, Hakk'a yaklaşanlardan başka kimsecikler o kerametleri bilemez, anlayamaz. (Ek bl., s.222)

SEMÂ, BULUŞMA CENNETİNDEN GÖNLE VURAN BİR IŞIKTIR.

Şu çer-çöpe benzeyen dünya ehli oynar-durur; bunu da semâ sanır. Oysa ki semâ buluşma cennetinden gönle vuran bir ışıktır. Kör ona derler ki çeşitli sanılara kapılır, onlardan kurtulması da mümkün değildir; gören ona derler ki iyiden-iyiye inançla bu şüphelerden kurtuluş yolunu bulur. (...)

Semâ'ı bâzı bilginler menetmiştir, bâzıları caiz görmüştür ya;

338 Bkz. Künûzü'l-hakâyık, II, 27.

339 Â'râf S., ayet 204

her ikisi de doğrudur. Nefse uyan, şehvetine kapılan kişiler, kibirle, gafletle semâ'a kalkarlar, âhiret hallerinden haberleri yoktur; onların semâ'ı, boşuna bir iştir, oyundan ibarettir. Onlar, yaptıklarıyla azaba uğrayanların ta kendileridir. Çünkü nefis ve şehvet, dünyadandır. "Dünya yaşayışı boştur, oyundan ibarettir."[340] Şeyhlerin, muhiplerin semâ'ına gelince: Bunlar, boş şeylerden, oyunlardan tertemizdir; hattâ zâhir ehlinin çalışıp çabalamasından da yücedir bunların semâ'ı. Çünkü "Ameller, niyetlere göredir."[341] (Ek, s. 223, 224-225)

340 Muhammed S., ayet 36

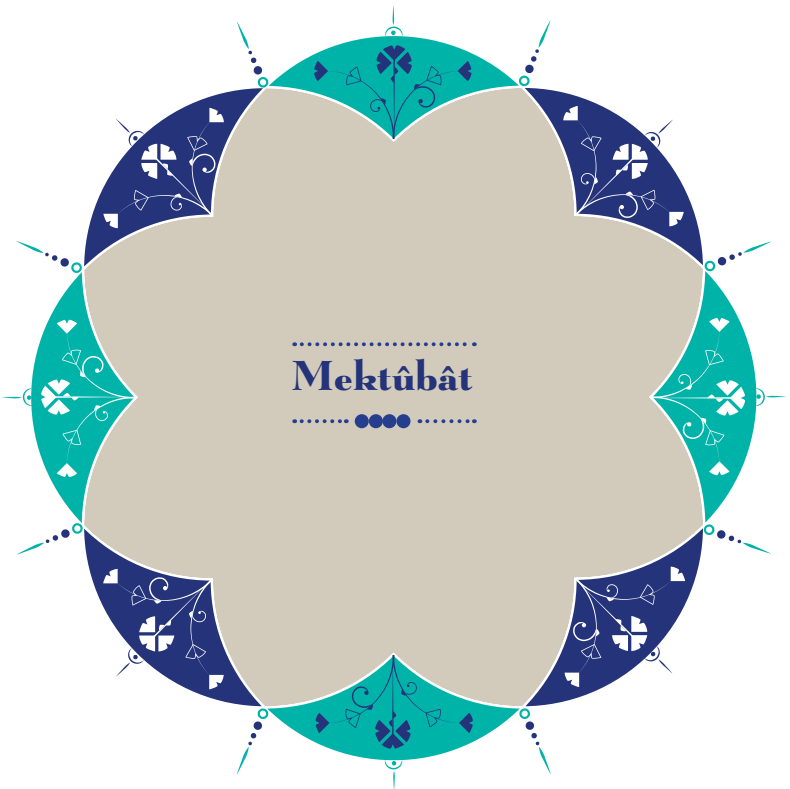
341 Bu hadis için bkz. Tecrîdü's-sarîh, I, 4.

4.

KİTAP

SULTAN VELED'E[342]

Düşmanın, onları çarparak çetin, arslan gibi güçlü kuvvetli erlerini, tavşanın dişi yavrularına döndürmesinden çekinmezler mi?
İtaatinden çıkan bazı kişileri, savaşta nasıl okla yere yıktığını görürler de ibret almazlar mı?
Atları, torbalar, insan kellelerinin tepelerine aşılmadıkça saman yememeyi âdet edinmiş;
Sular, şakayık çiçeklerinin arasından görünen yeşillik gibi kanla bulaşmadıkça da su içmez o atlar.

Allah korusun, saklasın, beklesin; hayırdan, kutluluktan ayırmasın; dinin övüncü, müderrislerin ruhu aziz oğul, bu babasının, ne gece, ne gündüz; ne ondan ayrıyken, ne buluştuğu vakit, kendisi hakkında hayır duayı bıraktığını sanmasın. Ama şu anda, hayreti yaratanın verdiği şaşkınlık yüzünden öyle bir haldeyim ki selâm alacak tâkatim bile yok. Öyle bir ilâhtır o ki, selâm verenler O'na, "Esenlik veren sensin, esenlik sendendir ey vehimlerin gidip dayandığı, acze düşüp kalakaldığı zât! Esenlik döner, sana varır." diye selâm verirler. Kutludur, yücedir şânı.

Beni hiçbir şeyle mukayyed etmeyen şu halde bile, esirgememin olgunluğu, fazlalığı, coşup köpürüşü, sevgimin aşırı oluşu yüzünden yazıyorum, öyle bir esirgeyiş, öyle bir sevgi ki bu, ölüm halinde de, ölümden sonra da bitmiyor, yatışmıyor. "Ne olurdu, toplumum bilseydi, Rabbimin ne yüzden yarlıgadığını beni."[343] Seni öldürdüler, kestiler de yine öğüt vermekten vazgeçmedin; diriyken de öğüt verdin, ölüyken de. Çünkü sen öğütçüsün; öğüt alan değil. Öğütten, sevgiden bitmiş, gelişmiş birisin. Sevgi, sonradan bağlanan, eklenen bir şey değil sana. Bu esirgemenin taşkınlığı yüzünden, gönülsüz, elsiz bir haldeyken; ne aklı başında, ne sarhoş, ne var, ne yok... İşte öyle bir halde.

Bizim de gönlümüzün, gözümüzün ışığı, aydınlığı olan, âlemin de gönlünün, gözünün ışığı bulunan ve bugün "Zekeriyyâ'yı onun hizmetine memur etti"[344] âyetinde bildirildiği gibi siz oğlumuzun nikâhında, eli altında olan, büyük bir sınama olarak size emânet

342 Sultan Veled, Hz. Mevlâna'nın en büyük oğlu olan Bahaeddin Veled, ömrü boyunca sadakatle babasının yoluna bağlı kalmış, 1284 yılında Hüsameddin Çelebi'nin vefatı üzerine postnişîn olmuştur. Mevlevîliği sistemli bir tarikat haline getiren Sultan Veled 1312 yılında vefat etmiştir.

343 Yasin S., ayet 26

344 Âl-i İmran S., ayet 37

edilen padişahımızın kızının hatırına riâyet etmeniz için şu birkaç satır yazıldı. Umarız, sizden şunu bekleriz ki özürlerin temellerine ateş vurup bir an, bir soluk, ne bilerek, ne yanılarak onu incitecek bir harekette bulunmazsınız; görüp gözetme ödevini bırakmazsınız da onların hatırına da bir zerrecik vefasızlıkta bulunduğunuza dair bir şey gelmez, kederlenmezler. Zâten onlar, sezseler bile, yaradılışlarının temizliği, padişah kızı oluşları yüzünden miras yoluyla elde ettikleri gibi doğuştan da sahip oldukları sabır sebebiyle hiçbir söz söylemezler.

Kaz yavrusu, dün bile doğmuş olsa,
denizin suyu, yine göğsüne gelir onun.

Ama Cenâb-ı Hakk'ın rûhânî kullarının gözetlemelerinden, tanık olmalarından, görmelerinden sakın; çünkü onların tertemiz soylarını koruyan, bu rûhanîlerdir. "Soylarını soplarını da onlara katarız"[345] buyurulmuştur. Allah, Allah, Allah, Allah, Allah, Allah, Allah, Allah, Allah için, şu babanın yüzünü, kendi yüzünü, bütün soyumuzun-sopumuzun yüzlerini ak etmek istersen, onun hatırını aziz, ama pek aziz tut; onu, can ve gönül tuzağıyla avlamak için her günü, ilk gün; her geceyi ilk gece say. Hem de av oldu sanma. Av olmaya ihtiyâcı da yoktur onun. Bu, görünüşe kapılanların yolu yordamıdır. Bunlar hakkında, "Dünya yaşayışının dış yüzünü bilirler"[346] denmiştir. Onlarınsa eskiyecek mayaları yoktur. Ezelî yardım, onların kapılarını, duvarlarını ısıtmasın, oralara güzel kokular salmasın, imkânı yok... Ezelî yardım, bu zandan çok üstündür. "Andolsun Tîn'e, Zeytûn'a,Tûr-i Sînâ'ya."[347] Bu ant, cansız şeyleredir; sebebi de bir gün onların, o azizlerin ayakları, oralara basmıştır; öylesine bir mertebeye gelmişlerdir o azizler ki, hani bir gün "Yâ Ali" buyurmuştur Peygamber, "ciğerimi yeryüzünde emekliyor görsen ne yaparsın?" Ali, "Bu soruya cevap veremem ey Allah'ın elçisi" demiştir; "ancak göz çukurumu yurt olarak ona bağışlarım; yüreğimin içine sokarım onu; bunları yapmakla beraber yine de suçlulardan, kusurlulardan sayarım kendimi." Bunun üzerine Peygamber -Allah'ın rahmeti ve esenlik ona-: Fâtıma bedenimin bir parçasıdır" buyurmuştur; "evlâdımız, ciğerlerimizin parçalarıdır; yeryüzünde yürüyen ciğerpârelerimizdir."[348]

Kendisinden başka mâbud bulunmayan Allah'a andolsun ki

345 Tûr S., ayet 21
346 Rûm S., ayet 7
347 Tîn S., ayet 1-3
348 Câmi', II, 61

hiçbir söz söylememiş; îmâ, işaret, dokundurma yollu bir haber göndermemiştir. Üstelik güzel geçimin, erliğin, gönül alıcılığın, son derecede görüp gözetmen yüzünden şükürler ediyor; birbiri ardınca dualarda bulunuyor; yüzlerce memnûniyetini bildiriyor. Ancak birkaç gündür, sözsüz, işâretsiz, can âleminden sesler duyuyorum; sûret âleminin ötesinde olan âlemden, sûretsiz bir ses, can kulağıma geliyor, yaralıyor beni. Bilmiyorum, olan bir hali mi anlatıyor bana, yoksa peşin, yahut veresiye bir imtihan mıdır bu? Her hususta Allah onu, "Düğümlere üfüren kadınların şerrinden"[349], hâl ve meâl bakımından tuzakların âfetlerinden korusun. Muhammed hakkı için, hayırlı arkadaşlar olan sahâbesinin, hayırlı soyunun hakkı için...

O canları incitmek, bir canı, yüz canı, bin canı incitmek değildir.

Candan da vazgeçmek güç değildir, cihandan da;
Güç olan, senin civarından ayrılmaktır.
Bu ayrılış, âşığın kederler içinde sevgilisinden ayrılışı değil;
Bu ayrılık, canın bedenden ayrılışı.
Ben zâten bilirim, sen yanlış bir iş yapmazsın;
ama âşıkların gönülleri, kötü düşünceli olur.

Bu vasiyeti de gizli tutmanı, hiç kimseye söylememeni dilerim. Bu mektuptaki sözlerde bir sır var; öbür sözler, onu tamamlayan sözler. Bu düşünceden kaçıp kurtulmanın çaresi de var, hem de hatırımda ama, yazmaya imkân yok. Bunu korur, kimseye söylemezsen, ne yapacağımı, ne olacağını bilirim ben; o korunmanın, o söylememenin bereketi sayesinde, bilmediği o gizli kalan şey de oğluma malûm olur, daha başka birçok şeyler de. "Bildiğini tutana Allah, bilmediği bilgiyi de miras olarak verir." Bu, tehlikelerle dolu olan pusu yerinde ebedî olarak uyanık bulunasın; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi! "Onlar severler onu; o da onları sever"[350] makamı, kimi severse, en az kusurunun bile yüzbinlerce karşılığını verir; en önemsiz kusuruna yüzbinlerce günah yazar; ama başkaları, dağlar kadar günah işlese, kusurlarına bakmaz onların. Kimin başını ovaya saldılarsa, bil ki bu, yabancılık delilidir. Bu söz, yoksullar pâdişâhından armağandır; Allah kadrini yüceltsin.

(6. Mektup, s.13-15)

349 Felak S., ayet 4

350 Mâide S., ayet 54

ALÂADDİN ÇELEBİ'YE[351]

"Öfkelerini yenenler, insanların suçlarını bağışlayanlar; Allah, ihsanda bulunanları sever."[352] Allah, büyük bağışlamalarda bulunma, pek büyük ve güzel huylar elde etme husûsunda başarı versin. Zâten onlar, bunları elde etmeye, bu huylara sâhip olanlara katılmaya lâyıktırlar. Gözlerin ışığı, müderrislerin övüncü olan, yoksullarla düşüp kalkan aziz oğlumuzun, hâlini-hatırını sormada, selâm göndermede babasının kusuru varsa; topluluğun tezce bağdan şehre göçüşü yüzünden, gönlünde bir kırgınlık olduysa, umarız ki bu istenmeyen şeylere güzel huyu, sevimli yaradılışı tahammül eder, bizi bağışlar; tezce şehre gelir; şehre kutlulukla, sevinçle göçer de herkes artık, aykırı davrananların hareketleri yüzünden, aziz gönlünde bir kırgınlık, bir gücenme kalmadığını iyice anlar. Yüce Allah dilerse, babası da, yine memnun olur, pek büyük sevinçlere kavuşur; eski bağlantıları, eski ihsanları kat kat artar.

Yeni dostların pek yüce, pek ulu ama,
Eski dostları da unutma.
Yeni dostun tekse, eski dostun da ev halkındandır.
Sana karşı beslediğimiz sevgiyi, duyduğumuz özlemi an;
Kızlarına acı; onlar gerçekten de küçüktür.

O aziz oğlumuzun her şeyi iyiden iyiye anlayan aklına gizli kalamaz ki tezce buraya gelmesinde, aziz oğullarının, talebesinin, bilgi öğrenenlerin başlarına gölge salmasında pek çok iyilikler vardır; bunları etraflıca yazamıyorum. Kötü sözler söyleyenlerin ağızlarını bağlamak, düzenlerini boğmak, teselli bulmak, halkın kınamasına son vermek, şöylece bir yalnız kalmak, yalnızlıkta huzura dalmak; orada oturmaktan, halktan ayrı kalmaktan kat kat iyidir. Bağ işlerinden yüzüstü kalanlar da kat kat düzelir. "Sıkıntılarını bir tek sıkıntı yapanın, öbür sıkıntılarını Allah giderir."[353] "Olmasını istemediğiniz nice şeyler vardır ki onlar hayırdır size. Olmasını dilediğiniz, sevdiğiniz nice şeyler de vardır ki onlar şerdir size."[354] "Cennet, tiksinilen şeylerle çevrilmiştir; cehennem, özlenen, üstüne düşülen şeylerle."[355]

351 Alâaddin Çelebi, Hz. Mevlâna'nın ikinci oğludur.Şems'in öldürülmesi olayına karıştığı için aileden ayrılmış ve 1262 yılında ölmüştür.

352 Âl-i İmran S., ayet 134

353 Ehâdis, s. 136.

354 Bakara S., ayet 216

355 Câmi', I, 124

Ben kötü iş işleyeyim, karşılık olarak sen de
kötülükte bulunasın;
Peki, seninle benim aramda ne fark var? Söyle.

Allah için olsun, Allah için, çabuk, pek çabuk, bu çağrılara, yuvasından uçan doğan gibi, yaydan fırlayan ok gibi, geniş bir gönülle, gülen bir yüzle karşılık ver. "Topluluk rahmettir."[356] Bu rahmet, insanlardan gizli olmasaydı, onu anmak, faydasız, abes olurdu; Mustafâ (a.s.)'ın şanı yücedir bundan.

Bir de ağaçlar, bitkiler toplumu, canlılar toplumundan aşağıdır. Canlılar toplumu, insan toplumundan aşağıdır; hoşluk, uzlaşma bakımından. İnsan toplumu da, aynı derdi taşıyan dostlar toplumundan aşağıdır. Bir kişi, yalnız bir yerde, dostlarla uzlaşsa, dert ortağı çoğalır. "Yalnızlık, kötü arkadaştan hayırlıdır; iyi arkadaşsa, yalnızlıktan hayırlıdır." Bu zayıf kişileri, gam aşağılığından, ayrılık vesveselerinden kurtar, âzâd et. "Kim bir kişiyi diriltirse, bütün insanları diriltmiş gibidir."[357]

Bir hür kişiyi, lûtfunla kendine kul etmen,
Binlerce kul âzâd etmenden daha iyidir.

Oğlumuz ebedî olarak bağışlarda bulunsun, bağışlasın, tertemiz olsun. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi! Allah'ın rahmeti, iyi işlerde imâm olan, keremlere, kerâmetlere düzen veren Mustafâ (a.s.)'a, bütün soyuna sopuna, sahâbesine, ehl-i beytine olsun.

Yel beni size götürseydi,
Yellerin eteklerine sarılırdım.
Sizi öylesine özledim ki, kuştan daha tez uçar gelirim size;
Ama kanadı kırık kuş, nasıl uçabilir?
(7. Mektup, s. 16-17)

TABİB EKMELEDDİN'E[358]

Hekimlerin padişahı, yaşayış mücevherlerinin en temizi, en aydını, belâlar zehirlerinin panzehiri, akıllar ağacının meyvası, boş şeyler gâilelerini kökünden çıkarıp atan, güzel, övülmeye değer huylar sahibi, dilenip istenen mertebelere ulaşmış olan, hakikat ehlini razı

356 Câmi', I, 121

357 Mâide S., ayet 32

358 Tabib Ekmeleddin, Mevlâna'nın çağdaşı olan ve onunla yakın münasebeti bulunan hakimlerden biridir. Mevlâna'nın hastalığında başucunda bulunmuş, cenazesine katılmıştır.

eden, tam inanç kaynağı kesilen, Allah'tan çekinip sakınan, susuzlar için kapısı en hayırlı su içecek yer olan, düşünceleri yüce, ulular ulusu, Hakk'ın ve Din'in Ekmel'inin selâmları geldi, erişti. Allah, o ruh huzûrunun, o fetihler anahtarının üstünlüğünü, büyüklüğünü, yakınlığını, bağışını dâimî etsin, bağışlarda bulunana verdiği en hayırlı karşılığı versin. O selâmlar, selâm gönderenin keremine, üstünlüğüne benziyordu; ululuğunun, büyüklüğünün şeklindeydi; yüceliğiyle, soyunun temizliğiyle eşti. O selâmlardan, biz, sevgi kokusunu aldık; sevgideki öz doğruluğunu duyduk. Karşılığında şükürler ettik, dualarda bulunduk.

Atları her seven, binici sayılmaz;
Her at koşturana süvari denmez.

Hamdolsun Allah'a ki, ona üstünlük özelliği verdi; herkesten ileriye geçirerek kuvvetlendirdi onu; yücelik elbisesine bürüdü. Hayrını, üstünlüğünü çoğalttı; söz bakımından da hayırlara yöneltti onu, iş bakımından da. Heyecanımız, şevkimizi artırdı; kat kat fazlalaştırdı.

Biz de selâmlar, dualar ederiz. İnsanın özünü rahata kavuşturan, uzlaşmasını olgunlaştıran, akıl bakımından mevkiini yücelten, ihsanlarını andırıp ömrüne ömür katan o aziz yüzü görmeyi pek arzuladık; susadık âdeta. O yüzü görmek, pek büyük nimetlere, pek büyük ihsanlara nâil olmakla bir bence, hattâ daha da üstün. Sizi görmek, bütün bunları elde etmeye sebep; bunu böyle bilin. Umarım ki en kutlu bir zamanda buluşup görüşmemiz müyesser olur; sebepleri hazırlanır. (14. Mektup, s. 26-27)

ATABEK MECDEDDİN'E[359]

Bağışlar, nimetler sahibi olan, ihsanlarda, keremlerde bulunan, "kâfirlere karşı çetindir onlar, aralarında merhametliler" diye övülenlerden olan, mazlumları besleyip yetiştiren, acze düşenlerin yardımına koşan dindar emir, Din ve Devletin Mecd'ine, kutlu ömrü boyunca, (Allah) "Cinleri ve insanları ancak bana kullukta bulunsunlar diye yarattım"[360] âyeti mûcibince bütün kutlulukların sermâyesi olan ibâdette, hayırlarda, itaatte bulunmak hususunda başarılar versin, kolaylıklar ihsan etsin. Yüceliği dâimî

359 Atabek Mecdeddin, Aslen Erzincanlı olup Muîneddin Pervâne'nin damadıdır.Devletin üst kademelerinde görev yapmıştır. Mevlâna'nın bağlılarındandır.1277'de Sivas'ta ölmüştür.

360 Zâriyat S., ayet 56

olsun. Ulu Allah, bütün işlerinde, sözlerinde, hallerinde onu doğru yola götürsün; gerçeğe ulaştırsın; başarı versin; kuvvetlendirsin. Muhammed (a.s.) hakkı için, soyu hakkı için.

Yerine getirilmesi gerekli olan selâmdan, duadan sonra şunu bildiririz: Kutlu yüzünüzü görmeye özlemimiz, sonsuzdur. Allah bizi, "tahtlarda karşı karşıya oturan kardeşler"[361] den etsin. Selâmımı, mektubumu size sunan Kemâleddin, -Allah kutluluğunu olgunlaştırsın- bu duacının özü doğru oğullarındandır. Kullukta bulunmakla, evrâd okumakla, âhireti düşünmekle meşgul olmaktadır. Şüphe yok ki bu yüzden, kazanca düşmeyi, hırsla çalışmayı gevşetti; malca çok ziyana uğradı, borçlandı, ailesi de kalabalık. Umarım ki herkese konulan vergiden onu bağışlarsınız, çünkü yıkık yerden haraç alınmaz. Vergiyi bağışlarsanız o da devletinize dua etmeye koyulur; bu duacınıza da sonsuz bir lûtufta bulunmuş olursunuz, geçmişteki sayısız lûtuflarınıza bu lûtuf da katılmış olur. Dâimî olarak ihsanda bulunmanızı dilerim.(17. Mektup, s. 29)

MUÎNEDDİN PERVÂNE'YE [362]

Emirlerin ve seçilmiş kişilerin pâdişâhı, mülkün güvenci, pek aydın ay, ziyâdesiyle yağmur yağdıran bulut, bilginlerin koruyucusu, mazlumların yardımcısı, yoksullarla oturup kalkan uluğ kutluğ, pek büyük mutluluğa ermiş Pervâne Bey'in adalet gölgesi, bütün yaratıklara ebedî olsun; dostları yardıma ersin; düşmanları kahrolsun; yüceliği dâimî olsun, hayırlara muvaffakiyeti, Hakk'ın lûtfuyla, keremiyle arttıkça artsın. Bu duacının selâmını, duasını okuduktan sonra ısrarlarımdan, baş ağrıtmalarımdan dolayı utanmakta olduğumu da bilin. Dâimâ sizi anmakta, lûtuflarınıza şükretmekteyim.

Allah sonunu güzel etsin, tâcirlerin övüncü aziz oğlumuz, inanç sahibi Şihâbeddin[363], mektubumuzu huzûrunuza arzedecektir. Kendisi, devletinizi dileyenlerden, o eşiğe dua edenlerdendir. Allah'ın sevdiği hayırlara, kulluklara koyulmuştur; kendisini bu yola vermek ister. Fakat çoluk çocuğunun çokluğu, alışverişle oyalanmasını, Sıvas'a dek gitmesini gerekli kılmaktadır. Ancak vergi memurlarının, onların baş ağrıtmalarının yüzünden, bir zamandır,

361 Hicr S., ayet 47

362 Muîneddin Pervâne için bkz. n. 256

363 Şihâbeddin, Eflâki'ye göre Mevlâna'nın kızı Melike Hatun'un eşidir.

tâcirlikten kaldı. Emirler pâdişâhının hayırları, bütün dünyaya erişir. Umuyor ki, sizin bir kutlu buyruğunuzla, bir fermanınızla vergi memurlarından, vergiden kurtulur; o yazınızı da delil olarak gösterir; akranına onunla övünür. Bu da ona, çoluğuna çocuğuna, emirler pâdişâhının sadakalarından bir sadaka olur; o minnetin, o lûtfun âzadlısı olur; bu duacı da size teşekkürler eder. Bu ihsan, geçmişteki ihsanlara eklenir, katılır; karşılık verileceği günün bir azığı kesilir. Ebedî olan ihsan sahibi, yardımcı, feryada erişir (kimse) olun. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.(26. Mektup, s. 43-44)

CACAOĞLU NÛREDDİN'E[364]

Şüphesiz ki Allah, çekinenlerle beraberdir, ihsanda bulunanlarla beraber.[365] Ulular ulusu Emir, Hak'tan korkan, hayrı iş güç edinen, düşüncesi temiz olan, şüpheli şeylerden sakınan, kullukta bulunan, âhireti dileyen, yüce sıfatlar ıssı, Allah buyruklarını ululayan, Allah'ın buyruk sınırlarını koruyan, işleri güzel, sözleri güzel, âlemdeki Emirlerin övüncü, devlet ve dînin Nûru'nun yüce meclisinin yaşayışı, düzeni, eşi güç bulunur hayırlarla, eşidine güç rastlanır güzel işlerle, Tanrıyı ululamadaki inceliklerle, sınıra sığmaz yıllarca, durdukça dursun. Bu özü doğru duacının bol bol selâm ve duasını, saatler yenilendikçe, çağlar, birbiri ardınca gelip geçtikçe kabul etsin; "Yüzlerinde secde belirtileri görünür."[366] âyetinde bildirilen yüzlerden olan yüzünüzü görmeyi özlediğimi, sizinle buluşmayı pek arzuladığımı da bilin. .Hayırlı buluşmalar nasib olsun.

Allah işlerini düzene soksun, özü doğru oğlumuz Nizâmeddîn pek çok, çeşitli ziyanlara girmiştir. Bütün dostların gönülleri yaralıdır, o yana yönelmiştir. Dostluğunuzdan, küçüklere lûtfunuzdan, ihsanınızdan umulan, âdetiniz olduğu gibi yine lûtufta bulunmanız, elini tutmanız, yardım etmenizdir. Nitekim bundan önce de lûtuflar ettiniz; kendiniz ziyanlara girdiniz yüce Allah uğrunda. O hayırlar, Tanrı katında yitmez, makbuldür. "Gerçekten de Allah, zerre ağırlığınca bile zulmetmez."[367] "Dünya, ahiretin

364 Cacaoğlu Nûreddin, IV. Rükneddin Kılıçarslan zamanında Kırşehir Beyidir. Önce Hacı Bektaş'a bağlanmış fakat sonra Mevlâna'ya mürid olmuştur. Kırşehir'de medfundur.

365 Nahl S., ayet 128

366 Fetih S., ayet 29

367 Nisa S., ayet 40

tarlasıdır."[368] "Mallarını Allah yolunda harcayanlar, bir tohuma benzer ki, yedi başak bitirmiştir, her başakta yüz buğday var."[369]

Ekim çağı geçmeden, ziraat vakti sona ermeden akıllıca, inanarak tohum ekmekte ileri varmak, bu işe sarılmak, her çeşit hayır tohumu ekmek, vacibtir, farzdır. Hele aziz oğlumuz Nizameddin hakkında yapılan hayır, başka hayırlara benzemez. Çünkü o, şeyhlerin padişahı, Hak aşığı, kalplerin emini, zamanın Cüneyd'i Hüsameddin'in, Allah Müslümanları, ona uzun ömür vererek faydalandırsın, yakınıdır, damadıdır. "Gerçekten de ulu Allah'ın pek yüce kulları vardır, onlar yeryüzünde yağmura benzerler. Onlardan biri, karaya düşse bereket verir, denize düşse inci meydana getirir."[370]

Umarım ki oğlumuz Nizameddin[371] de, bütün muhtaçlarca tanınmış, bilinmiş olan ihsanınıza, lütfunuza mazhar olur, o da öbürleri gibi şükrederek, lûtfunuzu anarak, o mutlu, o kutlu kapıdan, korumanıza ererek, himayenize girerek, bol lûtuflarınızı elde ederek esenlikle, ganimetlerle, sevine sevine döner. Bu da, bu duacınıza da pek büyü bir lûtuf olur, fakirlere de. Böylece de yüce Allah dilerse, sınırsız sevaba girersiniz, sayısız övüşler elde edersiniz.

KADI SİRÂCEDDİN'E[372]

Üstünlük ve kerem kaynağı, kadılar kadısı, âlemin en üstünü, büyük er, işleri bilen dolunay, gerçeği yerine getiren, her işi inceleyen Hak ve Din Sirâc'ına selâm ve duâ evradını sunarız; keremine güvenerek verilen zahmetler için de özürler dileriz. Allah üstünlüğünü daimî etsin; âlemleri güzelim çalışmasıyla, bol lûtfuyla faydalandırsın. Kulakları ve ağızları bezeyen, karanlıkları ve şüpheleri gideren, Allah'ın rızasını sağlayan sözleri söylemekten kalmamalarını dileriz.

Doğru sözlü kişilerden defalarca kulağıma erişti. Efendimiz büyük âlimden, bu duacının oğlu Alâeddin'in -Allah ona rahmet etsin, size de sağlıklar versin- kalan mallarının yetimlerine bölünmesi hususunda ricâda bulunmuşlar. Efendimiz de duacınızı kasdederek

368 Hadistir. Künûz. II, 67

369 Bakara S., ayet 261

370 Krş. Câmi', I 78

371 Sözü edilen Nizâmeddin, Çelebi Hüsâmeddin'in damadıdır.

372 Kadı Sirâceddîn-i Urmevî, Mevlâna döneminin büyük alimlerinden biridir. Önceleri Mevlâna'ya karşı iken, sonradan O'na büyük bir saygıyla bağlanmış, Mevlâna'nın cenaze namazını da Sadreddîn-i Konevî'nin fenalaşması üzerine o kıldırmıştır.

"filan şöyle yap, böyle et diye yazsın; öyle yapmaya gayret edeyim" buyurmuşsunuz. Bu sözü duyunca, Efendimizin, ileri gelenlere de, geri kalanlara da umumî olan lûtfuna, keremine inancımı yenilemek, bu lûtfa, bu kereme güvenmek, bana vâcip oldu.

Sizin göstereceğiniz her esirgeyiş, her ululuk, her lûtuf, bu duacının gönlünü, canını sevindirir. Zâten herkes, hüneri de Efendimizin harmanından elde eder, tedbiri de, lûtfu da, güzel bir surette koruyup gözetmeyi de; herkes ondan faydalanır ancak. Bu duacı, Efendimizin duasına dalmıştır. O zayıfların, Efendimizin yardım gözünden mahrum kalmamaları, lûtfunu yitirmemeleri için, bu duacının sözüne, reyine lüzum yoktur; bunu umarım. "Halk, Allah'ın ayâlidir; Allah katında halkın en büyüğü, en yücesi, çoluğuna çocuğuna en faydalı olanıdır."[373] Bu cüreti, Mustafa (a.s.)'ın buyruğu verdi bana; mazur görün. "Hacetlerinizin yerine gelmesi için ümmetin merhametlilerinin yardımlarını dileyin"[374] buyurmuştur. Siz de, ümmetin merhametlilerinin, bilginlerinin övündükleri, uydukları kişisiniz. Allah, sizi dâimâ etsin, vesselâm

(32. Mektup, s.50)

FATIMA HATUN'A[375]

Canım, canına karışmıştır, birleşmiştir;
Seni inciten her şey, beni de incitir.

Ululandıkça ululansın, Allah'ı şâhit tutarım ve O'nun önüne ön olmayan yüce zâtına and içerim; özü doğru evlâdımızın hatırı, ne¬den yaralanırsa, sizin gamınız, on kat fazlasıyla bizim gamımızdır; sizin düşünceniz, tasanız, bizim düşüncemizdir; bizim tasamızdır. Şeyhlerin pâdişâhının, hakikat ışıklarının doğusunun hakları, bağışları, efendilikleri, bu duacının boynunda bir borçtur ki hiçbir sûrette şükretmekle, herhangi bir hizmetinde bulunmakla bunu ödemeye imkân yoktur. Allah, onun ruhunu kutlasın; onun şükrünü, ancak yüce Hakk'ın hazinesi ödeyebilir.

Evlâdımdan dileğim şudur: Babasından hiçbir şey gizlemesin; kimden incinirse söylesin; Allah dilerse, ne kadar mümkünse o kadar yardımda kusur etmem, bunu canıma minnet bilirim. Hattâ

373 Câmi', II, 10

374 Câmi', I, 36

375 Fatıma Hatun, Salâhaddîn-i Zerkûb'un kızı, Sultan Veled'in zevcesidir. Mektupta eşiyle arasında bir kırgınlık olduğu anlaşılmaktadır.

aziz oğlum Bahâeddin, sizi incitmeye uğraşırsa gerçekten, ama gerçekten, gönlümü, sevgimi alırım ondan; sevmekten vazgeçerim onu; selâmına cevap vermem; cenazeme bile gelmesin, istemem. Ondan başka kim olursa olsun, hükmüm yine budur. Yalnız hiç gam yememeni, dertlenmemeni isterim.

Ulular ulusu Allah, sizin yardımınızdadır; O'nun kulları da yardımınızdadır sizin. Sizin hakkınızda kötü sözler söyleyen olursa, bilin ki deniz, köpeğin ağzıyla pislenmez; şeker kamışı dengi, sinek üşüşmekle değerinden düşmez. Şuna iyiden iyiye inanmışım ki yüz bin kez, biz mazlumuz diye and içseler, sizin hakkınızda duada bulunmayanları, sizi sevmeyenleri mazlum tanımam; zâlim bilirim; andlarını, özürlerini kabul etmem. Vallahi, billahi, tallahi hiçbir özürlerini, hiçbir andlarını, hiçbir düzenlerini kabul etmem. Sizin hakkınızda kötü söyleyenin ağlayışına da aldırış etmem; mazlum sizsiniz. Size hürmet etseler, "efendi, efendimizin evlâdı" deseler size; bu sözü yüzünüze karşı söyledikleri gibi, iki yüzlülük etmeyip arkanızdan da aynı sözü söyleseler; ayıbı, kusuru, kendilerine verseler, suçlu biziz deseler, bütün bunlarla bile hepsi de zâlimdir, mazlum sizsiniz. Çünkü sizin hakkınız, o sultanın hakkı, onların yaptıkları işlerden, söyledikleri sözlerden yüzlerce kat fazladır. Vallâhi de böyledir, billâhi de böyledir, tallâhi de böyledir.

Ben, nezâketen bir toplumun yüzüne zehir gibi gülsem bile, hamdolsun, Yüce Allah bana o aydın gönlü vermiştir. Bilirim, anlarım ki onlar, canla, gönülle Hakk'a, O'nun kullarına apaçık, doğru bir gönülle bağlanmadıkça, düzeni bulanık suya attıkça, işleri ters gösterdikçe, Allah kullarının ayaklarına toprak olmadıkça, onlara kul köle kesilmedikçe ben bu işi, doğru bir gönülle yapmamışımdır. Babanızın inancı budur. Bu inançla ölürüm, bu inançla mezara giderim. Allah için olsun, Allah için, bu babanızdan hiç gizlemeyin; durumları bir bir bana söyleyin de Hakk'ın inâyetiyle mümkün olduğu kadar yardım edeyim. Siz bu âlemde, o sultanın eserlerinden Hak amanının heykelisiniz. Sizin bereketinizle onun tertemiz ruhu, yeryüzündekilere sizin sebebinizle yüz binlerce yardımda bulunur. Eserleriniz hiç mi hiç eksik olmasın. Soyunuz kıyâmete dek kesilmesin. Sizin ve oğullarınızın gönlü kederlenmesin. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi. (56. Mektup, s. 85-86)

MUÎNEDDİN PERVÂNE'YE

Lûtuf ve ihsan sahibi, Emirler Pâdişâhı, Uluğ Pervâne Bey'in

reyine arzolunur. Allah yüceliğini dâimî etsin.

Binlerce selâmdan, "zerre ağırlığında bile zulmetmez; yapılan iyiliği, güzel işi, kat kat arttırır; katından da pek büyük ecir verir"[376] diye övülen Hakk'ın huzûruna, ihsanları yüzünden şükürler ettikten sonra, mektubumuzu getiren, tertemiz fakîh, soylu İhtiyâreddin ve İmâdeddin'in[377] -Allah ikisine de esenlik versin, dileklerine ulaştırsın onları- bu duacının makbul evlâtlarından olduğunu bildiririz. Bunlar, tahsilde bulunan, kulluk eden, kanaatkâr olan kişilerdir. "Onları yüzlerinden tanırsın sen; yüzsuyu dökerek insanlardan bir şey istemezler"[378] denilen kişilerdendir bunlar. Yüzlerce kanaatle, yüzlerce zorlukla geçinebildikleri birkaç dirhem elbise harcını da kesmişler. Onlar, bu parayı medreseden alırlardı. Hak'tan başka bir dostları, bir yardımcıları yok.

Emirler padişahı, Hakk'ın nâibidir; Hakk'ın seçilmiş nâibi de, Allah kullarına, hele Allah'ı dileyen yoksul kullara, Allah'a kavuşmak için savaşan kullara, "Sabah çağlarında, akşamları, Rablerine dua edenlere, sabah akşam onu dileyenlere"[379] acır, kerem eder.

İnsanların, karşılık bekledikleri, yaptıklarının karşılığına muhtaç oldukları günde, işlediği hayırların daha iyisiyle Allah, mükâfat versin ona, Emirler Padişahının lûtuflarından mahcubum, fakat yine de oğullarımı sevindirerek gönlümü hoş edeceğini ummadayım, bunu beklemedeyim. Allah ona başarı versin. Onları, bu yardımla diriltir sanırım. "Kim, birisini diriltirse, bütün insanları diriltmiş gibidir."[380] İhsanlarıyla Rabbinden ışık dileyen, huzur isteyen, bizden "bir karşılık, bir şükür beklemeyen"[381], bize böylece ihsanda bulunan Emire selam olsun. Dilerim, esenliğin kutluluk yerinde ebedî olsun. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi. (63. Mektup, s. 96-97)

BAHÂEDDİN VE ALÂADDİN'E

Aziz, devletli, üstün, ihsan sahibi, güzel inançlı oğlum Bahâeddin ve aziz, pek yüce, pek kutlu, ulu oğlum Alâaddin;

376 Nisa S., ayet 40

377 İhtiyâreddin, Sultânü'l-Ulemâ ve Mevlâna'nın mensuplarındandır. İmâmeddin'in de Mevlâna'nın bağlılarından olduğu anlaşılmaktadır.

378 Bakara S., ayet 273

379 Â'raf S., ayet 205

380 Mâide S., ayet 32

381 İnsan S., ayet 9

kutlulukları dâimî olsun.

Bu babalarının selâmını anmalarını, azîz babamız, besleyip yetiştiren, kendisine hizmet edilmesi gereken Şerefeddin'e karşı, hiçbir sûretle kabalık etmemelerini, sözlerine karşılık vermemelerini, ona babalarına nasıl bakıyorlarsa, öyle bakmalarını, babalarını nasıl görüyorlarsa, öyle görmelerini dilerim. Olmayacak bir iş yapsa bile onu, babalarının yaptığını sanmalarını, tahammül göstermelerini isterim.

Aziz babamız Şerefeddin'in[382], babanızla pek çok hukuku vardır. Devlet sahibi oğullarımdan pek büyük, pek büyük, ama pek büyük umudum var; güzellikle, lûtufla, merhametle muamele ederler; incitmezler onu. Ona ne söz söylerlerse, tatlılıkla, güzellikle söylerler.

Babalarının gönlünü yapmak için, kızdıkları zaman, hiçbir söz etmeyip birkaç kez gezip dolanmaya, yatıp uyumaya uğraşsınlar; bununla oyalansınlar; böylece de, bu hususa dâir haberim olsun; çocuklarıma daha da fazla dua edeyim; haklarındaki esirgemem, daha da fazla coşsun. Yüce Allah dilerse pek tez bir zamanda, kutlulukla, sevinçle, neşeli bir halde, muratlarına ermiş olarak dönerler.

(64. Mektup, s. 97)

MUÎNEDDİN PERVÂNE'YE[383]

Emirler padişahı, Allah dininin yardımcısı, iki devlet sahibi, iki kutlulukla kutlanmış, tutunulacak kulp, dayanılacak en yüce direk olan, müslümanlığın feryadına erişen, müslümanlara imdat eden kutlu uluğ dindar Pervane Bey'in hayırları, güzel işleri, itaat edenlerin yolunu kesen usanç ve yomsuzluk âfetlerinden korunsun, gözetilsin. Allah yüceliğini dâimi etsin.

Yeniden yeniye, devamlı çoğalan, birbiri ardınca selâmlar ederiz. Görüşmek arzumuz son haddindedir. Bu, sözü doğru duacı, mektuplarla, yazılarla kutlu huzurunuza zahmet vermemeyi son derecede istemektedir; ama ihtiyaç sahipleri -zamanın, yılların sonuna dek dâimi olsun- o âb-ı hayattan, o kutluluklar Kevser'inden

382 Şerefeddin Lâlâ-yı Semerkandî, Sultânü'l-Ulemâ ile Belh'ten göç edenlerdendir. Kızı Gevher Hatun, Hz. Mevlâna'nın ilk eşidir.

383 Mektupta Mevlâna, Nusreteddin Vezir Tekkesi'nin şeyhliğine Hamîdeddin adlı bir tanıdığının tayinini istemektedir.

başka bir yerde bir kaynak göremediklerinden, bulamadıklarından, size başvuruyorlar.

Tatlı suyun başı kalabalık olur;
Zaman tarlası, bulutların amânındadır.

Yoksulların gönüllerini de kırmamak gerek. (Cenâb-ı Hak) "Yetimi horlama; isteyeni boş çevirme"[384] (buyurmuştur). Duvar, çiviye "Ne diye beni deliyor, incitiyorsun?" dedi. Çivi de ona, "Beni çakana bak" diye cevap verdi. Elimde olmadan, birbiri üstüne zahmetler veriyorum ama bu, birçok ısrarlar yüzünden oluyor; bağışlayacağınızı, güzel huylarınızdan umarım. Böylece de, ululandıkça ululansın Hak, sizin ve dostlarınızın, kullarınızın dualarını, geciktirmeden kabul, hacetlerinizi reva etsin. "Nasıl borç verirsen, sana da öylece verirler"[385]

Mektubumuzu getiren özü doğru oğlumuz Hamîdeddin, Allah ona muvaffakiyet versin, himmetinizin kutluluğuyla temiz kişilerin elbisesine büründü; dâvayı, gençliğe uymayı terketti; bedeninin zâhirini şehvetlerden, dâvalardan arıttı ki bu, onun elindeydi zaten; bâtınını da Hak o âleme yöneltsin, gönlünü değiştirsin. Peygamber (a.s.) buyurur ki: "Bu, benim elimde olan adalet, elimde olmayandan da bağışla beni" Allah rahmet etsin, atası Nusreteddin'e ait olan hankâh, mahlûldür. Sûfî, kendi hırkasına bürünmeye daha layıktır. Padişahça huylarınızdan beklediğimiz şudur ki: Padişahlık edin, ihsanda bulunun da o bucağı Şeyh Hamîdeddin'e verdirin. Böylece de onun bilgisinin, kulluğunun çoğalmasına, hem de Allah'tan uzaklaşarak, istemeyerek değil, Allah'a yaklaşarak, dileyerek çoğalmasına sebep olun; siz de karşılığında sevaplar elde edin. Şu da bilinsin ki, onların, bu duacıda birçok hizmet hakları vardır. Pek minnettar olurum; bu işi, şu duacı hakkında yaptınız sayarım; öyle bilirim. Hele Allah'a hamdolsun, mektubun hitabından, mektubu açmadan anlar, kitabın fihristinden, kitabı sonuna dek okur, o ihsanı yeniden lûtfedersiniz.

Hamdolsun bu ilâhi anlayış yüzünden Allah'a. Allah'ım, sen çoğalt, eksiltme! Allah buyurmuştur ki: "Biz, şükredenlere arttıracağız."[386] Bu yandan şeyhler pâdişâhı, zamanın Cüneyd'i, kalplerin emîni, ruhların kendisine uydukları Hak ve Din Hüsâm'ı da -Allah bereketini dâimî etsin- selâmlar, dualar eder.

(68. Mektup, s.102-103)

384 Duhâ S., ayet 9-10

385 Câmi', II, 8

386 İbrahim S., ayet 7

KADI İZZEDDİN'E[387]

En yüce mevkiye gönül genişliğiyle hak kazanmış olan, üstünlere, değerinin yüceliğiyle üstün olan, geçmişlerin kalanı, geleceklerin üstadı, iki bölüğün müftüsü, iki mezhebin imamı, pek büyük, pek ulu er, inşâsı mükemmel bilgin, aydın dolunay, adaleti ve iyi işleri yayan kadılar kadısı, müslümanlığın ve müslümanların yüceliği, doğru yolu gösteren, tam inancı bildiren bayrak, Hak ve Dîn'in İzz'i -Allah yüceliğini dâimî etsin- "Kolay şeyi kolaylaştırsın ona, güçlükten korusun onu"[388] kutluluk hizmetçi olsun ona; devlet, kapısında bulunsun; Allah saklasın, korusun onu; hayırlardan ayırmasın. Bu duacıdan, bu özü doğru şükredenden, lûtuflarını zikredenden duâ ve selâmlardan sonra bilsin ki, faydalar veren, eşsiz şeyleri bildiren, o yüce zâtla buluşmak, görüşmek arzusu, haddini aştı. Allah bizi kavuştursun; hakikat yaygıları üstünde, "Tahtlarda karşı karşıya oturan kardeşler"[389] olarak buluştursun bizi; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

Hayâlin gözümde, adın dudağımda;
Anışın gönlümde, nereye yazayım?
Ben ve sen, bir insanı iki etti gitti;
Sensiz, bensizken, sen bendin, ben de sendim.
Ne vakit biz, bizden ayrılacağız da,
Ben, sen gideceğiz; Hak kalacak yalnız?

"Kendisine rahmeti yazdı; acımayı farzetti; sizi bir araya toplamak için."[390] Allah aramızı birleştirsin; aramızdan ayrılığı, uzaklığı kaldırsın.

Ey tertemiz ruhlar, şu toprak yığınlarında,
Ne vakte dek, cehennemliklerin duyguları gibi
karar edip kalacaksınız?
Ey dirilerin oğulları, şu topraktan baş çıkarın diye
Mahşer sûrunun üfleneceği, göç davulunun çalınacağı
çağ, uzak mıdır ki?
Ebedî bir gece, hoş bir ay ışığı gerek ki
Sana, her yoldan, senin gamını söyleyeyim.

387 Kadı İzzeddin, Konyalı olup 1256-1257'de vezirlik görevine yükselmiş, Moğol kumandanı Baycu ile 1258'de yapılan savaşta şehid edilmiştir. Mektupta bahsi geçen şahıslardan ilkinin Mevlâna'nın sır kâtiplerinden Sıvaslı Fahreddin; diğerinin ise Hüsâmeddin Çelebi'nin oğlu Sadreddin olması muhtemeldir.

388 Leyl S., ayet 7

389 Saffât S., ayet 44

390 En'am S., ayet 12

Gönlümde, özleme ait öylesine sözler var ki,
Mektuplarla, elçiyle anlatmama imkân yok.
Zamanını bekliyorum; hâl, bir başka hâle döner de;
Bir araya geliriz; ben söylerim, sen dinlersin.

Ben söylerim, sen dinlersin bu sözü. Allah, aramızı birleştirsin sözünün tefsiridir bu söz. Ayn-ı cem' olmak şartıyla biraraya gelindi mi bu topluluk, halleri, görünüşte söz vâsıtası olmasa da açar, görür. Hallerin kimisi açılmadık kalır. Söylemeye ihtiyâç hâsıl olursa, topluluk tam değildir; ayrılık vardır. Çünkü ayrılık, mekân yüzünden değildir. Ruhun mekânı yoktur ki! Ayrılık, perdeler yüzündendir. Topluluk, perdelerin, tümden kalkmasıyla olur. Bu, zâten yüce gönlünüze de açıktır; sözü uzatmaya hâcet yok. Aklı başında olana bir işaret yeter; çünkü akıllı, söyler, derken unutur. Âşıkaysa, binlerce işaret bile yetmez; çünkü âşık, söyler, işaret eder; fakat yalnızca anlamak için değildir bu; tad almak içindir hatta. Görünüşte de, içyüzde de sevgiliye delâlet eder diye bir bakımdan da özür getiriştir bu.

Şunu bildirelim ki: Aziz oğlumuz, Hakk'ı dileyen Fahreddin -kutluluğu dâimî olsun- o kapıya duacıdır; o kapıyı övmededir. Gece gündüz, aşk dersini tahsil etmekle, takvâ Tenbîh'ini, kanâat Vecîz'ini, gönül gıdası *Vasît*'ini, marifet *Basît*'ini, gerçeklik durağı *Câmiu'l-Kebîr*'ini okumakla meşguldür.[391] Usûl'ün usûlünün usûlüne dalmadadır, bilgilerden geçmeye, malûma erişmeye himmet ve gayret göstermededir ki, o da, yüce Hak'tır. Rahmetli kız kardeşi, o yana göçmüştü, Allah bağışlasın, suçlarını örtsün. Elde bulunan terekenin, hayra sarfedilmesi, yani rahmetlinin kardeşine verilmesi elbette iyidir; rahmetlinin de sadakası olur bu. "Akrabanın kimisi, kimisinden daha ileridedir Allah kitabında, Hakk'ın buyruğunda".[392] Hele dince (makbul) sıla-i rahimi, tam olarak yerine getiren ve kendisini diriltmeye çalışan böylesine bir akraba olursa. Çünkü bu çalışma, "Kim onu diriltirse, bütün insanları diriltmiş gibidir"[393] hükmünce, bütün yaratıkları diriltmektir gerçekten.

Özü doğru oğlumuz Sadreddin, kutluluğu dâimî olsun, vekâlet hükmüyle gelmektedir. Efendice, babaca lûtfedeceğinizi, küçükleri koruma, hayırlar yapma töresine uyacağınızı umarız. Böylece de hak, müstahak olana erişir, rahmetlinin de ruhu şâd olur. Bu hayrınız da, "İnsanların, kendileri için önceden getirdikleri

391 Zikredilen eserler için bkz. A. Gölpınarlı, Mektuplar, s. 275

392 Enfal S., ayet 75

393 Mâide S., ayet 32

hayırlara muhtaç olacaklarına göre"[394] azık olur da, "Bir an adalet etmek, altmış yıl ibadetten hayırlıdır" sözünün sırrı, o gün meydana çıkar, açılır, görünür.Çünkü o gün, "Bir gündür ki sırlar meydana çıkar."[395] Bundan önce yaptığınız ve hâlâ da, biz bulunmasak bile hatırımızı koruma, ayıpları örtme yolunda yapageldiğiniz lutufların şükrü bize düşer, karşılığını vermekse, Allah'a.

Allah, ihsan sahibine verdiği en güzel sevabı versin size. "Gerçekten de Allah, zerre ağırlığınca bile zulmetmez, yapılan iş, güzel bir işse, onun sevabını kat kat artırır, ona kendi katından pek büyük bir ecir verir."[396]

Aşk ehlini ağırlamak, büyüklüktendir,
Aşk ümmeti, ümmetlerin en zayıfıdır.

Esenlik size ve etrafınızdakilere, bir gün, vadinize konan kişiye, gündüzün toplantınızda bulunanlara! "Selâm olsun ona doğduğu gün, öldüğü gün, diri olarak gönderileceği gün."[397] Ebedî olarak yaratıkların imdadına erişin, gerçekleri apaçık bildirin vesselâm.

(61. Mektup, s. 107-109)

SAHİB ATA FAHREDDİN ALİ'YE[398]

Vezirler padişahı, zamanın Âsaf'ı, saltanatın dayancı, padişahlarla sultanların babası, müslümanlıkla müslümanların yardımcısı, âlemlere adaleti yayan, hayırları, büyük işleri başaran, pek büyük Sâhib'in, ulular ulusu vezirin yüce meclisinin kutluluğu, devleti, her gün, devirler geçtikçe, zaman yenilendikçe dâimî olsun; kutluluk, ona hizmetçi olmaktan geri kalmasın; devlet, ardısıra gelsin; dereceleri yücelten Mevlâ, gün geçtikçe, yücelik sebeplerini, murada eriş ve mesnedinde duruş vesilelerini, daha da kuvvetli etsin, daha da sağlamlaştırsın; Allah yüceliğini, devletini dâimî etsin. Gerçekten de O, duaları kabul eder.

Bu özü doğru, bu sizin devletinizi gerçekten isteyen duacının

394 Bakara S., ayet 110

395 Târık S., ayet 9

396 Nisa S., ayet 40

397 Meryem S., ayet 15

398 Daha çok Sâhib Ata diye tanınan Fahreddin Ali, 50 yıla yakın Selçukluların çeşitli hizmetlerinde bulunmuş, birçok yerlerde medreseler, kervansaraylar, tekkeler, çeşmeler yaptırmıştır. 1288'de Akşehir yakınlarında vefat etmiştir. Mektupta Şeyh Sadreddin'den boşalan tekkenin, geçimi yolunda olmayan Çelebi Hüsâmeddin'e verilmesi istenmektedir.

selâmlarını, dualarını okuduktan sonra şunu da bilin ki: Yeni aya benzeyen yüzünüzü görmek, ziyaretinizi ganimet bilmek arzusu pek üstündür. Dâima yüce olsun, yüce himmetinizin, sürekli muhtaçları, müstahakları, mazlumları, hele Allah'tan çekinen din ehlini gözettiğini biliyoruz. Zâten varlığın özü de onlardır, özeti de. Bu yüzden de, vezirler pâdişâhının güzelim çalışmasıyla suyun, kendi arkında akıp gitmesi, âhiret tarlasının, ibâdet ve ihsan suyuyla sulanması için hayır kapılarını, ihsan masraflarını yüce reyinize arzetmemiz gerekiyor.

Şu zamanlarda, gizli kalmasın ki, şeyhlerin ve Abdâl'ın övündüğü, asrın Bâyezid'i, zamanın Cüneyd'i, erlerin eşsiz biriciği -Allah bereketini dâimî etsin- Hüsâmeddin'in aziz zamanı, halvetlere, murâkabelere dalmış olarak geçmektedir. Şüphe yok ki dünyaya ait sebepler, onun katında, düzgün de değildir. Yüce Hak da, halkın kutluluğunu sağlamak için kudreti pek olgun olduğu, gücü yettiği halde, erenlerinin rızkını, kendi öz hazinesinden göndermez de, onların rızıklarını, halkı sınamak, denemek için, halka havâle eder. Nitekim, İsa (a.s.)'ın ağzından, "Allah uğruna bana yardım edenler kimlerdir"[399] der. Oysa ki yüce Hakk'ın ona yardım etmeye gücü yeterdi. Onun, halktan yardım istemesi, halka rahmettir. Aynı şekilde -Allah rahmet etsin, esenlik versin- Mustafâ (a.s)'a da, "Allah ve inananlardan sana uyanlar, yeter sana"[400] buyurur. Yine, "Allah'a yardım ederseniz O da yardım eder size"[401] buyurur. Bu, halka rahmet içindir. Çünkü, herkesin, Hak'la sırdaş olması kolay değildir. Ancak yüce Allah ile dost olmayı dileyenler, Hak erenleriyle dost olsunlar; onlara, malla canla, ne kadar mümkünse, o kadar yardım etsinler; onları başkaları gibi sanmasınlar; işte, bunun içindir bu.

Bu yolda, tavus kuşu gibi, sineğin de işi var.

Var ama, ayırdetme duygusu olan kimse de tavusla sineği bir tutmaz. Cenâb-ı Hak buyuruyor ki: Bu eşi bulunmayan, örneğine güç rastlanan tâifeyi ganimet sayın da, onların devletlerinin belirdiği gün geldi mi, onların zamanı, muratlarınca gelip çattı mı, ellerinizi tutsunlar sizin. Hasret çekmeyin; "Artık, ne şefaatçilerden bir şefaatçi var bize, ne bir can dostu"[402] demeyin. Çünkü o gün, hiçbir dost, dostunun elini tutmaz; ancak, Hakk'ın erenleriyle dostluk eden kişinin elini tutar erenler: "Dostların, o gün, kimisi kimisine

399 Âli İmran S., ayet 52

400 Enfal S., ayet 64

401 Muhammed S., ayet 7

402 Şuara S., ayet 100-101

düşman olur; ancak Allah'tan çekinenler olmaz."[403]

Bu asırda -Allah yüceliğini kat kat arttırsın- vezirler pâdişâhı gibi birisi bulunsaydı, pek büyük hayırlar başarsaydı, yine bu rahmetle dolu zahmeti ona vermezdim. Bereketi daimî olsun, Şeyh Sadreddin'den boş kalan bir yurt var; şimdi şeyhi yok. Orasını lûtfederseniz minnetler altında kalırız; pek de yerinde olur bu. Duaya koyulmuş bulunan hayır ehlinin halkasına, ebedî olarak dayanç olun, onlara, hayırlarda bulunun, huzûrunuz kutluluklar kaynağı olsun.

(76. Mektup, s. 116-117)

HÜSÂMEDDİN ÇELEBİ'YE[404]

Gülen gül, gülmez de ne yapar?
Miskle bayrak bağlayıp yüceltmez de ne eder?

Yüce Allah'ın seçtiği, kendi kerem ve lûtuf sıfatlarının elbisesini giydirdiği, başına "Biz bilerek onları, âlemlere seçtik, üstün ettik" tacını vurduğu kişi, kulu okşayıp yetiştirmez, küçükleri besleyip geliştirmez de ne eder? Allah, âlemler üstünde, gölgesini dâimî etsin. Yüz kez, halkı da tanık tuttum, Yaratan'ı da; o hizmete lâyık zât, ne düşünürse, benim en son düşüncemdir o; ne buyurursa, ne söylerse, benim sözümdür o söz. Allah, bizim can dileklerimizi yerine getirmek istedi de, onun kutlu şeklini ortaya koydu. Canımızın ne dileği varsa, şüphe yok ki, hizmete lâyık Hüsâmeddin'in sözlerinden, işaretlerinden parıldar; Mevlâ, kendisine hizmet edilmekten alıkoymasın onu. O dilek, isterse görünüşte meydana gelsin, olsun, isterse olmasın; böyledir bu. Bahâeddin'e, onun baba ve ana soyuna bu yücelik yeter ki, o güneş huylu gönüle yardım etmektedirler, esirgemektedirler onu. Siz ne buyuruyorsanız, birisi çıkar da, "Bunu Mevlânâ söylememiştir, Çelebi söylüyor" derse, yanlışa düşmüştür, suç işlemiştir.

Her iki varlık âleminden de bir yalnızlık bucağını seçmişsin;
Küfürden de, dinden de dışarı, bir başka yol tutmuşsun.
Sevgilinin civârında bulunan bengisu kaynağından içmişsin de,
Bu yüzden, kıyâmete dek İskender saltanatını elde etmişsin.

403 Zuhrûf S., ayet 67

404 Hüsâmeddin Çelebi, Hz. Mevlâna'nın sâdık müridi ve halifesidir. Mesnevî'nin yazılmasına vesile olan ve katipliğini yapan kişidir. Mevlâna'nın vefatından sonra 10 yıl kadar postnişînlik yapmış ve 1284'te vefat etmiştir.

Tümden şeker kesilsem, yine sana, gereği gibi şükredemem;
Tümden özür kesilsem, yine özer getiremem sana.

Binlerce selâmdan, şükürden sonra bilin ki görmek isteği, günden güne artmaktadır. Kutluluğunuza dua etmekteyim; hayır duanızla oyalanmaktayım. Dileyenlerin, bu zamandaki kusurluların sığınağı olan, yardım isteyenlerin yardımına koşan, merhamet olgunluğuyla dudağına dek dopdolu bulunan, kötülüğü gidermede, özürleri kabul etmede, şefâat düşünüşte eşsiz olan ve adamlıkta, derecesi ancak Allah tarafından bilinen o devlet, âlemden kesilmesin; öyle olsun ey âlemlerin Rabbi. Âhir zaman belâlarını sürüp gideren o en büyük koruyuş, dilerim korunsun; saklanıp beklensin. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi. Himmetinize şükürler etmekteyim. Benim söyleyeceğim, dileyeceğim özürleri de siz söyleyin, siz dileyin.

(79. Mektup, s. 120-121)

SULTAN İZZEDDİN KEYKÂVUS'A[405]

Allah kuvvetini büyük ve ulu etsin, burhanını ebedî kılsın; pâdişahlar, hizmetinin dizisinden çıkmasınlar; kutlu kişiler, bayrağının gölgesi altında dönüp dolaşsınlar; âlemin tek pâdişâhının adalet ve ihsan gölgesi, sonu gelmeyen yıllar boyunca, âlemdekilerin başına yayılıp dursun.

Allah devletini büyük ve ulu etsin, âlemin tek pâdişâhına, şeyhlerin şeyhi, asrın Bâyezîd'i, zamanın Cüneyd'i, kalblerin emîni, Hak ve Din Hüsâm'ının -Allah bereketini dâimî etsin- dâmâdı olan ve bu babanızın, bugün gönlünün ve gözünün ışığı ve aydınlığı bulunan kulunuzun hâlini arzediyorum. Size de örtülü, gizli değildir ki şeyhlerin seyyidi, kaç kez gitmeyi kurdu; bu kul, binlerce yalvarışla buna engel oldu. Babanız, onun sohbetinden ayrılmayı istemediği gibi; Allah devletini ulu etsin; âlemin tek pâdişâhının eli altında bulunan memleketin bu bölgesinin, onun gibi tek kişiden, öylesine bir himmetten, öylesine bir erin duasından mahrum kalmasını da isteme¬di. Rabbini tanıyan ünlü pâdişâhlar, memleketlerinde, Hakk'ın öz hâs kullarının oturmalarını canla gönülle isterler; bunu,

405 Sultan İzzeeddin Keykâvus II, Gıyaseddin Keyhüsrev'in yerine 1248'te tahta çıkmış, kardeşleriyle taht mücadelesi yaşamıştır. Moğollarla mücadeleleri sonucunda Bizans'a sığınmış oradan Kırım'a kaçmış ve 1278'de orada ölmüştür. Eflâki'ye göre Mevlâna'ya büyük saygı duyanlardandır.

hazineden de yeğ bilirler, ordudan da. Âlemin tek pâdişâhı da, Allah'a hamdolsun, öyle bir inanç sahibidir, öyle bir inançla bezenmiştir ki, gönül ehli olanların gönüllerini almayı ister.

Şimdi, vaktin valisi, kaç kezdir, zayıf kulları incitmektedir; onlara kasdetmekte ve zulmetmektedir. Bu incitişler, şeyhlerin seyyidinin gönlüne, bu babanızın gönlüne erişiyor. Âlemin tek pâdişâhının yüce kapısını aşındırmak, Allah saltanatını dâimî etsin, o yüce zâta baş ağrısı vermek istemiyoruz; uzağız bundan; ama iş, sınırı aştığı gibi âlemin tek pâdişâhının yardımı da, bütün hayır ehline, bütün dervişlere, hele bu babasına dökülüp saçılmaktadır, bu yüzden gözlüyoruz ve umuyoruz ki dünyanın tek pâdişâhının, zamanın İskender'inin buyruğuyla bu valinin zulmü, saldırısı, şu zayıf kullardan giderilsin; onlar da hatırlarında hiçbir vesvese olmaksızın Kâbe'deki güvercinler gibi, kudretli devletinizin duasıyla meşgul olsunlar, vesselam. Duasıyla övünen Hüseyin oğlu Muhammed oğlu Belhli Muhammed.

(80. Mektup, s. 121-122)

CELÂLEDDİN KARATÂYÎ'YE[406]

İki dünyanın kutluluğu, gökyüzü rahmetinin yardımı, seçilmiş beylerin ulusu, büyükler övüncü, himmetleri yüce, melek huylu, Hakk'a en yakın meleklerin sıfatlarıyla sıfatlanmış, hayır ve insaf mâdeni, pâdişâhlarla sultanların en yakını, zayıfların kaçıp sığındıkları, yoksulların görüşüp konuşarak esenlik bulduğu zâtın, mazlumların yardımına koşan Millet ve Din Celâl'inin yücelmiş, bezenmiş zamanlarına eş dost olsun. Allah yüceliğini dâimî etsin; kutluluk, ona hizmetçi olmaktan; devlet, kapısını beklemekten geri kalmasın; "Ona rûhumdan rûh üfledim"[407] esintisinden yoksun olmasın; ululandıkça ululansın, Allah, her durumda ona yardımcı ve destek olsun; kendisini kuvvetlendirsin; doğru yola götürsün; korusun, gözetsin onu; çabalarına karşılık lûtuflarda bulunsun, Muhammed (a.s.) ve soyu hakkı için.

O yüce zâtın, o lâtif ve zarif yaratılış sahibinin kutlu rağbeti ve esirgeyişinin, üstün kişileri yetiştirmeye, bilginlerle yoksulları kuvvetlendirmeye harcanmakta olduğu apaçık, gözle görülmektedir.

406 Celâleddin Karatâyî, aslen Rum soyundan olup I. Alâaddin Keykubad'ın azadlı kölelerindendir. Üst düzeyde devlet hizmetinde bulunmuş ve dindarlığıyla tanınmış olan Karatâyî, 1254'te vefat etmiştir.

407 Mümin S., ayet 3

Bu yüzden, gerçeğe ulaşmış Hak yoksulunun, bir işte, birisinden yardım istemesi gerekirse, "Ben, her şeyi kendi yerine koymayı severim" hükmünce, ihtiyâcını evvelâ size bildirmesi gerekir. Şeyhlerle Abdâl'in pâdişâhı, erler arasında Allah'ın sırrı, tarîkatin Cüneyd'i, Hakîkatin Ebû Yezîd'i, Allah'ın ışıklarıyla kuvvetlenmiş, Rabb'in ışıklarıyla kudretlenmiş, maârif güneşinin doğup parlayışıyla yücelmiş, ilâhî ışıkların şimşekleriyle uzlaşmış, Hak ve Din Salâh'ının -Allah sırrını kutlasın ve âlemlere ışığını, bereketini gerisin geriye göndersin- mirasçıları, bu yakınlarda bir bağ satın almışlar; parasından beş yüz dirhemini verememişler. Bağ sahibi on beş gün bile beklemiyor. Bir yardım istemek için her yanı gördük, gözetledik; bu hayra, bu yardıma, siz asrın tek kişisinden başka daha uygun, daha lâyık kimseyi göremedik. Artık o kadar bir paranın, borç olarak sizden istenmesini öne aldık.

Yoksulları okşamak, onları geliştirmek, halkın, düzgün, iyi işler azığına muhtaç olacakları gün için azık hazırlamak hususundaki âdetinize güvenerek bunu vereceğinizi umuyor, bu hayrı sizden gözlüyoruz. Hele ad bakımından yoksul olan, gerçekteyse iki dünyanın da pâdişâhları bulunan Allah yoksulları için hayır tohumu ekmenin üstünlüğü, büsbütün meydanda. Halkın yoksulları, hırkaya, kulluğa tapanlar, onları ayırt edemesinler, onlara yol bulamasınlar diye, Allah yoksullarına perde kesilmişlerdir. Yüce Hak, dünyadaki o tek kişinin can gözünü, güzel arayışını, mahrum oluş perdesinden korusun, öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

(83. Mektup, s. 124-125)

TÂCEDDİN MU'TEZ'E[408]

Ulular ulusu, pek kutlu, aklı, her şeye nüfûz edip anlayan, hilmi dâimî olan, emirler pâdişâhı, mülkün düzeni, iki devlet sahibi, soylu, müslümanlığın da, müslümanların da övüncü olan, pâdişâhlarla sultanların yakını bulunan Devlet ve Din Tâc'ının yüce zâtının ululuğunu Allah dâimî etsin; onu kuvvetlendirsin, pekiştirsin, devletini kat kat artırsın; kulluklarını, hayırlarını kabul etsin; uzun yıllar boyunca onu korusun, görsün, gözetsin.

Bu duacının selâmlarını, dualarını yeniden yeniye alsın, okusun, gönüller açan kutlu yüzünü görmek dileğinin haddi aştığını bilsin. Gidenden, gelenden haberler sormaktayım; o tek kişinin

408 Tâceddin Mu'tez, IV. Rükneddin Kılıçarslan döneminde önemli hizmetlerde bulunmuş beylerdendir. Adaleti ve becerikliliğiyle tanınmıştır. 1278'den sonra ölmüştür.

lûtuflarını, adaletle hayrı döşeyip yaymasını, Hakk'a kulluk edişini duydukça da şükürler etmekteyim. Çünkü "Şükür, elde edilen nimetleri bağlamak, bir zaman sonra elde edilecek nimetleri de avlamaktır."

Yüce reyinize, yüce kararınıza şunu bildiririm ki Aziz oğlumuz, ulu kişi, ulu kişinin oğlu, yüce imam, öğüt verenlerin övüncü Sadreddin, hayır yapmakla, bilgiyi yaymakla, üstünlüğü elde etmekle gece gündüz uğraşmaktadır; her şeyden esen, her yönden rahat bir halde kendisini bu işe verişini de sizin yardımlarınızdan, sizin lûtuflarınızdan bilmekte, bu yüzden, gece gündüz, ellerini kıbleye açarak ikbâlinizin çoğalmasına da dua etmektedir. Allah ona yardım etsin, yüceliğini, üstünlüğünü arttırsın, duasını da kabul etsin.

Allah rahmet etsin ve hayrını kabul eylesin, Kara Arslan Mescidi'nin imam ve hatipliği, bu zamanda onlara, ve rahmetli yüce kişi, Şemseddîn-i Hucendî'nin soyuna vakıftır. Şimdi, o mescidin imamlığını da büyükler, devlet adamları, aziz oğlumuza vermişlerdir; çünkü çoluğu çocuğu fazladır, yoksuldur, nâil olduğu makamlardan da üstün ehliyeti vardır. Vaktiyle, o mescidde imam olan zât, imamlığı kendisine vereceklerini umarak -Allah yüce etsin- divana yönelmiş. Aziz oğlumuz -üstünlüğü dâimî olsun- Sadreddin'in soyca, anlayışça, ehliyet, bilgi ve bilgisini tutma bakımından başkalarından üstün olduğu malûmdur. Doğuları, batıları ışıklandıran, herkese ışıkları yayılan, güneşe benzeyen umûmî lûtfunuzdan, kerem ve ihsânınızdan umulup beklenen şey, imam oğlu imam olan aziz oğlumuza, padişahçasına yardımda bulunmak, onu görüp gözetmektir; zâten bu da, önüne ön bulunmayan yaratılışınızın bir eseridir. Lûtfunuzu bağışlayın da sonsuz sevaplar ele edin; bu duâcı da minnettar olsun, şükürler etsin; bu lûtuf, eski lûtfunuza katılsın. Çünkü, "Kulluğun kabul edilişinin belirtisi, bir kulluktan sonra bir başka kulluğa atılıştır." Önceki kulluk, ilâhî huzûrda kabul oldu mu, o kulluğu yapan kişinin gönlünü, o kulluğa yardımda bulunacak bir başka kulluğa çeker. Hani, insan bir sermâye elde eder de, o sermâye, adamın gönlünü, sermâyeyi çoğaltmaya çeker ya; onun gibi. Ebedî olarak âleme yardımcı olun. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi.

(88. Mektup, s. 130-131)

EMÎR-İ SEVÂHİL BAHÂEDDİN'E[409]

Yüce himmetli, rûhânî, rabbânî, Hak'tan korkan, yoksulu yetiştiren, mazlumların feryâdına erişen, pâdişâhlarla sultanların has yakını, deniz kıyılarıyla konakların, aşılan yolların emîri, işin sonunu gören, hilim ve kerem sahibi olan, Allah emrini yücelten, O'nun yarattıklarını esirgeyen, müslümanlıkla müslümanlara arka olan, dindar emîr, Devlet ve Din Bahâ'sının bütün günleri, yılları, hayırları yaymakla, mazlumlara yardım etmekle, Hak'tan korkmakla, O'nun hâslarıyla oturup kalkmakla geçsin ve ebedî olsun. Dostları yardım görsün, düşmanları kahrolsun.

Gerçekte dostlarımız, akıllarımızdır; düşmanlarımız, bize kötülüğü buyurup duran nefislerimiz. Malûmdur ki insan, devlette, yücelikte toprağa benzer.Yel kapar onu; bir anda yüceliğe ağdırır. Zâten de, "Dünya bir andır" derken ecel inişiyle yine yere atar onu. Ne mutlu o toprağa ki, yel bineğine binip yücelere ağınca kendini unutmaz, bilir de der ki: "Ben yine o elsiz ayaksız toprağım; bu yücelme, bu yel, iğretidir bana."

Bütün ömrün temelini yel üstüne atmışsın;
Yapı, yel üstünde nereden duracak?

Ne mutlu o toprağa ki, o yücelikte kendini tanır ve der ki "Ya Rabbi, ben yine o toprağım; kendimi yitirmedim, yanılmadım; biliyorum seni ki Allah'sın, yücelik senin hakkın; ben bu yücelikte de senin alçağınım, bayağı bir kulunum senin; bilerek ve dileyerek, tozumla toprağımla hiçbir gözü incitmem." Böyle olunca da, bu yel bineğinden yaya kaldığı gün, yüce Mevlâ, onu kendi ışığına bindirir; yel bineği yerine ışık bineği yol gösterir ona; kulağına da, "Yitirdiğinize acıklanmayın"[410] buyruğunun devlet küpesi, selâmlar, dualar okur.

Bilin ki özledik sizi; Allah kavuştursun, "Tahtlarda karşı karşıya oturan kardeşlerden etsin."[411] "Gerçekten Allah'ın, dilerse onları bir araya getirmeye gücü yeter elbette."[412] O tek erin duacılarından, şükredicilerinden, lûtuflarını, keremlerini anıcılardan olan özü doğru oğlumuz Emir Âlim, çok teşekkürler etti, o pâdişâhın

409 Emîr-i Sevâhil Bahâeddin, IV. Rükneddin Kılıçarslan'ın tahta geçmesinden sonra sahillerden ve ulaşımdan sorumlu olmuş beylerdendir. 1277'de Cimri ve Karamanlılar isyanında Konya'da öldürülmüştür.

410 Hadid S., ayet 3

411 Hicr S., ayet 47, Saffât S., ayet 44

412 Şûrâ S., ayet 29

kapısından elde ettiği lûtuflardan teşekkürlerle bahseyledi. Umarız ki yakında, "Gerçekten de Allah, bir zerre denli bile zulmetmez; yapılan iyi bir işse onun sevâbını arttırır, kendi katından pek büyük ecir verir."[413] Huzûrunda kat kat sevâbı birikir.

Şüphe yoktur ki, Allah, Emîr Âlim'i, kulluk için yaratmıştır. Allah ona bilgiler ihsan etsin. "Ben cinleri de, insanları da ancak bana kulluk etsinler diye yarattım"[414] buyurulmuş. Ancak bir imtihan olarak bu pahalılık zamanına düşmüştür. Nitekim sadâkatli Yusuf (a.s.) da birkaç gün bu pahalılığa düşmüştü. Allah'tan başkasına kulluk etmiş, Hakk'ın yarattığına kullukta bulunmuştu. Ama bu, bir sınayıştı; yine aslına döndü -ki o da, Allah'a kulluktur- yaratığa kulluk etmeyi bıraktı. "Her şey, aslına döner." Birkaç gün sizin garîbinizdir o, sizin konuğunuz.

Mısır Azîzi gibi ileri gelenlere, devletlilere, hizmet edenlerinize, dostlarınıza hayırla tavsiye edin onu. Hani o da, "Buna izzetle muâmele et; umarım ki bize faydası dokunur; yahut da evlât ediniriz onu"[415] demişti. Yüce Mevlâ bunca zaman sonra sâdık Yusuf'a ettiği lûtuftan dolayı Mısır Azîzi'ne şükredişi söylemede. Çünkü o, Yusuf (a.s.) hakkında, "ona izzetle muâmele et" diye tavsiyede bulunmuştu. O tek erin güzel huylarından, Hakk'a kulluğundan, yoksulları görüp gözetmesinden de umulan, padişahlık etmesi, bir baba gibi lûtuf gölgesini Emir Âlim'in başına salmasıdır. Böylece de kendisi, kıyâmet güneşinden bir gölge edinir de rahmetten düşen o gölge, başını gölgelendirir. Ebedî olarak küçükleri görüp gözetin. (112. Mektup, s. 169-170)

EMİR ÂLİM'E[416]

Dâima başın yeşersin, dudakların gülsün;
Dünyânın gönlü, senin yüzünden
dâimâ neşelensin, sevinsin.

Zahmetsiz, kedersiz sevinç, baş ağrısız sarhoşluk aziz

413 Nisâ S., ayet 40

414 Nisâ S., ayet 56

415 Yusuf S., ayet 21

416 Muzaffereddin Emir Âlim, Hz. Mevlâna ilk eşi Gevher Hatun'un vefatından sonra Konya'da Kirâ Hatun'u almış ve bu hanımdan Emir Âlim ve Melike Hatun doğmuştur. Emir Âlim, devlet hizmetinde görev yapmış, hazinedarlığa kadar yükselmiştir. 1277'de vefat etmiştir.

oğlumuz, oğulların övüncü Muzaffereddin'e eş dost olsun yanından ayrılmasın.Allah onu, cinlerden, insanlardan bütün düşmanlarına muzaffer etsin; kuvvetlendirsin, kudretlendirsin onu; doğru yolu göstersin; sevdiği, razı olduğu işlerde başarı versin ona.

Selâmımızı, duamızı okuduktan sonra özlemimizi de bilsin. Bir de şunu bilsin ki aziz, çok vefalı oğlumuz, iyi ahitli Hüsâmeddin'in, bende de çok hizmet ve dostluk hakkı vardır, sende de. "Hayrı ilk yapanın hakkı da ödenmez." Duyduk ki oğlumuz, bazı garezcilerin sözle¬rine kapılıp onunla tartışıyormuş; bâzı şeyleri hesaba almıyormuş, duymuyormuş. Hüsâmeddin, emînimizdir, güvencimiz vardır ona, oğlumuzdur bizim. "Ant içerek diyeyim ki söz, emin kişinin sözüdür." Bu babanın gönlünü yapmak için onun gönlünü alması, elbise vadetmesi, hatırını yapması gerek. Bu lûtfu da babasına yapmış olacaktır. Siz de bilirsiniz ki Hüsâmeddin, bizim kucağımızda büyümüştür; kendi kötüsünü, iyisini daha iyi bilir o. Sizin bir şüpheniz varsa, yahut birisi bir şey söylüyorsa bile, yine de öğüt vermekte, hayrınızı istemekte bir kusur etmemiştir o; her durumda o hâl, uzaktır ondan. Bununla kıyaslamaman, o şüpheye düşmemen gerek. "Gerçekten de bazı şüpheler suçtur."[417] İşte o şüphe de, öyle şüphelerdendir; sonra pişman olursun; onun suç olduğunu görürsün.

Benden başkasını sınarsan bilirsin ki ben,
gerçekten de işin ustasıyım, bilirim
ve gereği gibi öğüt veririm.

Allah için olsun, Allah için, onun hakkındaki bu vasiyetleri tekellüf yoluyla, mübalâğayla söylüyorum sanma. Belki bu sözler, oğlumuza söylenmesi gereken pek çok sözün pek azıdır; binde biridir. Çünkü bu isteyiş, bu tartışma yüzünden sonunda, ancak mahrumluk elde edecektir, ziyana girecektir; bilsin, anlasın diye söylemekteyim. Hani hikâye ederler: Bir savaş erinin atı yaralanır; Padişah, hâs ahırındaki Arap atlarının en güzelini ona yollar; eri, ona bindirir. Ansızın o at da yaralanır. Pâdişâhın ağzından, kendinde olmadan "eyvah, yazık" sözü çıkar. O savaş eri, hemen attan iner. Pâdişâh, ne kadar yedek at yollarsa kabul etmez. Der ki: Ben aziz canımı, ona yardım için feda ediyorum, acınmıyorum; eyvah, yazık demiyorum da o, bana verdiği dört ayaklı bir hayvan için eyvah, yazık diyor. Ben de gider, bir pâdişâha kulluk ederim ki, canımın, değerini bilir; bu inciyi, bir kuyumcuya götürürüm.

Sizin dualarınız, hayırlı dilekleriniz, kutluluk isteyişiniz,

417 Hucurât S., ayet 12

işlerinizin doğrulmasını dilemeniz, öylesine bir yerden olur ki umut bile etmezsiniz, "O, hesâb edilmeyen yerden rızıklandırır."[418] Bunu söylemek bize, kabul etmek Allah'a, neliksiz niteliksiz yardım da çevremizdekilere düşer.

Allah'ın bana kısmet ettiğine razı oldum ben;
İşimi yaradanıma havâle ettim ben.
Geçen zamanda Allah, güzel işleri yaptı;
Kalan zamanda da öyle güzel işler yapar.
Sana güç gelen, senin benliğindendir, varlığındandır;
Yoksa işi kolay geçiştiren kişilere ömür, kolay geçer.

Hafifletin de, Allah da sizin yükünüzü hafifletsin vesselâm. Hüsâmeddin'in, sana şükredişini duymazsam pek çok incineceğim. "Kur'ân'ı biz indirdik gerçekten de; ve biziz onu koruyan elbette." [419]

(118. Mektup, s. 176-177)

ATABEK MECDEDDİN'E

Vezirler Pâdişâhının, zamanın Âsaf'ının, Mülkün Nizâm'ının, büyük vezir, pâdişâhlarla sultanların babası, adaleti yayan, lûtuf ve ihsan sahibi, müslümanlığın ve müslümanların yüceliği, mazlumların yardımına erişen, isyan edenlerle baş çekenlerin köklerini kazıyan Devlet ve Din'in Mecd'inin günleri, yılları, dâimâ hayırlar yapmaya, güzel işlerde bulunmaya, Allah buyruğunu ululamaya, O'nun yarattıklarını esirgemeye, Allah için sevmeye, Allah için tiksinmeye, Allah için vermeye, Allah için vermemeye, Allah için öz doğruluğuna dalsın; hep bunlarla geçsin, bunlara harcansın. O devleti, o ikbâli sevip dileyenler yardım görsünler; düşmanları kahrolsunlar. Ululandıkça ululansın, Allah, bütün işlerinde, bütün hallerinde, yurdundayken de, yolculuktayken de ona dost olsun; görsün gözetsin onu; doğru yolu göstersin, yardım etsin ona; suçlarını örtsün, hayırlarının mükâfatını versin, Muhammed (a.s.) ve soyu hakkı için.

Selâm ve duamızı aldıktan sonra, halkın ihtiyaçları dolayısıyla çok mektup yazdığımızdan usanmasınlar, sıkılmasınlar; çünkü, "Tatlı suyun başı kalabalık olur." Dâimâ lûtuflar, ihsanlar ve güzel işler yüzünden, parmakla gösterilsin; kapısı, atlı-yaya, bütün ziyaretçilere Kâbe kesilsin.

418 Talak S., ayet 3

419 Hicr S., ayet 9

Mektubumuzu getiren özü doğru, hünerler sahibi oğlumuz Sadreddin -Allah göğsünü, gönlünü genişletsin- şeyhlerin efendisi, zamanın Cüneyd'i, vaktin Bayezid'i, kalblerin emîni, hakikat güneşi, Hak ve Din Hüsâmı'nın oğludur. Allah bereketini dâimî etsin, uzun ömrüyle müslümanları faydalandırsın; huzûrunuza yönelmiştir. Umarız kolayca bağışlanan lûtfunuzdan, tanınmış, bilinmiş kereminizden, yoksulları okşayış âdetinizce, güzel yaradılışınıza uyar, oğlumuz Sadreddin hakkında pâdişahça lütuflarda bulunursunuz; vezirler pâdişahı, bununla tanınmıştır zâten. Böylece de candan ve gönülden dualar alırlar; bu özü doğru duacıyı da pek çok minnettar ederler. Çünkü bu duacıya, bu şehirde aydınlık, gece gündüz eş dost, üzüntüsüne yoldaş, hısım ve kabile onlardır. Huzûrunuzdan, şükrederek, lûtuflarınızı anarak dönmesini istemekteyiz. Güzel bir övülüşe, pek büyük bir mükâfata nail olmanızı dilemekteyiz. Hani, "Bir buğday tanesi gibi ki, yedi başak bitirir; her başakta yüz buğday var; Allah dilediğine daha da arttırır"[420] buyrulmuştur; işte o sevabı elde edersiniz.

Bu ihsanları, öbür ihsanların yanına koymamak, bu lûtfu, öbür lûtuflarla, öbür yoksulları görüp gözetişle kıyaslamamak gerek. Çünkü bunlar, yeryüzünde Allah sırlarının eşsiz, görülmemiş olanlarındandır. Yeryüzüne beş yüz yılda bir kere, ancak böyle bir kul gelebilir. Bunu ganimet bilmek, böyle bir hatırı elde etmeyi fırsat saymak gerek. "Bir kulu sevdim mi, kulak olurum, göz olurum, dil kesilirim ona da benimle duyar, benimle söyler, benimle tutar"[421] denmiştir ya. "Bize, ancak bildirmek düşer."[422] Vezirler pâdişâhının, "Mümin, Allah ışığıyle bakar, görür"[423] kuvvetiyle kuvvetlenmiş olan güzel ve doğru anlayışı, dâimâ Hakk'a âit gerçekleri, ince şeyleri bilsin; gökyüzü hükümlerinin gülistanlıklarını anlasın. "Kime hikmet verilirse, gerçekten de çok şey verilmiştir."[424] (121. Mektup, s. 181-182)

420 Bakara S., ayet 261

421 Câmi, I, 59

422 Âl-i İmrân S., ayet 20

423 Câmi, I, 7

424 Bakara S., ayet 269

ALEMEDDİN KAYSER'E[425]

Özü doğru oğlumuz, inanç sahibi, güzel huylu, içi temiz, evlâtların övüncü Alemeddin'in ömrü, neşeyle, gönül ferahlığıyla, kulluğa başarı elde edişle, doğru yolu buluşla sürüp gitsin; Allah'ın üstünlük, lûtuf gölgesi, iki dünyada da onu gölgelendirsin. Kutluluğu dâimî olsun; Cenâb-ı Hak, katından bir kudretle, bir kuvvetle onu kudretlendirsin, kuvvetlendirsin.

Bu duacının selâmını, duasını aldıktan sonra bilsin ki görüşmeyi pek özledik. Yaratıp olgulaştıran yüce Mevlâ, en güzel bir halde, en kutlu bir tarzda buluşup görüşmemizin sebeplerini bir araya getirsin. Kullukların kabul ediliş alâmetleri, o kulluklardan sonra başka kulluklara girişmek, birbiri ardınca hayırlara düştükçe düşmektir. "Koşun Rabbinizin yarlığamasına ve genişliği göklerle yeryüzü olan cennete."[426]

Ecel, verilen her şeyi almadan önce, verilmesi gereken
her şeyi vermek, her çeşit iyilikte bulunmak gerek.

Dünya, tez geçen bir hayırlar pazarıdır. "Size, sizi kurtaracak bir alışverişi göstereyim mi?"[427] Dünya pazarında onu sat, onu satın al ki bu alışverişten pişman olmayasın. Pazar, pek kızışmıştır; hayır malını almayan pişmandır; fakat alan da, ne diye daha fazla almadım diye pişmandır.

Dünyâda bir tek güzel var; bizse aldırış bile etmiyoruz.
Kadehte bir yudumcuk var, bizse aklımız başımızda hâlâ.
Bundan böyle el bizim; etek, dostun eteği;
Bundan böyle kulak bizim; küpe, dostun küpesi.
Kalk da yüzümüzün suyundan saçalım,
Bir yel, şu gaddar toprak yığınına.
Bir yürüyüş edelim de kıralım geçirelim,
Zenci tabiatlı nefsi, getir hele bir.
Esenlik bize de, size de, yanınızdaki topluluğa da;
Bir gün gelip yanınızda konaklayana da.
(124. Mektup, s.186-187)

425 Alemeddin Kayser, III. Gıyâseddin Keyhusrev (1264-1282) zamanındaki beylerden olup Cimri isyanını bastıranlardandır. Mevlâna'ya içtenlikle bağlı olan A. Kayser, O'nun türbesini yaptıranlardan biridir. 1284'te öldürülmüştür.

426 Âl-i İmrân S., ayet 133

427 Sâf S., ayet 10

HÜSÂMEDDİN ÇELEBİ'YE

Yüceler dolunayı gibi bir esenlik sana;
Terü tâze gül gibi kokan bir esenlik...
Şebboy gibi kokular yayan esenlik,
Tâze hurma gibi tatlı, hoş bir esenlik...

Yüce Allah, gizli şeyleri bilir ya; ben de bilirim ki, "Allah tanıklık eder"[428] vâdesi hükmünce Cenâb-ı Hak, vakti gelince, ben tanıklık etmesem de her şeye tanıklık eder; hele Hak ve Din Hüsâmı'nın duyan, lûtuf sahibi bulunan kulağına sabah akşam, devamlı tanıklık etmektedir; tanıklığı hiç kesilmez. Allah bereketini dâimî etsin; ömrünün uzunluğuyla, işinin yüceliğiyle âlemleri faydalandırsın. O, aklı başında uyanık bir erdir; sözlerinde de olgundur, işlerinde de, hallerinde de, bilgide de, kullukta da... Parlak duyucudur; aklı başında uyanık... Hilim ve kerem sahibidir; parlayıp duran ebedî ışık... Yücedir, zariftir; bana hem oğuldur, hem baba; hem ışıktır, hem göz; hem görünendir, hem görüş. Selâmlarımı, duâlarımı yele sunar da yollarım; özlemimi, görmeyi pek istediğimi seher yelinin eline verir de, onunla gönderirim; onunla arzederim.

Andolsun o Allah'a ki ululuğu yüzünden yüceliği, üstünlüğü,
gökyüzü küpüne bile sığmaz;
Özlemime dâir arzedeceğim sözler, yazacağını yazılar;
parmaklarımın anlatışına bile sığmaz.

Ancak, şu beden bineği, illetlerle dop-dolu. Kimi hastadır, kimi sağ. Kimi kaplan kesilir, kimi aksak merkep. Gönül dileğince hiç mi hiç rahvan yürümez. Kimi seke seke gider, kimi düşe kalka. Kimi yürür, varır; kimi sınar, döner. Ne ölüyor, ne sağ esen oluyor. Dâima selâm göndermek isterim, yeniden yeniye gelip çatan olayların özürlerini söylemek dilerim ama, fırsat bulayım, şu hastalığımdan bir akşam, yahut bir sabah, hırsızlamacasına bir zaman bulayım da ken¬di selâmımı kendim yerine getireyim derim.

Arslanların enseleri, kendilerini sıkıntıya uğratan şeyleri,
kendileri giderdiklerinden dolayı kalındır.

Hamdolsun yüce Allah'a ki, gelmekte de, selâm göndermekte de, za¬manın âfeti, mahlûkatın Rabbinin gayreti, yüzlerce kez gecikmelere sebep oldu, hiçbir özürle de bu hâl tarif edilemez;

428 Âl-i İmrân S., ayet 18

ama aydın gönlünüz de bilir ki canların neliksiz, niteliksiz buluşup kavuşmaları, bir¬leşip kaynaşmaları, taklidin de ötesindedir, delille anlaşılmanın da öte¬sinde. Bu, hiçbir birleşmeye, buluşmaya benzemez. Yüce Mevlâ'nın lûtfuyla inanmışız ki ölüm zülfikârı bütün sebepleri keser de, bu bir¬leşmeyi kesemez. Mezarın karanlığı, bir tek Allah'ın lûtfuyla, onu ör¬temez; kıyamet tufanı, ona gevşeklik veremez; çünkü ona, "Kalan tertemiz şeyler"[429] diye lâkap verilmiştir adları ve lâkapları yaratan tarafından.

Bugünlerde, duymuşsunuzdur, özü doğru kişilerden biri, bir dâvet tertipliyor. O, azîz, mizâcının nâzikliği, lâtifliği yüzünden, dâvetlerde hazır bulunmaktan kaçar ama, kutlu huzûru olmaksızın da bu dâvete icâbet etmeyi istemiyorum. Hani, "Gönül huzûru olmadan namaz olmaz"[430] denmiştir.

O kişinin kuluyum ben ki, bizsiz de hoştur;
O kişinin gamına eşim-dostum ki yalnızken de hoştur o.
Derler ki vefâsında ne lezzetler var;
Ondan haberim yok ama, cefâları da hoştur.

O arılık, o vefâ mâdeninin cefâsından söz etmenin yeri mi? Gücü yettikçe bedenini vefâ hâline getirmededir; gece gündüz, bu zayıfa yardımda bulunmadadır. Bugünse bedeni zayıf bir hâle geldi, kutlu canı kuvvet buldu; hani söyleyen, bu hali şöyle anlatır:

Bir zaman geldi ki, sevgilinin vuslatı gibi kutlu bir hâle döndü;

Bedenin ölümü yüzünden gönül ışığı dirildi.

Rûhu'l-Kudüs'ün kuvvetiyle bu zayıfın yardımındadır; lûtufları, yardımları, bu zayıfa erişip durmadadır. Nimet sahibine şükretmek de vâciptir. Bizi dâvet edene bahâneler icâd ettim; dâveti yarına, öbür güne attım; bunu da kutlu kademinizle kutlanırlar, mübârek yüzünüzü görürler de neşelenirler, o dâvet de gülbeşeker gibi siner dedim de yaptım. Fakat huzûrunuzla, gülümsemenizle sinmesi nasib değilmiş. O savuşturmalar, o bahâneler bulma, uzadıkça uzadı; o dostun da gönlü kırılmaya başladı; bahâneleri kınamaya koyuldu. Vâdenin zamânı uzadıkça siz azizimizin lâtif, zarîf, şerîf hayâliyle yetinmek zorunda kaldık.

Hepsi üstün olsa da zevkin, şevkin bir kısmıyla yetinmeye razı olduk. Temiz su bulamayan kimse, teyemmüm eder elbette.

429 Kehf S., ayet 64

430 Ehâdis, s. 5

Sizin yüzünüz gözünüz, o ulu hakîkatin hayâlidir. Bâkî olsun, ebedî olsun, hiç eksilmesin; biz bu hayâlin hayâliyle yetinmedeyiz.

Bu birkaç söz, gönülsüz, elsiz; ne aklımız başımızda, ne sarhoş olarak şöylece yazılıverdi. Özür dilemeye ihtiyaç yok. Çünkü kutlu gönlünüzde bir adamım var; vasıtasız olarak orada hazır. Benim özrümü benden daha iyi, daha fasih, daha doğru, daha töhmetsiz olarak dilemekte; bâkî olsun. Allah öyle bir halde bizi buluştursun, birleştirsin ki bu birleşmek ancak onun katındadır; her türlü topluluğun ötesindedir. Önceki buluşmadan daha da yücedir, daha da üstün ve tatlı; hem de ne sonu vardır, ne ilerisi. Öyle olsun ey âlemlerin Rabbi. Baş ağrıtma derdi, usandırma korkusu olmasaydı, yeni ay gibi erimiş, bitmiş gönlümün ahvâlini yazardım. Ama sen ululuk sahibi Hakk'ın zâtının apayrı ışıklarıyla, yazılmayanı da ebedî olarak oku.

(130. Mektup, s.194-196)

ŞEMS-İ TEBRÎZÎ'YE[431]

Yüceler yücesinin yaşayışı, yüceldikçe yücelsin; ömrü uzun olsun. Allah korusun, gözcüsü, bekçisi olsun onun.
Talihi yâver olanlara veresiye verilecek zevk ü safa, ona peşin olarak, her an verilsin.
Tatlarla, tuzlarla dopdolu olan meclisine donup buz kesmiş kış, hiç mi hiç uğramasın.
Gizli âlemin kapısında açılıp saçılmış canlar, onun karşısında, halıdaki, kilimdeki nakışlar gibi donup kalsınlar.
Devlet, onun sağında, solunda, kutlulukla her yanda koşsun dursun.
Beden dedikleri, adına can taktıkları illerin her ikisinde, pâdişâh da o olsun, vali de o.
Tebrizli Şems, peşin devlettir, eldeki ikbâl olarak o yeter bana;
Ondan başkası sözden ibaret olsun isterse.
(148. Mektup, s.216-217)

431 Şems-i Tebrîzî, Hz. Mevlâna'nın can dostudur. Onunla görüşmesinden sonra hayatı değişmiş, dostlukları ve beraberlikleri bütün dünyaca meşhur olmuştur.

ŞEMS-İ TEBRÎZÎ'YE

Ezelî olarak diri olan, her şeyi bilen, her şeye gücü yeten, her an işte güçte olan Allah'a and olsun.
Onun ışığı, yüzbinlerce gizli şeyler bilinsin diye aşk mumlarını yaktı, parlattı.
Onun bir buyruğuyla dünya, âşıkla, aşkla, hâkimle, mahkûmla doldu.
Onun görülmemiş definesi de, Tebrizli Şems'in tılsımlarıyla gizlendi.
İşte öylesine bir Allah'a and olsun; sen gittin gideli biz, mum gibi tatlılıktan ayrıldık.
Bütün gece mum gibi yanıp durmadayız; ateşiyle eşiz, dostuz da baldan mahrumuz.
Onun yüzünün ayrılığıyla bedenimiz yıkıldı gitti; cansa, bu yıkık yerde baykuşa döndü.
O dizgini artık bu yana çevir; zevk ve safa filinin hortumunu bu yana uzat.
Sen olmadıkça semâ helâl değildir; zevk ve neşe, Şeytan gibi taşlanmıştır.
Sen yokken, okunup anlanacak, zevk alınacak bir tek gazel bile söylenmemiştir.
Mektubunu dinleyince, bu zevkle beş altı gazel nazmedildi ancak.
Ey Şam'ın da, Ermen ülkesinin de, Rûm diyarının da övüncü, gecemiz, seninle sabah gibi aydın olsun.
(149. Mektup, s.217)

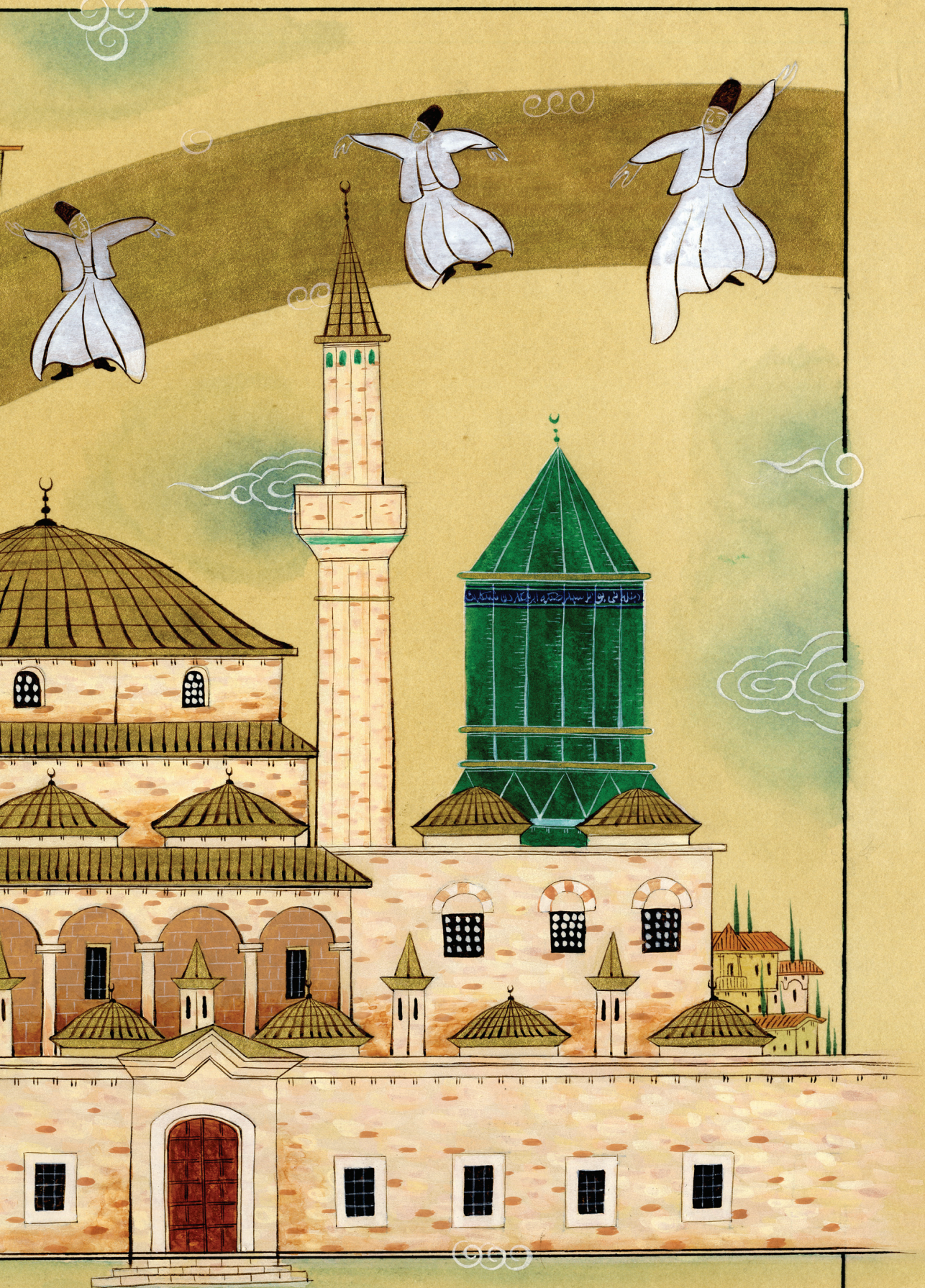
SALÂHADDÎN-İ ZERKÛB'A[432]

Allah, gölgesini uzatsın, ömürler versin, gönlün efendisi, gönül sahiplerinin efendisi, dünyanın, âhiretin kutbu Salâhaddin'in bir zamandır tırnaklarına çöken dertten şikâyette bulunduğunu hatırlıyorum. Yüce Allah, ona sağlık, esenlik versin. Bütün inananların sağlığı, esenliği, onun sağlığındadır, onun esenliğindedir. Bir tek kişidir ama, bin er demektir.

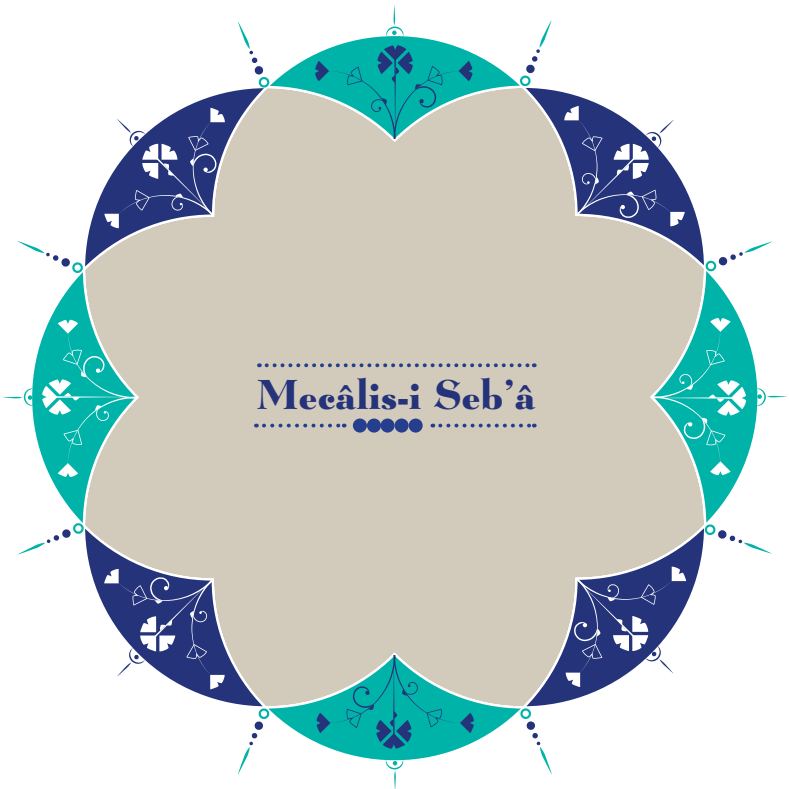
432 Salâhaddin-i Zerkûb, Mevlâna'nın Şems-i Tebrîzî'den sonraki dostu ve halifesidir. Aynı zamanda dünürüdür. S. Zerkûb, Mevlâna ile süren 10 yıllık bir dostluk ve beraberlikten sonra 1258'de hastalanarak vefat etmiştir.

Ey yürüyen servi, dilerim, sana güz yeli esmesin;
Ey dünyanın gözü, dilerim, sana kötü göz değmesin.
Göğün de canısın sen, yeryüzünün de;
Canına rahmetten, rahattan başka bir şey erişmesin.
Beni hasta edenin hastalığını duydum;
Keşke onun yerine ben hasta olsaydım.
Allah'ım, dilerim ki bu hastalık,
Ona selâmet olsun, onu nimetlere kavuştursun,
o yüzden razılığını elde etsin.
Ey canlarımızın rahatı, huzûru!
Beden ağrısı, cisim sızısı uzak olsun senden.
Ey bizim gören gözümüz! Kötü göz uzak olsun senden.
Ey ay! Senin sağlığın, dünyanın canının sağlığıdır.
Ey ay yüzlümüz bizim! Bedenin sağ esen olsun.
Ey bedeni can haline gelen! Bedenin âfiyette olsun.
Lûtuf gölgen, başımızdan eksik olmasın.
Gül bahçesine benzeyen yüzün, dâimâ yeşersin.
Çünkü o gönlün yayım yeridir, yeşilliğimiz, ovamızdır bizim.
Ağrın, sızın canımıza gelsin de tek bedenine gelmesin senin.
Böylece o ağrın sızın, akıl gibi canımızı bezesin bizim.
(150. Mektup, s.218-219)

5.
KİTAP

Hamd, âlemi âletsiz vasıtasız yaratan, yapan, gönle gelen her şeyi, söylenen her sözü, uğranan her hali bilen, oluruna bağlanacak ve halden hale girilecek her türlü sıfatın, zâtına yol bulmasından münezzeh olan Allah'a (mahsustur). Bir padişahtır ki hiçbir kimsenin, onun hükmüne, onun buyruğuna karşı durmaya gücü yoktur. İlâhlığını apaçık delillerle bildirmiştir; akıl gözü, doğru-düzen bakar, yerli yerinde görürse, birliğine şahadet eder. (...)

O, halkı helâk uçurumundan, azap tehlikesinden kurtarmak için Muhammed (a.s.)'ı "Her yana yayılan sancakla, kınından sıyrılmış kılıçla göndermiş"[433], peygamberliğinin güneşini dolunaylar gibi parlak bir toplulukla kuşatıp doğdurmuştur; kalbine de, nur gibi parıl parıl parlıyan ve kalplere şifâ olan bir kitap indirmiştir. (...)

Allah'ın rahmeti ona ve soyuna olsun. Bilhassa günahlardan çekinen Ebû Bekri's-Sıddîk'a, doğruyla aslı olmayanı ayırdeden temiz Ömer'e, iki nur sahibi arınmış Osman'a, Hakk'ın rızasını kazanmış, ahdine vefa eden Ali'ye, diğer muhâcirlere ve ensâra olsun; çok çok esenlikler onlara. (s.11)

Allah ona rahmet etsin, esenlik versin; Mustafâ (a.s.)'ın hadislerinden bir hadisle vaaza başlıyalım.(...) Peygamberlerin en güzel, en açık ve yerinde söz söyleyeninden gelen en doğru hadisler arasında rivayet edilen hadiste buyurmuştur ki: "Ümmetimin değerden düşmesi, bozgunluğa düştüğü, bozulduğu zaman olur. Ancak ümmetimin bozgunluğa düştüğü zaman benim sünnetime sarılan değerden düşmez, bozulmaz; hem de ona yüz bin şehidin sevabı verilir."[434] Allah'ın elçisi doğru söylemiştir.(...)

Ümmetimin değerden düşmesi, bozgunluğa düştüğü zamandadır? Yâni, benden sonra hiçbir peygamber gelmeyecektir; hiçbir peygamberin ümmeti de benim ümmetimden üstün olmayacaktır; nitekim ümmetim, Îsa ve Mûsâ ümmetinden üstündür. Dinimin önceki dinlerin hükümlerini kaldırdığı gibi benim dinimin hükümlerini kaldıracak, bozacak, değerden düşürecek bir din de yoktur. "Ey Allah'ın elçisi dediler; o halde ümmetin ne yüzden değerden düşer?" Buyurdu ki: "Ümmetim bozulmaya başladı mı, bozgunculuğa girişti mi, giyindikleri, iki dünyada da parıl parıl

433 Câmi, I, 90

434 Krş., Müslim, III, 87; VIII, 61

parlayan 'Allah'tan çekinme elbisesi daha da hayırlıdır'[435] giysisini, suç dumanı bürür; giyinmiş oldukları gökyüzünün o atlas elbisesini, Muhammed'e mensup o değerli ipek kumaşı yıpratırlar; islere-paslara bularlar, değerden düşürürler." Ey Allah'ın elçisi dediler, böylece islere paslara bulanır, değerden düşer, suç isiyle değersiz bir hale gelir de, "Şüphe yok ki Allah, kendilerine cenneti vermek üzere inananların canlarını, mallarını satın almıştır"[436] müşterisi alıcılığa girişmez, onların değerden düşmüş kulluk kumaşlarını almaz, "Ecirlerini sayısız olarak öder"[437] pahasını vermezse; onlar da parasız pulsuz, azıksız sermayesiz kalırlarsa halleri nice olur? (Şiir)

Sen, aldanış yurdunda, Temmuz ayında, Nîşâbur'da kar
satan kişiye benziyorsun.
O adam, Temmuz ayında karcağızını önüne koymuştu;
kendisi de yok yoksul biriydi.
Sıcaktan kar eriyor, adam da dertle yanan bir yürekle
soğuk ahlar çekerek
şu sözü söylüyor, gözyaşları yağdırıyordu: Malımız pek
kalmadı, kimse de satın almadı.

(Bu şiirde anlatılan adam gibi) feryad ederlerse, şu varlık karımız değersiz bir hale gelip, suç güneşinin ısısıyla erimeye başlarsa, yine malımızın değer bulması, umut keselerimizin dolması için biz kar satanların çaresi nedir dediler. Cevab olarak buyurdu ki: Ümmetimin değerden düştüğü zaman ancak benim sünnetime sarılan değerden düşmez.

İşi bozulup şaşıran kişinin, bir ipe sarılması yeğdir.

Sünnetim şudur: Dostlarım, yollarını yitirdiler de, yanlış yola saptılar, suç dikenliğine ayak bastılar da ayakları o dikenlikte yaralandı mı, inat edip, ısrar edip o dikenliğe gitmemeleri gerek; çünkü inat kötü şeydir.

Yoluna gül bahçelerinin kapılarını açtı; a yalınayak, niceye
bir dikenliğe gideceksin?
İşlediği işlerde inat eden kişiyi, yedi değirmenin dönüşü
unufak eder.

Ayaklarının dikenden yaralandığını gördüler mi, yanlış yola saptıklarını bilmeleri, dikenliğe düştüklerini anlamaları, önlerine,

435 Âraf S., ayet 26
436 Tevbe S., ayet 111
437 Zümer S., ayet 10

artlarına bakıp yoldaki belirtileri görmeleri gerekir. Çünkü ben, bu feryada erişilmez, iz belirmez yolda, yolcular o belirtileri arayıp bulsunlar, akılları şaşıp başları dönmesin, avcıların karda avın ayak izlerini aradıkları, o izleri izleyip koştukları gibi bu sapıklık, bu azgınlık karında benim, adı sünnet olan ve doğru yol gösteren, önceki ve sonraki ayak izlerimi arasınlar, bulup birbirlerine söylesinler diye havaya belirtiler koymuşum; bu çölde ırmaklar akıtmışım; birbiri üstüne taşlar yığmışım. Benim ayak izlerime uyarlar da suç dikenliğinden yuları çevirirlerse makbûllük gülistanına dalarlar; ebedî zevk ve sefaya dalan, sonsuz padişahlık süren güzellerle, şehitlerle başbaşa yürürler; böylece oturur, düşer-kalkarlar; bir kadehten içerler, onlarla eş-dost olurlar.(s. 12-14)

Varlık dükkânında ibadet, zevk, şevk şişelerini yapanla dilek-istek bezlerini çırpıp döven, yıkayıp arıtan bir arada olursa şişeci, on gün bu dükkânda kulluk şişelerini yapar; bez çırpıcı bir ayak vurur, bir tekme atar, dükkân yerinden oynar, bütün şişeler kırılır-gider; "Yaptıklarınız mahvolur gider de anlamazsınız bile."[438] Şimdi ey vaktinin Süleyman'ı, zevk ve öz doğruluğu tacını, canının başında görmedin mi, kendini donmuş, kararmış, sevdalara, karaltılara mahpus olmuş görürsün. Ey zevk, neredesin, ey şevk, hangi perdenin ardındasın diye bağırmaya başlarsın. O giden zevk, geri gelsin diye ne kadar çalışır, uğraşırsın; fakat gelmez bir türlü. O öz doğruluğu tacını başında ne kadar doğrultursan doğrult; yine eğrilir, yine doğru durmaz; sen doğrul da ben de doğrulayım diye seslenir sana. "Şüphe yok ki Allah, bir topluluğa ihsan ettiği nimeti, onlar kendi huylarını değiştirmedikçe değiştirmez."[439] Ululuk sahibi yapıcı, usanmadan verici, önüne ön, varlığına bir başlangıç bulunmayan, fazladan fazla verip duran Allah, ululuğu arttıkça artsın, böyle buyurur: Ben ki Tanrıyım, ben ki verenim, bağışlayanım; vereni, bağışlayanı yaratanım; kullara bir nimet verdim mi, onlar, yaptıkları işleri, aralarındaki düzeni ve yaşayışlarını değiştirmedikçe aslâ değiştirmem.(...)

Akıllıya bir işaret yeter. Buyuruyor ki: "Ancak ümmetimin bozulduğu zaman sünnetime yapışan başka." Yâni o özlem çeken tertemiz can katresi canan denizinden uzak kalmış, perdelerle örtülmüş, balçık âleminde, can ve gönül iştiyâkıyla kuru yeryüzünde balık gibi çırpınmadadır. "İslâm garib olarak başladığı gibi garib olarak döner"[440] hükmünce öbür katreler de ona yardım etmezler.

438 Hucurât S., ayet 2

439 Enfal S., ayet 53

440 Müslim, I, 65,90

Bâzı katreler toprağa karılmıştır; bâzı katreler yapraklarda asılı kalmıştır; bâzı katreler karanlıkların vesveselerine dalıp kendilerini çarmıha germişlerdir; bâzı katreler, ağaçların dadılığıyla onların kökleri tarafından emilmişler, ağaçların köklerine girmişlerdir. Her can katresi, bir şeyle oyalanmada. Biri terzilik etmede; biri ayakkabıcılıkla uğraşmada. Biri ahilik sevdasına kapılmış; öbürü çeng dinlemeye düşmüş; daha öbürü de kokuya, renge kaptırmış kendini; denizi unutup gitmişler.

O seller yüzbin katreydi; bir araya toplandı o katreler; "Bir de ileri geçenler ki herkesi geçmişlerdir"[441] hükmünce birbirinin gücüyle kuvvetiyle yol açmışlar, akıp gitmişlerdir. Dostlardan ayrı düşen bu tek katre ise, o geniş mi geniş, uçsuz-bucaksız yolu, çölü tek başına önüne koşmuş, dostsuz, yardımcısız, güveneceği, dayanacağı kimsesi olmadığı halde, kırıkları onaran, her şeyi yetiştirip geliştirene dayanmış, o sellerin yüz binlerce katre ile aştığı çölleri, belleri tek başına aşıp geçmeye koyulmuştur. Bir tektir ki bin kişiye bedel; gönlü ganî bir erdir. Onları sayarsan azdır onlar; ama saldırdılar mı çoktur onlar. İşte o tek katre, yüz binlerce katrenin yaptığı işi yapar. "Ancak ümmetimin bozgunluğa düştüğü zaman benim sünnetime sarılan değerden düşmez, bozulmaz" denmiştir ya. Artık bu, katre değil, katre şeklinde seldir. "Şüphe yok ki İbrahim, tek başına bir ümmetti."[442] Peygamber'e, esenlik ona, İbrâhim'in ümmetinin hâlini sordular. Cevap geldi; İbrâhim'in ümmetini ne soruyorsun dendi; kendi başına hem ümmetti, hem bölüklerdi; hem padişahtı, hem başlı başına orduydu. Hem katreydi, hem kendi başına seldi. Ümmet, yüz bin kişi olur; "Şüphe yok ki İbrahim tek başına bir ümmetti"; bin kişiydi, belki de yüzbinlerce kişiydi o.

Bilgin kişinin varlık gemisi şaşılacak bir şeydir;
Gözü gören kişinin kuyuya düşmesi şaşılacak bir şeydir.
Denizde yüzüp gezen gemiye şaşılmaz;
Bir gemide yüz binlerce denizin bulunuşu şaşılacak bir şeydir.
Yûsuf'umun kokusu duyuldu mu, kör olanın gözü açılır gider.
A gönül, neden denizden ayrıldın? Öylesine denizden ayrılır mı adam?
Denizden ayrılıp karaya düşen balık, çabucak tekrar oraya kavuşmak için çabalar, çırpınır-durur.
Birisi aşk denizine karşı, gönül neden böyle coşar,deli

441 Vâkıa S., ayet 10

442 Nahl S., ayet 120

divâne kesilir derse,
Sen cevap ver de de ki: Katre denizin özlemiyle kararsız bir hale gelir, pervasız kesilir.
Yine cevap ver de de ki: Zerre, güneşin karşısında şaşkın bir hal alır, görünmez olur gider.(s. 18-19)

Azizim benim, denizin ayrılığına alışan, hattâ denizi anmayan, kimi bir yaprağa asılıp kalan, kimi toprağa karılıp emilen o can katresi, sanırım ki bir edepsizlik etmiştir de onun ayağına bu tomruğu vurmuşlar, ayağını altından, gümüşten, mücevherden bir bağla bağlamışlardır; o da o bağa, o bağlantıya gönül vermiştir, âşık olmuştur da gümüşün, altının aşkıyla o bağı, bağ görmez. Artık ona öğüt vermeye kalkışma ki onun bağı öğütten de kuvvetlidir; o yüzden öğüt ona yol bulmaz; öğütten faydalanamaz o.

Bu konağın malı mülkü, atlası tez yürüyen cana bir zincirdir.
O, altın zinciri gördü de aldandı; can, o çölü aşamadı, bir kuyu deliğinde kaldı-gitti.
O delik, görünüşte cennettir, gerçekteyse bir cehennem;
O, görünüşte gül yüzlüdür ama, zehirle dopdolu bir yılandır.
Ey olgun olmayanlar, sakının o gül yüzlüden; çünkü o gül yüzlü, sohbet çağında cehennemliktir, cehennemdir.

Öylesine bir hal bu ki, o adamın anlayış, biliş deliklerini o rengin, o kokunun, o dedikodunun aşkı tutmuş, kapatmıştır; hem de öyle tutmuş, öyle kapatmıştır ki, bir iğne ucu kadar bile bir delik, bir kertik kalmamıştır ki, öğüt oradan yol bulsun da girsin; hattâ öğüt verene düşman bile olur. Çünkü zenci daima aynaya düşmandır; öğüt verenler, vaaz edenlerse ya aynadır, ya aynacı. Nefse âşık olanlarla dünyayı dileyenler, çirkin suratlı, Zenci yüzlü kişilerdir. "Şu dünyada artlarından lanet ettik onlara ve kıyamet günü de onlar, çirkin bir azaba uğrayanlara katılacaklar."[443] Ama (Zencilerin yaşadığı) Zengibâr vilâyetinde çirkinlik, kara yüzlülük nasıl görülebilir ki orada erkek de aynı renktedir, kadın da; hepsi de birbirinin cinsindendir. Hele bir bekle, ecel bineğine bindirsinler, bu ilden çıkarsınlar onları, yurtları yedi kat gök olan ve ışık melekleri bulunan, "Büyük hayırlı ve itaatlı"[444] güzel, Türkle Rûm yüzlü güzellerin yanına götürsünler; onlar, kendi rezilliklerini, o Rûm iline mensup rûhanîlerin katında görürler; hasret çekerler; yanar-

443 Kasas S., ayet 42

444 Abese S., ayet 16

yakılırlar, ama hiçbir faydası olmaz. İşte bu yüzdendir ki onlar aynaya da düşmandırlar, ayna sahibine de.

Bir zenci yolda bir ayna buldu; aynaya bakıp yüzünü gördü.
Yassı bir burun, çirkin bir yüz, ateş gibi gözler, kömür gibi bir çehre.
Ayna, onun ayıbını gizlemediğinden, hemen onu yere vurdu da dedi ki:
Böyle bir çirkinlik sahibi olan, ayıbı, çirkinliği yüzünden elbette yere atılır.
Benim gibi işe yarar birisi olsaydı, güzel bir yüz sahibi bulunsaydı bu yolda böyle hor hakir kalır mıydı bu hiç?

Ama Türk ilinden, Rûm ülkesinden olup da çocukluğunda tutsak edilerek Zengibar'a götürülen kişinin yüzündeki karalık zenciliğinden değildir. Onun yüzüne bir düşman o karayı sürmüştür. Aynaya bakıp bembeyaz yüzündeki karalığı görünce "acaba" der, "yüzüme ne sürmüşler; bütün yüzüm neden ak değil?"

Demek ki aklıkla karalık savaştadır; hani "Andolsun kıyamet gününe ve andolsun kendini kınayıp duran nefse"[445] denmiştir ya. Yahut da o, kara yüzlüler arasına düşmüştür; onlar, "sen aksın, biz karayız; sen bizden değilsin" diye onu yabancı sayarlar. O da yapayalnız, kimsesiz kalır. Onlarla uzlaşmak için, kendisini yabancı tutmasınlar diye yüzüne bir kara sürer; "Şüphe yok ki eşlerinizin ve evlâdınızın bazısı düşmandır size"[446] hükmünce kara kızlar kendisinden ürküp kaçmasın diye yüzünü karalar. Bu kara kızcağızlar, şu geçici âlemin güzelleridir, dilberleridir, tatlarıdır, şehvetleridir. Onlar sizin ay gibi yüzünüze düşmandır.

Onlar için yüzlerinize kara sürüyorsunuz, ama kendinize gelin, kendinize; şu karalığı yüzünüzden giderin; olmaya ki çok kalması yüzünden yüzünüzdeki karalık asıl renginizi boza, onlarla sizi aynı renge boyaya; yüzlerinizdeki o aklık, o kızıllık ışığı, zaman geçtikçe o karalığın altında pörsüye; iğreti karalık asıl renginiz ola. Tez o renkten ayrılmayı dileyin; yüzlerinizi onların o berbat kara renginden arıtın; çünkü iğreti şey, zaman geçtikçe, eskidikçe huy olur gider. O vakit yüzünüzde, aklıktan armağan olan o ak renk kalmaz; karalık can yüzünüzü kaplar; "Kim bir günah kazandı, vebali kendisini sardı, kapladıysa işte o çeşit adamlardır ateş ehli; onlar,

445 Kıyâme S., ayet 1-2

446 Tegâbün S., ayet 14

ateşte ebedî kalırlar"[447] denmiştir. Bir kez huy oldu, adama yamandı mı insan, kara yüzlülükten kurtulamaz. Nitekim "Bir gündür o gün ki yüzler ağarır, yüzler kararır" [448] denmiş. Çünkü bir bölük halkın yüz karalığı, gönüllerindeki karalık, iğretidir; bâzı kimselerinse aslîdir.

Yarın kıyamet deresinin suyu göründü mü, hemen başkaldırırlar; mahmur bir halde ölüm uykusundan uyanıp kalkarlar, yüzlerini yıkarlar; hani uyuyan kişi de yatağından kalkınca "Yüzlerinizi yıkayın"[449] hükmünce yüzünü yıkar ya; yüzlerini yıkayınca Türk olan, Rûm ülkesinden bulunan kişilerin yüzlerindeki karalık, o kutlu suyla gider, ama asıl bakımından Zenci olanlar, yüzlerini ne kadar yıkarlarsa yıkasınlar, yüzleri daha da kararır. Başlarını dereden çıkardılar mı, her iki bölük de hallerini apaçık görür. "Bir gündür o gün ki yüzler ağarır, yüzler kararır." Azizim, sakın şu geçici dünyanın kara işli sevdası, karalığı, şu buğday gösterip arpa satan, şu kara yüzüne ak boya çalmış olan, kendisini gösteren şu yalancı, şu düzenci kart dünyanın sevgisi, onun kötü, kara rengi huy olmasın sana; sakın ha! Sonra Hakk'ın aynasına düşman kesilirsin; yarasalık, güneşe düşmanlık huyu, pekişir sende; güneşe düşman olursun sonra. (s. 20-22)

İKİNCİ MECLİS'TEN

Bir gün o, âlemin en ulusu, o âdemoğullarının başı, başbuğu oturmuş; sahâbe de önünde halka olmuştu. O dosdoğru hakîkat (ehli), o konuştukları halde susanlar, gönüllerini hiç kimseye niyazı olmayan Hakk'ın huzûruna vermişler; gayb âleminin ankâsının, "Söyle" kelimesiyle söze başlamasını, o marifet gülistânı bülbülünün gül dalına konup âşıkça şakımasını, din ve dünya isteğinin elde edilmesini bekliyorlardı.

Âlemin ulusu, sırlar kutusunun kapağını açtı da canlarıyla oynayıp mâna sevgilisini dileyen o tâcirlerin önlerindeki tahtaya şu sözü koydu ve şöyle buyurdu: "Kim suçların, isyanların aşağılığından çıkar da Allah'tan çekinme sınırına girerse," (yani) kim, gösteriş yapmamak, böyle bir töhmete düşmemek, gaflet etmemek şartıyla suçların, isyanların aşağılığından geçerse; adımını çekinmek, korkmak ovasına atarsa; Allah'tan çekinme kimyasını, mânayı

447 Bakara S., ayet 81

448 Âl-i İmrân S., ayet 106

449 Mâide S., ayet 6

dileyiş eliyle alır da büyücü, gaddar, düzenci, kötülükleri buyurup duran nefse sürerse; cehd ve gayret ayağını, gerçeği görme tarafına atar da o yana giderse "Allah onu malsız, mülksüz zengin eder"[450] (yani) Yüce Mevlâ, huzûrunun üstün olgunluğu, geliştirip yetiştirme lûtfuyla o kulu malsız-mülksüz zenginleştirir.

Rûm ve Çin ülkelerini çok duydun, işittin, yeter artık;
Kalk, bir de Senâyî'nin[451] ülkesini gör, saltanatını seyret.
Seyret de, baştan başa, hırsı, nekesliği olmayan gönlü gör;
Seyret de kibirsiz, kinsiz canı gör.
Bas ayağını; arş, ayağının altına serilsin;
Koy elini; saltanat, yüzüğüne tâbi olsun.
Kimi, eren der ona, öyledir o;
Kimi de düşman der ona; dediği gibidir o;
Ama o, hepsinden de dışarıdır, hürdür, hoştur;
Gül gibidir, süsen gibidir, yasemin gibidir.
Allah'tan çekinmek, o kişinin süsü olur; şüpheli şeylerden
kaçınmak, sermayesi kesilir; ticarette bulunanlarsa
zenginliği, mal çokluğuyla sanırlar.
Arı duru, tatlı sudan haberi olmayan kuş,
Bütün yıl acı suya gagasını daldırır durur.

Ama yanılmışlardır; çünkü âlemin ulusu, "Zenginlik gönül zenginliğidir, mal zenginliği değil"[452] buyurur. Birkaç gümüşü, altını, yok olup gidecek mâdenden çıkarırlar; elden ele, şehirden şehire dolaştırmayı âdet edinirler. O kapının aşk oyununa girişenlerine, gayret sahibi padişahlara lâyık mıdır bu?

Ay, dün gece sarayına girdi de yastığının başucuna geldi;
Kıskandım onu, Ay'ı ayağımın altına alayım, başını ezeyim,
ayağını kırayım dedim.
Ay kim oluyor ki seninle bir yerde yatsın?
O, geceleri âlemi dolaşan, dünyâyı seyreden, parmakla
gösterilen biri ancak.

Kendilerini akıllı sananlar, zenginlik bununla olur demişler, böyle bilmişlerdir, ama yanılmışlardır. Allah katının âşıklarınca zenginlik, namaz darphanesinde basılmış naz ve niyaz parasına sâhip olmakladır. Yüce padişahlar padişahı, gaddar âlem hakkında

450 Künûz. II, s.53

451 Senâî-i Gaznevî (öl. 1130-1150 arası), İran'da tasavvufî şiirin öncülerindendir. Mevlâna'yı en fazla etkileyen kişilerdendir.

452 Câmi, II, 61; Künûz. II, s.121

"Artık ibret alın ey can gözleri açık olanlar!"[453] demiştir.

Zamâne, insanı aldatan bir oyundur, bir oyuncaktır;
İyice bakarsan görürsün ki adam yiyen bir yamyamdır o.

Hikâye etmişlerdir: Tilkinin biri bir ormana daldı; orada bir ağacın dalına asılmış, ağacın gövdesine yaslanmış bir davul gördü. Yel vurup ağacın dalı sallandıkça davul da sallanıyor, davulun kuvvetli sesi, tilkinin kulağına geliyordu. Tilki davulun büyüklüğünü gördü, çıkardığı yüksek sesi duydu. Eti, derisi de cüssesinin, sesinin miktarıncadır deyip tamaha düştü. Bütün gün geceye dek uğraştı; başka hiçbir işe koyulmadı. Davulun çevresinde dikenler vardı, düşmanlar vardı; birçok düzenlere başvurdu, sonunda oraya vardı; davulu yırttı; içinde yelden başka bir şey bulamadı. Hani dünyaya âşık olanlar gibi; onlar da gece bastı da ölüm çağı gelip çattı mı feryada başlarlar:

Avım elden çıktı, tuzağı, ağı yırtıp gitti; kötü bir şey bu;
Şarap tortulandı, kadeh kırıldı; kötü bir şey bu.
Gönül yandı yakıldı; iş pişmedi, ham kaldı; kötü bir şey bu;
Din yitti gitti, dünya da tamamına ermedi; kötü bir şey bu.
Ama marifetle gözleri açık olanlar, ilâhî dergâhın
sürmesini gözlerine çekenler, tilkinin daldığı bu ormanda,
davul sesine aldırmazlar; ölümsüz avı avlamaya bakarlar;
onu ararlar.
Halvet gecesinde, geceleyin yol alanlar, yola düşenler,
Padişahların taçlarına hakaretle bakarlar.
Kulağında "Söyle" vahyinin sesi olan kişi, davul sesine
kulak mı asar hiç?
Binlerce canın kurban olduğu düğünde,
Parasız pulsuz davulcuların yeri mi var?
Himmette doğan ol, ululukta kaplan.
Avlanmada güzel ol, savaşta kutlu.
(s. 49-51)

ÜÇÜNCÜ MECLİS'TEN

Münâcât: Ey Allah, ey Padişah! Şu anda, bu solukta esenlikler

453 Haşr S., ayet 2

armağanlarını, rahmetler bağışlarını, şeriat sahibi peygamberlerin ulusu, gökyüzünün, yeryüzünün ışığı, Allah elçisi Muhammed (a.s.)'ın tertemiz ruhuna ulaştır. Beden çöplüğüne, ten gübürlüğüne ibâdet yumurtaları koymuşuz, sen onları şehvet kedisinin pençesinin zararından koru. Gönüllerimizdeki ay yüzlü ibâdet güzellerinin, kehribarın çekişine karşı güçleri yoktur; ey efendiler efendisi, sen bize güç kuvvet bağışla da dayansınlar, çekilip gitmesinler. Acı hırs arkıyla çoraklaşan bedenimizi dayanıp savaşma başarısıyla tertemiz bir hâle getir. Gönüllerimiz, hayâllerin, vesveselerin ayakları altında kalmış, çiğnenip dümdüz olmuş, katılaşmış; (onları) başarı yağmurlarıyla, ibâdetler Hızır'ıyla beze de kızarmış, kızgın bir hâle gelmiş tabiat sacımızı, taş yüreklilerin delmesinden koru. Ölüm çağında, can kuşumuzun, beden kafesinden çıkacağı zaman, ona yemyeşil kutluluk ağacının dallarını göster de onları dilesin, istesin; o dilekle, o istekle bir hoşça kanat çırpsın, ürkmeden, sevinçle kafesten uçup gitsin. (...)

"Andolsun neşeli neşeli yürüyenlere."[454] Sözlerimize, Allah'ın rahmetine mazhar olsun, Mustafa (a.s.)'a ait bir hadisle başlayalım: Rivayet edilen inci gibi hadisler arasında, o seçilmiş Peygamberden rivayet edilmiştir; rahmetlerin en üstünü ve yücesi, esenliklerin en olgunu ve üstünü ona olsun. Bir gün sabah çağında Hârise'ye dedi ki: "Sabahı nasıl ettin ey Hârise?" Hârise, "İnanmış olarak sabahladım" dedi. Peygamber: "Her gerçeğin bir gerçekliği var; senin inancının gerçeği, gerçekliği nedir?" buyurdu. Hârise, nefsimi dünyadan çektim; gündüzümü susuz geçirdim, gecemi uykusuz; sanki Rabbimin arşını apaçık önümde görmekteyim. Sanki cennet ehlini görüyorum; birbirlerini ziyaretteler; cehennem ehline bakıyorum; feryat etmedeler. Peygamber: "Gerçeksin, sarıl bu işe" dedi de sonra sahâbesine döndü, "Bu, öyle bir kul ki" buyurdu, "Allah, gönlünü, ululuğunun ışığıyla ışıklandırmış."[455] (s. 60-62)

Görmek başkadır, gördüğü şeyin adama mal olması başka, ibâdete güvenmeyin, zevali olmayan Hakk'ın lûtfuna, keremine güvenin. Zâhitler, şöyle yapalım, böyle edelim diye ibâdeti düşünürler; ârîflerse Hak şöyle yaptı, böyle etti diye ezelî lûtfu düşünürler.

Arifler, önüne ön olmayandan bahsederler,
Hay huyun beline vurup ortadan ikiye bölmüş atmışlardır onu.
Zâhit "Nasıl edeyim?" der, ârifse "Nasıl edecek?" der.(...)

454 Nâziât S., ayet 2

455 Meâhiz, s. 35-36; Sefîne, I, 241

Zâhit, "Ah ah" der, "ne edeyim?" Ârif, "Ah" der, "bakalım ne edecek?" (...)
Kime hakikatten bir haber gelirse,
onda beşeriyetten eser bile kalmaz.
Tâ yücelerden yer altına dek her yanı sebepler kaplasa,
Onun sebeplere yönelmeye bir meyli kalmaz artık.
Kim varlığını darmadağın eder, benliğinden geçerse,
Hakikatin tâ kendisinden ona, bir bakıştır, gelip ulaşır.
(s. 63-65)

DÖRDÜNCÜ MECLİS'TEN

Allah'ın rahmeti ve esenlik ona; söze, habere gerçek Peygamber'in, özü sözü doğru Muhammed Mustafâ'nın bir hadîsiyle başlayalım: O hayırlıların en fasîhinden rivayet edilen en doğru haberler arasında rivayet edilmiştir, buyurmuştur ki: "Gerçekten de, kutlu olsun, yüceldikçe yücelsin; Allah'ın öyle büyük ve dereceleri yüce kulları vardır ki yeryüzünde onlar yağmura benzerler; karaya yağarlarsa hayır ve bereket meydana getirirler, denize düşerlerse inci meydana getirirler." [456]

Her bozgunluğu düzelten, her dileğin anahtarı olan, itaat edenin de, isyan edenin de sığındığı zât bulunan; Allah'a yakın olana da, O'ndan uzakta bulunana da yol gösteren, Allah'ın rahmeti ve esenlik ona; şöyle buyuruyor: Yeryüzünü de, zamanı da yaratan, yedi kat göğü eşsiz, örneksiz kuran, zulmetmeyen, adalet sahibi olan, neliksiz-niteliksiz padişahın, balçıktan yapılmış dünyada candan da temiz, gönülden de temiz kulları vardır.

Elest buyruğuna kendilerini kaptırmış olanlar,
O Elest meclisinin ahdinden sarhoş olmuşlardır.
Dert durağında ayakları direnmiş, kalmıştır onların,
Can vermede elleri açıktır onların.
Kendilerinden geçiş şerbetini içmişlerdir de
Korkudan da geçmişlerdir, umuttan da.
Varlıktan da geçmişlerdir, yokluktan da; onlar asla
Gönüllerini bağlamamışlardır ezele, ebede.
Çevikleşmişlerdir onlar da, bir adımda
Sonradan oluş deresinden atlayıp geçmişlerdir.
Baş olmak, başköşeye kurulmak sevdasını atmışlardır,
Kulluk yerine çöküp oturmuşlardır onlar.

456 Câmi, I, 78

Benliklerinden geçmişler, sevgiliyle var olmuşlardır;
Şaşılacak şey şu ki: Onlar hem yoktur, hem var.
Birlik ehli olan kişiler bunlardır işte;
Bunlardan başkaları, hep kendilerine tapanlardır.

Yüce Hak, bir kulu yakınlık durağına lâyık kıldı mı, ona ebedî lûtuf şarabını tattırır; zâhirini de gösterişten, münafıklıktan arıtır, bâtınını da; kendisinden başkalarının sevgisini gönlüne sokmaz; gizli lûtfu gösterir ona. Varlık âleminin hakikatine ibret gözüyle bakar, yapılıp düzülen sanat eserlerinden, yapıp düzen sanatçıyı görür; takdir edilmiş olanlardan, takdir edene ulaşır o kul.

Artık yapılıp düzülmüş şeylerden usanır, yapıp düzenle oyalanmaya koyulur; onca dünyanın bir önemi, bir tehlikesi kalmaz; âhiret de aklından geçmez. Gıdası sevgilinin zikri olur; bedeni kulluk edilenin özlemiyle heyecanlanır, o heyecanla nazlanır; canı sevgilinin sevgisiyle yanar, erir; ne çekinmeye gücü kalır, ne itiraza kudreti. Öldü mü de zâhirî duyguları, feleğin dönüşünden dışarı çıkar, bütün tabiî hareketlerden kalır; ama bütün bu değişiklik görünüştedir; içyüzü, özlemle, sevgiyle dolar. Halk katında ölüdür, Rab katında diridir bunlar. Halkla diridirler, Hak katında ölü. Buyuruyor ki: Bu kullar âleme rahmettir; belâlar onlarla kalkar; halkın amânıdır onlar; rızık kapısı onların bereketiyle açılır, belâ kapısı onların yüzünden kapanır.

Yağmura benzerler onlar; nereye yağarlarsa kutlu olurlar, bereket verirler; yürüyen definedir onlar, yaşayış bağışlarlar; bengisudur onlar. Yağmur yere yağarsa buğday bitirir, nimetler verir, meyveler verir. Denize yağarsa sedefleri incilerle doldurur; inciler, mücevherler meydana getirir. Anlamı gerçekleyenlerin, anlamdaki gerçeği anlayanların bazıları derler ki: Bu kuruluktan maksat, insanların cesetleri, bedenleri, sûretleridir; erenlerin sohbetlerinin bereketiyle bezenirler; ibâdetler, çekinmeler, yalvarışlar, esirgeyişler, acıyışlar, hayırlar, sadakalar, mescidler, minareler, ibâdet yurtları, köprüler, tekkeler, konak yerleri ve bunlardan başka daha bu çeşit şeyler, bütün bu görünen hayırlar dünyada, o kulların sohbetinden meydana gelir; bütün bunları halk, onlardan çalmışlardır, onlardan öğrenmişlerdir. Denize yağmaktan maksat, gönülleri diriltmek, gönül gözlerini açmak, gönülleri onların sohbetiyle aydınlatmak, bezemektir; can yeni gelinini bilgi, marifet, şevk ve zevk mücevherleriyle süslemektir.

Hakk'ın zuhûruna perde olan, o zuhûru izhâr eden azizler,
Kâbe Kavseyn[457] *meyhanesindedirler.*
Kimi korkulu bir uğrak olan nefisleriyle savaşmak
makâmındadır;
Kimi de sevgiliyi görüp seyrediş meclisindedirler.
Hepsi de hem şaraptır, hem sarhoş;
Hepsi de hem yoktur; hem var.
Hepsi de gerçek var olanın yüceliğiyle yok olmuştur;
Bedenleri, Âdem'in ermişliğinden beri vardır;
Adları âlemin sonuna dek var olacaktır.
Susmaktadırlar; candan da daha gizlidir onlar;
Yüzleri ekşidir; fakat baldan da daha tatlıdır onlar.
(s. 73-74)

BEŞİNCİ MECLİS'TEN

Allah'ın rahmeti ve esenlik üzerine olsun, kâinatın Peygamberi, var olanların en ulusu, en iyisi şöyle buyurmaktadır: Bilgi, gönüllerin yaşayışıdır. Çünkü bilgi, gönlün anlayışıdır. Anlayış diriliktir, anlayışsızlık ölümdür. Söz gelişi, elin bir şey duymasa, soğuktan, sıcaktan haberi olmasa, "elimden hayır yok, elim ölmüş" dersin. Şimdi gönül, ele "testiyi al" diye buyurursa, el gönlün buyruğuna uymasa, elin bir özrü, bir derdi varsa o ele ölmüş demezler; çünkü gönlün buyruğunu anlamaktadır; o buyruğu yerine getirmeyi istemektedir; fakat derdinin savuşmasını bekliyor.

Fakat gönlün buyruğundan hiç haberi olmayan, o buyruğu hiç yerine getirmeyen, soğuk, yahut sıcak; ateş var, yahut yaralıyım diye duyduğunu gönle haber vermeyen el ölmüştür. Böylece ibadet sıcaklığının eseri nedir, suç işlemek soğuğunun eseri nedir, Hakk'ın azarına uğramanın tesiri nicedir; bunları bilmeyen insan da ölmüş ele benzer. O adam, görünüşte adamdır ama, gerçekte yoktur. Hani bağların, bostanların başına korkuluk dikerler; geceleyin gören kişi, onu, adam sansın, bağı bostanı bekliyor bellesin derler ya; ama o adam değildir ki! Gün ışıyınca ona bakanlar, onu görenler, adam olmadığını anlarlar. "Görürsün ki onlar sana bakıyorlar; fakat görmezler."[458] Sen de nefsin, hevâ ve hevesin karanlığından çıkıp gönül sabahının ışığının vurduğu yere gider, gönül ışığıyla bakarsan, halkın çoğunu din bostanındaki korkuluk gibi görürsün.

457 Necm S., ayet 9'dan iktibastır.

458 Â'raf S., ayet 198

Meydan geniş, fakat meydanda dolaşacak er yok;
Âlemin ahvâli bildiğin gibi değil.
Görünüşte erenlere benzerler ama,
Özlerinde müslümanlığın kokusu bile yok.

Allaha sığınırız. Sonra sevgili Peygamber ne buyuruyor? Kulluk, ibadet, günahlara kefârettir. Yani temiz işler, kötü ve pis işleri yok eder, temizler. Hani sen, "filan kişi benim hakkımda şöyle kötülüklerde bulundu, şu çeşit düşmanlık etti" diye düşünürsün; öfkelenir, "onu döveyim, zindana atayım" dersin. Derken "şu günde şöyle bir iyilik de yapmıştı, bu çeşit bir hizmette bulunmuştu, benim için filan kişiyle savaşmıştı" diye düşünürsün; öfken yatışır geçer; böyle bir dostu incitmek doğru değil; yaptığı hatayı bilerek, isteyerek yapmamıştır (der); ondan sonra da özür dilemeye kalkışırsın. İşte en üstün lûtuf ve ihsan sahibi olanlardan daha da üstün kerem ve ihsan sahibi olan Mevlâ da kötülüğe, bozgunculuğa karşı özür dilemek için kullara ibadetlerde bulunmalarını buyurmuş, onlara kulluklar öğretmiştir. (s. 84-85)

Şeriata uymayı dileyenlere, tarîkate sâlik olanlara açılan kapı, hiçbir gece kapanmaz; çünkü bu kapının açılışı temeldendir, esaslıdır; bir şeye ulaşma yüzünden, bir sebebe yapışma yönünden değil. Bu kapı gayb âleminden açılmıştır; şüphe âleminden değil. Bir gerçek âlem yolcusuna, bir âşığa, gizli şeyleri bilen Allah katından bir kapı açılınca, artık onun parça-buçuklarının bile dosdoğru gitmesi; böylece de şu kendine tapan nefsin ucu bucağı olmayan denizden kendisini kurtarması; parlaklığı, yardıma erişmesi mümkün olmayan ve "Ben sizin en yüce Rabbinizim"[459] diyen, "ben ben" diye dâvaya girişen hevâ ve heves Firavunu'ndan, nefis timsahının saldırışından halâs olması; "ben ben" diye söze başlamayı bırakması lâzımdır. Çünkü bu, mahrum oluşun tâ kendisidir. İnsan, benliğe, bencilliğe düştü mü, mahrum oluşu, suç defterine yazmış olur. Bu yazı yüzünden de "Derken Kârûn'u da sarayını da yere geçirdik"[460] âyetine uygun bir hale gelir. Dünya ehlinden olur; cehennem havasına uçar gider. Onlardan bir topluluk, uzaklık havasına düştüler; pervâsızlıktan, pislikten dolayı helâli, temizi bıraktılar; kadehle, elbiseyle, köleyle, faydası az şeylerle, binek atlarıyla, şatafatlarla, lokmanın yağlısıyla, yemeğin tadıyla oyalandılar; sonunda da kendilerini cehenneme attılar; cehenneme odun olup gittiler. "Onlar tıpkı hayvanlar gibidirler; hatta daha da sapıktırlar;

459 Nâziât S., ayet 24

460 Kasas S., ayet 81

yol yitirmişlerdir".[461] (...)

Bir topluluksa suçlardan yüz çevirir; dünyadan vazgeçer; halkla iyi geçinir. Fakat bu, Allah için değildir; onlara ibâdet ehli, şüpheli şeylerden sakınır kişiler denilmesi içindir. Onların, bu sözün doğruluğundan haberleri yoktur; münafıklıkla bildik olmuşlar, eş-dost kesilmişlerdir. (...)

Bir topluluk da dünyanın aklına sahip olmuştur, iç temizliği kokusu onların burunlarına gelmiştir, o kokuyu almışlardır. (...)

Bir bölük daha var ki nefislerinin dileğini ayaklarının altına atmışlar, dünyayı da, dünya tadını da çiğnemişler, ezmişler; âhireti ve ebedîlik libasını ellerinin tersiyle itmişler, dâvadan geçip gerçek mânâya sarılmışlardır. İşte bu bölük, gerçek yolun yolcularıdır. Kimi birlik güzelliğiyle var olurlar, kimi ihtiyaçsızlık sıfatının olgunluğuyla yok olurlar. Bunlar, varlıktaki yokluk lûtfunun tam içinde; yokluktaki varlık kahrındadırlar. Bu bölük, peygamberlerdir; Allah'ın rahmeti hepsine olsun. (s. 88-89)

ALTINCI MECLİS'TEN

Peygamber kapısının kullarından, peygamberlik eşiğinden fayda dileyip bulanlardan, Ebû Zer, şöyle rivayet etmektedir: Bir gün, din ehli ordusunun yüzünün suyu, yeryüzündekilerin sığınağı, güvenci, âlem dairesinin merkez noktası, Âdemoğulları ağacının meyvası, "Ve elbette yakında Rabbin öyle şeyler verecek ki sana, sonucu razı olacaksın"[462] tuğrasını çeken (...) ulular ulusu (Hz. Peygamber) Mescidü'l-Haram'da, "Namaz kılan Rabbiyle gizlice konuşur, görüşür" hücresinden çıkmış, "Her namazdan sonra dua kabul edilir" hükmünce duasını etmiş, (...) yaygısını yaymış, (...) yastığına dayanmıştı. Muhâcirlerle Ensâr, (...) o ulular ulusunun çevresinde halka olmuştu. (...) Ben ki Ebû Zer'im, onun ululuğunun yolunda zerre zerre olmuştum. Neşe dilimi açtım da, 'Ey bizim ulumuz, ey ulular ulusu' dedim; 'Musa'nın sahifelerinde ne var ki âşıkların gönüllerine ferahlık versin, iştiyak çekenlerin gönüllerine eş-dost olsun; o kitapta bu çeşit ne var?'[463]

Ulular ulusu, (...) sükût kilidini açtı da dedi ki: 'Şaşarım o kula ki iman meydanına ayak basmıştır, cehenneme inanmıştır da şu belâ

461 Â'raf S., ayet 179

462 Duhâ S., ayet 5

463 Câmi, II, 49

postunda, şu belâya uğrayış zindanında nasıl olur da bir hoş güler?' 'Ey ulular ulusu' dedim, 'faydalanmak için ikinci sözü de buyur.'

Dedi ki: 'Şaşarım o kula ki aziz ömrünü sona getirmiş, ölüme inanmıştır da ona bir azık düşünmemiştir; mezardaki soruya da ikrarı vardır; fakat cevap hazırlamamıştır; iş böyleyken nasıl olur da sevinir, neşelenir?' Üçüncü defa buyurdu ki: 'Şaşarım o kula ki yaptığı işlerin, söylediği sözlerin zerre zerre hesaplanacağına inanmıştır; (...) böyleyken nasıl olur da olmayacak işlerle oyalanır?' Dördüncüsü, 'Şaşarım o kula ki dünyanın vefâsızlığını görür, sevdiklerini toprağa verir; öyle olduğu halde bu kadar sevgiyle, bu kadar düşkünlükle, bu kadar hırsla dünya malını toplar, ölülerin mezarlarını, kefenlerini gördüğü, dostların ayrılığını tattığı halde gönlünü mala, mülke, dünyaya nasıl verir?' (...)

Yoldan seni uzaklaştıran her şeyden vazgeç;
O söz ister küfür olsun, isler iman.
Seni yoldan, dosttan alıkoyan neyse bırak onu;
İster çirkin olsun, ister güzel.
Bu yolu süpürüp silmekten başka bir çare yoktur;
Kemerini kuşanmış, başının üstünde,
Bu yolda bekleyip duruyor "lâ", buna inan.
"Lâ" gönlüne girer de seni şaşkınlık yoluna düşürürse,
Sonra ilâhî ışıkla "illâ" yolundan gel, Allah'a.(s. 91-93)

YEDİNCİ MECLİS'TEN

Temiz kişilerin canları temiz gıdalar yer;
Yılansa yel yer, toprak yer.

Yel, toprak, balığın gıdası değildir. Uzaktan gördüğün hayvanın köpek, yahut ceylân olduğunu bilemezsin; fakat kemiğe doğru giderse ceylân değildir. Şeriatta bir mesele var: Kurt ceylânla çiftleşse de bir yavruları olsa bu yavruya ceylân mı diyelim, kurt mu diyelim? Bu meselede bilginlerin ayrı ayrı sözleri vardır ki bu sözler medresede tartışılabilir. Ancak doğru hüküm şudur: Onun önüne bir demet ot atarız, bir avuç da kemik. Başını çevirir de ota varırsa ceylândır; kemiğe yönelirse kurt sayılır. Böyle olunca da hangi suya başını soksa, dişini değdirse o su pis olur. Çünkü kurt da köpektir; ancak dağda-ovada yaşar. Şimdi yılanın gıdası yeldir, topraktır. Kötülüğü fazlasıyla buyuran nefsin gıdası da yeldir, topraktır. Hangi

yeldir, hangi topraktır o? Dünyanın yağlı ballı lokmasıdır. Bunlar da topraktan meydana gelmiştir; ancak Allah bunlara bir renk vermiştir. İstersen sonuna bak. Sonunda onlar da toprak olur gider; o şekil, o renk ondan geçiverir.

Şimdi ekmeğin, etin, şu kara renkli bir yığın topraktan ibaret olduğunu değil mi ki bildin, yılan değilsen bunlardan başka bir yem, bir yiyecek ara. Bir de yılanın gıdası yeldir dedik ya; hangi yeldir? Beylik, zenginlik mevkiine erişme yeli. İnsan şu ekmeği yedi de doydu mu, başında zenginlik yeli eser; bizim aslımız şudur budur, biz şu denli saygıdeğerdik demeye başlar; mevki, ululuk dilemeye düşer. Derken o nefis yılanı, bu topraktan, bu yelden fazlasıyla (bir şeyler) ele geçirdi mi de Firavun gibi ejderha olur gider. (...)

İnananlar, tam yılan olmadıkları gibi, tam balık da değildirler. Yılanbalığıdır onlar. Sağa düşen yarı bedenleri balıktır, sola düşen yarı bedenleri yılan. Bir an gelir, sağ yanları onları denizi arayıp istemeye çeker, bir an gelir sol yanları onları dünyanın yeline, toprağına çeker.

Biz dilemekteyiz, başkaları da dilemekte;
Bakalım baht kime yardım edecek, kimi sevecek?
Ademoğlu şaşılacak bir macundur;
Üstünlerden de üstün olduğu halde aşağılık âlemindendir.

Şimdi şu yarısı çalışmaya girişti mi girişir. Bunu yapan, yaptıran akıldır. "Gerçekten de yüce Allah aklı yaratınca ona gel, dedi geldi; dön, git dedi; dönüp gitti."[464] Bu akla "yüzünü bana çevir" dedi; çevirdi. "Ey akıl" dedi, "bana yüzünü dön"; akıl, "buyruğuna uyarım" dedi, yüzünü döndü. Buyruğa uyup yüzünü döndürmek, ona yüz tutmaktır, ona dönmektir.

Görmez misin? Meleklere, bana secde edeceğiniz yerde Âdem'e secde edin buyurdu. Bu, görünüşte Allah'a kulluktan kaçınmak, ona ardını dönmektir; O'ndan başkasına yüz döndürmektir ama, değil mi ki buyrukladır, Allah'a yüz tutmaktır; hattâ bundan da büyük bir iştir bu. Neden bundan da büyük bir iştir? Şundan dolayı ki onlar yıllarca Hakk'a secde etmişlerdi; yabancı, ondan başka bir varlık var mı, anlayamamışlardı; İblis'le aynı kâseden yiyorlardı; onunla aynı hırkaya bürünmüşlerdi. Şu bir an Allah'tan yüz çevirip Âdem'e yüz tutmaları dolayısıyla ayırdetme libâsına nail oldular; yabancıdan ayrıldılar. İblis, görünüşte Allah'a arka çevirmedi; başkasına secde etmek hususunda O'dan utandı; ama Yaratıcı'nın buyruğuna arka

464 el-İthâfât, s. 178-179

çevirdiğinden, O'nun buyruğunu ardına attığından baktı, gördü ki kendi yüzü arka kesilmiş, meleklerin arkalarıysa yüz olmuş gitmiş.

Şimdi ey inanmış kul, senin yarın yılandır, yarın balık. Bir an yüzünü balığa tut ki onun yüzü bizedir; bir an da iş güç için yüzünü döndür. İlki nedir? "Ancak sana taparız, sana kulluk ederiz"[465] hükmüne uymaktır; senin buyruğunla, senin kulluğuna uymuşuz, onunla meşgulüz demektir. "Ve ancak senden yardım dileriz"[466], yâni yine senin buyruğunla, kulluğuna arkamızı çevirdik; kulluğa yüz tuttuk; kötülüğü fazlasıyla emreden nefsi adam etmeye uğraşmaktayız; çünkü onun arkası senin kapınadır; çünkü sen, müslümanlık kuvvetlensin diye kâfirlerden haraç alındığı, haraç verenlere dokunulmadığı gibi bunu da bizden haraç almada sebep kılmışsın.

Şu söylediğim yılan ve balık iki sıfattır. Bu iki sıfatın biri, onun ayağının bağıdır; öbürü ayağı. Ayağı olan sıfat, kendi cinsine çektiği, beslediği özlemdir. Ayağına bağ kesilen sıfat, onun toprakla olan hısımlığı, yakınlığıdır. Çünkü yüce Mevlâ önce bir inci yarattı. Ona baktı; inci utancından su oldu. O su, denizi meydana getirdi. Deniz içten içe coştu, kabardı, köpüklendi; köpüğü toprak oldu, yer oldu. Bu yüzden toprak da sudan doğmuştur. Bu yakınlık, bu bağlantı, onun ayağının bağıdır.

Ey katre, uyan! Bu bağa, bu yakınlığa aldanma ki bir çok katreler bu bağa aldandılar da denizi aramaktan vazgeçtiler. Ne mutlu o kişiye ki demir, yahut tahta bir bağla bağlanmış olduğu halde onu kırıp atmaya uğraşır. Altın bağla bağlanmış olan, altını sever; mücevherden yapılmış bir bağla bağlanan, mücevhere yapışır, onu sever. Şimdi sel gibi akıp birlik denizine giden katre, inanmış kişinin canıdır; sel gibi akıp gider; "Gerçekten de ben Rabbime gidiyorum" hükmünce birlik denizine kavuşur.

465 Fâtiha S., ayet 4

466 Fâtiha S., ayet 4

BİBLİYOĞRAFYA

Seçmelerde istifade edilen kaynaklar:

Mevlâna, Mesnevî, nşr., İngilizce trc. ve şerh: Reynold A. Nicholson I-VIII, (The Mathnawi of Jalalu'ddin Rumi adıyla), London, 1925-1940; trc. Veled İzbudak, I-VI, İst., 1942. (MEB Yay., Mesnevi adıyla); Abdülbaki Gölpınarlı, Mesnevi ve Şerhi, 2.bs., İst., 1985; Tâhirü'l-Mevlevî, Şerh-i Mesnevî, İst., I-XIV, 1963.

_____,Külliyyât-ı Şems yâ Dîvân-ı Kebîr, I-VIII, nşr. Bedîuzzaman Furûzanfer, Tahran, 1336-1345 h.ş.; trc. Abdülbaki Gölpınarlı, I-VII, (Dîvân-ı Kebîr adıyla) Ankara, 1992 (KB yay.); Rubâiyyât, nşr. Veled Çelebi, İst., 1312 h.; trc. M. Nuri Gencosman, I-II, (Mevlâna'nın Rubaileri adıyla)2.bs., st., 1988.

_____, Fîhi mâ fîh, nşr. Bedîuzzaman Furûzanfer, Tahran, 1330 h.ş.; trc. Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul, 1959.

_____,Mektûbât, nşr. F. Nafiz Uzluk, İst., 1937 (Mevlâna'nın Mektupları adıyla); Tevfîk Sübhânî, Mektûbât-ı Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Tahran, 1371 h.ş.; trc. A. Gölpınarlı, İst., 1963 (Mevlânâ Celâleddîn - Mektuplar adıyla).

_____,Mecâlis-i Seb'a, nşr. F. Nafiz Uzluk, İst., 1937 (Mevlâna'nın Yedi Öğüdü adıyla ve tercümesiyle birlikte); nşr. Tevfîk Sübhânî, Tahran, 1365 h.ş.; trc. A. Gölpınarlı, 2.bs., st., 1994.

Açıklamalarda kısaltmalarla verilen kaynaklar:

Abbâs el-Kumî, Sefînetü'l-bihâr..., Necef, 1355 h.

Abdurraûf Muâfî, el-Künûzü'l-hakâik..., Mısır, 1321 h.

Abdülbaki Gölpınarlı, Kur'ân-ı Kerîm ve Meâli, I-II, İst., 1958.

Ahmed Eflâkî, Menâkıbü'l-ârifîn, I-II, nşr. Tahsin Yazıcı, Ank., 1953; trc. I-II, Tahsin Yazıcı, (Ariflerin Menkıbeleri adıyla) 2.bs, İst., 1986.

Aliyyü'l-Kârî, Mevzûâtü'l-kebîr, İst., 1289 h.

Bedîuzzaman Furûzanfer, Ehâdîs-i Mesnevî, Tahran, 1334 h.ş.

_____,Meâhîz-i kısas ve temsîlât-ı Mesnevî, Tahran, 1333 h.ş.

Celâlüddîn A. Suyûtî, el-Câmiu's-sagîr..., Mısır, 1321 h.

Hüseyn Zebîdî, Kitâbu Tecrîdi's-sarîh..., Mısır, 1322 h.

Muhammed el-Medenî, el-İthâfâtü's-seniyye..., Haydarâbâd, 1323 h.

Muhammed el-Gazâlî, İhyâu ulûmi'd-dîn, Mısır, 1306 h.

Müslim b. Haccâc en-Nîşâbûrî, Sahîhu Müslim, İst.,1329-

1334 h.

Senâî, Hadîkatü'l-hakîka..., Tahran, tsz. (Çâphâne-i Sipihr)

(Diğer kaynaklar giriş kısmında zikredilmiştir.)